ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

אגרות - קודש

מאת

כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע

•

כרך א

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע״י חיים תשס״ט

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פארקווי ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושתים לבריאה
שנת השמונים לכ״ק אדמו״ר שליט״א

IGROIS KOIDESH

LCC# 81-85595
ISBN 0-8266 5545-9 set
0-8266 5546-7 Vol. I

Published & Copyrighted by

"KEHOT" Publication Society
770 Eastern Parkway
Brooklyn, New York 11213
Telephone: 493-9250-1 — 774-7200

Printed in U. S. A.

5742 • 1982

נסדר בדפוס "עמפייער פרעסס"
ע"י צבי הירש בן דאבע ומרדכי ליב בן פינא

EMPIRE PRESS
550 EMPIRE BLVD. • BROOKLYN, N.Y. • (212) 756-1473

ב"ה.

פתח דבר

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א מדפיסים אנו בזה אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע*.

בראש הספר באים:

א) מבוא.

ב) צילום כתי"ק של כמה מהאגרות.

ג) מפתח האגרות — לפי סדר השנים.

ד) מפתח האגרות — לפי הנושאים.

ובסופו:

מפתח שמות אנשים ומקומות.

כן נוספו, ציונים והערות בשוה"ג.

כל הנ"ל נערך ע"י הרה"ת ר' שלום דובער שי' לוין.

מערכת „אוצר החסידים"

ב' ניסן ה'תשמ"ב, ברוקלין, נ. י.
שנת השמונים לכ"ק אדמו"ר שליט"א

---

*) אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר הזקן, כ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק אדמו"ר ה„צמח צדק", נדפסו בשנת ה'תש"מ. אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, ומילואים לכרך הנ"ל — בשנת ה'תשמ"א.
— כנראה רק חלק מכהנ"ל הי' ברשותנו. ובפרט דכ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע.

מפתח כללי

פתח דבר 3
מבוא 5
צילומי כתי"ק 7
מפתח האגרות — לפי סדר השנים 42
מפתח האגרות — לפי הנושאים 51
אגרות־קודש ח"א [א־קפו] ..... א
אגרות־קודש ח"ב [קפז־תקמט] ..... תיג
מפתח שמות אנשים ומקומות ..... תתקכט

מבוא

א. האגרות

כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע כותב ביומנו מיום י״ט מרחשון רפ״א[1]:

הרבה מאות מכתבים תוכנים נשארו בעצם כתב יד קדשו של הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק, הכ״מ, המתחלקים לשתים עשר מחלקות כוללות: א. מענות על שאלות־עצות במשא ומתן, שידוכים, חיי משפחה, חינוך. ב. מכתבי מזל־טוב בעניינים שונים. ג. מכתבי תנחומין, ליחיד ולרבים. ד. מכתבי תודה עבור ספרים למחברים. ה. מענות על שאילת עצות בלימוד דא״ח, והכרח התעסקות בעבודה שבלב. ו. מכתבים המדברים באהבת רעים, תיקון המדות, וסדרי תשובה בעניינים שונים. ז. בעניני צדקה וחסד בין איש לרעהו, מכתבי המלצה. ח. הנהגת הקהלות בעניני רבנות וזביחה. ט. אודות החזקת קופת הרמבע״נ. י. אודות ישיבת תו״ת. יא. אודות קביעות לימוד דא״ח. יב. עסקנות הכלל בעניינים שונים וכמו ההשתדלות בביטול תחום המושב, ביטול הגבלות במסחר, ביטול עלילות ומשפטי כללים שונים, הגדלת זכויות סוחרי היהודים בענפים שונים. התיסדות בית חרושת בתחום המושב, מצה לאנ״ח במלחמת יאפאן, השתתפות בהבחירות לבית המחוקקים, אסיפת הרבנים, הפטור מצבא המלחמה לרבנים, מלמדים, ראשי ישיבה, זובחים, וחזנים. יסוד וחיזוק מוסדי הדת, בתי לימוד, בתי תפלה, הדפסת והפצת ספרי קודש (סידורים חומשים משניות ומסכתות הש״ס עין יעקב שולחן ערוך) בקרב פליטי המלחמה ועוד ועוד.

כבד להגביל מספר המכתבים ואגרות הקדש, אשר כתב הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק, הכ״מ, ומאשר זכני השי״ת הנמצאים אצלי כשבע מאות מכתבים, מהם כארבעה מאות מכתבים כתובים אלי, המתחלקות למערכות שונות משתים עשר מערכות המבוארות לעיל.

בספר שלפנינו נדפסות כחמש מאות וחמשים אגרות־קודש כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע. מהם כמאה ועשרים כתובים אל בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.

רק חלק קטן מאגרות אלו כבר ראה אור הדפוס. השאר מתפרסמות כאן לראשונה.

---

1) נדפס ב„חנוך לנער״ ע׳ 23 ובכ״מ.

רוב האגרות נעתקו מאוסף המכתבים שבספרית כ"ק אדמו"ר שליט"א; כשלוש מאות — מגוכתי"ק, וכמאה וחמשים מצילומי כתי"ק והעתקות. כמאה אגרות הגיעו לידינו מאוסף ר"י שי' מונדשיין, שבו כ־350 צילומי כתי"ק והעתקות, וכמאה מהם לא הי' לנו ממקור אחר. תודתינו נתונה לו בזה, על שהעמיד לרשותינו את האוסף.

קשה לקבוע מהו מספר אגרות־הקודש שהגיעו אלינו מתוך ה„שבע מאות מכתבים" הנזכרים לעיל ושנאבדו בעת מלחמת העולם השניה. רק חלקם נמצא לאחר שנים רבות בספרית ווארשא, ומתוך „ארבעה מאות מכתבים כתובים אלי" [— בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע], לא הגיע אלינו אלא כשליש.

ויה"ר שנזכה בקרוב לגילוים של שאר אגרות־הקודש של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ונוכל להוציאם לאור עולם.

ב. סידור האגרות

האגרות שבספרנו זה מסודרות לפי סדר השנים של כתיבתן[2].

רוב האגרות הגיעו לידינו מתוארכות. גם האגרות שלא נתפרש בהן התאריך, ניתן בדרך כלל לבררו ע"פ תוכנה של האגרת. אגרות שלא הצלחנו לברר את תאריך כתיבתן, באות לאחר האגרות שנתברר תאריכן.

אעפי"כ, כיון שרובן הגיעו אלינו בגוכתי"ק, יש לשער את תאריכן — ע"פ השוואת הכתב לשאר האגרות המתוארכות.

בדרך זו ניתן לצמצם את התאריך המשוער, למשך של חמש עד עשר שנים. ואף זאת — רק בתור השערה.

ג. צילומי כתי"ק

להלן יבואו מספר צילומים מאגרות שהגיעו אלינו בכתי"ק, ובחרנו להביא צילום אחד מכל חמש שנים לערך, ובכך אפשר לעמוד על צורות כתיבת יד קדשו של רבנו — במשך כארבעים שנות כתיבת האגרות שלפנינו:

---

2) בסידור אגרות לדפוס קיימים שני אופנים: א) חילוקן לפי הנושאים. ב) סידורן לפי סדר השנים. היתרון באופן הראשון, שעי"ז יראה הקורא לפניו, את כל האגרות שבאותו נושא, מקובצות במקום אחד, וקל לעיין בהם. — אבל: א) בד"כ יש בכל אגרת כמה ענינים, ויהי' צורך לחלק האגרות, ולהדפיס כל קטע במקומו המתאים. ב) קטעים רבים לא יתאימו לשום מדור, ויוצרכו להשמט, אף שיש גם בהם ערך היסטורי וכיו"ב. ג) פעמים רבות, אין להבין את ההתפתחויות בנושא אחד, אלא לאחר ידיעת כללות המצב באותה תקופה, שאותו לא ימצא הקורא אלא באגרות שבשאר המדורים.

לכן העדפנו לסדר את האגרות לפי סדר השנים; ולהסתפק בחלוקת האגרות לפי הנושאים — ע"פ מפתח מיוחד, שיבוא לאחר מפתח האגרות שלפי סדר השנים.

נדפסה לקמן — כרך ב אגרת רלח

נדפסה לקמן — כרך ב אגרת שעד׳

ד. עריכת הספר

רוב האגרות הנדפסות בזה הן בעניני עסקנות הכלל: מקבל האגרת יודע את תוכן המדובר, ואין לו צורך בביאורים. די לו בקיצור וברמז, כדי שיבין בעצמו את השאר — דבר מתוך דבר.

אך כשמעיינים באגרות אלו, קרוב למאה שנים אחרי כתיבתן, קשה לעמוד על תוכנן מבלי לעיין בעוד אגרות שבאותו נושא, נוסף לעיון וחיפוש במקורות אחרים, ואז יכולים לצרף פרט לפרט ולהגיע להבנת תוכן הדברים.

גם לאחר כל זאת נשארו פרטים רבים שלא הצלחתי לבדי לעמוד על בירורם, ועבורם חייב אני תודה מיוחדת להר״ר חיים שי׳ ליברמן (יבדלח״ט — מזכירו של כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע), ולהר״ר זלמן שמעון שי׳ דוואראקין, ראב״ד קהלת ליובאוויטש. שניהם תלמידי תומכי תמימים שבליובאוויטש, ובטובם הואילו לעזור לי פעמים רבות, בהבהרת תוכן הדברים שנכתבו ברמז, ואשר חלקם נתרחש בתקופת היותם במחיצתו של כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע.

בכל אגרת הטעונה הסבר, יצוין בשוה״ג — לאגרות הנוספות שבאותו נושא, ושם ימצא המעיין את שאר הפרטים הנוגעים לאותו ענין, וכן יוסבר בקצרה תוכן הדברים.

כדי להקל על המעיין, תבוא כאן סקירה כללית אודות שלשה נושאים כלליים, התופסים מקום נכבד באגרות שלפנינו. ואם נבוא לפרשם על סדר האגרות, הרי פירושם פרקים וישגה הקורא בצירופם, לכן נסקרים כאן במרוכז, למען ירוץ הקורא בהם, ואח״כ תתפרש כל אגרת במקומה.

ה. תומכי תמימים

הישיבה תומכי־תמימים יצ״ו נוסדה, ביום א׳ ט״ו אלול תרנ״ו. ההדרכה הפנימית של התלמידים נמסרה על ידי שנים מזקני אנ״ש, האחד החסיד והעובד ר׳ חנוך הענדיל ז״ל, אשר על ידו הופקדה משמרת לימוד דא״ח וההדרכה של תלמידי תומכי־תמימים יצ״ו אשר בליובאוויטש, ומשנהו החסיד והמשכיל ר׳ שמואל גרונם ז״ל, אשר על ידו הופקדה משמרת לימוד דא״ח וההדרכה של פלוגת תלמידי ישיבת תומכי־תמימים יצ״ו בעיר זעמבין פלך מינסק[3].

ההחלטה ליסד הישיבה באה לא רק מדאגה לגורל התלמידים העתידים ללמוד בה, אלא מדאגה לכלל כולו, שמחסרון ההדרכה המתאימה לדור הצעיר „הדורות הולכים הלוך וחסור, ה׳ יודע מה יהי׳ אחריתם... ובהשימנו אל לבנו את כל הדברים האלה, אמרנו ליסד מקום אשר ילמדו שם הבחורים... השגחה

3) הקדמה לקוני התפלה.

טובה... לדעת את ה'... להיות זוכים ומזכים את הרבים". „עיקרה ויסודה היא לחזק את הצעירים לשמרם מכל דבר המזיק, ולהשתדל ולנטוע בהם בעזרתו ית' יראת ה' ואהבת ה', וכן בכל מקום שיש ביכולתם לחזק ידים רפות בתורה ועבודה, כמו לייסד בעיירות קביעות שיעורים ללמוד עם הצעירים, הן מבע"מ והן שאינם בע"מ, להמשיכם אל התורה ולהשתדל עמהם להשריש בהם יראת ה' שיפרשו מדברים האסורים וירצו בקיום המצות בפועל, זהו תעודת ומטרת תומכי־תמימים"[4].

דאגת רבנו לדור הצעיר התחילה עוד לפני יסוד הישיבה, כשפנה לצעירים ולהורים במכתב כללי בדבר הנהגתם ולימודיהם, ויצא במלחמת מצוה נגד יסוד בתי הספר לנערים, ע"י חברת מפיצי השכלה' וע"י חברת יק"א' וכן כתב בזה כמה אגרותי בשנים שלאח"ז.

רבנו „איננו שומע לבקשותיו של הברון גינזבורג להשתתף אתו עמו [בחברת מפיצי השכלה]... ואיננו מקשיב לקול תרועת מצדדי חיבת ירושלים, ומקבץ הוא... בשנת תרנ"ד קבוצה של ט"ז־י"ז בחורים, ומקרבם לאור כי טוב... להיות יושבים... והיא יסוד ישיבת תומכי־תמימים יצ"ו, אשר נוסדה בט"ו אלול תרנ"ז... אשר בהתייסדות זאת ראה אותה הכלי טוב אשר תחזיק ברכה לישראל, ואשר תחזיק מעמד הן בפני זרם המשכילים והן בפני זרם הציונים"[10] ש„ענין כזה נוגע הוא בכללות היהדות האמיתית, וקיום היהודי המקיימים תורה ומצות עלי תבל"[11].

* * *

כאמור לעיל, נפתחה הישיבה בט"ו אלול תרנ"ז בשני סניפים: א) ליובאוויטש. ב) זעמבין. והיינו שאז „נחלט כי איזה בחורים יציגו בליובאוויטש, והבעלי כשרון הדורשים הסבר והבנה בדא"ח ישלחום לזעמבין"[12]. מ"מ מסופר באגרת הנדפסת בריש קונ' החלצו תרנ"ט, אשר „בליל שמח"ת תרנ"ט בשעת ההקפות" הודיע רבנו ברבים „כי מוסד הישיבה... אשר הי' עד עכשיו בעיר זעמבין פלך מינסק, הנה מעכשיו הוא קובע את מקום המוסד בליובאוויטש", והיינו שהתלמידים שלמדו בליובאוויטש בשנת תרנ"ח לא היו תלמידי הישיבה במובן הרגיל, אלא כמו

---

4) אגרת פח.
5) אגרת קלה.
6) סח.
7) אגרות עב. עג.
8) אגרת קב.
9) רלד. שב. תנד. תקמה.
10) אגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ד' מנ"א תרפ"ח, להרי"ר שלמה סאדאווסקי.
11) אגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, כ"ג טבת תר"ס, להרא"מ מאדייעווסקי.
12) אגרת ד' מנ"א תרפ"ח — הנ"ל.

ה„יושבים" שלמדו בליובאוויטש משנת תרנ"ד ואילך. וכן נראה באגרת[13] להר"ד שפרין: „התחלת המוסד הי' רק מט"ו בחורים שי' ומושבם (נ"ח) בעיר זעמבין".

גם לאחר שנוסדה הישיבה בליובאוויטש — בתחלת שנת תרנ"ט, היתה המחלקה שבזעמבין העיקר, עד שבכל האגרות שהגיעו לידינו מהשנים תרנ"ט־תר"ס, לא נזכר (הסניף שבליובאוויטש), אלא הסניף שבזעמבין[14].

„אחרי אשר יסדנו את המפעל הזה... נאספו אלינו הרבה בבקשתם לקבלם בישיבתנו... וקבלנו אותם אשר מצאנו שההשגחה וההתעסקות עמהם תפעול עליהם לטוב"[15] „וכבר יושבים כעת [ג' טבת תר"ס] יותר מארבעים נערים"[16]. ולא נתפרש אם כל הארבעים בזעמבין — או חלקם בליובאוויטש וחלקם בזעמבין, אך באגרת נוספת (מאת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע) משבועות אחדים אח"כ[17]: „עסק זעמבין הולך בטוב ת"ל... ויש יותר מחמשים שי' נערי' היושבי' ולומדי' בשקידה רבה ועצומה, וששה אברכים שי'".

בקיץ תר"ס נשרפה הישיבה שבזעמבין, ועבר סניף זה, בראשות המשפיע ר' שמואל גרונם מזעמבין, לעיר קובליץ[18]. כעבור שנה, כשראה רבנו שהמקום בקובליץ אינו מתאים לישיבה, החליט לבטל סניף זה. המקום בזעמבין לא הי' מוכן עדיין, וחזרו התלמידים לליובאוויטש[19], עד שהוכן המקום בזעמבין, שאז נפתחה שם הישיבה מחדש, והתקיימה שם עד קיץ תרס"ה[20], שאז עבר המשפיע רש"ג הנ"ל לליובאוויטש, למלאות מקום המשפיע הרשב"ץ שנפטר אז.

„בשנת תרס"א נוסד מערכה מיוחדה בעיר הסמוכה לליובאוויטש (הארדישץ) וכה התפתח המוסד לכל סניפיו"[21]. סניף זה[22] התקיים עד שלהי תרע"א, כשעבר המשפיע ר' שלמה זלמן האוולין מהארדישץ לחברון — שם נפתחה אז ישיבת „תורת־אמת", כדלקמן בפרק הבא על חברון.

מחלקה נוספת היתה לישיבת תומכי־תמימים בעיר באבינאוויטש[23], שהתקיימה

---

13) כ"ה מנ"א תרפ"ד.
14) ראה אגרות סד. סה. סח [בהנעתק בהערות]. צב. צג. צד.
15) אגרת סח.
16) הוספה לאגרת הנ"ל.
17) ב' וארא תר"ס, להרש"ז סלונים.
18) ראה אגרות קו'. קט. „המשפיע" ע' שיד.
19) אגרת קו'.
20) ראה ס' הזכרונות דה"י (גורקאוו) ע' סג. בטאון חב"ד ח'ו ע' 28. יגדיל תורה נ'. חמ"א ע' רמה. אגרת קכו.
21) אגרת כ"ה מנ"א תרפ"ד — הנ"ל.
22) נזכר באגרות קכו. קנז. קסה. שח'.
23) ראה אגרות ריז. ריח.

בו עד שלהי רס״ט ״ובתחלת שנת עת״ר עברה מחלקת באבינאוויטש... והתיישבה בעיר שצעדרין״[24].

בשנת תער״ב דן רבנו[25] ע״ד פתיחת סניף בהאדיטש, שכנראה, לא בא לפועל.

הישיבה בליובאוויטש עמדה עד סוף חורף תרע״ח, כשהתקרב האשכנזי (במלחמת העולם הראשונה) לליובאוויטש, וברחה הישיבה לקרעמענטשוק[26].

* * *

״בשנת תרס״ד הוסדר [בליובאוויטש] חדר, אשר הילדים יתחנכו על ברכי התו׳. ומחדר נתהווה במשך שלשה שנים שני שיעורים, אשר שיעור א׳ היו מ׳ תלמידים, בשיעור ב׳ למ״ד תלמידים, ושלשה חדרים, א׳ בו ט״ו תלמידי׳, ב׳ כ״א י״ב תלמידים״[27].

בראשית שנת עת״ר אנו מוצאים במחלקת החדרים: ״מלמד א׳ שלומד עם י״ד נערים גמ׳ עם תוס׳... מלמד ב׳ למעלה ממנו, מלמד ג׳ לומד עם ח״י תלמידים... מלמד ד׳ לומד עם כ״ב נערים בעיון נעלה יותר... ושיעור, ראש ישיבה אחד עם נו״ן תלמידים... בני י״ד ט״ו. וכ״ז נכנס בסוג החדרי׳ במוסד תומכי תמימים יצ״ו״[28].

בתחלה היו החדרים בא׳ מהבתים שבליובאוויטש, והשיעור בחצר בית רבנו. בחורף תער״ב צוה רבנו להשתדל, לקנות בית נוסף בהחצר, ולהעביר לשם גם את החדרים, שאז תהי׳ ההשגחה עליהם טובה יותר[29].

בטבת תרד״ע נפתחה בליובאוויטש מחלקה לצעירים יותר מהחדר הא׳, ילדים בני י״א י״ב, בעיקר עבור קבוצת ילדים שבאו מראסטאוו[30].

* * *

הנהלת הישיבה, על סניפיה, נמסרה מאת רבנו, אל ידי בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע. הן ההנהלה הרוחנית בסדר הדרכת התלמידים והן הנהלתו הגשמית אשר ״העמיס כ״ק שליט״א עלי עול מצוה רבה ורמה זו להשתדל בה אצל אנ״ש ולבקש מהם עזר מסביב״[31]. ורוב ההוראות של רבנו, בין בהדרכת התלמידים[32] ובין

---

24) רשימת הר״י דזייקאבסאן ע״ה. ע״ד מחלקת שצעדרין, המשפיע וראשי הישיבה שם, ראה אגרות רפו. שסד. תז.

25) אגרות שיד. שכ.

26) אגרות תקג. תקה. תקט.

27) אגרת כ״ה מ״ח תרפ״ד — הנ״ל.

28) אגרת רלט, בהנעתק בהערות.

29) אגרת שיח.

30) אגרת ת. השיעור והחדרים נזכרים גם באגרות קנז. קסה. רט. ריז. תקג. תקה.

31) הוספה לאגרת פח.

32) אגרות עט. פא. צ. צו. צז. ק. קו׳. קט. רי. ריז. ריח. רפו. רצא. שיד. שטו. שיט. שסד. ת. תז. תקמז.

בדבר כלכלתו החומרית של המוסד[33] הי' הוא מוסר ע"י בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע. מלבד המאמר „כללי החינוך וההדרכה" שמסר על ידו בקיץ תרנ"ח[34].

גם הגיעו לידינו כמה אגרות שכתב רבנו אל המשפיעים ומשגיחים — בדבר הדרכת התלמידים[35] והנהלת המוסד[36]; אל התלמידים בעצמם[37] ואל אנ"ש והתומכים[38].

וזאת בנוסף לאגרות שהגיעו אלינו מאותה תקופה — שכתב בנו, בתור מנהל המוסד, אל המשפיעים ומשגיחים[39] אל התלמידים[40] ואל אנ"ש והתומכים[41].

• • •

כשהציע רבנו את דבר יסוד הישיבה לפני נדיבי אנ"ש, קבלו את המפעל הגדול הזה באהבה וחיבה יתירה, והזילו מכספם באופן שיספיק לכל הוצאות הישיבה. אך במשך הזמן, כשנתוספו תלמידים וגדלו ההוצאות, לא הספיקה עוד נדבת המיסדים לכלכל את ההוצאה הגדולה, ופנה רבנו במכתבים כלליים לאנ"ש, לעורר נדיבי אחינו להיות עושים ומעשים במצוה רבה ורמה זו[42]. וכן פנה רבנו בנד"ז לאנשים פרטים[43], וערך מגביות עבור הישיבה[44].

גם זה לא הספיק להוצאות הגדלות מיום ליום, ובאותה שעה (חורף תר"ס) הגיה רבנו[45] את התניא ואגה"ק והדפיסם, וכל ההכנסות קודש לישיבת תומכי־תמימים[46]. שכן נכתב גם על עטיפת התניא „ופרי תבואתו (אחר ניכוי ההוצאה) קדוש הוא על החזקת לומדי תורה". ועל הכריכה מוטבע: „יוצא לאור ע"י חברת תומכי־תמימים".

לאט לאט הורווח המצב הכספי במוסד, עד שבשנת תרס"ב היו אלו ש„רצו ליתן ולא קבלנו באשר לא הי' נצרך, כי משנה העברה [תרס"א] עוד נשאר איזה מאות"[47].

---

33) אגרות צב. צג. צה. צט. קלה. שיד. שיח. שכ. תכב.
34) נדפס בקונטרס ח"י אלול תש"ג.
35) קכ. קלט. קמ. קמ". שח". שחי". שכח. שפב.
36) שיב. שכה. תקיא. תקיב.
37) פד. פה. קעח.
38) פח. צד. קכ. קכו. שח. שי. שלא. שלה. תנו. תקג. תקה. תקט.
39) ה' מ"ח [תרס"ז]. ב' מ"ח תער"ב. א' כסלו תער"ב. ט"ו כסלו תער"ב. ט"ז כסלו תער"ב. י' מנ"א תער"ב. ב' כסלו תער"ג. ט' טבת תער"ג. ט"ו מנ"א תער"ג. ג' כסלו תרד"ע.
40) אלול תרנ"ח. חנוכה תרס"ז. כ"ב מנ"א תרס"ט. א' אלול תרס"ט. א' כסלו תער"ב. ט"ו כסלו תער"ב. י"א מנ"א תער"ב. תער"ב — תרד"ע. כסלו תרע"ח.
41) ג' טבת תר"ס, כ"ג טבת תר"ס. ב' וארא תר"ס. כ"ז ניסן תרס"ה. כ"ד מנ"א תרס"ט.
42) אגרות פח. קכ.
43) אגרת צד.
44) אגרת צח.
45) ראה חנוך לנער ע' 13.
46) אגרות צ. צא. צב. צג.
47) אגרת קכו.

אך בשנת תרס"ג שוב הי' הדוחק גדול (ולא כ"כ בגלל ריבוי התלמידים, אלא מפני שהיו אז הוצאות גדולות ב„לשכת חשאין" שניהל רבנו), וכיסו את הגרעון ע"י הלוואות אחדות[48].

ונראה שגם בשנתיים הבאות הלך המצב והחמיר, ובחורף תרס"ה, כשעלה רעיון יסוד הישיבה בחברון, כותב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע": בשנה הזאת מפני השערורית הגדולה במדינתינו מבית ולפנים...א"א לע"ע להרחיב ולהגדיל הוצאות אגודתינו „תומכי־תמימים".

• • •

במשך כל השנים לא הי' המוסד מאושר ע"י הממשלה, מחמת החוק המחייב לימודים כלליים ושפת רוסיא בישיבות" והוכרחו להסתירו תחת שם „בית מסחר", וזה הי' גם נוסח ניר המכתבים של הישיבה: בבית מסחרינו ימצאו ספרים...פרשיות...יי"ג לפסח וכו'[49].

ו. רבנו ועה"ק חברון

בעשרות רבות של האגרות שבספר זה דן רבנו בעניני עה"ק חברון, שבמשך כל השנים הי' מתעסק בה, לשפר את מצבה הגשמי והרוחני.

בתחלה, עד שנת תרס"ג, היתה ההתעסקות בענינים פרטיים, עזרה גשמית ורוחנית למשפחת סלונים שבחברון.

האחים הר"ר יהודא ליב והר"ר מרדכי דובער סלונים ביקרו בליובאוויטש בחורף תרמ"ה, ונשארו שם עד אחר חה"פ[50]. אתם, כנראה, בא לליובאוויטש גם בנו של הרמ"ד — הר"ר שניאור זלמן סלונים, שנשאר בליובאוויטש במשך כל הקיץ. וגם כשמצב בריאותו של רבינו, הכריחו לנסוע לימי חורף תרמ"ו ליאלטא, נסע אתו הרש"ז, כדי לקבל את הדרכתו של רבנו בעבודת ה', ונשאר אתו שם עד אחר חה"פ[51].

לפני שחזר הרש"ז לחברון, כתב רבנו לחותנו ודודו (של הרש"ז) הר"ר לוי יצחק סלונים בחברון בשבחו, והציע לו להחזיקו על שלחנו, כדי שיוכל להמשיך לעסוק בלימוד הדא"ח, וגם רבנו ישתדל להשיג עבורו עזרה. וכן אמנם עשה בשנים שלאח"ז, שאסף ושלח עבורו מאה רו"כ לשנה[52], מלבד העזרה שהי' שולח בלא"ה

---

48) הוספה לאגרת קמח.
49) אגרות קלה. רסג. רפב. רפז. שכ.
50) ראה אגרת רפב. ובצילום כאן.
51) אגרת ד.
52) אגרת ו.
53) אגרות ז. ט. יא. יג. כח. כט. ל. לט.

בעזרת השם

תומכי התמימים

№ כלל 10653

№ עיר

№ טוכן

ליובאוויטש יום ב' לחדש טבת תר"ס

בבית מסחרינו
„ימצאו"
ספרים

תנא לקוטי - תורה
צמח - צדק
תורה אור והסכת לקוטי
כלאלו ישיגהורש
במקה השוה

פרשיות מזוזות מגילות

מעשי ידי
תלמידינו יחיו

מתקבלים דרישות

(מאקאון):
על ספרי תורה
פרשיות מזוזות
מגילות
מתקבלים דרישות על

יין - נפן לפסח

הנעשה בהשגחתינו
ונעמו טוב וגעים
ובתכלית ההידור

מסחר סתם

ראוי לשום לב אל
המסחר הזה כי
הוא תועלת הקונה
ופריו קדש הלולים נו

אדרעס
Конт. І. Шнеерсона
м. Любавичи, Могил. губ.
Любавичи, Іосифу.

Тип.-лит. бр. Недзинскихъ Витебскъ.

Дозволено Цензурою 3 августа 1904 Вильно.

„Только-"гомимим". Объявленіе о продажѣ книгъ и письменнаго вина.

עבור המשפחה[54]. מזמן לזמן הי' משיב לו רבנו על שאלותיו בדא"ח ובעבודת ה'[55]. וכשהתחילו לעסוק במסחר האתרוגים, ע"פ התעוררות רבנו[56] הכניס רבנו את עצמו גם בזה, והשתדל לעזור להם כיכלתו[57].

כן הגיעו אלינו גם אגרות של עזרה ועצה להר"ר אליעזר שמעון קזרנובסקי מחברון[58], לבנו הר"ר שלמה יהודה ליב אליעזרוב[59], וכן להחח"מ בעל ה"שדי חמד"[60]. אך כ"ז הי' עזר פרטי לאנשים פרטיים מחברון, או התעניגות כללית בכללות המצב בכולל[61].

בשנת תרס"ג, כשעזב הרב דובער אפרת את חברון ועבר לירושלים, נתעוררה שאלת הרבנות בחברון. רבנו הסכים בשמחה על מינוי הרשיל"א, וכתב על כך להחח"מ בעל ה"שדי חמד" — הרב הספרדי של חברון[62] ולהרשיל"א[63].

באותה שנה עלה אצל רבנו רעיון יסוד הישיבה בחברון, כמסופר ע"י בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע[64]: "בשנת תרס"ג בחורף כאשר נסעתי עם כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א לעיר ויען... המוסד "תומכי־תמימים" כבר פרח כשושנה... לכונן מוסד כמותו בדמותו וצלמו באה"ק בשקידת התורה ועבודה שבלב... כשהרעיון הותחל להתרקם... נמצא ויצא ברור, כי עוד כבד הדבר לקרוב לכונן מוסד כזה, במצב כזה, דורש הוא הכנה גדולה... לעשות סדר נכון בהכולל... וכה נדחה הרעיון".

מ"מ כתב רבנו באותו קיץ להרשיל"א[65]: "צריכים להשתדל שתהי' אי"ה ישיבה בחברון ת"ו ג"כ, ושתהי' תחת השגחת כבודו". ובאמת כבר יסד הרשיל"א ישיבה בחברון בשנת תרמ"ט, אלא שבמשך הזמן "ירדה ונתבלבלה עד שכמעט שנחרבה לגמרי"[65], וע"ז היתה הוראת רבנו (בקיץ תרס"ג) כנ"ל — לחדש ישיבה זו; אף שעדיין לא הגיע הזמן לפתוח שם סניף מישיבת "תומכי־תמימים".

בינתיים הכניס רבנו את עצמו בהרמת קרן עה"ק חברון, בכללות מצבה הגשמי

---

54) אגרות ד. יא. יג. כז.
55) אגרות י. טז. כח. לח. לט. נא.
56) אגרת מ.
57) אגרות כז. כח. כט. ל. לג. לד. לח. מ. מא. מד. מה. מו. מז. נ. נג. נז.
58) כג. סב. עה.
59) נט. סב.
60) נט. סה.
61) אגרות קא. קיח.
62) אגרת קכד.
63) אגרת קכה.
64) אגרת אדר"ח כסלו תער"ב להרש"ז האוולין.
65) ראה מ"ש בזה רבנו בהנעתק ב"המשפיע" ע' רכב.

והרוחני. ובחורף תרס"ה קנה, ע"י הרש"ז ברלין, חצר בחברון", עבור הכולל, בת שתי קומות וגם חנות קטנה בדרך השוק"[66].

על ידו עזר בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, שכותב במכתבו להר"ר יעקב יוסף סלונים מחברון" "לעשות עוד סניף לאגודתינו [תומכי־תמימים] קשה היא ביותר לפנינו כי בשנה הזאת... בדעתי עלה הרעיון ליסד אגודה חדשה בשם "חברונים", מטרת האגודה הוא לחזק הישוב בחברון בכלל, ולהגדיל התורה בפרט... ועד האגודה יהי' נחלק לשניים, ועד א' יהי' באה"ק, אבל הוא ועד רוחני... ועד הב' שיהי' פה מדינתינו, מקובץ משבעה אנשים, לא פחות, מעשיהם, קיבוץ כספים... יערכו מכתב כללי לכ"ק אאמו"ר שליט"א... שיקח הדבר הזה על הנהגתו".

ההצעה נתקבלה, וב"קייץ קורא אסיפת נכבדי אנ"ש ע"ד עניני הכולל באה"ק ת"ו. מציע לייסד ישיבה בעיר חברון תחת השגחת הרה"ג ר' שלמה לייב שי' אליעזרוב" ולשלוח לצורך זה משפיע מיוחד לחברון"[67]. ובאותה אסיפה מצא רבנו "להכרח ליסד וועד מיוחד בשם "חברונים" שענינו יהי' לפקח על עסקי ההכנסה"[68]. את הרב ר' מאיר ליב הורוויץ בחרו למשולח, ורבנו מסר בידו מכתב כללי לאנ"ש בנד"ז[69].

התעסקות הועד החברוני היתה (לא רק עבור חברון לבד, אלא) לחזק ולהגדיל את הכנסת אה"ק בכלל. ומה שנקרא בשם ועד "חברוני", כי מטרתו של ועד זה היתה לחזק ולהגדיל ישוב חברון שתהי' תחת השגחה טובה.

"אינשי דלא מעליא... הוציאו קול אשר קביעת השופרות החדשות הן בשביל עה"ק חברון לבדה", ורבנו השיב ע"ז בקצרה" ובארוכה"[70].

בנתיים נתעוררה שאלת האדרעס לשילוח המעות. שבתחלה הי' האדרעס ע"ש הרב דובער אפרת מחברון והרב מרדכי שלאנק מירושלים. וכשעבר הרד"א מחברון לירושלים כנ"ל, קבע רבנו" שיהי' האדרעס ע"ש הרמ"ד סלונים מחברון והרמ"ש מירושלים. כמה מאנשי ירושלים התנגדו לזה ורצו שישארו בהאדרעס גם הרד"א

---

66) אגרת קצח.
67) רשימת רכוש הכולל. וראה גם "המשפיע" ע' קצב. רו. רט. ריב. רל.
68) הוספה ב' לאגרת קמח.
69) חנוך לנער ע' 14.
70) אגרת הרמ"ד סלונים והר"ב ריבלין להרשיל"א, י"א מ"ח תרס"ו, "המשפיע" ע' רח.
71) אגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, הוספה א' לאגרת קמח.
72) קמח.
73) אגרת קמט.
74) באגרת ארוכה, שנדפסה בקונ' מיוחד בשם "אגרת... בדבר המוסד הקדוש קופת רמבעה"נ", ירושלים תרס"ז.
75) אגרות קמא. קמב. קמג. קמד.

וגם הרמ"ש, ורבנו השיב להם בקצרה[76] ובארוכה[77]. וכך נשאר גם בשנים שלאח"ז, עד שנת תרד"ע[78], וכשהתחילה מלחמת העולם הא' הורה רבנו לשלוח ע"ש שלאנק לבדו[79].

• • •

הרעיון ליסד סניף מישיבת תומכי תמימים בחברון עלה שוב בשנת תרס"ז, כשעמדה חצר רומאנו המפורסמת למכירה, והיתה סכנה שתעבור לידי מיסיונרים או מוסדות חפשיים, ופנה בנד"ז הר"ש הויזמאן מחברון לרבנו, כמסופר ע"י בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע[80].

החצר נעמדה למכירה עוד בשנים תרס"ג-תרס"ד, כאשר משפחת רומאנו נקלעה לקשיים כספיים וביקשה למכרה. הגאון החח"מ בעל ה"שדי חמד" פנה בנד"ז להר' ישעי' ברלין מריגא בבקשה שירכוש נחלה זו[81], הר"י ברלין הי' אז במצב כספי קשה, בגלל "השעות הרעות עתה במדינתינו", וע"כ השיב להחח"מ, שכאשר "ישים שלום בעולם וירום קרן ישראל בכלל ובמדינתינו וקרני בפרט, או אז אולי ביכולתי אי"ה לשום לבבי לזה"[82].

השתדלות אנשי חברון לפעול על הר"י ברלין שירכוש נחלה זו נמשכה במשך השנים תרס"ד-תרס"ה, עד שבקיץ תרס"ה נסע לשם זה הרשיל"א לריגא, לדבר בזה עם הר"י ברלין. לפנ"כ ביקר הרשיל"א בליובאוויטש, ורבנו ציידו באגרת מיוחדת להר"י ברלין[83] בבקשה ש"יתן כ' אזן קשבת לדבריו ויעשה כל אשר ביכולתו לטובת הענין".

מחיר החצר עמדה באותה שעה על 25.000 רו"כ לערך, והציע רבנו "לקנותה בסך עשרת אלפים רו"כ מזומן, שיתן הר"י ברלין, והשאר תהי' משכנתא"[84]. ובהצעה זו בא הרשיל"א להר"י ברלין בתשרי תרס"ו. לאחר הדיון ביניהם השיב הרשיל"א[85]: "את אשר שאלתי מאתם בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א אם אפשר לקנות בעשרה אלפים והמותר יהי' במשכנתא... אחר כל ההשתדלות העצומה עם הגרי"ב נ"י, זאת הי' הסכמתו, שהוא יתן המחצה במזומן, אך בתנאי גמור קודם למעשה, שהמחצה השני' יהי' ג"כ במזומן דוקא". ולא יצא הדבר לפועל.

---

76) אגרות קמו. קמז.
77) בקונ' הנ"ל.
78) אגרות שמט. שעט. תי.
79) אגרת תמא.
80) הוספה לאגרת קעג. מגדל עז ע' תקנה.
81) אגרת קעג, ובהנסמן בהערות שם.
82) "המשפיע" ע' קצ.
83) אגרת קלו.
84) אגרת הרמד"ס והרב"ר מ"א מ"ח תרס"ו — המשפיע ע' רז.
85) שם ע' רט. וראה גם אגרת קצח: מהם שהבטיחו על המחצה.

בינתיים הרשתה משפחת רומאנו על החצר את הגביר ר״ש הויזמאן, ואף נתנה לו את זכות מכירתה, במחיר הנ״ל, לכל מי שימצא לנכון. ותמורת זאת נתן הר״ש הויזמאן סכום מסוים למשפחת רומאנו שהוזקקו למעות באותה שעה[86].

בחורף תרס״ז כתבו שוב ממוני חברון בנד״ז להר״י ברלין, ע״י שד״ר מיוחד[87], אך נראה שגם הוא לא פעל דבר, ושבסמיכות לאותה תקופה נפטר הר״י ברלין[88].

אז פנה, בנידון הנחלה, הר״ש הויזמאן לרבנו, ורבנו השיבו[89] שישתדל בקניית החצר „והשי״ת יהי׳ בעזרו ובעזרינו לרכוש את הנחלה היקרה הזאת לטובת מעלת ומצב עה״ק חברון ת״ו... יש לנו תקוות בעזרתו ית׳ דבר האקציאן געזעלינשאפט... ובמשך הזמן שעד אחר יו״ט הבע״ל יש לקוות שיהי׳ לנו מהם סכום נכון. גם יש לנו תקוה ממנדב א׳ שיקנה אי״ה״.

עבודת סידור המפעל ומכירת המניות הוטלה על בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, שכתב בזה אגרת מפורטת[90] בה פירש מטרת הקניה „האקציעס הם בשביל הבית והחצר הגדול שישנו בחברון לקנות עבור ת״ת וישיבה ודירות לעניי הכולל״.

לפועל לא היו מזה תוצאות גדולות[91], וכבר כמעט החליט הר״ש הויזמאן למכרה לגביר א׳ בשם סיפיאוף, ופנה בנד״ז להרשיל״אי[92]. אך באותו חודש אייר קיים רבנו אסיפה בנד״ז במוסקבה, ובה נדב הי״ר שמואל גוראריי סכום מסוים לצורך זה[93] ועוד 3-5 אלפים הושגו במשך חודש תמוז[94] — כ״ז בלי עזר האקציעס[95]. וזה אפשר לסיים הקניה בכ״א מנ״א[96], כשאת שאר המעות — עד כ״ב אלפים רו״כ[97] הוצרכו לשלם בתשלומים. ושטר המכירה מרומאנו לר״ש הויזמאן נערך בי״ב תשרי תרס״ט[98].

רבנו לא הסתפק בקנית חצר רומאנו, שהי׳ בה „ארמון גדול... שמונה עשר דיורין מפוארים... שדות גדולות סביבותיו... בית מלון... ובחדש שבט תרס״ט קנה עוד חצר סמוך להארמון הנ״ל... ארבעה דיורין מרווחים וחנות גדולה ומרחץ תחתיו... למטרה הזאת לתמיכת הישיבה אשר ברצונו הקדוש לכוננה וליסדה על

---

86) אגרות ממוני חברון, שם ע׳ רכז־רל.
87) ראה אגרת שעד, ובהנסמן בהערות שם.
88) אגרת קעג.
89) הוספה לאגרת קעג.
90) אגרת קפ.
91) אגרות י״ג למטמונים וח״י למב״י תרס״ח. נדפסו שתיהן ב„המשפיע״ ע׳ רלא־רלו.
92) ראה בהנסמן בהערות לאגרת קעג.
93) אגרת קפד.
94) אגרת קצח.
95) ראה אגרת קפד. מגדל עז ע׳ תרנט.
96) „המשפיע״ ע׳ לג.

בסיס נכון בעזה"י בעיה"ק חברון ת"ו[97]. קנית החצר השני', היא נחלת דאהוד[98], בעד סך קרוב לג' אלפים רו"כ[99], היתה „בעזר האקציעס אשר לע"ע נמכר במספר מועט"[94], ובשקיבל „מפד"מ הטשעק ע"ס 3932,60 פראנק" שלחו באותו היום לירושת"ו[100], וקיבל ע"ז קויטונג[101].

גם בזה לא הסתפק רבנו, ורצה לקנות עוד כמה חצרות[102], אך לפועל היו קשיים להשיג המעות גם עבור שתי חצרות אלו, שהתשלום הסופי לא נגמר עד חורף תער"ב[103].

כאמור לעיל היתה הנחלה רשומה בזמן זה ע"ש הר"ש הויזמאן. רבנו רצה בתחלה ששטר הבעלות יועבר על שמו[104], אך החוק אסר קניית קרקע ע"י יהודי בעל נתינות זרה[105], ונשאר רשום ע"ש הר"ש הויזמאן עד סיום תשלומי החצר, שע"פ ההסכם הוצרך הרש"ה להעבירם אז ע"ש מי שירצה רבנו.

בתחלת שנת תער"ב נתקבל התשלום האחרון עבור הנחלה (27.000 פראנק) בתור הלואה לשלש שנים מאת הגביר ר' ליפא גאלערקין[106]. שהסכים לתת הלואה זו בתנאי שתהי' הנחלה רשומה על שמו של הגביר ר' שלום שמחה שיינפינקל. וכן כתב רבנו[107]. והיינו שעם סיום התשלומים יכתוב הר"ש הויזמאן שטר מכירה על הנחלה להרש"ש[108]. ונמשך הדבר עד י"ג אייר תער"ב, שאז נכתב השט"מ מהר"ש הויזמאן להרש"ש[109]. ע"ד השמחה בעיה"ק חברון בעת כתיבת השט"מ מסופר באגרת הרש"ז האוולין[110].

בזה לא הסתפק רבנו, ולאחר שהוכיח את בעלותו הוא על הנחלה, ע"י שטרות הקבלה שקיבל מהר"ש הויזמאן, על הכספים ששלח לו, שלח יפוי כח להרשי"א, שימכור, בשם רבנו, את הנחלה להרש"ש[111].

לאחר שתי המכירות הנ"ל ניתנה האפשרות לעשות שטר בעלות ע"ש

---

97) קונטרס „קריאה נאמנה" מועתק במגדל עז ע' תקנט. „המשפיע" ע' רמז.
98) אגרת שיב.
99) אגרת רכו.
100) אגרות רז. רח.
101) אגרות ריז. רכד.
102) אגרות רכד. רכו. רמז.
103) אגרת שט.
104) אגרות קפד. רכד.
105) שם ואגרת פו.
106) אגרת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לר"ש הויזמאן, ט"ו מ"ח תער"ב, מגדל עז ע' תקנד.
107) אגרות שט. שי. שיא.
108) אגרות שט. שיא. שיב. שכב.
109) נעתק ב„המשפיע" ע' רנה.
110) „המשפיע" ע' רנז.
111) אגרות רעח. רפד. רפה. שיב. שיז.

הרש"ש[112], בחורף תער"ג[113]. אך כ"ז לא הי' אלא לזמן קצר, וכדי שעי"ז יתאפשר להעמיד את הנחלה ע"ש רבנו — באותו חורף[114].

מיד עם קניית החצר השני', בחורף תרס"ט, התחילו לחשוב בפועל ע"ד יסוד הישיבה בחברון. „שתהי' תחת השגחה טובה... שיש לקוות מזה להטבת המצב הרוחנים של הצעירים והאברכים דתמן"[115]. ובאגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, מאותה תקופה[116]: „בדבר הסתדרות המערכה בחברות"ו הנני חושב בזה הרבה ומקווה לעזר אלקי כי יסתדר בכי טוב". ובתוכן דומה השיב לו הרשיל"א בי"ז תמוז[117].

כבר לפנ"ז יסד רבנו ישיבה קטנה בחברון, וההכנסות מהחצרות שקנו היו על הישיבה[118]. אבל ישיבה זו „מצערה היא ולא כפי הכוונה האמיתית בענין הישיבה אשר בכוונתינו בהתייסדות ישיבה שמה"[119]. ובשנת תרע"א נגש רבנו ליסוד הישיבה ש„כפי הכוונה האמיתית".

בתחלה חשב רבנו לעכב פתיחתה, עד שיעמדו הנחלאות ע"ש רבנו. אך בראותו שנמשך הדבר יותר מדאי, החליט בתחלת שנת תרע"א[120] לגשת מיד לפתיחת הישיבה. ובנתיים המשיך בענין סידור הניירות[120].

בשלהי תרע"א שלח רבנו לעה"ק חברון את המשפיע הרש"ז האוולין עם חבורת תלמידים, כדי לפתוח בהם את הישיבה „תורת־אמת"[121]. ובאגרת מיוחדת[122] פנה לאנ"ש, לעוררם „לבא לעזרת הדבר הגדול הזה ברוח נדיבה" (ולזה התמסר ה„ועד החברוני" הנ"ל — לאסוף כספים עבור הישיבה[123]). ומזמן לזמן הי' פונה רבנו באגרותיו להתעניין במצב הישיבה, לעודדם ולעוררם לעסוק בתורת הנגלה והנסתר[124].

הנסיעה היתה דרך אדעס. מאדעס נסעו באניה עשרה ימים — מיום א' י"ד מ"ח תער"ב עד יום ד' כ"ד מ"ח, שאז הגיעו לחוף יפו. משם נסעו לירושלים ומשם לחברון[125].

---

112) אגרות שיב. שיח. שכב.
113) אגרת שנח.
114) אגרות שסד. שעה.
115) אגרת קצח.
116) ח' אדר, להרשיל"א.
117) „המשפיע" ע' לד.
118) אגרות קצח. רטו. רכו. רמז.
119) אגרת עדר.
120) אגרות רעח. רפה.
121) ראה אגרות שח"י. שח"יי. ואגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, מגדל עז ע' תקנג.
122) שי.
123) אגרת הרא"ד מרווזב, נדפסה ב„המשפיע" ע' עב.
124) אגרות שיא. שיב. שטז. שכה. שכו. שכח. שעה.
125) ראה אגרת שח"יי, ובהערות שם.

הישיבה התחילה עם שבעת התלמידים השלוחים שבאו מליובאוויטש[126] ועם תלמידים מאה"ק. שנתקבלו לאחר שנבחנו ע"י המשפיע הרש"ז האוולין[127]. ובמשך החורף הראשון, עד אחר חה"פ, לא נתקבלו חדשים — אלא אלו שהיו מוכנים ללמוד שלא ע"מ לקבל פרס[128], ומ"מ הסכים רבנו, שהמוכרחים יותן להם מה שבהכרח[129]. ולבסוף הוסכם שיותן גם לבני תמן[130]. במשך הקיץ נתקבלו עוד תלמידים, וכן בחורף תרע"ג[131].

הישיבה החזיקה מעמד פחות משלש שנים. בפרוץ מלחמת העולם בשלהי שנת תרע"ד, נמצא המשפיע הרש"ז האוולין ברוסיא, ובמשך כל ימי המלחמה לא יכל לחזור אליה.

שבועות אחדים לפני הסתלקות רבנו (פורים תר"פ) „דבר אתו רבנו, כי כאשר אך ורק יהי' אפשריות לנסוע, יעשה דרכו, מבלי התחשב עם שום דבר, ע"מ להמשיך עבודתו בהנהגת ישיבת תורת־אמת"[132]. נסיעה זו לא יכלה לצאת לפועל עד שלהי תרפ"א, כשעזב את רוסטוב בחצי אלול בערך, והי' על אם הדרך עד חודש מ"ח תרפ"ב, אז קיבל הרשיון ונסע צלחה לאה"ק[133]. אך כיון שבמשך שנות המלחמה התמוטט מושב אנ"ש בחברון, נצטווה ע"י כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לפתוח את הישיבה בירושלים[134].

ז. ועידת הרבנים בפטרבורג

נושא נוסף, שרבנו השקיע בו עבודה של כמה שנים, והקדיש לו כמאה מהאגרות הנדפסות בזה, הוא נושא „ועידת הרבנים בפטרבורג" שבשנת עת"ר.

הועידה עצמה נמשכה רק כחודש ימים (ד' אד"ש עד ו' ניסן), אבל ההכנות אליה התחילו באמצע שנת תרס"ח, והפעולות הקשורות אתה נמשכו עד שלהי שנת תרד"ע:

ע"פ חוקי ממשלת רוסיא הצארית, הוקבע לקרוא מזמן לזמן אספת רבנים (— ראווינסקי קאמיסיא) לפ"ב, ע"י המחלקה לעניני דת שבמשרד הפנים, כדי לברר את הענינים הדתיים העומדים על הפרק. מ"מ לא נרשם בספר החוקים

---

126) אגרת שי.
127) אגרות שחי". שטז.
128) אגרת שיא. ואגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, מאדר"ח כסלו תער"ב, להרש"ז האוולין.
129) אגרת שיב.
130) אגרת שכה.
131) אגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, מב' כסלו תער"ג, להרש"ז האוולין. רשימת התלמידים והאברכים למחלקותיהם — בתעודה המועתקת ב„המשפיע" ע' נו.
132) אגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ד' מ"ח תרפ"ד.
133) אגרת י"ט מ"ח תרפ"ב.
134) שם ושם.

שהנבחרים צריכים להיות רבנים דוקא, רק אפשר לבחור גם אנשים פרטיים, וכן הי׳ גם לפועל ברוב הועידות, שהיו משתתפים בה בעיקר אנשים מלומדים, שאין להם יד ושם בהלכה[135].

כך הי׳ גם בחורף תרס״ח, אלא שהפעם פנתה הממשלה לרבנים, להעיר את תשומת לבם שיציעו מעצמם הצעות חדשות הנוגעות לעניני דת[136]. וזאת מלבד השאלות שהכין המלומד היהודי[137], הוא ד״ר קרעבס[138], שהי׳ גם נציג הממשלה בועידת הרבנים בפ״ב[139].

הפניה היתה, בעיקר, אל הרבנים מטעם, שהיו הרבנים הרשמיים מטעם הממשלה, אך גם הרבנים הדתיים נשאלו[140].

בין הנשאלים הי׳ גם רבנו. וכשקיבל את הידיעה, כתב מיד להר״ר שמואל מיכל טריינין לפ״ב, שישתדל לפעול שישתפו בזה גם את הג״ר חיים סולובייצ׳יק מבריסק והג״ר דוד פרידמאן, אב״ד קארלין-פינסק. או הג״ר חיים עוזר מווילנא[141].

במשך הקיץ הי׳ רבנו בקעניגסבערג, שם נפגש עם הגרח״ע מווילנא, והוחלט ביניהם לבקש רשיון אצל הממשלה, שהרבנים הנשאלים יתאספו בווילנא, כדי להתייעץ בינם לבין עצמם, לפני ועידת הרבנים הכללית בפ״ב, ולהחליט מה להשיב ולהציע בהטבת המצב הרוחני[142]. גם החליט רבנו להוסיף עוד רבנים עד כ״ה, שיותן גם להם הרשיון להשתתף באסיפת ווילנא, ושלח עבור זה במיוחד את הריי״ל לפ״ב, לבקש הרשיון להתאסף בווילנא, והוספת הרבנים עד כ״ה[143]. ותוכן הבקשה: כאשר הצעירים נתקו עצמם מהתורה, וכאשר הממשלה דורשת במה להטיב מצב היהודים, רצונינו להתיישב מה להציע דברים בהרמת הדת ואשר ימשיך את בני השעורים[144]. וכל הנ״ל נעשה בסוד[145], כדי שלא יתפרסם הדבר בין המנגדים[146], שגם הם נאספו בקאוונא, כדלקמן.

האישור לכך, מטעם משרד הפנים ניתן בשלהי חשון תרס״ט. ועדיין הי׳ טעון אישור מהגובערנאטור של ווילנא, ולכן ביקש רבנו אצל הגרח״ע ״לחקור ולהוודע

---

135) אגרת רמד.
136) אגרות רמד. רנה.
137) אגרות קצט. ר.
138) אגרות קעט. ריז.
139) הערות לאגרת רנב.
140) אגרות רמד. רנה.
141) אגרת קעט.
142) אגרות קפח. קצט. ר.
143) אגרות קפז. קצב. קצז. קצט. ר.
144) אגרת ריב.
145) אגרת קצב.
146) אגרת קצט.

בכ״ע בגוב׳ פראוול׳ אם נתקבל איזה ידיעה אודות זה״[147]. וכן ביקש מהרש״מ טריינין לברר עד״ז בפ״ב[148]. ובמשך החורף תרס״ט התעניין רבנו בכמה אגרות, ע״ד הוספת עוד שמות רבנים בהרשיון[149].

כהקדמה לאסיפה מוקדמת הנ״ל, קרא רבנו אסיפת רבני ועסקני אנ״ש בליובאוויטש[150], שהתקיימה באמצע חודש מרחשון. באסיפה זאת יסד רבנו לשכה תמידית אשר תתעסק בהכנות לאסיפת הרבנים[151], ובזה דן בכמה אגרות שבמשך החורף[152]. וכן דנו באסיפה זו בשאר הענינים העומדים על הפרק[153].

באותה שעה היתה גם פולין תחת ממשלת רוסיא, וגם אליהם נתקבלו שאלות אלו, והם ארגנו אסיפה מרבני פולין שהתקיימה ברי״ח כסלו.

בקיץ תרס״ח התקיימה ועידה במאריענבאד, בין רבנו, האדמו״ר מגור ועוד[154]. שם דיברו בנוגע להכנות לאסיפות הנ״ל, וביקש האדמו״ר מגור מאת רבנו לברר, ע״י האיש המיוחד שנשלח לפ״ב, את מצב הדברים[155]. ובעת אסיפת רבני אנ״ש הנ״ל הוחלט לבקש אצל האדמו״ר מגור, להרשות לשלוח שני נציגים מרבני אנ״ש, ה״ה הרב מנחם מענדל חן מניעזין והרב שמרי׳ ליב מעדאלי׳ מוויטעפסק, לבוא להשתתף באסיפת רבני פולין[156].

לאחר האסיפה הודיעו השנים את תוכן האסיפה וההחלטות, לרבנו, ורבנו מסר מיד הפרטים לבנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע[157], שבינתיים הטיל עליו רבנו את עבודת ואחריות ההכנות לאסיפת ווילנא, כמסופר על ידו באגרת[158] להרשיל״א: ״כאשר התחוללה ונהיתה האסיפה הכבירה בווילנא, אשר זה כמאה שנה לא היתה אסיפה כזאת, התאחדות כל המפלגות השונות. כמה דיו נשפך עדי נוסדה, וכמה חליפות טע״ג ומכתבים סתרים, כמה עבודה ויגיעה, לילות כימים שקדתי על המלאכה הזאת לבדה, וכמה עבודה בעשרת ימי האסיפה, וכמה עבודה אחרי׳ בעריכות הפרטי־כל׳ים וריבוי המכתבים וכו׳, אשר כ׳ יודע היטב אשר כ״ק אאמו״ר שליט״א אין באפשרו להכנס בפרטי פרטיות, ואלי מוסר הדבר הזה, וגם האחריות

---

147) אגרות קצט. ר.
148) אגרת רז.
149) רח. רט. רי. ריב.
150) אגרות קצב. קצז.
151) חנוך לנער ע׳ 15.
152) ריג. ריד. ריז. רכ. רכא.
153) אגרות קצה. קצו.
154) חנוך לנער ע׳ 15.
155) אגרת קפז.
156) אגרת קצו.
157) אגרת רז.
158) כ״ד מנ״א תרס״ט.

עלי היא". וכך הגיעו אלינו עשרה אגרות רבנו לבנו[159], במשך החדשים שבט אדר, המדברים בענין ההכנות לאסיפת הרבנים בווילנא.

גם המתחדשים והרבנים מטע"מ עשו הרבה, גם הם קיבלו רשיון אסיפה בקאוונא[160], שקראו לה "אסיפת העסקנים הצבוריים היהודים", ולאחר האסיפה רשמו את כל ההצעות שהציעו בה, מחזיק כב' מאות דפים, ומסרו אותם למחלקה לעניני דת שבמשרד הפנים[161], ולאח"ז הדפיסו[162] את קובץ הנאומים וההצעות מאסיפה זו. וגם יסדו לשכה שתתעסק בההכנות לועידת הרבנים בפ"ב[163].

גם אחדים מרבנים הדתיים כתבו הצעותיהם אל המחלקה הנ"ל, ורצה רבנו לקבל את העתק הצעות אלו ואלו[164] — לפני האסיפה בווילנא דוקא, ובשביל זה כדאי להמתין עם האסיפה[165]. לע"ע לא נתברר אם קיבלו לפועל את כל ההעתקות, אך עכ"פ עד סוף אדר[166] לא קיבלו — רק חלק מההעתקות.

רבנו רצה גם, שלפני התחלת האסיפה, יהי' לפני כ"א מהנאספים א) ההצעות שהוצעו באסיפת ליובאוויטש הנ"ל[167]. ב) ר"פ של ההצעות שנתקבלו בפ"ב בנ"ל[168]. ג) פרטי־כל של אסיפת הרבנים בווארשא הנ"ל[169]. והציע רבנו שיומסר כל הנ"ל אל ה"ר יעקב הלוי ליפשיץ מקאוונא (מח"ס זכרון יעקב) שהוא יסדרם וימציאם להנאספים[170].

את הפרטי־כל הנ"ל הבטיח לסדר הר"מ חן[171], שהוא, עם הרב מעדאלי' השתתפו באסיפת ווארשא כנ"ל. אך כשחזר הר"מ לביתו נפל למשכב[172], ולכן הציע רבנו[173] שיושלחו כל הנירות להרש"ל מעדאלי', שגם הוא השתתף באסיפת ווארשא, והוא יסדרם. או שבנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, יסדרם בעצמו, וישלח תוכן הדברים לר"י ליפשיץ, כדי שיכין הדברים וימציאם להנאספים[174].

---

159) רז"רי. ריב־ריד. ריז. רכ. רכא.
160) אגרות רמד. רנה.
161) אגרת רז.
162) רוסית, בשם הנ"ל, פ"ב תר"ע.
163) אגרת ריג.
164) אגרות רז. רח.
165) אגרות ריג. ריז.
166) אגרות רכ. רכא.
167) אגרת רט.
168) אגרת רי.
169) אגרת ריב.
170) שם ובאגרת ריז.
171) אגרת רז.
172) אגרת רח.
173) אגרת ריב.
174) אגרות ריד. ריז.

בתחלה רצה רבנו להגביל את האסיפה לסוף חודש ינואר לערך[175], אך הניירות לא הוכנו בזמן, ורצה רבנו לקובעו לסוף אדר[176] אך לפועל נדחתה עד חודש אייר, שאז התקיימה האסיפה בווילנא במשך עשרה ימים[177], בימים יב־כ אייר[178].

לאחר האסיפה התחילה עבודת עריכת הפרטי־כל מהאסיפה למחלקה הדתית שבמשרד הפנים, שהוטל עריכתה על כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע[177]. הפרטי־כל הוגש ע״י הגוב׳, שהוסיף איזה הערה לתוכן הדברים[179]. היתה סברא להדפיס את הפרטי־כל, וגם רבנו נטה לזה, אך נדחתה מחמת התנגדות בעל החפץ חיים[179].

ואז התחילו ההכנות להבחירות אל הועידה הרבנית בפ״ב. התוכניות התחילו עוד באמצע החורף[180], שאז חשבו שתהי׳ הועידה בתחלת הקיץ[181]. אך לפועל נדחתה הועידה עד חודש אד״ש עת״ר, והבחירות — בחורף עת״ר. ובעת האסיפה בווילנא הוחלט שהרבנים יסעו על העירות לעורר את העם לבחור רק ברבנים הדתיים[182]. גם רבנו בעצמו נסע לצורך זה, בתחלת חורף עת״ר, לכמה עיירות[183], וכן שלח לשם זה את בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, לפ״ב[184]. וכתב בזה כמה מכתבים כלליים וקול קורא[185].

בחודש טבת כבר נראו תוצאות טובות מתעמולת הבחירות, ובאגרת[186] שכותב רבנו להרשיל״א, הוא מספר לו „המלחמה בין המפלגות גדולה היא מאד, וכפה״נ בהבחירות ננצח אנחנו אי״ה שיהיו רובם כשרים, אבל איזה שנמצא מהם עושים הרבה, וגם עוסקים מבחוץ בכח גדול... והרבה יגיעות אנו יגעים לעורר ולעשות מה שביכלתינו״.

בהבחירות נבחרו 42 נציגים מהפלכים שברחבי רוסיא[187]. הועידה נמשכה כחודש ימים, מד׳ אד״ש עד ו׳ ניסן. תוכן הדיונים נתבארו ב„חשבון קצר״ שהדפיס רבנו במשך הקיץ, ובפרטיות יותר — באגרותיו המפורטות לביתו במשך ימי הועידה[188].

---

175) אגרת רט.
176) אגרות ריג. ריז.
177) אגרת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, כ״ד מנ״א תרס״ט, להרשיל״א.
178) הערות לאגרת רכד״.
179) אגרת רל.
180) אגרת ריב.
181) אגרות ריג. רכ.
182) אגרת רל.
183) רשימת הר״י דזייקאבסאן ע״ה.
184) אגרות רמה. רמו. רמח. רמט. רנא. רנב.
185) אגרות רלו. רלז. רמב. רמג. רמד.
186) רמז.
187) הרשימה — בהערות לאגרת רנב.
188) אגרות רנו־רסג.

עיקר הדיון בעת הועידה, שהדעות היו חלוקות בו, ושרבנו דן בו בכו"כ אגרות מהשנים שלאח"ז, הוא מעמד הרבנים ברוסיא:

עד אז לא היו הרבנים רוחניים מוכרים בעיני הממשלה, והממשלה העמידה מצדה רבנים מטעם, שהם היו מנהלים גם את תעודות הלידה והנישואין. כל הנבחרים היו בדעה אחת שמצב זה הוא בלתי נורמלי, וכי יש על הממשלה לאשר את הרבנים הדתיים.

סלע המחלוקת בזה הי' אם ואיזו תעודת השכלה כללית דרושה לרב, ואם גם הנהלת תעודות הלידה צריכה להיות ע"י הרב. ובזה נחלקו החברים לשלש דעות[189].

א) דעת הרוב, ובראשם הגרח"ע מווילנא, שדרושה להרב תעודת השכלה מצומצמת וידיעת השפה הרוסית, ושינהל גם את תעודות הלידה.

ב) דעת המיעוט (י"ב במספר) מהמתקדמים, ובראשם העו"ד ה. סלאסבערג, שדרושה להרב תעודת השכלה רחבה, ושידבר בל' רוסיא צחה.

ג) דעת המיעוט (ח' במספר) מהרבנים, ובראשם רבנו, שלא תהי' שום התחייבות על הרב לבד ידיעת התורה, והנהגת תעודות הלידה תהי' ע"י פקיד מיוחד.

הועידה בחרה ועד של שלשה, שאחד מהם הי' רבנו, לערוך את החלטות האסיפה ומסירת דו"ח למחלקה הדתית שבמשרד הפנים[190].

בחדש אייר חזרו לפ"ב רבנו והגר"ח סולובייצ'יק, ומצב עניני הכלל דרש שיתעכבו שמה עד סוף סיון (ביום שני של חה"ש התארח הגר"ח אצל רבנו לסעודת יו"ט ושוחחו בדברי תורה[191]).

הפרטי־כל נערך, רבנו הוסיף אליו את נימוקי דעת המיעוט שאין דרושה שום תעודת השכלה לרב, וכשנתקבל העתק הדו"ח נוכח לדעת שלא נעתקה בו דעת המיעוט. רבנו כתב עד"ז לבנו ששהה באותה שעה בפ"ב, שידבר בזה עם הבארון דוד גינזבורג, להוסיף את דעת המיעוט[192].

הבארון גינזבורג חתם על הפרטי־כל, והי' מוכן למוסרו. אך בינתיים חלה את חליו האחרון. נתעוררה אז השאלה מי יהי' המגיש את הפרטי־כל לראש המחלקה לעניני דת שבמשרד הפנים. גם עדיין היו דרושים כמה תיקונים בהפרטי־כל. ולשם זאת נסע רבנו לפ"ב בחדש מ"ח תרע"א[193]. ונראה שבאותה שעה נמסר הפרטי־כל.

---

189) חשבון קצר. אגרות רנו. רנט.
190) חנוך לנער ע' 15.
191) אגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ט' אייר תש"א, להגרי"ב סולובייצ'יק.
192) אגרות רסד. רסה. רסו.
193) אגרות ער. רעא. ערב.

בנוסף להנ"ל רצה רבנו למסור למחלקה הנ"ל תזכיר (דאקלאד), כנראה, בקשר למעמד הרבנים. ונמסר הדבר לעו"ד איבסאן, לעבד תזכיר זה. הדבר נמשך עד שלהי אייר תרע"א, שאז סיים איבסאן לעבדו[194]. ובמשך החורף הרבה רבנו לזרזו, ע"י כ"ק בנו וע"י ה"ר שמואל גוראר' והרמ"מ חן, שיסיימו בהקדם[195]. לאחר שסוים, עדיין נדרשו בו כמה תיקונים, לשולחו לרבנו שיחתמו, ולמוסרו לחנן — מנהל המחלקה לעניני דת[196].

בסוף הקיץ התחיל רבנו להתעניין "אם במשך הקיץ... הי' בזה איזה דיבורים במקומות הגבוהים"[197]. במשך חורף תער"ב נודע שאליכסנדר, שהי', כנראה, אחד מפקידי משרד הפנים, ערך תזכיר בנד"ז, וביקש רבנו להשיגו ולהעתיקו עבורו[198]. ובקיץ הציע רבנו שיגישו בקשה לממשלה בחתימת בעלי שם וכו' בנד"ז[199].

בתחלת חורף תרע"ג נודע, שראש המחלקה הנ"ל כתב תזכיר בנד"ז ע"מ למוסרה לשה"פ. גם כאן ביקש רבנו להשיגו ולהעתיקו עבורו[200]. נראה שקיבל את ההעתק, ושבזה דן באגרות שלאח"ז[201], בדיוקים שבו ובאפשרות תיקונו. בחורף תרד"ע נודע לרבנו שהניר ניזוז ממקומו, וביקש מהר"ש גוראר' שידבר בזה עם אליכסנדר הנ"ל[202].

בינתיים הכינה עצמה הממשלה לועידת רבנים נוספת[203] והוצרכה להיות בחורף תרע"ד, אך בין כה באה מעשה בייליס ובלבלה את העולם[204], ונמשך הדבר עד שלהי תרד"ע[205], שאז התחילה המלחמה, ולא באה, ועידת הרבנים הנוספת, לידי פועל.

• • •

ולסיום, חובה נעימה לי להודות לידידי הרה"ת ר' שלום יעקב שי' חזן והתמים יוסף יצחק שי' איידעלמאן, על עזרתם המרובה בהגהת הספר. וכן לכל אלו שעזרוני, בין רב בין מעט, לכולם תודתי נתונה.

שלום דובער ב"ר ישראל יהודה שי' לוין

---

194) אגרת שא.
195) אגרות רעז. רפא. רפג. רפו. רפז. רפט. רצא. רצג. רצז. רחצ. רצט.
196) אגרת שא.
197) אגרת שח.
198) אגרות שטז. שיז. שיח.
199) אגרות שכט. שנ. שנב.
200) אגרות שמה. שמז.
201) שנ. שנא. שנב.
202) אגרת שצט.
203) אגרות שיד. שמה.
204) אגרת תלג.
205) אגרות שמז. שמח. שנא. שסג. שסה. שעא. שצג. שצט. תכג. תלג.

מפתח

תרל"ח

א	ה' ויצא	למו"ה משה ארי' ליב	מאמר אדמו"ר מוהר"ש. ס' צ"צ. רז"א
ב	ב' שמות	למו"ה יעקב מרדכי בעזפאלאוו	מסר הפ"נ שלו לאביו אדמו"ר מוהר"ש והמענה. מאמר מצה זו של אדהאמ"צ

תרמ"ד

ג	ה' אלול	לאמו הרבנית והמשפחה	אגרת שלומים. בשוה"ג מזוגתו הרבנית

תרמ"ה

ד	כ"ה אדר	להרבנית מנוחה רחל ובנה מו"ה לוי יצחק סלונים	בריאותו והנסיעה למקומות מו"ש. שולח מעות

תרמ"ו

ה	ג' טבת	למו"ה אברהם דוד לאוואוט	ע"ד סידור התפלה נוסח האמיתי של אדה"ז, שמדפיס
ו	א"ח ש"פ	למו"ה לוי יצחק סלונים	ע"ד בן־אחיו וחתנו מו"ה שניאור זלמן סלונים שיחזיקו על שלחנו
ז	[אלול]	להנ"ל	בענין הנ"ל. מצא מקור לשלוח לו מאה רו"כ לשנה

תרמ"ז

ח	כ' כסלו	להרבנית מנוחה רחל סלונים והמשפחה	בריאותו והנסיעה לרופאים
ט	כ"ה אדר	למו"ה לוי יצחק סלונים	קיום התנאי ע"ד חתנו מו"ה שניאור זלמן סלונים
י	כ"ה אדר	למו"ה שניאור זלמן סלונים	לשמור על בריאותו. שולח לו הדרושים מים רבים. וככה. ניר המדביק
יא	הילולא דרשב"י	למו"ה לוי יצחק סלונים	שולח לו מעות והחשבון
יב	הילולא דרשב"י	למו"ה מרדכי דובער ובנו מו"ה שניאור זלמן סלונים	אגרת שלומים
יג	[קיץ ?]	למו"ה לוי יצחק סלונים	שולח לו מעות והחשבון
יד	כ' מ"א	למו"ה אברהם דוד לאוואוט	הגהות לס' שערי תפלה וע"ד ההשלמות

תרמ"ח

טו	[כסלו ?]	למו"ה שניאור זלמן סלונים	כי"ק אדהאמ"צ והר"מ באדה"ז
טז	[כסלו ?]	להנ"ל	עצות בעניניו. אישור קבלת הכי"ק. מצב בריאותו. המחשבה בדא"ח בטו"ת. מינוי על הצבי והחבצלת. ע"ד בנו ולימודו

יז		למו"ה יעקב מרדכי בעזפאלאוו	נוסח מכתב ניחום, כתוב בשתי נוסחאות	לב
יח	יב שבט	להנ"ל	אגרת ברכה	לג
יט		להנ"ל	סדר בעבודה	לד
כ	כ"ג אדר	למו"ה דוד צבי הירש חן	תשובה בעניני נדה — בדיקה קו"ת ואח"ת	לד
כא	ג' ניסן		בענין הנ"ל	מב
כב	כ"ב סיון	לאמו ודודתו הרבניות	אגרת שלומים	נג
כג	?	למו"ה שניאור זלמן סלונים	המלצה עבור מו"ה אליעזר שמעון קזרנובסקי	נד
כד	ה' מ"א	למו"ה לוי יצחק ומרדכי דובער סלונים	ע"ד מוהרש"ז סלונים. בריאות רבנו ונסיעתו למקומות מרפא	נה
כה	ח"י מ"א	לדודו ודודתו — לעמפערט	מצב בריאותו	נו
כו	[אלול ?]	להנ"ל	כנ"ל	נח
	תרמ"ט			
כז	עשרה בטבת	למו"ה מרדכי דובער סלונים	נסיעת רבנו למקומות מרפא. מסחור האתרוגים. אתרוגי יענעווע וא"י	נח
כח	עשרה בטבת	למו"ה שניאור זלמן סלונים	מסחור האתרוגים והלולבים. התעניינות בבריאותו ולימודיו. משלוח מעות	סה
כט	ו' אד"ר	למו"ה מרדכי דובער סלונים	חשבון ממשלוח המעות. מסחור האתרוגים. בשוה"ג מזוגתו הרבנית	סז
ל	ו' אד"ר	למו"ה שניאור זלמן סלונים	ניחום. מסחור האתרוגים. בשוה"ג מזוגתו הרבנית	סט
לא			המלצה עבור ר' אבא פערסאן. ביאור מעלת הצדקה. ד"ה כל המרחם	ע
לב	ר"ח סיון	לדודתו הר' צבי' גיטל	מבריאות רבנו. מסחר עבור ר' ליב מלמד — מכירת בילעטן	פז
לג	י"ב תמוז	למו"ה מרדכי דובער סלונים	מז"ט לכלולות בנו. לא ידאג על ההוצאות. מסחור האתרוגים והלולבים	פח
לד	י"ב תמוז	למו"ה שניאור זלמן סלונים	ברכת מז"ט. התעניינות במצב בריאותו. חזרתו מיפו לחברון	צ
	תר"נ			
לה	י"ט שבט	מו"ה צבי הירש אווערבוך	בדבר מלח סליטרא	צא
לו	אדר	למ"ס	מעלת האחדות. רבותינו יגעו לנטוע האחדות באנ"ש	צא
לז	ה' ניסן	למו"ה א. משה מאדאי"עווסקי	המלצה עבור ר' אבא פערסאן. ביאור מעלת הצדקה	צד
לח	ה' ניסן	למו"ה שניאור זלמן סלונים	שלא יסע למירון. מענה על שאלתו בענין אחליפו דוכתייהו	ק
לט	י"א ניסן	להנ"ל	אודות המ"ש שלו. הסכום ששלם עבור כתה"י	קב

מ	כ״ח ניסן	למו״ה יחזקאל ארלאזאראוו	המלצה עבור ר׳ אבא פערסאן. ביאור מעלת הצדקה	קד
מא	אח״ש	למו״ה אשר גראסמאן	בענין הנ״ל	קיג
מב	[קיין ?]		בענין הנ״ל	קטז
מג	[קיין ?]		בענין הנ״ל	קיח
מד	ט׳ סיון	למו״ה שניאור זלמן סלונים	מסחור האתרוגים.	
			בשוה״ג — מרי״ק זעליגסאן	קכו
מה	[אמצע סיון]	למו״ה מרדכי דובער סלונים	בענין הנ״ל	קכט
מו	[שלהי סיון]	למו״ה שניאור זלמן סלונים	בענין הנ״ל	קלא
מז	י״א תמוז	להנ״ל	בענין הנ״ל	קלב
מח	י״ט מ״א		המלצה עבור ר׳ אבא פערסאן. ביאור מעלת הצדקה	קלד
מח׳			בענין הנ״ל	קמ
מח״	[מ״א]	לרדה״ר	בענין הנ״ל	קמא
מט	ד׳ אלול	למו״ה אשר גראסמאן	בענין הנ״ל. מענה לשאלותיו	קמה
נ		להנ״ל	בענין הנ״ל	קמו

תרנ״א

נ׳	טו״ב טבת	למו״ה מרדכי דובער סלונים	סיעתו בקשר למסחור האתרוגים (?)	קמח
נא	[אדר ?]	למו״ה שניאור זלמן סלונים	שולח לו דרוש אני ישנה. זירוז לתורה ותפלה	קמט
נב	ג׳ אייר	למו״ה יעקב מרדכי בעזפאלאוו	מ״ש ושמחה. תענית חלום. כתיבת פ״נ	קנ
נג		לגיסו הרה״ק ר׳ נחום דובער מאוורוטש	בקשה להעתיק עבורו קטע מכת״ק הצ״צ	קנד

תרנ״ב

נג׳	ה׳ פ׳ בראשית	למו״ה מרדכי דובער ומו״ה שניאור זלמן סלונים	מסחור האתרוגים	קנה
נד	ו׳ כסלו	למו״ה יהודא ליב	סתירת התנור וחלון	קנח
נה	תחלת הקיץ	לרבני תאראל	הזמנה לחתונת אחות רבנו	קנט
נו	ב׳ מ״א	למו״ה אשר גראסמאן	שולח לו המאמר דחה״ש. השתדלות בדבר האדיץ	קס

תרנ״ג

נו׳	[חורף ?]	למו״ה יצחק חיים דובער ווילנסקי		
			מ״ת לא הי׳ באמעריקא	קסא
נז	כ״א סיון	למו״ה מרדכי דובער סלונים	עסק מו״מ	קסב
נח	ח׳ תמוז	למו״ה יצחק רובינשטיין	עצות לגזירת גירוש מאסקווא. לשכור דירה בקינישמא	קסג
נט	כ״ד מנ״א	למו״ה שלמה יהודא ליב אליעזרוב	עסק השו״ב בליובאוויטש. נסיעת הרשי״א לבוכארא. מכירת ס׳ ה״שדי חמד״	קסד

תרנ"ד

ס	בדר"ח כסלו	למו"ה משלם רייך	הדפסת תשו' הצ"צ חחו"מ	קסה
סא	ט"ו שבט		לא מצא הקב"ה כלי המחזיק ברכה לישראל אלא השלום	קסו
סב	ד' תמוז	למו"ה שלמה י. ליב אליעזרוב	נסיעתו לבוכארא. ע"ד נסיעת אביו. נסיעת רבנו למקומות מרפא	קעב

תרנ"ה

סג	כ"ג מ"ח	למו"ה אשר גראסמאן	בחירת שליח שיסע על הקאלאניעס — ר' איסר או ר"ל הופמאן	קעג
סד	י"ב מ"א	למו"ה שמואל	סתירת התנור וחלון	קעד
סה	כ"ו אלול	למו"ה חיים חזקיהו מדיני	מכירת ספרו ה„שדי חמד". תקנה בעניני שו"ב בוועליז	קעה

תרנ"ו

סו	אדר"ח אייר	למו"ה שמואל מיכל טריינין	המלצה עבור הרמ"ב בערנשטיין	קעו
סז	ב' סיון	כללי	לא לדבר בעת קריאת התורה	קעז
סח	קיץ	כללי	מניעת טיול הנערים ונערות. לשכור מלמד עבורם	קפא

תרנ"ז

סט	חורף	למערכת הפסגה	תמיכה	קפד
ע	י' שבט		מניעת המ"ש	קפד
עא	י"ד אדר	לגיסו מו"ה משה הארנשטיין והמשפחה	התעסקות רבנו במאסקווא. כוונת הנסיונות שיעמוד בהם. התעניינות בעסקיו	קפה
עב	[כו אדר ?]	לבארון נ"ה גינזבורג	מניעת יסוד בתי ספר להשכלה לצעירים ע"י חברה מפיצי השכלה	קצ
עג	[קיץ ?]	להנ"ל	בענין הנ"ל	קצב
עד	קיץ	למו"ה שניאור שניאורסאן	הזמנה לנשואי בנו — כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע	קצד
עה	כ"א מ"א	למו"ה מרדכי דובער סלונים	נקיפת הרגל. מז"ט לחתונת בנו ובן רבנו. משלוח מעות. המלצה עבור מו"ה אליעזר שמעון קזרנובסקי	קצד

תרנ"ח

עו	י"ז כסלו	למו"ה שניאור שניאורסאן	עצה בענין שידוך	קצז
עז	ל"ג בעומר	להנ"ל	עצה וברכה לרפו"ש לבתו	קצז
עח	תמוז		מענה לשאלות בתניא ובאמ"ב	קצח
עט	אלול	לכ"ק בנו	במעלת לימוד הנגלה — מענה על הרצאה בדבר א' התלמידים	קצט

תרנ״ט

פ	ג׳ מ״ח	למו״ה שלמה יהודא ליב אליעזרוב	עידוד שיתחזק במלאכתו ונסיעתו. פ״ש מאביו ראַ
פא	טבת	לכ״ק בנו	מענה על הרצאה בדבר א׳ התלמידים שלא היתה הנהגתו עולה יפה רב
פב	ח׳ שבט	למו״ה שניאור [סלונים ז]	המצב בפ״ב. שיסע לשאר עיירות רג
פג	כ״ו שבט	למו״ה דובער רייך	מבריאות רבנו רד
פד	ד׳ תרומה	לתלמידי זעמבין	עידוד לתורה ועבודה רה
פה		להנ״ל	התעסקות בדא״ח ועבודה. הרש״ג ישגיח גם על נגלה רה
פו	י׳ תמוז	כללי	נגד הציונות רו
פז	כ״א מ״א	למו״ה אלעזר משה מאדייעווסקי	גם על בתולה צ״ל לתורה רי
פח		כללי	נחיצות יסוד ישיבת תומכי תמימים. לעורר רוח נדיבים ריא
			הוספה: אגרת כ״ק בנו בענין הנ״ל — ג׳ טבת תר״ס. חוקי החברה ריד

תר״ס

פט	אור לט״ו טבת	לכ״ק בנו	מצב בריאותו ריז
צ	כ״ב טבת	לכ״ק בנו והמשפחה	הדפסת התניא והפצתו. משגיח על התלמידים ריח
צא	אור לכ״ד טבת	למו״ה אשר גראסמאן	בדבר ההודאה בסוף התניא הנדפס רכא
צב	ג׳ שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	הדפסת התניא והפצתו. בענין ההתפעלות. עזר לרא״ש רכא
צג	אור לכ״ו שבט	לכ״ק בנו והמשפחה	הוצאות הישיבה בזעמבין. הדפסת התניא. התפעלות רכד
צד	כ״ו שבט	למו״ה ישעי׳ ברלין	מעוררו לנדב על הישיבה בזעמבין רכה
צה	אדר״ח אד״ר	לכ״ק בנו והמשפחה	אם נתקבל מהגרי״ב הנ״ל רכו
צו	חורף	לכ״ק בנו	מצב התל׳ בזהי״ז והצורך במשגיח. בחירת הרזי״ו למשגיח. הדרכת תלמיד רכז
צז	כ׳ אד״ר	לכ״ק בנו	הנהגת ולימוד התלמידים. שישן ז׳ שעות במעל״ע, ולהגביל זמן ההתעסקות בישיבה רל
צח	שושן פורים	לכ״ק בנו	בסעודת פורים נתאסף על תו״ת ונשלח רלא
צט	אור לי״ט אד״ש	לכ״ק בנו	להיות בעזר תלמיד זעמבין על הוצאות החתונה רלא
ק		לכ״ק בנו	הדרכת תלמיד. בירור תוקף הנה״ב ע״י תוקף הנה״א רלב
קא	אור לג׳ מנ״א	למו״ה מרדכי דובער סלונים	רבנות בנו הרש״ז סלונים ביפו. עניני הכולל. בשוה״ג — מזוגתו הרבנית רלו
קב		לועד חברת יק״א	יסוד בתי חרושת ליהודים — במקום בתי ספר לחקלאות

קבי		לרשב״צ	עה״ח גם: הרא״ח מאייזיל. הר״ח סאלאוויציג. הרח״ע גראדזאנסקי התעניות בלימודו עם כ״ק בנו ועם הבחורים	רלז רמח

תרס״א

קג	אור לי״ז כסלו	לאמו הרבנית	אגרת שלומים	רמח
קד	ד׳ שבט	למו״ה ישעי׳ ברלין	משלוח ספרים לרבנו	רמט
קה	חורף	לכ״ק בנו והמשפחה	הוראת הרופאים לישאר במקומות המרפא. המחותנת תיסע מקעשינוב לליובאוויטש	רנ
קו	אור לט׳ ניסן	למו״ה מאיר שלמה יאנובסקי	אגרת ניחום. ההפרש בין עצבות למרירות. הוראות בלימוד	רנא
קו׳	ה׳ אייר	לכ״ק בנו	סגירת סניף תומכי תמימים בקובליק, והתל׳ יבואו לליובאוויטש	רנב
קז	כ״ב סיון	למו״ה משולם ובנו דובער רייך	עצה וברכה עבור בנו לרפו״ש	רנג
קח	ט״ז תמוז	להנ״ל	בענין הנ״ל. להחזיר החוב לר״ח ז״ז	רנד
קט		לכ״ק בנו	הדרכת התלמידים. סדר הלימוד. העבודה בפנימיות	רנה

תרס״ב

קי	ט״ז כסלו	לכ״ק בנו	להתוועד בי״ט כסלו שהוא ר״ה לדא״ח	רנט
קיא	אור לח׳ שבט	למו״ה יהודא ליב	עצה בעניני מו״מ. לימוד בנו	רס
קיב	כ״א שבט	למו״ה שמואל מיכל טריינין	שיעזור לרמ״מ — אחי רבנו. משפט וצדקה. עסק ג׳.	רסא
קיג	כ״ז שבט	למו״ה יצחק רובינשטיין	עצה בעניני מו״מ	רסב
קיד	כ״ד אד״ר	למו״ה אברהם חיים ראזנבוים	סדר החיים בארה״ב. להתחזק בתורה ועבודה. אודות משלוח ס׳ וכ״ק אליהם	רסג
קטו	אור לכ״א אד״ש	למו״ה מנחם מאניש מאנעסזאהן	להתחזק בהתעסקותו נגד חברת מפיצי השכלה. מכתב בדבר מחזיקי הדת	רסה
קטז	כ״ג אד״ש	למוהרא״מ מאדאייעווסקי, ולכמה מאנ״ש	בדבר חברת מחזיקי הדת	רסח
קיז	אד״ש	כללי	בענין הנ״ל	ער
קיז׳	חורף	למנין חב״ד בניקאלאייעוו	תקנות להמנין	רעז
קיז״	בדר״ח תמוז	יא״ק	נחיצות מחזיקי הדת	רעז
קיח	כ״א מנ״א	לממוני הכולל בירושלים	תקנות נגד המוסרים בניהם לבית הספר, ולהמשחיתים זקנם	רפב
קיט	כ״ז אלול		מענה לשואל אודות הכתה החדשה מזרחים	רפה
קכ			מי שא״א לו לעסוק בתורה יהי׳ מתומכי העוסקים בתורה	רפו

תרס"ג

קכא	י"ג טבת	מו"ה יוסף יוזיק הורביץ	השכנת שלום בין אנ"ש בווארשא רפט
קכב	ד' שבט	רשימה	טענות ומענות בענין הציונות רצ
קכג	כ"ה אדר	למו"ה דובער רייך	עצה וברכה לרפו"ש רצט
קכד	כ"א אייר	למו"ה חיים חזקיהו מדיני	מינוי הרשי"א לרב בחברון רצט
קכה	כ"ב אייר	למו"ה שלמה יהודא ליב אליעזרוב	בענין הנ"ל. הישיבה בירושלים שא
קכו	בדר"ח תמוז	למו"ה יעקב מרדכי בעזפאלאוו	הדוחק בתו"ת. הטעם שמחשה רבנו בעניני הכלל. מעשה הצעירים. אליאנס. הדפסת סידורים שלא יהיו השמות ככתבן. מנעל חליצה שעשה כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע שג

תרס"ד

קכז	עחה"ס	למו"ה ישע' ברלין	ועד סתר תחת שה"פ לעיין בהחוקים הנוגעים לאחינו שו
קכח	אור לי"ג כסלו	למו"ה יצחק רובינשטיין	עצה בעניני מו"מ שז
קכט	אור לג' טבת	למו"ה שניאור צבי הירש שניאורסאן	אגרת ברכה שח
קל	אור לי"ד שבט	למו"ה מרדכי יצחק שור	ענין קיבוץ גליות המבואר בסידור רבינו, אחר ביאת משיח שח
קלא	כ"א אדר	למו"ה ישע' ברלין	דברי שה"פ. לעשות אסיפות ולבקש עצות שיג
קלב	כ"ז אדר	למו"ה חיים משה אלכסנדר	עזר לרמ"מ — אחי רבנו שיד
קלג		למו"ה ארי' ליב האפט	בדבר המאשין לאפיית מצה שטז

תרס"ה

קלד	מחרת יוהכ"פ	למו"ה יעקב מרדכי בעזפאלאוו	טאבאק שהניחו תחת המטה. פ"ש מבניו שבליובאוויטש שיז
קלה	י"ח טבת	לכ"ק בנו	הועד לשלוח מצה לאנ"ח. מטרת תו"ת. החברה להחזיק ישיבות שיח
קלו	ט' אד"א	כללי	מגבית עבור משלוח מצה לאנ"ח מאחב"י שכא
קלז	אח"ש	למו"ה ישע' ברלין	בנין בתים בעה"ק חברון. עזבון ר"י הינדין שכה
קלח	ט' סיון	למו"ה זלמן יצחק וואלשאניק	להיות לעזר להרש"ל אליעזרוב בהענין שנוסע אודותיו שכו
קלט		לרשב"ץ	הלימוד עם הבחורים. ענין דור ההפלגה שבתו"ח שכז
קמ		להנ"ל	יה"ר שיקוימו ברכותיו. הלימוד עם הבחורים שכז
קמ•		להנ"ל	הדרכת התלמידים שכח

קמא	ד׳ אלול	למו״ה דובער רייך	ברכת מז״ט. השילוח לתמן ע״ש הרמד״ס והרמ״ש שכח
קמב	ד׳ אלול	למו״ה צבי הירש תומארקין	המשלוח לתמן ע״ש הרמד״ס והרמ״ש שכט
קמג	ד׳ אלול	לר״י מירער	כנ״ל שכט
קמד	ז׳ אלול	לממוני הכולל דירושלים	צירוף הרמד״ס בהאדרעס לשילוח המעות של

תרס״ן

קמה	אור לו׳ כסלו	למו״ה מנחם מענדל נאה	כאשר נתמנה למנהל החשבונות בהכולל, לשלוח החשבונות לפה שלא
קמו	ד׳ טבת	לממוני הכולל בירושלים	בדבר האדרעס שיהי׳ הרמד״ס ועוד א׳ מירושלים שלא
קמז	כ״ז טבת	להנ״ל	כנ״ל שלב
קמח	י״ט שבט	כללי	זירוז למעות אה״ק שלג
			הוספה: אגרות כ״ק בנו:
			א) ע״ד וועד חברונים. ח״י שבט. שלה
			ב) רעיון ועד חברונים. ב׳ אד״ש תרס״ה שלז
קמט		כללי	שופרות החדשות לא רק בשביל חברון שמ
קנ	[חורף ?]		זירוז לתמיכת הישיבה תו״ת שמ
קנא	ד׳ אייר	למו״ה פייויש יעקב חפץ	להיות לעזר לא׳ מאנ״ש שמא
קנב	אור לער״ח סיון	להנ״ל	בענין הנ״ל שמב
קנג	אור לער״ח מנ״א	להנ״ל וחתנו מו״ה ישראל ארי׳ איטקין	הסכמה להתנאים שמג
קנד	מנ״א	כללי	נגד אגודת הרבנים ברוסיא שדמ

תרס״ז

קנה	אור לעחה״ס	למוהרמ״ד סלונים, מוהר״ב ריבלין ומוהרשי״ל אליעזרוב	פרעות פועלי ציון בקיץ שמז
קנו	אור לג׳ כסלו	למו״ה אברהם יוסף סירקין	ברכה עבור נדבתו לבנין האהל הקדוש שמח
קנז	כ״א טבת	למו״ה זאב וואלף לעוויטין	הדרכת התלמידים. ללמוד גרונטיק. הבחנה תמידית שמט
קנח	כ׳ שבט	לאדמו״ר מרדכי יוסף אליעזר ליינער	סיבת ביטול תכלת בזה״ז שנא
קנט	בדר״ח אדר	למוהרמ״ד סלונים, מוהר״ב ריבלין ומוהרשי״ל אליעזרוב	להגביל ההלוואות מקופת הכולל שנד
קס	בדר״ח אדר	למו״ה שלמה יהודה ליב אליעזרוב	בענין הנ״ל שנז
קסא	כ׳ אדר	למו״ה מיכאל הכהן מפולדא	לשלוח איש נאמן לרוסיא להתחקות על תכונת המורים שנח
קסב	א׳ ויקרא	למו״ה יעקב ראזענהיים	אסיפה בפפד״מ שנט
קסג	ט״ז אייר	למו״ה אברהם	לצאת לחו״ל ללמוד תורה. טבילה בנהר שס

קסד	כ״ב אייר	אל נכבדי ח״ק דליובאוויטש	הלנת המת שסז
קסה	ח׳ תמוז	למו״ה אליעזר קאפלאן	הישיבה בהאראדישץ. הסופרים ובע״מ מהבתים. הלימודים בזאל שיעור וחדרים שסט
קסו	י״ד תמוז	למוהרי״ח מאדייעווסקי ומוהר״י גרינפרעס	הפתח בין ביהכ״נ להאוהל. ברכה להנדיב ר״י סארקין שע
קסז	כ״ה תמוז	למו״ה דוד יעקבסאן	תשובה בדבר המקוה בליובאוויטש שעא
קסח	י״ב מנ״א	להנ״ל	בענין הנ״ל שעט
קסט	כ׳ מנ״א	להנ״ל	בענין הנ״ל שפ
קע	ד׳ אלול	למו״ה מיכאל הכהן מפולדא	ברכה. בית חולים שערי צדק. פענסיאן. בענין הקדושה. טבילה בנהר. מקום לעשית בתים מעור אחד שפב
קעא	ה׳ אלול	למו״ה דנד יעקבסאן	תשובה בדבר המקוה בליובאוויטש שפו
קעב	ה׳ אלול	למו״ה בנציון רסקין	מציצה בפה שפז
קעג	ה׳ אלול	למו״ה שמעון הויזמאן	קניית החצר בחברון. אקציאן געזעלישאפט שפח
			הוספה: אגרת כ״ק בנו בענין האקציעס שצא
קעד		למו״ה משולם רייך	אגרת שלומים שצג
קעה		למו״ה פייוויש יעקב חפץ	עצה בעניני מו״מ שצד
קעו		כללי	חסד של אמת. גדר סביב ביהמ״ק בליובאוויטש שצד

תרס״ח

קעז	ה׳ מ״ח	למו״ה מיכאל הכהן מפולדא	אגרת שלומים שצח
קעח	י״ט כסלו	לתלמידי הישיבה	סדר הלימוד. מינוי ר׳ אלחנן [מאראזוו] למשגיח שצט
קעט	ט׳ אד״ר	למו״ה שמואל מיכל טריינין	שאלות משרד הפנים. ועידת הרבנים תב
קפ	ז׳ אד״ש	למו״ה שלמה יהודא ליב אליעזרוב	הקצבת סכום עבורו שלא יצטרך לנסיעות. קנית החצר בחברון תג
קפ*	[לפני פורים?]	לכ״ק בנו	הנסיעה חזרה מקעשינוב. להיות בקאמינקא ויאנושפאל. סידור הבעש״ט. י״ג לפסח תה
קפא	כ״ו אד״ש	למו״ה מיכאל הכהן מפולדא	מקח האתרוגים ששלח לו הרי״ק זעליקזאן. ברכה תו
קפב			למנות את הרש״ל מעדאלי׳ לרב בוויטעבסק תז
קפג	י׳ תמוז	למו״ה אליעזר משה מאדייעווסקי	אגודה להדפיס ס׳ הצ״צ ואדהא״מ תח
קפד	י״ד תמוז	למו״ה שמעון הויזמאן	קניית החצר בחברון. לעשות שטר המקנה ע״ש רבנו תי
קפה	ג׳ אלול		מענה על שאלת עצה בענין שידוך תיא
קפו	ג׳ אלול		כנ״ל תיב

מפתח האגרות — לפי הנושאים

עצות וברכות

משא ומתן: נח. קיא. קיג. קכח. קעה. רמא. רעא. רפט. רצד. רצה. רצט. שא. שו. שיז. שכט. שלד. שלט. שמג. שנא. שנה. שסו (יא). שפד. שצט. תא. תח. תל. תלד. תלה. תמ. תמא. תמג. תמד. תנג. תקכד. תקכח. תקלא.

שידוכים: עו. קפה. קפו. שסא. שעב.

בריאות וחיי משפחה: י. טז. כד. כח. לד. מט. עה. עז. קז. קח. קכג. קכט. ריא. רלא. רמ. רמא. רנ. ש. שה. שכא. של. שלד. שלה. שם. שסד. שעב. שעו. שפא. תלז. תמ. תמד. תנא. תקלא. תקלב. תקלד.

חינוך: סח. שסב. תט. תטז. תכג.

מזל־טוב: כד. לג. סו. עה. קמא. קנג. רל. שעה. תקה. תקכו.

תנחומין: יז. ל. קו. רפח. שסב. תכד. תנה.

מכתבי תודה: א. מט. נ. קנו. קנח. קסו. שמ. שדמ. שמו.

לימוד התורה: ב. כח. נא. עט. פה. קיא. קיד. קנז. קעח. שכו. שפב. שפג. תטו. תקיז. תקכז.

עבודת ה': טז. יט. לט. נב. ע. עא. פא. פד. צב. צג. צו. צז. ק. קט. קלב. קלט. רצה. שפב. שפג. תטו. תקי.

אהבת רעים: לו. סא. קיז. קכא.

אגרות שלומים: ג. ד. ח. ט. יב. יח. כב. כה. כו. לב. סב. פג. צה. קבי. קג. קעד. קעז. רסח. ערב. שיג. שכג. שפח. שפט. תיא. תיג. תיד. תקיג.

המלצות: ו. ז. כג. לא. לז. מ. מא. מב. מח. סו. עה. קיב. קלב. קנא. קנב. רד. רו. רכה. רלח. רעז. שלו. שפה. שצה. תא. תקלג.

ישיבות תומכי־תמימים

הכללית: פח. צ. צו. צח. קט. קכ. קכו. קלה. קלט. קמ. קנ. קנז. ריז. רעט. רפו. רצא. רצה. שח. שיט. שכ. שלא. שלה. שסד. שסח. שעד. שפב. תכא. תמא. תקג. תקה. תקט. תקיד. תקטו. תקמז.

זעמבין: פד. פה. צב. צג. צד. קוי. קכו.

קובלין: קו. קט.

האראדישץ: קכו. קנז. קסה. שחי.

באבינאוויטש: ריז. ריח.

שצעדרין: רפו. שסד. תז.

חברון — תורת אמת: קצח. שחי. שחיי. שי. שטז. שכה. שכו. שכח. שס. שסד. שסו (בסופו). שעה.

גרוזיא: תנו.

חדרים ושיעור: קנז. קסה. רט. ריז. רלט. שיח. ת. תקיא. תקיב.

ארה״ק

כולל חב״ד: קא. קית. קלח. קמא־קמח. קצ. שמא. שדמ. שמט. שעה. שעז. שעח. שעט. שפ. שצב. שצבי. שצז. שצח. תב. תד. תי. תלג. תמא. תמג. תנא. תקט.

חברון: קלז. קמד. קמח (הוספה). קמט. קנט. קס. שי. שיא. שיב. שטז. שסב.
אנשים פרטיים: ד. ז. ט. יא. יג. טז. כח. כט. לג. לט. עה. צב. רנב. שדמ.
קניית נחלאות: קעג. קפ. קפד. קצח. רז. רכד. רכו. רמז. עדר. רעח. רפד. רפה. שחי״. שט. שיא. שיב. שיז. שיח. שכב. שכה. שנח. שסד. שעה.
מוסדות חסד: קע. קצח. רעג. רעט.
מסחר האתרוגים: כז. כח. כט. ל. לג. לד. לח. מ. מא. מד. מה. מו. מז. נ׳. נגי. נז.

עסקנות הכלל

רבנות: קא. קכד. קכה. קפב. קפט. קצג. קצד. קצה. קצו. רא. רטו. רכז. רנו. רנט. רסד. רצו. תלח. תנה. תעה. תצד. תקיא. תקלה. תקמג. תקמד.
זביחה: נט. סה. קפט. קצד. קצה. רא. רב. רכח. רכט. רצו. שכא. תטו. תיז. תקלז.
מחזיקי הדת: קטו. קטז. קיז. קיז״. קלה. קסב.
אגודת יראים: שג. דש. שו. שח. שטו. שסז. תסט־תקא.
אגודת ישראל: שלה. שלט. שנח. שס. שסא. שסג. שסה. שסו. שסח. שעג. שצבי. שצה. תלו. תעא. תפה. תפו.
חברות ואגודות: קלה. קצח. רו. רנח. שכ.
חברת מפיצי השכלה ויק״א: עב. עג. קב. קטו. קסב. שסח. תנד.
ציונות: פו. צ. קיט. קכב. קל. רכדי. שלז. תנט. תעג. תעד. תפז. תצ. תקכ. תקכא.
חדרים ובתי ספר: קב. קיח. קסא. רלד. שב. תנד. תסט. תקמה.
ביטול גזירות: קכו. קכז. קלא. שטו. שלו. תס. תסא. תקיט.
השתדלות בפטרבורג: קלה. קעט. קפז. קצט. ר. רז. רט. רי. ריז. רכ. רכא. רל. רמה. רמח. רנא־רסו. רעו. רעז. רפא. רפג. רפו. רפז. רפט. רצ. רצא. רצג. רצז. רחצ. רצט. שא. שו. שח. שיד. שטו. שטז. שיז. שיח. שכט. שלא־שלד. שלח. שלט. שמ. שמה. שמז. שמח. שנ. שנא. שנב. שסג. שסה. שעא. שצט. ת. תיט. תכ. תכא. תכה. תכו. תכז. תלב. תלג. תלז. תמו. תקכ.
מצה לאנשי חיל: קלה. קלו. תמה. תמו. תנ.
הדפסת והפצת ספרי קודש: ה. נט. ס. סה. סט. צ. צא. צב. קיד. קכו. קפג. רפ. רפב. רפו. רצא. תצז. תצח. תקא. תקז.
הצלת בית דפוס ראס: רסד. רסט. רעא. רעו. רעז. רפ. רפב. רפג. רפד. רפו. רפז. רפט. רצא. שס. שסו. שסט.
ועידת הרבנים בפ״ב: קעט. רל. רלו. רלז. רמב. רמג. רמד. רמז. רנב־רסג. ער. רעא.
אסיפות שונות: קסב. קפז. קפח. קצב. קצז. קצט. ר. רז. רח. רט. רי. ריב. ריג. ריז. רכ. רכדי. רפז. רחצ. שג. דש. שו. שיד. שכ. שסה. תלג. תסז־תק.

דברי תורה

הלכה: יד. כ. כא. כו. לה. נב. נד. סד. סז. פז. קלג. קלד. קנח. קסג. קסד. קסו. קסז. קסח. קסט. קעא. קעב. ג. רלב. ש. שז. שכ. שכח. שנג. שנד. שצו. תנט. תעח. תקו. תקיד. תקכב. תקכג. תקכט. תקלח־תקמב. תקמו. תקמח. תקמט.
חסידות: טז. לא. לז. לח. מ. מא. מב. מג. מח. מחי. מחי״. נ. נג. נוי. עח. קלט. קע. קעו. רח. שצח. תז. תמד. תקיח.
אוסף ספרים וכתי״ק: צ. קד. קמח (הוספה ב׳). רח. ריז. ריח. רכב. ער. רפ רפב. רפד. רצב. שלו. שדמ. שס. שצא. תו. תי. תכו. תכח. תקיד.

אגרות־קודש
אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע

א

ב״ה אור ליום ה׳ פ׳ ויצא ל״ח לפ״ק
לובאוויטש

לכבוד [מו״ה?] הגדול ביחוסו מוכתר בנימוסי י״א
בנשק״ע מוהר״ר משה ארי׳ ליב נ״י

ת״ל על אשר החוה״ש שורה איתנו כה יתן ה׳ לימים הבאים לקראתינו לשלום.

מכתבם קבלתי לרוב עונג, וגודל ת״ח לכבודם עבור תשורתם אשר שלחו לי כי יקרה היא לי. ומוס״פ מאמר חסידים ואנשי מעשה מאמר נפלא אשר אמר כ״ק אאמו״ר שליט״א בחג הסכות העבר ויקבלו עונג ממאמר זה כי נפלא הוא.

ספרי (השו״ת?) והצ״צ משניות הרי הנה עתה בדפוס ויש כאן איזה קונטריסים מהם.

המאמר וככה עדיין לא נגמר ומחזיק עתה ק״ז סעי׳ וכפי הנראה עדיין אינו קרוב להסוף.

אבקשם להודיעני משלומם הטוב. ויקבלו החוה״ש מאדה״ש כאוות נפשם ונפש ידידם דו״ש

שלום דובער

א׳ ר׳ ז׳ א׳ פטו׳ מעבו׳ הצ׳ שנ׳ ז׳ וד״ל הנ״ל.

תרל״ח עד חה״פ

א

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין [צילום — לעיל ע׳ 7].
מאמר חסידים ואנשי מעשה: סעיפים צט־קג שבהמשך וככה דלקמן.
המאמר וככה: ההמשך התחיל בחה״פ תרל״ז ונגמר בפ׳ שמות תרל״ח, וכולל קלה סעיפים. נדפס — קה״ת תש״ה.
א׳ ... חה״פ: מיראת המלשינות נכתב ברמז: אחי ר׳ זלמן אהרן פסטור מעבודת הצבא שנה זו וד״ל הנ״ל — תרל״ח עד חג הפסח.

ב

ב"ה אור ליום ב' פ' שמות ל"ח לפ"ק
לובאוויטש

לכבוד ידידי עוז החסיד המפורסם י"א מו"ה יעקב
מרדכי נ"י

מכתבו קבלתי היום אך לא לרוב עונג, והכנסתי הפ"נ לכ"ק אאמו"ר שליט"א ואמר בזה"ל, מסתמא וועט ער זיין קעסט אויף וייטער, דער רבש"ע זאל שטארקין זיין הארץ און זאל לערנען ומס' וועט ער זיין אויף קעסט, און באלד אז ער וועט לערנען מס' וועט זיין אלץ. כן אמר לי ולא שניתי אפי' כקוש"י. ומסתמא מה שיצא מפה כ"ק אאמו"ר שליט"א לא ישוב ריקם כ"א הרוה כו'.

והעיקר שלא להתפעל משום דבר (כמו שאמר בעצמו עת היותו במחנינו) וכדאי' במדרש אע"פ שמת כו' אלקיהם לא מת אלא כו', והקב"ה הזן כו' הוא יזון אתכם וכמ"ש וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה, וכמ"ש מכלכל חיים בחסד, וכמ"ש השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך, והרבה אין אני צריך להאריך לו כי בטוח אני ברוחב שכלו שלא יתפעל מזה כלל וכלל ויעסוק במלאכתו מלאכת הקדש כאשר ציוה לו כ"ק אאמו"ר שליט"א ויצליח בידו.

אבקשו אולי נמצא אצלו או במחנו מאמר מצה זו של כ"ק אדמו"ר האמצעי נבג"ם זי"ע, אולי נמצא כי"ק אזי מה טוב אבל לכה"פ העתקה ממנו [כי] נצרך לי מאד, ואבקשו לבל יתרשל בזה ולחפוש אותו [. . .] ידעתי גם ידעתי כי בפלך שלהם נמצאנים תלמידי כ"ק אדמו"ר] האמצעי, ואולי יהי' במחנם [מאמרי] אדמו"ר הנ"ל, אכפול בקשתי לבל יתרשל בזה, וישתדל כפי יכולתו, ויודיעני תומ"י.

ואו"ש מנאי ידידו דו"ש

שלום דובער

וישלח לי המאמר הנ"ל על אדרעס שלי

ב

נעתקה מצילום כתי"ק, שנרשם עליה בכתי"ק בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע: אגרת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אל ידידו הרב ר' יעקב מרדכי נ"ע בעזפאלאוו בהיותו סמוך על שולחן חותנו. נכתב י"ז טבת תרל"ח, ליובאוויטש.

יעקב מרדכי: אגרות נוספות אליו — לקמן יז. יח. יט. נב. קכו. קלד. ש. שה. שכא. נפטר לי' תשרי תרע"ו.
אגרת ניחום אבלים — לקמן תנה. אודותיו — תורת שלום ע' 189, ובהנסמן בשוה"ג שם.

ג

[תרמ"ד]

ב"ה

יום ג' ה' אלול
שעוועניינגען

ייטיב השי"ת הכוה"ח [בכ"ה]פ לכבוד אמי מורתי יקירתי הרבנית תי' [. . .]

ושלום אחותי היקר' [תי'] אחי היקרי' שי' וב"א הנחמדים שי' כולם יעמדו על הברכה מהעוה"ע

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

מכתבם [. . .] קבלתי היום לגודל קו"ר ולרוב נ[חת] איך דיינק [דיר זייער אמי] מורתי יקירתי פאר דעם אפט שרייבן אשר [זה הוא להחיות] נפשי ממש, איך בעט דיך זייער אויף ווייטער שרייבן [מיר] אפט בריף ויחי' את נפשי בזה. לפלא בעיני וואס די בריף האבן זעך אנגיהייבן אפהאלטן [. . .] המכ' שקבלתי היום הי' צ"ל תמול, ובמכ' זה יש קבלה על מכ' מיום א', וביום ה' הי' צ"ל מכתבי מיום ב'.

מאכ"ח ההכרח לקצר. [ויק]בלו החוה"ש והברכה מאדה"ש וייטיב לנו השי"ת הכוה"ח בכה"פ ברו"ג כאוות נפשם ונפש בניך וא' ו[דודכם] דו"ש מלונ"ח תכה"י

שד"ב

* * *

ג

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין. ולא נפרטה השנה. וע"פ המסופר באגרת שלאחי"ז, נראה שהיא מחודש אלול תרמ"ד, שבזה מתאים גם התאריך "ג' ה' אלול".

בכ"מ הצילום מטושטש, ונשלמו התיבות, בד"א, בין חצאי רבוע, או נסמנו בנקודות.

אמי מורתי: אגרות נוספות אליה — לקמן כב. קנ. שיג. שכג. שפח. שצד. תג. תה. תיא. תיג. תיד. ובעשירי בשבט תרד"ע עלתה נשמתה בג"ם. אגרת צידוק הדין, ניחום אבלים (להנכדות) — לקמן תכד.

אחותי: מרת חי' מושקא [שנישאה בשנת תרנ"ב להרה"ח ר' משה הכהן הארנשטיין], ואילו אחותו מרת דבורה לאה [אשת הרמא"ל גינזבורג] היתה גרה בויטבסק.

אחי ... וב"א: אחי [הרז"א והרמ"מ] ובני אחי [הרז"א, ולהרמ"מ לא היו או בנים עדיין].

פב"ש חמו' יקירתי [. . . היקרים] גיסי ה' שי' ב"ד ה' שי'

בני יקירי חביבי [. . .] היקרים יחיו

[. . .] קבלנו לרוב עונג, כן אבקשכם חמותי [. . .] וג' היק' לימים הבאים להודיע בכ"י משלומכם הטוב להחיות נפשנו.

דברי כלתכם וג' וב"ד ואמך הדו"ש באה"ר כה"י

שטערנא שרה שניאורסאהן

ד

[תרמ"ה]

ב"ה יום ה' כ"ה אדר

כבוד דודתי הרבנית הצדקניות בק"ע כו' מרת מנוחה רחל תי'
ושלום בנה הרב המפורסם לשבח וו[ח"ס] בנשק"ע כו' מו"ה לוי יצחק שי' וכא"ל שלום

ת"ל בעד החוה"ש, כה ל[חי]

בטח ידוע להם מנסיעתינו מביתינו בקיץ [העבר לעיר] שעוועניגען הסמוכה (לאמב) [להמל] בהאלאנד, והיינ[ו שם עד אחר] חג הסוכות

פב"ש ... שניאורסאהן: בשוה"ג, מזוגתו הרבנית. אגרות נוספות מאתה — לקמן כט. ל. קא. ריב. רכ. רסז. ערה. שיט. תקל.

ב"ד ... וב"ד: כנראה הכוונה לבני גיסה [הרד"א], שהעדיפה לקראם „בני דודי ... ובת דודכם", כיון שהיתה גם בת־דודה של הרז"א [ורבינו]. וצ"ע.

ד

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. ולא נפרטה השנה. אך הרבנית מנוחה רחל סלונים הנזכרת כאן נפטרה בכ"ד שבט תרמ"ח, והתאריך „יום ה' כ"ה אדר" מתאים (בין השנים תרמ"ג־תרמ"ח) רק לשנת תרמ"ה.

כבוד ... שי': = סלונים.

הרבניות הצדקניות: רבינו רגיל לכותבם מלא.

מנוחה רחל: אגרת נוספת אליה — לקמן ח.

לוי יצחק: אגרות נוספות אליו — לקמן ו. ז. ח. ט. יא. יג. כד.

וכא"ל שלום: = וכל אשר לכם שלום.

(לאמב) (להמל): בכתי"ק הי' כתוב „לאמב" ותוקן בכתי' „להמל" [ואולי להיפך].

שעוועניגען... עד אחר חג הסוכות: השוה אגרת שלפנ"ז שכבר הי' שם בתחלת אלול תרמ"ד, וראה

ורחצנו בהים האשכנזי, אך לא [הי׳ לנו שום] פעולה מהרחיצה. ואחר חגה״ס באנו לפה [ונסענו אל] חירורג היותר גדול, וא״ל אשר תקוותו שיתרפ[א מעצמו] בלי אפיראצייע, ונתן לי רפואות, וציווה [לי להשאר] בפה כל ימות החורף, מפני שהקול דא״ר וה[. . . אינו טוב להמחלה והמחלה] צריכה שימור, וזה [. . .] פ[אר]יז, אך ת״ל עבור [. . .] [בה]כרח, ותקוותי שמהבאד אראה אי״ה פעולה ניכרת [והשי״ת] הרופא כ״ב ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳ ושלא [אצטרך] עוד לנסיעות כאלה.

מאמי מורתי הרבנית תי׳ אנו [מקבלי׳ מ]כ׳ בכ״י ת״ל שלום לה, מב׳ וא׳ ש״ב הרי״ל שי׳ והרמ״ד שי׳ [קבלתי] פ״ש מליובאוויטש לפני איזה שבועות אחדים, בטח מקבלי׳ [מהם] מכ׳, על חגה״פ מס׳ יהיו בליובאוויטש.

ונא בהיותם [בירו]שלים להתפלל אצל כותל המערבי ועל קברי הצדיקי׳ ק״ע [. . .] י״א להזכיר גם אותנו לטוב בכה״פ ברו״ג.

[אני שו]לח מוסג״פ אווז״ג על סך חמישים פראנק עבור כ׳ דודתי [הרבנית תי׳].

בקשתי [נא] להודיעני משלומם הטוב [ויענגו] את נפשי ממש במלוא מובן המלה, ותוכלו לכתוב לפה [על הא]דרעס שארשום למטה, כי עד ר״ח איר הבע״ל אהי׳ [בפה] אי״ה כנ״ל.

[ויקבלו] החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשם ונ״ג ונ״ד ידידם עוז דו״ש מלונ״ח באה״ר תכה״י

שד״ב

אדרעס אלי

רשימת מאמרי אדמו״ר מוהרש״ב שנרשם המאמר „מחצתי ואני ארפא, שעוועניגען, תרמ״ה״, וע״פ המסופר כאן הי׳ זה בחודש תשרי.

באנו לפה: ז [ולהעיר מחנוך לנער ע׳ 9, וצ״ע]. וממה שנזכר לקמן „פאריז״, נראה שהי׳ זה בצרפת.

שהקול דא״ר: אוצ״ל: שהקור דא״ר [= דארץ רוסיא].

אך ת״ל עבור [. . .]: כאן חסרות כמה שורות.

מב׳ . . . ש״: מבניה ואחיו שארי בשרי הר׳ יהודה ליב ש״ והר׳ מרדכי דובער ש״ [סלונים]. יחד אתם נסע, כנראה, גם הרש״ז סלונים (בנו של הרמ״ד וחתנו של הרלוי״צ), שבא לליובאוויטש בשנת תרמ״ה, שהה שם כל הקיץ יחד עם אדמו״ר מוהרש״ב, בחורף תרמ״ו הי׳ עם אדמו״ר מוהרש״ב ביאלטע, ולאח״ז חזר לחברון — כדלקמן באגרת ו. ובהנסמן בהערות שם.

בכה״פ ברו״ג: = בכל הפרטים ברוחניות וגשמיות.

אווז״ג: = אנווייזונג (שטר).

כנ״ל: בקטע החסר לפנינו.

ונ״ג ונ״ד: ונכד גיסה ונכד דודו.

אדרעס אלי: האדרעס עצמו, וחלק התחתון של אותיות הנ״ל נחתך מהגליון.

ה

ב"ה יום ועש"ק ג' טבת מ"ו
יאלטע

כבוד ידידי הרה"ג המפורסם מרומם י"א כו' מו"ה
אברהם דוד שי'

אחדשה"ט.

מכתבו נכון הגיעני, ונהניתי מאד מה שמו"ל סידור התפלה נוסח האמיתי של כ"ק אדמו"ר זצללה"ה, ויזכה בו את הרבים. בטח יוצא בקרב מבית הדפוס בקשתי לשולחו לי בלי איחור.

מכ"ק אאמו"ר זצללה"ה אין לי שום דבר בקבלה אשר שייך להסידור.

יקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ת

שד"ב

ו

[תרמ"ו]

ב"ה יום ד' א"ח ש"פ
יאלטע

כבוד ב"ד ידידי עוז הרב המפורסם וו[ח"ס] נכבד בנשק"ע

ה

נדפסה ביגדיל תורה חי"ז ע' רכא, מגוכתי"ק שבבוך 240 [צילומו — לעיל ע' 8].
אברהם דוד: לאוואוט. מח"ס קב נקי שער הכולל ועוד. אגרת נוספת אליו — לקמן יד.
סידור התפלה: תורה אור. ובטופו „שערי תפלה". נדפס (לראשונה) בשנת תרמ"ז.
מכ"ק ... להסידור: השוה לקמן שם, ובהגהותיו של רבנו לסידור שנדפסו בטוף הסידור תורה אור וסידור עם דא"ח (קה"ת).

ו

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים [בכ"מ נחתך הגליון, והושלם בד"א בין חצאי רבוע].

י"א כו' מו"ה לוי יצחק שי' וכא"ל שלום!

משלומינו ת"ל כה לחי. כאשר ידידי חתנו (נכדי) ש"ב הרב שי' נוסע מחר אי"ה לאדעס צלחה, ומשם יסע בשלום אי"ה לאה"ק השי"ת יצליח דרכו ויבוא לביתו בשלום כו'.

והנה במשך הזמן אשר הייתי אתו עמו בצוותא חדא הכרתי בו אשר הוא כלי [. . .]

[. . .]ה ידידי חתנו שי' כאשר התעוררות התשוקה שיש לו לעסק [הדא]"ח ולכללות המבוקש מדא"ח, אבטח ולא אפחד אשר אם אך [יה]י במנוחה יעסוק בזה בשקידה כדבעי וממילא יפעול בליבו [היט]ב אי"ה, אך כאשר מצב כבוד מעל' כעת אשר הפסיד [בע]סק הטאבק סך מסוים מאד ר"ל (השי"ת ימלא מחסורו בתוס' [מרו]בה על העיקר) מורא יעלה על ראשו פן ואולי ח"ו לא ירצה להחזיקו על שלחנו, ויהי' מוכרח לדאוג על חיי הגוף בפו"מ, ובפרט שאין לו שום עצה במה לפרנס א"ע הן בעסק רוחני והן בעסק גשמי, וזה גורם עוד טרדת הנפש ביתר שאת וביתר עז, ואז לא יוכל לדאוג על חיי הנפש כלל, ובזה מאבדים בידים ח"ו כו' וד"ל.

ויאָמנו דברי לפני כבוד מעל' אשר הרבה חשבתי אולי אמצא עצה להיטיב מצבו, ועדיין לא מצאתי שום עצה טובה לפניו שיוכל לישב בביתו באה"ק במנוחה ולעסוק בתורה כו', וכל האופנים בהבל יסודם ואין בהם ממש שיצא לו מזה איזה [טו]בה אמיתיות כו'.

ואף שקשה עלי מאד לכתוב לכבוד [מעל'] ובפרט באשר הוא בנו וכמ"ש על בני כו', אך ההכרח [הבי]אני לכתוב לו בדרך עצה טובה

בתאריך האגרת לא נפרטה השנה, ולזמן שהייתו של רבנו ביאלטע מובאות כמה נוסחאות (הוספות ל„חנוך לנער", קה"ת תשי"ט, ע' 57), אבל: א) באגרת שלפנ"ז, מגוכתי"ק, מפורש „ג' טבת מ"ו יאלטע". ב) התאריך „ד' א"ח ש"פ" שבאגרת שלפנינו אינו מתאים (לשנת תרמ"ז) אלא לשנת תרמ"ו. ג) באוסף המכתבים ישנן שתי אגרות הרז"א (אחי רבנו) למוהרלוי"צ סלונים, מתחלת חורף תרמ"ו [1] יום א' כ"ה תשרי תרו"ם קרנינו ליובאוויטש. 2) במוצאי מנוחה כ"ג מ"ח תרו"ם לפ"ק], ובהם כותב שמוהרש"ז סלונים נוסע „על ימי החורף עם אחי הרש"ב שי' ליאלטע".

לוי יצחק: = סלונים, אגרות נוספות אליו — לעיל ד, ובהנסמן בהערות שם.

לתוכן האגרת השוה גם לקמן אגרת ז, ובהנסמן בהערות שם.

חתנו (נכדי): = מוהרש"ז סלונים. הטעם שמכנהו „נכדי" — ראה לקמן בהערות לאגרת ח, ובהנסמן שם.

נוסע מחר: להעיר מלקו"ד קכד, ב.

אשר הוא כלי: כאן חסר חצי עמוד.

על בני: ועל פעל ידי תצוני (ישעי' מה, יא).

ונאמנה ולבקשו בבקשה [כ]פולה שיחזיק אותו על שולחנו, ואם יהי׳ במנוחה בודאי [יע]שה מה שמוטל עליו לעסוק בתורה הנגלית ובדא״ח, [ואין] הדבר תלוי אלא בו, ועליו מוטל הדבר וא״א לו לפטור [עצמו] מזה.

ולבד זה אין לו שום עצה אחרת. ואם ירצה כבודו שיעסוק באיזה עסק, לבד אשר אינו כדאי להחליף נפש ת[חת] גוף לבד זאת איננו מסוגל לשום עסק, ואם מצד ההכרח [לו] בעסק (אם יהי׳ לו עם מה כו׳) ויעסוק מעט ערך שנה לכל ה[יותר] והסוף יהי׳ כמו מכל עסקי אה״ק כו׳ ואז יהי׳ כבוד מע׳ [צריך] לישא עליו את העול, ובין זל״ז יבלה זמן שנה בערך ב[דברי] הבל ורעות רוח וכל הפרנסה יהי׳ רק מה שיתרחק מד[א״ח]. ולזאת צריכי׳ להביט סוף דבר בקדמותו, ולהקדים את הרחמי׳ בעיתם, ולהחזיקו על שולחנו, ומי שנותן לו על הוצאותיו יתן לו על הוצאות חתנו ש״ב שי׳ ג״כ.

ואני מצידי בכל נפשי אראה אי״ה להשתדל בטובתו למע׳ להקל מעליו העול מעט, כי חפץ אני בטובת חתנו ש״ב שי׳ באמת, וטובתו האמיתיות שישב במנוחה באה״ק על התורה והעבודה, ולזאת אראה אי״ה להשתדל כנ״ל. ואף שלע״ע אינני רואה איך ומה כו׳, אך לא אסור דעתי מזה ואראה אי״ה כו׳ כנ״ל.

הארכתי מעט ואם יש א[תי] דברים במכתבי נגד כבודו אתו הסליחה. ואל יחשו[ב עלי] כבודו אשר כתבתי לו כל הנ״ל מפני שתקפה עלי בק[שת] חתנו ש״ב שי׳ לא יהר[ה]ר זה כלל כי אין דרכי ליכת[וב] מליצת ודברי׳ להתפתות לבקשת א׳ ובפרט ב[ענין] כזה. אך באמת מפני שרוצה אני באמת בטובת[ו של] ש״ב שי׳ שיהי׳ מעובדי ה׳ אשר זה עיקר כוונת[י בהענין]. ולא כל מי שרוצה כו׳ ומה לו לעשות שא״א באו״א כו׳ [כנ״ל] ולכן כתבתי כנ״ל. ואבטח אשר דברי יעשו רושם בלבבו [ול]א ישובו ריקם.

אנחנו נסע מפה אי״ה יום מחר ונשבות [אי]״ה בסעוואסטאפיל או בסימפעראפיל. ונבוא לביתנו [לשל]ום אי״ה על ש״ק פ׳ קדושים.

לא כל מי שרוצה: ליטול את השם יטול (ברכות טז, ב).

פ׳ קדושים: לפועל נתעכב בחרקוב, כמסופר בחנוך לנער (ע׳ 11). מלאכות חסידי רוסיא הדרומית באה ליאלטע בבקשה, אשר בחזירתו לביתו יתעכב בעיר חרקוב, למען יוכלו חסידי גליל ההוא לבקרו ולשמוע דא״ח מפיו. כ״ק אדמו״ר נ״ע נענה לבקשתם ובדרכו מיאלטע מתעכב כשלשה שבועות בחארקוב — ובתוך משך זה גם מועד הל״ג בעומר׳. וראה גם רשימת מאמרי אדמו״ר מוהרש״ב, לאחר פסח תרמ״ז: א) הנה אנכי שולח לכם — חרקוב. ב) מה רבו מעשיך — חרקוב.

נא להודיעני משלומם [ה]טוב ומכל הנעשה איתם לטוב ויענגו את נפשי. גם בקשתי להזכירינו על מקומות הק' שישלח לי השי"ת רפו"ש בקרב בתוך כו'.

יקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאות נפשו ונ"ד ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י.

שד"ב

ז

[אלול תרמ"ו]

ב"ה

ייטיב השי"ת הכוה"ח בתוך כו' לכבוד ב"ד ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס מרומם בנשק"ע י"א כו' מו"ה לוי יצחק שי'

משלומינו ת"ל כה לחי, מכתבי אשר כתבתי לכבודו קודם נסיעתי מיאלטע בטח קיבל, שמה כתבתי לכבוד מעל' הכל באר היטיב, ואין לי מה להוסיף עליו כי מובן לכל אשר למי משפט הקדימה בדבר הזה אם לא לכבודו, שמחוייב בדבר לראות שיוכל חתנו ש"ב שי' לישב במנוחה באה"ק כאשר בארתי שמה הכל באריכות.

ועתה הנני להודיעו אשר מה שכתבתי שמה בסוף מכתבי שאראה בכל עוז להתאמץ ולהשתדל בטובתו קיימתי ועלתה בידי ת"ל שמצאתי מקור מוצא לכסף על מאה רו"כ בכל שנה ושנה אשר אשלחם לו אי"ה.

ועתה על כבוד מעל' לחשוב הדק היטיב כמה שנצרך לחתנו ש"ב שי' על ההוצאה לשבוע (לא בצמצום והשערות כו') וילקט את הכסף

ז

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים, בלי תאריך בתחלתו. אך ממה שמזכיר את האגרת שלפנ"ז [א"ח ש"פ תרמ"ו], ומברכו ב„הכתיבה והחתימה ... שנה טובה ומתוקה", נראה לקובעו לאלול תרמ"ו.

לוי יצחק: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ד, ובהנסמן בהערות שם.

מכתבי ... מיאלטע: לעיל אגרת שלפנ"ז.

מאה רו"כ בכל שנה: ראה עד"ז גם לקמן אגרות ט. יא. יג. כח. כט. ל. לט.

הנ״ל ומה שיקבל בחלוקה כו׳ והמותר יקבל כבוד מעל׳ ע״ע ליתן לו, ואל ידחה א״ע ח״ו כי עליו עיקר החיוב, ולזאת כאשר יכתוב לי כבוד מעל׳ את הסכום אשר יתן לשנה, ובאופן שבין כולם יספיק לו על ההוצאה אז אשלח אי״ה את הנ״ל, וכעת הדבר תלוי בו, ואם כבוד מעל׳ לא יקבל עליו את המותר או יניח את הדבר בספק כך וכך כו׳ ידע אשר יהרס לגמרי ח״ו.

וגם יחשב כבודו את הזמן אשר בהחילופי מכתבים מהתם להכא וחוזר כו׳ יעבור זמן הרבה ולזאת במכתבו הראשון יודיעני ברור מללו כנ״ל, ואם ירצה כבודו להניח הדבר על חילופי מכתבים (היינו כשלא יסכים במכתבו הראשון כאשר כתבתי לעיל) מוסכם אני ע״ז ג״כ כי לא עלי הוא העול כו׳ וכה יעזריני השי״ת אשר כוונתי הוא רק לטובת חתנו ש״ב שי׳, ואם יהי׳ טובה שאינו שלימה מה נרויח בזה כו׳ ובטח כמוני כמוהו רוצה ג״כ בטובתו ולמה נמשיך הדבר בחנם.

ונא להודיעני משלומו הטוב לנו ויענג נפשי, ויזכרינו נא על מקומות הק׳ לטובה ברו״ג כו׳.

יקבל החוה״ש מאדה״ש ויחדש עלינו השי״ת שנה טובה ומתוקה ברו״ג בתוך כו׳ כאוות נפשו ונ״ד דו״ש מלונ״ח תכה״י

שד״ב

ח

[תרמ״ז]

ב״ה יום ועש״ק כ׳ כסלו
מאסקווע

כבוד דודתי הרבניות הצדקניות תי׳
ושלום ב״ד הרב המפורסם כו׳ מו״ה יהודה ליב שי׳, וב״ד

ח

נעתקה מצילום כתי״ק. קטע (צילום כתי״ק) נדפס במגדל עז ע׳ רכב.

ועש״ק כ׳ כסלו: התאריך אינו מתאים (בין השנים תרמ״ד־תרמ״ח, שבה נפטרה הרבנית מנוחה רחל) אלא לשנת תרמ״ז.

כבוד ... שי׳: סלונים.

דודתי הרבניות הצדקניות: מנוחה רחל בת כ״ק אדהאמ״צ. אגרת נוספת אליה — לעיל ד.

הרב המפורסם כו' מו"ה לוי יצחק שי', ב"ד (חתני) הרב המפורסם כו' מו"ה מרדכי דובער שי', ושלום ש"ב (נכדי) הרב המפורסם כו' מו"ה שניאור שי' ע"ש כב"ב שי' כולם יעמדו על הברכה מהעוה"ע!

מכתבו נכון הגיעני, ואל נא תשימו עלי חטאת על אשר לא הושבתי להם, כי האמת אשר מאחר יו"ט עד עתה ועד בכלל אני טרוד מאד מכמה וכמה ענינים (מובן אשר אינם חולקים נח"ר ועונג לבעליה) ואינני מופנה מכל צד ליכתוב להם כרצוני, וגם עתה לא באתי רק בקצרה, ואי"ה בבואי לביתי אכתוב להם ואשיב אי"ה בארוכה על כל דבר ודבר כו'.

באתי הנה לרגלי בריאותי לישאול עצת הדאק', והי' אצלי היום דאק' אחד ות"ל חיזוק אותי אשר יש תקווה להשי"ת שאתרפא אי"ה ונתן לי רפואות, וא"ל שאבוא אליו עוד הפעם בעוד חודש ימים, ביום ב' או ג' הבע"ל אסע אי"ה לביתי שלום.

בביתנו ת"ל הכל שלום, והשי"ת יעזרינו בזכות אבותינו הק' זצוקללה"ה להרים קרנינו ברו"ג, שנוכל להיות במנוחה מנוחת הנפש ומנוחת הגוף.

נא להודיעינו משלומם הטוב ומכל הנעשה איתם לטוב ויענגו נפשי.

יקבלו החוה"ש מאדה"ש כאות נפשם ונ"א ונ"ד וש"ב דו"ש מלונ"ח תכה"י

שד"ב

לוי יצחק: אגרות נוספות אליו — לעיל ד, ובהנסמן בהערות שם.

ב"ד (חתני) ... מרדכי דובער: הטעם שמכנהו „חתני" — מסופר במגדל עז שם: ימים רבים שהה אז [בימי נשיאותו של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע] הרמ"ד בליובאוויטש, ורבנו הרש"ב הי' כרוך אחריו כל העת לספוג דברי חסידות מפיו ולהתענג מסיפורים אודות רבנו הזקן ואדמו"ר האמצעי שאותם שמע רמ"ד מאמו הרבנית מנוחה רחל. וכשהיו מחפשים אחר הנער ידעו כי בודאי נמצא הוא במחיצתו של הרמ"ד.

סעם חיפשו אביו המהר"ש, וכשמצאו בחברת הרמ"ד פנה אליו: שלום בער, דו האסט זיך געזומען אן איידעם אויף קעסט!... (שזהו פתגם שגור על מי שלקח לו חבר ואינו נפרד ממנו).

וכל כך יקרו דברי אביו מהר"ש אצל רבנו שחלילה היה לו להתייחס למלים אלו כלשיחת צחות בעלמא, ולפיכך היה לו הרמ"ד כחתן ובנו — ר' שניאור — נקרא „נכדי".

אגרות נוספות אליו — לקמן יב. כד. כז. כט. לג. מה. נ. נג. נז. עה. קא. קנה. קנט. שכו.

ש"ב (נכדי) ... שניאור: הטעם שמכנהו „נכדי" — ראה מ"ש לעיל. אגרות נוספות אליו — לקמן י. יב. טו. טז. כג. כח. ל. לד. לח. לט. מד. מו. מז. נא. נג. סב. שדמ. שעב.

ונ"א ונ"ד וש"ב: - ונכד אחותה ונכד דודם ושאר בשרו.

המכתבים שישלחו לליובאוויטש יכתוב כנרשם למטה, כי חורף דנא נעשה אצלינו בי דואר בעיר.

Въ М. Любавичъ
Могилевской Губ.
Чрезъ Ст. Рудня
Орлов. Витеб. Ж.Д.

ט

[תרמ״ז]

ב״ה יום ב׳ כ״ה אדר
ליובאוויטש

כבוד ב״ד ידידי עוז הרב המפורסם ווח״ס נכבד מרומם בנשק״ע י״א כו׳ מו״ה לוי יצחק שי׳
וכא״ל שלום

ת״ל בעד החוה״ש השוכן איתנו כה יתן ה׳ על להבא, מכתבו מיום י״ד שבט קבלתי לגודל קו״ר אשר נודעתי משלומם הטוב, כן אבקשו על להבא להודיענו בכ״ע משלומו הטוב ויענג נפשי.

ע״ד חתנו (נכדי) הר׳ שי׳ אקיים אי״ה כאשר כתבתי וכן כבודו בטח יקיים ויראה לטובתו שלא יהי׳ לו שום טרדא ויוכל לעסוק בתורה ועבודת ה׳ במנוחה, וגם הוא בטח יראה לעשות את המוטל עליו, והשי״ת יעזור לכבודו להיטיב מצבו בכפלים כפי שהי׳ מקודם ויחזק בריאותו כו׳.

מבריאותי אכ״ח לע״ע אך אינני חושב בזה כלל ובטחוני בהשי״ת שישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

נעשה אצלנו בי דואר: ועד אז היו שולחים לעיר הסמוכה באבינאוויטש.

ט

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

ב׳ כ״ה אדר: התאריך מתאים לשנת תרמ״ז [וגם לשנת תר״נ, אבל התוכן אינו מתאים (לשנת תר״נ) אלא לשנת תרמ״ז].

לוי יצחק: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ד, ובהנסמן בהערות שם.

חתנו (נכדי): מוהרש״ז סלונים. הטעם שמכנהו ״נכדי״ ראה לעיל, בהערות לאגרת שלפנ״ז.

כאשר כתבתי: לעיל אגרת ז.

בכפלים כפי שה״ר: השוה לעיל אגרות ו ,״אשר הפסיד בעסק הטאבק סך מסוים מאד״.

אינני חושב בזה כלל: עד״ז גם לקמן אגרות טז. יח. כד.

יקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ונ"ד ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שד"ב

י

[כ"ה אדר תרמ"ז]

ב"ה

כבוד ש"ב (נכדי) ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה שניאור זלמן שי' וכא"ל שלום!

ת"ל בעד החוה"ש, כה לחי. מכתבו קבלתי לגודל קו"ר אשר נודעתי משלומו הטוב, כן בקשתי על להבא לענגני במכ' מהודעת שלומו, ואם נשקט אצלו כאב הראש, גם יודיעני איך הי' הלידה כו'.

בטח יראה כבודו לקיים את אשר עליו לעשות, אך לא יעשה יתר מכפי כוחו, מי דארף א קאפ לאזן אביסל רוען, וישן בלילה מן 7 עד 8 שעה לא פחות, א"ז ינוח לו ויוכל לעסוק יותר במה שעושה.

הדרושי' מים רבים, וככה, כתבתי לניקלאיעב שישלחו אותם ליפו ע"ש ר"ח שי' בטח שלחו אותם. ויודיעני אם קיבלם.

ע"ד הניר המדביק ואינו מכסה על האותיות השגתי מעט ממאהליב (כי בויטעפסק אינו נמצא כלל. ולמאהליב אין כ"כ נוסעים מפה וצריך זמן) ודבקתי בו הרבה דפים. ועכשיו נמצא אצלי רק מעט מן המעט ואין לי מה לשלוח לו, וכשאשיג עוד אשלח לו והוא טוב מאד

י

נכתבה מע"ל האגרת שלפנ"ז.

ש"ב (נכדי) ... שניאור זלמן: סלונים. הטעם שמכנהו נכדי ראה לעיל בהערות לאגרת ח. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

איך הי' הלידה: משנים עשר ילדיו (מזוי"ר) נשארו בחיים רק שניים: א) הרב יעקב יוסף משה, נולד תר"מ. ב) מנחם מענדל שמואל, נולד תר"נ. וראה לקמן אגרת טז „מהסיבה בהילד הנולד".

א"ז: גימטרי' 8. וראה באה"ט רס"י א. והשוה לקמן אגרת צז.

כתבתי לניקלאיעב: השוה לקמן אגרת טז בסופה: כבר שלחתי לניקאלייעב ובקשתי את ר' אשר שו"ב שישלח אותם ליפו.

ליפו ע"ש ר"ח: = ר' חיים שמואל שמערלינג, אחי אמו של מוהרש"ז סלונים. וראה גם אגרת שלאח"ז.

אינו מסתיר כלל על האותיות וצריכים לדבקו בגומיאראביקע ניט געדיכטע.

נא להודיעני בכ״ע משלומו הטוב ומפרטיות למודו ויענג נפשי.

יקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב (א״ז) ידידו עוז או״נ דו״ש מלונ״ח תכה״י

שד״ב

יא

[תרמ״ז]

ב״ה יום ה׳ הילולא רבא דרשב״י זיע״א
ליובאוויטש

כבוב״ד ידידי עוז הרב המפורסם ווח״ס נכבד מרומם י״א
בנשק״ע מו״ה לוי יצחק שי׳

ת״ל בעד החוה״ש, כה לחי.

כבודו יקבל אווז״ג ממאסקווע על סך 55 רו״כ בזה 25 רו״כ השייך להמאה רו״כ של חתנו נכדי ש״ב הר׳ שי׳. 20 רו״כ לאחיו חתני ב״ד הר״ר מרדכי דובער שי׳. 10 רו״כ שולח אמי מו׳ הר׳ תי׳ לש״ב ר׳ סענדר שי׳ ונא להודיעני מבריאותו ומשלומו הטוב ויענג נפשי. גם יודיעני נא מקבלת האווז״ג, האווז״ג יושלח ע״ד יפו ע״ש ר״ח שמערלינג.

יא

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

יום ה׳ הילולא רבא דרשב״י: התאריך מתאים לשנת תרמ״ז [וגם לשנת תר״נ, אבל התוכן אינו מתאים (לשנת תר״נ) אלא לשנת תרמ״ז].

לוי יצחק: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ד, ובהנסמן בהערות שם.

אווז״ג: = אנווייזונג (שטר).

השייך להמאה רו״כ של חתנו: כנ״ל אגרת ז, ובהנסמן בהערות שם.

מאפס הפנאי אקצר יקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ונ"ד ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שד"ב

אמי מו' הר' תי' וכב"ב שי' ב"ה בחו"ש ופב"ש הטוב.

יב

[ל"ג בעומר תרמ"ז]

כבוד ב"ד ידידי עוז חתני הרב המפורסם ווח"ס נכבד מרומם י"א בנשק"ע כו' מו"ה מרדכי דובער שי'
ושלום בנו נכדי הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה שניאור זלמן שי'

משלומינו ת"ל, כה לחי. למראה עיני כבודם מכתבי לאחיו וחותנו ב"ד הרלוי"צ שי', מכתביהם נכון הגיעני, ומפני עוצם הטרדא בענין אין עתותי בידי כעת להושיבם כרצוני, ובטוח אני באלה שכבודם לא יתרעמו·עלי על איחור תשובתי, הנני מקווה לקבל תשו' על מכתבי בחודש אדר, מכתבי ע"ד ההדלקה בטח נתקבל במועדו.

יקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ונ"ד וחותנו וש"ב וא"ז ידידם עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שד"ב

אמי מו' הר' תי' וכב"ב שי' ב"ה בחו"ש ופב"ש הטוב.

יב

על גליון האגרת שלפנ"ז.

חתני ... מרדכי דובער: סלונים. הטעם שמכנהו „חתני" ראה לעיל בהערות לאגרת ח. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

נכדי ... שניאור זלמן: סלונים. הטעם שמכנהו „נכדי" ראה לעיל שם. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

מכתבי ... הרלוי"צ: היא האגרת שלפנ"ז.

עוצם הטרדא בענין: השוה לקמן אגרת טז: בקיץ העבר וכן בתחלת החורף עסקתי ת"ל בדא"ח בענינים עמוקים מאד הצריכים יגיעה רבה ... ומפני זה מעטתי במכתבי' עד קצה האחרון.

מכתבי ע"ד ההדלקה: עד"ז גם באגרת שלאח"ז.

יג

[קייץ תרמ״ז]

כבוד ידידי עוז ב״ד הרב המפורסם ווח״ס י״א כו׳ מו״ה לוי יצחק נ״י

הנני שלוח מוסג״פ אווז״ג ע״ש כבוד מע׳ על סך 261p רו״כ היינו מאה ושבעים רו״כ 170p לכ׳ אמו דודתי הרבניות תי׳ על סילוק חובותי׳ אשר כתבה אמי מו׳ הר׳ תי׳. שלושים וששה רו״כ 36p לאחיו ב״ד הרמ״ד שי׳. שלושים וחמשה רו״כ 35p ע״ח חתנו ש״ב הר״ש שי׳. עשרה רו״כ 10p עבור המי שבירך של לג״ב. עשרה רו״כ 10p לב״א ש״ב ר׳ אליעזר שמעון שי׳. ס״ה שני מאות ושישים ואחת רו״כ 261p. וקניתי בפה עבורם פראנקן כי באופן אחר לא רצו ליתן אווז״ג, בטח ישיגם וימכור בלא הפסד מהסך הנ״ל. ואי״ה בבואי לביתי שלום אשיב אי״ה לכאו״א על מכתבו בארוכה.

יקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ונ״ד ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שד״ב

יג

חלקה נדפס (עם צילום כת״ק חלקי) ביגדיל תורה (נ. י.) חל״ח ע׳ נג. ונשלמה ע״פ כת״ק ש(הגיע לאחר הדפסת הנ״ל, ונמצא) באוסף המכתבים.

מהתוכן נראה שנכתבה בסמיכות לחודש אייר תרמ״ז, כדלקמן. ומ״מ אין להסמיכה כ״כ לזמן כתיבת האגרת שלפנ״ז שנכתבה מליובאוויטש וכאן כותב ״בבואי לביתי״. גם אין להסמיך כ״כ משלוח המעות פעמיים.

לוי יצחק: = סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ד, ובהנסמן בהערות שם.

דודתי הרבניות: מנוחה רחל סלונים [נפטרה כ״ד שבט תרמ״ח, וא״כ נכתבה לפנ״ז].

הרמ״ד: הרב מרדכי דובער סלונים.

ע״ח חתנו ש״ב הר״ש: כנ״ל אגרת ז, ובהנסמן בהערות שם. א״כ נכתבה האגרת שלפנינו לאחר שהוסכם על חשבון זה — בשלהי תרמ״ז.

המי שברך של לג״ב: = ל״ג בעומר. ועד״ז גם באגרת שלפנ״ז.

אליעזר שמעון: קזרנובסקי.

יד

[תרמ"ז]

ב"ה יום ד' ד' מ"א
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הרה"ג המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם
י"א כו' מו"ה אברהם דוד שי'

מכתבו צירוף ההשלמות לס' שערי תפלה נכון הגיעני. והאמת הוא אשר ידידינו רי"ק זעליגסאהן שי' כתב זאת לכה"ר שלא מדעתי, וכעת אין לי פנאי לעיין בהם היטיב. ומאשר ידעתי היטיב אשר מעשי ידי כבוד מעל' אינו צריך לבקורת שלי. לכן הנני שולחם לכבודו למען שלא לעכב ההדפסה חנם.

ומדי דברי בו ראיתי להעיר לכבודו על מ"ש בההקדמה לס' שערי תפלה אות ז' שכמה דברים נמצאו בפע"ח כו' ומס' ידע שאינם שייכים רק להיודעים ועוסקים בחכמת הקבלה. אינני יודע על איזה דברים כיון כבודו. ובר מן דין קשה לומר טעם זה. והלא כל ענין התפילה הוא רק הכוונה שבלב (ע"ד הקבלה וע"ד החסידות שמתאימות המה) (והקול הוא לעורר הכוונה כו' כמ"ש בכ"ד) אך מי שאינו יודע הסודות שיש בתיבות צריך לאומרם ג"כ ויכוון רק הפירוש המילות. אך התיבות צריכים להיות מכוונים אל הסוד שבהם, וידוע שנוסח כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה הוא עפ"י הרוב עפ"י הנוסח ספרד. דכל קבלת האריז"ל הוא ע"ז הנוסח (וע' בפע"ח שער עולם העשי' ריש פ"ב. ובשמונה פרקים ענין נוסח התפילה) (ונוסח והוא רחום שמוסיפים בב' וה', הוא עפ"י

יד

נדפסה בקובץ מכתבים סי' יב — רק חלק ההלכה, ובשלימות — בכת"י 1201 צט, ב. ונשלמה והוגהה ע"פ צילום כת"ק.

הכותרת בקובץ מכתבים „לערך רמ"ח-ט' [ההשלמות לשערי תפלה נדפסו בהוצאה השניה בשנת תרמ"ט, ואגרת זו נכתבה בין הגהה להדפסה — כמוזכר בתחלתה], אבל התאריך „יום ד' כ' מ"א" אינו מתאים אלא לשנת תרמ"ז, ואפשר שכבר אז הכין את ההשלמות לשערי תפלה (שנדפס באותה שנה).

אברהם דוד: לאוואוט. אגרת נוספת אליו — לעיל ה.

רי"ק: ר' יעקב קאפיל זעליגסאן.

בפע"ח: ובסדור האריז"ל לאמרם והוא השמיטם כו'.

אינני יודע על איזה דברים: בהקדמת שער הכולל (שהוא מהדוב"ת משערי תפלה) הוסיף: כמו במוצ"ש בשעת הבדלה קודם שיברך יאמר משבענא עליך כו' ועוד כהנה.

נוסח ספרד, ואי' בפע"ח ובשמ"ש ובסי' האריז"ל טעם על מספר התי' עפ"י הקבלה. (ועפ"י נוסח אשכנז יש הרבה תי' יותר) וצ"ע מה שהשמיט כ"ק אדמו"ר תי' אל הביטה כו' שחסר ח' תי' ממנין הפ' תי'). ותפלת אנא בכח אינו רק עפ"י הקבלה, ולפי דברי כבודו מי שאינו יודע בחכמת הקבלה א"צ לומר תפלה זה. וכן הנוסח דלכה דודי כו' (שיסדו הר"ש אלקבץ עפ"י קבלת הרמ"ק, כ"כ כ"ק אדמו"ר האמצעי זצוקללה"ה בד"ה לכה דודי (אשר נמצא אצלי בכי"ק) וכתב דממילא יש בו גם כוונת האריז"ל דבכלל מאתים מנה כו' ושם מבאר כל הענין עפ"י החסידות) ובודאי כ"א מחויב לומר זה. ולא אכחד, אשר קשה עלי מאד לקבל דברים אלו. ולפ"ד אפי' כולנו חכמים כולנו יודעים את הקבלה צריכים אנו להתפלל כמצווה עלינו בנוסח רבינו הגדול ז"ל עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע כו'.

ומ"ש כבוד מעל' שם בענין הסליחות והפיוטים והפזמונים שמעתי מאיש מהימן ששמע מהישיש ר' בנימין חיים שי' מלאדי (שזוכר את כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה והי' בן שבע בעת הסתלקותו) שהוא יודע ברור שבבהכנ"ס של כ"ק אדמו"ר לא הי' אומרים סליחות ולא אבינו מלכינו (בנוסח הארוך) ביום תענית צבור. ולפ"ד אותן הפזמונים שלא הביא בהסידור בודאי אין לאמרם. ובד"כ בענינים אלו כתב בשמ"ש שער הכוונות בענין נוסח התפלה שאין לאמר רק אותן שתיקנו הראשונים כמו תפלת ר"ע ע"ה ותפלת ר"א בן ערך ותפלת ר' נחוניא בן הקנה ע"ה וכל התפילות והפיוטי' שתקן ר"א הקליר, מפני שהם עפ"י חכמת האמת. יעו"ש.

וע"ד ההפטורות הי' כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה אומר רוב הפטורות עפ"י נוסח ספרד וידוע דכל הדברי' הי' אצלם בקבלה עד כ"ק אדמו"ר הגדול זצוקללה"ה, ואם כבודו יקבל דברי הנ"ל הנכון לתקנם בההקדמה.

בהשלמות דף א' ע"ב בד"ה וזהו סדרן הביא בשם אבודרהם דברכת

אצלי בכי"ק: 1003 לז, א. הלשון מועתק בהגהות רבנו לסידור תו"א (נדפסו בהוספות לסידור עם דא"ח שיט, ד)

מ"ש ... והפזמונים: ז"ל שם: גם השמיט מן הסדור ... הסליחות והפיוטים והפזמונים, והרוצים לאמרם כמנהג ימצאו אותם בשארי סדורים (ודלא כהטועים לומר שכל מה שלא הביא בסדור אין לאמרם).

וע"ד ההפטורות: השוה הגהות רבינו לסדור תורה אור (הוספות לסדור עם דא"ח שכ, ד).

לתקנם בההקדמה: בהקדמת שערי תפלה: „כמנהג אשכנזים ולא ההפטורות של ספרדים", ובהקדמת שער הכולל — רק „כמנהג האשכנזים".

בהשלמות: ובשער הכולל הוא בפ"א ס"ט.

אלקי נשמה סמוכה להמפיל. וצ"ע דבאבודרהם מסיק כר"ת שאינה פותחת בברוך מפני שהיא ברכת הודאה. (וע' המנהגים אין אצלי).

בענין ברכת על נט"י דאי' בגמרא אחר כל הברכות. ע' בדברי חמודות ברכות פט סעי' פ"ד ובמע"י שם סעי' ז'. ולפמש"ש ניחא דאף שדרכן הי' לישן ערום כמו שהוכיח כבוד מעל' לקמן בהטעם שהקדימו מלביש ערומים לזוקף כפופים (וע' בשו"ע סי' ד' סעי' כ"ג) ומ"מ לא היו מברכי' על נט"י תיכף.

אם יוכל כבודו להדפיס את ההשלמות כאו"א על מקומן בודאי יותר, כי כאשר המה לבסוף זה מבלבל להמעין.

את הסידור דפוס הראשון לא השגתי אף לאחר ריבוי יגיעה, ואשער אשר בהביבליאטק בפ"ב בודאי נמצא. אך אין לי איש מוסמך בפ"ב אשר הוא יגי' שם מהסידור הנ"ל. וכשיודפסו ההשלמות אבקשו לשלוח אלי עקזעמפליאר (ואם יודפסו במקומן יהי' נא מטובו לשלוח לי את השערי תפלה) בפארמאט רעגאל.

יקבל החוה"ש מאדה"ש כאות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שד"ב

לידידינו הרשב"ץ שי' כתבתי מכ' זה יותר משתי שבועות ולפלא בעיני שלא השגתי מאיתו שום מענה על מכתבי.

מס"ק כר"ת: אף שבתחלה הביא פ' הראב"ד מפני שהיא סמוכה לברכת המפיל. וגם בשעה"כ כתב "הביא דעות כו' שסמוכה להמפיל".

וע' המנהגים: אוצ"ל: וס' המנהיג [בשע"ת שם: ובשבלי הלקט ובמנהיג ואבודרהם הביאו דעות ... להמפיל].

הסידור דפוס הראשון: בהקדמה להוספות לשע"ת תרמ"ט: "השגתי עוד סדורים ישנים ובפרט את הסדור הראשון שנדפס בשקלאוו בשנת תקס"ג".

רשב"ץ: ראה אודותיו התמים ח"א ([מא] עט). ושם, שבשנת תרנ"א החליף דירתו לניקאלאייעוו, וכאן נראה שגם בשנת תרמ"ז הי' נמצא בניקאלאייעוו — מקום רבנותו של מוהרא"ד לאוואוט.

אגרות אליו — לקמן קב', ובהנסמן בהערות שם.

טו

[כסלו תרמ״ח?]

כבוד ש״ב (נכדי) הרב שי׳

מכתבו האחרון ע״ד הכ״ק כי״ק מסרה לי אמי מו׳ הר׳ תי׳ שלשום, ואינני יודע מאין יודע כבודו כי״ק כ״ק הרר״מ זצ״ל אך מכותלי מכתבו ניכר שהוא דבר ברור, ולא הודיע במכתבו כמה דפים מחזיקים הב׳ ביכלעך, (והג׳ כותב שמחזיק מ״ו דפים פערטיל) גם כמה דפי׳ מפורדים כי״ק כ״ק אדמו״ר האמצעי זצוקללה״ה. אך מ״מ אני נותן עבור הג׳ ביכלעך והדפים הנ״ל חמישים רו״כ. ומחר אי״ה ולא יאוחר מיום ב׳ הבע״ל (כי זמן הובלת מעות בהפאצט שלנו רק ב׳ פעמים בשבוע) אשלח לו את החמישים רו״כ ע״י פאצט ע״ש ר״ח שמערלינג. ומי יקנה מאיתו בזמן הזה כ״ק עבור סך נכון, ויראה שימכור עבור סך הנ״ל ואם יתעקש יוסיף עוד חמשה או עשרה רו״כ ולא יותר. אך המעות לא ימסור לידו כ״א ישלש אותם עד בא הכ״ק אלי. וארא אם הם כי״ק כ״ק הרר״מ זצ״ל (כי אצלי נמצא ב׳ ביכלעך מכי״ק הנ״ל.) (וכי״ק אדמו״ר האמצעי בטח מכיר כעת היטיב) ויוכל לשלחם עם ש״ב הרא״ש שי׳. אך יזהירו היטיב, אשר תומ״י בבואו לאדעס ישלחם אלי ע״י

טו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, בלי תאריך ופני׳ בראשה.

מהלשון „ש״ב (נכדי)״ נראה שנכתבה אל מוהרש״ז סלונים (שהי׳ מכנהו נכדי), ושנכתבה על גליון אגרת שכתב רבנו לאביו, או חותנו, של מוהרש״ז סלונים. ומתוכנה נראה שנכתבה לפני, ובסמיכות זמן, לפני האגרת שלאח״ז, כדלקמן.

ש״ב (נכדי): מוהרש״ז סלונים. הטעם שמכנהו „נכדי״ ראה לעיל בהערות לאגרת ח. אגרות נוספות אליו לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

כי״ק כ״ק הרר״מ: באגרת שלאח״ז: „את הכ״ק קבלתי ... ובלתי ספק שהם כי״ק הר״מ זצ״ל״.

דפי׳ מפורדים כי״ק כ״ק אדמו״ר האמצעי: ראה רשימת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע (התמים ח״ב [פז] עט): „בשנת תרמ״ז — מספר הוד כ״ק אאמו״ר — כאשר בא ש״ב הר״ר שניאור בנו של הרה״ח ר׳ מרדכי דוב סלאנים מחברון ת״ו ונתעכב בליובאוויטש זמן נכון, וכאשר נסע בחזרה לאה״ק בקשתיו שיחפש אחרי הגזע של המדפים ר׳ ישראל יפה מקאפוסט, ואפשר ימצא אצלם כתב־יד קדש של אאזמו״ר כ״ק אדמו״ר האמצעי. יותר על שתי שנים חקר ודרש ש״ב הר״ש הנ״ל עד אשר מצא את נכדיו וניניו של החסיד הר״י יפה הנ״ל ואצלם נמצא עוד חלק גדול מפירוש המלות כתב־יד קדשו של הוד כ״ק אדמו״ר האמצעי, וכן חלק גדול מהשייך לאמרי בינה, שער התפילין שלא נדפסו, ות״ל אשר קניתי אותם״.

בספרית כ״ק אדמו״ר שליט״א (מס. 1197) נמצאים עתה כ־30 דפים מפורדים מפי׳ המלות — גוכתי״ק אדמו״ר האמצעי, והשוה לקמן אגרת שדמ.

ב׳ ביכלאך מכי״ק הנ״ל: השוה אגרת שלאח״ז, ובהנסמן בהערות שם.

הרא״ש: הי״ר אליעזר שמעון קזרנובסקי.

פאצט (על שמי ללויבאוויטש), ויניח בתוכם צעטיל בזה"ל להגיהם ולמוסרם לדפוס. ובקבלתי אודיע לו אי"ה תומ"י.

יראה בכל מאמצי כוחו שימכור את הכ"ק עבור סך הנ"ל והוא מקח גדול. וגם את הרא"ש שי' יזהיר שישלחם תיכף מאדעס.

מעקלעראיי אשלח לו אי"ה אך לא יקח מעצמו כ"א ישלח אלי בשלימות. ואני אשלח לו אי"ה מפה המעקלעראיי. וכבר ידע אשר מה שאני מבטיח ליתן אני מקיים.

החנוכה גועלט ישלח לי ג"כ ע"י הרא"ש שי' ואפשר יותר טוב ע"י פאצט זאקאז', ויודיעני תומ"י איך שיוגמר דבר ע"ד הנ"ל.

ואו"ש מנאי ש"ב (א"ז)

הנ"ל

טז

[כסלו תרמ"ח?]

ב"ה

כבוד ש"ב (נכדי) ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה שניאור זלמן שי' וכא"ל שלום

החנוכה גועלט: א"כ נכתבה בסמיכות לחנוכה. ועד"ז באגרת שלאח"ז "וישלח לי דמי חנוכה מהני מילי מעליותא", ומהתוכן נראה שהכוונה לדברי־תורה.

זאקאז': = דואר רשום.

טז

חלקה [ע"ד לחשוב דא"ח בטלית ותפילין] נעתק בקובץ מכתבים (מכ' א). ונשלמה והוגהה ע"פ צילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין. ומועתקת גם בכת"י 221 קא, א. 795. 841. ובשלימותה — 708. וראה גם לקמן בהערות לאגרת לא, שמאגרת זו יצא אח"כ המאמר להבין יתרון מעלת ההתבוננות קודם התפלה כשהוא מלובש בטו"ת.

בקובץ מכתבים מופיע התאריך "לערך רמ"ז־ח". ברוב העתקות הנ"ל "חדש כסלו רמ"ח". וכן מוכח מתוכן האגרת:

א) מ"ש "בקיץ העבר וכן בתחלת החורף עסקתי ת"ל בדא"ח בענינים עמוקים ... מעטתי במכתבי' עד קצה האחרון". מתאים לתחלת חורף תרמ"ח, כנ"ל אגרת יב.

ב) מ"ש "בדבר בריאותי ... אינני חושב כלל ... אינני עושה מאומה לא רפואות ולא שום דבר" מתאים לשנים תרמ"ז־תרמ"ח (כנ"ל אגרת ט. ולקמן אגרות יח. כד), ולא לאח"ז שנסע לחו"ל למקומות הרפואה — מאמצע קיץ תרמ"ח עד סוף חורף תרמ"ט (כדלקמן באגרות זמן זה).

ג) מ"ש "מהסיבה בהילד הנולד ומנסיעתו ליפו" מתאים לשנת תרמ"ח, שאז עבר מחברון ליפו (כדלקמן באגרת כד, ובכ"מ).

ת״ל בעד החוה״ש השוכן אתנו, כה יתן ה׳ על להבא.

מכתבי כבוד ידידי כולם הגיעני, ואני לא השבותי ולא כתבתי לו עד עתה. הטעם האמיתי הוא כי בקיץ העבר וכן בתחילת החורף עסקתי ת״ל בדא״ח בענינים עמוקים מאד הצריכים יגיעה רבה בחיפוש במקומות רבים ובעיון להבין הדברים היטיב ולבררם וללבנם ומפני זה מעטתי במכתבי׳ עד קצה האחרון. וגם בפה לא כתבתי כמעט לשום אדם ועל ג׳ מכתבי׳ השבתי פ״א כו׳ ובבוא אלי מכתבו מהסיבה בהילד הנולד ומנסיעתו ליפו חשבתי ליכתוב לו מכ׳, לנחמו וליכתוב לו איזה דברים, ואמרתי היום אין לי פנאי ואכתוב מחר וכן ממחר למחר עד למחר לאחר זמן, ואתו הסליחה.

וראשית אדבר ע״ד ענינו, בדבר נסיעתו וישיבתו ליפו לפי השערת השכל האנושי ברצות ה׳, יהי׳ מזה פעולה, כי האויר הטוב פועל הרבה ובפרט בענינים אלו, וגם יהי׳ טוב לו לכאב ראשו ויקווה להשי״ת שיעזור להם אי״ה. וישלח להם רפו״ש ויזכם לגדל בנם לתולחומע״ט. ויזכם עוד בזחו״ק.

אמי מו׳ הרבנית תי׳ אומרת אשר הסיבות אשר קרה, לפ״ד אינם מפני איזה חולי וממילא א״צ לזה רפואות, כ״א לפי דעתה צריכים לעשות הצעטיל סגולות הידוע, וזה יועיל אי״ה. ולזאת הנני שולח לו

ד) בכל האגרות מהשנים תרמ״ט־תר״נ כותב ע״ד מסחור האתרוגים, וכאן — רק ע״ד משלוח דמי תמיכה.

ה) בסוף האגרת מספר ע״ד בנו (כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע) „לומד אצל המלמד השני ... ס׳ שופטים, וגם לומד גמ״, שמתאים לשנת תרמ״ח, ולא לאח״ז (ראה ס׳ המאמרים תש״א ע׳ 146. 168. 169. 170 ובכ״מ).

ו) ממ״ש „ישלח לי דמי חנוכה״ נראה שנכתבה בסמיכות לחנוכה. וכ״נ ממ״ש „בקיץ העבר וכן בתחלת החורף״.

ולהעיר בכ״ז מלקו״ד קכד, א. חנוך לנער ע׳ 12. וצ״ע.

כאב ראשו: השוה לעיל אגרת י׳.

הסיבות אשר קרה: סטירת הילד הנולד, הנזכר לעיל באגרת י׳.

צעטיל סגולות הידוע ... רבינו הגדול: אולי הכוונה להמועתק בכתי״ (1007 רפא, ב) „מאדמו״ר הזקן״ (קטע הראשון נדפס, בנוסח אחר, ביגדיל תורה (ירושלים) גליון טז ע׳ 5):

לאשה שאינה מקבלת הריון יקח באפטייק הנק׳ בוגלאסע, הפרח ולא העלין, כמלא פיסת כף ידו, לבשל בי״ג פראנץ ערך קווארט, ולהניח שירתיה עד שליש ולסנן היטב ולעצור היין היטב ותשתה כולו בפ״א בליל טבילתה קודם השינה. וכמ״כ בשבוע זו תעשה כך ב׳ או ג׳ פעמים. והאשה שדמיה מועטין תמעיט כי הפרח הנ״ל ממעט הדמים.

ולאשה שיש לה חולי מראין ר״ל, תומ״י כשתתעבר אזי תקח חוט א׳ של קנבוס ארוך ותכרוך סביב גופה ממש כמה פעמים ולא תסיר את החוט ממנה ותחתוך אותו לכמה חתיכות ותקבור את החתיכות תחת החלונות של הבית ותחת הדלת ותחת הקוימען ויועיל בעזהשי״ת.

עוד סגולה עם הנרות של שבת להוסיף בכל שבוע ושבוע עבור הולד נר עד י״ג שנה ולא יותר, ותאמר בשעת הדלקתה זה הנר אני מוסיף בשביל בני או בתי סב״ם. ולא ינשקו האב והאם את הבן או את הבת עד שיעמדו עמו תחת חופתו מיום הוולדו וד״ל.

מוסג״פ הצעטיל הנ״ל ולפ״ד מהנכון שתעשה אותו. ואפשר יש לה איזה חלומות בודאי הנכון שתעשה הסגולות האמורים שם, אך לא ישאל אצלה אם יש לה חלומות א״ל, כי מזה גופא יוכל להיות שיבואו חלומות כי תחשוב בזה, כ״א יראה לידע זאת מן הצד בסיבוב דברים מהצד עד שיִוָדע לו, ואיך שיהי׳ הנכון לעשות הסגולות, והשי״ת יעזור לכם כו׳. (הצעטיל הזה אומרים אשר מסר אותו רבינו הגדול כ״ק אדמו״ר זצוקללה״ה לכ״ק אאזמו״ר זצוקללה״ה בפיענא בליל מוצ״ק קודם הסתלקותו והוא מהמגיד או מהבעש״ט זצוקללה״ה).

ועתה בקשתי שיודיעני מבריאותו בפרטיות אם הועיל לו ולזוגתו תי׳ הרחיצה במי הים והאויר הטוב, ואם הוקל לו כאב ראשו. ואולי יש איזה חדשות כ״ז נא להודיעני בפרטיות ויענג נפשנו גם אם מספיק ההכנסה על ההוצאה. ואם אינו מוטרד בזה, כ״ז נא להודיעני בפרטיות.

את הכ״ק קבלתי ומאד נהניתי מהם ובפרט מהביאורים בכוונת התפלה ע״ד הקבלה והחסידות והם יקרי הערך מאד ובלתי ספק שהם כי״ק הר״מ זצ״ל והביאורים הנ״ל לפי דעתי הם כי״ק אדמו״ר האמצעי זצוקללה״ה כן נראה לי ברור. אך ר׳ שמואל כותב אומר שזה ג״כ כי״ק הר״מ זצוק״ל. ואיך שיהי׳ הם דברים יקרים מאד, ומאד שמחתי עליהם. ונא לחקור ולחפש אולי ימצא עוד דברים יקרים יודיעני נא. אפשר נשאר מש״ב ר׳ זלמן פונדאמינסקי ז״ל איזה כתבים כי״ק. כי בודאי הי׳ אצלו כי״ק. אם אך נמצא בקשתי לראות להשיגם עבורי. וכבודו בטח יקיים דברו במכתבו וישלח לי דמי חנוכה מהני מילי מעליותא.

בדבר בריאותי אין במה להתפאר לע״ע, בחורף העבר נתחזקתי מעט אך בקיץ העבר וכן עתה אני חלש בכוחי בכלל, אך ת״ל אשר

ובפרט מהביאורים בכוונת התפלה: בספרית כ״ק אדמו״ר שליט״א (מס. 237) נמצאו ביאורים ע״ס התפלה (ברוך שאמר עד סוף פסוד״ז) כתי״ק הר״מ זצ״ל. והוא נרשם גם ברשימת אוסף כתה״י של כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ בריגא (מס. 10): „ברוך אומר ועושה, מה״ [דף]. וכנראה הוא הוא הביכל „שמחזיק מ׳ו דפים״ הנזכר באגרת שלפנ״ז.

והביאורים הנ״ל: היינו שני הביכלאך האחרים, הנזכרים באגרת שלפנ״ז. ולפי דברי ר׳ שמואל כותב, איני יודע איה המה, כי בספרית כ״ק אדמו״ר שליט״א נמצאים עוד שתי ביכלאך כתי״ק הר״מ זצ״ל (מס. 1030 — הנחות תקס״ב־תקס״ה. ונזכר לקמן אגרת נו״. ומס. 1066 — הנחות תקס״ז־תקס״ח), שאפשר הם שני הביכלאך שבאגרת שלפנ״ז: „אצלי נמצא ב׳ ביכלאך מכ״ק הנ״ל״. אך באגרת ח״י שבט תרצ״א (למר מיכאל וילנסקי): „כתבי ר׳ משה נ״ע נמצאים אצלי בכי״ק שבעה כרכים, וכלם הנחות ששמע מרבינו הגדול״.

ר׳ שמואל כותב: ראש המעתיקים בליובאוויטש במשך שנים רבות.

ש״ב ר׳ זלמן פונדאמינסקי ז״ל: בן (הרבנית רחל) בתו של הרה״ק הר״מ באדה״ז.

אינני חושב בזה כלל. וכאשר חשבתי בזה הרבה והייתי טרוד בזה, כן עתה אינני חושב כלל, כי אני רואה בעליל אז מיט אייגענע חכמות מאכט מען גארנישט. והגם שנצטוינו ורפא ירפא, אך עשיתי הרבה ולא ראיתי שום פעולה, ועתה אינני עושה מאומה לא רפואות ולא שום דבר ות״ל לא הורע ח״ו, כ״א החלישות שאני מרגיש וזה תלוי במנוחה. וכאשר כותב ששמע איזה דברים מהר״ד מקאליסק מובן המנוחה שלי והשי״ת יערה עלינו רוח ממרום להיטיב מצבינו בכל פרט. ותקותי חזקה בהשי״ת שישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

ועתה בקשתי להודיעני אופן עסקו בדא״ח מה הוא לומד ואופן לימודו, ואם מקיים מ״ש לו ע״ד לימוד התניא קודם התפלה. וכאשר כתב לי במכתבו מט״ו תמוז שקק[ש]ה לו ללמוד ב׳ פרקים (וגם כי הטעם שכתב לי אינו שייך כעת, כי אינן רוחצים כעת בים) לכה״פ ילמוד פרק אחד ויחשוב אותו היטיב בטלית ותפילין קודם התפילה.

(ולפ״ד המחשבה בדא״ח בטו״ת פועל הרבה בתפילה שאח״כ ובההנהגה בכה״י ועצם המח׳ היא באופן אחר כמו בזמן אחר וקרוב אל עצמו יותר וממילא פועל יותר והא בהא תליא, וטעם הדבר נ״ל כמ״ש כ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה בד״ה לא יצא האיש לא בסייף, בביאור ענין חמשה כלי זיין, שענין התריס הוא המגן להגן כו׳ בשעת צלותא שעת קרבא, וצריכי מגן כו׳ וזה״ע לבישת טו״ת שהם נעשים לו למגן ולמחסה כו׳ ולפ״ז אז המח׳ בדא״ח טוב יותר ופועל הרבה. וכאשר מבואר עוד בד״ה צעקו וה׳ שמע (משנת תרל״א) בביאור על פי״ז בסש״ב, שמ״ש קרוב כו׳ בפיך ובלבבך לעשות שהם מחדו״מ חשיב בפיך קודם לבלבבך שהוא מח׳ מפני שהבנוני בכדי שיגיע לבחי׳ אהוי״ר המוביאים לידי עשיית המצות בפועל (אם אהוי״ר בהתגלות לבו או בתבונת מוחו כו׳ כמ״ש בסש״ב שם ופט״ז ובכ״מ) הוא ע״י לימוד התורה בתחילה שזה קרוב מאד לכל אדם להניח שכלו ומחשבתו בבחי׳ דיבור התורה (וי״ל שאין הכוונה על דיבור התורה לבד כ״א המחשבה בתורה מה שלמד קודם ג״כ בנקל, ורק להאהבה אינו בנקל לבוא אבל להניח שכלו ומחשבתו בשכל ומחשבת התורה הוא בנקל לכ״א, דוגמא גם בדיבורו בתורה צ״ל שיחשוב ג״כ וא״ל אינו כלום וז״ש להניח שכלו ומח׳ כו׳) ועי״ז יבוא לבחי׳ ובלבבך היינו האהבה כו׳

מהר״ד מקאליסק: = מוהר״ר דוב בער הלוי מקאליסק, חותנו של הרב שי״א והרמ״מ נאה. בהקדמת הרא״ח נאה לקצות השלחן כותב עליו: „הגה״ח ר׳ דובער אשכנזי ז״ל שהי׳ שד״ר וחוזר דא״ח של אדמו״ר הצ״צ ז״ל והי׳ נקרא ר׳ בעריל קאליסקער״.

דהתורה משים שלום בפשמ"ע ובפשמ"ט יעו"ש. והלואי שנהי' בינונים ושנתעורר באהוי"ר לעשי' המצות בפו"מ כדבעי למהוי.

ולזאת הכרח גדול ללמוד דא"ח ועיקר תניא קודם התפלה ולחשוב בטו"ת. ולהתפלל אח"כ בענין זה, והעיקר שתהי' התפילה בשמחה בקול ניגון של שמחה המעורר את הכוונה בכל ענין וענין כפי הכוונה המבוארת בהענין, כמו בפסוד"ז העיקר בסידור שבחו של מקום בגדולת ורוממות אוא"ס וע"ז סובב והולך כל ענין פסוד"ז, וזהו הילול לי' שבח ולי' בהילו נרו כו' שהם ענין אחד (וי"ל דכתיב רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם, שע"י רוממות אל כו' נעשה חרב פיפיות לזמר החוחים וקוצים וכידוע, ועי"ז נעשה בחי' גילוי האור, ע"י שמכריתים החוחים כו' שהו"ע העברת המסכים המבדילים ומסתירים כו' וזהו שע"י ההילול בסיפור שבחו של מקום בגדולת ורוממות אוא"ס נעשה הגילוי שזהו בהילו כו') ואח"כ ביוצר אור מבואר כל ענין ביטול הנבראים לאלקות כו', וברכת אה"ע בחי' התעוררות רחמים כו' או ע"ד שכתוב בסש"ב פמ"ט, ובק"ש בשמע ובשכמל"ו ההתבוננות בכללות ענין התהוות העולמות איך שהיא רק מהארה בעלמא ובדרך בריאה יש מאין כו' ואני ה' לא שניתי גם בבחי' האור כו' וכמבואר הענין באריכות בפרטיות בכ"ד עד שגם הנה"ב יסכים שאינו צריכים להמשך אחרי ההבל בתאוות ותענוגי הגוף וכל חפצו יהי' רק לאלקות, ושיהי' גילוי אלקות למטה, וזהו ואהבת בכל לבבך כו', והאיך יבוא לבחי' אלקות, זהו מ"ש והיו הדברים האלה בד"ת הכתוב מדבר וקשרתם כו' הוקשה כל התורה לתפילין כו' דלית מח' תפיסא בהון כ"א כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותי' דאורייתא וקוב"ה כולא חד ממש דבחי' פנימיות ועצמיות אוא"ס מלובש ממש בתורה וכן במעהמ"צ בלי שום הסתר פנים וכמבואר באריכות בסש"ב בכ"מ, וזהו"ע הק"ש לדבקה בו בקיום התורה ומצותי' וברכת ק"ש הכנה לזה וכמ"ש בסש"ב פי"ב, דפרטי ההתבוננות בברכת ק"ש בביטול הנבראים פועל הזזה גדולה בהנה"ב להתבטל לאלקות כו' ואח"כ בתפלה להעמיק דעתו ומחשבתו בתיבת התפלה בברכת אבות ובי"ב ברכות האמצעות וברכת הודאה, וידוע דכללות התפלה היא נגד האצי' ובפרט ההשתחואות וכל הדברים והבקשות נאמרים לי' נוכח כו', ואחכ"ז אפשר שיעשה רושם טוב בלבו על כל היום בקיום התומ"צ כדבעי למהוי ושלא להימשך אחרי ההבל אפי' בדברים המותרים והיינו להיות קדש עצמך במותר לך כו' ולאכפי' כו'.

והגם שרוב הנשמות בדורותינו אלה הם נשמות מזרע בהמה שהם

נשמות דבי״ע, ובזה גופא יש ג״כ מדריגות, ואנו כבהמות ממש שאין אנו משיגים מאומה וגם המעט שמשיגים אנחנו הוא רק בדרך השכלה ואינו נוגע לשום דבר לעבודה שבלב ולזיכוך המדות כו׳ והיינו מפני חסרון הדעת וההתקשרות בההתבוננות באלקות שיהי׳ הכרה והרגשה להרגיש קצת לכה״פ ענין אלקות כו׳ ואם הראשונים כבני אדם אנו כחמורים ממש וכמאמר חמרא אפי׳ בתקופת תמוז קרירא לי׳ וכמבואר במ״א שאפי׳ אם מתבונן בענין שמש ומגן ה׳ אלקים כו׳ איך שה׳ אלקים כולא חד ואני ה׳ לא שניתי כו׳, ומ״מ אינו מתפעל מזה כלל, והיינו מפני שהוא חמור שאין בו בחי׳ הדעת שאם הי׳ מקשר דעתו בחוזק בההתבוננות שיגיע הדבר אל לבו ועצמו הי׳ מתפעל מזה באהבה ויראה כו׳ וכמ״ש בסש״ב פ״ג וכמ״ש בלקו״ת ד״ה וידעת אך מ״מ גם אנחנו נשמות דעקבות משיחא, בכחינו לבוא למעלות ומדרי׳ היותר גדולות דנשמות דזרע אדם ואפשר עוד למע׳ כו׳, וכ״ש לזכך עצמו כו׳.

אך אל יהי׳ שוטה להטעות א״ע בגדולות ונפלאות ובכל עת ידע מצבו ומעמדו ויעשה חשבון בנפשו תמיד הדק היטב, ויראה לתקן מעשיו והיינו ע״י ההתבוננות בתפלה בגדולת אוא״ס בהעמקת הדעת והתקשרות כו׳ כנ״ל עד שיתעורר באהבה לדבקה בו בקיום התומ״צ כו׳ כנ״ל (דכשם שאסור לאדם להגביה ולרומם א״ע בעבודתו שהוא גדול בין הגדולים וידמה בנפשו בדמיון של שקר שכל עשיותיו באמת רק לשם שמים ושעבודתו אמיתיות באמת כו׳ שהוא אסור גדול כו׳ והוא ענין הגסות והגבהת הלב שהוא מקור לכל מיני רע ח״ו כו׳ וכמבואר במ״א ואמרז״ל אם למדת תורה אל תחזיק טובה לעצמך כו׳ ובפרט כשיעשה חשבון אמיתי ימצא פחיתותו ושפלותו האמיתית בכמה וכמה דברים ולא הגיע לכלל עבודה (ר״ל שלא פעל בנפשו זיכוך החומרי עדיין כו׳) וכמ״ש בסש״ב פ״ל כך אסור להשפיל א״ע ביותר ולומר שאין עבודתו כלום ואין בכחו כלל לפעול מאומה הן בעבודה שבלב בתפלה בהתבוננות אלקות שיורגש בנפשו ענין האלקות ולהתעורר באהבה ויראה בתשוקה לאלקות ולאכפי׳ למדותיו הטבעים הבהמיות כו׳ ויאמר מי אנכי לעמוד במקום גדולים לדמות בנפשי שאבוא ואתעורר לאיזה אהוי״ר כו׳ והוא רק שפלות של שקר ותחבולות היצר, בכדי שלא יתבונן וממילא לא יתעורר באהוי״ר וממילא לא יהי׳ קיום התומ״צ בסו״מ וע״ט כדבעי למהוי ולא יעמוד נגד רוח תאותו המונעו ומעכבו כו׳ וכמ״ש בסש״ב ספל״ט. ואמת שאין ערוך אהבתו ויראתו נגד האהוי״ר שבגדולי ישראל לא מיני׳ ודוגמתו

כלל שהוא באופן אחר לגמרי אמנם גם הוא יוכל להתעורר באהוי"ר לפי ערכו וקרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו כו' וכמ"ש בסש"ב פט"ז וי"ז ופי"ד ועי"ש פמ"ה ומבואר הענין בסש"ב בכ"מ, ובאמת צ"ל שפלות, אך השפלות שמצד עבודה כמ"ש בסש"ב פ"ל או שפלות והכנעת יצרו קודם התפלה והעיקר בתיקון חצות וכמש"ש פכ"ט ובכ"מ, ובאגה"ת, והתפלה צ"ל בשמחה וכמש"ש פל"א וכתיב ויגבה לבו בדרכי ה' ועמ"ש בתו"א בד"ה יביאו לבוש מל' ובשער[י] אורה בד"ה הנ"ל פכ"א וכ"ב).

וכח זה הוא בירושה לנו מאבותינו מיעקב אבינו ע"ה שנתן כח גם לנשמות דבי"ע שהם נשמות דז"ב שגם הם יוכלו לעבוד את ה' בבחי' דעת חזק כו' ולאכפי' לסט"א וגם לאהפכא חשוכה לנהורא כו' והיינו ע"י שבירר צאן לבן שהם בחי' נשמות דז"ב להמשיך בהם בחי' הדעת עד ויתן פני הצאן אל העקוד ומבואר בע"מ מאמר אכ"ח שקאי על יצחק שנעקד על גבי המזבח וזהו שגם הצאן בחי' ז"ב יבואו למס"נ ממש כו', ומבואר בד"ה ויקח לו יעקב (שנת רל"ב) דמה שהי' צריך ע"ז זמן רב כ"כ כ' שנה והלא בירר דע' המבואר בפ' וישלח הי' בלא שהיות זמן כלל, ובירר דלבן הי' בזמן רב דכ' שנה, והענין שיש ב' מיני רע א' רע בגילוי שנראה לעין כל שהוא רק רע וע"ז אינו צריכים זמן לבררו להיותו נגלה, אך יש רע שהוא מכוסה ומוסתר ואינו נראה מבחוץ, וכמו שיש בנ"א שנראים מבחוץ ליראי ה' בתכלית ותוכם רצוף מרמה (ובאמת א"א שיתגלה כלל מבחוץ שהדיבור מגלה פנימיות וכמ"ש בשבחי האריז"ל שאמר לתלמידיו שאף הרע הנעלם באדם בהכרח שיגלי' בדיבור וניסו זאת בנסיון באחד כו' כמבואר שם, אך וכמו"כ יובן בכ"א שיש בו רע בתוכו ר"ל בהכרח שיתגלה בדיבורו או בעשיתו ומשנה מפורשת היא (אבות פ"ד) כל המחלל ש"ש בסתר נפרעין ממנו בגלוי, וע"ש במד"ש בסוף פי' המשנה שכ' ממתינים לו כו' וע"ש בהפי' הנק' רש"י, אך מ"מ הרע בהעלם ורק האיש החכם מבין שיש בו רע בהעלם כו') וכמו"כ הי' לבן הארמי שהי' לבן מבחוץ, ותוכו מלא מרמה, וע"ז צריכים זמן לבררו כו'.

ומבואר שם דידוע דמעשה אבות סימן לבנים והיינו שבירר הניצוצות האחרונות בגלות זה האחרון כו', (וי"ל עפמ"ש במשנה (פ"ה דברכות מ"א) אפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, וי"ל הכוונה דהנה

בד"ה ויקח לו יעקב: כתי"ק 1176 י', א. ומבואר הענין גם במאמרי אדה"ז הקצרים ד"ה להי"ע גלות הזה שנתארך (ע' תנב).

עיקר כריכות הנחה״ק בתחבולותיו וערמומותיו הוא בעקב דוקא היינו בעקבות משיחא אשר החשך יכסה ארץ ואין אור אותותנו לא ראינו, כאן מצא מקום ל[ר]מות את האדם בתחבולותיו הן בבעלי עסקים והן ביושבי אהלים, באומרו אמת שצריכים ללמוד ולהתפלל, אך בתחילה צריכים להכין טרף אנשי ביתו מזון לפי הטף בכדי שלא יבלבלו בעסקו בתורה ותפלה ומעהמ״צ, והעושה צדקה בכל עת זה הזן ומפרנס בניו וב״ב כו׳ ולכשאפנה אשנה כו׳ בכ״ז ובכיוצא בזה הוא מסית את האדם ומראה לו חשבונות כאלו, עד שהאדם צדיק בעיניו שה״ה רוצה ללמוד ולהתפלל ואינו פורק עול ח״ו רק שרוצה להכין בתחלה טרף לנפשו בכדי שלא יבלבלו כו׳ ובזה ילכו כל ימיו בהבל ותהו וטרדת הזמן שלא יפנה לעולם, וכמארז״ל כל הפורק ממנו עול תורה נותנים עליו עול ד״א, ועול ד״א הוא ריבוי הטרדות ודמיונות אשר באמת אינו צומח מזה מאומה כו׳ והגם דמה שטרדת הפרנסה מעכב היא טענה, וכמארז״ל במ״ת אמרה כנס״י להקב״ה רצונינו לעשות רצוניך אבל מה נעשה שטרדת הפרנסה מעכב כו׳ מ״מ זה כל האדם לעמוד בנסיונות הם המונעים ומעכבים אותו מלעבוד את ה׳, ומכש״כ קודם התפלה וכ״ש בעת התפלה אינו צריך להיות טרוד בטרדות היום, ופרק א׳ שחרית ופרק א׳ ערבית לכה״פ הוא חוב וכן התפלה צ״ל כדבעי וכן במעהמ״צ, וכתיב וברכך ה׳ אלקיך בכל אשר תעשה וברכת ה׳ היא תעשיר, ורבות מח׳ בלב איש ועצת ה׳ היא, ומה יועילו הטרדות והמח׳ וצריך להתחזק ולהתגבר כארי לכבוש את יצרו, ולהבין שזהו רק תחבולותיו וערמומותיו כו׳ ואין האמת כמו שהוא אומר, ולא לשמוע לפיתויו כו׳ והרי אמרו כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול ד״א וע׳ במד״ש שם, וזהו אפי׳ נחש כרוך על עקבו היינו בעקבות שהנחה״ק כרוך מצד ההעלם וההסתר הנורא כו׳, מ״מ לא יפסוק ח״ו מלעבוד את ה׳ ואדרבה יוסיף אומץ להתגבר עליו וישית עצות בנפשו איך לדחותו ולהסירו מעליו, ויבין שכל דבריו הם דברי שטות והבל ואינם אליבא דאמת כלל, ואנחנו בנ״י מאמינים בני מאמינים באמונה פשוטה אשר העסק בתו׳ ותפלה לא יזיק ח״ו כו׳ ומה גם ששטרו קודם כו׳ ובפרט שהאדם יראה לעינים שהרבה יגיעים ועמלים בעסק מו״מ בריבוי תחבולות והתחכמות וטרוד ומוטרד מאד כל היום וכל הלילה לא ינוח ולא ישקוט מהעסק כו׳ ולבסוף הרה עמל וילד שקר שאינו מרויח מאומה דהעיקר תלוי בהצלחה דברכת ה׳ היא תעשיר במעט זמן ובמעט יגיעה כו׳ ולזאת צריכים להגביר יצ״ט על היצר הרע ולעסוק בלימוד התורה ותפלה בהתבוננות באלקות בדעת חזק ולא יבלבלנו טרדת הזמן כו׳ וממילא יהי׳ עשיית המצות כדבעי ויהי׳ זהיר

בסו"מ וע"ט כו' כנ"ל. וכח זה נתן לנו יעקב אבינו במה שבירר את לבן הארמי שהוא ערמומיות הנחה"ק ובירר ונטל ממנו הנצוצות הקדושות, ונתן כח לבניו אחריו שגם בג' זה האחרון, יש בכח כאו"א מישראל להתגבר על יצרו ובהתבוננות בבחי' הדעת כו' ולזכך מדותיו לאכפי' כו' וכל מעשיו יהי' לשם שמים כו' כנ"ל).

וכמו שלבן הי' ארמי (היינו והנחש הי' ערום בערמומית כו' כנ"ל) כמו"כ יעקב בכדי לבררו הלך אתו בערמה דוקא, וע"ד עם עקש תתפתל, והוא בחי' ערמה דקדושה שלמע' מבחי' חכ' וכמו"ש אני חכ' שכנתי ערמה ואיתא בזוהר נשא קמ"ד א' שכינתי' לערמה כו' וכתי' לתת לפתאים ערמה ואיתא בילקוט אמר שלמה פתי הייתי ונתן לי הקב"ה ערמה כו' והוא בחי' הערמה שצריכים להתנהג עם היצה"ר בכדי להכניעו ולהסיר אולתו ומבואר בד"ה ומקנה רב (בספר במדבר) שענין ערמה זו עיקרה בחי' תושבע"פ שהם הגדרים וסיגים שלא יוכל הרע להתערב בטוב כלל, וכידוע דתושבע"פ נק' אילנא דטו"ר מפני שמבררת בחי' עה"ד טו"ר לברר את הטוב ולדחות את הרע כו' וכמ"ש כ"ז במ"א באריכות.

היוצא מכל הנ"ל שקודם התפלה צריכים ללמוד דא"ח (וכנ"ל בענין בפיך ובלבבך כו') ולחשוב היטב הענין בטו"ת קודם התפלה, ואח"כ יתפלל בכוונה בהתבוננות והעיקר בהעמקת הדעת ובהתקשרות בכאו"א לפי ערכו ולהתעורר באהוי"ר עד שיחפוץ לדבקה בו בקיום התורה ומצותי' בסו"מ וע"ט, אף בדקדוקים קלים, ולקדש א"ע במותר לך שהוא יסוד ושורש גדול בעבודה כמבואר במ"א וכמ"ש בסש"ב פ"ל שהוא מדאורייתא כו' ולא ימשך אחרי ההבל בתאוות ותענוגי לבו, רק מה שהוא בהכרח וג"ז יהי' לשם שמים כו' וכל חפצו ומגמתו ועסקו יהי' רק בתורת ה' ומצותיו כו').

ומ"ש במכתביו הנ"ל ע"ד מה שמבקשים אותו לחזור איזה מאמר בע"פ, וכבודו ירא לעשות זאת. את המאמרים אשר שמע בפה בודאי טוב שיחזור, גם יכול לחזור בע"פ מהמאמרים הקצרים של כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה, איבער קוקן פריער גאנץ גוט ולסדר הענין בעצמו היטיב, ולחזור דברים ככתבן בהמשך, זה טוב מאד, וכאשר כבודו שמע

בד"ה ומקנה רב (בספר במדבר): = כת"י 1060 שלד, א. והוא הנדפס באוה"ת מטות ע' א'שלט. וראה שם ס"ג ע' א'שמג.

שמע הרבה מאמרים בפה: בהיותו בליובאוויטש בקיץ תרמ"ה (אבל ראה רשימות מאמרי דא"ח — שלא נרשמו מאמרים לאותו קיץ) וחורף תרמ"ו ביאלטע.

הרבה מאמרים בפה ידע איך שצריכים לחזור, והעיקר את הדרוש אשר רוצה לחזור צריכים ללמוד אותו היטיב מקודם להבין כללות כוונת הדרוש, וממילא בא אח"כ המשך הענינים כדבעי וקישורים מיוחדים יחד, והכל הולך למקום אחד, ולשמור א"ע מלהוסיף ביאורים מעצמו, כ"א באיזה מקום שמוכרח, וברור לו הכוונה או יאמר בדרך אפשר לומר שהכוונה כן וג"ז בקיצור, והעיקר לשמור המשך הענינים שיהיו קשורים יחד לפי הכוונה, ויובנו ויתקבלו על לב השומעים וזה טוב מאד להחוזר ולהנחזר כו'.

את הכ"ק אשר הבטחתי לו כבר שלחתי לניקאלייעב ובקשתי את ר' אשר שו"ב שישלח אותם ליפו ובטח כבר הגיעו. אצל הרד"ב מקאליסק נמצאי' הרבה כ"ק הנחות שלו מה ששמע מכ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה, ורובם ככולם מכוונים כמו שנאמרו ובנקל לחזור אותם גם אם נמצא אצלו מכ"ק הראשונים של כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה מהם הרבה אשר אפשר לחזור אותם בע"פ, אך אם נמצא אצלו מהמאמרים הקצרים של כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה אותם ילמוד קודם כנ"ל ויחזור אותם בע"פ לפני האנשים השומעים ב"פ כל מאמר, וזה יהי' לו טובה גדולה אי"ה, אם אינו נמצא אצלו מהמאמרים הנ"ל יודיעני, וארא אי"ה לשלוח לו איזה מאמרים.

מה ששאל בענין קלי' פרעה מהו בעבודה, יפה שאל, וגם צ"ל ההפרש בין פרעה לעמלק שהי' מיד אחר יצ"מ אך מפני שאינני עוסק כעת בענין זה א"א לשיב לו ע"ז, ולעת מן העתים אכתוב לו אי"ה, וכל דבר שלא יבין יכתוב לי, כי הדבר שמור אצלי, ובזמן אכתוב לו אי"ה מה שאדע בזה, ויתחזק בלימוד דא"ח ובעבודת ה', והשי"ת יהי' בעוזרו והבא לטהר מסייעין לו כו'.

בענין התפלה כבר כתבתי לו בקצרה במכתבי מחדש אדר שנה העברה (בטח נמצא אצלו) גם מה שכתבתי שם בסוף המכתב אם לא שלפעמים באמת אין פנאי כו' ג"ז צריכים לשמור, וצריכים לעשות לפי הכח וכמ"ש במד"ר כשהוא מבקש איני מבקש אלא לפי כוחן כו' ומקרא מלא דיבר הכתוב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ובכל מאדך כתיב מאד שלך כו' וצריכים לשמור בריאותו בכדי שלא יצטרך לבטל ח"ו, ויוכל לעסוק תמיד כו'.

את הכ"ק ... ליפו: השוה לעיל אגרת י.

ר' אשר שו"ב: ראה לקמן אגרת מא, ובהנסמן בהערות שם.

במכתבי מחדש אדר: לא הגיע לידינו.

נגלה בטח הוא לומד כדרכו ויודיעני נא כללות דרכי לימודו, לפלא בעיני שאינו שולח לי הענין בעומק או"ר אשר נמצא אצלו וכבר בקשתי מאיתו כמה פעמים שישלח לי, וחי' נצרך לי כמה פעמים וקשה עתיקא מחדתא ולזאת בקבלת מכתבי דנא בקשתי לשלח לי תומ"י הענין הנ"ל.

ע"ד החותמות שכותב, אם אינו מבקשים עבורם סך גדול אבקשו לקנות עבורי, אך אם רוצים סך גדול אינו כדאי ומי יודע אם הם שלו, כמה ליתן עבורם אינני יודע מה ליכתוב לו, אך בקשתי להודיעני כמה מבקשים, ואז אדע בערך מה ליתן ואכתוב לו אי"ה. ובדבר הצעטיל מופלא ממני עצם הדבר, איך ימצא שט"ח על כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה, ולפי הנראה אינו מגיע עליו מעות, ולזאת בקשתי להודיעני פשר הדבר ועל שם מי נכתב, ואם באפשר לקנותו בזול יודיעני נא, ורצוני היתה לקנותו אותו. גודל בקשתי לחפש אחר סחו' מהני מילי מעליותא ואם ימצא איזה דבר טוב יודיעני תומ"י.

החשבון מהאווז"ג ששלחתי ע"ש חותנו ב"ד הר' שי' אני כותב בפרטיות במכתבי לחותנו שי' המוסג"פ, ועל האווז"ג שהי' על שם אביו ב"ד הר' שי' אינן צריכים חשבון, ע"ד אביו ש"ב (חתנו) שי' רצוני בנפשי ממש להטיב מצבו, והעיקר בפריעת החובות ותקוותי חזקה בהשי"ת שיעזרני להוציא רצוני מכח אל הפועל, אם כי לע"ע נעלם ממני איך ומה, אך בודאי יַרְאה השי"ת איזה דרך כו' וכזאת אני כותב לו ג"כ באריכות בטח יַראה לו את המכתב, וידע נאמנה אשר כמעט אינני מסיח דעתי ממנו, ותקוותי להשי"ת כו' כנ"ל. שבוע הבע"ל אי"ה אשלח לו ע"י פאצט (ע"ש כבודו) ערך סך 25 רו"כ.

יקבל החוה"ש והברכה מאדוה"ש ויעזרי' ויצליחי' השי"ת ברו"ג בכה"פ בכל משאלות לבו לטוב כאוות נפשו ש"ב (א"ז) ידידו עוז דו"ש וטובתו האמיתית בלונ"ח תכה"י

שד"ב

את מכתבי לאביו ב"ד הר' שי' לא יפתח וישלח לו חתום, ובטח יראה לו מעצמו.

בקשתי לרשום עבורי מכ"ע „הצבי" וגם „החבצלת" וישלם להם

אווז"ג: = אנווייזונג (שטר).

במכתבי לחותנו ... אביו: לא הגיעו לידינו.

ש"ב (חתנו): הוא הוא „אביו ב"ד" הנ"ל, וראה מגדל עז ע' רכב.

קודם עבור שנה. ויודיעני כמה שילם ואשלח לו אי״ה בצירוף כו׳. ויתן להם האדרעס שלי כמו שנרשם למטה. וישלחו הגליונים מתחילת השנה. ולבקשם שישלחו בהקדם.

אדרעס
Потом. Почет. Гражд.
Ш. Б. Шнейрсону
въ М. Любавичи
Могилевской Губ.

בני שי׳ לומד אצל המלמד השני ות״ל הולך בלימוד בטוב לפי ערכו. וכבר למד בעו״א ס׳ שופטים. וגם לומד גמ׳ ומקבל בטוב. והעיקר שיתן לו השי״ת לב טוב שיהי׳ י״ש וחסיד כפי רצון אבותינו הק׳ זצוקללה״ה. הסידור לא נתקבל עדיין ואפשר יתקבל עוד.

יז

[תרמ״ח]

סגנון א:

המקום ינחמו בכפלים לתושי׳ בתוך כו׳, מהשבר אשר שבר עליו השי״ת חרדה ליבינו מעצם הדבר ומכה״פ הנוגע לכבוד מעל׳, אך באחת אנחמינו הכל בידי שמים ומפי עליון לא תצא הרעות כו׳ וכל דעביד רחמאנא לטב עביד כו׳ וכמ״ש באגה״ק סי׳ י״א ד״ה להשכילך בינה כו׳ אשר הכל טוב ומה שנדמה לרע הוא מפני שאינו מושג כו׳

אצל המלמד השני: ר׳ שמשון (ראה ס׳ המאמרים תש״א ע׳ 168).
בעו״א: = בעשרים וארבעה.

יז

שלשת האגרות דלקמן נעתקו מצילום כת״ק, שנרשם עליה, בכתי״ק בנו — כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע: ,כתבי יד קדש הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע אל ידידו הרב ריי״מ נ״ע בעזפאלאוו בשנת תרמ״ח.

א. נוסח מכתב ניחום. כתוב בשני סגנונות.
ב. אגרת ברכה. י״ב שבט.
ג. סדר בעבודה.

א. ב. בא אלי בירושה בין שארי הכתבים האגרות מכתבים ותעודות של הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.
ג. נתן לי במתנה ידידי הרב ר׳ שמואל שי׳ בעזפאלאוו מבאברויסק, בנו האמצעי של ריי״מ ז״ל״.

אגרות נוספות אליו — לעיל ב, ובהנסמן בהערות שם.

יעו"ש וי"ל הכוונה דבאמת הכל טוב מאחר שנמשך מבחי' האין דחכ' כמש"ש, אך מה שנשתלשל בדרך השתל' נדמה שאינו כו' הנה ע"י השמחה דכשמתבונן שאוא"ס ב"ה בחי' האין הוא המחי' ומהווה אותנו בכ"ע ובכ"ר והכל מאיתו ית' הנה עי"ז הוא ממתיק את הגבו' ונעשה באמת טוב וכמש"ש בד"ה הנ"ל בסופו. וי"ל דזהו הכוונה מה שאר"ע על כל דבר כל כו' לטב, נראה דבזה המתיק ונעשה טוב כו', העולה מזה שצריך האדם להיות שמח וטוב לב בכ"ד הבא ולא להיות בעצבות ח"ו ויאמין בה' בורא עולם באמונה שלימה שזהו טובתו האמיתיות וטוב יהי' לו אי"ה בכה"פ.

סגנון ב:

המקום ינחמו בכפלים לתושי' בתוך כו' מהשבר אשר שבר עליו השי"ת חרדה ליבינו מעצם הדבר ומהנוגע לכבוד מעל' בכה"פ. אך אל יתעצב ואל ירע לבבו ח"ו להיות מזה בעצבות ובמ"ש ובדאבון לב ח"ו אנחנו בנ"י עבדי' נאמנים לאדוננו בורא עולם ומלואה, וצריכים אנו להיות חזק באמונתינו אשר בודאי מרחם על בריותיו, ואם לפעמים כו' הרי ידוע המשל כאב המייסר את בנו ומרחם עליו כו' לזאת צריך להיות כבוד מעל' חזק בנפשו ואל יפול לבבו מזה ח"ו, ובודאי יראה לו השי"ת את הדרך הטובה אשר טוב יהי' לו ברו"ג כו' אבקשו להודיעני מבריאותו ומשלומו הטוב איך הוא כעת ויענג נפשי.

יח

ב"ה יום ד' י"ב שבט תרח"ם ציון לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א
כו' מו"ה יעקב מרדכי שי' וכא"ל שלום

ת"ל בעד החוה"ש, כה לחי.

מכתבו נכון הגיעני, תמול הייתי על האהל וקראתי פ"נ כבקשתו והשי"ת ישלח לה רפו"ש בקרב בתוך כו' ויזכם בזחו"ק.

יח

נעתקה מצילום כתי"ק, וראה בהערה לאגרת שלפנ"ז.

מבריאותי אכ״ח לע״ע במה לשמחו. זה ערך שנה וחצי אשר אינני עוסק ברפואות כלל כ״א שמתי מבטחו בה׳ הרופא כ״ב הוא ישלח דברו ממרום וירפאיני ברפו״ש בתוך כו׳.

נא להודיעני מבריאותו וממצבו כעת אם נשקטה המחלוקת במחנו ויענג נפשי.

מאכ״ח ההכרח לקצר.

יקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז ד״ש מלונ״ח תכה״י

שד״ב

יט

[תרמ״ח]

ירחק א״ע מן מ״ש ועצבות עד קצה האחרון, והתפילה ות״ת צ״ל בשמחה דוקא, וזה כל האדם לייגע א״ע לעבוד את ה׳ בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחות הלב, ואז יוכל לנצח את הנה״ב כו׳ וילמוד היטיב בסש״ב מפכ״ה עד פל״ו.

כ

ב״ה יום ג׳ כ״ג אדר תרח״ם ציון לפ״ק
ליובאוויטש

שנה וחצי כו׳: השוה לעיל אגרת ט, ובהנסמן בהערות שם.

יט

נעתקה מצילום כתי״ק, וראה בהערה לאגרת יז דלעיל.

כ

נדפסה בקובץ יגדיל תורה (נ. י.) חמ״ד סי׳ ג, מצילום כתי״ק.
תשובה זו ושלאחרי׳ דנות באותה שאלה, והתחלת התשובה שוה בשתיהן, אך בהמשך התשובה הראשונה מבאר את שיטת הריי״ף בהסוגי׳, ובשני׳ — את שיטת רש״י בהסוגי׳, ואם צריכה כפרה.
ועוד כמה חילוקים ביניהן: א) הראשונה מתוארכת — כ״ג אדר תרח״ם, והשני׳ — ג׳ לחר׳ ניסן תרח״ם. ב) הראשונה מופנית להרד״צ (חן), והשני׳ — בלי פני׳ בראשה [ולקמן יבואר שאפשר נכתבה להרחמ״ז נאימארק]. ג) הראשונה — כתי״ק, והשני׳ — כתב טופר, מוגה בכתי״ק. ד) בראשונה חסר הסיום. ה) בשני׳ חסר תוכן השאלה שבתחלה.

כבוד ידידי עוז הרה"ג המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם
כ"ש י"א כו' דוד צבי הירש שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

היות שבא אלי איזה שאלה בעניני נדה ואין בידי להחליט הדבר, ולזאת הנני כותבה לכבוד מעל', וגודל בקשתי לעיין בזה היטיב ולהשיב לי דברים ברורים לאמיתתה של תורה.

אשה שאין לה וסת קבוע פעמים היא רואה ליום כ"ג לראייתה ופעמים לכ"ז ופעמים יותר ממ"ם ימים, וככה מחלפת ראייתה בלי זמן קבוע כלל. אך עפ"י הרוב קודם התחלת הוסת ראשה ואברי' כבדים עלי'. (ותמיד היא חוששת ליום החודש ולעונה בינונית ולהפלגת הוסת האחרון כמ"ש בשו"ע סי' קפ"ט) והנה הפלגת הוסת האחרון הי' מ"ב ימים, ועתה ליום מ"ם לראייתה נתייחדה עם בעלה, ובאותה רגע שפירש מאיתה הרגישה שיצא לחוץ איזה לחלוחית וקינחה עצמה בחלוקה ומצאה דם על המקום שקינחה בו וכן על הסדין שהבעל קנח עצמו ומצא דם במקום הזרע וחוצה, וגם על החלוק שלו נמצא קצת מראה דם שנתקנח עלי', ואח"כ בקרוב בדקה עצמה ולא נמצא דם על העד, כ"א איזה מראה (אשר לפה"נ הי' נכשר מהמורה) והאשה הנ"ל רגילה תמיד לקנח עצמה בחלוקה קודם ששוכבת על מיטתה, וגם בפעם הזה קנחה כנ"ל ולא הי' שום מראה דם, ובעבור ערך ב' או ג' שעות אחר התשמיש התחיל הוסת היינו הילוך הדם כנצרך. למחר בבוקר מצאה דם בשיעור יותר מכגריס על המכנסים שפשטה קודם השינה. והאשה הזאת כך דרך ראיותי' עפ"י הרוב שבתחילת ראייתה נראה מראות דם ונפסק ואח"כ בעבור איזה שעות מתחיל הילוך הדם.

ביום שלפני זה לא הרגישה שום דבר שתחשוב שהוסת ממשמש ובא, ואף שראשה הי' כאב לה וגם כובד קצת, אך קודם יום ההוא לא ישנה ב' לילות, וגם ביום ההוא הי' לה עגמ"נ גדול והייתה בעצבות

בשתי התשובות לא באה החתימה בסוף, ונראה שאלו הן טופסי התשובות שנשארו אצל רבנו לזכרון. ואפשר שמתוך שתי תשובות אלו הכין תשובה כוללת, שבה תוכן שתיהן, ושלח טופס א' להרד"צ וא' להרחמ"ז, ושם בא על החתום.

בנוסף להנ"ל הגיעה לידינו תשובת הרב חיים משלם זלמן נאימארק מסטאריידאוו אל רבנו בנד"ז, מענה על בקשת רבנו בסוף התשובה (השני') "להדיעיני דברים ברורים לאמתתה של תורה את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו" (ועד"ז בתחלת התשובה הראשונה).

כהנ"ל נדפס בקובץ יגדיל־תורה נ. י. חמ"ד.

דוד צבי הירש: = חן, אב"ד טשערניגאוו.

מאד, זהו פרטי השאלה. והספיקות בזה, א) אם הבעל והאשה שניהם אנוסים וא״צ כפרה. ב) או שניהם צריכים כפרה, ג) או האשה א״צ כפרה והבעל צריך כפרה, ד) אם יש לחשוש לרמ״ת.

הנה אם האשה צריכה כפרה תלוי בזה אם צריכה בדיקה לפני תשמיש אם לאו, והנה השו״ע סי׳ קפ״ו ס״ב פסק כהרמב״ן והרשב״א לדעת הרי״ף שאשה שאין לה וסת צריכה בדיקה ג״פ הראשונים קו״ת וא״ת ואם תוחזק לאינה רמ״ת א״צ עוד בדיקה. ומה שהביא דעת הרמב״ם והרא״ש שהוא עפ״י פי׳ ר״ח בגמ׳ די״ב ע״ב זהו רק לבעל נפש שראוי לחוש לדעתם. והעיקר כסברא הראשונה כמ״ש רבינו ז״ל בסי׳ הנ״ל ס״ק ז׳ (ומ״ש שראוי לבע״נ לחוש כו׳ לא זכיתי להבין והלא ר״ז דבעי מני׳ דרב יהודה מהו שתבדוק עצמה לבעלה לפני תשמיש, וא״ל ר״י לא תבדוק, ומה דאיבעי לי׳ לר״ז היינו אם ראוי לבע״נ להחמיר בזה וכמ״ש הרשב״א בחידושיו ובתה״א וכההיא דאמר בפ״ב דט״ז ע״ב בע״נ לא יבעול וישנה, ועז״א ר״י א״כ לבו נוקפו כו׳. וכאשר הקשה הרשב״א מזה לפי׳ הר״ח. ואנן דלא פסקינן כהר״ח מפני שלפי׳ קשה כולהו סוגי׳ דגמ׳ שם. ורק הרא״ש כ׳ שלא מלאו לבו להקל נגד הר״ח וכן הרמב״ם פסק כן. אך כל גדולי הראשונים והאחרונים כולם פה אחד עונים ואומרי׳ שא״צ בדיקה ולמה ראוי לבע״נ להחמיר נגד סוגיות הגמ׳ דקאמר ר״י דאפי׳ בע״נ לא יחמיר כו׳ כנ״ל וי״ל דלשון ראוי לבע״נ לחוש לדעתם היינו שיצוה לאשתו שתבדוק קו״ת ואז אינו שייך לבו נוקפו כו׳ וכמ״ש רבינו בסי׳ קפ״ד ס״ק ג׳. ואף דשם כתב אבל לא לא״ת, נ״ל דזהו באשה שיש לה וסת, אבל כשאין לה וסת ראוי להחמיר לצוות שתבדוק לפני ולא״ת).

ואם היות דגם לפי הרי״ף קשה ליישב סוגי׳ דגמ׳ מה שאמרו חדא

הנה אם האשה: קטע דלקמן — גם בתשובה שלאח״ז.

בגמ׳ די״ב ע״ב: מאן דמתני הא כר׳ ופסק כהאי מימרא דרב יהודא אמר שמואל הלכה כרחב״א כו׳. וברא״ש שם, שהוא ״כפי׳ השני שסתר רש״י״ שם, וכתב ע״ז הרא״ש ״אלא שלא מלאני לבי להקל כי דברי ר״ח דברי קבלה הן״.

ר״ז דבעי מני׳: שם יב, א.

לפני תשמיש: כפי׳ התוס׳ שם ״פי׳ לפני תשמיש״.

נ״ל דזהו באשה שי״ל וסת: וצ״ע, שהרי בבדיקה שאח״ת אין טעם לחלק בין אם מצוה לה לבדוק או לא מצוה. ולפ״ד אלו שמפרשים סוגי׳ הנ״ל באין לה וסת, הרי מפורש בגמ׳ שם הטעם דא״כ לבו נוקפו ופורש — בין בלפני תשמיש (כבעי׳ הראשונה שם) ובין בלאח״ת (בבעי׳ שני׳ שם).

לפי׳ הרי״ף: בכתובות ס״ם אלמנה ניזונית, שמביא הגמ׳ דנדה יב, ב ומבארה, דר׳ חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים והן הן עוותיה ותיקוניה, היינו שצריכה לבדוק ג״פ הראשונים, וארי״ אמר שמואל הלכה כר״ח בן אנטיגנוס.

סוגי׳ דגמ׳: נדה יא, ב אמאי דתנן שם יא, א ומשמשת בעדים, דארי״ אמר שמואל לא שנו אלא באשה

מכלל חברתה איתמר כו' וכמ"ש הר"ן בפ"ב דשבועות. וגם רחב"א לא הזכיר דרק ג"פ הראשונים צריכה בדיקה, אלא שהרמב"ן במלחמת בפרק אלמנה ניזונית בכתובות כ' דמלשון הן עיוותי' והן תיקני' משמע כן והסכים לה גם הר"ן בשבועות דמשמע דמשמע בעדים עד שתהא מעוותת או מתוקנת על ידם (דאל"כ מה צריך לומר הן עיוותי' כו').

וגם קשה למה תחשוש בתחילה שמא תראה מ"ת. ומ"ש הר"ן הובא בשו"ע רבינו ז"ל מפני שראיותי' באים עפ"י המקרים כו' א"כ תחשוש ג"כ שמא תראה ע"י קפיצה, ופשוט דאשה שאין לה וסת אם קפצה או חבטה בקרקע שא"צ בדיקה, אם לא שנאמר שהתשמיש הוא גרם גדול יותר מקפיצה, שדרך הדם לבוא מפני הרגל תשמיש כמ"ש אדמו"ר בסי' קפ"ד סק"ו. (ונ"ל הטעם כמ"ש רבינו ז"ל בסי' קפ"ז סקי"ב לפ"ד הש"ך שמפני שהאבר מגיע סמוך למקור עי"ז בא הדם מהמקור, או כמש"ש לפ"ד המ"ב שמחמת העובי בא מהמקור. וראיתי בשם הכו"פ עמ"ש בשו"ע סי' קפ"ד סעי' ח' שא"צ בדיקה לפני תשמיש כ' אבל לאחר תשמיש צריכה בדיקה דשמא מחמת חימוד תשמיש ראתה דהחימוד גורם לדם כו' כמו תבעוה להנשא כו' וכ"כ בס' מחצית השקל על הל' נדה סי' קפ"ו ס"ב ד"ה אבל הב"י שהחימום גורם כו' וצ"ע דא"כ מה אמר לא כל הכוחות שוות. ומה מהני בדיקת שפופרת כו', ולפ"ז דומה יותר לאכילת שום כו' ורבינו מדמה זה בכ"מ לוסת הקפיצות כו') וכן הסברא נותנת שהתשמיש גורם יותר מקפיצה. אך בל' הר"ן שהביא רבינו בסי' קפ"ו סק"ב כ' לפיכך יש לחוש שמא אף מחמת תשמיש תראה כו', נראה דשוים.

ובדין שקפצה וראתה ג"פ בלא זמן קבוע שכ' הרמ"א סי' קפ"ט סי"ז בשם הג"מ דחוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע ונראה לפ"ז שנעקר בפעם א' שקפצה ולא ראתה וכ"כ מפורש באהלי יוסף בדיני ווסתות בהרישומי קיצורי פסקים כו'. וכן ברמ"ת ג"פ רצופים נעקר בבדיקת שפופרת שלא נמצא עליו כלום בפ"א, וא"צ לעקרו בג"פ בדיקת שפופרת כמו בהמורכב מתשמיש וחודש או הפלגה או בליל טבילתה לוסתה הקבוע או שאינה קבוע. וכמ"ש כ"ז אדמו"ר נ"ע בסי' קפ"ז סקי"ג וסקמ"ב. אך מדכתב רבינו ז"ל הטעם על מה שנעקר בבדיקת שפופרת פ"א מפני שאין לה תקנה לשמש עם בעלה וצריכה להתגרש

עסוקה בטהרות דמגו דבעיא לטהרות בעיא נמי בדיקה לבעלה אבל אינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה כר' והא אמרה שמואל חדא זימנא כו' חדא מכלל חברתה אתמר.

בשו"ע רבינו: סקפ"ו סק"ב.

ממנו די לה שתעקרנה פ״א כו׳ כמש״ש סקי״ג, ולא אמר דדמי לוסת הקפיצות בלא זמן קבוע שנעקר בפ״א כנ״ל, נראה דראי׳ שע״י תשמיש חמור מקפיצה, דדרך הדם כו׳, אך צ״ל מ״ש רבינו כאן שאם ראתה ג״פ בביאה ראשונה לטבילת וסתה, ולא הזכיר ג״כ אם ראתה ג״פ רצופים מחמת תשמיש שבודאי ג״כ נעקר בבדיקת שפופרת פ״א שלא נמצא כו׳ וכנראה שם בסי׳ קפ״ז. ובס״ק י״ב ד״ה וכתב עוד הב״י כו׳ כ׳ הטעם שסומכין על בדיקת שפופרת שלא נמצא כלל משום דרוב נשי׳ אינן רואות דם מחמת תשמיש הלכך כל מאי דמצי למיתלא בה להיתרא שלא להוציאה מכלל שאר נשים תלינן כיון דאיכא רגלים לדבר שהרי נבדקה כו׳ עכ״ל ולא אמר הטעם שלא לאוסרה על בעלה כו׳. הלכך מקילין בה כמו שאינה חוששת בפ״א מטעם זה כמש״ש סקל״ט וכן בס״ק י״ג ד״ה ועפי״ז כ׳ שאפי׳ ראה אח״כ כמה פעמים מותרת שתולין בדוחק האבר בצדדי׳ ולא במקור, דכל מאי דמצי למתלי להתירה ברואה מ״ת תלינן כדלעיל ע״כ, ובודאי הכוונה עמ״ש עי׳ לעיל בסקי״ב ד״ה והב״י כו׳ הנ״ל.

ונלע״ד לומר דדוקא ברואה בביאה ראשונה שאחר טבילתה לוסתה כו׳ לולא הטעם שלא תתגרש כו׳ הי׳ צריכי׳ עקירה בג״פ דוקא מפני שלא נקבע לתשמיש גרידא כ״א לאחר וסתה דוקא, שלא נטהרה לגמרי מדמי וסתה ונשאר מעט דם במקור ויוצא ע״י תשמיש כו׳ כמ״ש רבינו בס״ק מ״ד, וה״ה נקבע בוסתה (הקבוע או שאינה קבוע) ובתשמיש. ולא דמי לקפיצת גרידא והי׳ צריכי׳ עקירה ג״פ, אלא שלא תתגרש כו׳ מקילין שנעקר בפ״א, אבל כשראתה ג״פ רצופים ע״י תשמיש ואינה מורכב בשום דבר די בעקירה פ״א וא״צ להטעם שאין לה תקנה כו׳ דדמי לקפיצות גרידא שנעקר בפ״א כנ״ל, ואם עברה ושמשה פ״א ולא ראתה בודאי הי׳ נעקר ולא הי׳ קושיות הב״י כלל. אך מה שמקילין כ״כ אפי׳ בבדיקת שפופרת בפ״א שלא נמצא עליו כלל עז״א משום דרוב נשים כו׳, אלא שי״ל דמה שלא הזכיר כאן אם רמ״ת ג״פ רצופי׳ מפני שכאן מדבר איך שאפי׳ ראתה (אחר הבדיקה) כמה פעמים ה״ה מותרת, רק באופן שאין לחוש לקביעת וסת, אבל אם קבעה וסת צריכה עקירה ג״פ או פ״א. ומבאר איזה נק׳ קביעת וסת, וסת החודש והפלגה וביאה ראשונה שאחר טבילתה לוסתה הקבוע או שאינו קבוע. ומבאר החילוק שביניהם, וטעם החילוק, ולמה יזכיר כאן רמ״ת ג״פ רצופים, שע״ז סובב והולך כל הדיבור הזה אם לאחר הבדיקה נקבע באופן כזה צריכה עקירה ג״פ או פ״א, ואם לא נקבע מותרת בלא בדיקה כו׳, וגם אם מה שראתה ג״פ בביאה ראשונה שאחר

טבילתה לוסתה כו' חשיב קבוע במורכב כנ"ל, צע"ג, די"ל מה שהביא זה כאן לא מפני דדמי להרכבה דחודש והפלגה, אלא חשיב האופנים שצריכה בדיקת שפופרת, מיהו ממה שלא כתב הטעם דרמ"ת ג"פ רצופי' נעקר בפ"א, מפני שאין לה תקנה כו' והביא דברי הב"י משמע דלא דמי לראתה בביאה ראשונה וטבילתה לוסתה, וע' בקו"א ס"ק י"א שכ' וטעם הא' עיקר כו' ברמ"א שם סעי' יו"ד כ' ומיהו כל מקום שצריכה בדיקה כו' וי"ל שנכלל גם רמ"ת ג"פ רצופים. ועי' באוהלי יוסף ברישומי הנ"ל דנ"ד ע"א ד"ה והא דנעקר, ובפרישה סי' קפ"ט עמ"ש הטור כגון שקפצה כו' חוששת לכל פעם שתקפוץ כ' זה פשוט שאם קפצה ג"פ זא"ז ולא ראתה דנעקר כו' ע"כ, סובר דוסת הקפיצה אפי' שלא בזמן ידוע צריך עקירה ג"פ, ולפ"ז ניחא מה שברמ"ת בג"פ רצופי' שנעקר בפ"א צריכי' הטעם שלא לאוסרה כו' דמקילין ברמ"ת יותר מקפיצה ולזה צריכי' הטעם הנ"ל. אך מל' הרמ"א שכ' מ"מ חוששת לו כמו לוסת שאינו קבוע משמע דלא ס"ל כדעת הפרישה ואינו חוששת לו אלא פ"א ונעקר בפ"א, וכן משמע בהג"מ, והפרישה כ' כן לדעת הטור דסובר דאשה קובעת וסת לקפיצות גרידא בודאי צריכה עקירה ג"פ דוקא.

עוד ראי' דרמ"ת חמיר מרואה ע"י קפיצה שאם קפצה פ"א וראתה נראה משו"ע רבינו ז"ל שאינו חוששת לו וכמ"ש בסי' קפ"ט ס"ק ע"ב שאם חזרה וקפצה צריכה בדיקה כו' כיון שכבר ראתה ג"פ ע"י קפיצה (וכ"ה בהג"מ), וכן ממה שכתב אח"כ וגם קודם שאירע לה כן ג"פ מיד שקפצה פ"א וראתה צריכה לחוש לאותו יום בחודש כו' משמע דלקפיצה לחוד א"צ לחוש קודם שראתה ג"פ ע"י קפיצה, וכ"כ מפורש בש"ך ס"ק מ"ח, ובמנ"י סקל"ד. וברמ"ת שמותרת לשמש ג"פ ואינה חוששת בפ"א כ' בסי' קפ"ז סקל"ט הטעם כדי שלא להוציא אשה מבעלה כו' הרי דרמ"ת חמיר מקפיצה. וע' בס"ט סי' קפ"ז ס"ק כ"ג.

אך מ"מ אף דחמיר מוסת הקפיצה, מ"מ אינו מובן למה צריכי' לחשוש לו לכתחילה ולא מצינו בשום מקרה הגורם שצריכה לחשוש לו קודם שראתה פ"א ע"י מקרה זו. ואפי' פיהוק ועיטוש לא חיישינן להם קודם שקרה שראתה פ"א ע"י פיהוק כו'.

הן אמת דהס"ט ס"ק הנ"ל כ' די"ל דרמ"ת חמיר גם מוסת הגוף כמו פיהוק ועיטוש וכדומה, אבל אינני יודע מאין לו זה, ומ"ש דוסתות הבאים ע"י מקרי' שבגוף אם הם לימים ידועי' אינה חוששת אלא לשניהם יחד כמ"ש בסי' קפ"ט סעי' י"ט, משא"כ רמ"ת אף קבעה

לימים ידועי׳ אם לא הי׳ ביאות היתר בנתיים חיישינן דהתשמיש לבד גרם הראי׳. ולענ״ד צ״ע, דמ״ש הרמ״א בסעי׳ יו״ד דאם ראתה ג״פ בביאה ראשונה שאחר טבילתה שאסורה לבעלה, מפרש רבינו ז״ל בס״ק מ״ג דהיינו בביאה ראשונה שאחר טבילתה לוסתה הקבוע או שאינו קבוע, ועפ״ז כ׳ בס״ק מ״ד שאפי׳ אם ההפלגה מראיית וסתה עד הראי׳ מחמת תשמיש הם הפלגות שוות מ״מ תלינן בתשמיש יותר מבההפלגה שקרוב יותר לומר דלא נקתה מדמי׳ לגמרי בשעת וסתה ויוצאים ע״י תשמיש ראשון כו׳. אבל בדין המבואר בשו״ע סעי׳ י״א שראתה מ״ת ולאחר חצי שנה חזרה וראתה וכן ג״פ וסת שוה, אפשר י״ל דאף שלא הי׳ ביאות היתר בנתיים תלינן יותר בהפלגה מבתשמיש דרחוק הדבר שנשאר בה מעט דם מהוסת שראתה בחצי שנה מקודם (דבהכרח לא ראתה בנתיים, דאל״כ לא יהי׳ הפלגות שוות וכמש״ש ס״ק נ״א) ועתה יצא בתשמיש זה ואפשר שכאן גם פעם הא׳ לא הי׳ ביאה ראשונה שאחר וסתה, וא״כ אינו שייך סברא הנ״ל, ואפשר דתלינן בהפלגה.

ולא דמי ללידה דמבואר בט״ז ס״ק ט״ו שאם לא הי׳ ביאות היתר בנתיים (בין לידה ללידה) דאסורה דשם אינו תלוי בזמן אלא בביאה ראשונה שאחר לידה והוה כמו הדין שכ׳ הרמ״א לפני זה (אלא שיש כאן היתר אחר שחולשת הלידה גורם כו׳) אבל אם ראתה בהפלגות שוות, אפשר אף שלא הי׳ ביאות היתר בנתיים תלינן בהפלגה, מ״מ אינו נראה כן ודוקא אם הי׳ ביאות היתר בנתיים אז מותרת לשמש בין וסת לוסת וכן נראה מתשובת הרשב״א שהביא הב״י (שהוא מקור דין זה) בפי׳ ואם יש לה וסת כו׳ יעו״ש, וכן מוכח ממ״ש רבינו ז״ל ס״ק מ״ד ואין תולין בהפלגה אלא כשלא ראתה בתשמיש הראשון, משמע דהיכא שבכל פעם ראתה בתשמיש הראשון אף שהתשמיש הי׳ מופלג מראיית וסתה (וכן הי׳ בכל הג״פ שהיו הפלגות שוות) או ג״כ בהפגלות שוות ולא הי׳ ביאות היתר בנתיים כו׳ מ״מ תלינן בתשמיש יותר מבהפלגה, דדרך הדם לבוא בהרגל תשמיש, ואנן לא ידעינן שהוא מורכב בתשמיש והפלגה דוקא, דמה שלא ראתה בנתיים מפני שלא שמשה, ואם הייתה משמשת היתה רואה, וה״ז ממלאה ונופצת כו׳ כנלע״ד.

ולפ״ז אף דבעצם הדין אמת כמו שמובן מהס״ט דבלא ביאות היתר בנתיים אף שראתה ג״פ לזמן ידוע תלינן שהתשמיש לבד גרם הדם כו׳, מ״מ מה שמצא זה לחומר ברמ״ת מוסתות שבאים ע״י מקרי הגוף צ״ע. דענין ראיית הדם שהאשה רואה תלוי או בהילוך הכוכבים

שגורמי' להדם והוא הוסת החודש, או הזמן גורם שבמשך כ' או למ"ד יום מתמלא המקור ויוצא הדם, ומילוי המקור גורם את הפיהוק, ולכן הוא אות שיבוא הדם בקרב, ולכן וסת הקבוע ממיקרי הגוף בהפלגות שוות כמו מכ' לכ' יום אנו רואין שטבע אשה זו שבזמן כ' יום מתמלא המקור וטבעה שמילי המקור מעורר לה פיהוק או עיטוש וכדומה, ולכן חוששת לשניהם דוקא ואם פיהקה שלא בזמנו אינה חוששת מאחר שהמקור שלה מתמלא דוקא לכ' יום, והיא פיהקה לט"ו יום עד"מ מובן שהפיהוק אינו ממילוי המקור אלא מאיזה סיבה אחרת וכן אם הגיע ההפלגה ולא פיהקה אינה חוששת שהרי טבעה שמילוי המקור מעורר הפיהוק, והיא לא פיהקה מסתמא מצד איזה סיבה לא נתמלא המקור, (ואינה צריכה בדיקה להתירה אחר העונה מדלא פיהקה מסתמא לא ראתה, אבל מ"מ אסורה לשמש כל העונה, דשמא עוד יבוא הפיהוק בשעת תשמיש, ותראה מיד ע"י תשמיש וכמ"ש רבנו ז"ל בסי' קפ"ט ס"ק פ"ג וצ"ז. אבל לפיהוק שלא בעיתו נראה דאינה חוששת כלל, וע' בט"ז ס"ק ל"ח ובחו"ד ס"ק כ"ו, וצ"ע אם עבר ההפלגה ולא ראתה, ואח"כ פיהקה אם צריכה לחוש א"ל, ונראה דחוששת ועי' בחו"ד שם ולי' השו"ע או שבא המיחוש **בלא** עתו משמע קצת כנ"ל, ובתה"א איתא הל' או שפיהקה שלא באותו היום, וצ"ע). אבל אשה שראתה מחמת תשמיש בהפלגות שוות בלא ביאות היתר בנתיים, איך נתלה בהפלגה ותשמיש, שהרי התשמיש גורם באשה זו לדם לבוא, ומה שלא ראתה קודם מפני שלא שימשה, ואפשר אם היתה משמשת קודם היתה רואה, ובודאי צריכה לחוש לתשמיש, ולא מפני שחוששת לכל אחד בפ"ע אלא מפני שאין כאן קביעות וסת עדיין להפלגה ותשמיש, ויותר תלינן זה בתשמיש גרידא דדרך הדם לבוא בהרגל תשמיש (וחמיר מוסת הקפיצות כו' כנ"ל), ואם נקבע לימים ידועי' דוקא, דהיינו שהיו ביאות היתר בנתיים, שאז ידעינן בודאי שמורכב מתשמיש והפלגה דוקא, אז אינה חוששת אלא לשניהם יחד וכמ"ש בשו"ע סי' קפ"ז סי"א.

ועפ"י כל הנ"ל אינו מובן דעת הרי"ף שצריכה לחשוש מתחילה שמא תראה מ"ת, מה שאינו צריכי' לחשוש כן בשום וסת, וגם למה צריכי' שתוחזק בג"פ דוקא (והחו"ד סי' קפ"ו סק"ב רצה לתקן זה לפ"ד הש"ך בדברי הרי"ף, ולענ"ד לא תיקן דבר שהרי רמ"ת נעקר בפ"א).

כא

יום ג׳ לח׳ ניסן תרח״ם ציון לפ״ק

הנה אם האשה צריכה כפרה תלוי בזה אם צריכה בדיקה לפני תשמיש אם לאו, והשו״ע סי׳ קפ״ו ס״ב פסק כהרמב״ן והרשב״א לדעת הרי״ף שאשה שאין לה וסת צריכה בדיקה ג״פ הראשונים לפני תשמיש ואחר תשמיש, ואם תוחזק לאינה רמ״ת א״צ בדיקה עוד לעולם, ומה שהביא דעת הרמב״ם והרא״ש (שהוא ע״פ פי׳ ר״ח בגמ׳ די״ב ע״ב מאן דמתני הא כו׳ ופסק כהאי מימרא דרב יהודא אמר שמואל הלכה כרחב״א כו׳) זהו רק לבעל נפש שראוי לחוש לדעתם, והעיקר כסברא הראשונה כמ״ש רבינו ז״ל בסי׳ הנ״ל ס״ק ז׳.

ובאמת הפי׳ היותר מרווח בגמ׳ הוא פי׳ רש״י ז״ל וכולהו סוגי׳ דשמעתתא שם דכל לבעלה לא בעי בדיקה כלל, וכל המימרות שם על מקומו יבואו בשלום, וכן מפרשים כל גדולי הראשונים הלא המה התוס׳ והרשב״א בחי׳ ובתה״א והסה״ת והרא״ש והסה״ת פסקו כן להלכה ובפסקי׳ סי׳ צ״ד וכן פסק ברוקח הגדול הל׳ נדה, וכ״פ בסמ״ג לאוין קמ״א וכ׳ וכן כתב מורי במסקנא וכ״פ הראב״ד בס׳ בעל הנפש, אלא שהרמב״ן והרשב״א לא מלאן לבם להקל נגד הרי״ף (וכ״נ מל׳ הרמב״ן בהלכותיו פ״ה ה״א שכ׳ וכזה הורו מגדולי המורים (ועי׳ במנ״י ס״ק ג׳ שתפס על הש״ך במ״ש שלא מלאם לבם להקל נגד הרי״ף ממ״ש הרא״ש שלא מלאו לבו להקל נגד הר״ח דלפ״ד לק״מ, דהרא״ש לבדו לא רצה להקל נגד הר״ח אבל כל גדולי הפוסקי׳ הנ״ל לא פסקו כהר״ח כ״א כהרי״ף ונראה היטב שדעת עצמם נוטה יותר לפרש״י, והרמב״ן נדחק לישב הסוגיא ע״פ פי׳ הרי״ף כמו שהביאו הר״ן בשבועות, וכן במלחמות בכתובות ס״פ אלמנה ניזונת ופסקו כן לדינא ולכן כ׳ הש״ך הנ״ל, ועי׳ בכלבו הל׳ נדה שפסק כהר״ח) ואאזמו״ר נ״ע בצ״צ בחי׳ לש״ס אמתני׳ כל הנשים בחזקת טהרה כו׳ הביא קושיות הרשב״א על פי׳ ר״ח ממשנה זו והחזיק קושיתו וכ׳ שהרשב״ם וסה״ת וסמ״ק פסקו

כא

נדפסה בקובץ יגדיל תורה (נ. י.) חמ״ד סי׳ ד, מכת״י סופר, מוגה בכת״ק. וראה בהערה לאגרת שלפנ״ז, שאפשר נכתבה להרב חיים משלם זלמן נאימארק אב״ד סטאריידאוו וויטעבסק ונעוויל.

יום ... לפ״ק: שורה זו בכת״ק.

הנה אם האשה: קטע זה גם בתשובה שלפנ״ז, וראה בהערות שם.

ובאמת ... פי׳ רש״י: קאי בהמשך לתשובה שלפנ״ז, בה האריך לבאר הקושי שבפי׳ הריי״ף, וע״ז כותב כאן — ובאמת הפי׳ היותר מרווח בגמ׳ הוא פרש״י.

כרש"י, וסה"ת הוסיף דאף לפי' הר"ח הוא פלוגתא דאמוראי ובשל סופרי' הלך אחר המקיל (כ"כ הסה"ת שם וצ"ע דלפי מה שהביא בסה"י לר"ת סי' קמ"ח ליכא פלוגתא כלל, אך רבא ודאי פליג, אלא שפי' דחוק מאד בגמ') ומהטעם שכ' הרמב"ן על דעת הרי"ף שהראיות באים לה לפי המקרי' כו' י"ל דדוקא לאחר תשמיש צריכה בדיקה מטעם הנ"ל אבל לא לפני תשמיש, וכ' מאחר דבלא"ה הש"ך פי' דברי הרי"ף בענין אחר לכן בבדיקה שלפני תשמיש נראה להקל אף בג"פ הראשוני' כפשטא דמתני'.

ולפ"ז מאחר שא"צ הבדיקה רק בג"פ הראשונים וא"כ בנ"ד ה"ה אנוסה ואינה צריכה כפרה, והגם שאיני יודע אם הי' בדיקה גם בג"פ הראשונים (כי בטח לא ידעו מזה) מ"מ זיל בתר טעמא דבדיקה שתוחזק לאינה רמ"ת, ובנ"ד הוא כמה שנים יותר מעשר ואם הי' רמ"ת איך לא ידעו מזה כלל, וכבר הוחזקה לאינה רמ"ת, ובפרט לפי מה שהקיל כ"ק אאזמו"ר נ"ע גם בג"פ הראשוני' כנ"ל, ומשום שבעל נפש ראוי לחוש לדעת הרמב"ם והרא"ש כמ"ש רבינו אדמו"ר נ"ע בודאי אין לומר שתהי' שינוי ותצטרך כפרה (ובאמת מ"ש שראוי לבעל נפש כו' צ"ע שהרי בעיא דר"ז מרב יהודא (די"ב ע"א) מהו שתבדק עצמה לפני תשמיש (כמ"ש התוס' שם) דלא דס"ד שמן הדין צריכה בדיקה כ"א שואל אם יש לבעל נפש להחמיר ע"ע ולבדוק כו' וכמו שאמר בפ"ב דט"ו ע"ב בע"נ לא יבעול וישנה, ועז"א ר"י לבו נוקפו כו' כמ"ש הרשב"א בחי' ובתה"א, ואיך נא' שראוי לבע"נ וכו'. ולכן נ"ל הכונה שראוי לבעל נפש לחוש לדעתם ולצוות לאשתו שתבדוק עצמה קו"ת וא"ת ואז אינו שייך לבו נוקפו כו' כמ"ש רבינו סי' קפ"ד סק"ז ואף ששם כ' אבל לא לאח"ת כו' י"ל דהיינו דוקא ביש לה וסת אבל אין לה וסת ראוי להחמיר ולצוות לא' לאח"ת כו'. אבל האשה מצד עצמה אסור לה להחמיר ולבדוק כו' ובס' אוהלי יוסף דיני ווסתות סעי' א' לא משמע כן).

אמנם בנו"ב מה"ת סי' פ"ה הובא בפ"ת סי' קפ"ה סקי"ד כ' שאשה שאין לה וסת ולא בדקה לפני תשמיש א"ז אונס וצריכה כפרה, ומפרש דברי רמ"א שבאין לה וסת ובדקה אינה צריכה כפרה, וביש לה וסת

כפשטא דמתני': עה"ג נרשם בכתי"ק: "שהקיל גם בג"פ הראשונים, ואפי' לפי' שארי הפוסקים בדעת הרי"ף" ולא נרשם לאן שייך.

ובאמת מ"ש שראוי לבעל נפש: קטע זה גם בתשובה שלפנ"ז, וראה בהערות שם.

דברי רמ"א: טוף סקפ"ה.

שלא בשעת וסתה אפי׳ לא בדקה אינה צריכה כפרה, אבל אם אין לה וסת ולא בדקה צריכה כפרה ומזה לא מיירי המחבר ורמ״א. ולענ״ד צ״ע הלא השו״ע פסק בסי׳ קפ״ו ס״ב כהרי״ף דלאחר הג״פ הראשונים א״צ בדיקה ודעת הרמב״ם והרא״ש הביא אח״כ והיינו רק שראוי לבע״נ לחוש לדעתם וכידוע כשמביא דיעה ראשונה בסתם פסק כוותי׳, וא״כ מאי טעמא אשה שאין לה וסת ולא בדקה צריכה כפרה לפי פי׳ הנו״ב בדעת הרמ״א מפני שבע״נ ראוי לו להחמיר ולחוש לדעת הרמב״ם והרא״ש דצריכה לעולם בדיקה, וזו לא בדקה ולכן צריכה כפרה ותשובה כשגגה, וא״כ גם באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה ולא בדקה ג״כ צריכה כפרה שהרי הרמב״ם מחמיר שצריכה ג״כ בדיקה וע״ז אמרו והצנועות מתקנות להם עוד אחד לתקן את הבית וכמ״ש הרמב״ם הל׳ א״ב פ״ד הל׳ ט״ז והביא השו״ע דעתו בס״א ולמה כ׳ הרמ״א שאפי׳ לא בדקה א״צ כפרה ובאמת הב״י סס״י קפ״ה כ׳ דהא דחשיב לי׳ הרמב״ם כאונס היינו כשבדקה אבל אם לא בדקה לא חשיב אונס כיון שהוא סובר דאשה שאין לה וסת צריכה בדיקה וגם שיש לה וסת דרך צניעות לבדוק כל שלא בדקה לאו אונס הוא ע״כ הרי משוה אותם והנו״ב לפי׳ בדברי הרמ״א מחלק אותם כנ״ל ואף שהרמ״א כ׳ הגיה שם בס״א והעיקר כסברא הראשונה ובס״ב לא הגיה, מ״מ הרי המחבר עצמו סתם דיעה הראשונה להורות שהיא העיקר וגם הרמ״א סובר שהדיעה הראשונה דס״ב עיקר וע׳ בשו״ע רבינו ס״ק ז׳ ובמרדכי שממנו הביא הרמ״א דין זה ס״ל דאפי׳ אשה שאין לה וסת א״צ בדיקה כמ״ש בהל׳ נדה בשבועו׳ סי׳ תשל״ה ה׳.

ולולי דברי הנו״ב י״ל הכוונה ברמ״א דכל הסעי׳ הזה מדבר שלא בשעת וסתה ואפרישה, ובדין הא׳ מיירי שהרגישה בהדם ואמרה לו נטמאתי והוא שגג ופירש באבר חי אז הוא צריך כפרה והאשה א״צ כפרה דאנוסה היא, ע׳ בס״ס סק״ד ובנו״ב סק״ח. אך אם לא הרגישה בהדם רק שמצאה דם אחר תשמיש על עד שלו או על עד שלה בכדי שתושיט כו׳ אז שניהם א״צ כפרה אפי׳ לא בדקה שהרי חכמים לא חייבו אותה לבדוק, ופירש בדין הב׳ שלא בשעת וסתה דא״א להיות אופן אחר שלא יתחייבו כלל כ״א שלא בשעת וסתה ולא הרגישה (ודין הא׳ משכחת לה גם בסמוך לוסתה ומעוברת או היוצא לדרך שמותרת לשמש כמ״ש בשו״ע סי׳ קפ״ד ס״ז וס״י והרגישה כו׳ הבעל צריך כפרה והאשה י״ל שא״צ כפרה אך לפ״ז אפ״ל גם הדין הב׳ באופן כזה וצ״ע), ושלא בשעת וסתה באשה שאין לה וסת היינו שלא בעונה בינונית ולא ביום החודש והפלגת וסת האחרון וראי׳ לזה מהרמב״ם פ״ה מהל׳

שגגות הלכה ו' המובא לקמן וכמשי"ת שם, וכמו שהוסת שלא נקבע נק' שעת וסת בשו"ע סי' קפ"ד ס"ט כשיגיע הוסת כו'.

אך בעצם הדין מאחר שכתב הב"י לפ"ד הרמב"ם מפני שצריכה בדיקה משום צניעות אף באשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה ואם לא בדקה אין זה אונס, וא"כ כ"ש באשה שאין לה וסת שכמה גדולי מצריכי בדיקה מן הדין הלא המה הר"א והרמב"ם והכלבו והרא"ש, והשו"ע הביאם שיש לבע"נ לחוש לדעתם, ואם לא בדקה ומצאה דם י"ל דאין זה אונס והגם דהרמ"א בודאי לא ס"ל כהב"י דאשה שיש לה וסת ולא בדקה א"ז אונס, וכמ"ש בהג"ה הנ"ל דשניהם אנוסי' וא"צ כפרה, ואף לפי' הנו"ב מיירי ביש לה וסת ולא בדקה כו' זהו מפני שגם להרמב"ם הבדיקה דלפני' הוא רק חומרא בעלמא ואינה מעיקר הדין ולכן אנן דלא פסקינן כהרמב"ם אף באין לה וסת (שהבדיקה לפי דעתו מעיקר הדין) כ"ש באשה שיש לה וסת (שאף לפ"ד הוא רק מדרך צניעות) מקרי אונס משא"כ באין לה וסת דלדידן ראוי לחוש לדעת הרמב"ם ואם לא בדקה א"ז אונס (וה"ז כמ"ש הב"י לפ"ד הרמב"ם ביש לה וסת כן לדידן באין לה וסת דאנן מקילין בחד דרגא).

ולפ"ז לק"מ על הנו"ב ויכולי' דברי הרמ"א בהג"ה להתפרש כדבריו ואף שהיא חומרא גדולה דמאחר שהעיקר לדינא כסברא הראשונה שבשו"ע ס"ב ובפרט כמשנ"ת שכל גדולי הראשונים דעת עצמם כרש"י אלא שלא מלאם לבם להקל נגד הרי"ף, ולפמ"ש בצ"צ אשר הובא לעיל גם לדעת הרי"ף שצריכי בדיקה י"ל דהיינו לאח"ת, ולא לפני תשמיש, וכי משום דלבע"נ ראוי לחוש לדעת הרמב"ם נא' שהיא שוגגת (ובפרט לפי משנת"ל די"ל שמ"ש ראוי לבע"נ כו' קאי על הבעל שיצוה כו' אבל האשה מעצמה אין לה להחמיר כו' אלא שמס' א"י לא משמע כן כנ"ל) מ"מ די' הב"י הנ"ל הם ראי' גדולה להנוב"י, וצ"ע להקל.

עוד יש סברא להחמיר ולהצריכה כפרה ממה שהרגישה כובד קצת בראשה ואברי' ואף שלא ישנה ב' לילות מקודם וגם הי' בעצבות ועג"נ, וטבע העצבות גורם כובד הגוף והתעוררות כל הנערוון שבגוף מ"מ אפשר י"ל דדמי למ"ש הח"ס בתשו' סי' קנ"ה (הובא בפ"ת סק"ט) אך בכאן האמתלא והתלי' יותר גדולה ומקובלת מהתשו' דשם וגם האשה הזאת אומרת שהרבה פעמי' יקרה לה כובד האברי' והראש כשמתקררת מעט או שאינה ישנת בלילה כפי רגילותה וגם לא בכל פעם קודם בא הוסת יבא הכובד והרבה יבא הוסת ואינה מרגשת קודם שום כובד ראש ואברי', וא"כ אפשר שא"צ לחוש לזה כלל.

ומהא דמצא כתם על המכנסים י״ל דאין להחמיר להצריכה בדיקה דלפ״ד דמי למה שהביא בכ״ת סי׳ קפ״ה סקט״ו בשם שו״ת מאיר נתיבים שפשטה חלוקה ולמחר מצאה עלי׳ כתם שא״צ כפרה שלא חייבוה לבדוק חלוקה כו׳ וע׳ במלבושי טהרה סעי׳ י״א ובהביאור ס״ק י״ג (וע״ש בהעתקת ו׳ התשו׳ ואף לפמ״ש בשו״ע סי׳ קפ״ו דעכשיו נהגו לבדוק כו׳ ואפי׳ אם היתה בודקת מאן לימא לן דהי׳ מוצאת דם כו׳) והוא הדין והוא הטעם בנ״ד שמחמת זה אין לחושבה לשוגגת ואף שבנ״ד לפי השערתי הוא יותר מגריס מ״מ מאחר שעיקר טומאת כתמי׳ הוא מדרבנן אין להחמיר ולהצריכה תשובה וכפרה וכמ״ש במ״נ הנ״ל המובא במל״ט שם אלא שי״ל שהמ״נ מדבר באשה שיש לה וסת (וזכר לדבר ממ״ש אף לפימ״ש משו״ע בסי׳ קפ״ו דעכשיו נהגו לבדוק כו׳ וע׳ בשו״ע שם ובבה״ט סק״א) ובנ״ד אין לה וסת מ״מ לענ״ד אין לחלק בענין זה בין אין לה וסת ליש לה וסת דבשניהם כתמיהם דרבנן ולא החמירו עליהם לבדוק חלוקם שמא נמצא עליהם כתם ובדין בגדי צבעונים בשו״ע סי׳ ק״ץ ס״י ודאי ג״כ שוים ולכן נ״ל דמזה אין להחמיר. וע׳ בשו״ת צ״צ יו״ד סי׳ ק״ג אלא שמא הי׳ דם הרבה וכ״ש בנד״ז, ובפרט אם נא׳ דהקינוח הוא בדיקה כדלקמן.

ומהא דהרגישה ביציאת הדם לחוץ ברגע שפירש בעלה ממנה לפ״ד אין לומר מדהרגישה עכשיו השתא חזאי לאחר תשמיש, דהרי הרגישה ביציאה לחוץ ממש ושם אינו שייך הרגשה ואפי׳ לפמ״ש אאזמו״ר בשו״ת צ״צ יו״ד סי׳ צ״ו דהרגשת תחתית בהח״צ ג״כ נק׳ הרגשה אך ראייתו מר״ה בגמ׳ ד״ו לשרוף כו׳ שקינחה בכשיעור וסת ובחי׳ על ש״ס נדה דיב״א ד״ה לקינוח כ׳ דקינוח היינו בין השפיות ומהרא״ש משמע דכשמכניסתו קצת נק׳ ג״כ קינוח, ושם הוי הרגשה אבל לא מבחוץ ממש ובתשו׳ צ״ז העלה דהרגשת זיבת דבר לח אינו הרגשה, וא״כ לא אמרינן בזה ג״כ די׳ שעתה, ולבד זה בנ״ד י״ל מה דלא ארגשא קודם דכסבורה הרגשת שמש הוא. ובאמת הרגישה קודם (ולכה״פ שהדם הי׳ קודם בביה״ר היינו מבין השיניים ולחוץ כו׳) ולא יצא לחוץ וביציאת השמש יצא הדם ואז הרגישה, ובר מכל דין הרי בנ״ד נמצא על העד שלו ובודאי הי׳ הדם בשעת תשמיש, וגם בכתם שמצאה על המכנסיים יוכיח, הגם שנת״ל שאין להחמיר משום זה, היינו שלא להצריכה כפרה משום זה אבל מ״מ אילו מצאה אותו קודם ושאלה למורה הי׳ מטמא מפני שהוא יותר מכגריס וא״כ בצירוף מה שאח״כ בערך איזה שעות התחיל הוסת (כמבואר לעיל בהשאלה) י״ל שראיית הכתם כבר הי׳ התחלת הוסת כו׳.

ויש למצוא היתר ע"פ מ"ש בנו"ב מה"ק סי' נ"ו דהבדיקה לבעלה סגי בקינוח וכ"כ החו"ד סי' קפ"ו סק"א אלא שהנו"ב ס"ל כן גם בבדיקת נקיים וע"ז חלק עליו החו"ד סי' קצ"ו סק"ד ואאזמו"ר בחי' על ש"ס בד"ה לקינוח הנ"ל הביא ד' הנו"ב ושם אמתני' דכל היד ד"ה אמנם כ' שיש לסמוך על הנו"ב דבימי טהרה די בקינוח אף כשמרגשת זיבת דבר לח וכ"ש דבבדיקה שלפני תשמיש כשאינה מרגשת שום דבר. ואף שנא' דהרגשת זד"ל אינו הרגשה, מ"מ אשה שאין לה וסת ולא הרגישה כלל ודאי לא גרע מהרגישה זד"ל דהלא לא אתרע חזקתה כלל דגם אשה שאין לה וסת בחזקת טהרה עומדת ולכן די לה בקינוח וכמ"ש החו"ד וכ"ש לפי דפסקינן לדינא כהרי"ף וכנ"ל. ובנ"ד הרי קנחה עצמה בחלוקה קודם ולא נמצא עלי' כלום וא"כ הרי בדקה לפ"ת וה"ה אנוסה וא"צ כפרה.

אמנם עדיין צ"ע דבנ"ד הרי הי' הקינוח מופלג מהתשמיש ולדברי השואל הי' ערך עשרה מינוטין לפני התשמיש ולכאו' אינו מועיל לה בדיקה שלפ"ת, אך לענ"ד שאין הדבר פשוט כ"כ דהבדיקה דלפני תשמיש (אף להמצריכי' בדיקה) אם צ"ל סמוך לתשמיש דוקא וכמדומה שלא נזכר בשום מקום שיעור ע"ז כמו אבדיקה דלא"ת שמדברים בשיעורה משא"כ בבדיקה דלפ"ת רק שהחו"ד סי' קפ"ו סק"א כ' שצריכה להשהות בעד על גופה כשיעור וסת כשיעור זה שיהא הדם לבוא, אבל בשיעור הזמן סמיכת הבדיקה לפ"ת לא ראיתי בשום מקום שמדברי' מזה. ואף דלכאו' לפי הסברא בטעם הבדיקה שלא תקלקל את בעלה והיינו שמא ראתה והיא טמאה, או שמא תראה לא"ת ואם ימצא על העד שלפני תשמיש נודע שלא מ"ת ראתה ואם לא נמצא נודע מ"ת (אך מחמת טעם זה לבד לא מצרכינן בדיקה לפ"ת ועמ"ש בס"ט סי' קפ"ו סק"ד וסי' קפ"ז סק"ה) א"כ צ"ל הבדיקה סמוך להתשמיש שאז ידעינן שבשעת תשמיש היתה טהורה אלא דהס"ט שם וכ"ה בפרישה ד"ה מל' הרמב"ן מקישין מה טעם הבדיקה לפ"ת ג"פ דוקא (ומכח זה כ' הפרישה דלהרמב"ן צריכה בדיקה לעולם לפ"ת, וקשה לומר כן מתרץ כהס"ט) וכ' שם דהבדיקה דלפ"ת אף דכל הנשים בחזקת טהרתן מ"מ מצרכינן בדיקה לפני תשמיש מיגו דבעי בדיקה לאחר תשמיש, ומפני שא"ת רק ג"פ כמו"כ לפ"ת ג"כ רק ג"פ, ולפ"ז מאחר דהבדיק' דלפ"ת הוא רק מפני הבדיקה דלאח"ת, דבאמת כל הנשים בחזקת טהרה, י"ל שמפני זה לא דקדקו בשיעור סמיכות הבדיקה להתשמיש מאחר שאינו מחמת עצמו כו'.

אך כ"ז תינח לדעת הרי"ף והרמב"ן והרשב"א אבל לפ"ד הר"ח

והרמב״ם שאשה שאין לה וסת צריכה לעולם בדיקה, לכאו׳ הבדיקה דלפני תשמיש הוא ג״כ מדינא ולא משום מיגו דבעי כו׳, והגם דהב״י ד״ה והרמב״ם ז״ל בשם ה״ה דמה ששנינו ובשעה שעוברת כו׳ ואתמר עלה ל״ש אלא בעסוקה כו׳ לפ״ד הרמב״ם ז״ל היינו אבדיקה שלפני תשמיש כו׳ ושם בגמ׳ אמרינן דמתני׳ בין ביש לה וסת בין באין לה וסת עסקינן, מ״מ צ״ל דהרמב״ם מפרש מה שאמרו שם סוף פ״ק מאן דמתני הא כו׳ כפי׳ הר״א וכאידך פירושא דרש״י שם ד״ה מאן דמתני ורב יהודה א״ש שאמר הלכה כרחב״א פליג על ר׳ אבהו ב״ר ירמי׳. והגם דר״י עצמו אמר כן אמתני׳ ובשעה שעוברת כו׳ תרי אמוראי נינהו ואליבא דרב יהודה וכמ״ש הב״י בשם הר״ן, או דחדא מכלל חברתא איתמר פי׳ דרב יהודה בפי׳ מתני׳ ובשעה שעוברת מכלל דר׳ אבא בר ירמי׳ איתמר ולי׳ לא ס״ל כן וכמ״ש בסה״י לר״ת ע״פ פי׳ ר״ח ופסק כר״י א״ש שאמר הלכה כרחב״א. ובאשה שיש לה וסת הבדיקה דלפ״ת (כשאינה עסוקה בטהרות) הוא רק משום צניעות, וע״ז אמר ה״ה דלדעת הרמב״ם מה ששנינו לא שנו אלא לטהרות כו׳ קאי אבדיקה דלפ״ת. ואף דשם אמרינן בין ביש כו׳ ובין אין כו׳ הרי הרמב״ם פסק כאידך רב יהודה אמר שמואל דפליג אהאי, וא״כ לפ״ד הרמב״ם הבדיקה דלפי״ז באין לה וסת היא מדינא וא״כ אנן שמדברי׳ ע״פ החומרא שמחמרינן לחוש לדעת הרמב״ם לכאו׳ צ״ל הבדיקה סמוך דוקא ומ״מ מדלא הביא שום פוסק שיעור בזה י״ל מאחר שהוא רק חומרא לחוש כו׳ והעיקר כסברא הראשונה שבשו״ע ס״ב לכן לא מדייקינן כ״כ שתהי׳ סמוך כו׳ (והרמב״ם גופא ג״כ לא נתן שיעור).

ונ״ל ראי׳ לזה שא״צ שתהי׳ הבדיקה סמוך לתשמיש דוקא ממתני׳ פ״ב (דט״ז ע״א) בש״א צריכה ב׳ עדים על כל תשמיש ותשמיש או תשמש לאור הנר ופרש״י ותבדוק לא״ת עד שקנחה בו בה״א די׳ בשני עדים כל הלילה ופרש״י אחד לפני תשמיש ראשון ואחד לאחר תשמיש אחרון הרי לבה״א ולפי פרש״י א״צ בדיקה לפני כל תשמיש ותשמיש, אלא שהתוס׳ הקשה על פרש״י לב״ה ודעת כו׳ ואם היתה בודקת בשחר כו׳ וע׳ במהרש״א וע׳ בחי׳ הרש״ש. אך גם לד׳ ב״ש אם משמשת לאור הנר נראה מפרש״י שא״צ לבדוק לפני תשמיש הב׳ וכמ״ש ותבדוק לאחר תשמיש עד שקנחה בו אז א״צ ב׳ עדים על כל תשו״ת והתוס׳ בפי׳ לא ס״ל כן שכ׳ ד״ה בדקה אבל לאח״ת אפי׳ לא נאבד העד צריכה לעולם בדיקה לפני תשמיש, ומפרש״י לא משמע כן אלא העד שבדקה לא״ת הוא מהני גם אבדיקה שלפני תשמיש הב׳ וע׳ בחו״ד סי׳ קפ״ו ססק״ב שכ״כ הרשב״א. וגם הרמב״ם שהוא מחמיר בזה שצריכי׳

בדיקה לעולם לפ"ת ואח"ת כ' בהל' א"ב פ"ד הל' י"ז הובא בב"י סי' קפ"ו המשמש מטתו פעמיים א"צ לבדוק ב' העדים שלהם על כל ביאה וביאה אלא מקנח הוא בעד שלו והיא בעד שלה אחר כל ביאה וביאה ולמחר יבדק את העדים כו' ע"כ, מדכתב אלא מקנח כו' אחר כל ביאה וביאה כו' משמע דלפני תשמיש א"צ לבדוק עוד הפעם, ובתחלה כ' סתם המשמש מטתו פעמיים רבות כו' ולא כמ"ש בתוס' ד"ה בדקה כו' ע"פ פי' הרשב"ם דוקא אם רוצה לשמש מיד אחר תשמיש ראשון אז א"צ לבדוק עוד הפעם, אבל אם אינו מיד אחר הראשון צריך בדיקה וכמ"ש שם לפני זה. והרמב"ם כ' סתם כנ"ל משמע דאפי' אינו מיד מ"מ א"צ בדיקה דהבדיקה דאח"ת הראשון היא בדיקה גם לפ"ת הב'. ובדין אם נאבד העד כ' הרמב"ם שם אם נאבד העד שקנחה בו לאח"ת אז אסורה לשמש עד שתבדוק כו' אך אם לא אבד א"צ בדיקה (והתוס' מפרשים בפ"א נאבד העד שלפני תשמיש קודם ששימשה עדיין כו') וע"פ הדברים האלה כ' הרמ"א בהג"ה ס"ב וא"צ לבדוק כו' אלא מקנחין כו' (וע' בשו"ע רבינו ז"ל סק"ו ונ"ל דקאי אבדיקה דלאח"ת, וע' בת"ה הקצר בית ז' ש"ב ואשה שאין לה וסת פ"א ב' וג' כו' ובודקין לאחר תשמיש כו') ואם נאבד העד אז לא תשמש עד שתבדוק כו' ורבינו ז"ל בסק"ז הביא ע"ז ד' התוס' דאם לא נאבד א"צ בדיקה כי די כו' דלמה תבדוק ב"פ זא"ז. נ"ל ומדלא העתיק כמ"ש בתוס' שדקדק שם מפני שהיא מיד כו' כנ"ל נלפע"ד דדעתו אפי' אינו מיד, וגם ממ"ש דהעד שלפ"ת צריכה לבודקו לאור הנר קודם שתשמש, א"כ בודאי צ"ל ע"ז איזה שהות זמן יותר משיעור וסת, הרי שאין הבדיקה צ"ל סמוך ממש לתשמיש, ובפרט ממה שדי בבדיקה דאח"ת הראשון וא"צ עוד הפעם בדיקה לפני תשמיש הראשון וכדמוכח מהרמב"ם כנ"ל נ' לפ"ד ראי' ברורה שגם אם הבדיקה מופלג מעט זמן מהתשמיש מועיל הבדיקה.

ויסוד הדבר נ"ל מפני דאשה בחזקת טהרה עומדת ולכן באמת ס"ל רוב הפוסקי' ראשונים ואחרונים שלבעלה א"צ בדיקה כלל, ואף לפ"ד הרי"ף עיקר הבדיקה לאחר תשמיש דוקא וכמ"ש הטור בשמו (דהא דמשמשת בשני עדים היינו א' לו וא' לה) וכמ"ש הרמב"ן הטעם הובא בשו"ע רבינו ז"ל סי' קפ"ו סק"ב שראיותי' באי' לה לפי המקריים כו' ודוקא כשבא המקרה אבל קודם שבא א"צ בדיקה כלל, ורק מיגו דבעי בדיקה לפ"ת צריכה ג"כ בדיקה לאח"ת וכמ"ש רבינו שם, ולכן אין אנו מחמירי' בבדיקה זו כו' וכנ"ל ואפי' לפ"ד הרמב"ם מ"מ חזקת טהרה דידה אינו דומה הבדיקה דלפ"ת להבדיקה דלאח"ת אף ששניהם

מדינא, מ״מ הבדיקה דלאח״ת יש במה לתלות שבא הדם מחמת הביאה משא״כ בלי שום מקרה ויש לה חזקת טהרה אף דצריכה בדיקה לבעלה לפ״ת דלמא מקלקלא לי׳ כו׳ כנ״ל מ״מ אין מחמירין כ״כ ואם הי׳ מופלג קצת מהתשמיש וכנראה פשוט מהרמב״ם כנ״ל. ולזאת בנ״ד אפשר יש לסמוך על מה שקינחה עצמה בחילוקה קודם כו׳ כנ״ל.

ולבד כ״ז בעצם ענין הבדיקה הביא רבינו ז״ל שם סק״ז בשם המנ״י שבמקום שנהגו להקל יש להם על מה שיסמכו כו׳ ע״כ. וכן כ״ק אאזמו״ר נ״ע דברי רבינו אדמו״ר נ״ע בצ״צ בפ״ד בחי׳ על הרמב״ם הל׳ א״ב פ״ז הי״ז, ולפ״ד במה שנהגו הנשים (ע״פ מה שפסקו להם רבנים וגאונים מוסרים אחת לחברתה ורואי׳ אנו בחוש שבדברי׳ המסורי׳ להם הם נזהרי׳ מאד, ומה שאינם מוסרים בטח לא נהגו בזה מימים קדמונים, ויש להם על מה שיסמכו כו׳ כנ״ל ואם נא׳ כן הרי א״א לחושבה כשוגגות במה שלא בדקה, ועפ״ז לפ״ד נראה שאין להחמיר ולצוות עליהם שיבדקו ודי לנו במה שנהגו שישמרו אותם שנחמיר עליהם עוד, וקרוב הדבר שלא ישמרו היטב מה שיצוו עליהם מחדש ומוטב יותר שלא לומר והנח להם לישראל שינהגו כמצווה עליהם משנים קדמוניות כו׳ כנלע״ד.

ולענין אם הבעל צריך כפרה לכאו׳ ה״ה בודאי אנוס בזה אלא לפי משנת״ל מ״ש שראוי לבעל נפש לחוש לדעתם היינו שיצווה לאשתו לבדוק כו׳, א״כ הי׳ לי׳ להחמיר ע״ע, ומדלא החמיר אפשר י״ל שה״ה שוגג וצריך כפרה וצ״ע בזה דבאמת החשש דלבו נוקפו הוא ג״כ חשש גדול, ובס׳ מלבושי טהרה סי׳ קפ״ה בביאורו סק״ח כ׳ שהבעל לעולם שוגג באשה שאין לה וסת מפני שיכול לגרשה וליקח אחרת, ומכח זה החמיר שם בסעי׳ ח׳ ובסק״ט שאפי׳ בדקה קודם צריך הבעל כפרה (ובפנים כ׳ צריכין שניהם כפרה ואינו עולה ע״פ מ״ש הוא עצמו בביאורו. ונ״ל דהוא ט״ס וצ״ל צריך הבעל כפרה) ולכאו׳ הראי׳ שהביא מהרמב״ם פ״ה מהל׳ שגגות ה״ו משמע שם דכל שיש איזה חשש ולא חשש לזה ה״ה שוגג. ולענ״ד י״ל דלא דמי כלל למ״ש הרמב״ם דדוקא שהדבר הוא כמו שהוא עכשיו והי׳ לנו לבדוק ולדקדק ולא הי׳ בא לידי החטא והוא לא דקדק היטב ומפני זה נכשל בחטא, אז ה״ה שוגג, אבל במה שבידו לשנות את הדבר מעיקרו שלא יהי׳ באופן כמו שהוא עכשיו, וכמו לגרשה באופן אשר החכמים לא חייבוהו לגרשה (ואפשר י״ל אם מגרשה בשביל זה ה״ז כמו עובר על ד׳ חכמים דלא פסקינן כר׳ מאיר אלא כרחב״א, והוא פוסק כר״מ, ודוגמא לזה במתני׳ ברכות פ״א

מ"ג (ד"י ע"ב) אר"ט אני הייתי מהלך בדרך והטיתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי כו' א"ל כדאי היית כו' כמ"כ כאן י"ל הלא עובר על ד' רחב"א דפסקינן הלכתא כוותי') א"ז חשוב שוגג כלל, ועמ"ש הכ"מ שם ובב"י סס"י קפ"ה ונראה דדברי הרמב"ם הם כשבדקה עצמה קודם ואין חילוק בין יש לה וסת לאין לה וסת כ"נ מהכ"מ שם, וזהו שכ' הרמב"ם הרי טהורה הייתה ושלא בשעת וסתה ר"ל טהורה הי' שהרי בדקה קודם וגם שלא בשעת וסתה (מזה יש להביא קצת ראי' דאשה שאין לה וסת בתוך זמן עונה בינונית או וסת התודש והפלגה מראי' האחרונה נק' שלא בשעת וסתה, וכ"נ מל' השו"ע סי' קפ"ד ס"ט כשיגיע הוסת כו' ופי' רבינו אפי' שאינו קבוע) ומפני שבדקה קודם אינם צריכי כפרה וכמשנת"ל בשם הנו"ב בפי' הרמ"א סי' קפ"ה ס"ה, ואם נא' שמפני שיכול לגרשה נק' שוגג הי' לו להרמב"ם לפרוט גם זה (מאחר שהאריך בלשונו כ"כ) ולומר או שהי' לו אופן לפרוש מדבר זה כו' וכדומה ובפרט דמהב"י נראה הטיב שמפרש ד' הרמב"ם אף באין לה וסת שאינם צריכים כפרה ופשוט הוא דד' הרמב"ם שכ' ואילו בדק יפה יפה ודקדק בשאלות לא הי' בא לידי שגגה ולפי שלא טרח בדרישה וחקירה כו' כוונתו שהי' לו לדקדק הטיב בעשיית הדבר ולא במה שיכול לפרוש מהדבר וכמו לגרשה כו' וזה פשוט ומובן, ולהמל"ט מיירי הרמב"ם רק באשה שיש לה וסת דוקא, ולבד שלא משמע כן מהב"י, הי' לו להרמב"ם להודיע לנו הדין באין לה וסת אפי' בדקה בעלה בשוגג והאשה אנוסה ופטורה, ובודאי דהרמב"ם מיירי בין ביש לה וסת ובין אין לה וסת ובבדיקה כמ"ש הב"י ואמר שניהם פטורי', ואין הדעת נותנת כלל שמפני שלא פירש מדבר שהתירו חז"ל יחשב לשוגג כו'.

וגדולה מזו כ' הרמב"ם בפ"ב מהל' שגגות ה"ח הבא על יבמתו וה"ה נדה והוא לא ידע, ה"ז פטור מחטאת שהרי עשאה ברשות כו' וע' בכ"מ שם דבאשתו נדה באופן כזה אף שיש בזה ג"כ מצוה מ"מ חייב חטאת שהי' צריך לו לשאול ומפני שלא שאלה ואח"כ יבעול חייב, אבל ביבמתו שאינו רגיל כדי שישאל לה וברשות עשה פטור, הרי דאף שהי' נדה והוא לא דקדק יפה שלא שאלה דבאשתו באופן כזה חייב שהי' לו לדקדק כו' מ"מ כאן פטור משום דבזיז מינה, וכ"ש וק"ו כשדקדק יפה ועשה כל מה שחייבוהו חז"ל לבדוק ואח"כ התירו לו, ומה' הי' הדבר לענשו בזה גופא שפירשה נדה תחתיו ודאג אין לחשבו לשוגג ופטור הוא (ע' לקמן בשם התוס').

גם מ"ש המלב"ט בביאורו שם אבל הוא ודאי נ' דאף לפי מאי דאפשטא לי' שא"צ בדיקה אעפ"כ אם אירע שבדקה ומצאה דם בודאי

דחייב חטאת ע״כ, ולפ״ז מאי הועילו בתקנתן סוף סוף לבו נוקפו ופורש, ומי פתי ירצה שיהי׳ עליו חומר עון כ״כ שיהי׳ חייב חטאת עליו, ואם נא׳ יפרוש ויפרוש ר״ל שיגרשה ואין סוגיות הגמ׳ כן שהרי פסקינן כרחב״א שע״י בדיקה מותר, ולדעת רוב גדולי הראשונים ואחרונים א״צ בדיקה ג״כ כו׳ כנ״ל. גם מש״ש נהי דלא ס״ל כוותי׳ (דר״מ) אבל כדאי הוא ר״מ לסבור כוותי׳ כו׳ שיהי׳ צריכי׳ להביא קרבן ע״כ ותמוה מאד מאחר דלא פסקינן כר״מ אם יביא קרבן ה״ה מביא חולין לעזרה ונ״מ לדידן שא״צ כפרה, וגם בזה כ׳ רבינו ז״ל סי׳ קפ״ה סקי״ד ואין להחמיר עליהם ולהצריכם כפרה דא״כ לבו נוקפו ופורש ע״כ. ולזאת לפענ״ד אין לחשוב שוגג במה שיכול לגרשה, ודברי המלב״ט אינם מובנים לי כלל.

וכ״ז כשבדקה לפ״ד הרמב״ם ולדעת שאר הפוסקי׳ אפי׳ לא בדקה, אלא שלפ״ד הנו״ב אם לא בדקה צריכי׳ כפרה וכבר נת״ל דמשום דדעת השו״ע והרמ״א שראוי לבע״נ לחוש לדעת הרמב״ם והרא״ש, ואף אם נא׳ דהאשה א״צ כפרה משום זה מ״מ אפשר הבעל צריך כפרה דהי׳ ראוי לי׳ לחוש כו׳. ולפי משנת״ל דאפשר אינו כדאי להחמיר עליהם כעת בדברי׳ חדשים שלא נהגו בהם מימים קדמונים כו׳ א״כ גם הבעל אנוס הוא דלפ״ד הרי״ף ורש״י והרמב״ן והסה״ת והרשב״א ומרדכי והראב״ד והתוס׳ והרוקח והסמ״ג דכולהו ס״ל דא״צ בדיקה לבעלה (רק שיש חילוק בג״פ הראשונים דלהרי״ף צריכי׳ בדיקה וכ״ד הרמב״ן והרשב״א כנ״ל) י״ל דודאי אנוס הוא, ואם נא׳ שאין לו להחמיר כו׳ כנ״ל אינו צריך כפרה.

אלא דבשו״ת חת״ס סי׳ קנ״ה כ׳ דאפי׳ אם א״צ כפרה מ״מ יתענה ב׳ ימים או יפדה ויעשה תשובה כו׳ ע״ש וזה ודאי נכון לשוב לה׳ על אשר אנה ה׳ לידו שנכשל באיסור חמור כ״כ, וסוף סוף נטמאה כו׳ וצריך למרק נפשו מכל לכלוכית חטא ושלא יבוא ח״ו עוד הפעם לידי חטא ח״ו וימעט בהנאת תאוות גופו ותענוגי׳ בתאוות היתר וממילא ישמרהו השי״ת שלא יכשל באיסור ח״ו, ומ״מ בעצם אופן הכפרה בודאי לא דמי אם צריך כפרה א״ל (דחילוק גדול הוא בעצם החטא בין אונס לשוגג).

והנה האיש והאשה יראי אלקי׳ ויראים לנפשם אשר נטמאו באיסור חמור ומבקשי׳ כפרה לנפשם וגם על להבא שואל איך להתנהג, ולזאת בקשתי מכה״ר לעיין בכ״ז הדק היטיב ולהודיעני דברים ברורים לאמתתה של תורה את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, והשי״ת ברוב רחמיו יצילנו משגיאות ונא להשיבני בהקדם האפשרי.

יקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש ויחוג את חהמ״צ בדיצה ובכשרות כמאווי נפשו.

כב

ב״ה יום ועש״ק כב סיון תרח״ם ציון לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי׳
ושלום דודתי הרבניות תי׳

משלומינו ת״ל כה יתן ה׳ על להבא. הטע״ג מנעזין קבלתי לגודל קו״ר. בקשתי להודיענו משלומך הטוב לנו ותחי׳ את נפשינו.

בני ביתי שי׳ כולם ב״ה בחו״ש ופב״ש הטוב.

מחמת עש״ק ומאכ״ח אקצר יקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשם ובנך וב״א הדו״ש מלונ״ח תכה״י מקווה להתראות בקרוב אי״ה

שד״ב

פ״ש ידידי המופל׳ ומפורסם כו׳ מ׳ פנחס ארי׳ ליב שי׳ יראה לגמור ע״ד הסחו׳ של ר״ל קאנדיל שי׳

כב

נעתקה מצילום כתי״ק.

אמי מורתי: אגרות נוספות אליה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

דודתי הרבניות: מרת ברכה צבי׳ גיטל לעמפערט (אחות אם רבנו). אגרות נוספות אליה — לקמן כה. כו. לב.

מנעזין: שם היתה דרה מרת גיטל לעמפערט הנ״ל (ראה אגרת יוחסין למשפחת אלכסנדראוו, אודיסה תרנ״ב, סי׳ ה).

ר״ל קאנדיל: נזכר גם לקמן אגרת רכב.

כג

[תרמ״ח? תר״נ?]

... אבקשו בדבר אחד כאשר ש״ב רא״ש שי׳ נסע מפה במר נפש ר״ל כי לא אסף בנסיעתו סך כזה שיוכל לשדך את בנו אשר כבר הגיע זמנו ונחוץ מאד לשדכו, וקבלתי מאיתו מכתבים מהמקומות שהי׳ מכ׳ מרורים מאד שאהי׳ לו לעזר בהעיירות שנוסע ובאיזה מקומן שהי׳ אפשר לי ליכתוב כתבתי ובקשתי עבורי כי באמת חפץ אני בטובתו כי הוא י״א וראוי להיטיב לו והוא נצרך גדול, אמנם בהמקומות שלא יכולתי ליכתוב מה הי׳ לי לעשות.

אך כאשר שמעתי אשר אביו ש״ב הר״ש שי׳ יש לו מעות שנותנים בהלוואה, מן היושר הי׳ שיהי׳ לו לעוזר באיזה סך קצת במלוה וקצת בפקדון באופן שיוכל לשדך בנו כי איככה יוכל לראות בצער בנו בהנוגע לו בנפשו ממש. ולזאת אבקש את כבודו שישתדל בטובת ש״ב הרא״ש שי׳ אצל אביו שי׳ וידבר אתו ויעוררו בהדבר הגדול הזה שהיא מצוה גדולה ומשכורתו תהי׳ כפולה מה׳ האוהב צדקות כו׳.

ואחשוב שיותר טוב שלא יאמר להר״ש שי׳ שאני כתבתי לו מזה כי יחשוב שבנו הרא״ש שי׳ בקש אותי בזה ולא יהי׳ זה טובה להענין ואדרבה כו׳ ולזאת יותר טוב שלא לגלות לו כ״א מעצמו יבקשו ויעוררו בכל האפשרי וה׳ יהי׳ בעזרו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב (א״ז) ד״ש מלונ״ח באה״ר תכה״י

שד״ב

כג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים, ונמצא רק הסיום (מסומן ע׳ 5), ומלשון החתימה ״ש״ב (א״ז)״ נראה שנכתבה אל מוהרש״ז סלונים (ראה לעיל בהערות לאגרת ח).

הרא״ש נסע כמ״פ לחו״ל, כנזכר לעיל אגרת טו [כסלו תרמ״ח] שהוא עומד לנסוע, ולקמן אגרת מא [סיון תר״נ] שהוא באמצע הנסיעה, ונראה שהאגרת שלפנינו נכתבה בקשר לא׳ מנסיעות אלו.

ש״ב רא״ש: - שאר בשרי ר׳ אליעזר שמעון (קורנובסקי).

לשדך את בנו: עד״ז גם לקמן אגרת עה ״לגמור נשואי בנו״, אך מהשינויים בתוכן נראה, שהם שני פעמים (ובנים) נפרדים.

כתבתי ובקשתי: השוה לקמן אגרת מא.

ש״ב הר״ש: - שאר בשרי ה״ר שלום (קורנובסקי, חתן הרבנית מנוחה רחל סלונים).

כד

ב"ה יום ועש"ק ה' מ"א תרח"ם ציון לפ"ק
באד האלל עסטרייך

כבוד ב"ד ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס מרומם י"א
בנשק"ע כ"ש כו' מו"ה לוי יצחק שי'
ושלום ב"ד (חתני) ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס
מרומם י"א בנשק"ע כ"ש כו' מו"ה מרדכי דובער שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

ראשית דבר אבקש סליחתם על העדר תשובתי עד כה מפני דברים שונים אשר עמדו כנגדי, ועתה אברכם בברכת מז"ט עבור הבת הנולדה למז"ט לחתנו בנו (נכדי) הרב שי' יזכה השי"ת את או"א לגדלה לחומע"ט בנחת ובנקל ועיני כבודם יראו וישמחו ותהי' כשירה במעשי' כאמם דודתי הצדקניות ז"ל.

ע"ד ישיבתו על הקיץ ביפו לפ"ד א"צ לפנים כלל וצריך להיות ביפו קיץ זה וגם החורף הבע"ל ואח"כ נראה ויתיישבו בזה. ובודאי דירתו עתה ביפו.

מבריאותי אכ"ת. סיבת נסיעתי לפה, זה זמן קרוב לשני שנים אשר לא עסקתי ברפואות כלל וכלל, ולא הורע ח"ו מצב המחלה, רק בשנה

כד

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

לוי יצחק: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ד, ובהנסמן בהערות שם.

ב"ד (חתני) ... מרדכי דובער: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

הבת הנולדה: לא האריכה ימים (אגרת תנחומין — לקמן ל).

חתנו בנו (נכדי): חתנו (של הרלוי"צ) בנו (של הרמ"ד) נכדי (ראה לעיל בהערות לאגרת ח) הרב שניאור זלמן סלונים.

לחומע"ט: השוה לקמן אגרת סז.

כאמם דודתי הצדקניות: הרבנית מנוחה רחל בת אדהאמ"צ, נפטרה כ"ד שבט תרמ"ח.

ישיבתו על הקיץ ביפו: השוה לעיל אגרת טז.

ואח"כ נראה: לפועל חזר לחברון למשך זמן, ובקיץ תרמ"ט נסע שוב ליפו (כדלקמן אגרות כח. לד. לח), וישב שם עד תרנ"ג, כשנפטרה אשתו בזוו"ר, וחזר לחברון. ובתר"ס נסע שוב ליפו (כדלקמן אגרת קא. וראה גם אגרת קכה). בתער"ב רצה שוב לחזור לחברון, והשיבו רבנו בשלילה (לקמן אגרת שדמ), ונשאר ביפו (אגרת שעב).

קרוב לשתי שנים ... כלל וכלל: היינו מחודש כסלו תרמ"ז, שאז הי' אצל הדאק' במאסקווא (כנ"ל אגרת ח). והשוה לעיל אגרות ט. טז. יח. כד.

זו גברה עלי החלישות בכללות, וחורף העבר ובפרט בתחילת קיץ דנא הייתי חלוש מאד בכללות גופי. ולזה יש הרבה סיבת כו' וד"ל ועלה ברעיוני לנסוע לויען אשר בכל משך הזמן לא הייתי שמה, וכן גברו עלי דברי רעי שאסע לויען לשאול עצת הפראפ', והייתי בויען אצל הפראפ' והסכימו לי שאסע לבאד האלל לעשות בעדער, וע"פ הסכמתם באתי לפה על ש"ק פ' מטו"מ, ואני עושה הבעדער וגם אני שותה קעפי"ר, יה"ר שיהי' לרפואה.

בדעתי להיות בפה אי"ה עד שבוע שלפני ר"ה הבע"ל, זוג' תי' ג"כ בפה, ובדעתינו שתסע אי"ה למארינבאד, כי כן אמרו לה הפראפ' בויען.

בקשתי להודיענו משלומם הטוב ומכל הנעשה אתם לטוב. ומשלום חתנו ובנו (נכדי) שי' ויא פאר ברייגנגט ער דיא צייט ביפו ומשלום בתו הילדה תי', כ"ז בקשתי להודיענו הכל בפרטיות עפ"י האדרעס דלמטה, מביתי אני מקבל מכתבים ת"ל שלום להם.

יקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשם ונ"ד ידידם עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שד"ב

אדרעס אלי
Sch. B. Schneirsohn
in Bad Hall, Ober-Osterreich
Haus B. Blaha 146

כה

ב"ה יום ה' ח"י מ"א תרח"ם ציון לפ"ק באד האל

כבוד דודי הג' מפורסם נכבד ומרומם ווח"ס י"א כו' מו"ה זאב וואלף שי' וע"ר דודתי הרבניות צנועה וחסודה מפורסמת מנב"ת מרת צבי' גיטל תי'

כה

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין. בכ"מ הצילום מטושטש, ונשלמו התיבות, בד"א, בין חצאי רבוע, או נסמנו בנקודות.

כבוד ... תי': לעמפערס. אגרות נוספות אליהם — לעיל כב, ובהנסמן בהערות שם.

ת״ל בעת החוה״ש השוכן אתנו כה יתן ה׳ על להבא [. . . דוד]תי תי׳, מכתבם קבלנו לגודל קו״ר אשר נודענו משלומם הטוב כן בקשתי על להבא להודיעיני בכ״ע משלומם הטוב ויענג את נפשי.

מבריאותי לע״ע אכ״ח, אין דער צייט וואס מיר זיינען דעם מאל בחו״ל זיינען מיר שיים אין דער אנדער באד, צום ערשט זיינען מיר גיווען בבאד פאסלאו לעבן ויען, איך האב גיוואלט מיא זאל מיר הייסן באד קרייצנאך איך רעכן אז דאס וואלט מיר אי״ה העלפן. צום לעצט האב איך גימאכט א קאנסולים צוויי׳ פראפ׳ באמבערגער ודיטל, איך האב זיי׳ גיזאגט וועגן קרייצנאך ואמרו ג״כ אז קרייצנאך איז גוט נאר זיי׳ זאגן אז האלל איז בעסער ועפ״י הסכמתם זיינען מיר אהער גיקומען . . . השי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳ מיר זאלן קענען [זיצן אין] דער היים במנוחה.

מא׳ אמי מו׳ יקירתי הר׳ תי׳ האב איך בריף ת״ל שלום להם. מבני שי׳ שרייבט מען מיר גיריסן אז ער פאלגט און גייט ת״ל בדרך הישר. השי״ת זאל העלפן ער זאל זיין לפי כבוד אבותינו הק׳ זצוקללה״ה.

דער דאק׳ וואס גייט צו מיר בפה גיט גוט האפענונג אז דיא וועט מיר אי״ה גוט ווירקן. עטוואס זאגט ער [איז] דא פאר בעסערונג.

איך בעט אייך זייער שרייבט מיר אפטע בריף משלומכם הטוב ויענגו נפשי.

ויקבלו הברכה מאדה״ש כאוות נפשם וב״ג וב״א דו״ש מלונ״ח תכה״י

שד״ב

אדרעס אלי׳:

Sch. B. Schneiresohn
in Bad Hall, Ober-Osterreich
Haus B. Blaha 146

כו

[אלול תרמ״ח]

[באד האלל]

ייטיב השי״ת הכוה״ח לכבוד דודי הג׳ מפורסם [נכבד]
ווח״ס י״א כו׳ מו״ה זאב וואלף שי׳
עש״ר דודתי הרבניות הצנועה החסודה המפורס[מת]
מנב״ת מ׳ צבי׳ גיטל תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי

מכתב קבלתי לגו[דל] קו״ר, כן בקשתי על להבא להודיעיני בכ״ע משלומם הטוב [ויע]נגו נפשי.

מבריאותי אם כי אני אינני מרגיש לע״ע הפ[עול]ה, אך הדאק׳ אומר אשר הולך בטוב [ויש] לקוות אשר ארגיש [ה]פעולה אי״ה אח״כ ...

כז

ב״ה יום ועש״ק עשרה בטבת אתרח״ם לפ״ק
מענטאן בארץ צרפת

כבוד ב״ד (חתני) ידידי עוז הרב המפורסם נכבד ומרומם
בנש״ק י״א כו׳ מו״ה מרדכי דובער שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי

כו

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין, שחסר בו (התאריך ש)בתחלתו ובסופו. וע״פ מ״ש בתחלתה ״באד האלל״ מסתבר שנכתבה בסמיכות לאגרת שלפנ״ז. ומ״ש ״ייטיב השי״ת הכוה״ח״ נראה שנכתבה באלול.

לכבוד ... חי׳: לעמפערט. אגרות נוספות אליהם — לעיל כב, ובהנסמן בהערות שם.

כז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. קטע נדפס בקובץ יגדיל תורה (נ. י.) חמ״ב סי׳ סד.

ב״ד (חתני) ... מרדכי דובער: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

מכתבו מיום כ"ה מ"ח גם מכתב בנו (נכדי) הר' שי' קבלתי שבוע העברה מליובאוויטש ששלחה לי אותם אמי מורתי הרבניו' תי'. ות"ל בעד החוה"ש השוכן אתם.

אני מאז נסעתי מביתי בקיץ העבר בחודש תמוז עוד לא הייתי בביתי, כי אחרי שובי מבאד האלל לויען ונתראיתי עם הפראפ' דשם אמרו פה אחד אשר ההכרח לי להיות בחורף בארצות החמים, ויראתי לעבור על דבריהם ונסעתי לפה מענטאן דרום פריינקרייך. אשר בפה חם כל החורף, וזוג' תי' נסעה מויען לביתינו להתראות ושהתה שמה ערך 5 שבועות ובאה לפה זה לערך שלשה שבועות, ואני בכאן זה ערך ב' חדשים. מכל הדברים שעשיתי בנסיעתי זאת עוד לא ראיתי שום פעולה, אך בה' אלוקי אבותינו אשים תקותי ומצפה אני לישועה מידו המליאה כו' הוא ירפאני ויחזקיני בתוך כו'.

צר לי מאד ממצב כבודו אשר ידעתי מקודם ובפרט כאשר ראיתי במכתבו ואני כמה חשבתי בענינו אולי אוכל לעשות איזה דבר. וגם נסיתי כאשר כתבתי לו מכבר לעורר איזה מאנ"ש, אך לא עלתה בידי לע"ע, ולה' הישועה שיראה איזה דרך טובה להיטיב מצב כבודו שיוכל לשלם חובותיו ולהתפרנס בריווח כחפצו, וכחפץ, חפץ בטובתו באמת.

בדבר מסחור האתרוגים, אם כי העסק מהאתרוגים בכלל מוזר מאיתי ולא ידעתי פרטיו ואופני המסחור, מ"מ אחשוב ג"כ אשר אפשר להרויח בזה ברצות ה', כשיעשה במתון ובישוב איך לנהל העסק. ומהג' אופנים אשר כותב נכדי יקירי שי', נראה לי אופן הראשון, כי ב' האופנים (לסחור עם הרבנים, או למסור לקאמיסאנער למכור אתרוגים בעד הפע"ט שיקבל עבור טרחתו) לבד אשר מנגד אחד כללי עומד נגד שניהם, כי הסוחרים האחרים בודאי יזילו במקחם הן באתרוגי א"י והן באתרוגי קארפא, ובאשר מכירים המסחור היטב ומכירים הקונים, וכאו"א לפי ערכו יש לו מעט מעות, ולא יוכל כבודו לעמוד נגדם, הן בהסחורה לתת לאיש כרצונו, והן בהזלת המקח, ולבד זאת לסחור עם הרבנים יצרך להמתין להם המעות כי רובם ככולם אינם נותנים המעות בקבלת הסחו'. ובתנאי זה הוא קונה שישלם אחר שיקבל מהקונים מאיתו (ונמשך עד חודש טבת בערך כידוע לי מרי"ק

בנו (נכדי): הרב שניאור זלמן סלונים. ראה לעיל בהערות לאגרת ח.

בדבר מסחור האתרוגים: לפועל לא באו לעמק השוה עם הסוחרים בשנה זו (כדלקמן אגרת לג), ובשנה שלאח"ז נסע הרמ"ד לחו"ל במסחור זה (כדלקמן אגרות לח-מז).

פע"ט: = שטר סרסרות.

ר"ק ז"ס: ר' יעקב קאפיל זעליגסאהן.

ז״ס) וכבודו לא יוכל להמתין להם המעות, וגם על דבר מועט שישלח לכל רב יעלה הוצאות הפראכט הרבה.

ובקבלת מכתבם דיברתי עם ר׳ קאפיל זעליגסאהן (אשר בא לפה עם זוגתי תי׳) ובתחילה אמר אשר הוא יקנה מאיתם 2000 אתרוגים, אך זה דבר מועט ובאשר לי נראה האופן הא׳ יותר שישיגו איש אשר יקנה כל הסחו׳ ובעד טרחתכם יתן לכם פע״ט, ולזאת דיברתי אתו באופן כזה היינו, אשר כבודו ישכור גינה ואתרוגים, וכל האתרוגים אשר יצאו מהגינה יהי׳ שייך לו (היינו האיש אשר יסחור איתם אם רי״ק הנ״ל או אחר) והוא ישלם בעד שכירות הגינה, וגם יתן מעות על הוצאות פראכט. והכל יהי׳ שייך אליו, אזיי׳ ויא ער האט אליין גידונגען את הגינה, ולכבודם בעד טרחתם בשכירות הגינה. וההשגחה על הכשרות ולבררם למיניהם (פאנאנדער קלייבן דיא סארטן) יקבלו פע״ט עשרה ק״כ או ט״ו מכל אתרוג. ואופן זה הוא לפי דעתי היותר טוב, ודיברנו על האופן הזה, ונשאר אשר בנסיעתו עתה חזרה לביתי ויסע דרך מינסק יתראה שמה עם הַ משכיל־איתן, והַ בירגער, אשר המה סוחרים גדולים, ואם יתרצו ע״ז יכתוב לכבודו. ואמר אם אם יסכימו הנ״ל יקנו בערך עשרת אלפים אתרוגי׳, ויוצרך בערך גינה כזו, ור׳ קאפיל סיפר לי אשר קודם נסיעתו לכאן, קיבל מכתב ממינסק אשר אחד מא״י רצה לעשות אתם מסחור באופן הנ״ל ושאל פיו אם הוא יהי׳ עמהם בשותפות בזה ויתיישבו ביניהם בזה, ולא הושיב לו, ולפי דעתי לא גמרו אתו, וידבר אתם כעת ויתיישבו בזה ויכתוב להם, ואם יגמרו אתם, יכתוב להם איזה סארטן נצרך להם והמבינות בזה למען לידע איזה גינה לשכור, וגם לידע איך לבררם אח״כ. כי רי״ק אומר אשר האתרוגים ששלחו לויטעבסק שנה העברה היו לא טובים, אם יוכלו לעשות כך בודאי טוב אי״ה ויוכלו להרויח בזה בטוב. ועל כבודו אין שום אחריות בדבר, מאחר שכל הגינה עם הסחו׳ יהי׳ שייך להם, רק שכבודם צריכים לראות בתחילה לשכור גינה כזו שיתן אתרוגים טובי׳ כפי הנצרך להם. ולפ״ד בערך סוף החורף אפשר לידע בהגינה איזה סחו׳ יתן, אך כמסתפק אני אם ישיגו גינה לשכור, כי בטח הגינות שכורים כבר על כמה שנים, אך ממה שכותב כבודו שצריך לידע מקודם למען לשכור גינות או לעשות קאנטראקטן, מזה מובן שאפשר להשיג גינה. והנה אם ברצות ה׳ יוכלו לעשות העסק באופן כזה, יש לקוות

פראכט: דמי משלוח.
אם אם: כנראה צ״ל: אם אך.

לטוב אי"ה, וברצות ה' אפשר להרויח אי"ה סך נכון, כי מדברי רי"ק הבנתי שאפשר שיתנו גם ט"ו ק"כ מכל אתרוג פע"ט.

ואם ח"ו לא יוגמר באופן הנ"ל, אינני יודע איך יוכלו לעשות המסחור, כ"א יסע אחד מאתם לחו"ל לעשות קונדין זה לפ"ד דבר קשה מאד, כאשר כתבתי לעיל שלא יוכלו לעמוד נגד הסוחרי' הקודמים וגם יעלה הוצאות הרבה ונצרך ע"ז סך רב אשר בכוחם כלל, ולבד זה, יצטרכו להיות כל השנה בחו"ל, בתחילה לעשות הקונדין, אשר צריכי' להתחיל מאחר חג הפסח, עד ערך חודש אב, ואח"כ צריכים להיות על מקום בא האתרוגים מיפו לקבלם ולשלחם למקומותיהם, באיזה מקום שיעשו הפונקט או בטריעסט (אשר לשמה באים כל הסוחרי' מכל העולם און דארט שטעלן זעך מקחים) או באדעסע וכדומה, ואחר חג הסוכות צריכי' לנסוע לכל המקומות לגבות החובות וזה יוכל להמשך עד הפורים, וכאשר שמעתי על הַ סאלאנט שכל השנה הוא בחו"ל כנ"ל, ולכבודם זה דבר קשה הן מצד העצם, והן מצד ההוצאות, וגם מצד השם כו'.

ואם יסע אחד מאיתם עם סחורתם לטריעסט למכור להסוחרים הבאים לשם מרוסלאנד ושארי ארצות (אשר קונים על מעות מזומן) בודאי הַ סאלאנט יזיל המקח עד מאד וכאשר שמעתי שהוא סוחר גדול שמוכר הרבה סחו' להסוחרים בטריעסט, וגם שולח בעצמו להרבה מקומות (ורי"ק א"ל אשר בטריעסט מוכר סחו' על מזומן בעד ערך ט"ו אלפים גולדין, לבד מה ששולח כו') וועט עם ליינען ער זאל איין יאר אפי' אן ווערן בהאתרוגים שימכור בטריעסט, ולכבודם יספיק זאת ח"ו וח"ו כו'. אם רי"ק אמר לי אשר . . . רצון כל הסוחרים הי', שיבוא עוד אחד לטריעסט עם אתרוגי א"י, מ"מ הוא דרך מסוכן מאד, וא"א ליתן אומן להסוחרים, כי אם סאלאנט ימכור בזול בודאי יקנו מאיתו אף . . . אם סחורתו יהי' לא טוב כ"כ, מ"מ יקנו הזול, ובודאי יתן גם סחו' טובה.

מכל הלין טעמא המבוארי' לעיל אינני יודע אופן שיוכל לעשות המסחור בטח, כ"א באופן שכתבתי להם.

אך רי"ק ז"ס א"ל שאף אם לא יוגמר האופן הנ"ל רצונו ליקח מאתם שני אלפים אתרוגים על המקח שיהי' בטריעסט בעת ההיא,

---

קונדין: קונים.
רב אשר: כנראה צ"ל רב מאשר.

ובתנאי שלא ישלחו אתרוגים לויטעפסק, והנה הסך הזה הוא דבר מועט, אך אפשר טוב שיכתבו למינסק להַ משכיל־איתן שיקנה מאיתם אתרוגים שישלחו לו לטריעסט כפי הסכום והסארט שירצה (והיינו לעשות כתב ויכתוב כל הפרטים בכדי שלא ישונה) . . . אפשר יקנה ג״כ מאיתם סך נכון, רק חסרון אחד יש שהוא מכת המנגדים, ואיני מכיר את כבודו ואפשר עוד לא יתן אומן כו׳, אך אם כן הוא רצון ה׳, הלא ברצות ה׳ דרכי איש כו׳ ולזאת מתחילה צריכי׳ להמתין על מכתב רי״ק ז״ס, אולי יוכלו לעשות באופן הנ״ל, ואם ח״ו לא יוגמר כנ״ל אז נראה איך להוציא הדבר מכח אל הפועל.

ואפשר מפני שכללות העסק מוזר מאיתי, לכן נדמה לי כל דבר כהר כו׳, אך כמדומה לי שחשבתי היטב כל הפרטים שכתבתי, ואני מצידי מה שיהי׳ בכוחי לעשות בזה אעשה אי״ה, אך אינני יודע מהו העשי׳ בזה כי כבר כתבתי אשר יסחרו עם הרבנים אינו נראה לי כלל מהטעמים שכתבתי לעיל, וגם אין רצוני לעשות רעה ח״ו לרי״ק ז״ס, ובאמת לפי דעתי א״ז טוב כלל לפני כבודם כנ״ל, כ״א לסחור עם הסוחרים כנ״ל ואני מכיר מהם רק את רי״ק ז״ס. ושמעתי מרי״ק ז״ס אשר בן הר׳ הירש דובער מהאמליא נוסע ג״כ בכל שנה לטריעסט, וקונה הרבה סחו׳, ואפשר יכתוב כבודו אליו.

סוף דבר אבקשו שיכתוב מה אופן עשייתו בזה ויכתוב לי כל פרטי אופני המסחור כאשר ידוע לכבודו, און איר זאלט זעך ניט אישצעסנאיין און שרייבן מיר וואס איך קען דערינען העלפן, וארזה, ומה שיהי׳ ביכולתי לעשות אעשה אי״ה כי חפץ אני בטובתו באמת לאמיתו וה׳ יודע אמיתיות לבבי.

והנה בעצם הכשרות מאתרוגי א״י, ידוע אשר כ״ק רבינו הגדול א״ז אדמו״ר זצוקללה״ה החמיר לברך על אתרוג געגאווע דוקא (עד שפ״א הי׳ מלחמה גדולה בעולם, ונשמע שלא יניחו לעבור סחו׳ מאיטאליא, ורצה לשלוח איש מיוחד לגענאווע לקנות אתרוג בשבילו כידוע) וכן החמירו אחריו רבותינו אבותינו אדמו״ר זצוקללה״ה, עד מה שראיתי מכ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה שהחמיר בזה עד מאד (ומפני שבימיו

הירש דובער מהאמליא: לאטקער, נכד ר׳ אייזיק האמליער.

און איר ... העלפן: – ואל יתביישו מלכתוב לי במה אוכל לעזור.

והנה בעצם הכשרות: מכאן ואילך נדפס ביגדיל תורה שם. ולכללות ענין זה ראה ס׳ המנהגים חב״ד ע׳ 65 (ובהנסמן שם הערה 5). לקוטי שיחות ח״ט ע׳ 389. בית רבי עה, א בשוה״ג. קובץ יגדיל תורה (נ. י.) חל״א סי׳ פב. חל״ד סי׳ פז. חל״ט סי׳ כט־ל. וראה גם לקמן אגרות מ. תקמו.

פ״א הי׳ מלחמה: השוה לקמן אגרת קנח.

נתחדשו עוד ב׳ מקומות מאיי גענאווע שמוביאים הסחו׳ לגענאווע, והם בארדעגערא וריווירע (ולפה״נ בימים הקדמונים לא הי׳ משם אתרוגים וחדשי׳ מקרוב באו ובארדאגערא סמוך לפה ב׳ סטאנציעס עם הבאהן) ובהם יש חשש מורכב יותר מקארפע הקפיד כ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה על אתרוגי גענאווע הבאים מקאלאברע דוקא. והן הנה הכשרים דוקא, כאשר יבואר לקמן) ואתרוגי קארפע לא באו לביתו כלל בשום פעם מהזמן שאני זוכר. ואתרוג א״י הי׳ אצלו פ״א ולא בירך עליו כ״א בעת הלל נטלו, ומפני כ״ז לא עיינתי מעולם בהדין ולא חפשתי בספרים אודות זה.

ועתה בחג הסוכות העבר, לא קבלתי האתרוג בזמנו, ומה מאד העגמ״נ שהי׳ לי מזה ה״י, ורציתי לעיין בהדין אולי אמצא מדברי׳ מנידון אתרוגי קארפע או א״י ולמצוא היתר לברך עליהם (ובאמת אף אם מצאתי היתר בספרים אינני יודע אם הייתי סומך ע״ז, אחר שאבותינו רבותינו זצוקללה״ה החמירו בזה כ״כ) ולא הי׳ לי ספרים, אך ראיתי בסידור החדש שהדפיס ה״ר אברהם דוד מניקאלייעב ושם בשערי תפלה הביא משו״ת ח״ס או״ח סי׳ ר״ז וז״ל החת״ס כל אילו הסימנים לאו דאורייתא כו׳ (שנסמוך עליהם אם אינו ידוע בודאי שאינם מורכבים) ומן הדין דינו של אתרוג כדין עוף טהור שאינו נאכל אלא במסורת (כמ״ש בשו״ע יוד״ע סי׳ פ״ב ס״ב. ואם אין להם מסורת מאבותיהם שהם טהורי׳ אינם מועילים הסימנים כמש״ש סוף הסעי׳ ואעפ״י שיש לו ג׳ הסימנים אין לאכלו כו׳ אא״כ יש להם מסורת כו׳ וכמו״כ באתרוג אעפ״י שיש לו הד׳ סימנים (שהביא בשו״ע אדמו״ר סי׳ תרמ״ח סל״א) אינם מועילים אא״כ יש להם מסורת כו׳) ע״כ אותם הבאים מייענייווא שמסורת בידינו מאבות אבותינו ורבותינו חכמי צרפתים אשר מעולם יושבי מדינות אשכנז יוצאים ידי חובתם באתרוגי׳ הבאים מייענאווע הן הנה הכשרים ואין צריך לשום סימן כלל (וכמש״ש בבאה״ט סק״ו בשם הש״ך שא״צ לבדוק אחר שום סימן) והגאון מהרמ״פ ז״ל (שממנו מקור הד׳ סימני׳ הנ״ל) לא בא אלא להודיע סימנים האתרוגים ההם (ר״ל מאיי גענאווע) כדי שאם לא ימצא בהם אותם הסימנים ידע שאינם מאותן שמסורת בידינו (כמ״ש בבאה״ט בשם הש״ך. אך הש״ך כ׳ שם (לפי המובא בבהא״ט) דאי אשתכח שדורם כו׳ אין לסמוך על המסורת כו׳ ולפי מ״ש בח״ס נראה שאנו תולים בטעות השולח וכדומה ומ״מ האחרים הבאים משם א״צ

ב׳ סטאנציעס עם הבאהן: שתי תחנות ברכבת.

בדיקה. והמסורה בחזקתה עומדת כו׳) אבל הבאים בודאי מאיים אחרים אפי׳ יש להם אותן הסימנים אין ראי׳ שאינם מהמורכבים כו׳ העולה מזה כל האתרוגים שאינם מן יעניווע אין ליקח בלי כתב הכשר שיודע מי הוא המעיד שאינם מהמורכבים עכ״ל החת״ס כאשר הובא בשערי תפלה.

והנה אף שי״ל שעתה הורע חזקת כשרות אתרוגי יעניווא, מפני אתרוגי בארדעגערא וריווירע הבאים לשם, אך באמת חזקת אתרוגי קאלאברע לא הורע ח״ו, ובחזקתן עומדים. והמה ניכרים היטב בגדולן שמובדלים מהאחרים, ועל אותן כיוון החת״ס באמרו שמסורת בידינו כו׳ שמעולם יושבי מדינות אשכנז כו׳ כי גם עתה אתרוגי קאלאברע רובם ככולם נשלחים למדינות אשכנז בסך מסוים יותר מלשארי ארצות וע״כ אתרוגי קאלאברע כשרים בלתי שום ספק ואינם צריכי׳ לשום סימן כלל.

וכאשר כתב החת״ס שהבאים מאיים אחרים צריכי׳ לידע מי הוא המעיד עליהם כו׳ ואתרוגי קארפע אינו יודעים כלל מי הוא המעיד, כי מי מכיר את הרב דשם וכאשר ידוע בכלל הרבנים במקומות אלו מי יוכל לסמוך עליהם, וה׳ הטוב יכפר כו׳, ולזאת לפ״ד האתרוגים אשר יהיו מהשגחת כבודו ובנו הר״ש שי׳ בודאי טובים הרבה מאתרוגי קארפע.

והאמת אגיד כי אף עם השגחתם, מ״מ אתרוגי קאלאברע אצלי במעלה יותר מכל האתרוגים שבעולם, אך לגבי אתרוגי קארפע בודאי טובים יותר האתרוגים שתחת השגחתם, וכנ״ל.

הרב דקאליש יבוא לפה בימים אילו, אפשר יש לדבר אתו בזה, יודיעינו ומה שביכולתי אעשה אי״ה לטובתו, כשיקבל מכתב מרי״ק ז״ס יתיישב היטיב איך יוכל לגמור אתו על דברים ברורים הנראי׳ בודאי ולא על השערות, והשי״ת ברוב רחמיו יעזור לו שיוכל לשלם חובותיו ושיתפרנס בכבוד ובריווח ויוכל לעשות שידוך הגון עבור בנו שי׳.

אנחנו נהי׳ בפה אי״ה עד אחר פורים ואח״כ נסע אי״ה לביתינו שלום דרך פאריז ברלין. בקשתי להשיבינו תיכף על מכתבי לפה כפי

שידוך... בנו: לקמן באגרת לג ״מו״ט בעד כלולות בנו״. ולקמן אגרת עה ״מז״ט בעד חתונת בנו״; בנוסף לבנו הרש״ז היו לו עוד שני בנים: א) הי״ר מנחם יוסף יהודה ליב. ב) הי״ר אליעזר ישראל.

האדרעס שארשום למטה. אני אקבל אי"ה ג"כ מכתב מרי"ק ז"ס ממינסק או מליובא'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ונ"ד (חותנו) ידידו עוז הדו"ש וטובתו מלונ"ח תכה"י

שד"ב

אדרעס אלי:

Sch. B. Schneirsohn
Chateau Redosso áMenton
Midifrance

זוג' תי' ב"ה בחו"ש ופב"ש הטוב.

כח

[עשרה בטבת אתרח"ס]

כבוד ש"ב (נכדי) יקירי חביבי הרב המפורסם ווח"ס י"א כו' מו"ה שניאור שי'

משלומי ת"ל, כה לחי. מכתבו קיבלתי לגודל קו"ר אשר נודעתי משלומו אחרי שלא קבלתי מכתב זה זמן רב. ומכתבו הארוך מקודם יוהכ"פ שכותב לא קבלתי בטח נשאר אצל אמי מורתי הרבניות תי' ולא שלחה אותו אלי.

ע"ד מסחור האתרוגים כתבתי לכבוד אביו ב"ד הר' שי' באריכות בטח יהי' למראה עיניו, ובאמת אינני יודע כלל בעסק זה אך לפי הנראה לדעתי כתבתי ובקשתי מכ' אביו ב"ד שי' וכן אני מבקש מאיתו לכתוב לי פרטי אופני המסחור, ומה אופן עשייתי בזה ומה שביכולתי אעשה אי"ה. ואם אפשר להיות האופן שכתבתי הוא טוב מאד והיא הדרך היותר בטוחה.

כח

מע"ל האגרת שלפנ"ז.

ש"ב (נכדי) ... שניאור: זלמן סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

מכתבו הארוך: ראה אודותיו גם לקמן אגרות ל. לד.

וע״ד הלולבים א״ל רי״ק ז״ס שאין זה עסק כלל והוא מסוכן מאד, כי לולבי א״י אינם יכולים לסבול אוירים שלנו, והלולבים ששלחו שנה העברה לויט׳ נרקבו. ואם כי כבודו כותב שמצאו לזה תרופה זה כשנתיים, הלא הלולבים ששלחו שנה העברה נרקבו ג״כ ובטח הוא עפ״י ההמצאה חדשה. ולזאת לפי דעתי אין זה מסחור לפניהם, אך באופן כזה שיבחנו פ״א לשלוח לרי״ק ז״ס רק איזה לולבים מספר מועט כמו עשרה או ט״ו, ונראה אם לא ירקבו יהי׳ זה מסחור על השנה הבעל״ט.

בקשתי להודיעני משלומו הטוב ואיך לו ישיבתו בחברון ת״ו, ואם עושה איזה דבר לכאב הראש ר״ל, בטח עוד נמצא אצלו הריצעפט מהפראפ׳ דחארקאוו, אפשר נכון שיקח אותו, והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב.

ונא להודיעיני מלימודו כעת בנגלה ונסתר ומה הוא לומד לעיוני, בדבר שאלתו אינני יכול להשיב לו כעת מאומה באשר גולה אני ממקומי ואין לי ספרים לעיין, רק איזה ספרי חסידות, ויחזק כבודו בלימודו בתורה ועבודה עפ״י הידוע לו מפי ספרים וכאשר כתבתי לו מעט מהרבה מכבר. וה׳ יהי׳ בעוזרו ויחזק את לבבו ויעלה מעלה מעלה ברו״ג כו׳.

אמי מורתי הרבניות תי׳ כותבת לי ששלחה אווז״ג ע״ס 75 רו״כ, 25 רו״כ בשביל כ׳ אביו ב״ד שי׳, וסך 50 רו״כ בשבילו וזה שייך לשנה העברה, וכשאבוא לביתי שלום אראה אי״ה בל״נ לשלוח על שנה זו.

אקצר כעת בכדי שילך המכתב קודם כי הזמן יקר לכם, כשאקבל מכתב מרי״ק ז״ס ערך שבוע הבע״ל ואראה מה שיכתוב, אפשר אכתוב לכם לפה״נ לי, אם יהי׳ איזה חדשות.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב (א״ז) אוהבו באמת ובתמים, הדו״ש וטובתו מלונ״ח תכה״י

שד״ב

זוג׳ תי׳ ב״ה בחו״ש ופב״ש הטוב.

ישיבחו בחברון: השוה לעיל אגרת כד, ובהנסמן הערות שם.
אווז״ג: = אנווייזונג (שטר).
שייך לשנה העברה: השוה לעיל אגרת ז, ובהנסמן בהערות שם.

כט

ב"ה יום ה' ו' אד"ר אתרח"ם לפ"ק
מענטאן

כבוד ב"ד (חתני) ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם בנש"ק י"א כו' מו"ה מרדכי דובער שי' וכא"ל שלום מהעוה"ע

ת"ל בעד החוה"ש, כה לחי.

מכתבו מי"ג שבט נכון הגיעני לרוב עונג אשר נודעתי משלומו הטוב. ואבקשו על להבא להודיעינו בכ"ע משלומו ומכל הנעשה אתו לטוב ויענג נפשי.

ע"ד החשבון מהנשלח מאמי מו' הר' תי', אינני יודע עתה. ואני כתבתי לה בקרוב זמן בואי לפה והזכרתי' על השילוח, אך אינני זוכר כמה כתבתי, ואם שהי' באפשרי לברר החשבון עתה ג"כ, אך מלאכה רבה היא, ואי"ה בבואינו לביתי שלום ואדע אי"ה חשבון ברור ומה שימָצא אשלח אי"ה. הוואכער הוא בתוקף ואי"ה לא יוגרע ממנו, ולקבל מאחי הרמ"מ שי' זה דבר קשה, ואם יהי' ביכולתי אברר אי"ה החשבון בפה ומה שיגיע לכבודו אכתוב אי"ה לאמי מורתי הר' תי'.

ע"ד מסחור האתרוגים קבלתי מכ' מרי"ק ז"ס, וכותב שהי' במינסק ודיבר עם הַ משכיל איתן, ונתקבל הענין אצלו, ורצונם שתשכרו גינה וכל האתרוגים יהי' שייכים להם, ואתם תקבלו פע"ט כפי שיוסכם ביניכם, וכותב שיכתוב לכבודכם, בטח כתב, ואני כתבתי לו שיודיעיני מהחילופי דברים בזה, ולא קבלתי מאתו תשובה, ואכתוב לו אי"ה עוד הפעם, למען שלא יעבור הזמן, אם יסכים על זה שתמכרו שם האתרוגים הטובי' ותקבלו החצי מהמקח, אינני יודע, כי נצרך לו סחו' טובה לַפות כללות הסחו', אך בכלל בקל יבואו לעומק השוה אי"ה בהפרטים, אך עליהם לראות ולהתאמץ שהסחו' יפיקו רצון

כט

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

מרדכי דובער: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

וואכער: תשלום שבועי, כדלקמן אגרת ל „2 רו"כ בכל שבוע", שהם מאה רו"כ לשנה — כדלעיל אגרת ז, ובהנסמן בהערות שם.

ע"ד מסחור האתרוגים: השוה לעיל אגרת כז.

הסוחרי׳ וישכרו גינה ויתעסקו בזה היטיב ויש תקוה להשי״ת שירויחו בזה אי״ה, ליכתוב להַ משכיל איתן אינני יכול ובפרט כשאינו שואלני, אך איני נצרך לכ״ז מאחר שרצונו בזה כנ״ל, ובקשתי להודיעני מה שכתב רי״ק ומה הושיבו לו, והשי״ת יעזור להם שיוגמר העסק הזה וירויחו בו ריווח נכון שיוכל לעשות שידוך הגון עבור בנו שי׳ ויתפרנסו בריווח.

מבריאותי אכ״ח לע״ע האויר בפה טוב מאד, ובכלל איז דער געגינד בהאוירים ובההרים והגידולים על אופן אה״ק, בדעתי שנסע מפה אי״ה אחר פורים הבע״ל דרך פאריז וברלין לביתינו שלום על חגה״פ הבע״ל.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ונ״ד (חותנו) ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שז״ב

* * *

כבוד ב״ד הרה״מ שי׳ עש״ז וב׳ היק׳ יחיו

ת״ל בעד החיים והשלום השוכן אתנו, כה לנצח

מכ׳ קבלנו לרוב עונג. איך בעט אייך אונז אפט שרייבן משלומכם הטוב בכדי לנחת.

עס זאל אייך ניט וואונדערן וואס איך שרייב ניט אפט, ווייל איך האב קיין גוטע נייס פון גיזונד ניט וואס צו שרייבן, ווילט זיך ניט שרייבן, רק לד׳ הישועה ותשועות ד׳ כהרף עין.

זייט גיזונד נאך א מאל, נ״ד דו״ש מלונ״ח תכה״י

שטרנא שרה ש״ס

שידוך ... בנו: השוה לעיל אגרת כז (בסופה), ובהנסמן בהערות שם.
כבוד ... ש״ם: הוספה מע״ל — מזוגתו הרבנית. אגרות נוספות מאתה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.
ב״ד ... היק׳: = בן־דודי הרב המפורסם שי׳ עם שלום זוגתו ובניו היקרים.

ל

[ו' אדר תרמ"ט?]

כבוד ש"ב (נכדי) ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס ניכבד י"א כו' מו"ה שניאור שי' וכא"ל שלום

ת"ל בעד החוה"ש, כה לחי.

מכתבו נכון הגיעני, והשי"ת ינחמו בכפלים לתושי', ואל יפול לבו מזה ח"ו, והשי"ת יעזור לו אי"ה, וביקשתי להודיעיני משלומו הטוב ומכל הנעשה אתו ויענג נפשי ממש. ואם חותנו ב"ד הר' שי' נותן לו הסך 2 רו"כ בכל שבוע ואם מספיק לו ההכנסה על ההוצאה.

ע"ד האתרוגים כתבתי לאביו ב"ד הר' שי' אם רי"ק והַ משכיל איתן רוצים ע"ז האופן שכתבתי במכתבי הקודם ותקוותי שיבוא לעומק השוה בזה. אך לא יכבידו כ"כ בהפרטים, כי האופן הזה הוא יותר טוב לפניכם, ואם גם לא ימכרו אתרוגים במקומם והיינו שירצו שישלחו כל הסחו' להם דוקא, דארפט איר זעך ניט שטעלן דערויף, והפע"ט לפה"נ יתנו 15 ק"כ מכל אתרוג ואפשר 20. אך ישתדלו שתהי' הסחו' טובה, ומובן איך הדבר נוגע להם.

מבריאותי אכ"ח לע"ע ואקוה להשי"ת שישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'.

המכ' הארוך אשר כתב אלי לליובא', כאשר שמעתי לא ראה אותו אדם והוא נמצא תח"י אמי מו' הר' תי', ובבואי לביתי אי"ה אקבלו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז ש"ב (א"ז) דו"ש מלונ"ח תכה"י

שד"ב

* * *

ל

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. ומתוכנה נראה שנכתבה יחד עם האגרת שלפנ"ז, ולכן לא בא תאריך בתחלתה.

ש"ב (נכדי) ... שניאור: זלמן סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

ינחמו בכפלים: על פטירת בתו שנולדה בקיץ תרמ"ט (כנ"ל אגרת כד), ולכן נזכר לקמן רק „בנם היקר".

2 רו"כ בכל שבוע: ע"ח המאה רו"כ לשנה, כנ"ל אגרת ז, ובהנסמן בהערות שם.

המכ' הארוך: הנ"ל אגרת כח, ובהנסמן בהערות שם.

כבוד נ״ד הרב שי׳ עש״ז חיק׳ תי׳ ובנם היקר שי׳

משלומנו ת״ל כה לחי, מכ׳ קבלנו לרוב עונג, כן אבקשם להבא לכתוב לנו בכ״ע משלומם הטוב ומשלום בנם היקר שי׳ ובאמת יהי׳ לנו לרוב עונג.

זייט גיזונט גליקליך נאך א מאל

נ״ד דו״ש מלונ״ח תכה״י

שטרנא שרה

לא

[קיץ תרמ״ט?]

אחרי דרך מבוא השלום, באתי לעורר את כה״ר בדבר מצוה גדולה, מצות הצדקה ופיקוח נפשות בנפש יקר הערך ידידינו הניכבד המפורסם מו״ה א׳ אבלי נ״י פ״ס, אשר כללות הדבר כבר ידוע לכה״ר

כבוד ... שרה: הוספה בשוה״ג מזוגתו הרבנית. אגרות נוספות מאתה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

לא

רובה של האגרת (חלק החסידות שבה), בתוס׳ קיצורים וכו׳ מבנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, נדפס כמאמר בפ״ע, ד״ה כל המרחם, בסה״מ תש״ט ע׳ 7 (הב׳). ונשלמה כאן עפ״י העתקה.

בתש״ט שם: ״הנני שולח בצירוף למכתבי זה מתנה טובה הנמצאת בבית גנזי, הכי יקרים ונחמדים, מאמר חסידות המדבר ומבאר ביחוד את מעלת הצדקה ופעולתה בגשמיות וברוחניות. מאמר זה הוא אגרת הקודש אשר הערין הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע זה כששים שנה — בשנת תרמ״ט — לאחד מחסידי גבירי אנ״ש בעת ההיא בתור כיבוד נפשי רוחני — רוחניות נפש־דיקער כיבוד און דערוועקונג״.

במעשה הצדקה הזו נכתבו, בקיץ תר״נ (לקמן אגרות לו־נ) אחד־עשר אגרות נוספות, והן כולם נכתבו לעיירות שונות שבארץ רוסיא. וממה שהאגרת שלפנינו נכתבה ל״נדיבי לב שבחוץ למדינה״ אחר ש״כבר עשינו ופעלנו בזה הרבה בסך נכון״ בתוך המדינה, הי׳ נראה לכאו׳ שנכתבה האגרת שלפנינו — אחר אגרות קיץ תר״נ. וצ״ע.

ע״ד אגרת זו, והאגרות דלקמן, מסופר באגרת בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע (ב׳ אדר תרצ״א(?). להרא״מ מאדיעווסקי): ״ידוע לי אשר במשך שנות תרמ״ח־תרנ״ג היתה חליפות מכתבים גדולה בדא״ח עם מקומות שונים, ומחליפות המכתבים הלזו יצאו אח״כ המאמרים להבין ההפרש בין קליפת עמלק לז״מ רעוז [נזכר גם לקמן אגרת תקי, ובכ״מ בדרושי רבנו] (שהי׳ מכתב לאחד), ואח״כ המאמר להבין יתרון מעלת ההתבוננות קודם התפלה כשהוא מלובש בטו״ת דוקא [שהיא אגרת טז דלעיל], ומאמר אלו דברים שאין להם שיעור [שהיא, כנראה, אגרת מח דלקמן] ומאמר כל המרחם על הבריות [שהיא, כנראה, האגרת שלפנינו; אך צ״ע, שכל המאמרים הנזכרים כאן הם של כ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע, ומאמר זה ידוע לנו רק מסה״מ תש״ט] (אשר יסודתו במכתבים הללו שקבלתי), ועוד מאמר ויכנעו עמי [שהיא אגרת מג דלקמן] שלא ראיתיו״.

א׳ אבלי נ״י פ״ס: – אברהם אבלי נ״י סערסאן. ראה אודותיו התמים ח״ח (ח [542]. [שיב] פט). ס׳ השיחות ת״ש ע׳ 23. 42 (ושם שלאח״ז התיישב בקעניגסבערג, והתחיל במסחר טרסרות. וראה גם לקמן אגרת עב).

מידידינו הגביר הר״מ מאנעזאהן האיש הזה הוא מהאנשים הנעלים בזמנינו ת״ח וי״א באמת עפ״י דקות תורתינו הקדושה, מצורף לזה זכות רוחו וטבעו אוהב אדם ביתרון ומרגיש בצער זולתו ומטיב לכל יותר מכפי כוחו, כל ימיו הי׳ במצב הגבירות ופעל ועשה כמה טובות לכמה מאחב״י בגופו ונפשו וממונו, ועתה יד ד׳ נגע בו ר״ל אשר כל הונו נשאר בידי אחב״י בסיבות מסיבות שונות אשר נסתבבו מבעל הסיבות ונשאר בעירום ובחוסר כל בלחץ ודחק ר״ל עד הקצה האחרון, ונוסף לזה האימה והפחד מהנושים ונוגשי׳ אשר אין לאל ידו עתה לסלקם ובלתי אפשרי לתאר אף בפה ובפרט בעט סופר את גודל הרחמנות שעלי׳ במצבו הנורא והאיום והעיקר במה שנהפך עלי׳ הגלגל ר״ל מן הקצה אל הקצה, וכל המכיר אותו, עצם מהותו ואיכותו ימס לבו בקרבו. ועתה ההכרח לבקש עזר מזולתו, אם שזה נגד טבעו העצמי לגמרי, אך ד׳ הביא לכך, וכבר עשינו ופעלנו בזה הרבה בסך נכון וסילוק איזה חובות וההוצאה ההכרחית אך אין הקומץ כו׳. וכבר כלו כל המקומות, ואחינו ידידינו עוד לא נושע. ואנחנו לא נדע מה נעשה, איך נעזוב את אחינו במצב רע ומר כזה, ויראים אנו לנפשינו לחשות בזה, ולעמוד מרחוק ח״ו ומצאנו עון, ומה נאמר לאחינו בעת שידובר בנו.

ובהיות בפה מחנינו ידידינו הג׳ הר״מ מאנעזאן, הוסכם אצלינו באשר ידענו את אחינו נדיבי לב שבחוץ למדינה מצטיינים במצות הצדקה, שיסע ידידנו הר״א פערסאן יחד את ידידינו הר״מ מאנעזאן לחוץ למדינה, ובאשר שהזמן הי׳ קצר להַ מאנעז׳ ונסע על יו״ט לביתו וידידינו הַ פערסאן נשאר באמשטרדם בלי שום מכיר ומודע אשר יושיעו בעת צר ויעמדו לימינו, ומהעדר הזמן ידידנו הַ מאנעז׳ לא פעל מאומה ולבד שלא הגיע אל תכלית המכוון, עוד נוסף לזה הוא בארץ נכרי׳, ואין מרחם כלל ומאין יבוא עזרו, ולפי דעתי צריך ידידנו הַ פערסאן לראות איזה מסחור בחו״ל, כמו מסחור הדימענטין וכדומה, וברצות ד׳ יש לקוות שיסלק חובותיו ויתפרנס אי״ה בריווח ובמנוחה, או לעסוק באיזה מסחור אחר בעיר אחרת, ובזה טובתו עתה, ואז יש לקוות להשי״ת שיבוא אי״ה אל המנוחה, אך כ״ז דורש סך נכון כסף הוצאותיו ההכרחים עד אשר יתרגל בהמסחור, כמו מסחר הדימאנטין וכדומה שלא עסק בזה מעולם, ועד אשר יתחיל להרויח אי״ה, ועל עצם התחלת העסק צריך לכה״פ ערך אלף גולדין וידידינו חסר מכל אלה,

---

הר״מ מאנעזאהן: ה״ר מנחם מאניש מאנעזאהן. אגרות אליו — לקמן קסו, ובהנסמן בהערות שם.

ולזאת אבקש את כה״ר בבקשה שטוחה כפולה ומכופלת להיות בעזרי נפש ידידינו אחינו הר״א שי׳ ולהשתתף במעשה הצדקה הזאת. וידעתי אשר ידיו רב לו, ואם אך יכניס את עצמו בזה יוכל לפעול הרבה אי״ה, ולאו בכל יומא מתרחיש ענין גדול כזה, באדם נעלה שהי׳ סוחר כל ימיו בהנהגה ישרה וטובה כנ״ל ונוגע הדבר בפיקוח נפשות ממש וכאשר ידעתי את כה״ר לנדיב לב ועסקן במצוות, אבקשו לרחם על אחינו ידידינו ולהכניס א״ע בהענין הזה להשתדל בטובתו.

וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים (שבת דף קנ״א ע״ב) והקב״ה משפיע לו רב טוב במדת הרחמים שהיא בלי גבול שעל זה ארז״ל (שבת דף קי״ח סע״א) שהיא נחלה בלי מצרים. והענין דמדת הרחמי׳ היא מדתו של יעקב אבינו ע״ה כמ״ש בזהר ובס׳ קבלה בכמה מקומות ומהם בזהר ח״א ד׳ קס״א ע״ב פ׳ ויצא ע״פ ויקח לו מקל לבנה וז״ל מקל לבנה לח היינו דרגא דחיוורא דסטר ימינא ולוז וערמון היינו דרגא סומקא דסטר שמאלא ויפצל בהן פצלות לבנות דאעבר דינא מן דא ואתחבר לי׳ בימינא והוא עאל בינייהו ונטיר לון כחדא ואתעביד כולא חד בתרי גווני ועם כל דא מחשוף הלבן דיתגלי חיוור על סומקא כו׳ עכ״ל. ועוד שם בד׳ קס״ב ע״א בס״ת וז״ל ויקח לו יעקב בריר לי׳ לחולקי׳ ועדבי׳ מקל לבנה לח סטרא דימינא כו׳ ולוז דא סטרא דשמאלא כו׳ וכולהו אחיד בימינא חוורא בגווני׳ וסלקא בהו דכתי׳ מחשף הלבן דאע״ג דאחיד לתרין סטרין נטל חולקי׳ לסטר ימינא ואגליף בכולא בהאי סטרא ובהאי סטרא כדין איקרי גבר שלים עכ״ל. וע׳ בפי׳ הרקאנטי על התורה על פסוק ויקח לו יעקב וז״ל ולקח לעצמו מדתו (לחברא) בסוד האמונה (היינו בחי׳ מל׳ והוא כמ״ש בזהר הנ״ל, וביאור דברי׳) מקל הוא סוד תפארת ישראל הנאצל מזרועות עולם כו׳ שכלל שניהם ומבריח מן הקצה אל הקצה כו׳ ויפצל בהן פצלות לבנות שיהי׳ כולם בסוד הימין כו׳ עכ״ל יעו״ש. ועיין מ״ש עוד בפ׳ וישלח בפסוק ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם כו׳, וע׳ מ״ש עוד בפ׳ שמות בפסוק זה שמי לעלם וזה זכרי ובפסוק ויזכור אלקים את רחל בפ׳ ויצא ועמ״ש בביאור לפי׳ הרמב״ן (ממהר״מ תלמיד הרשב״א) בפ׳ בשלח ע״פ וה׳ הולך לפניהם יומם כו׳. ובשל״ה ח״ב תורה שבכתב פ׳ ויצא דף רצ״א ע״ב כ׳ וז״ל כי מדתו של יעקב היא תפארת כו׳ ונודע כי תפארת הוא המכריע בין שני המדות של חסד וגבורה, שהם מדותי׳ של

כל המרחם: מכאן ואילך נדפס בסה״מ תש״ט שם, ומשם נעתקו הקיצורים — מאת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע [בין חצאי רבוע] וההערות — מאת כ״ק אדמו״ר שליט״א [בשוה״ג].
כמ״ש בזהר ח״א: להעיר מאור התורה ע״פ זה.

אברהם ויצחק, ואעפ"י שהוא מקבל מן שניהם ומכריע מ"מ מטה כלפי חסד ביותר מלהגבורה, ע"כ אמר אצל אברהם אביך ולא אצל יצחק כי מטה כלפי חסד אברהם כו' עכ"ל יעו"ש. ובזהר ח"ג דל"ח ע"א ע"פ זכור רחמיך וחסדיך כו' רחמיך דא יעקב וחסדיך דא אברהם, וכן נמצא בהרבה מקומות בזהר וכתבי האריז"ל ושארי ס"ק דיעקב הוא מדת הרחמים. ובס' ערכי הכינויים לבעה"מ סה"ד בערך אל הביא בשם מדרש הנעלם ע"פ ואל שדי יתן לכם רחמים ואל דא אברהם שדי דא יצחק רחמים דא יעקב. ובמדרש בראשית רבה פ' ע"ח ע"פ והוא עבר לפניהם אמר הה"ד כרחם אב על בנים תני ר"ח כרחמן שבאבות ואיזה רחמן שבאבות כו' ר' לוי אמר זה יעקב כו', ואם כי לפי דעת ר"י שם הוא אברהם הוא שנק' ג"כ רחמן, אמנם מדתו העיקרית של אעא"ה הוא מדת האהבה דהיינו מדת החסד שכן נקרא אברהם אוהבי, וכמ"ש במדרש ר' נחוני' בן הקנה הנק' ספר הבהיר (קרוב לסופו) הובא בפרד"ס שער הכינויים פ"ד אמרה מדת החסד כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי לעשות מלאכתי שהרי אברהם עומד שם במקומי עכ"ל הרי דמדת אברהם הוא מדת החסד, עוד כתב שם לפני זה בא יעקב ורצה בה (בבחי' העטרה) ולא נתנה לו אמר לו הואל ואברהם למעלה ויצחק תחתי' אתה תהי' באמצע (ע"ש בפי' אור הגנוז) ותכלול שלשתן כו'. והיינו דכתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך דהיינו נחלה גמורה דלית לה חסור החסד והפחד והאמת והשלום עכ"ל. היוצא לנו מכל זה דמדת יעקב הוא מדת הרחמים ובה הוא מדת האמת כאשר יתבאר אי"ה, וענין האמת הוא שהוא בלי מיצר וגבול והיינו בלי הפסק. ויובן מהיפוכו הוא השקר והכזב שכל דבר הניפסק נק' כזב, וכמו שאמרו במשנה (פרה פ"ח מ"ט) מים המכזבים דפי' הפוסקים. נמצא כל דבר הניפסק לפעמים נק' כזב. ומובן מזה דאמת הוא שאינו ניפסק לעולם וכמארז"ל (שבת דק"ד ע"א) קושטא קאי שיש לו קיום תמיד, וזהו שכתב הרמב"ם ז"ל בס' היד הל' יסודי התורה פ"א ה"ד הוא שהנביא אומר וה' אלקים אמת הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמיתתו. ונימשך למה שכתב גם בה"ג שכל הנימצאים צריכים לו שהם עלולים ממנו והוא המקיימם, ונימצא אין קיומם מצד עצמם כ"א ברצון המקיימם ואם יעלה ברצונו ית' להפסידם יפסדו כולם וכאשר באמת יהי' כן לעתיד לבוא וכמ"ש (ישעי' סי' נ"א) כי שמים כעשן נימלחו והארץ כבגד תיבלה ויושבי' כו' ודרשו ע"ז רז"ל במדרש בראשית רבה פ' מ"ב שכל מה שניברא ביום ראשון עתידי' לבלות כו'

וכמ"ש במדרש: נדפס בהשמטות לזח"א רס"ד, ב'.

יעו״ש והוא כמאמר רז״ל (סנהדרין ד׳ צ״ז ע״א) א׳ רב קטינא שית אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב ופירש״י ז״ל בר״ה דל״א ע״א ד״ה ליום שכולו שבת (דזהו לדעת רב קטינא) שעתיד העולם להיות חרב ואין אדם וכל המלאכות שובתות כו׳ עכ״ל הרי שיחרב העולם ברצונו, ולזאת גם עתה בזמן קיומם אינם נק׳ אמת, ואין לך אמת אמיתי אלא הקב״ה שהוא חי וקיים לעולם. היוצא מזה שהאמת הוא דבר שאינו ניפסק והוא בלי גבול ועז״נ תתן אמת ליעקב, דבחי׳ האמת ניתן ליעקב שמדתו מדת הרחמי׳ וזהו נחלת יעקב שהיא נחלה בלי מצרים וגבולים כו׳ ועיי׳ מ״ש רבינו בחיי בפ׳ ויחי ע״פ ויגוע ויאסף אל עמי׳ בענין שארז״ל יעקב אבינו לא מת כו׳.

[קיצור. מדת הרחמים היא מדתו של יעקב, נחלה בלי מצרים. זהו מדת האמת שענינו שאין לו הפסק].

ולהבין ביאור כל הדברים הנאמרים לעיל הנה ידוע שיש ששה מדות עליונות חסד וגבורה ות״ת (הוא רחמי׳ כנ״ל) הרמוזי׳ בפסוק לך ד׳ הגדולה והגבורה והתפארת כו׳ וצריכי׳ להבין מהו ההפרש בין חסד לרחמי׳ דהלא נושא שניהם הוא השפעת הטוב, ומה לן אם ההשפעה היא מצד החסד או מצד הרחמי׳. אך הענין יובן על דרך משל למטה במדות האדם הנה איש החסד ניק׳ כאשר רואה כל אדם לטוב ואינו רואה כלל את הרע שבו (וכניראה בחוש במדות בני אדם דמי שיש בו מדות אכזריות הנה בכל דבר ובכל אדם ה״ה מוצא תיכף את הרע שבו וזה יגדל בעיניו ואת הטוב שבו לא ימצא כלל ולהיפך באיש החסד שהוא מוצא בכל דבר את הטוב שבהדבר ההוא ואינו מוצא בו שום רע כלל) ואף אם ימצא בו איזה דבר רע יוקטן הדבר מאוד בעיניו, וא״כ מובן דהשפעת הטוב שמשפיע האיש החסד לזולתו הוא מפני שלדעתו הזולת ראוי מצד עצמו להשפיע לו, אחר שהוא טוב הרי הוא ראוי להשפעה, ואף כאשר רואה בו קצת רע הרי יוקטן הרע בעיניו לדונו בשביל זה למנוע מאיתו ההשפעה (ולא שעצם הרע קטן בעיניו אלא שאינו נחשב בעיניו למנוע ההשפעה מחמת זה) והוא מפני עוצם תוקף חסדו וטובו הנה כל אדם יהי׳ איך שיהי׳ ראוי הוא להשפיע לו טוב, נימצא ענין החסד הוא שההשפעה באה מצד שהמקבל ראוי אל ההשפעה, וה״ז היפוך לגמרי ממדת הגבורה דהגבורה הוא המניעה והצימצום לבלי להשפיע, והיינו לדקדק ביותר ואם אך נימצא בו איזה דבר רע שמחמתו אינו ראוי להשפעה יומנע ההשפעה מאיתו, ועל מדה זו נאמר (איוב סי׳ ד׳ י״ח) הן בעבדי׳ לא יאמין ובמלאכי׳ ישים תהלה (שם ט״ו ט״ו) הן בקדושי׳ לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו, שמים קאי

על עולמות העליונים והשמים בכלל ומלאכים שעבודתם היא עבודה זכה, מ"מ במדת הדין ידקדק בדקדוק גדול מאד עד שגם עבודתם לא זכו בעיניו עדיין ולכן בר"ה ויוהכ"פ שאז הוא זמן הגבורה ולכן נק' יום הדין הנה מלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין לפקוד על צבא מרום בדין כי לא יזכו בעיניך בדין, שמתייראים מאימת הדין והוא מפני שמדה"ד מדקדק ביותר ולכן אומרי' ווידוים בעשי"ת אפי' אותן שלא חטאו מעולם אפי' בדקדוק קל של ד"ס אומרי' ג"כ חטאנו עוינו כו' והוא שהגם שלא חטאו ועובדים את ד', אך מצד מדה"ד שמדקדק מאוד אין עבודתם אמיתית עדיין וע"ז אומרי' חטאנו כו' ובפרט מי שיש בו אפי' נידנוד חטא שצריך להתייירא מאוד ביום הדין ולעמוד אז על נפשו לבקש ולהתחנן לפני מלך מה"מ הקב"ה וכמ"ש (משלי כ"ח י"ג) ומודה ועוזב ירוחם דהיינו להתוודות על חטאו ויבכה במר נפשו על נפשו אשר הוטמאה בהחטא ויעזוב דרכיו דהיינו עזיבת החטא שלא ישוב עוד לכסלה. ועי"ז ירוחם במדה"ר כאשר יתבאר. וזהו שניצטוינו בימים אלו דעשי"ת להזהר יותר ולהחמיר על עצמינו בזהירות יתירה וכמ"ש בטור ושו"ע א"ח סי' תר"ג. והוא מפני שאז הוא זמן הדין שמדקדק יותר, ולכן צריכי' זהירות יתירה. היוצא לנו מכל זה דמדה"ד הוא המנגד לגמרי למדה"ח, דמדה"ח הוא שאינו מדקדק כלל וכל אדם ראוי להשפעת הטוב ומדה"ד הוא הדיקדוק ביותר עד שגם שמים לא זכו בעיניו כו'. ומובן מזה דכאשר יתעורר מדה"ח ויתגבר על מדת הגבורה, וישפיע השפעת הטוב, מ"מ יוכל להיות שיפסק ויומנע ההשפעה מצד מדת הגבורה אחר שמדת הגבורה היא מתנגדת למדת החסד, וההשפעה היא ממדת החסד בלי הסכם מדת הגבורה. הנה יוכל להיות שיתגבר ח"ו מדת הגבורה ויומנע ההשפעה. וכמו"כ יובן בהתכללות החסד והגבורה וכידוע שהמדות כלולים זה מזה, וכנראה בחוש במדת האדם שהחסד כלול מהגבורה וכן להיפך, הנה יש הגבלה להשפעת החסד מצד הגבורה שבה, ונימצא השפעה היא בבחי' מדה וגבול, אמנם מדה"ר היא בלי גבול שאינו ניפסק לעולם.

[קיצור. מצד מדת החסד כל אחד ראוי להשפעה. מצד מדת הגבורה גם שמים לא זכו. ומנגדים זל"ז].

וזהו שארז"ל במדרש שמות רבה ס"פ י"ח בעוה"ז עשה להם נס

אפילו אותם שלא חטאו: ע"ג"כ ד"ה החלצו — רנ"ט פ"ג.
וכידוע שהמדות: ראה שם פ"ו.

בלילה שהי' נס עובר (שאחרי הי' תוגה ולא הי' שמחה עולמית, מת"כ) אבל לע"ל הלילה נעשה יום שנאמר (ישעי' ל') והי' אור הלבנה כאור החמה כו'. עוד שם ס"פ י"ט לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפניהם שנא' וה' הולך לפניהם (דכל מקום שנאמר וה' הוא וב"ד, כמו שפירש"י ז"ל ע"פ וה' המטיר על סדום והוא מהמד' ב"ר פנ"א) אבל לע"ל אני לבדי שנאמר (ישעי' נ"ב) כי הולך לפניהם ה' ומאספכם אלקי ישראל. והענין דאני וב"ד הוא השתתפות ב' המדות חו"ג כמ"ש בפי' הרמב"ן על התורה בפסוק וה' הולך לפניהם ובהביאור על סודות הרמב"ן (מהר"מ בר"ש תלמיד הרשב"א ז"ל) רמז למדת היום שהוא במדת הלילה (יום ולילה אור וחושך שהוא חסד וגבורה) ומפרש הרמב"ן ז"ל דביום הי' מדה"ח ובלילה הי' מדה"ח בהתלבשות במדת הגבורה. וזהו כוונת המדרש בעוה"ז הי' נס בלילה דהיינו אני וב"ד לכן הי' נס עובר שלא הי' השמחה עולמית וכאשר ניתבאר לעיל שיש גבול להשפעה מצד מדת הגבורה שמנגדת לחסד כו' אבל לע"ל אני לבדי, ופי' הרמב"ן שם שמדת הדין תתעלה במדה"ר וזהו שאמר במדרש הנ"ל דספי"ח דלע"ל הלילה יהי' יום, ולא אמר שהגאולה תהי' ביום, והוא שגם אם הגאולה תהי' ביום א"ז גאולה שלימה עדיין, דאף דיום הוא חסד מ"מ הלא יש לה גבורה המנגדת כו', אלא שהלילה תהפך ליום והיינו כמ"ש הרמב"ן ז"ל שמדה"ד תתעלה במדה"ר והיינו שמדה"ד תתהפך לטוב וחסד והיינו במדה"ר כאשר יתבאר. ואז תהי' גאולה שלימה וניצחיות שלא תופסק לעולם. והענין הוא דמדה"ר הוא שנותן מקום למדת הדין לאמר הן אמת שאינו ראוי להשפעה מ"מ צריכי לרחם עלי' ולהשפיע לו, ולא כמו מדה"ח שמשפיע הטוב מצד שהמקבל ראוי להשפעה, ולזאת מדת הגבו' מנגדת לזה שאינו ראוי כו'. אמנם מדה"ר מסכמת בזה למדת הדין שהמקבל אינו ראוי להשפעה ואינו צריכי להשפיע לו מצד המקבל, רק מצד המשפיע שצריכי לרחם עליו ולהשפיע לו אף שאינו ראוי. וע"ז מסכמת מדת הגבורה ג"כ. וזהו שכתב בשל"ה הנ"ל דתפארת הוא מכריע בין ב' המדות חו"ג. וענין המכריע הוא ששניהם מסכימים לדעתו, וכמו בדיינים שצריך להיות שלושה, והג' הוא שיכריע בין השניים ויוצא המשפט מוסכם מכולם, כמו"כ יובן כאן בענין ההכרעה במדה"ר שגם מדה"ד מסכמת על ההשפעה, וזהו הכוונה במדרש שהלילה תהי' יום דמדת לילה דהיינו מדה"ד תתהפך ליום וחסד והיינו במדה"ר. וע"ז אמר ומודה ועוזב ירוחם שע"י ההכנעה והשפלות שעושה בנפשו ועוזב דרכי עי"ז מעורר מדה"ר. ואותה אנו

והענין הוא: להעיר ג"כ מהמשך מים רבים תרל"ז פ"נ וד"ה החלצו הנ"ל פ"ל.

מבקשים שיתנהג עמנו במדה"ר, וכמ"ש אלקי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו, אבינו אב הרחמן כו', ובעשי"ת עיקר בקשתינו הוא על מדה"ר, והיינו שמדה"ד תיתהפך לטוב וכמארז"ל בירושלמי פ"ב דתענית סוף ה"א ע"פ הנה ד' יוצא ממקומו יוצא ממדה"ד למדה"ר על ישראל כו'.

[קיצור. השפעה מצד מדה"ח אינה בל"ג כי הגבורה מנגדת, משא"כ מצד מדה"ר שנותנת מקום לגבורה וגם הגבורה מסכמת].

וזהו שארז"ל (סנהדרין דקי"א ע"א) ע"פ וימהר משה ויקוד ארצה כו' מה ראה ר' חנינא בן גמליאל אומר ארך אפיים ראה, ורבנן אמרי אמת ראה. ובמדרש תילים מזמור צ"ג ע"פ עדותיך נאמנו מאד כו' ד' לאורך ימים הביא ג"כ פלוגתא זו. ראב"י אומר ארך אפיים ראה, ורבנן אמרי על מדה"ר ופי' הבחיי פ' תשא ע"פ וימהר משה את המדרש הזה, דלדעת ר"ח נתן הודאה על ארך אפיים כי היא מדה שיצטרכו לה כל ישראל בכל הדורות שהקב"ה יאריך אפו להם, ורבנן אמרי שנתן הודאה על מדת האמת שהיא רבת הסליחה לרחם עליהם לגמרי ושלא יזכר עונם (ורש"י ז"ל פי' שם באופן אחר יעו"ש. וכן פי' הרמב"ן ז"ל בפ' שלח ע"פ ועתה יגדל נא, וכן פי' הבחיי עצמו שם בהטעם שלא הזכיר משה מדת ואמת כשהתפלל על המרגלים (והוא כמארז"ל בר"ה די"ז ע"ב דמתחילה אמת ולבסוף חסד) ושניהם אמת אלא שרש"י ז"ל והרמב"ן והבחיי ז"ל פ' שלח מדברים בעצם מדת האמת כמו שהיא בשרשה במדת הגבורה דהיינו אמיתות עצמותו בהתנשאות העצמות, וכאן דיבר הבחיי במדת האמת כשבאה במדה"ר שע"ז נאמר תתן אמת ליעקב, והוא ע"י תשובה ממשיך מדת האמת במדת הרחמים וכמ"ש ומודה ועוזב ירוחם, ועיין בבחיי שם פ' שלח ששם לא עשו תשובה מעצמם כ"א משה רבינו ע"ה התפלל בעדם, אמנם כשעושה תשובה והיינו מודה ועוזב אז ירוחם במדת האמת והרחמי' שהוא רבות הסליחה עד שלא יזכרו העוונות כלל, והדברי' עתיקים) כי ארך אפיים מדה קשה קצת מאריך אפי' וגבי דילי' עכ"ל. וי"ל דענין א"א הוא כענין רב חסד. וכמ"ש הבחיי פ' וירא ע"פ ואברהם שב למקומו וז"ל והנה מדה"ד עקודה לפני מדה"ח שאלמלא כן תחרב העולם כו' וזהו ביאור לשון ורב חסד שהחסד מתרבה על הדין עכ"ל. וממה שאמר ורב חסד שהחסד מתרבה משמע שיש מציאות הדין אלא שהחסד מתרבה עליו לטובת העולם, וכמו"כ יש לומר בענין ארך אפיים. וע' מ"ש רש"י במס' ב"ק דף נון ע"ב ד"ה ארך אפיים דאפיים משמע שני רצונות והיינו שני פנים פנים שוחקות ופנים זעומות כו'. ולפי דרכינו יש לומר דהיינו

שיש בו ב' המדות חו"ג אלא שמתגבר החסד על הגבורה, ובגמ' ר"ה די"ז ע"א ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד ר"א אומר כובשו כו' וריבח"א נושא כו' תנא דבי ר"י מעביר ראשון ראשון אמר רבא ועון עצמו אינו נימחק כו'. וע"ש ברי"ף. הרי שבמדת ורב חסד אף שהחסד מתרבה ולכן מעביר ראשון ראשון מ"מ עצם העון לא נימחק עדיין. וכמו"כ הוא במדת ארך אפיים דמאריך אף וגבי דילי', מפני שעצם הדין לא ניתהפך עדיין, אמנם במדת האמת דהיינו מדה"ר דעצם הדין מתהפך לטוב נימחל העון לגמרי, וזהו שאמר רבינו בחיי על מדת האמת שהיא רבת הסליחה כו' ושלא יזכר עונם היינו שהעון נימחק לגמרי, וכענין שארז"ל (יומא דפ"ו ע"ב) גדולה תשובה שהזדונות נעשו לו כזכיות (אלא שיקשה לכאורה דלפי הנ"ל הרי א"א ורב חסד ענינם אחד, ובאמת הרי הם שתי מדות, ויש לומר דיש הפרש ביניהם דא"א הוא שמאריך אף וגבי דילי' הרי גם מדה"ד פועלת פעולתה אלא שהוא באריכות הזמן, אמנם ורב חסד הוא שמטה כלפי חסד וכמו שאמרו בגמ' ר"ה כובשו כו' (והוא במי שהוא מחצה זכיות ומחצה עוונות ואפי' בלא תשובה כמובן בהרי"ף שם) ואין מענישים אותו על חטאיו, עד אם יהי' ח"ו רובו עוונות אז מיחשבא בהדייהו גם אותן העוונות (עיי' בפי' הר"ן שם) ונמצא כי רב חסד הוא יותר בבחי' החסד מארך אפיים. וכן כתב הבחיי בפ' שלח ע"פ ועתה יגדל שכ' וגדולה מזו שאתה רב חסד כו', אמנם בזה הן שוים שמדת הגבורה עוד ישנה במציאות ולא ניתהפכה, דגם במדת ורב חסד לא נימחק העון לגמרי ומיחשב בהדייהו כו' כנ"ל אמנם במדה"ר הרי נימחק העון לגמרי כו').

[קיצור. בורב חסד הדין במציאות אלא שהחסד מתרבה עליו, בארך אפים הדין גם פועל באריכות הזמן, בו:ימת הבלולה במדה"ר הדין נהפך לטוב].

וביאור הענין דהנה כ.ר ? הענין מה שהחסד מתרבה על הגבורה זהו הנק' המתקת הגבורה בחסדים, אמנם בזה יש ב' אופני המתקה, הא' הוא ע"ד ביטול המועט ברוב, וכמו עד"מ מים המרים שממתיקים אותם בריבוי המים היפים ומתוקים. שמפני שהמים המתוקים רבים על המים המרים הרי המים המרים מתבטלים בהמים המתוקים. אבל עצם המים המרים לא ניתהפכו לטוב, ואם יפרידו עתה הרכבתם ותערובתם יהי' המים המרים מרים כבתחילה. הרי לא נישתנו בעצם ממהותן הראשון, רק ניתבטלו בריבוי עד שאין מרירותם נירגש כלל. אמנם מצינו עוד אופן המתקה מה שהמר עצמו מתהפך למתוק, וכמו במי מרה ע"י משה רבינו דכתי' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו

המים, ושם אינו שייך ביטול ברוב כ"א שעצם המים המרים נעשו מתוקים בעצם. וכמו במי המרים המאררים דסוטה דכתי' ואם לא ניטמאה כו' וניזרעה זרע ודרשו רז"ל (סוטה דכ"ו ע"א) דאם הייתה עקרה ניפקדת כו' הרי המים המרים עצמן שהם כוחות הדין כמ"ש הבחיי שם פ' נשא, ניתהפכו לטוב וחסד עד שפעלו את הטוב להיות ניפקדת בבנים כו' הרי בהמתקה זו עצם המר נימתק להיות מתוק בעצם. ובדוגמא כזו יובן ההפרש בין שתי המדות א"א ורב חסד, ומדת האמת דהיינו מדה"ר, דבמדת א"א ורב חסד הוא שהגבורות נימתקין ע"ד הביטול ברוב שהחסדים מתגברים עליהם שלא להעניש ח"ו תיכף מצד הדין כ"א להאריך אף (וי"ל דלבד האריכות אף הנה עצם הדין נחלש ג"כ ע"י זה וכענין שארז"ל (סנהדרין דצ"ה ע"א) בת דינא בטל דינא. וכן כתב בפי' הש"ך על התורה פ' תשא בפי' מדת ארך אפיים אלא שכתב שם וז"ל ומצד האריכות כשיוצא מהאף בהילוכו נירפה, ולא ימצא מקום לחול ומתמתק ונעשה רחמים עכ"ל. ויקשה והלא אמרו מאריך אף וגבי דילי' וכנ"ל, והענין דבגמ' בסנהדרין שם אמרו שבא על החטא דנוב עיר הכהנים ואותו יום הי' יום האחרון שניקצב לתבוע חוב דנוב כו' יעו"ש. וא"כ הרי אף דגבי דילי' וכמו שאמרו שם בענין דא"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהי' העון הזה טמון בידיך כו', מ"מ נקצב ע"ז זמן עד מתי יענש בעבור החטא הזה ואח"כ נהפך לחסד. וזה גופא מה שמדה"ד נגבל ונקצב בזמן קבוע ה"ז מורה על חלישות שנחלש מדה"ד. וכ"ז הוא מצד התגברות החסד. ומ"מ נימצא הדין במציאותו כל הזמן שניקצב לו, ואחר הזמן ה"ה נימתק לגמרי ונעשה חסד וכמ"ש בפי' הש"ך ודבריו נובעים מהגמ' הנ"ל, וי"ל דזהו יתרון מעלה דמדת ארך אפיים על מדת ורב חסד, דבמדת ורב חסד אף שאינו נענש כלל על העוונות (עד שיהי' רובו עוונות ח"ו) מ"מ הרי הן עומדין תמיד ואינם נימתקים לגמרי, וכמו שאמרו שם בגמ' דר"ה דמיחשב בהדייהו כנ"ל (אם לא כשעשה תשובה שאז נימחלין לגמרי כו' כנ"ל) משא"כ במדת ארך אפיים הרי לאחר הזמן שניקבע למדה"ד הרי הם נימתקים לגמרי ונעשים רחמים. ונגד זה יש מעלה במדת ורב חסד. דארך אפיים הרי גבי דילי' ובורב חסד הרי אינו נענש עליהם כו'), או שמתגברים החסדים שאינו נענש עבור החטאים כו' כנ"ל אבל עצם הדין לא ניתהפך ולא נישתנה מהותם, וזהו נק' רק התגברות החסדים.

[קיצור. ב' אופני המתקה, ע"י ביטול ברוב וע"י אתהפכא. בא"א ובורב חסד המתקה על ידי ביטול. בא"א אריכות הזמן חלישות הדין ביטולו לאחר הזמן, משא"כ בורב חסד].

אמנם במדה״ר נימתקים הגבורות לגמרי וכמו שהמים המרים בעצם נעשים טובים ומתוקים, כמו״כ עצם הדין נימתק ונעשה טוב וחסד. וזהו שכתב ולא אבה ה׳ אלקיך לשמוע אל בלעם ויהפוך ה׳ אלקיך לך את הקללה לברכה וידוע דבלעם הוא המקטרג שמחפש אחרי עוונותיהם של ישראל, וע״ז אמר ולא אבה ה׳ אלקיך לשמוע אל בלעם שלא רצה לשמוע אל דברי המקטרג והיינו מצד התגברות החסדים מ״מ עצם הקטרוג לא ניתהפך כ״א שנידחה שלא יסתיר וימנע שום דבר וכענין שנית״ל במדת ורב חסד, אמנם ויהפוך ה׳ אלהיך לך את הקללה לברכה הוא שעצם הקללה מתהפכת לברכה והיינו שעצם הקטרוג ניתהפך שהקטיגור נעשה סניגור כו׳ (ויש לומר דמה שכ׳ ולא אבה לשמוע היינו על שאר הקללות שחשב לקללם דאף שלא שמע אלי׳ מ״מ נימצאו במציאותן ולא ניתהפכו ולבסוף באו וכמו שארז״ל (סנהדרין דק״ה סע״ב) כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות שעז״א ויהפוך ה׳ אלקיך הקללה לברכה דעצם הקללה ניתהפכה לברכה). וזהו ענין המתקת הגבורות במדת הרחמים שעצם הדין ניתהפך ונימתק לטוב וחסד, וכאשר נית״ל דבהשפעה שע״י מדה״ר גם מדה״ד מסכמת עלי׳, וזהו שכתב הבחיי דמדת האמת היא רבת הסליחה לרחם עליהם לגמרי ושלא יזכר עוונם מפני שבמדת הרחמי׳ הרי מדת הדין והגבורה מתהפכת לגמרי ונעשה טוב וחסד כו׳.

[קיצור. במדה״ר עצם הדין נתהפך ונעשה טוב. וזהו ולא אבה לשמוע, מפני התגברות החסדים, ויהפוך דעצם הקללה נתהפכה לברכה].

וממוצא כל הדברים שניתבארו לעיל יובן מה שאמרו בגמ׳ דשבת דנחלת יעקב היא נחלה בלי מצרים, דנחלת יעקב היא מדה״ר דזהו מדתו כנ״ל, ומידת הרחמים אין לה מיצר וגבול שאין ההשפעה שמצד מדה״ר ניפסק כלל. דהנה הפסק ומניעת ההשפעה הוא מצד מדה״ד והגבורה, אמנם במדה״ר הרי הגבורה נימתקת לגמרי שנעשה טוב בעצם א״כ אין הפסק להשפעה, ולא כמו מדת החסד שממנה נמשך השפעת הטוב, אך אפשר שיופסק ההשפעה מצד מדת הגבורה שמנגדת לחסד וכמו שניתבאר באורך בענין ארך אפיים ורב חסד דאף שהחסד מתרבה ומתגבר על מדת הגבורה מ״מ הגבורה לא ניתהפכה ועדיין מנגדת לחסד. ולזאת יש גבול להשפעת החסד. אמנם מדה״ר שמהפך את הדין לחסד ונימצא אין לה מנגד כלל ולכן היא בלי גבול ואינו נפסק לעולם. וזהו דמדה״ר היא נחלה בלי מצרים דהשפעתה אינו

וידוע דבלעם ... שמחפש: תיב״ע במדבר כד, א. זח״ג ריא, ב. ועי״ג״כ ברש״י ורמב״ן עה״ת שם.

ניפסק לעולם. והנה ארז"ל (סנהדרין דף ק' סע"א) תניא רמ"א במדה שהאדם מודד מודדין לו (ופרש"י ז"ל אם מדד ונתן צדקה לעני מלא חפניו, הקב"ה מודד בחפניו ונותן לו) וזהו מחסדי ה' עם עמו ישראל אשר במעשינו למטה אנו מעוררים בדוגמא כזו למעלה, דהמדה שלנו אף כשעושי' הרבה בענין אחד, אינו בערך כלל לגבי למעלה, דהמדה שלנו באיזה אופן שיהי' הרי היא מדה גבולית שהרי כללות האדם הוא גבולי ומדתו של הקב"ה הרי היא בלתי גבולית ומ"מ כך היא המדה בחסדו של הקב"ה אלינו שנעורר כפי מעשינו וכמו שמודד צדקה בחפניו נותן לו הקב"ה בחפניו הבלתי גבולי וזהו שארז"ל בגמ' דשבת הנ"ל כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים שע"י שמתנהג למטה במדת הרחמי' עם זולתו מעורר מדה כנגד מדה שיומשך לו מלמעלה מדה"ר שהיא נחלה בלי מצרים. והיינו שמשפיעים לו מלמעלה השפעות הטוב הרוחני והגשמי במדת הרחמי' שאין לה קץ וגבול ואינה נפסקת לעולם כנ"ל באורך.

[קיצור. השפעת מדה"ר בלי גבול, כי הגבורה נתפכה לטוב ואין מנגד. בחסדי השי"ת כל המרחם, אף שהאדם גבולי, מעורר מדה כנגד מדה שמרחמין עליו, אף שלמעלה הוא בל"ג].

ועל פי כל הדברים הנאמרים לעיל באתי לבקש את כה"ר לרחם על נפש אחינו ידידינו הר' אבלי' פערסאן להוציא ממסגר נפשו להכניס א"ע במעשה הצדקה הגדולה הלזו בכל תוקף עוז. ומדה כנגד מדה ירחם עליו ה' ברחמי' המרובים שאין לה קץ וגבול. וישפיע לו רוב טוב ברו"ג שלא יופסק לעולם. ורבינו בחיי ז"ל כתב בפ' ראה ע"פ כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך דהעני הוא מחלק הדין, והעשיר הוא מחלק הרחמים, וכמו שהשמש מאיר ללבנה והלבנה מקבלת אורה מהשמש כן הנותן צדקה מאיר עיני העני ומקבל ברכתו ממנו, ועי"ז גורם למעלה השתתפות מדה"ר במדה"ד. ולפי דברינו שנית' יש לומר כשנותן צדקה לעני וממלא לו חסרונותיו הרי מסיר ממנו חלקי הדין, עי"ז מדה כנגד מדה גורם למעלה המתקת הדיני' במדת הרחמים. וזהו בגלל הדבר הזה יברכך ד' אלקיך, וידוע דשם אלקי' הוא מדה"ד וכמ"ש במדרשי רז"ל בכ"מ ושם הוי' הוא מדה"ר וזהו בגלל המצוה דצדקה שממלא חסרונות העני שהוא מחלק הדין. עי"ז יברכך ה' אלקיך בהשתתפות מדה"ר ומדה"ד היינו שגם מדה"ד מסכמת על השפעות הטוב. ואז ההשפעה בלתי גבולית כאשר נת"ל באורך. וזהו שכתב (משלי י"ב) באורח צדקה חיים ודרך נתיבה אַל מות, ופי' הבחיי בפ' ויחי שהצדקה היא העולה על משפט מערכת הכוכבים דידוע דחיי

האדם ניגזרים כפי משפט המערכה. אמנם הצדקה היא מדה עליונה ועצומה וכחה גדול ופרי׳ חיים וזהו באורח צדקה חיים, תוספת חיים על הניגזר. וביאור דברי׳ כי הגזירה והקצבה בכל דבר על פי המערכות היינו מב״ד של הקב״ה הנק׳ ב״ד העליון והוא מדה״ד שע״י נברא העולם להיות כל דבר במדה וקצבה וכמ״ש בראשית ברא אלקים (ורק שיתף עמו מדה״ר שהוא רק הארה לצורך קיומם כו׳), אמנם ע״י הצדקה ה״ה מעורר למעלה מדה״ר שלמעלה ממדת הדין, ומזה נימשך להיות תוספת חיים על הניגזר. וכמו עד״מ במלך ב״ו הרי הוא יכול לפסוק שלא עפ״י מדת ב״ד, דהב״ד פוסקים עפ״י הדין הניתן להם והוא מה שמלך במשפט יעמיד ארץ דהיינו מדה״ד, אמנם כשמבקשים רחמים מן המלך ה״ה מרחם עליו ומשפיע לו במדת רחמי׳, כמו״כ יובן במלכותא דרקיעא שע״י הצדקה ממשיכים מדה״ר להיות תוספות חיים על הניגזר, ודרך נתיבה אַל מות דמות הוא ממדה״ד כמובן ולכן העני שהוא מחלקי הדין חשיב כמת כמ״ש הבחיי שם בפ׳ ראה. אמנם הצדקה היא דרך נתיבה אַל מות שלא ישלוט בו מדה״ד, כ״א נימשך עלי׳ מדה״ר המוספת חיים בחיים רוחניים וחיים גשמיים. ובגוף ועצם מעלת מצות הצדקה כי רבה היא כבר ניכבדות מדובר בה בדברי רז״ל בבלי וירושלמי ומדרשי רז״ל ובזוהר ובספרי הראשוני׳ והאחרוני׳ עצמו מספר וגלוים וידועים. ובמשנה דפיאה פ״א ובגמ׳ קידושין דף מם ע״א שהצדקה היא מהמצות שהאדם אוכל פירותיהן בעוה״ז. והענין בקצרה הוא דאי׳ במדרש בראשית רבה פי״א שכל מה שניברא בששת ימי בראשית צריכי׳ תיקון אפי׳ האדם צריך תיקון, והכוונה הוא שכל מה שניברא בעולם הוא מעורב טו״ר, וכמו בגשמיות שיש סמים המחיים וסמים הממיתים וכן מים מתוקים ומים מרים, ובדרך פשט בכל דבר מדומם צומח חי מדבר יש בו תערובות פסולת וכל ניברא מדצח״מ מברר בתוכו הפסולת מהטוב, והטוב נעשה מזון לגופו, ואת הפסולת מדחה לחוץ כידוע בספרי הטבעיים. כמו״כ יובן הענין ברוחניות, שהפסולת ניק׳ רע וצריכי׳ תיקון, והיינו לברר את הרע מן הטוב ולדחות את הרע.

[קיצור. העני מחלק הדין והרחמים והצדקה מסירים הדין. וזה מעורר גם למעלה המשכת מדה״ר בתוספות על הגזרה ומדה״ד. כל הנברא מעורב טו״ר וצריך תיקון].

וזהו מה שמצינו לפעמים בדברי רז״ל דהדברים הגשמיים מגשמים את האדם ומרחיקין אותו מאלקות. וכמו שאמרו (ברכות דף ל״ב ע״א) אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר כו׳. מלי

כריסי' זיני בישי (שבת דקמ"ז ע"ב) חמרא דפרגותא ומיא דיומסת קיפחו עשרת השבטים ראב"ע איקלע להתם אימשך אבתרייהו כו' בעי למקרי בספרא החודש הזה לכם וקרא החרש הי' לבם. ופי' במהרש"א בח"א שם דלבו נעשה כחרש דכאשר הי' בין חכמים הי' לבו פתוח כפתחו של אולם כידוע מעלת ראב"ע באבות, וע"י שנימשך אבתרייהו נטמטם לבו ונעשה כחרש ובעי רחמי עליו וחזר תלמודו, הלא שהדברים הגשמיים מטמטמים לבו של אדם. ופעמים אמרו (יומא ד' ע"ו ע"ב) אמר רבא חמרא וריחא פקחין, ור"נ אמר עד דלא אכילנא בישרא דתורא לא צלינא דעתאי. וה"ז היפך הנ"ל דכאן אמר דבשר ויין מפקחין ומיישבין דעתו של אדם. והענין הוא מפני שכל דבר הוא מעורב טו"ר, וכאשר אוכל לש"ש היינו שבכח האכילה ההיא ילמוד ויתפלל אז אין הרע שבו מגשם אותו אדרבה מוסיף כח בעבודת ה', ואם אוכל בשביל למלאות תאוות נפשו אז הרע מגשמו ומורידו יותר ח"ו. וזהו שאמרו בגמ' דיומא שם זכה נעשה ראש לא זכה נעשה רש. והכוונה דכאשר זכה ומברר את הרע שבהיין דהיינו שאוכלו לשם שמים אז נעשה ראש דמוסיף לו כח בעבודתו. וזהו שאמרו במדרש הנ"ל דכל מה שניברא בעולם צריך תיקון ובירור לברר את הרע שבו כו', ואפי' האדם צריך תיקון הכוונה דהאדם גופו הוא ג"כ גשמי מד' יסודות הגשמיים, ומעורב ג"כ טו"ר, ועוד יש בו נפש הבהמית הנק' יצה"ר שממנה באות לאדם המדות רעות שבו כמו התאוה והכעס והגאוה כו'. וע"ז נאמר (קהלת ג') כי מי יודע רוח האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת למטה לארץ, פי' רוח האדם היינו הנפש האלקית שבאדם הנק' יצר טוב היא העולה למעלה דכל רצונו וחפצו הוא לאלקות היינו ללמוד ולהתפלל ולעשות מצות כו', ורוח הבהמה הוא היצה"ר היא היורדת למטה שכל חפצה ורצונה היא בתאוות גופניים וגשמיים מתענוגי העוה"ז. וזהו שהאדם צריך תיקון לתקן נפשו הבהמית לזככה ולבררה שלא להימשך אחרי התאוות הגשמיים ותענוגי העולם כי אם כל חפצו יהי' ג"כ אלקות היינו התורה והמצות כו' ומה שמוכרח לדברים הגשמיים כמו האכילה והשתי' ושא"ד יהי' הכל רק לש"ש ועי"ז מברר גם את הדברים הגשמיים, ולפי ערך בירור נפשו כן מברר חלקו בעולם. וע"ז נאמר (קהלת ג') גם את העולם נתן בלבו שהעולם נתון בלבו של אדם וכשמברר נפשו מברר חלקו בעולם.

ור"נ אמר: ב"ק עב, א.
ולפי ערך: ראה תניא פל"ז.
וע"ז נאמר: ראה זח"א קצה, ב.

והנה ארז"ל (קידושין דל"ט ע"ב) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והענין דשכר מצוה לגודל מעלתן א"א שכרן להימשך למטה בעוה"ז, מפני שעוה"ז הוא מעורב טו"ר ושרשן מבחי' מים התחתונים דע"ז נאמר יהי רקיע ויהי מבדיל בין מים למים, דמים עליונים הם למעלה מהיות מקור לעולם ושרש העולמות הוא מהמים שתחת הרקיע. והנה התורה נק' מים וכמ"ש (ישעי' נ"ה) הוי כל צמא לכו למים (ופרש"י לתורה) אמנם הוא המים שמעל לרקיע וכמ"ש (יחזקאל א') ויהי קול מעל לרקיע ומבואר במ"א דקאי על הקול תורה שהוא מעל לרקיע ולכן שכרן של התו' ומצות א"א שיומשך למטה מתחת לרקיע. ולכן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

[קיצור. גם האדם מעורב טו"ר, וע"י בירורו מברר גם חלקו בעולם. שכר מצות בהאי עלמא ליכא, כי שרשו ממים התחתונים ומעורב טו"ר].

אמנם בזה מעלת הצדקה שהאדם אוכל מפירותיהן בעוה"ז. דלע"ל יהי' גילוי אלקות וכמ"ש (ישעי' מ') וניגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר מפני שלע"ל לא יהי' העולם גשמי כמו שהוא עתה, וכמאמר רב קטינא (סנהדרין דף צ"א ע"א) שית אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב וכמ"ש (שם ל') ולא יכנף עוד מוריך שלא יהי' לבושים המסתירים, ואז יומשך בחי' שכר המצות. ומעין זה הוא במצות הצדקה שנימשך הארה מהשכר מצוה בפירותיהם בעוה"ז. והוא עפ"י מה שכתב אא"ז אדמו"ר הק' בס' תניא ח"א פל"ז וז"ל ובזה יובן מה שהפליגו רז"ל במאוד מאוד במעלת הצדקה ואמרו ששקולה כנגד כל המצוות. ובכל תלמוד ירושלמי היא ניקראת בשם מצוה סתם כי כך היה הרגל הלשון לקרוא צדקה בשם מצוה סתם מפני שהיא עיקר המצות מעשיות ועולה על כולנה שכולן (ר"ל כל המצות) הן רק להעלות נפש החיונית לה' שהיא היא המקיימת אותן ומתלבשת בהן ליכלל באור א"ס ב"ה המלובש בהן (בהמצות) ואין לך מצוה שהנפש החיונית מתלבשת בה כ"כ כבמצות הצדקה שבכל המצות אין מתלבש בהן רק כח אחד מנפש החיונית, בשעת מעשה המצוה לבד, אבל בצדקה שאדם נותן מיגיע כפיו, הרי כל כח נפשו החיונית מלובש בעשיית מלאכתו או עסק אחר שנישתכר בו מעות אלו, וכשנותנן לצדקה הרי כל נפשו החיונית עולה לה', וגם מי שאינו נהנה מיגיעו מ"מ הואיל ובמעות אלו הי' יכול לקנות חיי נפשו החיונית, הרי נותן חיי נפשו לה'. ולכן ארז"ל שמקרבת את הגאולה לפי שבצדקה אחת

אמנם בזה: עדכמ"ש בסעיף זה ראה לקמן בהוספה [בסה"מ תש"ט; ולפנינו לקמן אגרת מח].
וכמ"ש ולא יכנף: לשון כנף ולבוש. ראה תניא פל"ו.

מעלה הרבה מנפש החיונית, מה שלא הי' יכול להעלות ממנה כ"כ כחות ובחינות בכמה מצות מעשיות אחרות, עכ"ל. וגם מצות הצדקה אין לה גבול וכמ"ש בשו"ע יו"ד רסי' רמ"ט שיעור נתינתה כפי צורך עניים. ומפני שהוא בירור גדול שאין כמוהו ובלי גבול, לכן יוכל להאיר הארה משכרה גם בעוה"ז (ובוודאי נימשך בלבושים דקים יותר שאין בהם תערובות כ"כ, ובדוגמא שהי' המן שירד לישראל דארז"ל (יומא דע"ה ע"ב) לחם שניבלע באיברים שלא הי' בו פסולת. היינו שלא הי' בו תערובות רע, וכמו"כ יוכל להיות בכל השפעות כו'), וזהו שהאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז שע"י עשיית הצדקה נישפע עליו השפעה אלקית בהשפעת הטוב ברו"ג כו'. והנה ארז"ל (ב"ב ד"ט ע"א) גדול המעשה יותר מן העושה, והוא מפני שכל מסבב גדול מן המסובב כידוע. וכאשר הוא מעשה את אחרים גדול כוחו ומגיע למעלה יותר (ולפי"ז נכון הגירסא בטור ושו"ע סי' רמ"ט **משכר** הנותן ולא **כשכר** הנותן) ובשל"ה ח"א דרס"א ע"ב כתב מה שגדול המעשה יותר מן העושה מפני שיוכל לעשות שיתנו כמה אנשים והוא נוטל שכר כאו"א (היינו לסברתו ששכר המעשה שוה להעושה ולא יותר. ולעיל ניתבאר שגדול שכרו מן העושה כו') נימצא יש לו שכר כנגד כולם. וכתב ולכן כל אדם יתן כפי כוחו וישתדל שיתנו אחרים שידבר על לבם או באיזה ענין שיפעל אליהם שיתנו, ואז שכרו מרובה מאד, ובפרט לפי מה שנית' לעיל דשכר המעשה מפני שהוא מסבב ה"ה גדול מן העושה מובן דכאשר פועל על הרבה בני אדם שיתנו גדול שכרו כנגד כולם הרי שכרו מרובה מאוד. וגם יש לומר עפ"י מה שארז"ל (סוכה דף מ"ט ע"ב) אין הצדקה משתלמת אלא לפי החסד שבה, ופירש"י הנתינה היא הצדקה והטורח הוא החסד כגון מוליכה לביתו או טורח כו', ולפי"ז י"ל דלבד הנתינה שנותן, הנה הטורח שמטריח א"ע לטובת העני זהו גדול מהנתינה (דשם הכוונה הוא מה שרואה שהמעות שנותן לו לא ילכו לאיבוד היינו החסד בעצם הנתינה, אך ממה שאמר שם רש"י ז"ל דהחסד הוא מה שטורח א"ע להוליכה לביתו, י"ל דלבד החסד שמוליכה לביתו דעצם הטרחא מה שמטריח א"ע לטובת העני זהו בכלל החסד) וא"כ מה שמעשה את אחרים שיש בזה טורח גדול בגוף ונפש וכל זה יקטן בעיניו מפני שחפץ בטובת העני להיטיב לו שכרו מרובה מאד.

[קיצור. צדקה שהיא ברור גדול ולהיותה בלי גבול, אוכלין מפירותי' גם בעוה"ז (בלבושים דקים). וגדול המעשה כי המסבב גדול מהמסובב. נוטל שכר כאו"א טרחתו מרובה. ולכן גם שכרו מרובה מאד].

ועפ״י כל הדברים האלה באתי לעורר ולבקש את כה״ר בבקשה שטוחה כפולה ומכופלת להיות עושה ומעשה בענין הגדול הזה. ובגלל הדבר הזה יברכיהו ה׳ בפירותיה׳ בעוה״ז ברוב טוב בבני חיי ומזוני רויחא. ושתיים אלה אבקש מכה״ר, הא׳ להשתדל בזה בפאריז לאסוף ע״ז איזה סך נכון, וידעתי מכמה ענינים אשר כה״ר הכניס א״ע בזה להיות גבאי צדקה ואסף סך נכון, וכן תיקוותי עתה כאשר יעסוק בזה, יאסוף אי״ה סך נכון, וה׳ יהי׳ בעזרו. הב׳ ליתן לידידינו הר״א פערסאן מכתב מליצה לפראנקפורט דמיין, אשר ידועים הגבירים דשמה ונדיבי לב וגדול אצלם מעשה הצדקה, וידעתי אשר דברי כבודו יפעלו עליהם הרבה, ולזאת אבקשו לכתוב לפפד״מ ליודעי׳ ומכירי׳ הנותני׳ והעוסקי׳ במעשה הצדקה לתאר לפניהם הענין הזה כאשר הוא, כי באמת סוחר ניכבד הי׳ כל ימיו ונתן הרבה צדקה והוא י״א באמת. ועתה מאת ה׳ היתה זאת שנהפך עליו הגלגל ר״ל, ואם יהי׳ לו איזה סך נכון שיוכל לעסוק באיזה מסחור התקוה להשי״ת שיתפרנס אי״ה מיגיעו כפו בריווח. ובטח יעוררם כה״ר בדברים היוצאים מן הלב ויכנסו אל לב השומע, ויעשו אי״ה כדברי כה״ר.

ואם שני הדברים האלה יעשה כבודו, עוד אחת אבקש שיודיע זה במכתב לידידינו הר״א פערסאן להרגיע רוחו, ויתנחם בזה שיש תיקוה להשי״ת שיתרפא ממכתו ר״ל. ואפשר צריך הַ פערסאן לבוא לפאריז לטובת העסק, ואם אין נחיצות בדבר יש לחוס על ההוצאות, וכ״ז אבקש מכה״ר לכתוב להַ פערסאן לאמ״ד כפי האדרעס הרשום מטה ואם יצטרך לנסוע לפאריז אינני יודע אם יהי׳ לו על הוצאות אך מסתמא ימצא עצה.

אחר כל הדברים הנאמרים אכפול בקשתי לרחם על ידידינו הַ ראֹ״פ להיות בעוזרי נפשו ולהשתדל לטובתו בגוף ונפש בכל היותר אפשרי, ויה״ר מה׳ אלקי השמים להשפיע לו רוב טובה במדה״ר שאין לה קץ וגבול ומפירותיה של צדקה בהשפעת הטוב בעוה״ז, בבחו״מ ברו״ג. ונא להודיעיני מקבלת מכתבי דנא ומה שעשה כבודו בזה.

בלב מלא תיקוה אשר יקבל כבודו הרמה את דברַיי ויפעלו עליו פעולתם הטובה, אני חותם את מכתבי בברכת החיוה״ש מאדוה״ש לכה״ר ולב״ב ולכל הנילוים אליו ככל מאויי נפשו וידידו עוז מכבדו ומוקירו כערכו הרם.

לב

ב״ה אור ליום ועש״ק ר״ח סיון תרמ״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד דודתי הרבניות הצנועה והחסודה המפורסמת
מנב״ת מ׳ צבי׳ גיטל תי׳

ת״ל בעד החוה״ש השוכן איתנו, כה יתן ה׳ על להבא.

אייערע בריף האב איך מקבל גיוועז לגודל קו״ר כן בקשתי על להבא שרייבן אונז אפטע בריף להחיות את נפשי. פון מיין גיזונד איז ת״ל הכל במצב אחד. דער וועטער איז בפה אפי׳ ניט אזיי׳ ויא במענטאן, מ״מ נעם איך עם נישטקשה צוא ת״ל ... השי״ת ישלח לי רפו״ש בקרוב בתוך כו׳.

אה׳ דודתי תי׳ קבלנו מכ׳ מר׳ ליב מלמד ער בעט מיא זאל עם שיקן 20 בילעטן ער האט מענטשן וואס בעטן די סחו׳ אוף דעם סכום ושלחתי לו היום 20 שטיק אוף אייער נאמען דער מקח איז 1p 50k נאר ער דארף אונז געבן 1p 10k פאר יעדער שטיק און 40k עם פאר דער טרחה. לזאת בעט איך אייך אזיי׳ גוט זיין זעהען אז ער זאל צוא אייך די געלט אריין טראגן, עס איז אַצווייענדיקע מצוה דער אריין טראגן פאר דיא היגע עניים, און ר״ל וועט דער באיי׳ פארדינען 4 רו״כ וואס עס איז עם ניט א בע[...]. איך בעט איך נאך אמאל אזיי׳ גוט זיין זעהען אז ער זאל דאס פארקויפן, און דיא געלט זאל ער אייך ברייננען, ולמצוה גדולה יחשב.

בקשתי שרייבן מיר פון דעם גיזונד ויהי׳ לי׳ לעונג איך בעט אייך גיריסון לאשכם דודי הג׳ שי׳.

ויקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשם וב״א דו״ש מלונ״ח תכה״י

שד״ב

לב

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.
דודתי ... צבי׳ גיטל: לעמפערט. אגרות נוספות אליה — לעיל כב, ובהנסמן בהערות שם.
1p 50k: = 1 רו״כ 50 קאפקעס.
אשכם דודי הג׳: ר׳ זאב וואלף.

לג

ב"ה יום ה' י"ב תמוז אתרח"ם לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ב"ד ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס ניכבד בנש"ק
כו' מו"ה מרדכי דובער שי'
וכב"ב שי' שלום

אברכם בברכת מז"ט בעד כלולות בנו ש"ב שי', יתן ה' שזיווגם יעלה ליפה ויאמר לדבק טוב. ויזכו לראות מהם דור ישרים זרע ברך ויקבלו מהם נח"ר ועונג די חפצם.

מכתבם מבשורת חתונת בנו שי' הגיעני ביום ג' העבר. ראיתי במכ' גודל שברון לב כבודו מהמוצא לכסף הסך שני מאות רו"כ אשר צריך ליתן. היפלא מה' דבר, ובכוחו לעשות הכל. הוא צוה בתוה"ק י"ח לחופה, ומס' יעזור ע"ז, ובכלל הלווהו ואני פורע הוא. ולא יצטער כבודו מזה ח"ו, בטח יעזור לו השי"ת וישלם חובת החתונה. אקווה להשי"ת אשר בעוד ערך ב' שבועות אשלח לו אי"ה ע"ז ערך מאה ועשרים וחמשה רו"כ. אך בזה יהי' חמישים רו"כ מהוואכער הנקבץ מאז שלחה להם אמי מו' הרבניות תי' בחורף העבר עד עתה, וכאשר עתה פרעון החוב הכרח הוא מס' יצרף כבודו גם את החמישים לסילוק החוב, מהרצא' א"א לבקש כעת מאומה, ומי ידע מה יהי' הסדרי' החדשים אשר רבו מסדריהם בלתי מסודרי' בעצמם, והמותר עד שני מאות, ירחיב הזמן, ובתוך הזמן יעזור לו ה' אי"ה וישלם.

בדבר מסחו' האתרוגים אינני רואה שיהי' שנה זו בזה איזה מסחו', יען כי הזמן קצר ולא יושוו על המקח. וסאלאנט כותב למינסק להַ בירגער (סוחר גדול בזה) ורוצה לעשות אתו מסחו' והמדובר הוא שבירגער ישלח איש לאה"ק לראות האתרוגים, וממילא הסוחרים מתייראו[ים] מאתו, ולבד זה קשה הדבר לבוא לעומק השווה ע"י חילופי מכתבים והשאלה והתשובה משתההא ששה שבועות בקירוב,

---

לג

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
מרדכי דובער: סלוגים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.
כלולות בנו: ראה לעיל בהערות לאגרת כז, בסופה.
מסחור האתרוגים: השוה לעיל אגרת כז, ובהנסמן בהערות שם.

וע"י טע"ג (לבד ריבוי הוצאות) קשה לבאר הכל. ולזאת לפ"ד אילו הי' כבודו בא לפה הי' עושה הרבה קונדן והי' משתווה עם הסוחרים שלנו שלא יגרום להם היזק ח"ו, ובכלל מסחו' אתרוגי אה"ק הי' מתרבה ולפי"ד הי' טוב הדבר לפני כבודו, ונסיעתו יהי' רק בשביל העסק הזה והוא יעשה חוזה עם הסוחרים שלנו באופן שכבודו ימכור להסוחרים, ממילא לא יצטרך לנסוע ע"ז רק בפעם הראשון (ולא לגבות החובות, ולא לקבל קאמיסיא) וכבודו ירויח בזה פע"ט. והצטרכות נסיעתו בפעם הראשון הוא, א' אשר בעזה"י ירבה המסחור באתרוגי' ויכול להיות שהקונים עתה אתרוגי קורפא (אשר רבו מספרם נגד א' א[לף]) יקנו יותר אתרוגי אה"ק, באשר כבודו יהי' המשגיח ע"ז, הב' כאשר יהי' בעצמו דוקא אז יבוא אל עומק השווה עם הסוחרים גם הגדולים, ובלעדו הוא דבר הבלתי אפשרי. ובאופן הזה ברצות ה' יוכל להיות המסחור לשנה הבאה אי"ה, ואני מצ[די] מה שאוכל לסייע לכבודם בזה, אעשה אי"ה.

אך יתיישב היטיב איך לדבר עם סאלאנט באיזה אופן יוכל למכור על איזה מקח, ועל איזה אופנים לגדור אותו שלא ימכור במקומות שימכור כבודו . . . וכמה סחו' יקנה כבודו מאתו שיתרצה שלא ימכור ברוסלאנד כלל, ויתיישב על עצם נסיעתו, כי אני אינני רואה שיהי' איזה מסחור בלתי זאת.

בחפזי להשיב להם בהקדם האפשרי לזאת־אקצר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשם ונ"ד (חותנו) ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שד"ב

עתה נתהווה חדשות בדבר הלולבים, כי ניתן צו מפעטערבורג על הגבולים שלא להניח להעביר את הגבול שום צמיחה (פרישע פלאנצונג) ואינו יודעים אם הכוונה גם על צמיחה תלושה ר"ל הבאה בלי האדמה אשר סביבה, וקרוב הדבר הוא שאין לולבים (הבאים נחתכים) בכלל הזה. (ואתרוגים וכן שארי הפירות בודאי אינם בכלל) ואם יהי' ידיעה מפ"ב שהלולבי' מותרים להעביר, אפשר יעשו אתם גם בשנה הזו איזה מסחו' על האתרוגים. ובלא"ה נצרך לכבודם לידע זאת כי נוגע הדבר למסחו' האתרוגים בכלל, ואי"ה אודיעו.

לד

[י״ב תמוז אתרח״ם]

כבוד ש״ב (נכדי) ידידי עוז הרב המפורסם ווח״ס י״א כו׳ מו״ה שניאור זלמן שי׳ וכא״ל שלום

אברכו בברכת מז״ט עבור חתונת אחיו ש״ב שי׳ יתן ה׳ שהזיווג יעלה ליפה ברו״ג ויקבלו מהם נח״ר ועונג די חפצ[ם].

בדבר מסחו׳ האתרוגי׳ אני כותב לאביו הרב שי׳ בארוכה עצתי בזה. ויתיישבו בזה היטיב.

לפלא בעיני אשר אינו כותב לי שום דבר ממצב בריאותו בכלל ובפרט בכאב הראש ונפשי אוותה לדעת הכל בפרטיות.

מה שתובע ממני העדר תשובתי על מכתביו כמדומה אשר כבר הודעתיו אשר מכתבו הארוך שבא לפה בעת היותי בחו״ל ובא ליד אמי מו׳ הר׳ תי׳, שרפה אותו. על מכתבי האחרון ממענטאן לא קבלתי מאיתם תשובה. אם כי ניכר ממכתבם שקבלתי אחר הפסח (לפני זה האח[רון]) שכתבו לי מכתב תשובה אך לא הגיע לידי. ובמכתבו הנ״ל כתב לי בדבר קביעת דירתו שורה א׳ ובה דברים אחדים בלשון מוזר לי, בטח הוא על לי׳ ערבי, אך אני לא הסכמתי בתחילה מה שנסע מיפו לדור בחברון, כאשר כתבתי להם מבאד האלל וגם עתה לפי דעתי צריך לדור ביפו לכה״פ שתי שנים רצופים או שלש שנים, כ״ה לפ״ד, וכשיכתוב לי פרטי שאלותיו אשיב לו אי״ה.

ויקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב (א״ז) אוהבו מקול״ע דו״ש כה״י

שד״ב

לד

מע״ל האגרת שלפנ״ז. לתוכן האגרת השוה אגרת שלפנ״ז.
ש״ב (נכדי) ... שניאור זלמן: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ה, ובהנסמן בהערות שם.
מכתבו הארוך: אודותיו — לעיל אגרת כה, ובהנסמן בהערות שם.
מיפו לדור בחברון: השוה לעיל אגרת כד, ובהנסמן בהערות שם.

לה

ב"ה יום א' י"ט שבט ש' רנ"ת לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח"ס י"א כו' מו"ה צבי הירש
שי' אווערבוך

ת"ל בעד החוה"ש, כה לחי.

בקשתי להודיעיני מאין נתוודע לו ברור אשר סליטרא היא מלח פשוטה בלי שום תערובות, ואי' מקום מוצא המלח הזאת, ואם נמכרת טחונה או חתיכות שלימות. כ"ז בקשתי להודיעיני הכל בפרטיות.

ויקבל החוה"ש מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח כה"י

שד"ב

לו

[למ"ס. ערך בחודש אדר תר"ן]

איך לא יתעורר בדבר אשר גם רחוקים לא ישָאֵם לבם לעבור ע"ז בשתיקה ואם מפני שיש לו עלי' איזה תרעומות משנים קדמוניות, האם זה יפריד בין הדבקים והלא כל יסוד תורתינו ויסוד קיום עמינו בעולם (ובפרט עתה כו') הי' האחדות והצדקה וכמ"ש ואהבת לריעך כמוך כו' והוא כידוע אשר כל אדם יש לו שורש ומקור בבחי' האדם העליון שעל הכסא (הנק' סדר השתלשלות כו') וכמ"ש נעשה אדם בצלמינו כדמותינו כו' וע"י התאחדות הנפשות והלבבות למטה מתאחדים השרשים העליונים וע"ז נמשך כל בחי' שפע טוב וחסד

לה

נדפסה בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חמ"ז סל"ז — מצילום כת"ק.
סליטרא: סוג מלח שרגילים להשתמש בו לחימוץ.

לו

מהעתקה, שבראשה נרשם "למ"ס", ובכת"ק "ערך בחודש אדר תר"נ". ואפשר ששייכת למעשה הצדקה דלעיל אגרת לא, ובהנסמן בהערות שם.

מלמעלה מבחי׳ אדם העליון בהאדם שלמטה בעוה״ז הגשמי, ועז״נ כמים הפנים אל הפנים היינו התאחדות הלבבות למטה כן לב האדם העליון לאדם התחתון והיינו כנ״ל וכמ״ש בתו״א והוספות פ׳ נח ד״ה ויאמר הן עם אחד ובדרוש ויאמר הנ״ל מכ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נ״ע זי״ע משנת תר״ל ולכן צריכי׳ לאמר ולקיים מ״ע של ואהבת לריעך כמוך קודם התפילה שיכלול עצמו עם כללות נש״י כמ״ש בסידור ח״א בדרוש המתחיל אני בצדק אחזה פניך. וע׳ בסש״ב פל״ב וע׳ בשל״ה ח״א אות ב׳ בריות דמ״א ע״ב וארז״ל לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שהשלום והאחדות הוא הוא הכלי המחזיק ברכה והשפעה העליונה ברוחניות וגשמיות כו׳ כנ״ל (ומה גם כי ע״י האחדות ממשיכי׳ מלמעלה ג״כ מבחי׳ אחדותו ית׳ שלמעלה מס׳ השתל׳ כו׳ כך היא המדה שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו כו׳. אם שאינו בערך המדה שלמטה שהיא גבולית לגבי המדה העליונה שבלתי גבולית מ״מ כך עלה ברצונו ית׳ שע״י עובדות האדם למטה יעורר מלמעלה מדה כנגד מדה ולכן הרשעי׳ ע״י אחדותם זה עם זה ממשיכי׳ מלמעלה בחי׳ שפע הטוב בגשמיות וכמו דור הפלגה ודורו של אחאב כמארז״ל אף שהי׳ רשעים גמורים ובמעשיהם גרמו ח״ו פירוד וקיצוץ בבחי׳ האדם העליון דבחי׳ סדר השתלשלו׳, אך ע״י אחדותם המשיכו מלמעלה בחי׳ מדה במדה מבחי׳ אחדותו ית׳ אשר שם כחשיכה כאורה ונימשך להם שפע הטוב כו׳ אך אם האחדות אינו עפ״י התורה (היינו שהם רשעים כו׳) אז הנה השפעת הטוב הוא רק בדרך שמאריכין להם אבל סוף כל סוף יופסק ההשפעה וראי׳ מוכרחת לזה מדור הפלגה גופא הגם שהי׳ בהם אחדות וכמ״ש הן עם אחד ושפה אחת כו׳, ומפני זה לא יוכל מדה״ד לשלוט בהם כנ״ל מפני שעורר׳ למעלה בחי׳ אחדותו ית׳, מ״מ הרי נימשך מלמעלה לפלג ולהפריד אחדותם וכמ״ש הבה נרדה ונבלה את שפתם כו׳ וכאשר ניפרדה אחדותם ממילא שלטה בהם מדה״ד כו׳ והענין הוא דבבחי׳ פנימיות אחדותו ית׳ הלוא חפץ בקיום תומ״צ, וכמארז״ל במי נמלך (על בריאת העולמות דהיינו סדר השתל׳) בנשמותיהן של צדיקי׳ המקיימי׳ תומ״צ שעושים האחדות בסדר השתל׳ ג״כ כנ״ל וכמשי״ת. ובמד״ר כשהוא חפץ אינו חפץ אלא במעשיהם של צדיקי׳ דוקא, ולזאת הרשעי׳ העוברי׳ על התומ״צ וגורמי׳ הפירוד בסדר השתל׳ ח״ו, הנה בבחי׳ פנימיות רצונו (אשר שם נטוע הרצון על תומ״צ כו׳ כנ״ל) נימשך להפריד אחדותם ושולט בהם מדה״ד וזהו אם תגביהי כנשר (כמ״ש דרך הנשר בשמים מקיפי׳ כו׳) משם אורידך נאום ד׳ י״ל אורידך בחי׳ עצמיות שנימשך ע״י שם הוי׳ כו׳ אמנם כאשר האחדות היא עפ״י

התורה היינו ביראי אלקי' המקיימי' תומ"צ (שמפני זה נק' כללות ישראל בשם צדיקי' כמ"ש ועמך כולם צדיקי' כו') ועמ"ש בשל"ה שם בקישור וחיבור ענין ואהבת את הוי' אלקיך עם ואהבת לריעך כמוך ובפנימיות יותר הוא כמ"ש בסש"ב פל"ב דענין ואהבת לריעך כו' הוא מצד הגבהת והעלאת הנפש על הגוף, והנפשות מתאימות ונמשך בחי' אור העליון וכמ"ש ברכינו אבינו כולנ"ו כאח"ד באור פני"ך כו' וכ"ז נעשה ע"י התורה כו' כמש"ש) וא"כ עושי' האחדות בבחי' סדר השתלשלו' ע"י קיום התומ"צ וכמאמר רמ"ח פיקודין רמ"ח איברי' דמלכא ושס"ה ל"ת שס"ה גידי'. וכתיב זאת התורה אדם כו' וגם מעוררי' בחי' פנימיות אחדותו ית'. וא"כ נימשך ברכה והשפעה מבחי' פנימיות אחדותו ית' ע"י סדר השתלשלות. ואז השפעה זו אינו נפסק לעולם. ומכל הנ"ל מובן דיסוד קיום עמינו הוא האחדות בין יראי אלקי' מקיימי תומ"צ, ועי"ז נימשך ברכה והשפעה מלמעלה בכל הטוב כו' ואינה ניפסקת ההשפעה לעולם כנ"ל ובפרט אחדות הקרובים ודאי נוגע עוד יותר מפני שהם משורש אחד ממש. וזהו בענין האחדות. וכמו"כ הוא בענין הצדקה שע"י הצדקה למטה נימשך בחי' שפע הטוב מלמעלה למטה. וזה נימצא הרבה בתוה"ק אשר הנחלנו אבותינו רה"ק זצוקללה"ה נ"ע זי"ע בהרבה דרושים. ומהם בסש"ב באגה"ק ד"ה וילבש צדקה כשריון וז"ל אך מי הוא הגורם לירידת האור והשפע לעולם הזה הגשמי כו' הוא ע"י מעשה הצדקה כו', ובד"ה אין ישראל ניגאלין אלא בצדקה בסופו וז"ל כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתעדל"ת במעשה הצדקה הנק' שלום כו' ועוד בהרבה דרושים.

סוף כל דבר מכל דא"ח מובן היטב שהאחדות והשלום והצדקה על ידם דוקא הוא השפעת הטוב ברו"ג והן הן יסודי תורתינו ועבודתינו. וכמה יגעו וטרחו אבותינו רה"ק זצוקללה"ה נ"ע זי"ע על אנ"ש שמסרו נפשם עליהם ממש לדבר עם כאו"א שעות רצופות בעניניהם ועסקיהם וכדומה ולנטוע בלבם מדות הטובות והישרות עפ"י דרך ד' דרך תוה"ק. ואוי לעיניי שכך רואות, אשר ח"ו כל יגיעתם נאבד ח"ו ושיוכל להיות פירוד הלבבות כ"כ לבלי לעזור לאח קרוב בעת צרה כזו ר"ל.

לז

ב"ה יום ד' ה' ניסן ש' תר"ן לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הר' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א
כו' מו"ה משה שי' מאדאייעווסקי

ת"ל בעד החוה"ש, כה לחי.

אחדשה"ט. באתי לעורר את כבודו בדבר ענין גדול העומד לפנינו כעת והוא ידידינו ר"א אבלי פערסאן שי' עומד כעת במצב לא טוב ר"ל. בטח קצת ממצבו ידוע לכבודו ממאסקווא, ואת אשר עתה הוא כי אדויקאט אחד מווארשאו קיבל את הוועקסלן שלו מויען על הסחו' אשר קנה שם והסחו' נשארה על הגבול. ובתחלה הגיש גם במאסקווא, ואח"כ בבוא הרא"פ שי' ללאדז הגישם למשפט בפיעטריקאוו, ועד שיוגמר המשפט קיבל איספאלניטעליעם ליסט וחתם כל חפציו וכלי תשמישם והספרים הכל כאשר לכל, נוסף עכ"ז נתעורר עליו אוגאלאנסט ר"ל והוא כי אחד במאסקווע הגיש וועקסל שלו אשר חתם הרא"פ שי' עליו בכינוי קופיעץ, (כי שלח לגיסו להכניס בעדו גילדי ושלוחא הוא דעוית כו') וכבר דרש אותו החוקר דין בלאדז, ולא בא, יען הוא ידוע לאיש רע, ויכול להיות אשר ח"ו הל"ת יתנהו במאסר ח"ו (כי כן דרכו כו') ולפי מצב בריאותו וטבעו אם ח"ו וח"ו יבוא לדברי' כאילו הלא בנפשו הוא.

וכבוד יודע את יקרת ערך ידידינו הרא"פ שי' אשר אנשים כאלה

לז

נעתקה מצילום כת"ק, ונרשם עליה בכת"ק בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע:
„קובץ כי"ק הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. ב' המכתבים ענינים עמוקים בדא"ח, בענין מעלת הצדקה. ודורש טובתו של החסיד ומשכיל ר' אבא נ"ע פערסאן
א. ה ניסן תר"ן נכתב להרה"ג ר' משה שי' מאדיעווסקי
ב. כ"ח ניסן תר"ן נכתב להרה"ג ר' יחזקאל זיל ארלאזעראוו".
אגרת השני' — לקמן מ.
אגרות נוספות במעשה הצדקה הזו — לעיל לא, ובהנסמן בהערות שם. לתוכן הענין המבואר כאן, השוה לקמן אגרת מח"י.
משה ש' מאדאייעווסקי: מ"ץ דחאראל. תמונתו בס' בעולם ששקע (ע' שלאחר 32). אגרות נוספות אליו — לקמן נה. פז. קטז. קפג. רכח. רל. רנג. שג. שצז. תב. תלג. תצו.
אוגאלאנסט: פלילי.

מעטים המה אצלינו, הן במילי דשמיא לו חוש טוב מאד בדקות דא"ח ועובד אלקים באמת וכ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע חיבב אותו באהבה וחיבה יתירה. ובמילי דעלמא [בשעה שהי'] במצב [טוב] פעל ועשה הרבה לאנ"ש ועזר לכמה וכמה בגופו ונפשו וממונו כו' ועתה הוא במצב כזו לפחד פחדים כאלו ר"ל עד שא"א לו להיות בביתו. וכל אדם המכיר את הרא"פ שי' ורואה כעת מצבו הנורא ימס לבו בקרבו ויגיע הדבר לתוך תוך פנימיות נקודת לבבו. וכעת מוכרח לבקש עזר מאנ"ש הפרטים כי כשיוכל להתפשר עם הבעל השטר, ברצות ה' יוכל להסיר האוגאלאוונסט כן אומרים אדויקאטון, ואם כי קשה הי' הדבר להרא"פ והוא טבעו העצמיות אשר התנהג בה כל ימיו כה יעזריהו השי"ת להתנהג על להבא לעזור לזולתו. אך נשאר אצלינו שיהי' במקומות פרטים במחנו של כבודו, ובקרעמענצוג ובחארקאוו, וחג הפסח הבע"ל יהי' אי"ה אצל כבודו, ואם כי למותר לעורר את כבודו בזה מ"מ אני מצידי אתאפק לא אוכל שלא לדבר עם כבודו בזה ולבקשו בבקשה שטוחה לעמוד לימינו ולעשות לטובתו בכל כוחו ונפשו. אחים אנחנו מאב אחד ורועה אחד ועלינו מוטל החובה לעזור לאחינו ביתר מכפי כוחינו.

מטרת נסיעתו לחארקאוו הוא כי הג' ר"י פאיינבערג הוא ש"ב וקרובו של הרא"פ ויוכל לעזור לו בסך נכון, אך לכבודו מובן כמה קשה להרא"פ לבוא לרי"פ לספר לו מצבו ולבקש עזרה אשר לא הורגל בזה ח"ו, ויעזריהו השי"ת על להבא שלא יצטרך לזה. וזה חיפך טבעו לגמרי, ולזאת אבקש את כבודו לבד את אשר יעשה במחנו, יסע אתו עמו לחארקאוו ולהשתדל בעדו אצל הרב ר"י ארלאז' והג' רי"פ. ויודע אני אשר כבוד יוכל לפעול הרבה בחארקאוו, ובגלל הדבר הזה יברכיהו ה' בכל מאוויי נפשו לטוב ברו"ג כו' וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים (שבת קנ"א ב').

ומעלת הצדקה ופעולתה למעלה הכל ידוע לכבודו ואין לי להאריך בהדבר הידוע כו' מה שתכלית העבודה הוא להיות דירה בתחתונים עיקרה במצות הצדקה מפני שהוא בירור כללות הנפש החיונית, ועניינה להחיות לדל דלית לי' מגרמי' כלום. ולזאת ע"י הצדקה נעשה יחוד וחיבור בחי' צדיק וצדק כו'. ובס' שמ"ש שער מארז"ל בפי' המשנה מרבה צדקה מרבה שלום כ' שע"י הצדקה מחברים בחי' י"ה בו"ה והוא ענין שיהי' השם שלם וכמ"ש בזח"ג פ' בחוקותי דקי"ג ע"ב ובהרמ"ז

ר"י ארלאז': ראה לקמן אגרת מ — אליו.

שם באורך ומבואר שם דע"י הצדקה נתקן בחי' שמא קדישא, ולא בבחי' המל' לבד כו' והענין י"ל כמבואר בתו"א פ' תצוה ביאור ד"ה זכור כו' עמלק, ענין השם שלם יחוד וחיבור י"ה בו"ה והוא להמשיך בחי' מוחין לז"א והוא ע"י הדעת שבין הכתפין שנעשי' ד' מוחין ומזה נעשה ריבוי התחלקות בז"א. אך שרש ההתחלקות הוא ע"י המשכה מבחי' מו"ס דע"י (כ"ה בהגהות להביאור הנ"ל) ולכן הוא עושה ההתכללות ג"כ וכמ"ש בד"ה ויקהל משה את כל עדת כו' עם הגהות ס"א בהג"ה ה' (ועמ"ש בלקו"ת ד"ה אלה פקודי פ"ו בענין תרין עטרין ועמ"ש במ"א ע"פ והשיב לב אבות על בנים, דאלי' הוא בחי' דעת דגדלות והוא ההטיי' לב' הפכי' כו'. ואפשר זהו כתירוץ הב' בד"ה ויקהל שם שההתכללות הבא ע"י בחי' ד"ע שנמשך מבחי' יסו"א. וזהו ויקהל מש"ה כו' בחי' יסו"א ד"ע דז"א, וע' ברמ"ז שם דגשם הוא בחי' יסוד אבא, וזהו ונתתי גשמיכם שנמשך ע"י הצדקה, ובד"ה זכור כו' מכ"ק אדמו"ר האמצעי זצוקללה"ה נ"ע זי"ע כ' ענין השם שלם הוא המשכת נה"י דאו"א, וכסא שלום נה"י דז"א. וא"כ מובן הנ"ל גם לפמ"ש בכ"ד דצדקה הוא המשכת בחי' יסוד והיינו שממשיך בחי' יסו"א ד"ע דז"א ובחי' יסוד ז"א במל' כו' ועמ"ש בד"ה ויקהל הנ"ל שיש פרסא המפסקת בין אצי' לבריאה. וכן באצי' יש פרסא בין מוחין למדות. אך באצי' איהו וחיוהי חד ואיהו וגרמוהי חד. ומ"מ אינו דומה מוחין למדות, ולכן מהמדות אפשר להיות יניקה (וכמ"ש במ"א בענין נרות המנורה דאהרן כה"ר ממשיך בחי' החכ' שלא יהי' יניקה מהמדות כו') וי"ל מפני ששם שייך כלים ממש (משא"כ בחכ' העיקר הוא האור, ובמ"א בהגהות לביאור ד"ה ויצוום תקס"ז שבחכ' גם הכלי נק' חיוהי בחי' אור, ואף גם לדעת רבינו דגם כלי חב"ד נק' גרמוהי, יציבא מילתא דבחב"ד אינם בחי' גבול ממש וכמ"ש במאה"ז ויהיו חיי שרה דמ"ש באגה"ק איהו וחיוהי דהכלי' הם בחי' גבול כו' היינו מהחזה ולמטה ששם מסתיים בחי' יסוד אמא (עמ"ש בלקו"ת בפ' קדושים ד"ה וכי תבואו כו' ונטעתם פ"ד דב' שלישי התי"ת חג"ת ונה"י שייכי' להשפעה לזולתו, משא"כ חב"ד שבת"ת והוא בחי' שליש העליון דת"ת שלמעלה מהשפעה עדיין כו') אבל מהחזה ולמעלה שם כתי' ולתבונתו אין מספר כו' ועמ"ש בלקו"ת בהביאור אם בחוקותי פ"ג התורה עצמה למעלה מאותיו' הכתב כי התורה היא בחי' יסוד אבא אבל שם מאיר בחי' האוא"ס שבחכ' כו') ומבחי' חיצוניות הכלים נעשה פרסא שבין אצי' לבריאה המעלים ממש על האור עד שבבי"ע לאו איהו וחיוהי וגרמוהי חד כמ"ש בהקדמת ת"ז שהאור הוא אור של תולדה הנק' אור נבדל כו' ומשם יפרד עד שהעוה"ז הגשמי נראה לנפרד ממש.

אף שאין האמת כן דהכל הוא אלקות כו' אך נראה לנפרד כו' וזהו ויקהל משה בחי' יסוד אבא [...] ויהי קול ממעל לרקיע למעלה מן הפרסא שהאור שלמעלה מן הפרסא יאיר גם למטה מהפרסא והוא ע"י תוס' אור שמאיר באצי' (ע' ברמ"ז שם בפי' כביכול דאמר בזהר שם) עד בחי' מל' דאצי' עד שגם בבי"ע שלמטה מן הפרסא יהי' איהו וגרמוהי חד כמו באצי' כו' והוא כמ"ש בד"ה פזר נתן כו' צדקתו עומדת לעד שגם בעוה"ז הגשמי יהי' היד כלי לאלקות כמו חסד דרועא ימינא דאצי'. והו"ע במאנין דילי לא אשתמש אלא במאנין דילך (זח"א דקמ"ח ע"ב) כלי' דבי"ע. וזהו לעד ג' פי' כמ"ש בלקו"ת ד"ה אלה פקודי, וע' בהגהות לביאור ד"ה זכור הנ"ל דענין שהדעת נחלק לחו"ג (ויהיו ד' מוחין בז"א כו') זהו ענין ברכה רביעית דבהמ"ז הטוב והמטיב, והוא כמו שיהי' לע"ל כולו הטוב והמטיב (פסחים ד' נו"ן ע"א) וזהו הוי' אחד וי"ל דהיינו ענין השם שלום וכנ"ל דע"י הדעת מתאחדים כל הקוין כו' ולא יהי' שינוי בחי' חו"ג וכמו בעתיק דלית שמאלא כו' וכמ"ש במ"א, וי"ל דעי"ז יהי' בחי' ושמו אחד שיהי' נקרא כמו שנכתב פי' הקרי והוא הגילוי דבחי' מל' יהי' כמו שנכתב בחי' כולו הטוב והמיטיב בגילוי בבחי' מל' שגם בבחי' מל' לא יהי' שינויים ואז ממילא יהי' גם למטה כולו הטוב והמיטיב, וזהו לעד ל' נצחיות כו', וע' מ"ש בסוף דרוש מים רבים (שלא נמצא בהעתקה) בענין מרבים שלום בעולם שלע"ל יהי' הקליפה שומר לפרי כמו בתחילת הבריאה וזהו ריבוי השלום בעולם וכמו וגר זאב עם כבש כו' וזה נעשה ע"י הבירורים דעכשיו וכמו ורב שלום שמבחי' רב יש לי רב (ורב תבואות בכח שור) יהי' שלום וגם כמ"ש בבה"ז ויצא ע"פ קומה ה' למנוחתיך דבימי שלמה הי' מנוחה מחמת גילוי אוא"ס הסובב כו' (וכמ"ש במ"א דבימי שלמה קיימי סיהרא באשלמותא כו') וע' בתו"א והוספות פ' נח ד"ה מים רבים שיש ב' בחי' נייחא, הא' מנוחה שלאחר העבודה אתנחתא שלאחר הטרחא והעבודה יהי' אתנח בחי' מנוחה, ויש מנוחה שאינו שייך לעבודה כלל והוא בחי' שבת עילאה שבוימ"ב העבודה והבירורים ואח"כ שביתה וזהו שבתא תתאה וכ"ז עונג המורכב, אך שב"ע בחי' עצם המנוחה שלא מיגיעה ועבודה וכמו איש מנוחה בעצם כו' ובמ"א מבואר דשבתא דלילא היא המשכה ושבתא דיומא העלאה [והיינו] דשבתא דלילא מאיר בחי' הארה חיצוניות מבחי' עתיק והוא העונג שע"י היגיעה ושבתא דיומא הוא העלאה והוא השביתא מבחי' מנוחה (דבחי' מנוחה הנ"ל עבודה יחשב לגבי עצם המנוחה כמ"ש בתו"א שם. וכמ"ש במד"ר מה הי' העולם חסר מנוחה כו' וי"ל דמאחר שהעולם חסר בלא זה הרי יש לו שייכות לעולם עדיין וכמ"ש במ"א

בענין סוכ״ע כו׳ ואז מאיר בבחי׳ מל׳ בחי׳ עצמו׳ עתיקא שהוא עונג הפשוט בלתי מורכב והוא בסעודה שלישית דשבת דכתי׳ בה היום לא וכמ״ש בד״ה יוהכ״פ אסור באכילה כו׳ שהוא כמו העונג העצמי דיוהכ״פ (דאז עליי׳ המל׳ בהמדרי׳ היותר עליון כו׳) ובעבודה זהו ג׳ בחי׳ אהבה, אהבה זוטא, ואה״ר, ואה״ע שנק׳ אהבה בתענוגים שלמעלה מבחי׳ אה״ר, ונמשך מלמעלה בדרך מתנה (אחר שלימות דאה״ז ואה״ר שע״י עבודה כו׳) וכמ״ש במ״א. וכמו״כ הוא ענין מנוחה דשלמה שהוא עצם המנוחה כו׳, ועפי״ז י״ל ענין מרבה צדקה מרבה שלום שהוא כמו מרבים שלום בעולם שהכל יהי׳ בבחי׳ אחדות אלקות ממש ויאיר בחי׳ אוא״ס בגילוי למטה כמו למעלה והו״ע שיהי׳ השם שלום והכסא שלום ויהי׳ כולו הטוב והמיטיב גם למטה כנ״ל באורך.

ולכאו׳ הי׳ נראה שמה שע״י הצדקה ממשיכי׳ שיהי׳ השם שלום והכסא שלום זהו כשנותן צדקה יתר מכפי הקצבה והמדה וכמ״ש פז״ר נתן כו׳ צדקתו עומדת לעד וכתי׳ יש מפז״ר ונוסף עוד (ועמ״ש בד״ה פזר הנ״ל) מפזר דוקא וכן מרבה צדקה כו׳ וכמ״ש במ״א בענין בכל מאדך בכל ממונך שזהו שמפזר יותר מכפי המדה כו׳, ועפי״ז יובן מה שאמרז״ל גדול המעשה יותר מן העושה ר״ל מן העושה כפי המדה והקצבה שהאדם עושה רק לפי יכולתו אך כשמעשה אחרים בריבוי והוא נוטל שכר כנגד כולם וכמ״ש בזח״א דר״ח ע״א ע״פ ולא יכול יוסף להתאפק דגבאי צדקה יש לו שכר כנגד כולם, ואמר ע״ז פסוק פזר נתן לאביונים, דע״י שהוא מעשה הרבה ממשיך כמו ע״י פזר הצדקה כו׳ וכמ״ש בשל״ה דרס״א. אך ברמ״ז שם כ׳ מפורש מעלת הצדקה מפני שבמצוה אחת דצדקה זו גורם מה שע״י כל המצות יחד, ויש לה מציאות בכ״י והיא כדוגמת מלמעלה בסוד משפיע ומקבל וי״ל כנ״ל שבצדקה הוא בירור כללות הנפש החיונית כו׳ ומשפיע לעני דלית לי׳ מגרמי׳ כלום ומעורר וממשיך למעלה בחי׳ המשכה מבחי׳ נה״י בשרש היותר עליון כו׳ כנ״ל ומ״מ גדול המעשה יותר כו׳ וי״ל שזהו ע״ד מ״ש בד״ה יונתי בחגוי הסלע (תר״ס) פט״ו שהאדם העושה המצוה והדבר גשמי שבו מתלבש המצוה שניהם מתעלי׳ בבחי׳ אוא״ס שלמעלה מתהו (למעלה משרשן כו׳ יעו״ש) אלא שהדבר הגשמי מתעלה בבחי׳ ג״ר דס״ג, והאדם בבחי׳ שם ע״ב כו׳ יעו״ש, ועד״ז י״ל כאן מאחר שבלא המעשה לא יהי׳ עצם המצוה כ״א ע״י המעשה כו׳ וא״כ הבירור הוא ע״י המעשה. ולכן הוא מתעלה במדרי׳ עליונה יותר, אם שאפשר ששניהם מתעלי׳ בבחי׳ שם ע״ב כו׳ מ״מ גדול המעשה כו׳ שהוא עיקר הגורם ומתעלה במדרי׳ עליונה יותר כו׳.

וכ"ז במעלת הצדקה ומה שגדול המעשה כו' אך בעניניו נוסף על כ"ז הוא האהבת ריעים והאחדות אשר כולנו בני אב אחד מקור [...] ושרשינו בארץ החיים כו' ובכדי שיומשך בחי' שפע העליונה משרשה ומקורה בבחי' שפע פנימיות ויהי' בקיום ולא ישתנה הוא ע"י האחדות דוקא. וכידוע ממ"ש במ"א ע"פ כמים הפנים אל הפנים למטה כן לב האדם העליון אל האדם התחתון כו' וכמ"ש בתו"א והוספות ד"ה הן האדם כו' במעלת האחדות שממשיכים מבחי' אחדותו ית' דבמדה שאדם מודד בה מודדין לו כו' אך י"ל דאם האחדות אינו עפ"י התורה וכמו בדור הפלגה אף שממשיכים מבחי' אחדותו ית' א"ז רק מבחי' חיצוניות (וכמ"ש בלקו"ת פ' שמיני ד"ה למנצח על השמינית דמה שבחי' א"ק היא מקיף הכללי היינו רק חיצוניות א"ק כו' יעו"ש) אבל בבחי' פנימיות העיקר נש"י דוקא, ושם יש מקור גם לבחי' סדר השתל' בבחי' פנימי', ודור הפלגה המשכ' מבחי' חיצוניות המקיף בדרך דילוג דסדר השתל', אך מבחי' פנימיות המקיף נימשך לבלבל ולפלג שפתם כו' אך האחדות שע"פ התורה היינו ביראי אלקי' המקיימי' תומ"צ [...] עושים [...] השרשים בסדר השתל' בחי' אדם העליון כנ"ל וממשיכים מבחי' פנימיו' אחדותו ית' שיומשך בסדר השתל' ואז יש לה קיום נצחי שאינו נפסק כלל. ולזאת עיקר קיומינו הוא ע"י האחדות העצמיות והאמיתיות אז יומשך בחי' השפע הפנימיות למטה מטה ברו"ג כנ"ל. ועיקר האחדות ניכרת כשמכניס את עצמו בעניני חבירו בשעת דחקו וישתדל בטובתו בגופו ונפשו כו'. ואפשר זהו כוונת הכתוב ואח לצרה יולד (משלי יז) כאשר בעת צרה ר"ל יולד להושיעו אז הוא לך אח אמיתי ושם ניכר האחוה והריעות, ולזאת מחוייבים אנחנו להשתדל בטובת אחינו ביתר מפני כוחינו וכולי האי ואולי כו'.

ולזאת בקשתי שטוחה מכבוד מעל' להתעורר באהבה ואחווה ואחדות אמיתית לעזור להרא"פ שי' גם בגופו ונפשו ולהאציל לו מזמנו ולנסוע עמו לחארקאוו ולקרעמנטשוג ולהיות לו לאח אמיתי בעת הזאת להיות בעוזרי נפשו. וכבוד יוכל לפעול הרבה בקרמענ' וגם בחארקאוו על ר"י פאייני' וה' יהי' בעוזרו, והרא"פ שי' בעצמו אינו יכול לעשות מאומה, ולזאת מוטל על כבודו לעשות כנ"ל ובגלל הדבר הזה יברכיהו בכל הטוב ברו"ג כו' כנ"ל.

אך אחת אבקשו שיהי' הדבר בסוד ולא יתפרסם, וזה נוגע הרבה להרא"פ וידוע מארז"ל גדול העושה צדקה בסתר כו' (ב"ב ד"ט ע"ב)

לקו"ח פ' שמיני: כ"ה בכתי"ק, וצ"ל תזריע.

ומבואר במ״א ענין מתן בסתר שממשיך מבחי׳ סדכ״ס והוא בחי׳ העלם העצמי (וכמ״ש בהכתבי׳ השייכים לאמרי בינה שער התפילין (פקמ״ב) ולע״ל יבואו למדרי׳ זו, ומובן עפ״י כל מה שנת״ל באורך, וע׳ ברמ״ז שם מ״ש עושה צדקה ל׳ יחיד שסגולתה שתעשה בצנעה כו׳. ולכן אבקשו שלא יתפרסם כו׳.

אקווה אשר דברי היוצאים ממעמקי לבבי [יפעלו...] ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שד״ב

היום אכתוב אי״ה לקרעמענטשוג לידידינו הרח״ב שי׳ אודות הרא״פ שי׳ ואולי יוכל לעשות את שלהם בקרעמנ׳ בלתי ביאת הרא״פ לשם, ויודיעם הרח״ב.

לח

ב״ה יום ד׳ ה׳ ניסן ש׳ רנ״ת לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ש״ב (נכדי) ידידי עוז או״נ הרב המפורסם ווח״ס י״א כו׳ מו״ה שניאור זלמן שי׳

ת״ל בעד החוה״ש, כה לחי.

מכתבו מר״ח אדר ומכ״ה אדר נכון הגיעני. כ׳ אביו הרב שי׳ לא בא עדיין לפה ואחשוב אשר יבוא אי״ה על ש״ק הבע״ל או שבוע הבע״ל. בדבר נסיעתו למיראן לפ״ד אין העת עתה כי צריך להיות ביפו בכדי שיוכל לבוא המסחור לידי פועל אי״ה ואם לא יהי׳ בביתו עם מי ידבר אביו שי׳ וממי יהי׳ לו ידיעות הנחוצות לו ולזאת לא יסע למיראן, ואי״ה ברצות ה׳ ויעשו מסחו׳ בשנה זו על סך נכון, אז על להבא אפשר

הכתבי׳ השייכים לאמרי בינה שער התפילין: נדפס — קה״ת תשל״ח.
הרח״ב: הר״ר חיים בער ווילענסקי מקרעמענטשוק. ראה לקמן אגרת נו׳ — אליו.

לח

קטע נעתק בקובץ מכתבים מכתב ב, ונשלמה ע״פ צילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.
ש״ב (נכדי) ... שניאור זלמן: סלונים. אגרות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.
כ׳ אביו ... לא בא: למטרת נסיעתו ראה לעיל אגרת כז, ובהנסמן בהערות שם.

יהי' הזמן הזה פנוי לכבודו ויוכל לנסוע למיראן, אך כעת הוא דבר הבלתי אפשרי.

בדבר שאלתו בענין אחליפו דוכתייהו כו' בדרוש ויצווס מכ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע מבואר דלפ"ז צ"ל שגם בהאור יש חסד וגבו', וכידוע שב' שיטות בזה ומ"ש כאן הוא לפי השיטה דהאור הוא פשוט. וע' בדרוש שיטת הריקאנטי שכ' שבהביאור לד"ה יביאו לבוש מל' בתו"א אינו כ' כמו בדרוש דעולת התמיד המובא בהריקנטי, והיינו דשם בהביאור הג' כ' דענין המשכת הקו ע"י צמצום ומק"פ הוא להיות התהוות החכ' בכח, היינו כח ומהות החכ', אבל להיות הגבלת החכ' בבחי' כלי עד פה תבוא כו', ונמצא מפרש דאור החכ' הוא בחי' כח ומהות החכ' והכלי הוא הגבלתה להיות התגלות החכ' למטה כו', ואפשר שגם בלקו"ת בהביאור דלא תשבית הכוונה ג"כ שהאורות שייך בהם חכ' וחסד ועוד צ"ע, אך ענין אחליפו דוכתיי' הוא לפי דיעה הנ"ל, וכאן מבואר לפי מ"ש בדרוש עולת תמיד תקס"ט ובדרוש שיטת הריקנטי, ואין עתותי בידי כעת לעיין עוד בזה, ואי"ה כשיבוא הענין הזה לעסוק בזה, מה שיזכני ה' להבין בזה אודיעו אי"ה.

בדבר המסחו' כשיבוא כ' אביו הר' שי' נתיעץ אי"ה בזה איך לעשות וה' יהי' בעזרינו, מאפס הפנאי אקצר, יקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב (א"ז) ידידו עוז דו"ש באה"ר ועזה כה"י

שד"ב

ביתי ובני שי' ב"ה בחו"ש ופב"ש הטוב.

ויצווס: דשנת תרל"ח, וז"ל בס"ג שם: עד שגם בענין בחי' אחליפו דוכתי' ... אלא שלפ"ז צ"ל שגם באור יש הגבלה זה חסד וזה גבורה.

דרוש שיטת הריקנטי: נדפס בדרמ"צ ח"ב שד, ב. ושם שו, א: וכמ"ש בביאור דעולת תמיד פ' פנחס תקס"ט וז"ל ... אין הפי' בכלי החכמה שהחכמה כבר ישנה במציאות והכלי הוא רק הגבלת מציאותה בלבד (אמ"מ בביאור יביאו לבוש מל' משמע דפי' כן ע"ש מ"מ).

לט

ב״ה יום ג׳ י״א ניסן ש׳ רנ״ת לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ש״ב (נכדי) יקירי הרב המפורסם ווח״ס נכבד י״א
כו׳ מו״ה שניאור זלמן שיחי׳ וכא״ל שלום

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי

שבוע העברה שלחתי לו מכ׳ והושבתי לו על שאלתו בטח יתקבל במועדו ועתה מחמת עיו״ט אבוא בקצרה, כבוד אביו הרב שיחי׳ בא לפה על ש״ק העבר שלום ת״ל, את המשלוח מנות קבלתי ברוב עונג וגודל תו״ח חן לו עבור זה. וגם אני לעת מן העיתים אשלח לו אי״ה את אשר אוותה נפשו.

דברנו עם כ״א שי׳ בעניניו ואי״ז אלא מ״ש כי יש לכבודו מ״ש טבעית וזה טוב. וכמאמר רז״ל אין מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבו וכמ״ש בלקו״ת פ׳ תזריע ד״ה קא מפלגי במתיבתא כו׳ שכאשר יש לו לב דואג בתפלה אז אח״כ פקודי ה׳ ישרים משמחי לב, וזה בכאו״א לפי מדריגתו מי שיש לו מ״ש טבעית יכול לעלות יותר במעלות כו׳ אמנם גם בזה צריך להיות בירור להסיר העצבות, וישאר רק המרירות ואז בכל עצב יהי׳ מותר יתרון בהשמחה שלאחר המרירות והיינו כנ״ל דפקודי ה׳ משמחי לב וכמ״ש בסש״ב בארוכה וכמ״ש בענין הבירור הזה בסידור בדרוש תרומת הדשן ובמ״א ע״פ והרים את הדשן ולזאת יחזק כבודו א״ע להיות שמחת הנפש בה׳ עושה בשמחת התורה והמצות וילמד היטיב הפרקים בסש״ב השייכים לזה ולהיות מעובדי ה׳ בשמחה הן בתפלה להרגיש בנפשו חיות אלקי בכל תיבה ותיבה ע״פ אשר הורונו אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זי״ע (והמרירות צ״ל קודם התפלה אשר ג״כ בכלל תפלה יחשב) וכן בלימוד התורה וקיום המצות, וכאן הוא בנקל יותר כאשר יתבונן בעת הלימוד אשר הדבר הלכה שהוא לומד הוא חכמתו ורצונו (ית׳) ודבר ה׳ ממש כו׳ וכן המצות הם שלוחי המקום בחי׳ בעל הרצון וכמ״ש במד״ת

לט

קטע נדפס בקובץ מכתבים ג, ונשלמה ע״פ צילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.
ש״ב (נכדי) ... שניאור זלמן: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

כבדו את המצות שהם שלוחי, ושלוחא של אדם כמותו, והגילוי הזה גורם שמחת הנפש, והשמחה גורם גילוי לקשר נפשו באלקות, ובזה יש הרבה מדריגות. ואין להטעות את עצמו ח"ו שבא למדרי' נעלה מדרי' הצדיקים כו' אך כאו"א לפי מדריגתו צריך לעבוד את ה' באופן הזה שיהי' בתחלה המרירות ואח"כ להפכה לשמחה וכמאמר בכי' תקוע בלבאי מסטרא דא וחדוה מסטרא דא כמ"ש בשער היחוד פ"ו ולעבוד את ה' בשמחה דוקא, והיא היא הדרך הסלולה לעלות במעלות כו' כה יזכנו השי"ת להיות מעובדי ה' באמת לאמיתו כו'.

מאפס הפנאי ההכרח לקצר, ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש ויחוג את החג הבע"ל בשמחה ובדיצה וחדוה ובכשרות כאוות נפשו וש"ב (א"ז) ידידו עוז אוהבו באה"ר ועזה כה"י

שד"ב

את הבוך אשר שלח ע"י כבוד אביו הר' שי' קבלתי. ולפי הנראה שלם עבורו סך רב יותר ממאה רו"כ, ונפלאתי מאד על כבודו אם על הדרך הזה יקנה כל הון דעלמא לא יספיק לו, וגם לא יאסוף את הדברי' העיקרי'. הבוך הזה הוא כ"י כותב פשוט (ולא כ"י הרי"ל זצ"ל והראיתי לכ' אביו שי' את כ"י הרי"ל והוא באו"א לגמרי) והי' אצל כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע והגיה בתו' באיזה מקומות, ואצלי נמצא הלקו"ת כי"ק כ"ק אָאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, וההגהו' נכתבו על דפי הבוך הזה, אמנם הכי בשביל זה צריכים לשלם סך רב כזה, אין נותנים המעות עבור המחבר, כ"א בעד הסופר והכל צ"ל במדה וגבול, והבוך הנ"ל אשר רוב הדרושים הם נדפסים וגם שאינם נדפסים נמצאים המה בכתובים, ורק מפני שיש בו איזה תיבות מכי"ק והי' אצלו צריכים לקנותו, והרבה לשלם עבורו ערך 15 רו"כ ולכל היותר 20 אם הנפש חפצה ביותר, אך לשלם סך רב כזה לא אבין. וכבודו יודע כמה יקר אצלי כי"ק אשר הוא חיות נפשי ממש, ומ"מ צריך להיות בהגבלה. הראיתי לכ' אביו שי' בוך שקניתי עתה זה איזה שבועות ששים 60 בוגין כי"ק כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, ושלמתי עבורו 45 רו"כ ואתן להמוכר אי"ה עוד 5 רו"כ, יותר לא ביקש כלל. וכאשר באה"ק נמצא הרבה מהדברים האלה וכבודו חפץ בהם בנפשו, הנני מייעצו שיהי' במתון ויחקור הרבה אם כן הוא כאשר ידמה וישלם את המקח אשר בערך לשלם ואז יאסוף אי"ה דברים טובים ויוכל לבוא למטרת כוונתו.

בדבר הלוואה עתה הוא מהנמנע כאשר רואה כ' אביו שי' ואי"ה

בהמשך הזמן אם יעזור לי השי״ת לא אמנע את הטוב אי״ה בכל יכולתי, כה יעזרינו השי״ת הכל בטוב ברו״ג כו׳

אוהבו ש״ב הנ״ל

ע״ח המאה דשנה זו אשלח אי״ה אחר החג הבע״ל ולא אדע זמן קצוב אך אשלח אי״ה.

מ

ב״ה יום ה׳ כ״ח ניסן ש׳ רנ״ת לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הרה״ג המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם
י״א כו׳ מו״ה יחזקאל שי׳ ארלאזאראוו

ת״ל בעד החוה״ש. כה לחי.

אחדשה״ט. באתי לעורר את כבודו בדבר ענין גדול, והוא כי ידידינו הר״א אבלי פערסאן שי׳ עומד כעת במצב לא טוב ר״ל כי נתעוררו עליו נוגשים ורודפים גדולים מהחובות הישנים. ומהם הרודפים אותו בנפשו ממש ר״ל עד שאינו יכול להיות בביתו לע״ע עד אשר יוכל להתפשר אתם. וברוך הנותן ליעף כח שנתן לו כח לנשוא את כ״ז למעלה מכוחות אנושים כו׳. וכבודו בטח מכיר את הרא״פ שי׳ אשר הוא מהאנשים הנעלים בעצם מהותו וחושיו אשר מעטים המה כעת אנשים כמוהו. וכל ימיו התנהג כאחד הג׳ ועזר הרבה לאנ״ש בגופו ונפשו וממונו יתר מכפי כוחו. ועתה מאת ה׳ היתה זאת אשר כל הונו נשאר בידי אחב״י. וסובל עינוים קשים ומרים ר״ל. האימה והפחד לבד הלחץ והדחק כו׳ ה״י. וכל איש נלבב ימס לבו בקרבו על מצבו הנורא והאיום. ומפני ההכרח נשאר בהסכם שיהי׳ באיזה מקומות פרטים מאנ״ש, אף שזה נגד טבעו העצמי אשר לא נסה בכאלה. והשי״ת

המאה דשנה זו: כנ״ל אגרת ז, ובהנסמן בהערות שם.

מ

נעתקה מצילום כתי״ק, וראה לעיל בהערה לאגרת לז. לתוכן הענין (בדא״ח) המבואר כאן, השוה לקמן אגרת מח״י.

יחזקאל שי׳ ארלאזאראוו: מ״ץ דחארקאוו.

יעזריהו על להבא להתנהג כאשר התנהג עד עתה בצדקה ועשיית הטוב כו׳. אך לפי שעה הדבר מוכרח, ויהי׳ גם במחנה כבודו עם ידידינו הרא״מ מאדאייעווסקי ויספרו לכבודו פרטי הדברים.

וידעתי היטב את טבעו הזך ורוחו הנדיבה אשר בודאי יתעורר מעצמו בזה. אך אני לא אוכל להתאפק מלדבר עם כבוד מע׳ בזה ולבקשו בבקשה שטוחה כפולה ומכופלת להתעורר במדה״ר ולהיות בעזרי נפשו ולהשתדל בטובתו ובודאי יוכל לכבודו לעשות הרבה בזה ומשכורתו תהי׳ כפולה מה׳ אלקי השמים החפץ במעשה המצות ובפרט מצות צדקה העולה על כולם כמ״ש בכ״מ במעלות מצות הצדקה ואין להאריך בדבר הידוע לכבודו היטב המבואר בתוה״ק הנגלה והנסתר ובפרט בדא״ח נכבדות מאד מדובר בה במצות הצדקה שהיא מצוה רמה ונשאה.

וע׳ בהרמ״ז בפי׳ מאה״ז פ׳ בחקותי דף קי״ג ע״ב דבמצוה אחת דצדקה פועל למעלה כמו בכל המצות יחד וכן מה שפועל ע״י התפלה הכל נכלל בצדקה. ובמ״א נראה אשר צדקה עוד למעלה משארי המצות, דאי׳ בזח״א דר״ח ע״א דיוסף בחי׳ צ״ע נק׳ גבאי צדקה (וגבאי הצדקה הם הגובים מהנותנים ומחלקים להמקבלים, ובכלל זה גם המעשים על הצדקה כו׳) ואפשר שהוא ע״פ מ״ש במ״א בענין ההפרש בין יעקב ליוסף, דיעקב הוא בריח התיכון המבריח מן הקצה והיינו מקצה השמים דלעילא עד קצה השמים דלתתא, ומבו׳ שם דקצה השמים דלעילא הוא בחי׳ ראשית גילוי הקו מאוא״ס שהוא מקור העיגולים וכמ״ש בע״ח שהקו מתעגל וחוזר ומתעגל כו׳ וז״ש אתה ה׳ לבדיך אתה עשית את השואה״א ואתה מחי׳, אתה ה׳ לבדיך הוא בחי׳ מל׳ דא״ס שלפני הצמצום בחי׳ לבדיך ממש אתה עשית את השמים כו׳ להיות מקור לבחי׳ שמים וכן מה שאתה מחי׳ כו׳ הוא בחי׳ הקו שנמשך לאחר הצמצום, ויעקב אותיות יבקע זהו״ע בקיעת הקו שבוקע את בחי׳ החשך וההעלם העצמי שקדם לאור וכידוע בענין אור וחושך למעלה דקודם שאמר יהי אור הי׳ חושך ע״פ תהום ולא הי׳ בחי׳ אור כלל, והיינו בחי׳ העלם העצמי שא״א לבוא לידי גילוי (ולא בחי׳ העלם לגבי המקבלים לבד כידוע שיש ב׳ בחי׳ העלם, הא׳ לגבי המקבלי׳ מפני שאינו יכולים לקבלו בכלי ומ״מ יוכל להיות שיאיר ויתגלה והוא ע״י הזדככות חומר כלי המקבל שאז הוא כלי לקבל גילוי אור עליון גבוה יותר, אמנם בחי׳ הב׳ בהעלם הוא העלם המשפיע והוא שהאור בעצם

הרא״מ מאדאייעווסקי: ראה לעיל שם.

אינו בגדר גילוי בכלי בכלל, ולע״ל יתגלה מדרי׳ זו (וכעין זה הי׳ גם בקרי״ס אך לא בבחי׳ התלבשות כו׳) מפני שיהי׳ בחי׳ כלי ולא כלי גשמי כו׳ וכמ״ש במ״א) ואח״כ אמר יהי אור דא אור קדמאה והוא מקור אור הגלוי, וכידוע דבחי׳ א״ק בכלל הוא בחי׳ מח׳ הכללית מקור כל הגילוי אורות דעקודים נקודים וברודים כו׳ וכמ״ש במ״א בענין קורא הדורות מראש. ועמ״ש מזה בד״ה להבין ענין ג׳ מיני אדם, וכמו״כ י״ל דמ״ש יהי אור קאי על בחי׳ אור הקו שהוא מקור כל הגילוי אור שלאחר הצמצום כו׳ וקודם לזה הי׳ חושך בחי׳ העלם העצמי כנ״ל (והוא בחי׳ אתה ה׳ לבדיך) ומאמר יהי אור הוא שיהי׳ בחי׳ מקור לגילוי אור ממש (ועדיין הוא כח נעלם לא נמשך האור בגילוי כו׳ כדלקמן) ועדיין הי׳ אור וחושך משתמשין בערבוביא שלא הי׳ ניכר עדיין פעולת האור להאיר ממש עד שהבדיל בין האור והחושך וכמ״ש ויבדל אלקי׳ בין האור ובין החושך אז ויקרא לאור יום ממש כו׳ וקודם ההבדלה אף שהי׳ מציאות האור במקורו ממאמר יהי אור, אך לא נמשך עדיין בחי׳ האור בגילוי, דכח הנעלם מבחי׳ האור כמו שהוא במקורו (בחי׳ חושך הקדום העלם העצמי) הוא בטל במציאות ממש עד שאינו בגדר גילוי אור למטה כלל וכמאמר אור קדמון אע״ג דאיהו אור צח (לגבי בחי׳ ענ״ב דשרשן מבחי׳ א״ק כנ״ל) מ״מ קדם עה״ע שהוא מבחי׳ העלם העצמי אוכם בבחי׳ שחרות ובטל במציאות ממש. וע״י ההבדלה שהוא הפרסא להעלים את בחי׳ העלם העצמי, וזהו ענין ההבדלה להבדיל בין החשך הקדום לבחי׳ מקור הגילוי בכדי שיומשך בחי׳ אור הקו בבחי׳ הגילוי בבחי׳ א״ק כו׳ שכמו״כ בבחי׳ א״ק ענין הפרסא להיות ממנו בחי׳ אור בענ״ב כו׳. וזהו״ע בקיעת הקו שמבחי׳ החושך בחי׳ ישת חושך סתרו יומשך בחי׳ גילוי אור כו׳ והמשכת האור דבחי׳ הקו הוא ע״י יעקב וזהו שהוא בריח התיכון שמבריח מקצה״ע בחי׳ ראשית הקו עד קצה״ת סיום הקו. והיינו שממשיך בחי׳ גילוי הקו (וכמ״ש במ״א בענין אל אלקי׳ הוי׳ דיבר ויקרא ארץ, דמה שעלה ברצונו הוא בחי׳ החסד שם אל, והצמצום הוא בחי׳ הגבו׳ שם אלקי׳, והקו בחי׳ שם הוי׳ ת״ת. והוא משארז״ל שיתף עמו מדה״ר כו׳ ושרשן מבחי׳ חג״ת הנעלמים, וכמ״ש בזהר הרקיע בפי׳ המאמר בריש הורמניתא דשרש הקו מבחי׳ ת״ת הנעלם כו׳) ובד״כ בחי׳ אור הקו הוא האור דתיקון והו״ע אור התומ״צ וכמ״ש במ״א דהתורה הוא בחי׳ פנימיות הקו (דחיצוניות הקו מקור העולמות ופנימי׳ הקו אור התורה) וזהו ואתה מחי׳ את כולם דפי׳ בעמה״מ שער עולם התהו פע״א שהוא החוט של א״ס היורד מראש א״ק אל סופו. והוא כמאמר אלי׳ וההוא נביעא איהו כנשמתא כו׳ דאיהו חיים כו׳ ואיהו שקיו דאילנא כו׳. דכל

בחי' חיות העולמות הוא מבחי' הקו. וכוונת הבריאה הוא בראשית בשביל התורה כו' דהתורה היא בחי' פנימיות הקו. ולכן בכדי להמשיך בחי' המשכת הקו להחיות העולם (דבתחלה הי' מצד כי חפץ חסד ועכשיו באתעדל"ת תליא כו') הוא ע"י התורה וכל הקורא בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו שנמשך בחי' האור מלמעלה.

וכ"ז בחי' יעקב. אמנם יוסף הוא לי' תוס' שממשיך תוס' אור שלמעלה מהקו (מבחי' העלם העצמי ועוד למעלה יותר וכמשי"ת) דהנה מה שיעקב הוא בחי' המשכת הקו כ"ז באצי', אבל תולדות יעקב יוסף שממשיך האור לבי"ע לברר גם את החשך דבי"ע, עד שגם בבי"ע יאיר בחי' גילוי אוא"ס ממש כמו למעלה וכידוע בענין אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין בשוה כו'. וז"ש אור זרוע לצדיק שנזרע בחי' האור העליון אור שנברא ביום ראשון כו' כנ"ל ויהי' עי"ז הצמיחה לע"ל בתוס' מרובה. והיינו זריעת אור התומ"צ למטה בבי"ע והעיקר לברר עולם העשי'. ועיקר ההפרש בין יעקב ליוסף י"ל דזהו בחי' אור ישר ואור חוזר יעקב הוא בחי' או"י ובד"כ הוא בחי' עבודת הצדיקים בתומ"צ המשכה מלמעלמ"ט. ויוסף הוא שהעבודה הוא בבחי' או"ח וע"ד מדרי' התשובה שהיא מלמטלמ"ע כמו"כ יש בענין התומ"צ וז"ש יוסף ה' לי בן אחר, בחי' בן (התאחדות עצמיות כמא' ברא כרעא דאבוה) הבא ממקום אחר בירור דבי"ע וכמ"ש במד"ר בראשית פ' כ"ג ע"פ כי שת לי אלקי' זרע אחר שהוא בא ממקום אחר והוא המ' המשיח שבא מרות המואבי'. ופי' בעה"ק ח"ד ספי"ד משום כי הרע שנעשה טוב אין למעלה מזה, ולזאת אז דוקא יושלם הכוונה בהבריאה כו'. וזהו בחי' יוסף שהוא הבירור בבי"ע דוקא מקום אחר לברר משם ולעלות למעלה שיתאחד באלקות בבחי' או"ח מלמטלמ"ע ועי"ז ממשיך בחי' עליונה יותר. דזהו הכלל דאו"ח חוזר לקדמותו למעלה מבחי' או"י, וכמ"ש במ"א על מ"ש בזח"א דק"ל ע"ב ע"פ עין לא ראתה כו' יעשה למחכ"ה לו אילן אינון דדחקין למלה דחכמתא ודייקינן לי' כו' והוא עיון התורה שמדייק בכל דבר בריבוי קושיות ותירוצים עד שמברר היטיב, עי"ז דוקא בא לגילוי בחי' עדן, דע"י העיון הוא בא לאמיתיות התורה. והוא דאור החכ' הבא בבחי' או"י בלי יגיעה הרי היא במדה וגבול אף בחכם גדול ביותר, ואף בחי' כח המשכיל שבנפש הנק' כח נעלם המשכה נעלמת (ולפי הנ"ל הוא בחי' כח ומקור הגילוי כמו שהוא בהעלם עדיין כנ"ל בענין אור וחושך משתמשין בערבובי' כו') אחר שהוא בחי' כח ובהמשכה בהכרח שיש בו איזה ציור. ואם שאינו בחי' חכ' הגלוי' ממש, מ"מ ה"ה מקור החכ', ובהכרח שהוא

בבחי׳ גבול ומדה. אך ע״י היגיעה ועבודה יוכל להשיג עומק כזה שלמעלה גם מהכח המשכיל שלו וכנראה זה בחוש והיינו מפני שהנפש בעצם שלום הוא רק שלא בא בכוחות הגלוים, וע״י העיון והדיוק ממשיך גילוים מעצם הנפש שלמעלה מהכוחות כו׳ וכמבואר במ״א באורך. וכמ״ש בעט״ר בד״ה בכ״ה בכסלו ס״פ נ״ו דכאשר חריף ומקשה יכוון לאמיתתו של תורה מעלתו יותר עליון ממתון ומסיק כו׳, וע״ש פנ״ח. וכמ״ש במ״א בכללות ההפרש בין תושב״כ לתושבע״פ דתושב״כ עיקר מצותה בקריאה והוא בחי׳ המשכה מלמעלמ״ט בבחי׳ או״י ולכן גם ע״ה מותר לברך ברכת התורה, ותושבע״פ עיקרה בבחי׳ עיון ודיוק דוקא והוא הבירור דק״נ שבבי״ע ועמ״ש באגה״ק בד״ה בר״מ פ׳ נשא והמשכילים יזהירו. ועד״ז בתושבע״פ גופא ההפרש בין תלמוד ירושלמי לתלמוד בבלי, דת״י הוא בחי׳ או״י, ות״ב אמרז״ל ע״ז במחשכים הושבני זו ת״ב בחי׳ או״ח הבירור ע״י העיון והפלפול וכמ״ש בעט״ר שם שעי״ז ממשיך מבחי׳ העלם העצמי והוא בחי׳ חושך הקדום הנ״ל שלמעלה מבחי׳ אור כו׳.

וז״ע יוסף ה׳ לי בן אחר שע״י הבירור דבי״ע עי״ז נמשך תוס׳ וריבוי אור שלמעלה מבחי׳ הקו והעיקר הוא העשי׳ וכמ״ש במ״א בשם לקו״ת מהאריז״ל דיוסף בגימ׳ ג״פ בן. ועפמ״ש י״ל דיוסף ה׳ לי בן אחר היינו בן הרביעי שהוא בן דעשי׳ שמברר הניצוצות היותר תחתונים כו׳. וזהו ויוסף הורד מצרימה דעיקר עבודתו בחי׳ במצרי׳ דוקא (וי״ל גם ביעקב בבואו למצרי׳ אי׳ בזהר ח״א דרי״ו ע״ב יהא לך י״ז שנין אוחרנין. והוא כענין זרע אחר הנ״ל) ועי״ז יהי׳ הגילוי דלע״ל וכמ״ש ביום ההוא יוסף ה׳ שנית ידו (ישעי׳ י״א) דקאי על לע״ל דלע״ל יאיר בחי׳ ההעלם העצמי וכמ״ש על לע״ל והי׳ לעת ערב יהי׳ אור (זכרי׳ י״ד) והוא שהלילה בחי׳ חושך יאיר. ומבו׳ במ״א שזה היפך מסדר השתל׳ דכתי׳ ויהי ערב ויהי בוקר ברישא חשוכא והדר נהורא וכנ״ל בענין ויבדל שהוא להעלים בחי׳ החשך הקדום, אבל לע״ל גם ההעלם יאיר בגילוי כו׳ וזהו התוס׳ אור שנמשך ע״י הבירור דבי״ע בבחי׳ או״ח כו׳. ובאמת יהי׳ לע״ל עוד עלי׳ עליונה יותר והוא ג״כ בחי׳ יוסף, וכמ״ש במ״א בד״ה ויאסור יוסף מרכבתו, ובתו״ח ד״ה בן פורת יוסף, דיוסף למעלה מיעקב, דיוסף הוא בחי׳ יסוד דא״ק שרש ומקור התיקון כו׳ (וע׳ בפע״ח שער הלולב פ״ח בשם הר״י מערבי בענין הלולב יסוד שלמעלה מהדס ת״ת) והענין דהנה נת״ל דהחשך למעלה מאור. אך צ״ל שיש שרש לאור

בעט״ר ... בעט״ר: כ״ה בכתי״ק, וצ״ל: בשערי אורה ... בשערי אורה.

למעלה מבחי׳ החשך שהרי מה שהבדיל בין האור לחושך הוא מפני שראה את האור כי טוב, וכמ״ש וירא אלקי׳ את האור כו׳ ואז ויבדל כו׳ דשרש בחי׳ אור התיקון הוא מהאור הקדום בחי׳ עצמיות אוא״ס שלמעלה מהעלם וגילוי וכמ״ש במ״א בענין חכ׳ בחוץ, דבחי׳ גילוי החכ׳ מה שנובלות חכ׳ שלמעלה תורה והוא מה שבאה התורה לברר בירורים הוא למעלה מבחי׳ חכ׳ שלמעלה עצמה וכמו״כ יובן דכללות בחי׳ אור התומ״צ אור התיקון שרשו מבחי׳ אור הקדום. וזהו שאמר על לע״ל באורך נראה אור ומבואר במ״א דמה שנראה אור לעתיד בעולם התחי׳ הוא בחי׳ אור העצמי והוא מה ששכר מצוה מצוה, לא הטעמי מצוה שהוא בחי׳ טעם כמוס (מקור הנעלם הנ״ל) ולא בחי׳ ההעלם העצמי שנק׳ רזין דרזין דאורייתא כ״א עצם המצוה עצמה שלמעלה מבבחי׳ ההעלם וז״ש ביום השלישי יקימנו ונחי׳ לפניו ונחי׳ הוא [שיהי׳ האור בהתלבשות] בגילוי דוקא (וכמ״ש במ״א שהגוף יהי׳ כלי׳ לזה כו׳) ויהי׳ מבחי׳ לפניו ממש בחי׳ האור העצמי וכ״ז הוא ע״י באורך ע״י אור התומ״צ והוא אור הזרוע למטה דוקא בבירור העשי׳ עי״ז דוקא נראה אור לע״ל. וזהו מ״ש צדקה תרומם גוי שע״י הצדקה מתרומם הנפש בבחי׳ רוממות העצמות וכמ״ש בלקו״ת ד״ה ושמתי כדכוד הראשון שעי״ז מתהפכי׳ מדות הנפה״ט כו׳. ובד״ה ועתה יגדל נא ספ״א במ״ש והלך לפניך צדקיך וכבוד ה׳ יאספך שע״י הצדקה נכלל בבחי׳ כבוד ה׳ בחי׳ אור ה׳ ממש ועמ״ש בד״ה ושמתי כדכוד הנ״ל בענין שמש צדקה שלמעלה מבחי׳ שמש ה׳. והם י״ג מדה״ר דיוהכ״פ העלי׳ היותר עליונה דבחי׳ זו״נ. ומבוא׳ במ״א ההפרש בין שבת ליוהכ״פ דבשבת מצוה להתענג במאכל ומשתה והוא כענין הסעודה דלע״ל וכמ״ש במד״ר ויקרא פי״ג אריסטון (סעודת בקר, מ״כ) עתיד הקב״ה לעשות לצדיקי׳ כו׳. וזהו בחי׳ עונג הנעלם הפשוט שבא במורגש דוקא וי״ל דזה יהי׳ בימוה״ש. אבל ביוהכ״פ אסור באכו״ש והוא כמו העוה״ב שאין בו אכו״ש כלל והוא בחי׳ העונג העצמי שאינו בא במורגש כלל אף לא בטעמי התו״מ כו׳ וכמ״ש במ״א באורך וז״ע שמש צדקה שלעתיד הקב״ה מוציא חמה מנרתקה כו׳ בחי׳ אור העצמי, ואז יהי׳ תכלית השלימות וכמ״ש בעה״ק הנ״ל.

וזהו שיוסף הוא גבאי צדקה ונק׳ בזהר דקס״ו ע״ב גיננא והוא ענין אחד. דיוסף הוא בחי׳ יסוד והוא אור זרוע כו׳ שזורע בחי׳ אור הקו אור התו״מ בארץ דוקא לברר בחי׳ הארץ ועי״ז יהי׳ הצמיחה לע״ל בחי׳ תוס׳ וריבוי אור שתוס׳ של הקב״ה מרובה על העיקר והוא בחי׳ גילוי אור העצמי שיהי׳ בעולם התחי׳ כו׳. ועמ״ש בזח״ב פ׳ בשלח דנ״ט

ע״א ע״פ בצדקה תכונני שקאי על בהמק״ד דלעתיד כו׳. וענין מה שנק׳ ע״ש הצדקה דוקא דלפי הנ״ל העיקר הוא בחי׳ בירור דבי״ע, וא״כ כמו״כ הוא בכל המצות לברר העשי׳ כו׳. י״ל דהנה נת״ל ההפרש בין בחי׳ או״י לאו״ח, דאו״י הוא בבחי׳ מדה וגבול, ובחי׳ או״ח הוא בלי גבול דחוזר לקדמותו ממש. ובכללות זהו ההפרש בין מעהמ״צ למצות התשובה דכל המצות הם בבחי׳ מדה וגבול [. . .] שלכן יש גבול לכל מצוה ואפי׳ הידור מצוה עד שליש כו׳ דאף שהוא מבחי׳ פנימיות הקו כנ״ל מ״מ הוא בחי׳ קו המדה שבא בבחי׳ מדה וגבול וכ״ז הוא בכלל בחי׳ או״י אבל ענין התשובה הוא בחילא יתיר שלמעלה מגדר הגבול לגמרי כ״א בצעקה פשוטה בקול פשוט ממעמקים קראתיך עומק דעומק כו׳ וכמ״ש במ״א כתשובת ראב״ד. ועי״ז ממשיך מלמעלה בחי׳ מקיף דאו״ח [. . .] והוא בחי׳ העלם העצמי הנ״ל ועוד למעלה יותר בחי׳ אור העצמי (וי״ל [. . .] כתשובת ראב״ד, הוא מקיים אח״כ תומ״צ (כידוע המעשה בבע״ת אחד אצל רבינו אדמו״ר זצוקללה״ה נ״ע זי״ע) זהו כאשר הגיע בתשובתו בבחי׳ האור העצמי כו׳ וכנ״ל בענין ונחי׳ לפניו כו׳ וד״ל) והתשובה זהו העיקר או״ח כו׳. וי״ל דמעהמ״צ גופא בד״פ שהם בבחי׳ או״ח דבירורים כנ״ל הנה מצות הצדקה היא דוגמת התשובה שבלי גבול דכל המצות יש להם גבול, משא״כ מצות הצדקה אין לה גבול וכמ״ש בשו״ע יו״ד סי׳ רמ״ט שיעור נתינתה כפי צורך העניים בלי גבול והיא כעין מצות התשובה ולכן רחבה מצותך מאד מצות הצדקה דיקא היא כלי רחבה מאד לקבל בחי׳ האור דלעתיד כמ״ש באגה״ק בד״ה נודע דבאתעדל״ת כו׳, ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה דוקא כו׳ מפני שהיא עיקר האו״ח, וכמ״ש בסש״ב פל״ז דע״י מצות צדקה הוא עליות כללות נפש החיונית כו׳ וגם היא בלי גבול כנ״ל ולזאת בצדקה דוקא תכנני בבנין המקדש דלעתיד כו׳ כנ״ל. וזהו דיוסף הוא גבאי צדקה, שזורע את אור התו״מ בארץ למטה עד שגם מבחי׳ אחר יתברר ויתעלה בבחי׳ או״ח להיות בבחי׳ בן כו׳ ועי״ז יהי׳ הצמיחה לע״ל בגילוי אור ופירותיהן בעוה״ז בבחו״מ כו׳ כמ״ש באגה״ק ד״ה נודע בשערים כו׳.

וי״ל בדרך אפשר דמ״ש באגה״ק ד״ה והי׳ מעשה הצדקה שלום, שיש ב׳ מדרי׳ בצדקה מעשה הצדקה ועבודת הצדקה. זהו ענין ב׳ המדרי׳ דימוה״מ ותוה״מ דמבואר במ״א שזה״ע מ״ש ביוסף ב״פ בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ב״פ בן פורת. ולפמשנת״כ הוא בחי׳ חשך הקדום ובחי׳ האור הקדום. ומבואר במ״א דמ״ש ומלאה הארץ דעה כו׳ זהו בימות המ׳ ואז יהי׳ השלום והאחדות מפני שמאיר מבחי׳ אוא״ס

שלמעלה מהקו המדה מקור העולמות ולמעלה מבחי' ויבדל כו' כנ"ל שהוא ההבדלה לצורך ההתהוות כו'. וזהו ע"י מעשה הצדקה מפני שהיא מעלית כללות נפש החיונית כמ"ש בסש"ב פל"ז. ואף שמעשה הצדקה זו טבעית היא כו' מ"מ ה"ה אוהב את גופו יותר בטבעו כמ"ש בסש"ב פט"ז. אמנם ע"י עבודת הצדקה ביותר מטבעו ורגילותו ובלי גבול כנ"ל וכמארז"ל בכל מאדך בכל ממונך שהוא כענין בירור שע"י התשובה שלמעלה מהבירור שע"י מעהמ"צ ולכן כתי' וחטאך בצדקה פרוק כו' עי"ז ממשיך מדרי' עליונה יותר וכיתרון האו"ר מתוך החש"ך דוקא כו'. ועפי"ז אפ"ל ג"כ משארז"ל גדול המעשה יותר מהעושה (ב"ב ד"ט ע"א. ונלמד מסיפי' דקרא ועבודת הצדקה כפי' רגמ"ה) דהמעשה הוא בכלל עבודת הצדקה כנ"ל וכ"ז נכלל בכלל גבאי צדקה כנ"ל.

ועפ"י כל הנ"ל אבקש את כבוד מעל' להיות מעשה בהענין הגדול העומד לפנינו עתה הפדיון שבוים באדם נעלה כזה. וידעתי היטיב את טבעו הטוב ומיטיב אשר בודאי יגיע מצב הרא"פ דעתה בפנימיות נקודת לבבו ובודאי יתעורר בזה. אך אני לא אוכל לעבור בשתיקה ולבקשו בבקשה שטוחה וגם לא נצרכה אלא להעדפה להוסיף אומץ להיות מעשה כנ"ל בענין עבודת הצדקה וה' יהי' בעוזרו. וברצות ה' יוכל כבודו לפעול הרבה לטובת הרא"פ שי'. והג' ר"י פאיינבערג הוא שארו של הרא"פ, וכבודו יוכל לפעול עליו אי"ה.

עוד אחת אבקשו אשר כ"ז יהי' בסוד גדול ולא יתפרסם הדבר וידוע מארז"ל גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו (ב"ב ד"ט ע"ב) וי"ל עפמ"ש בפע"ח שער מנחה ומעריב פ"ג דאף וחימה הם זו"נ דקליפה, וידוע דבסט"א הנוק' קשה מכולם, וע' בספר חסד לאברהם מעין ב' נהר י"ב דהקלי' דאף וחימה ישברם הקב"ה בעצמו לאחר גמר הבירורי' לע"ל יעו"ש. וכאשר נת"ל בענין הצדקה דשייכו להגילוי' דלעתיד ולזאת ע"י צדקה בסתר (וענין בסתר כפי המובן בגמ' במאמר הנ"ל הוא שיהי' בסוד, זהו הכוונה שם) עי"ז יכפה אף וחימה וכמ"ש במ"א שמגיע עי"ז בבחי' ההעלם העצמי וכמש"ש באריכו' ולפי הנ"ל עוד למעלה יותר בחי' אור העצמי ולכן עי"ז יכפה אף וחימה כמ"ש בחס"ל הנ"ל. ולזאת אבקשו שיהי' בסוד ולא יתוודע לשום אדם ובפרט כאשר ש"ב הר"א שניאורסאן עושה אתו מסחור, אינו צריך לידע מכ"ז. תקוותי חזקה אשר דברי יפעלו על רוחו הנדיבה של כבוד מעל' ובודאי יתעורר בזה הרבה וה' יהי' בעוזרו כו' ובגלל הדבר הזה יברכיהו ה' כו'.

מענין לענין אעורר את כבודו עוד בדבר ענין אחד, והוא כי ש"ב

הר״ר מרדכי דובער סלאנים מאה״ק נכנס בעסק אתרוגי אה״ק ע״פ התעוררות שלי, וטעמי לבד אשר חפץ אני בטובת ש״ב הרמ״ד עוד כוונתי באשר נתרחבו ונתפשטו הרבה אתרוגי קורפי אשר היו מרוחקים מאד מאבותינו רבותינו הק׳, ואני שמעתי מכ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נ״ע זי״ע דברים קשים מאד עליהם, וכן שמעתי בשם כ״ק אאזמו״ר זצוקללה״ה נ״ע זי״ע, ועתה רוב אנ״ש לוקחים אתרוגי קורפי תמורת אתרוגי יענאווע מפני יפיים, ולפ״ד אינו כדאי להחליף חשש מורכב על חשש [...] וכדומה אשר רבנים מכשירים לא כן בחשש מורכב ואתרוגי אה״ק, יש בהם מוחזקים, אך הבאים אלינו לא נדע אמיתתם כו׳ ואין רצוני להאריך בזה. ועתה נתעורר ש״ב הנ״ל לסחו׳ בזה, ובנו הר״ש שי׳ יהי׳ משגיח עליהם ומאתו יהי׳ כתב הכשר והוא ירא אלקי׳ באמת ואני מעיד אשר יכולים לסמוך עליו בלי שום פקפוק. וש״ב הרמ״ד כעת בפה ויקבל קאמיסיאן על האתרוגים ויהי׳ בקרוב במחנם ג״כ. ולזאת אבקש את כבוד מעל׳ אם דעתו מסכמת לדעתי אף ידו תכון עמו לעזור בהענין הזה אשר לפ״ד הוא דבר גדול שיהיו אתרוגים כשרים וגם מהודרים (ובלתי ספק אצלי אשר התשו׳ בצ״צ או״ח סי׳ ס״ד היא על אתרוגי קורפי, וע׳ בשו״ת תורת חסד סי׳ ל״ד). ושמעתי אשר בראמען קונים הרבה אתרוגי׳, ואפשר יוכל כבודו להיטיב בזה כי בטח שייך זה לאחיו הר׳ שי׳, וגודל בקשתי מכבודו להחזיק ידי העוסקים בהענין הזה כו׳ ומבטחוני אקצר.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז ד״ש מלונ״ח תכה״י

שד״ב

אתרוגי אה״ק: ראה לקמן אגרות מד־מו.
אתרוגי קורפי: ראה לעיל אגרת כז בסופה.
שמעתי ... עליהם: השוה לקמן אגרת תקמו.
ובנו הר״ש: = הרב שניאור זלמן סלונים.
לאחיו הר׳: = אליעזר ארלאזראוו, מ״ץ דראמען, מח״ס הגהות אליעזר.

מא

ב"ה יום ג' אח"ש ש' רנ"ת לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח"ס י"א נכבד כו' מו"ה אשר שי'

משלומינו ת"ל כה לחי. באתי לעורר את כבודו בדבר ענין נכבד, והוא כבודו בטח יודע את ידידינו הנכבד ר"א אבלי פערסאן אשר עומד כעת במצב לא טוב ר"ל, כי התעוררו עליו נוגשים הרבה חדשים וישנים ומהם הרודפים אותו בנפשו ממש ר"ל עד שאי אפשר לו להיות בביתו, והרא"פ שי' הוא מהאנשים הנעלים ומעטים המה בדורותינו אלה אנשי' כמוהו, וכ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע חבב אותו באהבה וחיבה יתירה. הוא התנהג כל ימיו כאחד הג' ופעל ועשה הרבה לטובת אנ"ש בגופו ונפשו וממונו, ועתה מאת ה' הייתה זאת אשר כל הונו נשאר בידי אחב"י, והוא סובל ענויים קשים ומרים ר"ל האימה והפחד לבד הלחץ והדחק כו' ה"י. ולזאת החובה מוטלת על אנ"ש להיות בעזרי נפש אחינו הרא"פ שי' להציל נפשו כו' והשי"ת יעזור להרא"פ שי' שיוכל להתנהג כל ימיו כאשר התנהג עד עתה.

וכבר נתעוררו בזה ידידינו הרח"ב והרי"מ והרא"מ מאד'. ועתה אבקש את כבודו להשתתף וליטול חלקו בהענין הנשגב הזה, וישתדל לעשות במחנם סך נכון. ועוד זאת אבקשו שיסע כבודו לב' מקומות אחדים אודות זה, והם בחערסאן ובנאווא אליקסאנדראווסק. ומוסג"פ מכ' לידידינו ר"י שו"ב ולר"ד זאסלאווסקי ותקוותי שיפעל שמה אי"ה לטובת ידידינו הנ"ל. ובגלל הדבר הזה יברכיהו ה'. וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים (שבת קנ"א ע"ב).

וידוע מארז"ל (שם דקי"ח א"ב) דנחלת יעקב היא נחלה בלי מצרים

מא

נעתקה מצילום כתי"ק.
אשר': = גראסמאן מניקאלאייעב. אגרות נוספות אליו — לקמן מט. נ. נו. סג. צא. אגרות נוספות במעשה הצדקה הזו — לעיל לא, ובהנסמן בהערות שם.
הרח"ב: הר"ר חיים בער ווילענסקי מקרעמענטשוק. ראה לקמן אגרות נוי — אליו.
הרי"מ: אפשר — ר' יעקב מרדכי בעזפאלאוו מפאלטאווא.
הרא"מ מאד': = הרב אליעזר משה מאדייעווסקי מ"ץ דחאראל — ראה לעיל אגרת לז אליו.

והוא דמדת יעקב היא מדה״ר ומדה זו אין לה קץ וגבול כלל מפני שאין לה מנגד ולא כמו מדת החסד שיש לה מנגד מדת הג׳ אבל מדה״ר אין לה מנגד. וכמבואר בדא״ח בכמה דוכתי דמדה״ר נותן מקום למדה״ד הן אמת שאינו ראוי מ״מ צריכי׳ לרחם עליו ולהשפיע לו כו׳ (ולכן עיקר ההתכללות בע״ס דאצי׳ דמצד בחי׳ אוא״ס שלימותא דכולא עד מבלי אשר ימצא ראש וסוף כלל שלמעלה גם מבחי׳ התכללות דעקודים וכמ״ש במ״א הוא ע״י הת״ת דוקא וכמ״ש במ״א בענין ב׳ בחי׳ התכללות שמבחי׳ חכ׳ ומבחי׳ ת״ת כו׳) וזהו שהיא נחלה בלי מצרים וגבולים. וזהו כל המרחם כו׳ מרחמין עליו כו׳ שנמשך לו השפעת הטוב בלי גבול כו׳. ועמ״ש בזח״ג פ׳ בהעלותך דקי״ג ע״ב ע״פ פזר נתן כו׳ ובמק״מ שם והענין דבחי׳ מל׳ מקור עולמות בי״ע הוא בחי׳ אתר דשארי בי׳ מותא ונק׳ אתר דמשתני וכידוע בענין הכ״ח עיתים דמל׳ וע״י הצדקה ממשיכים חיים במל׳. והו״ע עליות המל׳ בכתר וכמ״ש אח״כ קרנו תרום בכבוד דבחי׳ מל׳ נק׳ קרן זוית ומתעלה בבחי׳ רוממות הכתר וממילא לא יהי׳ בה שינויים. וזהו וצדקתו עומדת לעד, לעד יש בו ג׳ פי׳ ל׳ נצחית ול׳ עדי וקישוט ול׳ עד פה תבוא והוא כשיאיר בחי׳ הכתר במל׳ אז יהי׳ במל׳ ג״כ נצחית בל״ג כנ״ל ול׳ עדי וקישוט וכמו ועטרותיהם בראשיהם ול׳ עד פה תבוא דבחי׳ כתר הוא למעלה מהשגה (ולע״ל יהי׳ הרגשת המהות וכמ״ש ומלאה הארץ דעה דעת והכרה כו׳) דתכלית כוונת הבריאה הוא שנתאווה הקב״ה להיות לו דירה בתחתונים והיינו שגם למטה בעוה״ז יהי׳ חסד דרועא ימינא שהיד הגשמי יהי׳ כלי לאלקות כמו חסד דאצי׳ וכמ״ש בזח״א דקמ״ח ע״ב אפי׳ במאנין דילי׳ לא אשתמש אלא במאנין דילך וע׳ ביאורו בהוספות לבה״ז הנדפס, דעכשיו באצי׳ איהו וחיוהי חד ואיהו וגרמוהי חד משא״כ בבי״ע לאו איהו וחיוהי וגרמוהי חד וכמ״ש בהקדמת ת״ז, והיינו מפני שבבי״ע נמשך ע״י פרסא המפסקת בין אצי׳ לבריאה עד שנק׳ אור של תולדה, ומזה נתהווה נבראים נראים לנפרדים כו׳ וכמ״ש במ״א באורך, אבל כשיהי׳ בבי״ע ג״כ איהו וגרמוהי חד אז יאיר למטה מטה ג״כ כו׳ וכ״ז הוא ע״י תוס׳ אור שיאיר בבחי׳ מל׳ מבחי׳ הכתר אז יהי׳ גם העוה״ז כמו עולם האצי׳. וכ״ז נעשה ע״י הצדקה שנותנים לעני דלית לי׳ מגרמי׳ כלום עי״ז ונוסף עוד שנמשך תוס׳ אורות עצמיים לבחי׳ סיהרא דללמ״כ להיות בבחי׳ עד כו׳ כנ״ל ונמשך משם בבי״ע עד גם בהאדם למטה. ועיקר הגילוי הזה יהי׳ לע״ל וכמ״ש כי עין בעין יראו ולא יכנף כו׳ והיו עיניך רואות כו׳ והארה מזה יאיר בג״ע זיו תורתן ועבודתן שעסקו בעוה״ז. ופירותיהן בעוה״ז בשפע הטוב הגשמי, וז״ש בזוהר שם גרים לי׳ בההוא עלמא דאתי דישתזיב

בהאי עלמא כו' ע' במק"מ. ומכ"ז יובן שע"י פיזור הצדקה נמשך מלמעלה בחי' שפע הטוב בלי הפסק ושינוי דכל שינוי למטה הוא מצד השינויים דבחי' מל' וכמ"ש בכ"ד, וע"י הצדקה (שהיא עיקר הבירורים מכללות נפש החיונית כמ"ש בסש"ב פל"ז, והיא בל"ג וכמ"ש בשו"ע יו"ד סי' רמ"ט שיעור נתינתה כפי צורך העניים, וא"כ זהו כענין או"ח דתשובה. והיא מצוה תמידית ובדוגמא שלמעלה משפיע ומקבל כמ"ש הרמ"ז בזח"ג דקי"ג ע"ב) ממשיכי' במל' ג"כ מבחי' אני ה' לא שניתי כו' ולכן עי"ז נמשך השפע למטה מטה ובלי הפסק כו'.

ועפ"י כל הדברים האלה אבקשו להשתדל בכל עוז לטובת אחינו הרא"פ שי' הן במחנם ובהמקומות שנקבו בשמות לעיל ולהוסיף אומץ לעשות פרי וה' יהי' בעזרם. ואחשוב אשר מהשלשה מקומות יהי' לכה"פ סך שני מאות רו"כ והמוסף מוסיפים לו כו'. ומה שיוכל להיות בהקדם מה טוב, אבטח אשר כבודו לא יתרשל בדבר וישתדל בכל תוקף עוז ובגלל הדבר הזה יברכיהו בכל הטוב ברו"ג כו'.

ואחת אבקשו אשר כ"ז יהי' בסוד וידוע מארז"ל גדול העושה צדקה בסתר כו' (ב"ב ד"ט ב') (והיינו שיתן להעני בסוד בלי פרסום יעו"ש) ומבואר במ"א דבסתר יש ב' מדרי' א' מצד המקבלי', הב' מצד המשפיע שאינו בערך ההתגלות, והו"ע העלם העצמי, דכל עצם בלתי מתגלה, ועז"נ ישת חשך סתרו וכו' והו"ע מ"ם וסמ"ך מקיף דאו"י ומקיף דאו"ח שבמשפיע וכמ"ש במ"א. וע"י מתן בסתר נמשך בחי' המקיף דאו"ח (והמשכתו הוא שיהי' בחי' ההעלם העצמי כמו שהוא למטה, או שהמטה יתעלה כו' והכל ענין אחד, ובחי' זו יהי' לע"ל. ומעין זה עתה מה ששם שמי' שגור בפי כל כו' וד"ל) וזהו גדול ממשה רבינו שלא נתגלה לו שער הנו"ן וידוע דשעה"נ הוא בחי' רדל"א דזהו בחי' העלם העצמי הנ"ל דלא ידע בעצמו ולכן לא אתיידע כו' וד"ל. ולזאת אבקשו שיהי' בסוד כו', את הסך הנקבץ ישלח כבודו אלי, ואני אמסרם לידידינו הנ"ל.

מענין לענין אבקשו כשיהי' ש"ב הר' אליעזר שמעון שי' מאה"ק במחנם לקרבו ולהשתדל בטובתו. בדבר האתרוגים כתבתי לכבודו אחר חה"פ (ולפלא שלא קבלתי תשובה מאיתו) ש"ב הרמ"ד שי' יהי' בקרוב במחנם אודות זה ומס' יעשה כבודו הכל כנצרך. בהיות בפה רז"ו מסאראקי אחי ר"י שו"ב דברתי אתו אודות האתרוגים ואמר

אליעזר שמעון: קזרנובסקי. ראה לעיל אגרת כב, ובהנסמן בהערות שם.

שיצטרפו ג״כ בזה ליקח מהרמ״ד שי׳, אבקשו בכל המקום שיוכל לעשות לטובת האתרוגים יעשה והיא מצוה רבה כו׳. ומכל אשר יעָשה בענין הרא״פ שי׳ בקשתי להודיעיני תומ״י.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח כה״י

שד״ב

לחערסאן ונאווא״ל אבקשו שיסע בעצמו דוקא וה׳ יהי׳ בעזרו.

בהיותו בהמקומות הנ״ל אפשר יוכל לעשות דבר גם אודות האתרוגים.

מב

[קיץ תר״נז]

... ימיו כאחד הג׳ וכמה פעל ועשה לטובת אנ״ש לכאו״א כפי כוחו ויתר מכוחו בגופו ונפשו וממונו. ועתה מאת ה׳ היתה זאת אשר כל הונו נשאר בידי אחב״י. והוא סובל יסורים ועינוים קשים ומרים ר״ל הלחץ והדחק האימה והפחד ר״ל. וברוך הנותן ליעף כח שנושא את כל זה בכחות חזקים מכח הכל יכול כו׳.

... ויתעורר באמיתיות בזה וימצא לו זמן ע״ז. וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים (שבת דקנ״א ע״ב) ומבואר בכ״מ בענין מעלות הצדקה ופעולתה כאשר ידוע הכל לכבודו ואין לי להאריך בזה. וידוע מ״ש במ״א ע״פ וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו. דמשמע דצדקה היא לבוש שמתלבש בו בחי׳ אור העליון הנק׳ כובע ישועה. ועוד שנית שלבוש הצדקה הוא כשריון שעשוי מקשקשים לסתום הנקבים, כמו״כ ע״י הצדקה נעשי׳ ג״כ קשקשים לסתום הנקבים שבהלבוש דצדקה בכדי שלא ינקו מבחי׳ האור דכובע ישועה שנמשך ע״י הנקבים כו׳ וכמובן כ״ז באגה״ק ע״פ זה. והענין דהנה

מב

נעתקה מצילום כת״ק, ובהתחלה, וכן באמצע, חסר. ומתוכן הדברים נראה שנכתבה בהמשך לאגרות לא, ובהנסמן בהערות שם — בהן „דורש טובתו של החסיד ומשכיל ר׳ אבא נ״ע פערסאן״. לתוכן הענין המבואר כאן, השוה לקמן אגרת מחי״, ושם גם סיום הענין.

במד"ר פ' תצוה פל"ח משמע דכובע ישועה זה"ע המצנפת של כה"ג שהי' לובש ביוהכ"פ. וכמש"ש באיזהו זכות הי' אהרן נכנס לבית קדה"ק כו' מה עשה לו הקב"ה נתן לו מדמות לבושי הקדש שנא' ולבני אהרן כו' כש"ש וילבש צדקה כו'. והמצנפת אי' במאו"א אות מ"ם סעי' קכ"ח שהיא בחי' כתר. ובמ"א מבואר דלבושי כה"ג הם בחי' מקיפי' עליונים בחי' מקיף דיחידה, וכידוע שיש ב' בחי' מקיפים מקיף דחי' והוא בחי' מקיף הקרוב שמקיף לנר"ן (שהם בחי' פנימיים) וכמו מקיף הלבוש שהוא בערך האדם הלובשו ודבוק בהגוף וכמו"כ בחי' מקיף דחי' הוא מקיף לנר"ן והוא בערך הפנימי אלא שאינו נכנס בפנימיות ממש ונשאר בבחי' מקיף ומאיר עליו בקרוב. וכמו תלמיד המקבל שכל מרבו שמקבל רק הארת השכל ועצם עומק ההשכלה כמו שהוא אצל הרב אינו מקבל התלמיד בפנימיות וראי' לזה דלא קאים אינש אדעתי' כו' כ"א נשאר בבחי' מקיף על שכלו ויוכל להתגלות וכמו לאחר מ' שנין שקאים כו' והיינו מפני שהוא מקיף הקרוב כו'. אמנם מקיף הב' הוא בחי' מקיף הרחוק וכמו מקיף דבית שאינו לפי אופן מדת האדם כלל כו' וזהו מקיף דיחידה בחי' מקיף הכללי שאינו בערך האו"פ כלל. והנה לבושי כה"ג דיוהכ"פ הם בחי' מקיף הכללי הנ"ל, הגם שהם בחי' לבושי' מ"מ אינם כמו הלבושים דשאר כל השנה, ולכן עבודת כה"ג ביוהכ"פ בקדה"ק הי' בבגדי לבן דוקא, משא"כ בשאר ימוה"ש היו בגדי זהב ג"כ. והענין כמבואר במ"א דביוהכ"פ מאיר בחי' מקיף הכללי והוא בחי' מקיף דאו"ח שבמשפיע וכמ"ש במ"א בענין כי בענן אראה דענן הוא בחי' מקיף הכללי שבו אראה בחי' עצמותו ומהותו כו'. ולכן הכה"ג לובש בגדי בד דב"ד הוא בחי' יחידות והיינו מקיף דיחידה וגם לבן מורה על העצמו' גוון עצמי כו' וכמ"ש במ"א באורך. ונמצא הלבושי' דכה"ג דיוהכ"פ בכלל הם בחי' מקיף דיחידה, ובפרט המצנפת שהיא מקיף על הראש היינו על הגולגלתא דחפי' על מוחא כו' ועפ"י המדרש הנ"ל מובן דכובע ישועה הוא כעין המצנפת שהוא בחי' מקיף דיחידה כו'.

מג

[קיץ תר״נ]

... והיא מצוה רבה שאין כמוה. וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים (שבת דקנ״א ע״ב) וגדול המעשה יותר מן העושה (ב״ב ד״ט ע״א). ולהודיע לבני האדם גבורתה של מצות הצדקה אמרז״ל בב״ר פמ״ד ע״פ ויבקשו פני זו צדקה. ומבואר בדא״ח דויבקשו פני הו״ע הבקשת פנים בר״ה דאז הוא בכסא שהפנימיות הוא מוסתר ונעלם כידוע וע״י הבקשת פנים ממשיכים בחי׳ פנימיות ועצמות אוא״ס כו׳. והענין י״ל עפ״י מ״ש במ״א בענין ההסתר דר״ה, דהנה ר״ה הוא בחי׳ פחד יצחק מדת הגבורה כמ״ש בזהר, וידוע דמדת הגבורה הוא בחי׳ העלי׳ וההסתלקות למעלה וכטבע האש לעלות למעלה והיינו ליכלל בהאש היסוד העצמי דוקא. ואף ששם לא יהי׳ בבחי׳ אור המאיר (אחר שנכלל ומתאחד בהעצם וידוע דהעצם הוא למעלה מבחי׳ אור להאיר וכמ״ש במ״א בענין שהאש היסודי הוא עצם חשוך ר״ל שאינו בבחי׳ אור שהרי הוא הכח היולי העצמי לכל מיני אור ובהכרח שהוא פשוט מכל מיני אור אף היותר נעלה דכל אור ה״ה מוגבל ומצויר באיזה צורה שיהי׳, ואם נא׳ בהאש היסודי שהוא איזה אור, א״כ ה״ה מצויר ומוגבל ואיך אפשר להיות מקור על כל מיני אור שיהי׳ כו׳ אלא מוכרח לומר שאינו בגדר אור לגמרי כו׳) מ״מ אז דוקא הוא בתכלית העילוי העצמי, דמה שמאיר אור ה״ה ירידה והשפלה לגבי׳ ונק׳ אור רק לגבי הפתילה מה שמאיר את הפתילה (היינו המקבלים ממנו) אמנם לגבי׳ היא ירידה, וכשניכלל ומתאחד בעצמות מקורו הוא בתכלית העילוי

מג

מהעתקה, וההתחלה חסרה, וא״כ חסר גם התאריך — אבל:

א) ברשימת מאמרי רבנו, בין מאמרי תרנ״א, נרשם ד״ה „ויכנעו״ — בלי תאריך מפורט.

ב) בהגהות לד״ה פתח אלי׳ (ע׳ יב, שע״פ הנאמר בפתח דבר שם, נכתב חלק זה בחורף תרנ״ב): „בקונטרס הצדקה ד״ה ויכנעו עמי כו׳ ויבקשו פני״.

ג) הדבר נתפרש יותר באגרת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע (הנ״ל באגרת לא): „... ידוע לי אשר במשך שנות תרמ״ח־תרנ״ג היתה חליפות מכתבים גדולה בדא״ח עם מקומות שונים, ומחליפות מכתבים הלזו יצאו אוח״כ המאמרים ... ועוד מאמר ויכנעו עמי שלא ראיתיו״.

ד) המאמר ויכנעו עמי מועתק בכת״י 685, והוא העתק האגרת שלפנינו בלשונו, בהשמטת קטע הראשון ובתוספת התחלה. וא״כ נכתבה האגרת שלפנינו לפני כתיבת המאמר ויכנעו עמי תרנ״א.

ה) המאמר מזמור שיר ליום השבת, האזינו תרנ״א, מועתק בו חלק ניכר של האגרת שלפנינו, בשינויי לשון.

ו) גם המאמר ביום השמע״צ תרנ״א, מועתק בו חלק ניכר של האגרת שלפנינו, בשינויי לשון. וא״כ נכתבה האגרת שלפנינו לפנ״ז.

ז) במשך קיץ תר״נ נכתבו ע״י רבנו כמה אגרות (לו״נ) במעשה הצדקה, וכ״א מהן כוללת ביאור ענין בדא״ח, ויש מקום לשער שגם האגרת שלפנינו נכתבה בהמשך למעשה הצדקה הזו, במשך אותו קיץ.

כו'. והנימשל יובן מזה למעלה דכתיב כי ה' אלקיך אש אוכלה דהאור האלקי שהוא בחי' גבורה (וכמ"ש במ"א דאור וכלי הוא חו"ג כו') הוא בבחי' העלי' וההסתלקות אל העצמית, דכל בחי' גילוי אור אף שנק' אור לגבי הנאצלים והנבראים כו' אמנם לגבי עצמותו ה"ז ירידה גדולה מעצם עצמותו ונק' חושך לגבי', והעלי' הוא ההתנשאות שעולה בבחי' העצמות שלמעלה מבחי' גילוי אור לגמרי כו'. וזהו שארז"ל (ר"ה דט"ז ע"ב) כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה שנאמר מראשית השנה מרשית כתיב, ופירש"י ז"ל שרשה בתחילתה שישראל עושין עצמן רשי' בר"ה לדבר תחנוני' ותפילה כו', והיינו ההכנעה והשפלות שישראל מכניעים א"ע אפי' צ"ג עובדי ה' אומרים וידוים אשמנו כו', ומבקשים תחנונים כאילו לא זכו בעבודתם כלל ואדרבה כו'. והענין הוא עפ"י הנ"ל דר"ה הוא בחי' הגבורה והוא ההתנשאות וההסתלקות בבחי' עצמותו שלמעלה מבחי' גילוי אור ושם כל עבודת הנבראים אינו נחשב לעבודה כלל, וכמ"ש הן בעבדי' לא יאמין ובמלאכי' ישים תהלה, הן בקדושי' כו' ושמים לא זכו בעיניו, שגם עבודת המלאכים וצבא השמים דעולמות עליונים דבודאי עבודתם עבודה תמה וזכה כאו"א לפי מדריגתו ומקומו ומ"מ לא זכו בעיניו. וכמו"כ עבודה תמה דנשמות דצ"ג עובדי ה' אינו נחשב כלל עד שאומרים חטאנו כו' והוא מפני שעבודת הנברא א"א להגיע רק בבחי' האור שכבר נמשך מהא"ס ב"ה בבחי' המשכה וגילוי, מפני שיש לו שייכות לעולמות הנאצלים והנבראים כו', אמנם בבחי' העצמות שם אינו תופס מקום כלל כו',

וביאור הענין הוא עפ"י הידוע שיש בבחי' אלקות ג' מדרי', בחי' ממכ"ע ובחי' סוכ"ע שהם ב' שמות דהוי' ואלקים כו' והג' הוא בחי' מהות ועצמות אוא"ס שלמעלה מב' הבחי' דממכ"ע וסוכ"ע. והענין דהנה ממכ"ע הוא בחי' האור וכח האלקי שמתלבש בכל ניברא להוותו ולהחיותו מאין ליש וכמ"ש בראשית ברא אלקים דשם אלקים הוא מקור כל העולמות שנק' מקור החיים להחיותם ממש בגילוי בבחי' התלבשות בכל עולם ונברא לפי ערכו. וכידוע בענין מה הנשמה ממלא את כל הגוף בכל אבר פרטי לפי מזגו ותכונתו כו' כך הקב"ה ממלא את כל העולם לפי ערכו שמאיר בו בגילוי כו'. אמנם בחי' סוכ"ע הוא למעלה מהיות גם בחי' מקור חיים לעולמות להחיותם ממש וכמ"ש כי עמך מקור חיים דמקור חיים דממכ"ע הוא עמך טפל ובטל כו' ונק' חיי החיים, דחיים הוא בחי' התפשטות החיות שמחי' בפועל, והיינו בחי' התפשטות וגילוי אור בחי' ממכ"ע, משא"כ בחי' חיי החיים הוא בחי' עצמות האור שלמעלה מבחי' התפשטות וגילוי. ובחי' זו נק' חַי

עולמים. וכידוע הפרש בין חי העולמים לחֵי העולמים בצירי, דחֵי מורה על התפשטות והוא דבוק להעולמים והיינו ההארה שבערך העולמות, אמנם חַי מורה על עצם החיות שלמעלה מבחי' חיות להחיות והוא בחי' חי ולא בחיים ר"ל שאינו בבחי' התפשטות החיות להחיות, וגם פי' ולא בחיים שאינו מקבל מאיזה חיות כ"א חי בעצם כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' יסוה"ת ה"י, וי"ל דהא בהא תליא כו' והיינו בחי' סוכ"ע שהוא בחי' עצמות האור נק' חי בעצם משא"כ בחי' ממכ"ע שהוא בחי' גילוי אור כו' וכמ"ש במ"א בענין משארז"ל (יומא דע"א ע"א) מחיה חיים יתן לך חיים כו' שהרי האור המתפשט נמשך ממקורו מבחי' עצמות האור כו'. והגם דבחי' עצמות האור נמשך ג"כ מבחי' העצמות שלמעלה מבחי' גילוי לגמרי כו', אמנם על בחי' העצמות ממש אינו שייך לומר שהוא בחי' מקור לגילוי, דשם אינו שייך לומר שם מקור אחר שאינו בבחי' המשכה וגילוי כלל (אף לא בהמשכה בהעלם כו' וכמ"ש במ"א) ומציאות האור (ר"ל עצמו"ת האור) מבחי' העצמות אינו בבחי' המשכה מהעלם לגילוי כ"א הוא הוי' חדשה ממש (ר"ל אף לגבי עצמות הכ"ח כמו שהוא בהעלם עצמותו וכמ"ש במ"א בענין התהוות הרצון הקדום מבחי' הרצון המוחלט בעצמותו כו') שאינו בערך העצמות כלל, ואינו שייך לומר ע"ז מחי' החיים כו', כ"א על בחי' העצמות האור שממנו נימשך בחי' התפשטות האור דהיינו בחי' ממכ"ע בכלל, שמתלבש בכלים ועולמות להחיותם שזהו רק מבחי' התפשטות האור ונק' מקור חיים ממש בגילוי, אמנם בחי' עצמו"ת האור דהיינו בחי' סוכ"ע הוא למעלה מעלה מבחי' חיות בהתפשטות להחיות בגילוי ונק' חי ולא בחיים חי בעצם כו' (ומפני שההתפשטות האור דבוק בעצם האור כמאמר איהו וחיוהי חד איהו הוא בחי' המאציל ב"ה שנק' כאן בחי' עצמות האור וחיוהי הוא בחי' התפשטות הארתו בע"ס דאצי' הוא חד ממש. לזאת אמר על בחי' ע"ס דאצי' דהיינו התפשטות האור הוא המדע והוא היודע כו' מפני שמיוחד בבחי' איהו. אמנם על בחי' עצמות האור אינו שייך לומר מדע ויודע כו' אחר שהוא למעלה מבחי' התפשטות כו'). והנה בחי' סוכ"ע הנ"ל אף שהוא בחי' עצמות האור שלמעלה מבחי' התפשטות עדיין, מ"מ ה"ה בחי' אור שכבר נמשך מבחי' העצמות בבחי' המשכה (ונק' המשכה נעלמת כמ"ש במ"א ולכן נוסף ע"ז שם מקור שהוא מקור לגילוי אור ממש וכמאמר מחי' החיים כו' ונק' חַי העולמים שיש לו שייכות עכ"פ לעולמות דגם בחי' מאציל הוא בחי' מקור לנאצלים כו') אמנם בחי' העצמות ממש הוא למעלה מבחי' המשכה וגילוי לגמרי אף לא בבחי' המשכה נעלמת כו' וזהו בחי' אתה קדוש קדושתו העצמית

ממש דבחי' עצמות אין סוף שקדוש גם מבחי' עצמות שמו שנק' שמו הגדול בחי' או"ר א"ס כו'. וע"ז אמרו קדושתי העצמית הוא למעלה מקדושתכם שע"י תומ"צ כו' שכ"ז הוא רק במקום ששייך לומר בחי' המשכה וגילוי, אך בחי' העצמות ממש שנק' קדושתי הוא למעלה מזה כו'. וזהו שארז"ל במשנה דתמיד מזמור שיר ליום השבת כו' ליום שכולו שבת ומנוחה לחי העולמים (והגי' האמיתית היא לחַי העולמים בפתח) ופי' מנוחה לחי העולמים הוא העלי' בבחי' עצמות ממש שזהו מנוחה מבחי' חַי העולמים ג"כ. וכמ"ש במ"א ענין ב' בחי' מנוחה, הא' בחי' טרחא אתנח שהיא המנוחה הבא לאחר היגיעה ועבודה (וזהו שאמרו מה הי' העולם חסר מנוחה בא שבת בא מנוחה כמו שפירש"י ז"ל ע"פ ויכל דהיינו המנוחה שלאחר היגיעה והוא בחי' סוכ"ע שבלא זה העולם חסר וכמ"ש במ"א בענין שם שדי שדי באלקותו לכל ברי' שבזה די לעולם מפני שהוא השמירה כו' וכמ"ש במ"א בענין ג' מדרי' דשם שדי שארז"ל הא' שאמר לעולמו די הוא בחי' ממכ"ע, הב' שדי באלקותי לכל ברי' בחי' סוכ"ע, והג' מה שאמרו שאין העולם ומלואו כדאי לאלקותו שי"ל דהיינו בחי' הג' הנ"ל שלמעלה מבחי' גילוי לגמרי כו'), והיינו העלי' מבחי' ממכ"ע לבחי' סוכ"ע. אמנם ג"ז הוא בחי' עונג המורכב עדיין, והמנוחה הב' הוא עצם המנוחה והעונג שאינו שייך ליגיעה כלל וכמ"ש בשלמה הוא יהי' איש מנוחה בעצם שלא הוצרך למלחמה כלל, ולמעלה הוא העלי' בבחי' העצמות שלמעלה גם מבחי' סוכ"ע. וכמ"ש מענין הב' בחי' מנוחה הנ"ל בתו"א והוספות פ' נח ד"ה מים רבים. וזהו שכתב יחיינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו, יומיים הם בחי' סוכ"ע וממכ"ע וביום השלישי יקימנו הוא בחי' עצמות הא"ס שלמעלה מבחי' סומ"מ. וכמ"ש בלקו"ת בדרושי ר"ה בד"ה יחיינו פ"ד (וע"ז אמר ונחי' לפניו ממש בבחי' העצמית. וכידוע דלע"ל יהי' בבחי' העלאה מלמטלמ"ע שיתעלו הנשמות בבחי' אמיתיות עצמותו ממש שלמעלה מבחי' גילוי והמשכה כו').

ומכל הנ"ל מובן דמה שיהי' תופס מקום עבודת הנבראים דנשמות ומלאכים הכל הוא רק במקום ששייך גילוי אור והיינו בבחי' ממכ"ע (דז"ע כללות גילוי הקו בכלל כו') וגם בבחי' סוכ"ע כו' דמאחר שהוא בחי' גילוי והמשכה הרי יש לו איזה שייכות לעולמות ונבראים, והעבודה היא לפי"ע מדריגתו שהגיע בבחי' האור העליון ועולה מדרגא לדרגא כו' ותופס מקום שם עבודתם והיא עבודה אמיתית כו' אמנם בבחי' העצמות ממש שלמעלה מבחי' גילוי לגמרי ואינו בערך העולמות והנבראים כלל כנ"ל הרי כל עבודתם אינו נחשב לעבודה ואינה

אמיתית כלל לגבי מדרי׳ זו. ויובן זה עד״מ במלך ב״ו כאשר עוצם גדלו תרומם לבו בהתנשאות ורוממות עצמותו כמו שהוא בעצם, אז גם עבודת עבדו הנאמן לו ביותר שיעבוד במס״נ גדול או אוהבו האמיתי שיגלה לפניו אמיתת תשוקתו אליו באהבתו אותו בכלות הנפש ממש, הנה בוז יבוז בעיני המלך צדקת העבד ואהבת האוהב וכלא חשיבי׳, ואדרבה יהי׳ אמיתתם שקר לפניו, דכאשר הוא יודע אמיתת עצמותו שכפי גדלו והתנשאותו בעצם ראוי להיות העבודה באופן אחר לגמרי באמת גמור כפי אמיתות עצמותו אשר כל אמת העבד והשר לא יגיע לזה כלל. וכידוע דהמלך בעצם הוא מופלא לגמרי שאינו בערך העם כלל וכמ״ש משכמו ולמעלה גבוה מכל עם כו׳ וכמ״ש במ״א עד שאין להם שום הכרה כלל באמיתות עצמותו, וכמ״ש (משלי כ״ה) לב מלכים אין חקר (עמ״ש הבחיי בר״פ בראשית ובפ׳ תשא ע״פ הודיעיני נא את דרכיך בענין שני החלקים בהשגת אלקות החלק הנמנע והחלק האפשר) וא״כ כל עבודתם שהוא לפ״ע הכרתם באמיתות נפשם הרי אין לזה ערך לגבי עצם המלך, ולזאת כל העבודה האמיתית שלהם כמו שקר נחשבה לגבי עצמותו. וזה דוקא כשהמלך הוא בהתנשאות, דכאשר הוא בירידה מרוממותו ומשפיל א״ע לפ״ע העם הנק׳ התנשאות על עם להנהיגם בחיצוניותם ופנימיותם כו׳ שהוא הירידה מעצם עצמותו (בל״א אָ גיטראגן פון זאיין עצם) אז מאד תישר בעיניו עבודת העבד והשר הנאמנים לו ויחשבה לאמת גמור כו׳ אמנם כאשר הוא בהתנשאות ורוממות עצמותו אז אינו נחשב בעיניו עבודתם כלל כו׳ כנ״ל. והנימשל מזה יובן למעלה בהתנשאות ורוממות האוא״ס בבחי׳ עצמותו ממש שעז״א ולגדולתו העצמית אין חקר כלל, דחקירה נופל על דבר הנעלם והיינו כאשר נמצא הדבר בהעלם אלא שלא נתגלה וע״י החקירה והעיון מוציאה מהעלם לגילוי, אך בבחי׳ העצמית אמר אין חקר אחר שאינו בבחי׳ גילוי כלל (אף לא בהמשכה נעלמת כו׳ כנ״ל) ולזאת אינו שייך חקירה כלל באמיתות עצמותו כמ״ש החקר אלקה תמצא כו׳ וכמ״ש הבחיי שם (ומצינו ג׳ פסוקים המדברים בגדולת ה׳ האי׳ מ״ש גדול ה׳ כו׳ בעיר אלקינו והיינו בחי׳ ממכ״ע וכן מ״ש גדול אדונינו כו׳ והב׳ מ״ש גדול ה׳ כו׳ ונורא הוא על כל אלקים, וי״ל דהיינו בחי׳ סוכ״ע שהוא למעלה מלהחיות בגילוי והוא בחי׳ עצמו״ת האור שנק׳ העלם ובבחי׳ זו שייך חקירה. והג׳ גדול ה׳ כו׳ ולגדולתו אין חקר הוא בחי׳ אמיתות עצמותו כו׳) ובבחי׳ ומדריגי׳ זו אינו תופס מקום כלל העבודה האמיתית של הנבראי׳ שאינה בערך אמיתתה כלל וכמו שקר נחשבה כו׳ וזהו שארז״ל (סנהדרין דקי״א ע״א) ע״פ וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מה ראה רבנן אמרי אמת

ראה (ע' בפירש"י שם) והיינו שלגבי אמיתות עצמותו לא הי' יכול לעמוד כלל בעבודתו במס"נ ומדרגתו בקדש כו' (והבחיי כ' ע"פ הנ"ל כוונת המאמר הנ"ל שנתן הודאה על מדת האמת שהיא רבת הסליחה כו' היינו מפני שמדת האמת נמשך בבחי' הרחמי' תתן אמת ליעקב שמדתו מדה"ר כו' וכמשי"ת ומזה נמשך סליחת עוונו' עד שלא יזכר עונם כלל כו' וכמ"ש במ"א) וזהו שאומרים חטאנו כו' מפני שאין עבודתם אמיתית כלל לגבי בחי' אמיתית עצמותו כו' כנ"ל.

והנה ע"י ההכנעה והשפלות והוידויים דעשי"ת ממתיקי' בחי' הגבורות דפחד יצחק וכמ"ש מודה ועוזב ירוחם שע"י הוידוים מעוררים בחי' הרחמי' שיתקרב בחי' עצמותו ית' אל נש"י. והענין יובן עד"מ הנ"ל כאשר המלך בבחי' התנשאות עצמותו אז בוז יבוז לעבודת העבד כו' והנה כאשר העבד והשר הנאמנים אל המלך רואים שלא יוכלו בצדקתם ותום עבודתם להמשיך רצון המלך שיערב לו עבודתם כו' כנ"ל, הנה כשישפיל העבד את עבודתו לפני' ויאמר ויודה האמת שכפי גדלו כמו שקר נחשבת כו' ומ"מ הריני רוצה את המלך בכל אמיתית פנימיות נפשי כו' אז ירחם עליו המלך ויתקרב אליו ולא מצד עבודתו כ"א מצד הרחמי' שמשפיל א"ע להתקרב לו כו', וכמו"כ שע"י השפלות בהוידוים שאומרים חטאנו כו' ומודה שאין עבודתו כלום ואדרבה אינה אמיתי' עד שכמו חטא נחשב כו' (ויתמרמר נפשו ע"ז כו') ומ"מ הרי עצם נפשו יחפץ בעצם המלך מלכו ש"ע עי"ז מעורר מדה"ר שישפיל א"ע ויתקרב לנש"י. והנה במדה"ר אנו רואין שמצד המשפיע כל מה שהוא מנושא ומרומם יותר יהי' בו מדה"ר יותר וכמו במלך ימצא מדה"ר יותר מבשרים הגם שהם קרובים יותר אל העם מ"מ לא ירחמו עליהם כ"כ כמו המלך עצמו כידוע וכל מה שהוא מנושא ומרומם יותר בעצם יותר יהי' בו הרחמים, וכמו בעת השמחה שאז הוא בהתנשאות עצמותו ירחם עמו כו'. ומצד המקבל נופל ענין הרחמי' על השפל ביותר, דמי שהוא עומד באיזה דרגא אינו שייך עלי' רחמי' כ"כ כ"א מי שהוא שפל ביותר שאינו עומד בשום מדרי' ע"ז נופל ענין הרחמי' ביותר כו'. והא בהא תליא דמפני שהרחמי' שייך על השפל ביותר לזאת ימצא במרומם ביותר מפני שהכל שפלים והוא רואה אמיתת שפלותם, ולכן השרים מפני שהם בערך העם אינם רואים כ"כ שפלותם, אמנם המלך שהוא מרומם בעצם שאינו בערך העם כלל ה"ה רואה אמיתת שפלותם העצומה לזאת ה"ה מרחם עליהם ויתקרב להם כו'. והנימשל יובן מזה למעלה דענין הרחמי' האמיתי' שייך דוקא בבחי' עצמות הא"ס ממש שלמעלה מבחי' גילוי לגמרי שאינו בערך

העולם כלל כו' כנ"ל דשם נראה אמיתת שפלות הניבראי' אפי' הצ"ג ועובדי ה' שאינם בשום מעלה ומדריג' כלל כו' כנ"ל יתעורר בעצם מדה"ר שבעצמותו להשפיל א"ע ולהתקרב אליהם כו'. והנה הקירוב הוא בחי' קירוב העצמות דוקא דהרי אין הקירוב בא מצד עבודתם שהרי עבודתם באמת אינו תופס מקום כלל גם עתה כנ"ל אלא שהוא ית' מצד עצמו כביכול מתקרב אליהם רק מצד הרחמים, וא"כ ה"ז בחי' קירוב העצמות ממש שלמעלה מעלה מערך כל העולמות והנבראי' כו'. וזהו"ע המתקת הגבורות שביוהכ"פ מה שבחי' עצמותו ית' משפיל א"ע ומתקרב אל נש"י וזהו שכתב אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך כו' דהיינו בחי' העצמות שלמעלה מבחי' גילוי (וכמ"ש במ"א בההפרש בין אנוכי ה' לאנוכי אנוכי כו') וזהו ביום השלישי יקימנו דקאי על יוהכ"פ כידוע דאז נחי' לפניו ממש כו' (וכמ"ש במ"א ההפרש בין שבת ויוהכ"פ דשניהם הן מעין עוה"ב אך שבת מצוה לענגו באכו"ש ויוהכ"פ אסור באכו"ש שזהו כמו ב' מדריג' שיהי' לע"ל, הא' מה שאמרו עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים לע"ל כו' והוא ג"כ בחי' עונג העצמי אך מה שבא במורגש בנפשם, וכ"ז הוא בבחי' גילוי מאוא"ס (ואין הכוונה גילוי ממש כ"א בעצמותו ונק' המשכה נעלמת ביותר ומ"מ אין זה בחי' העצמות ממש כו') ומה שאמרו העוה"ב אין בו אכו"ש כו' היינו בחי' העונג ממש שלמעלה מבחי' גילוי לגמרי והוא בחי' אהי' אשר אהי' כו' שאינו בא במורגש כלל ומעין זה הוא יוהכ"פ כו' וכמ"ש במ"א באריכות) וזהו"ע הבקשת פנים דר"ה ויוהכ"פ. דהנה אמיתית שם פנימיות הוא דווקא בבחי' העצמות ממש, דאמיתית הפנימיות הוא כשאין שם אחוריים וחיצוניות, דכל מקום שיש בחי' חיצוניות הרי הפנימיות אינו פנימיות אמיתי שגם היא נק' חיצוניות לגבי למעלה ממנו כו' כ"א אמיתית הפנימיות הוא כשאין חיצוניות כלל, וממילא מובן דאמיתת הפנימיות הוא בחי' עצמות א"ס. דכל מקום ששייך לומר המשכה וגילוי באיזה אופן שיהי' הרי בהכרח יש בו בחי' חיצונית שהרי ניתגלה באיזה אופן וציור וא"כ הגילוי גופא הוא הגבלתו והוא חיצוניותו, ושלא יהי' חיצוניות כלל זהו רק בבחי' העצמות שאין שם בחי' גילוי כלל זהו אמיתית הפנימית כו'. וזהו הבקשת פנים דר"ה ויוהכ"פ דכתיב לך אמר לבי בקשו פני את פניך כו' שמעורר קירוב בחי' פנימית ועצמות הא"ס כו' וזה בא לאחר הריחוק היינו העלי' שנתעלה בבחי' העצמות ממש שזהו בכסא כו' וע"י הרחמי' מתקרב בחי' העצמות ממש אל נש"י כו' כנ"ל.

ועפ"י כל הנ"ל יובן ג"כ מה שאמרו ויבקשו פני זו צדקה, דהנה

במצות הצדקה הוא התעוררות רחמים שמתרחם על עניים ושפלים להשפיע להם טובו וחסדו להתקרב אליהם בגופו ונפשו וממונו עי"ז מעורר למעלה ג"כ בחי' מדה"ר מבחי' עצמותו ית' שיתקרב אלי' בבחי' רחמי' כו' ולא שהוא בערך עבודתו כ"א כמשארז"ל במדה שהאדם מודד בה מודדין לו והוא ההתקשרות דבחי' עצמותו ית' כביכול עם נש"י שימשיכו מדה במדה. ושרש הענין הזה הוא הגבה למעלה מאוד שע"ז אמרו בזהר בריש הורמניתא דמלכא גליף גליפא בטהירו עילאה דהנה כד סליק ברעותא (י"ל דהיינו בחי' רצון הקדום כו') למברי עלמא הוא מצד שעלה לפניו העלאת מ"ן דמעשה הצדיקים וכמשארז"ל במי נימלך בנישמותיהן של צדיקים כו' וכמ"ש במ"א. וענין ההמלכה הוא אם יהי' רצון לזה כו', ונתגלה הרצון בעצמותו כביכול על העלאת מ"ן דצדיקים, אמנם הרי כל עבודתם אינו תופס מקום כלל זהו שאמרו בריש הורמניתא דמלכא (י"ל דהיינו בחי' הרצון המוחלט בעצמותו כו' וכמשנת"ל) גליף גליפו בטהירא עילאה פי' חקק חקיקה בעצמותו דעבודה דתומ"צ יעוררו למעלה כל מצוה ומצוה לפי מהותה כו' ועי"ז ניתגלה בחי' הרצון הקדום הנ"ל להיות מקור למקור לעולמות כו' וד"ל (עוי"ל פי' בריש הורמניתא דמלכא כשהוצרך להיות בחי' גילוי רצון (ולפי"ז יתפרש הורמניתא על בחי' הרצון הקדום כו') גליף גליפו כו' כנ"ל ויהי' שיעור המאמר כו' גליף גליפו בטה"ע בכדי להיות בחי' הורמניתא כו') ולזאת ע"י מצות הצדקה שהיא למטה ענין הרחמים מעורר למעלה ג"כ בחי' הרחמים שהוא בחי' קירוב העצמות ממש (והצדקה והתשובה הם במדרי' אחת שגבהה מעלתן על כל המצות ומובן עפ"י הנ"ל) וזהו כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים בבחי' מדה"ר שהיא בלי גבול וכמאמרז"ל (שבת קי"ח ע"א) דנחלת יעקב היא נחלה בלי מצרים דזהו בחי' בלי גבול האמיתי, והיינו כנ"ל דכל מקום ששייך גילוי בהכרח יש שם הגבלה כו' כנ"ל ובחי' העצמות שלמעלה מבחי' גילוי הוא בחי' בלי גבול האמיתי כו' ובמדה"ר נימשך בחי' העצמות ממש כנ"ל באורך. ולזאת היא בלי גבול ואינה נפסקת כלל ומעוררים זה ע"י הצדקה שהי' רחמים, וזהו ויבקשו פני זו צדקה שע"י צדקה ממשיכי בחי' פנימי' ועצמות הא"ס כו' כנ"ל. ועפ"י הנ"ל אפשר י"ל מה שארז"ל על מצות הצדקה שהאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב שנאמר רודף צדקה וחסד ימצא חיים כו' (קידושין ד' מ' ע"א) דבשאר מצות אמרז"ל (שם דל"ט ע"ב) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ומבואר הטעם בדא"ח מפני שכל ההשפעות שנימשכים בעוה"ז הוא בהתלבשות בלבושי ק"נ וכמ"ש במ"א ע"פ וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה כו' ומה שאפשר להתלבש

בלבושים הנ״ל הוא אור מצומצם שנימשך ע״י המסכים ופרסאות עליונים עד שהאור מתצמצם ומתעלם בלבושים עד שמתלבש בלבושי דק״נ למטה. אך בחי׳ האור העצמי שאינו נמשך במסכים ופרסאות להעלים ולהסתיר כו׳ (וכמ״ש במ״א דשורש הפרסאות הוא מבחי׳ חיצוניות בינה שהם אותיות המחשבה להגביל ולהעלים האור שבא בהשגה אך לא למעלה מזה כו׳) א״א שיומשך ויתלבש בלבושי דעוה״ז ולכן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כ״א לע״ל שאז יהי׳ חד חרוב ביטול מציאות הק״נ אז יאיר בחי׳ אור המצוה. אמנם במצות הצדקה אדם אוכל פירותיהן בעוה״ז, וי״ל בד״א עפ״י הנ״ל שע״י הצדקה ממשיכי׳ קירוב בחי׳ פנימית ועצמיות א״ס כו׳ ולכן נמשך בעוה״ז, דדוקא בבחי׳ אור הנה בחי׳ אור עצמי א״א שיתלבש בלבושי עוה״ז כנ״ל אמנם מצד בחי׳ העצמות אין מונע, וע״ד שאמר בתו״א ד״ה פתח אלי׳ פ׳ וירא ואדרבה המאור הוא בהתגלות ולכן ש״ש שגור בפי כל כו׳ ה״ז גילוי המאור בעולם ועד״ז יש לומר כאן ג״כ וכענין שמבואר במקום אחר דמציאות התחדשות דעולמות בי״ע הוא מבחי׳ עצמות דוקא שלמעלה מבחי׳ אור כו׳ אלא דשם ה״ז בהעלם, וכאן הכוונה שנמשך בגילוי יותר ואף שמתלבש בלבושי עוה״ז מ״מ הם באופן אחר שנראה בהם אור הקדושה ומסייעתו לדבר מצוה ללכת בדרכי ה׳ דרך התומ״צ כו׳. ונמצא מפני שע״י הצדקה נמשך בחי׳ הפנימיות ועצמות לכן האדם אוכל פירותיהן בעוה״ז ג״כ בריבוי השפעת הטוב כו׳.

מד

ב״ה יום ד׳ ט׳ סיון ש׳ רנ״ת לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ש״ב (נכדי) יקירי חביבי הרב המפורסם ווח״ס נכבד
י״א כו׳ מו״ה שניאור זלמן שי׳ וכא״ל שלום

ת״ל בעד החוה״ש, כה לחי.

מכתביו נכון הגיעני. אביו ב״ד הר׳ שי׳ נסע מפה אחר חגה״פ כי

מד

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.
ש״ב (נכדי) ... שניאור זלמן: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

נשאר אצלינו שיקבל קאמיסיע מקונדין. ומאז עד עתה לא קבלתי מאתו רק ב׳ מכתבים ולא ידעתי מה יעשה בנסיעתו ולאָן לשלוח לו המכתבים שקבלתי מאה״ק הנוגעים מאד להמסחור. ובאמת אני מקבל מזה עגמ״נ רב כי בדרכים כאלה יוכל להרוס ח״ו המסחור (אשר קיומו נוגע להם ובפרט עתה כאשר כבר נתקשר עם הקונדין וברובם ככולם מעורב אני ג״כ בזה כי עשו עפ״י דברי) המכתב שקבלתי מכבודו בפרטיות עם הספרדי לא ידעתי להיכן לשלוח לו, ושלחתי אותו לקרעמענצוג (כי כן כתב במכ׳ הא׳ שיהי׳ שם או ידרוש המכ׳ משם) ובקשתי אם אינו נמצא שם ישלחו אותו למקום שהוא כי נחוץ הוא. ועתה בקבלי מכתבו הב׳ מיום כ״ח אייר לא הגיע לו עדיין מכתב הנ״ל. במכתב הזה כותב שאכתוב לו לנעזין כי שם יחוג את חה״ש, והמכ׳ הזה קבלתי ביום ש״ק ולא יכולתי להשיב לו עד תמול מפני הרגל, ותמול שלחתי לו מכ׳ לנעזין ומסופק אני אם ישיגו ג״כ. ויאמין לי כבודו אשר גדול צערי מזה עד מאד. ואינני יודע אם הבטלנות גברה אצלו כ״כ (וחושב שזהו כמו כל הנסיעות דסוכ״ע, שאם לא יגיע המכ׳ ביומו אין אחריות בדבר) או שחס על הוצאות המארקעס, איך שיהי׳ זה נוגע הרבה להמסחור.

במכתבי לניעזין כתבתי לו בקצרה אופן דבריו עם הספרדי כפי מה שרשום בזכרוני ממכתב כבודו, וכתבתי שישיב לי ע״י טע״ג, לפה״נ יהי׳ לו אי״ה קאמיסיע וכמה איננו יודע, לע״ע אני חושב שיוכל כבודו לקנות אלף ואין חשש בדבר אי״ה, ויתנה שיהי׳ הברירה בידו ליקח עוד מפה ניקח עם רי״ק אשר הוא ישלח הסחו׳ לכל קונדין ואחריות המעות עליו וצריך ליתן לולבי׳ והדסים כמה שיהי׳ נצרך. וכבודו יראה שתהי׳ הסחו׳ טובה ויהי׳ בכל קאסטן מובחרי׳ ראשונים שניים ושלישים, כי העיקר ברצות ה׳ שהסחו׳ תהי׳ טובה יש לקוות שהמסחור יוגדל אי״ה.

ואחת אזהירו שכתב ההכשר יהי׳ מכבודו דוקא כי כן כתבתי לכל המקומות, ועליו דווקא הנני סומך בכשרותם. טוב הדבר אשר כבודו כותב בכל שבוע וכן יעשה על להבא ומכל דבר חדש שיתהווה אצלם יודיע לנו תומ״י. המקח עם הספרדי מס׳ הוא על הוצאותיו עד טריעסט. תקוותי להשי״ת שיהי׳ אי״ה המסחור וירויח אי״ה.

קאמיסיא מקונדין: שכר סרסרות מהקונים. בפרטיות עד״ז ראה לעיל אגרת כז.
הספרדי: שממנו קנו האתרוגים באה״ק.
דסוכ״ע: = דסובב כל עלמין.

בקשתי להודיעינו אם יודע סאלאנט מזה שכ׳ אביו ש״ב שי׳ עושה מסחור בפה, הטוב הי׳ שלא ידע כלל בכדי שלא ירעי׳ העולם ואיך שיהי׳ יתן ה׳ שיהי׳ הכל טוב.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב (א״ז) ידידו אוהבו באמת ד״ש מלונ״ח כה״י

שד״ב

כב״ב שי׳ ב״ה בחו״ש ופב״ש הטוב.

יודיעיני מתי עיקר זמן הקצירה כי נוגע לידע הדבר.

* * *

ב״ה יום ד׳ נשא תר״ן
ליובאוויטש

כ׳ ידי״ד וידי״נ הנכבד המופ׳ ושנון וו״ח וי״א [. . .] מו״ה שניאור נ״י סלאנים

אחדשה״ט קראתי מכתבם מן פ׳ בחוקותי כ״ו אייר, והנה עפ״י מכתב אביו מעש״ק בה״ב כ״ח אייר מעיר האדיץ נראה אשר לע״ע באפשר לקנות מהספרדי אלף ח׳ לא יותר, כי משער אנכי אשר יקבץ בערך ז׳ מאות בנסיעתו זאת ואפשר יתר ע״כ לפי דעתי אין סכנה בדבר לקנות אלף רק ידבר אילו יהי׳ נצרך עוד אשר מצדו לא יהי׳ מניעה.

רק אחת אדבר ואכפול ואשלש ידידי הזהרו והשמרו אודות הסחורה שתהי׳ טובה ומהודרה כי בלא״ה נצרך לשלוח לכ״א סחו׳ טובה ואז המסחו׳ הולך ישר בלתי שום שינוי ונהפוך הוא כשיש הרהורי דברים בעד הסחורה וביותר למען פעם הראשון. ומבטחוני כי יתאמץ בזה אקצר.

גם יודיעוני אם באפשר להשיג מובחרים בפ״ע בל״פ ומקחם שיעלו לנו, וכשיגמור עם הספרדי יוכל לגמור על איזה סכום מבוררי׳ פטמא. וייטיב להודיעני מהכל.

והנני ידידו נאמן דו״ש מלונ״ח

י׳ קאפיל זעליגסאן

ב״ה ... הספרדי: — מע״ל אגרת רבנו.

פרטי׳ הנוגע להסחורה מתי לקבלה מאיזה קציר ואיך לברר אודיעו במכתב השני אי״ה.

נעלם מאתי ברור מאיזה אתרוגי׳ אצלו המכירה אצל אביו, הכי ע״פ או בל״פ, וכאשר לי נודע עפ״י רוב גלילות מאלי רוסי׳ דורשים ע״פ, אך הכל יודיעו לי ברור, רק יודיע איך היתה אצלו המדובר עם הספרדי.

מה

[אמצע סיון תר״נ]

... בנסיעה הזו ... צריך לדקדק היטב אָן להגביל המקום שישלחו אליו (כי יחשוב זמן הילוך מכתבו אלי ותשובתי אליו) ואחר שהגביל מקום צריך להמתין שם עד שיקבל את המכ׳.

מן המכ׳ הראשון מפאלטאווע שקבלתי אותו ערך חצי אייר לא קבלתי שום מכתב עד ש״ק ערב חג השבועות. ושם כתב שישלחו לו לקרעמענצוג באשר יהי׳ שם או ידרוש משם, והושיב לו רי״ק לקרמ״ץ, וגם הי׳ מכ׳ מבנו שי׳ מפרטי הדבר שדיבר עם הספרדי בהמסחו׳ אשר נחוץ להשיב אליו ע״י טעג׳ ושלחתי אותו ג״כ לקרמ״ץ (יען לא ידעתי לאָן לשולחו) וכבודו לא דרש אותו מקרמ״ץ ולא ראה ולא הושיב. מהאדיץ כתב לי שאכתוב אליו לנעזין, וקבלתי את המכ׳ בש״ק עחה״ש ומובן אשר עד א״ח לא יכולתי להשיב. ובא״ח הושבתי לו תומ״י לנעזין, וכבודו נסע משם א״ח, וא״כ למה הגביל בתחילה את נעזין הלא הי׳ לו לחשוב את ההילוך והשוב אשר הכל תחת הזמן והפאצט אינה הולכת בקפיצת הארץ. וגם הי׳ לו לחשוב ימי החג ג׳ ימים אשר לא ניתנו ליכתוב ואולי יגיע המכ׳ בזמן הזה.

סוף אין זה מדרכי המסחור כלל, ובדרכים כאלה יוכל להרוס המסחו׳ ח״ו. ויאמין לי כבודו אשר גדול צערי מזה עד מאד. לבד אשר

בל״פ ... ע״פ: = בלי פטמא ... עם פטמא.

מה

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין, שחסר בתחלתה ובאמצעה, ומתוכנה נראה שנכתבה בין האגרת שלפנ״ז להאגרת שלאח״ז.

מלשון החתימה „נ״ד (חותנו)״ נראה שנכתבה אל הרמ״ד סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

קיום המסחו׳ נוגע לכבודו הרבה, הנה כבר נתקשר כבודו בהרבה מקומות, וגם אני מעורב ברובם ככולם ...

ולזאת תומ״י בקבלת מכתבי דנא יודיעו לבנו שי׳ ע״י טע״ג דוקא (ולא יחוס על הוצאות הטע״ג כי זה נוגע הרבה) כמה שיקנה.

קבלתי עוד מכ׳ מבנו שי׳ (ושלחתי ׳אותו ג״כ לכבודו כמדומה לניעזין) בתערומו׳ ועגמ״נ גדול שאין לו שום ידיעה, והסוחרים אינו מדברי׳ עמו כדרך התגרין כי רואין שהם רק דברי׳ בעלמא ואינם באים לידי פועל כו׳ והצדק אתו.

אני כתבתי שבוע העברה לבנו שי׳ אשר יוכל לקנות לע״ע אלף ובזה אין חשש אי״ה וידבר אתו שאם יצטרך עוד יתן לו. אך כבודו ידיעה לו ע״י טע״ג דוקא איך יתנהג.

ועתה יכתוב לי פרטי הדבר באיזה מקומות מכר וכמה מכר בכל מקום ומקום כי רי״ק דארף זעך מיט זיי׳ איצטער דורך שרייבן איך יהי׳ אופן השילוח עם ע״י פאצטאו באָן וכדומח חכל צריכים לידע מקודם. איר זאלט זעהן איר זאלט מיך ח״ו ניט אריין פירן לזאת יודיע הכל אלי כל מה שעשה עד עתה. וצריכים לסדר כל הדברים בסדר נכון.

וכאשר יגביל זמן על תשובה יחשוב את הרצוא והשוב היטיב. ובכל מקום שיהי׳ יניח אדרעס למקום שיהיו בכדי שאם יהי׳ מכתב ידעו לאָן לשלוח אילין ...

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ונ״ד (חותנו) ידידו עוז ד״ש מלונ״ח כה״י

שד״ב

אני כתבתי ... אלף: היא האגרת שלפנ״ז, וא״כ נכתבה בשבוע שלאחר ל׳ טיוז.

מו

(שלהי סיון תר"נ)

ב"ה יום ד'

כבוד (נכדי) ש"ב הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה שניאור שי'

מכתביו הגיעני ושלחתים לאביו שי'. מאביו שי' קבלתי מכתבי, ואם כי לע"ע פעל מעט אך העיקר הוא מפני הסוח' [...] אשר עשה מעשים אשר לא יעשו בהמסחור ואינם מאמינים כעת, ואם יעזור ה' שתהי' הסחו' טובה יש לקוות להשי"ת אשר על להבא יתגדל אי"ה העסק.

אביו שי' כותב שכתב לו שיניח בהקאסטינס רק ראשונים ושניים, ולפ"ד צריכים להניח דווקא מובחרים ראשונים שניים שלישים, כי המובחרים צריכי' להיות בכל תיבה. וכל הקונדין צריכים להשלישים ג"כ. העיקר להשתדל שהסחו' תהי' טובה ותבוא בזמנה ואז לה' הישועה. ובדבר ההכשר כבר כתבתי לו שיהי' מכבודו דוקא בכל תיבה ותיבה.

אי"ה על אלף אתרוגים יהי' לו קונדין ובשביל אלו א"צ להיות בטריעסט. אך בטריעסט יוכל למכור עוד אי"ה כאשר יראו הסוחרי' את הסחו' אך לפי דברי רי"ק המקח ביוקר מאד ומעולם לא הי' באופן כזה, והטוב שאותן שבשביל הקונדין יקנה מאתו כפי המקח שעשה, ועל טריעסט יתן בקאמיסיאן כאשר כותב לו רי"ק. העיקר ישתדל שהסחו' תהי' טובה ויהי' המובחרים דוקא בתיבה. ותבוא הכל בזמנו וה' יהי' בעוזרו. וידיעיני תומ"י אם יתרצה הספרדי על קאמיסיאן, כי נצרך לנו לידע זאת.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז (א"ז) דו"ש מלונ"ח כה"י

שד"ב

מו

נעתקה בנוסח"ק שבאוסף הכתבים, בלי תאריך בתחלתו. אך מ"ש כאן «כבר כתבתי לרי' קאי כנראה על אגרת כד דלעיל, ומ"ש באגרת שלאחרי «בכתבי הקודם» קאי כנראה על האגרת שלפניו, וא"כ נכתבה האגרת שלפניו בינתים.

((נכדי) ש"ב ... שניאור: ולכן כלונים. אגרות טפסות אליו — לעיל ח, ובהנספח בהערות שם.

מז

ב־ה יום א׳ י־א תמוז ש׳ תר־ן לפ־ק
ליובאוויטש

כבוד ש־ב (נכדי) הרב המפורסם ווח־ס נכבד ומרומם י־א
כו׳ מו־ה שניאור זלמן שי׳

ת־ל בעד החוה־ש. כה לחי

מכתבו מכ־ג סיון הגיעני ביום ד׳ העבר, וטוב עשה שקנה אלף וכבר כתבתי לו ג־כ כן אחר חגה־ש. ואם יתן ה׳ וימכור כ׳ אביו ב־ד הר׳ שי׳ את כל האלף במקחים שמכר ע־ע ירויחו [אי]־ה [מהא]לף [ב]סך נכון. המקחים שלו ע־פ ז[. .] רו־כ כל אתרוג ובל־פ 1 רו־כ, אך רובם קונים ע־פ, ובלא פיטמות מעט המה הקונים אותם. ואחשוב שישאר אצלו בל־פ מהאלף הנ־ל (ואפשר ימכור באדעס אי־ה) ונגד זה ע־פ יצטרך עוד. אך ברצות ה׳ יצאו מכלל הפסד ח־ו ואי־ה ירויחו בזה גם בשנה הזאת אי־ה אשר הרבה לא קנו מפני הפחד בשאנאויץ ועל להבא יהי׳ מזה מסחור אי־ה.

אך על כבודו לראות לברר היטיב את המובחרים וראשונים ושניים ושלישים ויהיו בכל תיבה כאשר כבר הזהרתי אותו במכתבי הקודם והפאקאווקי תהי׳ טובה. וכבודו יעמוד בעת שיעמידו התי׳ בהספינה שיעמיד אותם [במקום טוב] (כי קרה פעם לא׳ שקנה אתרוגים בקורפי והעמידו אותם בספינה אצל התנור (מאשין) ויצא – לא עליכם – במקלו כו׳. וצריכי׳ להשגיח ע־ז. ואפשר יצטרך לשכור איש על זה על ימים אחדים. והספרדי יסייעו בזה שהוא יודע הכל). וישלחם לטריעסט בזמנו (ומטריעסט ישלחם רי־ק ז־ס למקומם לכאו־א. כי כן השוו שהוא ישלחם).

ובדבר המעות שצריך ליתן להספרדי, הנה 15 נפאלין שנתן לו הם בערך 120 רו־כ. ומניקאלייב שלח לו כ׳ אביו שי׳ 180 רו־כ, ס־ה 300 רו־כ, ולפי המקח צריך ליתן לו עבור האלף 475 רו־כ, וצריך עוד 175

מז

נעתקה מגוטח־ק שבאוסף הכתבים.
ש־ב (נכדי) ... שניאור זלמן: פלונים. אגרות נוספות אלו — לעיל ח, ובהנסבן בהערות שם.
כתבתי ... אחר חנה־ש: לעיל אגרות בד. כו.
פאקאווקי: = אריזה.

רו״כ. ואפשר יגיע לו עוד מאביו שי׳ במשך הזמן הזה או ישיג זאת בהלוואה על זמן קצר ואפשר יקח בטוחות על הסך [הז]ה מחותנו הר׳ שי׳ כי לשלוח מפה כעת הוא דבר הבלתי אפשרי וגם הזמן קצר. ובפרט עד שיגיע המכ׳ לאביו שי׳. אשר הוא כעת סביבות ניקאלאייעב.

ועתה עלה בדעתי אשר למען להגדיל מסחרם בשנה זו לא יביטו כ״כ על הריווח המרובה כ״א שיתקשרו עם הסוחרים דפה והסחורה שלהם יקנה שם בפה ומזה יוצמח אי״ה טובת המסחור לשנים הבאות אי״ה. ולזאת אמרתי לרי״ק ז״ס שיכתוב להסוחרי׳ במינסק וויטעפסק שיקנו מאתו כעת סך אלף אתרוגים וכתב להם המקח כמו שקנה מהספרדי והעתיק להם את הקשר שלו וכבודו בעד טרחתו היינו הברירה והאטפראוו [יקבל שכ]ר מועט. והעמדתי זאת על דעתי באשר ידוע לכבודו אשר חפץ אני בטובתם באמת ולדעתי טובתכם עתה הוא שיפיקו רצון הסוחרי׳ ויתקשרו עמהם בטוב. ואין טובתם האמיתי לעמוד על הריווח שלהם עתה, והריווח יבא אי״ה בהשנים הבאות. ולזאת אמרתי לרי״ק שהם ישלמו כפי המקח שעשה עם הספרדי 15.20 ג׳ כל זוג והיינו 95 קאפ׳. וכבודו בעד טרחתו יקח אַ גרוש מכל אתרוג. והוא כתב להסוחרי׳ שרוצה כבודו עשרה ק״כ מכל אתרוג, אך צריכי׳ להתרצות על גרוש ואם יסכימו הסוחרי׳ לפ״ד טוב לכבודם. ואבטח אשר הסוחרים דפה יסכימו על המסחור. והם ירצו שליש ע״פ וב׳ שליש בל״פ, והמדובר שיתנו חלק רביע מעות קודם ועל השאר יעשה נאכנאמען לטריעסט (וע״ז יתרצה הספרדי ג״כ, כי הנ״נ הוא כמזומן ממש. ויצטרך לעשות נ״נ על כל האלף כי החלק הרביע לא יספיק הזמן שיגיע לו, אך יכול להיות בטוח בזה שהם כמזומן ממש) ואם יסכימו הסוחרים, נודיעו ע״י טע״ג שיקנה וכמה יקנה. ובהנ״נ על האלף הנ״ל יכלול גם את שכר טרחתו וממילא יעלה לו זאת על האלף שלו מה שצריך ליתן להספרדי (כי על האלף שלו שקנה אינו יכול לעשות נ״נ. ועליו לשולחם פרייע לטריעסט. אך המותר שיהי׳ בהאלף שיקנה בעד הסוחרי׳ (היינו שכר טרחתו) יעלה על האלף שלו) ונודיע לו אי״ה כ״ז בטנ״ע. אך כבודו יראה שהסחו׳ תהי׳ טובה ותבוא בזמנה. וה׳ יהי׳ בעזרו.

אשער אשר כ׳ אביו שי׳ יבוא לפה בערך ר״ח מ״א. לטריעסט

אספראוו: = פשלות.
נאכנאמען: פשלוח שתשלומו נגבה בשעת מסירתו.
נ״נ: = נאכנאמע.

כמדומה לי שלא יסע כי הוא למותר לו אחר שרי־ק יקבלם וישלחם לכל המקומות. והוצאות טריעסט יעלה הרבה והוא למותר.

מאכ־ח עוד אסיים מכתבי והשי־ת יצליח להם במסחרם ויהי הכל טוב ויקבל החוה־ש והברכה מאדה־ש כאוות נפשו וש־ב (א־ז) אוהבו ואהובו ד־ש מלונ־ח באה־ר כה־י

שד־ב

כבוד[ו] ישלח כל הסחו' לטריעסט ולא ישלח בעצמו להמקומות כ־א לטריעסט ורי־ק ישלח לכאו־א על מקומו.

מח

ב־ה יום שהוכפל בו כי טוב י־ט מ־א רנ־ת לפ־ק

כבוד ידידי עוז המפורסם וו־ח נכבד ומרומם וי־א כו' מו־ה ...

ת־ל בעד החוה־ש כה לחי

אחד־ש הטוב. באתי לבקש את כ' בדבר ענין נכבד וגדול.

ידוע לכ' מצב הנורא ואיום של ידידינו, אשר כל מי אשר אך לב אנוש לו ימוס לבבו בקרבו על מצבו הרע והמר ר־ל השי־ת ירחם עליו וכו' וכתבתי מכתב בארוכה כו' והארכתי בענין אהבת רעים אשר הוא יסוד תורתינו וקיום עמינו בדבר היוצאים מן הלב וכו' והרחמנות על ידידנו אין לשער ואין להעלות על הכתב כו' וידעתי את כבודו את טבעו ואהבתו הנאמנה לידידינו הנ־ל ובודאי נוגע לו הדבר על פנימיות

מח

נדפסה [תרץ בקצץ הראשון והאחרון] בקובץ מכתבים מכתב יד. (ובתוכ הערות וב"ם בכוה"ג, מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א — הוצאת לקכן) בכה"מ תש"ם ע' 18 (הב'). ונשלמה ע"פ כת"י 708 (ההערות וב"ם נעתק לקכן).

אגרת נוספות למעשה הצדקה הזו, שבהם דורש בזכותו של ר' אברהם אבא שערמאן — לעיל לא, ובהנסבין בהערות שם.

באגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (הנ"ל בהערות לאגרת לא): "בחליטות מכתבים הלזו יצאו אח"כ המאמרים ... אלו דברים שאין להם שיעור". ואולי הכוונה לד"ה אלו דברים שאדם אוכל תרנ"א, הנרשם ברשימת מאמרי דא"ח, ובועתק בכת"י 785 (רג, ב), והוא העתק האגרת שלפנינו, בתוספות כמה עבודים בתחלתו [ולאח"ז שם (ריא, א) הנהה מדרוש זה: "רשימה מאזן שופעת המאמר אלו דברים הנ"ל"].

וכתבתי מכתב ... אהבת רעים: לעיל אגרת לו.

נקודת לבו ולזאת אבקשו להתעורר בדבר הזה בעזר ידידינו אחינו הנ"ל וד' יהי' בעזרו והוא להשתדל בטובתו אצל כו' וכבודו יכול לפעול הרבה עליהם כו' ואל יחישו לעת כזאת בהנוגע לנפשות ממש מפני דברי הבל כו' ובקשתי שטוחה מכ' להשתדל בזה בכל תוקף ועוז, וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וגדול המעשה יותר מן העושה כו' ומעלת מצות הצדקה מבואר בכ"מ וידוע לכ' הנ"ל.

וידוע דמצות הצדקה היא מהמצות שאדם אוכל מפירותיהן בעוה"ז וכמ"ש רודף צדקה וחסד ימצא חיים כו' וכמ"ש באגה"ק סי' ג' ד"ה וילבש צדקה כשריון ומבואר במ"א דמצות אלו שאוכל פירותיהן בעוה"ז הם תלוים בג"ר והעיקר בבחי' כתר דמשם נמשך דוקא בעשי' וכמ"ש במ"א בענין ארך אפים שהוא ענין אריכות הפנים עד שיומשך למטה וזהו ענין גמ"ח שהוא בחינת רב חסד דא"א ושרשו מבחינת ז"ת דעתיק דלית שמאלא בהאי עתיקא כו' וידוע דבכדי שיומשך למטה צ"ל נמשך ממדריגה עליונה יותר שלמעלה מסדר השתלשלות. וכמ"ש במ"א בענין ויעש הוי' לשרה כו' ולזאת רודף צדקה וחסד דוקא דשרשן למעלה מסדר השתלשלות ימצא חיים למטה למטה כו'. והנה במשנה דאלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז כו' אמרו ותלמוד תורה כנגד כולם דבחינת התורה למעלה מג' דברים שחשיב שם. ומבואר דג' דברים שרשם מבחינת ז"ת דעתיק אמנם בחינת התורה היא מבחינת ג"ר דעתיק. וכמ"ש במ"א בענין ג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה דהיינו בחינת ג"ר דעתיק. וזהו ות"ת כנגד כולם, מפני שממשיכים מבחינת ג"ר דעתיק. וז"ש ודברי אשר שמתי בפיך שהם דברי ממש. ואיתא ברמ"ז רח"א ד"ה ע"ב דדיבור הוא בחינת מלכות בכ"מ ויש בחי' מלכות דאצילות דשייכים לעולמות (ושם כ' דהיינו בחינת מלכות דזעיר ובחינת מלכות דא"ק שנעשה עתיק לאצילות) ומבואר שם דהיינו בחינת הסוד. וי"ל דהיינו דזה ב' בחי' סתים וגליא שבתורה, בחי' טל ומטר. וכמ"ש במ"א דגשם בחינת ז"ת כן מבואר ע"פ והי' אור הלבנה כאור החמה כו' כאור זה"י ופי' רש"י (בפסחים ס"ח ע"א) ד"ה כאור זה"י נמצא עודף על אור של עכשיו שמ"ג עכ"ל. וזהו

וידוע דמצות הצדקה: כבאן ואילך נדפס שם, וכשוה"נ: והוספה זו נעתקה (בכמה פעמים) בקובץ מכתבי כ"ק אדמו"ר נ"ע סבין שני ע' לה, — באה כאן בתור ביאור לאיזה ענינים במאמר כל המרחם, ובפרט לאותם שבסעיף יו"ד.

ומבואר במ"א: ראה נ"כ לקו"ת פ' אמור ביאור והניף פ"ג.

ולית שמאלא: וחי"ג קכב, א. ועי"ג שם רפ"ט, א.

וכמ"ש במ"א: אילו הטוזה לביאורי הזהר ע"ם זה.

כן מבואר: ע"ג"כ בד"ה אם בחוקתי תרס"ז — (בסוף המשך תרס"ז).

בחי' ז"ת דעתיק והיינו בחינת נשם דתורה, וטל תורה היא בחינת ג' ראשונות כו'. ולפ"ז י"ל דמ"ש ותלמוד תורה כנגד כולם היינו בחינת הסוד כו'. וזהו ודברי אשר שמתי בפיך שבפה האדם הלומד נמשך מבחי' ג"ר דהתורה שלומד הוא דבר הוי' ממש ולכן ת"ת כנגד כולם. אך זה גופא שיומשך מבחינת ג"ר בתורה, דהיינו בחי' מה שהקב"ה יושב ועוסק בתורה הוא ע"י מצות הצדקה דכתיב מתן אדם ירחיב לו (משלי יח). ומבואר הפי' במ"א מתן דהנה כתיב הרחב פיך ואמלאהו. וארז"ל ברכות ד"נ ע"א בדברי תורה כתיב, ופי' הרחב פיך שצריך האדם רק לפתוח פיו בתורה, ואמלאהו מבחינת עצמותו (דע"ז מורה לשון ואמלאהו) והכוונה שלימוד התורה יהי' ע"ד מ"ש תען לשוני אמרתיך כעונה אחר הקורא, שאין דיבור שלו כ"א דבר הוי' הדובר, וכעין שכינה מדברת מתוך גרונו של משה כו' כו' וזהו ואמלאהו שנמשך מבחינת עצמותו מלמעלה למטה כו'. וכ"ז נמשך ע"י מתן אדם דבנותנים צדקה הכתוב מדבר כמו שפי' רש"י ז"ל. והיינו ע"י מתן אדם והוא מעשה הצדקה עי"ז ירחיב לו בחי' הרחב פיך ואמלאהו שנמשך מבחינת מקור התורה כו' כנ"ל. ובמ"א מבואר מ"ש במשנה בגמ"ח אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעולם הבא ע"פ מאמרז"ל (קדושין ד"מ ע"א) מפני שהוא טוב לשמים וטוב לבריות ונק' צדיק טוב יעו"ש בגמ'. וזהו ע"ד יום ג' שהוכפל בו כי טוב. וענין הכפילות ר"ל דזהו בחינת הת"ת שכולל חו"ג וזהו שלימות גדולה שאין ע"ז מנגד כלל ולכן נק' מדת יעקב נחלה בלי מצרים (שבת דקי"ח ע"א) וגם שעי"ז נתהפך מדת הגבורה לחסד וכמ"ש במ"א, ונעשי' גבורות ממותקות, ואז הם תכלית הטוב עוד יותר ממדת החסד וכמ"ש במ"א באריכות. וי"ל לכן עי"ז אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז מפני שבבחינת מדה"ר לא יש מניעות ועיכובים כלל ונמשך עד למטה למטה. וע' בלקו"ת פ' קרח ד"ה והנה פרח מטה אהרן כו' בענין רב חסד דא"א וכמו"כ י"ל בענין התפארת י"ל כמ"ש במ"א דמבחי' הגבו' נמשך בחי' ההשפעה בריבוי ההתחלקות למטה דוקא וכמ"ש ארבה את זרעו ואתן לו את יצחק ארבה בגימט' יצחק, דמבחינת יצחק שהוא מדת הגבורה בחי' תגבורת החיות נמשך ריבוי ההשפעה בריבוי ההתחלקות למטה למטה דוקא כו'. וכמ"ש בד"ה ביום השמיני שלא נדפס בלקו"ת ולכן עי"ז אוכל פירותיהן

שהקב"ה יושב ועוסק בתורה: פי' עצמותו ית' קודם ובבדל אלא שיושב ומשפיל א"ע להיות בתלבש בתורה (לקרית ד"ה שיר השירים ס"ב).

שכינה מדברת: להצ"צ מוה"ר ר"ל, א, רסה ז, א, רסה, סע"א. שבות רבה ס"ג, סו. ויקיר ס"ב, ג. בכילתא שבות יח, יט.

בעוה"ז כו' וד"ל. וענין יום השלישי י"ל שזהו כמו ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו שקאי על יוהכ"פ ובו נכפל כי טוב.

וביאור הענין יובן בהקדם להבין מה שרק הפירות אדם אוכל בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. דהנה אמרו רז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין דל"ט ע"ב) והטעם לזה ע"פ מ"ש במ"א וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה כו' דכל השפעת אלקות שנמשך בעולם הוא ע"י לבושים דק"ן דוקא ולכן השם דעשי' הוא א"ל אדנ"י בגימט' צ"ו וכמ"ש בלקו"ת מהאריז"ל, וארז"ל אין צו אלא כו', והוא מפני שהשפעות אלקות מתלבש בלבוש דק"ן שמעלים ומסתיר על האור אלקות לגמרי עד שנוכל לומר כחי ועוצם ידי כו', וזהו וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה שנמשך השפע בלבוש דעשי' הגשמי' וצריך לידע אשר זהו ברכת הוי' אלקיך, כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. והנה מה שיוכל להתלבש בלבושים דק"ן זהו בחי' הארה היותר מצומצמת ונעלמת וכמ"ש בסש"ב וזהו בחי' א"ל אדנ"י דשם א"ל הוא בחינת החסד ואחר שמתלבש בבחינת שם אדנ"י אז מתלבש אח"כ בלבוש העשי' וכידוע דשם אדנ"י הוא שמעלים ומסתיר על האור עד שאינו ממהות הראשון כלל וכמ"ש במ"א. ועפ"ז יובן משארז"ל ר"ה דל"א ע"א שית אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב, ולכאו' הלא אלף השביעי הוא יום שכולו שבת ואיך אומרים עליו וחד חרוב. והענין שהכוונה שיהי' חרב מהלבושים דק"ן הוא רק הארה מצומצמת כו', ולע"ל שיאיר בחינת גילוי אלקות א"א שיתלבש בלבוש ק"ן היינו לבושי' הגשמיים כי אם יהי' ניזן מבחינת הרוחני' כו'. ומעין זה הי' במן שאף שהי' נרגש באיכותו וטעמו מ"מ הי' לחם רוחני וכמ"ש מן הוא כי לא ידעו מה הוא שהי' מבחינת מ"ה ונק' לחם אבירים שנבלע באברים והיינו מפני ששרשו הי' מבחינת טל וכמ"ש וברדת הטל ירד המן כי לא הי' אפשר שיתלבש בלבוש גשמי, כ"א גם שנתלבש בגשמי' הי' לחם רוחני ולא הי' בו פסולת. וכמו"כ הלחם דלע"ל מה שעתידה הארץ להוציא גלוסקאות כו' וכמ"ש במ"א. ובעוה"ב שיהי' גילוי העליון אמרו העוה"ב אין בו אכילה ושתי' אלא צדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה (ברכות די"ז ע"א) שיהי' מזון מרוחני' המדריגות היותר נעלם כו'. וזהו שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, שמפני עוצם גודל מעלת המצות א"א שיתלבש בלבושים דק"ן, ולזאת הקרן קיימת

במ"א וברכך: ראה דרך מצותיך מצות תגלחת מצורע ס"ב. קונטרס ומעין מאמר כד ואילך.
בלקו"ח מהאריז"ל: לע"ע מצאתי בספר הכוונות, פירוש האריז"ל ופע"ח שער עולם העשי' פ"ב.
וארז"ל אין צו: זח"ג קא, ב. ועי"ג"כ זח"א כו, ב. לה, ב. זח"ב רלט, ב. זח"ג כו, א. רמ, א. סנהדרין נו, ב.

לעולם הבא שאז יתגלה ויומשך כו׳. רק הפירות בעוה״ז, שא״ז עצם המצוה. וכמו אברהם שהי׳ נביא גם קודם שנימול שהוא מבחינת אצילות שמתלבש בעשי׳ ואח״כ נצטוה על המילה דהוא ענין התגלות א״ק וכמ״ש בלקו״ת בד״ה למנצח על השמינית. וזה דוקא ע״י כריתות הערלה שמק״ן ואז דוקא יוכל להיות גילוי זה כו׳. אך לפי״ז הרי כל המצות הקרן קיימת לעוה״ב והפירות לעוה״ז דעז״א שכר מצוה כו׳. וכולל כל המצות. ובאמת מה שאמרו אלו דברים כו׳ פירותיהן בעוה״ז כו׳ צ״ל שגבהו מעלתן משאר כל המצות ששכרן בהאי עלמא ליכא, והוא מפני שטוב לשמים וטוב לבריות כו׳.

והענין הוא דהנה איתא עולם הזה ועולם הבא הם מב׳ שמות הוי׳, כמ״ש בזהר ח״א דף קנ״ח ע״ב והיינו שההשפעה בעוה״ז נמשך מבחינת שם הוי׳ דלתתא, דמבחי׳ שם הוי׳ דלעילא א״א שיתלבש בגשמיות מפני שק״ן הוא מסך מבדיל לזה כו׳ כנ״ל. ואמנם ע״י הצדקה ממשיכים מבחינת שם הוי׳ דלעילא כמ״ש בתו״א ובכתבים ע״פ כי אתה נרי הוי׳ והוי׳ יגיה חשכי. שהוי׳ הב׳ הוא שם הוי׳ דלעילא יומשך למטה ע״י צדקה דכתיב זרעו לכם לצדקה, וכמו ע״י זריעה נמשך הצמיחה בלי גבול וכמ״ש במ״א, כן ע״י זריעה דצדקה נעשה הצמיחה בבחינת גילוי א״ס בלתי בעל גבול, בחינת שם הוי׳ דלעילא וכמ״ש בתו״א בהביאור כי אתה הנ״ל. ועמ״ש באגה״ק סי׳ יו״ד ד״ה חסדי הוי׳ כי לא תמנו. ולכאורה צ״ל והלא נת״ל דא״א להתלבש בלבושי דק״ן כו׳. אך הענין מפני שמעשה הצדקה הוא בירור דק״נ וכמו דלע״ל בגמר הבירורים יאיר בחינת גילוי אור א״ס בכללות העולם וכנ״ל בענין וחד חרוב כמו״כ עכשיו ע״י הצדקה מברר ומזדכך חלקו בהעולם וכמ״ש גם את העולם נתן בלבם כו׳. והגם דכל המצות הם בירורים הגשמיות ולזאת נתלבשו בדברים גשמיים כו׳ אך בזאת יתרון מעלת הצדקה שהוא בירור כללות נפש החיונית משא״כ בשאר כל המצות. וכמ״ש בסש״ב פל״ז. עוד זאת שהיא בל״ג. דכל מצוה יש לה גבול ומדה, ואף הידור מצוה רק עד שליש, ומצות הצדקה אין לה שיעור. וכמ״ש בשו״ע יו״ד ר״ס רמ״ט שיעור נתינתה כפי צורך העניים בל״ג, וא״כ ה״ז כמו מצות התשובה שענינה בחילא יתיר למעלה מכחות המוגבלים, ועי״ז מזכך ומברר נפשו והם בירורים של הקליפות וסט״א שלא יהי׳ מסך מסתיר על אור הוי׳ וקדושתו, ויומשך בחינת גילוי אור א״ס הבל״ג למעלה להיות נושא עון כו׳, ויאיר למטה בנפשו ובחלקו בעולם. וכ״ז ע״י התשובה בחילא יתיר בל״ג שעי״ז מסיר המסכים המסתירים כו׳. וכש״כ כאשר בא לתשובה מאה״ר מעומקא דליבא עד שזדונות נעשים

כזכיות והוא שהרע עצמו נהפך לטוב כו' וכמ"ש במ"א. וכמו"כ יובן במצות הצדקה החשובה שהוא כח בל"ג, מסיר המסכים המבדילים ומעורר בחינת עצמות אור א"ס כו'. וגם עיקרה היא להשפיע לזולתו, דלית לי' מגרמי' כלום, וכמ"ש בהרמ"ז זהר ח"ג דקי"ג ע"ב. ולזאת במצות הצדקה שהוא בירור כללות נפש החיונית, וכמו"כ מזכך חלקו בעולם כנ"ל ובל"ג כו', עי"ז מעורר למעלה בחינת אור א"ס הבב"ג, והו"ע שם הוי' דלעילא שיומשך בשם הוי' דלתתא עד שיאיר למטה כו' ג"כ וכנ"ל בענין המן שנתפס בגשם ומ"מ לא הי' גשמי כ"א השפעה רוחני' כו' ועד"ז יוכל להיות גם עכשיו שנמשך לו פרנסתו בדרך נס שלא בהדרגה כו'. וכאשר שמעתי מכ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע שגם העולם ניזן ממן כי כאו"א אינו מרויח לפ"ע ההוצאה לפי חשבון אף בהגדולים ורק ניזונים ממן כו' ולפי רוב המעשה במצות הצדקה נמשך בחינת ריבוי השפע הטוב מלמעלה למטה כו'.

וזהו ענין טוב לשמים וטוב לבריות, שמים הוא בחינת שם מים, בחינת חכמה שהוא כללות עולם האצילות וכמו שכתוב במ"א. וטוב לשמים היינו ההמשכה בשמים, והוא שנמשך שם הוי' דלעילא שלמעלה מאצילות בשם הוי' דאצילות וטוב לבריות הוא ההמשכה מאצילות לבריאה כו', וזהו שע"י הצדקה דוקא אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז שמחבר ב' שמות הוי' ונמשך הפירות מבחינת שם הוי' דלעילא עד שנמשך למטה מטה כו'. ועפ"י הנ"ל יובן שיום השלישי שהוכפל בו כי טוב הוא יוהכ"פ. דהנה כתיב והי' הוי' לי לאלקים. ואי' במ"ח דז"א בעליתו לגבי עתיקא כאלקים יחשב דעכשיו נמשך ההמשכה מבחינת שם הוי' דלתתא ע"י שם אלקים שהוא בחינת מגן ונרתק, אמנם לע"ל יומשך בחינת שם הוי' דלעילא ויאיר ע"י שם הוי' דלתתא ויומשך בגילוי למטה בלי שום לבוש המעלים. וזהו ענין שאומרים ז"פ הוי' הוא האלקים, וכמ"ש בלקו"ת בהביאור לד"ה שובה והוא ע"י התשובה בחילא יתיר שעי"ז ממשיכים חיבור ב' הויות. וכמו"כ ע"י כו' כנ"ל באורך. ולכן מזה דוקא אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז דוקא מפני שנמשך גילוי האור למטה, דזהו"ע ב' פעמים כי טוב. וז"ש צדיק הוי' צדקות אהב ישר יחזו פנימו, איתא בספר מטה משה עמוד ח"ד פ"א כל הנותן צדקה זוכה ורואה פני השכינה שנאמר צדיק כו' ישר יחזו פנימו. וע' פי' ישר יחזו פנימו בלקו"ת בהביאור ד"ה כי תשמע בקול הוי' פ' ראה דהיינו אסתכלותא דע"י בז"א והיינו כנ"ל בחיבור ב' שמות הוי'

ואיתא במ"ח: סוף מס' יומא.

וזהו פני שכינה י״ל בחינת גילוי שלא ע״י לבושים. וי״ל ע״פ מ״ש במ״א דבחינת הקו שנמשך מאור א״ס נק׳ שכינה. ועמ״ש בד״ה וככה הגדול פכ״ז. ובחינת שם הוי׳ דלעילא הוא למעלה מבחינת הקו שהוא שם העצם כו׳ וכמ״ש במ״א וזהו שע״י הצדקה נמשך בחינת ישר יחזו פנימו פני השכינה. ומובן ע״פ כל הנ״ל שהוא חיבור ב׳ השמות והוא שיומשך בחי׳ העצמות שלמעלה מבחינת הקו ע״י בחי׳ פנימי׳ הקו עד שיאיר בגילוי למטה למטה. וזהו ב׳ פעמים כי טוב.

וע״פ כל הדברים הנאמרים לעיל אבקש את כבודו להכניס את כבודו בהענין הגדול הזה ובמעשה הצדקה הזאת כי רבה היא וישתדל בכל תוקף ועוז. אחת אבקשו אשר כל זה יהי׳ בסוד ולא יתפרסם. וידוע מארז״ל גדול העושה צדקה בסתר (ב״ב ד״ט ע״ב) והכוני׳ שם שלא בפרסום כו׳ יעו״ש. ומבו׳ במ״א שעי״ז ממשיכים מבחינת סתימא דכל סתימין בחינת העלם העצמי׳, ולזאת מכניע אף וחימה שהן זו״ן דקליפה שנשברים ע״י הקב״ה בעצמו כמ״ש בס׳ חסד לאברהם מעין ד׳ נהר י״ב, והיינו ע״י גילוי בחינת העלם העצמי׳. ועיין בהרמ״ז פ׳ בחוקותי דקי״ג ע״ב מ״ש עושה צדקה ל׳ יחיד שסגולתה שתעשה בצנעה דוקא, לזאת אבקשו שיהי׳ בסוד גדול כו׳.

בלב מלא תקוה אשר דבריי היוצאים מעמקי לבבי יפעלו על כבודו וישתדל בכל תו״ק [תוקף?]. הנה [הנני?] חותם את מכתבי בברכת החוה״ש והברכה מאדוה״ש כנפשו ונפש ידידו עוז

שד״ב

מח*

[שלהי תר״נ?]

וזכות מצות הצדקה יעמוד להם להתברך מבעל הברכות בכל הטוב ברו״ג כמאמרז״ל כל המרחם כו׳ מרחמין עלי׳ מן השמים (שבת קנ״א ב׳) כמדתו של יעקב שהוא נחלה בלי מצרים (ושם קי״ח א׳)

מח*

נדפסה בקובץ מכתבים מכתב טו. ונמצאת בכת״י 708, בכותרת: ״מכתב אחר [לאחר העתק האגרת שלפנ״ז] ממנו, מליצה על אדם א׳ נכבד, כתוב בסופו״. גם תוכן הענין המבואר כאן, בקצרה, מבואר, בארוכה יותר, באגרת שלפנ״ז, ויש מקום לשער, ששתיהן נכתבו בסמיכות זל״ז, באותה מעשה הצדקה דלעיל, שהן מליצה עבור ״החסיד ומשכיל ר׳ אבא נ״ע פערסאן״.

והיינו השפעה בלתי מוגבלת שאין לה מניעות ועכובים ונמשכה עד למטה שהאדם אוכל פירותיהן בעוה״ז כו׳ וכמאמרז״ל (קדושין מ״ב א׳) מפני שהוא טוב לשמים וטוב לבריות והו״ע יום השלישי ת״ת שהוכפל בו כי טוב וענין ב״פ טוב הם ב׳ שמות הוי׳ כמ״ש במ״א וידוע דשם הוי׳ דלתתא נמשך בבחי׳ סדר השתל׳ אמנם שם הוי׳ דלעילא הוא למע׳ מסדר השתל׳ וע״י הצדקה ממשיכים בחי׳ שם הוי׳ דלעילא כמ״ש בתו״א בהביאור לד״ה כי אתה תאיר נרי כו׳ ועי״ז נמשך האור למטה כמבואר שם ובכ״מ וז״ע ב״פ כי טוב כו׳.

מח**

[ערך חודש מ״א תר״ן]

גם ידעתי אשר מצב ידידינו . . . יגיע לכבודו בפנימיות נפשו. ויתעורר בעצמו באמיתיות בזה וימצא לו זמן. והזמן המיוחד הזה יהי׳ לו לעולם ככתוב. וצדקתו עומדת לעד. וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים (שבת קנ״א ע״ב) וגדול המעשה יותר מן העושה (ב״ב ד״ט ע״א). ומעלת הצדקה ופעולתה למעלה ולמטה הכל ידוע לכבודו. וכמבואר בכ״מ ובדא״ח ובפרט באגה״ק. ומה שתכלית העבודה הוא להיות לו ית׳ דירה בתחתונים, עיקרה במצות הצדקה מפני שהוא בירור כללות הנפש החיונית וכמ״ש בסש״ב פל״ז. וענינה להחיות לדל דלית לי׳ מגרמי׳ כלום. ולכן ע״י הצדקה נעשה יחוד וחיבור צדיק וצדק כו׳ ובמשנה באבות פ״ב מ״ז אמרו מרבה צדקה מרבה שלום ואי׳ בכהאריז״ל שע״י הצדקה מחברי׳ בחי׳ י״ה בו״ה והוא ענין שיהי׳ השם שלם. וכמ״ש בזח״ג פ׳ בחקותי דקי״ג ע״ב וברמ״ז שם באורך ומבואר שם דע״י צדקה נתקן כללות בחי׳ שמא קדישא. והענין י״ל כמ״ש במ״א בענין השם שלם שהוא להמשיך בחי׳ מוחין למדות והוא ע״י הדעת שנמשך מבחי׳ יסו״א. ועי״ז נעשה התכללות בבחי׳ ז״א. והענין כידוע שיש פרסא המפסקת בין מוחין למדות עד שהמדות אינם דומין למוחין, וכידוע שהמדות הם השפעה לזולת, ולכן בהמדות

מח

נעתקה מכת״י 785 רנה, א בכותרת „מכתב לרדה״ר ערך חודש מ״א תר״ן״. ואוצ״ל „לרדה״ח״ — לר׳ דוד הירש חן. והשוה לקמן אגרת נ״.

מצב ידידינו: ר׳ אבא פערסאן, כנ״ל אגרת לא, ובהנסמן בהערות שם.

ובמשנה באבות: קטע דלקמן, באריכות יותר, לעיל אגרת לז.

אפשר להיות יניקה לחיצוני' דאת זלעו"ז כו' (וכמ"ש במ"א בענין נרות המנורה דאהרן כה"ר ממשיך בחי' החכמה שלא יהי' יניקה מהמדות כו') ומבחי' חיצוניות הכלים דמדות נעשה הפרסא שבין אצי' לבריאה שמעלמת ומסתרת לגמרי עד שהאור שמאיר ע"י הפרסא נק' אור של תולדה כו' ולזאת משם יפרד שיתהווה עולם הבריאה מאין ליש כו' ויש עוד פרסאות המעלימים יותר עד הפרסא דק"נ שהם אותיות דתהו המעלימים לגמרי עד שעוה"ז הגשמי נראה לנפרד ממש ואינו נראה בו האור האלקי כלל, ואף שבאמת האור האלקי מתלבש בתוך ובפנימיות כל נברא ונברא דעוה"ז הגשמי להוותו ולהחיותו מאין ליש (והנברא הגשמי בטל באמת להאור האלקי שבתוכו דאל"כ לא הי' מקבל החיות מאלקות, וכמובן בגוף ונפש שהגוף מתאחד ובטל לגבי הנפש והראי' שהרי אברי הגוף נשמעים לרצון הנפש תומ"י כאשר עולה ברצונו בלי שום שהיות זמן מה כו' ועי"ז דווקא הוא שלימות הגוף דאם לא הי' מתאחד עם הנפש (וכמו בגלגול כו') לא הי' נעשה שום שלימות בהגוף מצד הנפש כלל ועוד זאת שלא הי' קיום מציאותו כלל (וכמו בצאת הנפש כו' שב הגוף לעפר כו') וכמו"כ יובן בכללות העולם שנק' גוף גדול דחיותו ושלימותו וקיומו הוא הביטול שבטל ומתאחד באלקות ועי"ז מקבל חיות מאלקות שמחייהו ומקיימו מאין ליש) ומ"מ ההעלם וההסתר כ"כ עד שנראה כנפרד ואין האדם מרגיש בנפשו ובהעולם בחי' אלקות כלל שהעולם כמנהגו נוהג ומתלבש הכל בדרך הטבע אף שבאמת בחי' הטבע הוא מבחי' אוא"ס שלמעלה מטו"ד וכמ"ש בסש"ב פי"ט דטבע הוא שם מושאל לכל דבר שאינו בבחי' טעם ודעת. וכמ"ש במ"א בענין ובטובו מחדש בכ"י תמיד מעשה בראשית דמה שמחדש מע"ב בכ"ע ובכ"ר הוא מבחי' טובו העצמי בחי' רב חסד שלמעלה מסדר השתלשלות וזהו שאינו נפסק לעולם שתמיד נמשך החיות להחיותם כו' והוא מפני שזהו מבחי' העצמיות כו' אלא שאין האדם משים לב להתבונן היטב בכ"ז ולהבין בשכלו ולזכור את ד' המחי' אותו ואת העולם כו' ושיפעל בלבו ונפשו ללכת בדרכיו כו' כ"א מקבל הדברי' כמו שהן נראים כו' ושוכח על ד' השוכן בקרבו כו' ועי"ז נעשה ההעלם וההסתר עוד יותר שהאלקות הוא בהסתר בנפשו מאוד ועי"ז נעשה ההסתר בעולם שהעולם מסתיר לגמרי כו' וכמ"ש אלביש שמים קדרות כו' חושך כפול ומכופל כו' וזהו"ע השם שלם והכסא שלם היינו שיומשך בחי' תוס' אור למעלה מבחי' יסו"א שהוא בחי' ד"ע דז"א שלמעלה מבחי' הפרסא שבין מוחין לבחי' מדות שהאור שלפני הפרסא יאיר גם למטה מן הפרסא בבחי' ז"א ומל' דאצי' ויסורו ההעלמות וההסתרים עד שגם למטה בבי"ע יאיר בחי' אוא"ס בגילוי

והעולם והגוף הגשמי יהי' כלי לאלקות וזה יוכל להיות לע"ל אך גם עתה יאיר בחי' אלקות והיינו שיורגש אלקות בנפשו ובהעולם וממילא יהי' כל עניניו לש"ש כו' ובגמר הבירורי' אז יאיר בחי' אלקות בגילוי ממש כו'.

והנה זה שיהי' השם שלם כנ"ל ממשיכים זה ע"י הצדקה וכמ"ש בהרמ"ז שם שע"י מצוה אחת דצדקה גורם מה שע"י כל המצות יחד והוא מפני שע"י הצדקה מתברר ומתעלה כללות הנפש החיונית כמ"ש בסש"ב שם. ובמ"א מבואר שהבירור שע"י הצדקה הוא כעין הבירור שע"י התשובה וכידוע ההפרש בין שאר כל המצות למצות תשובה דכל המצות הם בבחי' או"י ומצות התשובה הוא בבחי' או"ח מלמטלמ"ע וידוע דכל או"י הוא בבחי' מדה וגבול וכמ"ש במ"א באורך ולכן כל המצות הם באים במדה וגבול ואפי' הידור מצוה הוא רק עד שליש כו' וממשיכי' עי"ז מלמעלה בחי' אוא"ס מה ששייך לגילוים והיינו בחי' מקיף דאו"י דאף שהוא בחי' מקיף מ"מ הוא בערך הפנימי ויש בו בחי' הגבלה ג"כ וכמ"ש במ"א אמנם ענין התשובה הוא בדרך או"ח מלמטלמ"ע בבחי' בלי גבול והיינו לצאת לגמרי מגדר גבול הכלי כו' וכל או"ח חוזר לקדמותו בבחי' עצמיות אוא"ס בבחי' בלי גבול האמיתי הנק' מקיף דאו"ח וכמ"ש במ"א. והנה מצות הצדקה הוא ג"כ בלי גבול וכמ"ש בשו"ע יו"ד רס"י רמ"ט שיעור נתינתה כפי צורך העניים. וא"כ ה"ה כמו מצות התשובה ונמשך עי"ז בחי' עצמיות אוא"ס ולכן רחבה מצותך מאוד מצותך דוקא שהוא מצות הצדקה וכמ"ש באגה"ק סי' י"ז ד"ה נודע דבאתעדל"ת כו' שמצות הצדקה דוקא היא כלי רחבה לקבל בחי' מאד העליון בחי' בלי גבול האמיתי וזהו מ"ש וילבש צדקה כשריון וכובע ישועה בראשו ואי' במד"ר פ' תצוה פל"א דכובע ישועה הו"ע המצנפת של כה"ג שהי' לובש ביוהכ"פ וכמש"ש באיזה זכות נכנס אהרן לבית קה"ק כו' מה עשה לו הקב"ה נתן לו מדמות לבושי הקודש שנאמר ולבני אהרן כו' וכתיב וילבש צדקה כו'. ומבואר במ"א דהד' בגדי לבן של כה"ג של יוהכ"פ הם בחי' מקיפי' דיחידה הגם דלבושי' בכ"מ הם בחי' מקיף הקרוב מקיף דחי' וכידוע בענין מזון לבוש בית אך זהו ההפרש בין הלבושי' דכל השנה ללבושי' דיוהכ"פ דכל השנה הי' בגדי זהב ג"כ משא"כ ביוהכ"פ בעבודתו לפני ולפנים הי' בבגדי בד לבן לבד דביוהכ"פ נמשך בחי'

כעין הבירור שע"י התשובה: קטע דלקמן, באריכות יותר, לעיל אגרת מ.
וזהו מ"ש וילבש צדקה: קטע דלקמן, באריכות יותר, לעיל אגרת מב.

מקיף הכללי (ומאיר בפנימיות ממש בסוכות ע"י הלולב וכמ"ש ולקחתם לכם כו' וכמ"ש במ"א וכמ"ש כי בענן בחי' מקיף שבו אראה כו' בחי' פנימיותו ועצמותו ולכן אין בו אכילה ושתי' כמו עוה"ב שאין בו אכו"ש שהוא בחי' עונג העצמי שאינו בא במורגש כלל כו' וכמ"ש במ"א ולכן עבודתו בבגדי בד דבד הוא ל' יחידות ולבן דוקא גוון עצמי כו' והיינו בחי' מקיפי' דיחידה ובפרט לבוש המצנפת הוא מקיף דיחידה ולכן הוא הגולגלתא דחפיא על מוחא כו' ועפ"י המדרש הנ"ל מובן דכמו"כ מ"ש כובע ישועה הוא בחי' מקיף דיחידה וזהו וילבש צדקה כו' וכובע ישועה שהצדקה הוא לבוש שבו מתלבש בחי' כובע ישועה שהיא בחי' פנימיות ועצמיות אוא"ס בחי' בלי גבול האמיתי וכנ"ל. וידוע דמצות צדקה וגמ"ח אדם אוכל מפירותיהן בעוה"ז והיינו שיש נקבים עד"מ בהלבוש העליון שנעשה למעלה ע"י הצדקה למטה שע"י נמשך השפע למטה מדרועא ימינא אורך ימים בעוה"ז הגשמי ועושר וכבוד מדרועא שמאלא וכן ת"ת כו' וכמ"ש באגה"ק סי' ג' ד"ה וילבש צדקה כו' וי"ל בד"א עפ"י המבואר במ"א בענין השבחים אשר דהע"ה משבח להקב"ה בשבחים גשמיים דוקא וכמו מה רבו מעשיך כו' הרים הגבוהים ליעלים סלעים מחסה כו' הוא מפני שבהתחדשות הנבראים הגשמים מבחי' האצי' יש בזה גדולת ד' יותר מהתהוות אצי' עצמו. דאצי' הוא רק בחי' גילוי מההעלם משא"כ בי"ע הוא בחי' התחדשות ממש ששרשו מבחי' עצמיות אוא"ס אשר בכוחו דוקא לעשות חדשה בארץ כו' וכמ"ש במ"א באורך או כמ"ש במ"א בענין ויעש ד' לשרה דעשי' נמשך מבחי' עליונה יותר ולפי"ז י"ל כפי שנת"ל דלבוש הצדקה הוא שמתלבש בו בחי' כובע ישועה כנ"ל לכן נמשך עי"ז פירותיהן בעוה"ז שפע הטוב בגשמיות כו' מפני שממשיכי' עי"ז בחי' שלמעלה מסדר השתלשלות כו' כנ"ל ומש"ש דלבוש הצדקה הוא כשריון והן הקשקשים שסותמים הנקבים שלא ינקו החיצוני' כו' (וכמובן באגה"ק שם דע"י הצדקה נעשה ב' דברים א' שנעשה למעלה לבוש שמתלבש בו בחי' כובע ישועה הנ"ל והב' שנעשים קשקשים כו' שיומשך למקום הראוי דוקא) יובן עפמ"ש במ"א בענין ושמרו דרך ד' לעשות צדקה ומשפט כו' שבצדקה יש ב' דברים א' עצם נתינת הצדקה שהוא מצד עצם מדת הטוב ולעורר רחמים בנפשו על זולתו דלל"מ כו' ולהשפיע לו, ועי"ז ממשיך הצדקה מלמעלה שמעורר בחי' רחמי' העליונים שלמעלה מסדר השתלשלות שיומשך השפע למטה כו' אמנם צריך להיות עוד משפט בצדקה והוא שישפוט א"ע מן המותרות דמה שארז"ל חייב קודמין היינו כמשל הקיתון של מים וכמ"ש בגמ' (ב"מ דס"ב ע"א) אבל לא שיפנק א"ע במותרות כו' וצריך להיות משפט בזה

לשפוט בעין שכלו היטב באמיתיות ולהניח א״ע לגבי זולתו, וע״י צמצום זה שעושה בנפשו ה״ה גורם למעלה שלא יהי׳ יניקת החיצוני׳ מבחי׳ שפע הקדושה שנמשך ע״י הצדקה וכמ״ש בתו״א ד״ה אשירה לה׳ שע״י המשפט שעושה האדם שלא לתת יניקה וחיות מותרות הגוף גורם למעלה בחי׳ משפט שלא יומשך חיות המותרות שהן החיצוני׳ והס״א כו׳ וצריך האדם להשכיל בדבר הזה ולחשוב היטב כל ענייניו ולשקול היטב הפסד עצמו המדומה נגד חבירו בהטוב שייטיב לו אשר ע״ז בא שכר עצמו האמיתי ברוחניות ובגשמיות כו׳ כנ״ל.

מט

ב״ה יום ד׳ ד׳ אלול ש׳ תר״ן לפ״ק
ליובאוויטש

ייטיב השי״ת הכוה״ח לכבוד ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה אשר שי׳ שו״ב

ת״ל בעד החוה״ש, כה לחי

הסך מאה רו״כ וגם מכתבו הגלוי מחערסאן נכון הגיעני והשי״ת יברכו ברו״ט בעד מפעלו הטוב בעשיית הצדקה אשר האדם אוכל פירותי׳ בעוה״ז ומהמבואר בדא״ח מובן אשר ע״י אלו הדברי׳ ובפרט מצות הצדקה ממשיך ממדרי׳ גבוה מההמשכה שע״י שאר המצות ולכן נמשך פירותיהן בעוה״ז ועוד זאת נראה כשנמשך בדבר גשמי דהפירות כוללים חיים רוחנים וחיים גשמים שניהם כאחד טובים, הנה הדבר ההוא מבורר יותר מן תערובת פסולת הגשמי. ויובן זה בדוגמת המן שהי׳ בציור גשמי וכמ״ש וטחנו ברחים או דכו במדוכה כו׳, והי׳ לחם רוחני שנק׳ לחם מן השמים, והיינו שלא הי׳ בו תערובת פסולת וכמו הלחם דלע״ל וכמ״ש במ״א. ובדוגמא כזו יובן בהשפעת הטוב בפירותי׳ ובעוה״ז שנמשך ע״י מצות הצדקה כו׳.

מט

נעתקה מצילום כת״ק.

אשר שי׳ שו״ב: גראסמאן מניקאלאייעוו. אגרות נוספות אליו — לעיל מא, ובהנסמן בהערות שם.

מחערסאן: לשם ביקשו רבנו לנסוע במעשה הצדקה — לעיל אגרת מא.

ברו״ט: = ברוב טוב.

בדבר הקאלאניש אם כבודו יודע שיהי׳ מזה תועלת נכון אבקשו בזה, ומשכורתו תהי׳ כפולה מה׳ אלקי השמים כו׳ כנ״ל.

בדבר שאלתו, אם מרגשת איזה חלישות ישכור מינקת להנער, והשי״ת יזכם לגדלו לתולחומע״ט בנחת ובנקל.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש וייטיב לנו השי״ת הכוה״ח בתוך כו׳ כאוות נפשו וידידו עוז ד״ש מלונ״ח תכה״י

שד״ב

יפרוס נא גיני בשלום ידידיי עוז אנ״ש המתעסקים במעשה הצדקה הזאת ותבוא עליהם ברכת טוב ברו״ג מה׳ אלקי השמים האוהב צדקות כו׳ וייטיב להם השי״ת הכוה״ח בתוך כו׳ ידידם ד״ש

הנ״ל

נ

[שלהי תר״נ?]

ב״ה

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה אשר שי׳, וכא״ל שלום

ת״ל בעד החוה״ש, כה לחי

מכתבו צירוף הסך ששה וששים רו״כ נכון הגיעני. ותרב שמחתי בפעולת כבודו במעשה הצדקה בהוספה על ההוספה כה יוסיף ויוסיף לו ה׳ רב טוב ברו״ג בכה״פ בזכות מצות הצדקה וכמ״ש בזח״ג דקנ״ג ע״ב ע״פ פזר נתן לאביונים מאי פזר כמד״א (משלי י״א) יש מפזר ונוסף עוד מאי ונוסף עוד בכולא ונוסף עוד בעותרא ונוסף עוד בחיי כו׳ מאי

הקאלאניש: היינו, אם כדאי שיסע במעשה הצדקה הזו גם להמושבות שסביבות חערסאן. והשוה לקמן אגרת סג.

נ

נעתקה מצילום כתי״ק, ולא נתפרש התאריך, וגם לא נגמרה בכתי״ק. ומ״ש: „הסך ... בהוספה על ההוספה״ נמשך כנראה למ״ש באגרת שלפנ״ז: „הסך ... הגיעני״. א״כ נכתבה האגרת שלפנינו בשלהי תר״נ או בתחלת תרנ״א.

אשר שו״ב גראסמאן מניקאלאייעוו. אגרות נוספות אליו — לעיל מא, ובהנסמן בהערות שם.

ונוסף אלא ההוא אתר דשארי בי' מותא הוא (ר"ל האדם המפזר לאביונים) גרם לי' דיתוסף חיים דלעילא לאוספא לי' כו' יעו"ש. והוא דהמל' שהוא המקור לעולמות נק' אתר דמשתני כו' אמנם ע"י הצדקה ממשיכים תוס' אור בבחי' המל' מבחי' ג"ר עד שגם בבחי' מל' לא יהי' שינויים כלל. וז"ש צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד לעד הוא ל' נצחי וגם ל' עדי עדיים שהוא בחי' הכתר (וגם ל' עד פה תבוא מפני שבבחי' כתר אין בו השגה ותפיסא כו') וזהו קרנו תרום כו' שבחי' המל' שנק' קרן זוית תתעלה בבחי' רוממות הכתר כו' עד שגם בבחי' המל' לא יהי' שינויים כלל כו' וכמ"ש באריכות בד"ה פזר נתן (מצה זו) תרמ"ב יעו"ש.

ויתר שאת למעשה הצדקה הזאת דעתה שבאה ביגיעה כמ"ש בראש דברי מכתבו וה"ז בכלל עבודת הצדקה המבואר באגה"ק ד"ה והי' מעשה הצדקה שלום כו' ותוכן הדברים הוא דמעשה הצדקה הוא הצדקה שנותן מצד טבע החסד שבנפשו כו' עי"ז מעורר למעלה בחי' גילוי אלקות לעשות שלום בפשמ"ט הוא הנה"א והנה"ב. והוא שהנה"ב יהי' כפוף ונכנע להנה"א בכל עת מצוא זו תפלה ונברר הטוב ונפרד הרע כו'. אמנם עבודת הצדקה היא הצדקה שהאדם עושה בעבודה ויגיעה עצומה, עי"ז ממשיך גילוי אור עליון יותר להפריד הרע מן הטוב עד שיהי' השקט ובטח כמו שוקט על שמריו כו' והוא שאין הרע חוזר וניעור בקלות כ"כ אף גם לאחר התפלה כו'. ומבואר במ"א שזהו כמ"ש באד"ר בענין ח"ס דשקיט ושכיך באתרי' כחמר טב דשקיט ושכיך על דורדיי' כו'. וביאור הענין הוא ע"פ הידוע בענין התכללות הפרצופים זב"ז שכל תחתון כלול בעליון, וכמו שהמדות ישנם בהעלם בשכל. ושם הם דקים ורוחניים יותר מכמו שהם אח"כ בלב. וכן השכל כלול בלמעלה מן השכל כו' ועד"ז יובן למעלה בבחי' ח"ס הרי כלול בו בהעלם בחי' החכ' דאצי'. וזהו שאי' או"א במזלא אתכלילו אבא יונק ממזל הח' כו' דהמזלות נמשכי' מבחי' מותרי מוחין דח"ס והוא בחי' צומח שבמדבר (שבכל דבר יש דצח"מ והמדבר הוא בחי' הכתר וכלול ג"כ מדצח"מ) ואף שאין לו ערוך כלל לגבי עצמות הח"ס כערך הצומח לבד (וכמ"ש במ"א שהצומח והחי וכ"ש המדבר הן יותר באין ערוך מכמו הדומם לגבי הצומח שהן מהות אחד, שגם הצומח הוא דומם בעצם אלא שאין החיות מצומצם כ"כ ולכן צומח מקטנות לגדלות. משא"כ תנועת החי הוא מהות אחר לגמרי שאינו ממהות הצומח כלל כו') והוא רק ממותרי מוחין, מ"מ הוא מקור של בחי' האו"א דאצי' שלמטה ממנו.

נ*

[תרנ"א?]

ב"ה יום א' טו"ב טבת

כבו"ד ב"ד (חתני) ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה מרדכי דובער שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי

המכ' הזה קבלתי [היום] והנני ממהר לשולחו לרא[...] וכבר שלח[תי] לו [...] מהרד"צ לא היה שום מ[כתב...] אינני יודע אם העת [... כ]עת בענין אחד אשר בקשתיו כו' [וכת]בונתו יעשה. וידיעיני מה פעל בנסיעתו.

כב"ב שי' ב"ה בחו"ש ופב"ש הטוב. לבנו שי' הנני כותב מכ'.

ויקבל החו"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ונ"ד (חותנו) ידידו עוז ד"ש מלונ"ח תכה"י

שד"ב

נ*

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין, מע"ל המכתב (הנזכר כאן) שנשלח להרמד"ס ע"י רבנו. ובאמצעה נחתך מהגליון.

ב"ד (חתני) ... מרדכי דובער: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

מהרד"צ ... ענין אחד: אולי נמשך לאגרת מח** דלעיל.

מה פעל בנסיעתו: לגבות מעות האתרוגים שמכר בקיץ תר"נ, כנ"ל באגרות לח־מז. והשוה לעיל אגרת כז „ונמשך עד חודש טבת ... ואחר חג הסכות צריכי לנסוע לכל המקומות לגבות החובות, וזה יוכל להמשך עד הפורים".

נא

[אדר תרנ"א?]

ב"ה

כבוד ש"ב (נכדי) הרב היקר המפורסם ווח"ס מרומם י"א
כו' שניאור זלמן שי' עכב"ב יחי' שלום

משלומינו ת"ל כה יתן ה' לימים הבאים.

מכתביו נכון הגיעני ולמראה עיניו מכתבי לחתני ב"ד הר' שיחי' ולע"ע אין בידי לעשות מאומה ותקותי שיהי' בשלימות ואפשר יהי' בקרוב כי אנו משתדלים שיוגבה הריוח בקרוב ונשלם אי"ה. גם הסך חמשים בעד הכי"ק אקוה לשלוח אי"ה בזמן קרוב ואם כי בזה א"א לסלק החוב אך מה אעשה לע"ע לפי שעה הוא מהנמנע כו' אך נהנה מאד מהנחלה שקנה ויתן ה' שיהי' בהצלחה רבה.

שבוע זו או אחר ש"ק אשלח לו אי"ה משלוח מנות דרוש א' מכ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה זיע"א מתחיל אני ישנה ולבי ער עם הגהות בביאור הענין כו' והוא ענין טוב וכשילמד אותו בעיון אקוה שאמצא בו מעט טוב טעם כו' (וידוע אשר הגהות בגוף הכתב הם מכתבים בחצי רבוע כזה והגהות הנוספות בחצי עיגול כזה).

בקשתי להודיעני מקביעות עתו וזמנו בלימוד דא"ח וכמה הוא עוסק. ויתחזק בלימוד התורה ובעבודה שבלב אשר שניהם צריכים זל"ז וכמ"ש במ"א בענין קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת

נא

חלקה נדפס בקובץ מכתבים מכתב יג. ונשלמה ע"פ כת"י 708.
בקובץ הנ"ל מופיע התאריך "לערך תר"נ", ומתוכנה נראה שנכתבה בחדש אדר תרנ"א, כדלקמן.
לחתני ב"ד: הוא הרמד"ס, אביו של הרש"ז סלונים. הטעם שקוראו "חתני" ראה לעיל בהערות לאגרת ח.
שיוגבה הריוח: כנראה הכוונה לריוח מכירת האתרוגים, כנ"ל באגרת שלפנ"ז.
ונשלם: אוצ"ל: ונשלח.
אך נהנה: אוצ"ל: אני נהנה.
משלוח מנות: א"כ נכתב בסמיכות לפורים.
עם הגהות בביאור הענין: כנראה הכוונה לד"ה אני ישנה, שמות תרנ"א, שהוא ד"ה זה דשנת תרל"א — עם הגהות, כנראה מרשימת מאמרי דא"ח.
שאמצא: אוצ"ל: שימצא.
מכתבים: אוצ"ל: נכתבים.
כזה ... כזה: כנראה צ"ל: כזה [] ... כזה ().

ואין אמת אלא תורה והוא הקריאה דתורה, וגם קאי על הקריאה דתפלה והוא בכדי לכוון לאמיתת כוונת פנימיות התורה הוא ע"י התפלה דוקא בקלא בבחי' פנימיות הלב שעי"ז מאיר באור תורתו שלומד בקול ודיבור מבחי' פנימיות ועצמיות התורה כמו שהוא למעלה מהשגה להוסיף אורה כו' וז"ש יען כי נגש העם הזה אלי בפיו כו' ולבו רחוק כו' דזהו העדר התפלה בכוונה וברעו"ד והעונש ע"ז ואבדו חכמת חכמיו כו' היינו בחי' פנימיות החכ' שבתורה כי ע"י התפלה בכוונה מוסיף אור וגילוי בלימוד התורה למטה כו'.

ויודיעני בכ"ע בפרטיות מלימודו ויהי' לי לעונג ויודיעני משלומו ובריאותו ומשלום בנ"ב יחיו.

ויקבלו החוה"ש והברכה מאדוה"ש כאוות נפשו וש"ב (א"ז) דו"ש תכה"י

שד"ב

כב"ב יחיו ב"ה בחו"ש ופב"ש הטוב.

נב

ב"ה יום ב' ג' אייר תרנ"א לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם י"א כ"ש
כו' מו"ה יעקב מרדכי שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי

מכתבו גם הסך שלושים רו"כ נכון הגיעני במועדם ולא הושבתי לו אז מפני טרדת החג. וגם אחר החג דברים שונים מנעוני מלכתוב. ועתה באתי להשיב לו על דברי מכתבו.

בכלל נראה ממכתבו עוצם נמיכת רוחו ושפלותו בעצמו וכ"ז הוא מצד התגברות המ"ש לפ"ד אשר הוא למותר לגמרי, ועבדו את ה'

נב

נעתקה מצילום כת"ק. קטע נדפס בקובץ יגדיל תורה ג, י. (חמ"ה ס"י).
יעקב מרדכי: בעזמאלאוו מ"ץ דמאלטאווא. אגרות נוספות אליו — לעיל ב, ובהנסמן בהערות שם.

בשמחה כתי׳ אשר היא העבודה האמיתית אף גם למי שהוא בעבודת הבירורים בדרך מלחמה דשעת צלותא שעת קרבא כו׳ כמ״ש בסש״ב פכ״ו (וכ״ש בעבודת הצדיקים היינו מי שכבר בירר חלקו כו׳, וכמו״כ בכל אדם בעסקו בתורה ומצות שצ״ל בשמחה דוקא והיא השמחה האמיתית שעז״א עבדו את ה׳ בשמחה, והיינו בעבודה שמלמעלמ״ט משא״כ מלמטלמ״ע נק׳ רינה וכמ״ש בתו״א ד״ה רני ושמחי הב׳ וביאורו [. . .] שע״י הרינה וזמרה יוצא ממאסר הגוף והו״ע ביטול היש כו׳. ולפה״נ הוא שצ״ל שני דברי׳ הא׳ שבירת הקליפה והב׳ ההתגברות עלי׳, והוא כי הנה״א מלובש בנה״ב הטבעית, והנה״ט מלבישו ומקיפו מכל צד כקליפת האגוז שמקיף את הפרי שבתוכה. ותחילה צריכים לשבור את הקשיות דהנה״ט שהו״ע תוקפא דגופא כו׳ ואח״כ צריכים להגביר את הנה״א על הנה״ט בכל הכחות פרטיים בז״מ ומחדו״מ כו׳. והשבירה שקודם היא הקדמה בכדי שיוכל להיות אח״כ הגברת הנה״א דזהו הבירור מה שהנה״א מברר את הנה״ב אשר הציור הרע מה שא״א להתעלות כלל יודחה לגמרי והטוב יתהפך אל הקדושה כו׳ כידוע וז״ש בסש״ב שם דענין העצב והמרירות הוא בכדי לשבור את הסט״א ומחיצה של ברזל כו׳. ובכדי לנצחו ולהתגבר עליו זהו ע״י השמחה דוקא והו״ע הרננא בזימרה וכענין כל בעלי השיר יוצאין בשיר כו׳ ועיקר היציאה הוא ההתגברות הנ״ל. ומ״ש בסש״ב שם בענין השמחה שאחר העצב נר׳ דהיינו השמחה שמלמעלמ״ט המבואר בתו״א שם וזהו שאמר ע״ז שמחה האמיתי״ת כו׳ ומבאר זה בענין לימוד התורה שאחר תיקון חצות כו׳) והעצבות שצ״ל קודם השמחה לה שני תנאי׳ הא׳ שתהי׳ אמיתית והיינו המרירות עם חיות פנימי ואז בכי׳ תקיע מסט׳ דא וחדוה מסט׳ דא [. . .] אראפ גיפאלן באיי זיך אין גאנצן בלי שום חיות כו׳ וכמ״ש בסש״ב פל״א. והב׳ דגם המרירות האמיתית צ״ל להיות רק לעיתים מזומנים כו׳ וכמו לפרקים בתיקון חצות וכדומה אבל העיקר העבודה צ״ל בשמחה.

וידעתי אשר כל זה הכל ידוע לכבודו באר היטיב, מ״מ לפעמים מתגבר עליו המ״ש בהתגברות יתירה אשר באמת צריכים להתרחק מזה עד קצה האחרון. ולדעתי אחשב אשר העובד אלקי׳ צריך לידע את הטוב שבו אשר הוא טוב ויחפש אחר כל פרטי הרע שבנפשו וצ״ל החיפוש בנר היפה לבדיקה הוא נר ה׳ נשמת אדם בחי׳ נר״ן שבו כמ״ש [בטו״ב] בה״פ סי׳ תל״ג. ומבואר שם דלא יבדוק לאור אבוקה ולפי הנ״ל לכאו׳ צ״ל דהיינו בחי׳ ח״י מקיפי׳ דנפש. וצ״ע דבכ״מ מבואר דעיקר ביטל הרע הוא ע״י המקיפים שבנפש דוקא וכמו ענין

התשובה במס״נ כו׳. אך צריכים לחלק בין ביטל הרע בכללה ובין ביטל כל כח שבה בדרך פרט דוקא שזהו הנק׳ בירור ובזה יש לחלק ג״כ בין הבדיקה למצוא הרע ואח״כ לבררו כו׳, והוא כי ביטל כללות הרע (וכמו בע״ת שצריך לצאת מן ההיפך אל ההיפך כו׳) הוא ע״י התעוררו׳ בחי׳ המקיפים שבנפש דוקא במס״נ כו׳ שעי״ז נדחה הרע בכלל ויאיר אור נפשו להתגבר כו׳ (ובתשובה גדולה מאה״ר שהיא מעצם היחידה שבנפש ה״ה מהפך את הרע לגמרי עד שאינו שייך אח״כ שום מלחמה כלל וכמ״ש בשעה״ת בד״ה פדה בשלום נפשי בענין ההשתוות וע״ש בסש״ב פ״ז שע״י תשובה הנ״ל נעשים הזדונות כזכיות כו׳ וזהו עיקר ענין האבוקה בנפש שמבער הרע לגמרי וכמ״ש בטו״ב, ומש״ש שאין זה הרצון כו׳ היינו בעולם אבל בנפש צריכי׳ עתה לבער לגמרי את הנה״ט כו׳. אמנם כשאין התשובה גדולה כ״כ י״ל דשייך מלחמה ובירור אח״כ מפני שלא נתהפך לגמרי רק נדחה הרע ומאיר אור נפשו בהתגלות כו׳) והבירור הוא בבחי׳ נר״ן שבנפשו דוקא שהם הכחות פנימיים המתלבשים בהגוף ונה״ט ומברר את הנה״ט ע״י התגב׳ בחי׳ המוחין ומדות שבו באלקות ולשפוט על כל פרט מהתאוות הגופנים והמדות רעות דנה״ב איך שהוא רע ומנגד לה׳ וכל מה שהוא מנגד לה׳ לא יעשה כלל וכלל והוא מפני רצונו החזק לידבק בה׳, ואף גם מה שהוא היתר ומוכרח הרי הוא מה שנשתלשל מפסולת [וחיצוניות] לגמרי מהעונג האלקי והחיות האלקי המלובש בזה הוא רק הארה דהארה דהארה חיצוניות לגמרי ויאתה לו יותר לידבק באלקות וזה יהי׳ כל חפצו ומגמתו לא להמשך אחר הדברים הגופנים כ״א מה שמוכרח וגם זה בלי שום תענוג גופני וכ״ז מצד התגברות שכל ומדות דנה״א על שכל ומדות דנה״ב והיינו בבחי׳ נר״ן שבנשמה דוקא (משא״כ בחי׳ המקיפים דנשמה שאינם מתלבשים בהגוף ונה״ב כלל כו׳). אמנם הבדיקה למצוא את פרטי הרע כו׳ נר׳ שהעיקר היא מהמקיפים שבנפש אך לא מעצם המקיף כ״א מהסכם החזק שנשאר בנפשו מהתעורר׳ הרצון בעצם נפשו, וההסכם הוא שאינו יכו״ל בעצ״ם לעשות דבר שהוא נגד ה׳ והוא לנגדו ממש, ולזאת כל פרט שהוא רע ימצאינו תוקף מפני שהוא מנגד לעצם נפשו (משא״כ בבחי׳ נר״ן כו׳) ובודאי שע״י התעוררות בעצם היחידה שבו (וכמו בתשובה מאה״ר הנ״ל) יוצא מכל פרטי הרע. אך מ״מ ענין הבדיקה לצורך הבירור הוא בכח ההסכם הנ״ל (ועמ״ש בתו״א בהביאור דרני ושמחי הא׳ דנר הוא ג׳ יחודים כו׳) (וצ״ע מענין ויט עד איש עדולמי המבואר בתו״א פ׳ בראשית סד״ה ויאמר

תוקף: כנראה צ״ל: תיכף.

כו' הן האדם ובשעהת"פ ד"ה אחרי ה' בענין ובו תדבקון פל"ח דבנפ"א דוקא עיקר הבירור ממדריג' היותר תחתונות דק"נ כו' אם לא שנא' שהבירור הוא באופן שנת"ל בענין תשובה מאה"ר כו' ודוחק לומר כן ואפשר יש לחלק בין התעוררות הנפש בבחי' אה"ר כמו ענין התשובה ובין מס"נ דנפ"א שהוא דביקות והו"ע היחוד כו' ועמש"ש ס"פ ט"ל).

נחזור לענייננו [שיחפש בחיפוש] בנר ה' נשמת אדם כל פרטי הרע שבו) ועל כל פרט רע (ומעט מעט דוקא אגרשנו כו' והיינו כל פרט בפ"ע דוקא וכשיתקן את האחד אז יתקן את הב') יתמרמר בנפשו כנ"ל על הפרט ההוא, אך על הפרט ההוא לבד ולא שעל הכלל כולו יוצא לחשוב שכל הטוב בטל כנגד הרע וכאילו אין בו טוב כלל ח"ו כי זה גורם עצבות גדולה [די] אראפגעפאלענקייט זייער שטארק באיי זיך שאין לו שום הגבהת ראש בעצמו בעבודה אלא [...] טוב ואף אם ימצא בנפשו שהפרט ההוא שדיא תכלא בכולה כו' מ"מ הטוב הוא טוב. אלא שגם על הפרט רע ההוא צריך להתמרמר מאד עד שיגיע לו עד עומק נפשו שהרי הוא מגשם ומעלים ומסתיר ואדרבא מה שיש בו טוב יותר צריך להישמר יותר מהרע כו' כידוע. אך הכל על הפרט ההוא כו' ובמה שנוגע להכלל כו', והטוב שבו שאינו מבטלו כנ"ל נותן לו כח בהעלם לפתוח לבו בשמחה להיות כלי לאור ה' [...] לילך בדרך העבודה להתגבר על הפרט ההוא ולהכניעו כו'. והדרך הזה לפי"ד נחוץ מאד לעובד אלקים בעצות כאלה לילך בדרכי ה' כו'. ובודאי בפרטי הדברים בזה אין כל נפש שוה בהם כ"א לפי טבעו ומדריגתו אך בד"כ בהענין שאנחנו עוסקים בו נ"ל שכ"ה. וכל מה שכתבתי אינני כפוסק ח"ו אלא בקשתי מכבודו לעיין בזה אם כן מסכמת דעתו ולכתוב לי דעתו בהענין הזה ...

בדבר התענית חלום נחוץ מאד להתרחק מזה ולא להביט על ענינים כאלו עצה לזה אמר כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהד' חלומות (שעולה לתורה ונעילה דיוהכ"פ קורות ביתו שנפל שיני לחיו שנפלו) חשבם במחשבתו קודם השינה ואף אם חלמו לו אח"כ א' מהחלומות האלו אין בכך כלום שבאים מההרהור שקודם השינה. ועל חלומות זולת הנ"ל א"צ להתענות רק לאמר היהי רצון שנמצא בירושלמי ברכות פ"ה ה"א (בדפוס זיטאמיר הוא דל"ג ע"ב) (וליתן איזה דבר לצדקה). וכללות ענין החלומות כשאין מחשבין אותן ואין מהרהרין בהם אינם באים.

שבו): סיום המוסגר ר"ל שכאן מסיים מאמר המוסגר שהתחיל בו לעיל.
ד' חלומות: ראה שו"ע או"ח סי' רפח.

מהפ״נ שלו לקחתי את המורם ממנו וכתבתי פ״נ וקראתי על האוהל ביום ההילולא רבא כו׳. לדעתי אחשוב אשר פ״נ על קברי הצדיקים בענינים רוחניים בעבודה, אינו צריכים לכתוב החסרונות שמוצא בנפשו כ״א לבקש שיתתקן בכל פרט כזה וכזה כ״א לפי השגת נפשו ועצם רצונו אך העיקר לבקש ולהתפלל שיתתקן הפרט ההוא באופן כך וכך ולא לכתוב כמו שהוא עתה בחסרונו, כ״ה לדעתי ויש לי טעם בזה ולא אוכל לכותבו במכתב. ולזאת לא יכולתי לקרוא את הפ״נ שלו וכאשר נתן לי רשות לתקנו כתבתי ובקשתי על תיקונם ויעזרנו השי״ת לעבדו בלבב שלום באמת ובתמים מתוך תוך פנימיות נקודת לבבינו כו׳.

בקשתי [להודיעיני] מבריאותו ומשלומו הטוב, ומבריאות ב״ב הכל בפרט ומשלום עירו אם שומרים [פקודתו בדבר ה... ומה] הי׳ בדבר המאשין לאפיית מצה כי נפשי אותה לדעת כל הנעשה אתו בדרך פרט.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שד״ב

ביתי ובני שי׳ ב״ה בחו״ש ופב״ש הטוב. והשי״ת יחזק לב בני שי׳ שילמד בטוב.

נג

[לפני תרנ״ב]

גיסי הרב שי׳

ת״ל בעד החוה״ש, כה לחי.

כמדומה לי אשר הבוך דברים כי״ק כ״ק אאזמו״ר נ״ע זצוקללה״ה

ביום ההילולא רבא: של כ״ק אדמו״ר הצ״צ — י״ג ניסן.

נג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים [צילומו — לעיל ע׳ 9]. מהחתימה נראה שנכתבה לפני שנת תרנ״ב [שאז התחיל לחתום בשמו המלא ״שלום דובער״ וכאן חותם בר״ת ״שד״ב״]. ובכל אופן — לפני תרנ״ד, שבאותה שנה נפטר מקבל האגרת.

גיסי הרב שי׳: = הרה״ק רבי נחום דובער מאוורוטש. תשובתו (גוכתי״ק) באוסף המכתבים, ולאחר

זיע"א נמצא אצל כבודו. אצלי נמצא העתקה מהבוך הנ"ל. ושם בדרוש המתחיל תקעו בחדש שופר וצ"ל מהו בחודש והל"ל בשופר כו' בפרק וא"ו המתחיל והנה ענין תקיעה שברים כו', חסר אצלי איזה שורות מן תי' יתמרמר מאד, עד ולכן השברים מסט' דיצחק, ונרשם, בכת"י שלי דף נ"ה ע"א שטה בעוה"ז כו' (ר"ל שמשם יתמלא החסר כאן) אך אינני יודע באיזה בוך ובאיזה דרוש לחפש ולזאת אולי בכי"ק נרשם באיזה בוך או באיזה דרוש. נא להודיעיני ולטובה גדולה יחשב לו.

ואו"ש מנאי גיסו דו"ש מלונ"ח כה"י

שד"ב

נג*

ב"ה יום ה' פ' בראשית תרנ"ב לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ק' ידידי עוז (חתני) הרב המפורסם ווח"ס י"א בנש"ק כו' מו"ה מרדכי דובער שי'
ושלום בנו (נכדי) יקירי הרב המפורסם ווח"ס י"א כו' מו"ה שניאור זלמן שיחי' וכה"ל שלום

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

שני מכתביהם מביאי שלום לביתי נכון הגיעני במועדם, אך מפני ריבוי העבודה בהזמן הזה דיו"ט לא מצאתי זמן מוכשר להשיב לכם

העתקת קטע החסר כותב: כ' גיסי הרב שי"נ ואחותי תי' ובנם שי'. יקבל ההעתקה ואולי יהי' נצרך לו עד סוף המאמר יודיעני כי מעט הוא, ויושלח לו העתקה.

מנאי ידידו גיסו הדו"ש מלו"נ
נחום דובער

העתקה מהבוך הנ"ל: הוא בכת"י 1147 שלב, א [הנזכר גם לקמן אגרת רח]. ונדפס באוה"ת דברים ע' א'שדמ.

ונרשם בכת"י שלי כו': וכן נדפס באוה"ת שם, וצריך לתקן ע"פ הנ"ל.

נג*

נדפסה ב"המשפיע" ע' קפד מכתי"ק.

ק': כנראה טה"ד, וצ"ל: ב"ד.

מרדכי דובער... שניאור זלמן: סלונים. אגרות נוספות אליהם — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

וכה"ל: כנראה טה"ד, וצ"ל: וכא"ל.

מביאי שלום לביתי: כנראה טה"ד, וצ"ל: מבואו שלום לביתו [שבקיץ תרנ"א שהה הרמד"ס בחו"ל כנזכר בכ"מ].

אם כי היו בהזמן הזה ענינים אשר יש מה לעשות בהם אך על כולן מנעוני טרדת הזמן לבוא בכתובים. הנה בטח קבלתם מכתבי שהושבתי על מכ׳ של אחיו הרלוי״צ ומכ׳ ש״ב בנו הר״ש שיחי׳, וכתבתי שמה שאינני מתפעל מכל הדברים הטובים שלהם, ובודאי כאשר יבואו למדינתינו יצעקו בקול רעם ורוגז אשר עשיתם להם מעשים שלא יעשו. וכאשר חשבתי מראש כן הי׳, ומשכיל איתן הביא גב״ע מהמענסק בשם מאטרי [. . .] שהר״ש עזב את הקאנטראק ברצונו, בעד 150 נאפליון שקיבל מאתי, וכאשר נתאספו כל הסוחרים בטריעסט הרעישו מאד בדבר הזה, ומענסק בעצמו קנה ממאטרי בלי קשר (רק באו״ג 100 רו״כ) ב׳ אלפי׳ א׳ עוד בזול יותר ונתן לו כל הסחורה, ועוד אחד קנה ממאטרי סחורה הרבה ולא שינה מאומה, כי עתה אומרים אשר נאמנותו של מאטרי אין לו קץ, ואני מה אני יכול להושיבם על כל דבריהם, ורק באחת שאף אם קיבל ממאטרי 150 נ׳ לא הי׳ כדאי לפניו לבטל הקשר, כי הי׳ בו לפניכם ריווח רב יותר מהסך הנ״ל, וביותר שהי׳ מתגדל שמיכם אצל הסוחרים, ועתה נאבד הכל, ההפכים כו׳.

אך העיקר מה שבאתי עתה במכתבי הוא לעסק השותפות עם רי״ק אשר לפ״ד לא נהג אתו כשורה, ראשית הדבר מה שלא ענה לו על מכתבו וצעקותיו בט״ג, ואין זה מדרך הסוחרים כלל. והעיקר מה שלא שלח לו אתרוגים על השותפות כאשר הי׳ המדובר. וגם להרי״י בעד החמישים רו״כ (שכתב לי כבודו שישלח לו) גם זה לא שלח. ולכה״פ הי׳ לו להודיעו לרי״ק דבר בעיתו, אשר לא ישלח לו סחורה והי׳ [. . .] א״ע בסחו׳ אחרת ולא להניח עד הזמן האחרון, שהסחורה מתמעטת והמקח מתרבה. וכאשר מסר חלקו למשכיל איתן הי׳ לו למסור הסך חמישים רו״כ שקבל מהרי״י. ואם יחשבו כבודו ליקח ריווח בעד הקומיסיאהן הזה לא אבין זאת כלל, אחרי אשר לא שלח סחו׳ ע״ז, והמקומות אינם חדשים שכבודו כבשם, כ״א מכבר המה אצל הרי״ק, ומפני היראה נתרצה על שותפות עתה. וגם שישלח לו סחו׳ מיוחדת ע״ז ולא יניח בזה כל המעות. וכאשר לבסוף לא שלח לו סחו׳ כלל וקנה הכל כמו כל הסחורה שלו. (נוסף לזה שהסחורה של מאטרי אשר היא היותר טובה בשנה זו) מוכרח הי׳ לשלוח למאלי׳ ראסי׳ כי חשב שלא יקבל סחורה מכבודו. ונראה אשר השיג בעבורו ולא על המקומות דמאלי׳ ראסי׳, ונשאר בכאן בלי סחורה טובה, ולמה יבקש מאתו רווח.

בנו הר״ש: מוהרש״ז סלונים הנ״ל.

משכיל איתן: סוחר האתרוגים הנ״ל אגרת כו, ובכ״מ.

רי״ק: ר׳ יעקב קאפיל זעליגסאן, שהשתתף במסחר האתרוגים עם הרמד״ס — כנ״ל הוספה לאגרת מד.

אין שורת השכל הישר מחייב זה כלל וכלל. ועתה יש לו לרי"ק עגמ"נ גדול מהרי"י. וגם כעת קבלתי על שמי מכ' מהרי"י לרי"ק ותובע את החמישים רו"כ, והוא באמת שאינו נוגע לו כלל הדברים שביניכם, ולא ישלם בעד הסחורה פעמיים. ולמה ישלם הרי"ק בעד הסחו' פעמיים על לא חמס בכפו. גם הראה לי הרי"ק החשבון מהבנק מהסחו' ששלח למאלי' ראסי' והפסיד בהם סך 28 רו"כ, ולמה יחזיק כבודו בהמעות שלו על לא דבר. ולזאת יבקש את כבודו למען האמת והשלום ולטובתם שיחזור לו את הסך החמישים רו"כ, ולא יהי' לי עגמ"נ מזה, ולכבודו לא יהי' לקלון ובזיון ח"ו. ובדבר שאני מוצא זכות כבודו לא נחשב אצלי העגמ"נ, אבל בנ"ד שאינני מוצא שום זכות אדרבא הצדק בזה רק עם הרי"ק, וההיפך לא ימצא מקום בשכלי כלל, מחוייב אני לכתוב לו לזרזו ולבקשו לטובתו שיחדל מזה, ויחזור לו המעות והי' זה שלום וטוב על ישראל.

ובגוף ועצם הענין על להבא עוד חזון למועד, ומ"מ אבוא בקצרה להודיע דעתי בכלל, אם כי רואה אני בעליל שאין לכם חוש ודרך הסוחרים כלל וכלל, מ"מ צריכים לראות לפ"ד אולי ברצות ה' יתקיים המסחר בידכם. ובד"כ אחשוב שלא תביטו לעשות קונדין בכאן כי ספק גדול הוא וקרוב לודאי שלא יפעלו מאומה לאחר כל הנעשה בשנה הזאת ורק צריכים לראות לכבוש הדבר על מקומו היינו באה"ק שיהי' לכם סחורה, והעיקר עם מאטרי. ועוד זמן יש לדבר בזה בפרטי הדברים, והעת לקצר עתה. אבקשכם להודיעינו משלומם ומכל הנעשה אתם לטוב. אם קיים מאטרי כנ"ל. את הכל יודיעיני בפרטיות.

ויקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשם ונ"ד (חותנם) וש"ב (א"ז) מלונ"ח תכה"י

שלום דב שניאורסאהן

באה"ר הנני דוב"ש ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס בנש"ק מא"נ מו"ה לוי יצחק שיחי'

ידידו דו"ש

הנ"ל

אמי מורתי הר' תחי' וזוג' תחי' ובני שיחי' וכב"ב שיחי' ב"ה בחו"ש ופב"ש הטוב.

שלום דב שניאורסאהן: אין זו דרך חתימת רבנו, ונראה שהוא טה"ד, וצ"ל: שלום דובער.

נד

יום ב׳ ו׳ כסלו תרנ״ב לפ״ק

כבוד ידידי עוז הרב מוהר״ר יהודא לייב שי׳

מכתבו נכון הגיעני. בדבר סתירת התנור להשתמש במקומה (בטח תנור שאופין בה כי תנור בית החורף אינו בכלל דברי רי״ח ז״ל והבו דלא לוסיף עלה) לא שמעתי בשם כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע קולות ועצות בזה ובס׳ שמירת הנפש בשם ס׳ צה״כ כתב שאף לעשות בית תלמוד שם אסור. ושמעתי אשר עוד בחיי כ״ק אאזמו״ר זצוקללה״ה נ״ע בהבתים הישנים שבחצרו בהבית שדר בה כ״ק דודי מהרי״נ ז״ל סתרו תנור שאופים בה והעמיד במקומה הרובע ושימש שם בחדר ההוא ואח״כ נכנס כ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נ״ע לדור בבית הנ״ל והחמיר על עצמו ולא שימש בחדר הנ״ל אך לא הי׳ הכרח כי הי׳ מרווח בחדרים.

ונראה מה שהחמירו בזה כ״כ מפני כי תנור בכ״מ בתנ״ך רומז על הסט״א והיצה״ר כמארז״ל (עירובין יט ע״א) ע״פ ותנור לו בירושלים זו גהינום וכן ע״פ והנה תנור עשן כו׳ וארז״ל במד׳ לך לך פ׳ מ״ד ד׳ דברים הראה לו גהינום ושעבוד תורה וביהמ״ק אם יעסקו בניך בשתים נצולו משתים כו׳ ושם הכוונה ג״כ דתנור זה גיהנום ועי׳ במד״ר פ׳ פקודי פנ״א ובילקוט פ׳ לך לך רמז ע״א אי׳ אין תנור אלא כו׳.

(והנה במד״ר הנ״ל אמר דע״י תורה ניצול משתים הנ״ל וכמארז״ל ת״ח אין אור של גיהנום שולט בהם (סוף חגיגה) ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בת״ת (אבות פ״ו) ולפי״ז לכאו׳ לעשות בית תלמוד שם יש להקל כו׳ ועמ״ש ביפ״ת וירא פמ״ח בענין מאי הנ״ל דת״ח אין אור כו׳ דמ״מ יורדין כו׳. גם י״ל דקאי על הדין דלע״ל דוקא וכמדומה שכ״כ בנזר הקדש פ׳ הנ״ל ועמ״ש בס׳ חסד לאברהם מעין ג׳ נהר י״ז ועמ״ש במדרש שמואל בפי׳ המשנה דאבות הנ״ל ושם בפי׳ הרמ״א וי״ל דהיינו

נד

נדפסה ביגדיל תורה (נ. י.) חל״ט סכ״ג. (ירות״ן) גליון ד׳ ע׳ 7. ובשינוים — בהוספות ל„שדי חמד״ (קה״ת תש״כ כרך י׳ [4474] 450). ונמצאת בכת״י 1201 קלד, א, 1310 קסט, א — בכותרת: „מכתב שכתב כ״ק אדמו״ר שליט״א להרב דשצעדרין״; וא״כ היא אל הרי״ל עסטרין שהי׳ רב בשצעדרין.

לתוכנה ראה מ״ש ר״י שי׳ מונדשיין ביגדיל תורה (ירושלים) גליון ה׳ ע׳ 82. ולקמן אגרות סד. רלב.

צה״כ: = צרור הכסף (שם).

ענין עמלא דאורייתא דוקא דלעילא מן שמשא כו') וכן מ"ש (הושע סי' ז') כי קרבו כתנור כו' כולם יחמו כתנור כו' וכמוהם רבים כינויים להיצה"ר ועמ"ש באריכות מענין תנור בטו"ב או"ח סי' תק"ז.

ונושא הענין נראה שהוא כענין ציווי ד' בעיר הנידחת שלא תבנה עוד כמ"ש בטעמי המצוות להרדב"ז ז"ל. ולפי מ"ש שם דבקדושה הוא בחי' מל' י"ל טעם החומרא ע"פ מ"ש בספר קהלת יעקב ערך תנור בשם הבחיי דתנור אותי' נוטר (כי אות תיו מתחלף באות ט' בדטלנ"ת) יעו"ש מ"ש בזה ויובן. ומ"מ נראה לי דאם יעמוד במקומה הרובע יש להקל להשתמש בחדר ההוא וקשה להקל במה שנעשה הרובע בתוך ד' אמות של התנור באשר שהעיקר הוא במקום שהי' התנור אין להשתמש בתשמיש אחר ומה שנשאר הקומען של התנור איני יודע מנפ"מ.

ולענין סתימת חלון ודלת צוה כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה לעשות חור בהסתימא ויכולים לסותמה בקנה (טרייביל) של מתכות אפי' סתומה מב' הצדדים וגם יכולים אח"כ לטוח בטיט.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח

נה

[תרנ"ב – בתחלת חקיץ]

ב"ה

כבוד ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה משה שי' ושלום ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס י"א כו' מו"ה שמואל שי' ושלום כל הנלוים עליהם ידידינו נגידים ווח"ס דק"ק תאראל ד' עליהם יחי'

כאשר זיכנו השי"ת בנשואי אחותי תי' עם ב"ג המופלג האברך

נה

צילום גוכתי"ק והעתקתה נדפסו ביגדיל תורה חל"ח סי' יח וע' סב.

משה: הרב אלעזר משה מאדייעווסקי, הרב דתאראל. אגרות נוספות אליו — לעיל לז, ובהנסמן בהערות שם.

שמואל: גוראר'ר, הדיין דתאראל. אגרות נוספות אליו — לקמן שעז. שם.

אחותי: = הרבנית חי' מושקא.

מו"ה משה שי' בן הג' מפורסם וו"ח מו"ה זלמן שאול שי' הארינשטיין אשר הוגבל הזמן למז"ט ביום ה' י"ד סיון הבע"ל אי"ה בליובאוויטש, אמרתי אקרא למאהבי נפשינו בא יבאו ליום המוגבל על ראש שמחתינו להתעלס באהבים כיד ד' הטובה עלינו והשי"ת יזכם לשמוח בשמחת בוב"ב שי'.

ויקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשם וידידם עוז דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

נו

ב"ה יום ג' ב' מ"א תרנ"ב לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח"ס י"א כו' מו"ה אשר שי' שו"ב

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי

מכתבו צירוף הל"ב רו"כ נכון הגיעני והשי"ת יעזור לכם בכל ויהי' שלום בעירם ברו"ג כו'. המא' דחה"ש אשלח אי"ה ע"י ידידינו ר"ן שו"ב שי'.

יודיעיני איזה השתדלות עשו בדבר האדיץ ומהו הסיבה שלא פעל מאומה.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

ואו"ש לכל ידידי אנ"ש ווח"ס שי'.

י"ד סיון: לפועל היתה החתונה ביום ו' עש"ק תצא יו"ד אלול (ראה רשימת מאמרי דא"ח ע' סג).
בוב"ב: = בניהם ובני ביתם.

נו

נעתקה מגוכתי"ק שבכת"י 240 [צילום — לעיל ע' 10].
אשר שו"ב: גראסמאן מניקאלאייעוו. אגרות נוספות אליו — לעיל מא, ובהנסמן בהערות שם.
שלום בעירם: השוה לקמן אגרת קיז, ובהנסמן בהערות שם.
המא' דחה"ש: ד"ה והי' אמונת עתך.
ר"נ שו"ב: = ר' נחום שו"ב מניקאלאייעוו (נזכר גם בתורת שלום ע' 172).
בדבר האדיץ: השוה לקמן אגרות נוי. קנו. קסו. שיד. שכ.

נו*

[חורף תרנ"ג]

ב"ה

כבוד ידידי עוז הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם י"א כ"ש
כו' מו"ה יצחק חיים דובער נ"י

משלומינו ת"ל כה לחי

... בחוה"פ העבר שאל ממני על מה ששמע בשמי שמבואר בכ"ק אשר מ"ת הי' על חצי כדור שלנו ולא באמעריקא, והראיתי לו בדרוש נוטה צפון על תהו תולה ארץ כו' שאמר כ"ק רבינו הגדול זצוקללה"ה נ"ע זיע"א בשנת תקס"ב, ונמצא אצלי בכי"ק אדמו"ר האמצעי זצוקללה"ה נ"ע זיע"א ובכיק"ה, ובשני דרושים מכ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זיע"א ...

לפלא לי כי כתבתי מכ' להרי"י שי' קודם חה"ס בדבר ענין שידוך

נו*

נעתקה מצילום כתי"ק, בלי תאריך בתחלתו.

ממ"ש „כתבתי מכ' להריי"י שי' קודם חה"ס" נראה שנכתבה בחורף.

באגרות שלפני"ז (ב' מנ"א תרנ"ב) כותב ע"ד ההשתדלות בדבר האדיק, וכאן כותב שגם באגרת שלפני חה"ס כתב עד"ז. ואם נסמיך את תאריך שתי האגרות שבנדו"ז, הרי שהאגרת שלפנינו נכתבה בחורף תרנ"ג. גם בלא"ה נראה מתוכן האגרת שלפנינו שנכתבה באותה תקופה לערך.

יצחק חיים דובער: ווילענסקי. אודותיו — לקוטי דבורים ח"א קצח א ואילך. ס' השיחות ת"ש ע' 94. ס' הזכרונות דה"י (גורקאוו) ע' יט.

שאל ממני: הרז"א, אחי רבנו.

מ"ת ... ולא באמעריקא: באגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (ב' אדר תרצ"א(?). להרא"מ מאדייעווסקי): „אחד מהדברים שצ"ל במכתביו אל הרח"ד ז"ל הוא ביאור ענין הנזכר בדא"ח שמ"ת הי' בחצי כדור הלזה, ואשר גילוי התו' בחצי כדור שני הוא ע"י עבודה אחרת ביתרון כח דוקא, וכללו' הענין הוא שמ"ת הי' בדרך גילוי מלמע' והמשכת התורה בחצי כדור השני הוא ע"י עבודה במס"נ דוקא, ובאחד המכתבים אלי כותב אשר זה שנים רבות שביאר ענין זה במכ' וחושב אני אשר זהו להרח"ד".

בכי"ק אדמו"ר האמצעי: מס. 1195, ושם ההתחלה „תולה ארץ על בלימה". המאמר בנוסח זה נדפס בס' תקס"ב ח"ב ע' תעה.

בכיק"ה: בכ"מ נקרא כן ספר ההנחות בגוכתי"ק ה"ר משה באדה"ז. וראה גם במכתב הנדפס בסה"מ תש"ח שם: והנה בספר ההנחות דשנת תקס"ב של ... הרה"צ הר' משה זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, נמצא דרוש אחד מתחיל „להבין קושית התוכנים". והוא בכתי"ק 1030.

המאמר בנוסח זה נדפס בס' תקס"ב ח"ב ע' תעז, וראה גם שם ח"א ע' רצג.

מכ"ק אאזמו"ר: ה„צמח צדק". א' מהם נדפס בהוספות לס' תקס"ב ע' שט.

הריי"י = הרב יצחק יואל ראפאלאוויטש מקרעמענטשוק.

הנדבר לש"ב הר"ל שי' דוועליז ממחנם. גם בקשתיו בדבר תיקון המקוה דהאדיץ, ולא קבלתי מאתו שום תשובה על מכתבי.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז או"נ דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

נז

ב"ה יום ב' כ"א סיון תרנ"ג לפ"ק

כבוד ב"ד ידידי עוז הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם בנשק"ע י"א כו' מו"ה מרדכי דובער שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

יום ועש"ק העבר שלחתי לו מכ' ארוך בטח יתקבל במועדו ועתה באתי במילואים למכ' הנ"ל מה שבקשתי אותו בסוף מכתבי בדבר ש"ב ר"י. והוא שיהי' כל הסעמייסטווע כאשר נכתב להם בחורף העבר מוויטעפסק. ונא להשתדל בזה בכל עוז ולא יעלה יותר מהסך שכתבתם. וכבר כתבתי לו שהסך מונח תחת ידי וכשאקבל ממנו מכ' שתהי' הסחו' בבירור אשלח לכם אי"ה את המעות תומ"י, ובל"ב תעשו בזה ויהי' לבם נכון בטוח שתקבלו כנ"ל. ולעיכובא שיהי' געניאוו' אצל הקאנסל' ומבטחוני אשר בודאי יעשה זאת אקצר.

ונא להודיעיני מכל הנעשה אתם לטוב מבריאותו ובריאות בנו הרב ש"ב שי' ובניו יחיו ואם נתהווה אצלם איזה חדשות. גם בדבר מסחור האתרוגים הנעשה בכלל ואצלם בפרט.

הר"ל שי' דוועליז: הרב ליב שניאורסאן מוועליז (נזכר גם לקמן אגרת סה).
המקוה דהאדיץ: השוה לעיל אגרת שלפנ"ז, ובהנסמן בהערות שם.

נז

נעתקה מצילום כת"ק שבאוסף מונדשיין.
מרדכי דובער: סלונים. אגרות נוספות אליו לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.
הסעמייסטווע = המשפחה.
בנו הרב: שניאור זלמן.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ונ"ד ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

הנני מסגיר בזה מכתב תנחומין לאחי' ב"ד הרלי"צ יחי'.

נח

ב"ה יום ה' ח' תמוז תרנ"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה יצחק שי' רובינשטיין

מכתבו נכון הגיעני. ב"ב יחיו יהיו בקינישמא וישכור עבורם דירה שם. וישתדל להשיג רשיון על השוק דמאקאריא ועל חודש תשרי הבע"ל להיות בביתו באופן שיוכל להיות במאסקווא עד שנתם והשי"ת יעזור לו בכל עניניו ויצליח בכמע"י.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

מכ' תנחומין לאחי' ב"ד הרלוי"צ: סלונים, על פטירת בתו מרת מושקא (אשת הרב שניאור זלמן הנ"ל) בחוהמ"פ תרנ"ג.

נח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

יצחק שי' רובינשטיין: חותנו של הרב משה אקסילראד (דלקמן אגרות תקיא. תקיב). וראה רשימת דברים (חיטריק) ע' קעח.

אגרות נוספות אליו — לקמן קיג. קכח.

בקינישמא: מתוכן האגרת נראה שנכתבה בקשר לגזירת גירוש מוסקבא, שהתחילה בערב פסח תרנ"א והלכה והחמירה בשנים תרנ"ב תרנ"ג שלאח"ז (ראה חנוך לנער ע' 10: תרנ"ב משתדל אודות גזירת גירוש מוסקבא ופעל ארכא עד הקיץ. עוזר להמגורשים בסכומים נכונים, כדי שיוכלו להסתדר במקומות החדשים).

ר' יצחק הי' גר במוסקבא (ראה רשימות דברים שם), ולאחר הגירוש מציע לו רבינו לשכור דירה, עבור בני ביתו בקינישמא הסמוכה למוסקבא, שע"ז יוכל להמשיך מסחרו במוסקבא, ע"י שישיג רשיון כו'. והשוה לקמן אגרת קיג.

עד שנתם: התחלת השנה החדשה למנינם.

נט

ב״ה יום א׳ כ״ד מנ״א תרנ״ג לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז ש״ב רב רחומאי המפורסם ווח״ס נכבד
ומרומם יא״ב כו׳ מו״ה שלמה יהודא ליב שי׳

מכתבי כבודו נכון הגיעני במועדם, ואשמתי גדלה נגדו על אשר לא כתבתי לו עד כה. אך ריבוי טרדותי מאחר חה״פ מנעוני מלבוא בכתובים. והוא נתעוררו שוחטים מן הצדדים נגד השו״ב דמתא ושחטו בעיר והכשילו ר״ל הרבה מבני העיר והי׳ קטטות ומריבות, וקבלתי יסורין ועגמ״נ לרוב. ואם כי נכבדי העיר היו איתנו, מ״מ הי׳ העסק מוטל עלי והבאנו רבנים ונמשך הרבה זמן ולבסוף נתפטרנו ברצי כסף שנתן השו״ב לא׳ מהם. והדבר נשקט ת״ל. והענין הזה ועוד כמה ענינים הטרידו אותי מאד, והשי״ת יברך את עמו בשלום.

נהניתי ממכ׳ אשר נסיעתו הולך בהצלחה ת״ל ובקשתי להודיעיני בכ״ע משלומו ובריאותו ובאיזה סך בערך פעל לעצמו בנסיעתו זאת, וגם למתי יחשוב לכנוס לבוכארי׳, את הכל יודיעיני בפרטיות. ומה אומר לו הנני נהנה בקבלי מכ׳ כ׳ בהוודע משלומו והשי״ת יצליח דרכו ויבוא לביתו בשלום. בד״כ לפי״ד לא ימהר בנסיעתו, כי לא לעתים קרובים יכולים לעשות נסיעה כזאת, וצריך להפיק רצון שולחיו וגם לעצמו לטובתו כו׳.

בדבר ספרי שדי חמד דיברתי עם איזה אנשים מאיזה עיירות

נט

נעתקה מגוכת״ק שבאוסף המכתבים.

ש״ב ... שלמה יהודה ליב: אליעזרוב, בן הרא״ש קורנובסקי בן הרבנית שטרנא ריזא בת הרבנית מנוחה רחל בת אדמו״ר האמצעי.

אגרות נוספות אליו — לקמן סב. פ. קכה. קנה. קנט. קס. קפ. רטו. רמז. רנד. רפה. שיא. שיב. שכה. שעה. תסג. תקט.

נסיעתו: שד״רות עיה״ק חברון. צילום כתב השד״רות אליו מקיץ תרנ״ב נדפסה במגדל עז ע׳ תקל. אך כבר לפני״ז נסע לחו״ל בשד״רות חברון, ובאוסף המכתבים נמצאת אגרת המלצה עבורו מאם זקנתו הרבנית מנוחה רחל בת אדמו״ר האמצעי (נפטרה בכ״ד שבט תרמ״ח):

„בעזה״י יום ג׳ פ׳ תולדות פעה״ק חברון ת״ו. שלום און פיל פרייד און הצלחה צו אלע חסידים און רבנים שי״ן ל[או]״ט. איך בעט אייך אלעמין איר זאלט מקרב זיין מיין נכדי אייניקיל אה׳ המפורסם בתורה ביראה מו״ה שלמה ליב שי״ן ... כ״ד מנוחה רחל בת הרב הצדיק מפורסם דובער נ״ע זי״ע.

ורצונם בו, ואם הי' נמצאים פה היו נמכרים, ולזאת אם ירצה החח"ם שי' לשלוח לפה לע"ע ערך כ"ה או למ"ד גאיינג חפשים, ע"ש המלמד שלי כפי האדרעס שאכתוב למטה, והוא ימכרם אי"ה, וכשיקובץ המעות ישלם אי"ה בשלימות, כי לשלוח לאחדים קשה הדבר ולא ירצו בזה, וכשיהיו בפה יש שכבר דיברתי אתם ויקבלו, ומהבאים לפה יקבלו ג"כ. אך ישלח אותם חפשי בלא נאכנאמען ויכתוב לו ע"י עו"ר את המחיר. וכפי המובן שצריך להרויח איזה דבר בזה בעד טרחתו.

משלומינו ת"ל כה יתן ה' על להבא. נא להודיעיני בכ"ע משלומו ובריאותו ונסיעתו ויענג נפשי. והשי"ת יעזור לו בכל ענייניו ברו"ג.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

ס

ב"ה אור ליום ועש"ק ב' דר"ח כסלו תרנ"ד לפ"ק ליובאוויטש

כבוד ח"ד ידידי עוז הרה"ח המפורסם נכבד י"א כו' מו"ה משולם שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי.

מכתבו מיום ד' הגיעני כעת. ליתן להמדפיסים על מקח 25 ק' כל

החח"ם: = הרב חיים חזקיאו מדיני, מח"ס שדי חמד. והשוה לקמן אגרת סה.
חפשים: בלא נאכנאמען דלקמן.
המלמד שלי: משנת תרמ"ט עד סוף שנת תרנ"ג, למד בנו — כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע — אצל המלמד ר' ניסן סקאבלא (ראה ס' המאמרים תשי"א ע' 170. ס' השיחות ת"ש ע' 161).
נאכנאמען: משלוח שתשלומו נגבה בשעת מסירתו.
עו"ר: = עושי רצונו.

ס

נעתקה מצילום גוכתי"ק.
ח"ד ... משולם: = רייך. חתן הרב"ש באדמו"ר הצ"צ. אגרות נוספות אליו — לקמן קז. קח. קעד. ריא.
ליתן להמדפיסים: מתוכן האגרת נראה שרצו להדפיס אז את שו"ת הצ"צ חלק חו"מ (תאו"ח יו"ד ואע"ה נדפסו בין השנים תרל"א-תרמ"ד). לפועל לא נדפסו אז, ונדפסו בהוספות לשו"ע אדה"ז הנדפס בווילנא תרס"ה, ובשער המילואים (קה"ת תש"ו: תשל"ח). וראה גם לקמן אגרת קסג.

ספר הוא דבר הבלתי אפשרי. ולכהפ"ח אם ירצו ע"ס 15 ק'. ושניתן אנחנו את הסך הדרוש א"א לנו כעת. ולזאת אינני יודע איך ומה יוכל לצאת הדבר לידי פועל. אם [...] שבקאפוסט או בליאדי יתנו הדרוש על ההדפסה ישלח להם החשבון. ואיך שיהי' יצא הכוונה אל הפועל. אמנם כמדומה לי שלא יתרצו ע"ז. וכפי השערת כ' כן יעשה.

ביום ב' העבר שלחתי לו תשובה א' ע"ש ר"י זעלצער שצריכים לצרפה אל הספר [...] לחמשה תשו'. ולפי"ד צריכה תיקון במקום א', והוא באות ג' צ"ל בקיץ תר"א מחמת איזה סיבות שונות לא הי' ביכולת מוהר"צ להנהיג בעצמו העסק דגיוואנט ושא"ד דמאסקוי' וביקש לשכור כו'. ולפי הרשום שייכה התשובה לסי' ק"ה בשו"ע. ויראה כבודו באיזה מקום להעמידה בהספר ולסמנה בסי' למספר התשו'. אמנם כ"ז אינו נוגע לע"ע כאשר המדפיסים אינם מרוצים על אופני ההדפסה.

סא

ט"ו שבט תרנ"ד לפ"ק
ליובאוויטש

ידוע מאמרז"ל לא מצא הקב"ה כלי המחזיק ברכה לישראל אלא השלום כו' וידוע דשלום הוא יסוד כמ"ש במאו"א מע' שי"ן אות מ"ג. וי"ל דבשרש הוא בחי' יסוד דא"ק כמ"ש במ"א. שזהו בחי' יוסף בשרשו. וידוע דמלך השמיני הדר הוא בחי' יסוד דא"ק, והוא שרש ומקור התיקון כמ"ש בכ"ד ומהם בתו"א בהוספות בהביאור דונתתי לך שכם אחד ובלקו"ת פ' צו בהביאור דוהי' אור הלבנה ובפ' תזריע בד"ה למנצח על השמינית דעיקר התיקון הוא בחי' ההתכללות, דעד לא הוו

תשובה א': מהצ"צ לצרפה לס' הנ"ל, ולא נתפרש כאן איזו תשובה, אך ממ"ש בסמוך נראה שהתשובה שייכת להנדפס בשעה"מ צ"צ ח"ד ס' נח; קמ: קמו; קנב: קסו. תוכן המעשה — במפתחות לס' קמו שם. ובהערות לס' הנ"ל שם. בכתב יד אחר מהפנים תוקן (בכל מקום שכתוב "אמרתי") "אמר ר"ץ וכד"", ועד"ז כותב כאן לתקן "ביכולת מוהר"צ" (במקום "ביכולתי", שהי' נכתב, כנראה, בהתשובה), ועדיין לא נתבררה סיבת השינויים, כמבואר בהערות שם.

[...] לחמשה תשו': חסרה תיבה א' בצילום, ור"ל ששייכת לחמשה תשו' הנ"ל: נח; קמ; קמו; קנב; קסו. ההדפסה: כנראה, חסר סיום האגרת.

סא

מהעתקה שבאוסף מונדשיין. ונזכרת ברשימת מאמרי דא"ח ע' סה, ובשוה"ג שם: כנראה הוא מכתב, ולא מאמר שנאמר.

מתקלא לא הוו משגיחין אפין באפין והיו בבחי' ענפין מתפרדין, וכמו שאמר עשו יש לי רב, ריבוי ופירוד. ועולם התיקון הוא בחי' התכללות וכמו שאמר יעקב יש לי כל, בחי' ההתכללות שנעשה מצד הביטול בחי' שם מ"ה כמ"ש בכ"ד וזהו"ע שלום בחי' התאחדות והתכללות. וז"ש בתורה וכל נתיבותי שלום, דתורה דתיקון היא ג"כ בחי' ההתכללות. וכמו מצות צדקה שהיא בחי' רגל יש לה יתרון מעלה על שארי המצות. ומת מצוה דוחה תורה ג"כ. וצדקה תרומם גוי בחי' ראש ומוחין. ומילה שהוא בחי' יסוד דוחה שבת בחי' מוחין דאבא כמ"ש במ"א באורך. וג' עמודים הם תורה ועבודה וגמ"ח ותורה כולל ב' הקוין כו'. ולפי הנ"ל י"ל דשלום הוא בחי' כלי המחזיק ברכה לישראל היינו בחי' שרש ומקור התיקון ש' מ"ה דאיהו [אורח] אצילות והם בבחי' תורה ומצוות חיוהי וגרמוהי אורות וכלים. וזהו כלי המחזיק ברכה לישראל דמצד התהו הכל בבחי' פירוד והתחלקות כו', אמנם נש"י דשרשן מבחי' התיקון הם בבחי' התכללות. וזה כל עבודת האדם בתורה ומצות ותפלה לפעול בנפשו הביטול. דאדם יש לו שתי נפשות נה"א ונה"ב, דאת זה לעו"ז עשה אלקים כמ"ש בכ"ד, והעיקר מן המוחין ומלמטה במידות. והטבעית דנה"ב היא בבחי' פירוד והם המדות רעות הטבעים, משום שגם השכל של הנה"ב הוא בישות דוקא בלי הנחת עצמותו כלל, ולתאוה יבקש נפרד כו'. ונסתבך בהם הנה"א ג"כ דזהו"ע סרכות הריאה וכמ"ש מזה בלקו"ת בד"ה להבין מי אל כמוך פ"ה יעו"ש. ומפני הפירוד בעצמו ממילא א"א להיות ההתכללות עם זולתו (ובזה אפשר י"ל מ"ש [וילכו שניהם] יחדיו ביחוד בהתכללות בלתי אם נועדו כל אחד בעצמו). וע"ז הוא העבודה, לי' עורות עבודים, לשלוט על הטבע ולשנותה להכניע כל המידות רעות והישות שיהיו בבחי' ביטול התגברות הנה"א על הנה"ב וזהו ע"י התומ"צ ותפלה.

והענין הוא דההכנעה וביטול הנ"ל נעשה בב' אופנים הא' בדרך שלום בתכלית בלי מלחמה כלל, שעז"נ ונתתי שלום בארץ וחרב לא תעבור בארצכם ואמרז"ל (תענית דכ"ב ע"ב) אפי' חרב של שלום, והוא העבודה בדרך מנוחה, והיינו ע"י התורה שנק' עוז ותושי' שנותנת עוז לנה"א ומתשת את הנה"ב ואמרז"ל אם פגע כו' משכהו לביהמד"ר אפי' אם אבן הוא נימוח, כמו מים שממחין את האבן. ובמד"ר ע"פ גנת אגוז שהלוחות הם לוחות אבן וכמו האבן ששובר קליפת האגוז כמו"כ אבני קדש הם האותיות התורה שוברים את הנה"ב ויצה"ר כו'. ובירור זה שע"י התורה הוא בבחי' שלום ומנוחה, שע"י לימוד תורתו ממילא נשבר ונכנע הנה"ב. וכידוע דהתורה היא מלמעלמ"ט כו' כמ"ש במ"א

וכמו״כ מעשה המצות שפועלים בירור הנה״ב (ואפשר דהתורה היא בבחי׳ המשכה מלמעלמ״ט לברר כו׳ כנ״ל ומעהמ״צ הם המשכת אור להעלות הנה״ב עמ״ש בתו״א פ׳ מקץ ד״ה מי כה׳ אלקינו המגביהי לשבת ובהביאור) י״ל שהוא ג״כ בבחי׳ שלום הנ״ל. והב׳ הוא הבירור שנעשה ע״י התפלה שהוא בחי׳ חרב של שלום וכמ״ש בחרבי ובקשתי בצלותא ובבעותא, רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות כו׳ תחלה בפסוד״ז לזמר עריצים בבחי׳ חקיקה מבחוץ, וכמו שעושין כלי מחתיכת עץ גולמי צריך לחקוק אותה תחלה מבחוץ שתהי׳ [ראוי׳] לתוך, ואח״כ חוקק בה את התוך, וכמו״כ תחלה צ״ל החקיקה מבחוץ, והוא שיזוז ממקומו ויוצא ממעמדו ומצבו הראשון, והו״ע שכחי עמך ובית אביך והיינו שיוצא מהרגילות הגסיות בדרך כלל עדיין, וזהו ע״י רוממות אל בגרונם בההתבוננות בסידור שבחו של מקום עי״ז מתרומם האדם ומזדכך קצת, והוא שיוצא ממקומו הראשון. ואח״כ צ״ל החקיקה מבפנים לעשות בו תוך שיהי׳ כלי לאלקות, והו״ע ואהבת בכל לבבך בשני יצריך כו׳ והיינו בירור פרטי בפרטי כחות הנה״ב בשתים שלפני׳ ע״י ההתבוננות בשרשו ומקורו איך שהוא בטל ועי״ז פועל הביטול בנה״ב ג״כ. וע״י התעוררות רחמים בברכת אהבת עולם ואח״כ בק״ש בפסוק ראשון שמע ישראל כו׳ הוי׳ אחד בהתבוננות ביחוד אלקות איך שהוא לבדו הוא בבחי׳ אחדות גמורה לאחר שנברא העולם כמו קודם שנבה״ע דהעולמות בטלים במציאות כביטול אותיות הדיבור ומחשבה במקורן ושרשן (משום שאין שום צמצום והסתר כלל לגבי׳ משום שאין עצם מסתיר על עצם) אלא שנתאוה הקב״ה להיות לו דירה בתחתונים והיינו שיהי׳ היחוד למטה, ולזאת הרי צריך לעשות היחוד בנפשו שלא יהי׳ בבחי׳ פירוד כ״א בטל ומיוחד כו׳. והנה אמיתיות ההתבוננות הנ״ל מביאה לבחי׳ יחו״ע, והעבודה בבחי׳ יחו״ת הוא ע״י ההתבוננות בבשכמל״ו איך שהעיקר הוא האלקות המחי׳ ומהווה את העולמות וג״ז הוא בחי׳ הארה בעלמא כו׳ [ולזאת] לא יחפוץ בשום דבר מגשמי העולם ותענוגיו כ״א עיקר חפצו ורצונו יהי׳ באלקות. ומה גם בתומ״צ שעי״ז ממשיך ותופס בנפשו בחי׳ עצמות אוא״ס ב״ה כמ״ש הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו בחי׳ המשכה עצמיות לבני עם קרובו שהם קרובים לש׳ הוי׳ ע״י תומ״צ כו׳ כמ״ש כ״ז במ״א באריכות. והעבודה הזאת היא בבחי׳ יגיעה ועמל ונקרא חרב של שלום בדרך מלחמה ללחום עם הנה״ב לשבור ישותו ולהכניעו לאכפי׳ לסט״א שיפעול בו בחי׳ הביטול שזהו״ע השלום הנ״ל. וע״י השלום בעצמו ממילא נעשה השלום והתאחדות עם זולתו (והעבודה באופן הב׳ היא עיקר עבודת הנשמות ובפרט בדורותינו אלה רובם ככולם. והעבודה באופן הא׳ לאו

כל אדם זוכה לזה ובפרט עכשיו) וע״י האתכפיא יבוא לבחי׳ אתהפכא והיינו בהגלות נגלות בחי׳ מ״ה שבנפשו גילוי בחי׳ כוחות עצמים שלמעלה משכל ומדות שמאירים בשכל ומדות ג״כ ואז העבודה בבחי׳ שלום בתכלית גם בתפלה וכמו תפלה דשבת שהיא להתענג על הוי׳ למעלה מבחי׳ עבודה ובירור כידוע. וכמרז״ל במשנה פ״ו דשבת לא יצא איש לא בסייף ולא בקשת כו׳ חמשה כלי זיין ללחום עם הנה״ב להכניעו כו׳ ובשבת א״צ לכ״ז וכמ״ש בדרוש מכ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נ״ע על משנה הנ״ל. וכמו״כ י״ל דמי שמגיע למדריגׂ הנ״ל גם התפלה דחול אצלו כמו תפלה דשבת וצדיק אוכל לשובע נפשו כו׳ ובעה״כ של סה״ד ערך שבת בש׳ הזהר דצדיק נקרא שבת ור״י קארי׳ לי׳ שבת כו׳.

ועפ״י הנ״ל [י״ל] כלי המחזיק ברכה היא בחי׳ יסוד דנוקבא (עמ״ש בעה״כ הנ״ל ובק״י ערך שלום דאשה נק׳ שלום וכמארז״ל השרוי בלא אשה שרוי בלא שלום וכמ״ש אתה שלום וביתך שלום) בחי׳ חותם שוקע זהו״ע ביטול והנחת עצמותו שלא להיות בחי׳ [יש כ״א] בטל רצונך כו׳ וכמ״ש מזה בלקו״ת שה״ש ד״ה שימני כחותם פ״ג. וזהו כלי ריקן מחזיק שיהי׳ כלי ריקן מהרצונות גופנים וטבעיים שלא יאמר זה אינני יכול [כך] אני רוצה וכך אין אני רוצה כו׳ כ״א להיות בטל רצונך כו׳ כמ״ש מזה באריכות בד״ה כי בועלך עושיך שנאמר אלול רל״ד וזהו כלי המחזיק ברכה כמ״ש במאו״א מע׳ ב׳ אות ל״ה ברכה מצד אימא עילאה בריכה העליונה ששם מימי החכ׳ נאספים לתוכה המברכת למע׳ בריכה התחתונה עכ״ל ובק״י כ׳ ברכות סוד חו״ב ושרש ההמשכה מכתר כו׳ וזהו שע״י בחי׳ חותם שוקע הו״ע הביטול עי״ז נמשך מלמע׳ אור אין סוף בחי׳ בולט. [ו]מבואר במקום אחר שזהו גילוי בחי׳ יחודא עילאה ד״ע ביחו״ת, וכמאמר חננו מאתך חכמה בינה ודעת מאתך דוקא שיהי׳ למטה בבחי׳ יחו״ת ג״כ הגילוי כמו למעל׳ בחי׳ יחו״ע (וכמבואר במקום אחר [דכשמאיר] ביחו״ת הגילוי דיחוה״ע הוא למעלה מבחי׳ יחו״ע בעצם כו׳). וזהו״ע תש״י ותש״ר תש״י בחי׳ חותם שוקע לך לאות ולא לאחרים לאות כו׳ ולכן הם על השמאל דמבחי׳ שמאל נמשך להיות בחי׳ היש ושיהי׳ ביטול היש וזהו שמאלו תחת ראשי בחי׳ המשכת המוחין דיחו״ת כמ״ש במ״א. ותש״ר הוא בחי׳ חותם בולט וראו כל עמי הארץ כו׳ והיינו בחי׳ יחו״ע שכולא קמי׳ כלא. אמנם תש״ר כולל ב׳ הבחי׳ יחו״ע ויחו״ת ולכך נאמר בתש״ר ולטוטפות בין עיניך פי׳ על דרך מש״כ לעשות הישר בעיני ה׳ ב׳ ענינים שהם השגחת ד״ע וד״ת יחו״ע ויחו״ת ולעשות הישר הוא שב׳ ההשגחות יהיו שוים שגם ביחו״ת יתגלה ביטול דכולא קמי׳ כלא כמו ביחו״ע כו׳ כמ״ש

בלקו״ת פ׳ ראה בד״ה כי תשמע בקול כו׳ וזהו ג״כ ולטוטפות בין עיניך חיבור ב׳ [ההשגחות] הנ״ל. אמנם צ״ל תש״י בחי׳ יחו״ת חותם שוקע ואח״כ תש״ר בחי׳ חותם בולט שיאיר יחו״ע ביחו״ת ולכן אמרז״ל כ״ז שבין עיניך יהיו שנים שלא להניח תש״ר עד שיניח ש״י תחלה, כי [בלא] גילוי בחי׳ יחו״ת תחלה אינו שורה ומתגלה בחי׳ יחו״ע ולכן צ״ל תחלה תש״י יחו״ת ואח״כ תש״ר גילוי יחו״ע.

וזהו כלי המחזיק ברכה בחי׳ יסוד דנוקבא בחי׳ חותם שוקע וביטול המחזיק בחי׳ ברכה העליונה בחי׳ ד״ע כו׳ והיא גם היא כלי המחזיק ברכה בגשמיות כפשוטי המתניתין ובשל״ה דרמ״ב ע״א כ׳ דמחלוקת א׳ דוחה מאה פרנסות, ובס׳ עיר גבורים פ׳ נשא בפסוק וישם לך שלום שע״י השלום נעשה השביעה בפרנסה ומזונות כמ״ש השם גבולך שלום חלב חיטים ישביעך. והענין הוא כמ״ש במ״א דפרנסה נמשך מבחי׳ היסודות דאו״א שמקבלים מב׳ מזלות דיגת״ד מזל עליון ומזל תחתון ונוצר ונקה שמאיר בהם בחי׳ דעת דעתיק כמ״ש במ״א באורך בענין הנותן שלג כצמר. ולפמ״ש בע״ח ד׳ שקלאוו שער הנקודים פ״ג דלעולם בחי׳ הדעת הוא מבחי׳ היסוד שבפרצוף העליון ממנו. ושם פ״ב שבכל האצי׳ בחי׳ חצי הת״ת ונה״י הן תמיד המאירים בעולם שלמטה כו׳ נה״י דא״ק לעתיק כו׳ אפשר י״ל דדעת דעתיק הוא מבחי׳ יסוד דא״ק וצ״ע. ועמ״ש שם פ״ב בהגהת יפה שעה. ועמ״ש בלקו״ת ד״ה למנצח על השמינית פ״ג. והמשכת פרנסה נמשך ע״י ביטול שיש בנש״י שעלו [במח׳] בחי׳ חכ׳ וז״ש במד״ר תזריע פט״ו כיון ששמעו ישראל פ׳ נגעים נתייראו א״ל תתייראו אלו לאו״ה אבל אתם לאכול ולשתות ולשמוח כו׳ ולכאורה מה שייכים זל״ז. והענין דפרנסה נמשך ע״י יחוד חו״ב כנ״ל וכמשנת״ל בשם המאו״א דברכה היא מבחי׳ בינה שמימי החכ׳ נאספים לתוכה ומברכת למל׳ כו׳ אמנם כשאור החכ׳ אינו מאיר בבינה זהו סיבת הנגעים מצד הסתלקות אור אבא וכמ״ש הענין באריכות בלקו״ת פ׳ תזריע ד״ה קא מפלגי ופ׳ מצורע בד״ה זאת תהי׳ ולזאת או״ה שהם בבחי׳ הישות והגסות היפך בחי׳ החכ׳ מזה באים הנגעים, אבל נש״י שיש בהם בחי׳ הביטול בעצם כו׳ [אתם] המעט מכל העמים בבחי׳ המיעוט וביטול נעשה עי״ז יחוד חו״ב ונמשך הפרנסה וזהו אבל אתם מצד הביטול שבכם לאכול כו׳ וזהו ואכלת אתכן ע״י בירור דבחכ׳ איתברירו וזהו דשלום שהיא בחי׳ ההכנעה והביטול כנ״ל באורך היא כלי המחזיק ברכה, המשכת בחי׳ חו״ב עד שרש שרשן למעלה מעלה כנ״ל דמשם נמשך שפע מזון ופרנסה כו׳.

זהו הדרך אשר הנחילנו אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע את הדרך אשר נלך בה ונחי' חיי עולם חיי אלקי חיי ישראל כו'. ועתה אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר אי' פעולת דא"ח אי' פעולת אבותינו רבותינו הק' כמה יגיעות יגעו על אנ"ש ומסרו נפשם ממש עליהם יאמין לי כבודו אשר הנני מתבושש ויחד עם זה הנני מצטער מזה בדברי בזה. ובפרט באותן שלמדו הרבה דא"ח והרבה שמשו ת"ח ועתה יעשו כל יגיעות הנ"ל ח"ו ללא הועיל. בגי' דברים אדם ניכר בכיסו כו' וכשבא לידי ניסיון בפרנסה וא"י לעמוד בזה ולהניח א"ע, כ"א לעמוד בתוקף על רצונו דוקא, ועוד ליקח לזה אמצעים נמוכים ולבלות הזמן בהבל וריק כו' אי' הוא כל העבודה. אינני יודע מה מתפעל כ"כ ידידינו כו' מהעול שעשה כו' ומפליא ומגדיל הדבר מה כו' כשיפשפש במעשיו ימצא בעצמו ענינים כאלו כו' ובוודאי שפלוני עשה עול גדול והפריע חוק וצריך כו' אבל גם כו' לא יוכל להצדיק א"ע ועול עשה בהנהגתו עד עתה. ורק ההפרש הוא שהראשון נתגלה עונו כו' נתגלה קיצו שמתחרט על העבר אם הוא באמת או רק בחיצוניות מ"מ ה"ה עוזב את דרכו ומקבל עליו הכל והאחרון לא נתגלה עונו כ"כ, אבל עומד הוא בתוקף ואין ניזוז ממקומו ומאד יצווח לבי ע"ז כאשר הנני אוהב אמיתי לו וחשוב הוא אצלי ואם הי' נותן כחותיו הנעלים בדרך הטוב והמועיל הי' לאות ולמופת בפני הקמים כו' ובהמחלקות והנצחון ה"ה משפיל א"ע ונשפל שם.

השי"ת ירחם עליו ויתן לו דיעה ורוח אחרת והוא שיחזיק בדרך הטוב והמועיל ולזאת באשר שנצטוינו בקש שלום ורדפיהו הנני מברך את כבודו כו' ולא יחשוב כו' שיש לי בלבי איזה דבר על ידידינו כו' כ"א מאהבה וידידות דברתי כל הדברים הנ"ל והשי"ת יעזור שיהי' לפעולה טובה והי' זה שלום לנו ולכל ישראל יתרומם קרן ישראל מעלה מעלה בגו"ר בכה"פ.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י.

סב

ב״ה יום א׳ ד׳ תמוז תרנ״ד לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז ש״ב הרב המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם
יא״ב כו׳ מו״ה שלמה י׳ ליב שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי.

מכתבו כן הטע״ג מבואו לבוכארי׳ נכון הגיעני ונהניתי מאד השי״ת יצליח דרכו וישמרו מכל צו״צ ונו״מ ויפק רצון שולחיו וישוב לביתו בשלו׳. בד״כ צריך לראות כ׳ שלא למהר בנסיעתו כנדרש לטובת העסק ולא יהי׳ לו שום פחדים ומ״ש. ויתחזק בבטחונו בהשי״ת הוא ישמרו ויצליחו בכל מעשי ידיו ברו״ג כו׳.

אביו ש״ב הר׳ שי׳ הי׳ בפה זה כערך ב׳ ונסע למאלי ראסי׳. מפה שלח איזה סך לביתו שיקחו דירה סמוך להדעליזאנס הבא מירושלים עה״ק. והוא מקום מוכשר לפרנסה בעזה״י לעשות אכסניא. השי״ת יעזור לו ויצליח בכמע״י.

אני הנני נוסע שבוע זו על ערך ב׳ חדשים לאדעס כי בריאותי חלוש ונצרך לי לנסוע לאיזה באד. השי״ת יצליח דרכי וישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳ ויחזקני ויאמצני כו׳.

בקשתי להודיעיני מבריאותו ושלומו ומכל הנעשה אתו לטוב. המכ׳ ישלח לפה, ומפה יושלח כפי האדרעס שלי.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

סב

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים [צילום — לעיל ע׳ 11].
שלמה ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.
אביו ש״ב הר׳: אליעזר שמעון קזרנובסקי.
ב׳: אוצ״ל: „ב׳ שבועות״ או „ב׳ ימים״ וכיו״ב.

סג

ב"ה יום ה' כ"ג מ"ח תרנ"ה לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א כו'
מו"ה אשר שי' שו"ב

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי

מכתבי כ' מקרעמענטשוג ומקריווראג נכון הגיעני. ואם כי כתבתי לידידינו הרג"ד שי' תשובה על מכתביו מניקאל' וקרעמנ' שאינני יודע אם כדאי לבלי לשלוח. כי על כל דבר צריכים איש מיוחד שיתעסק בזה ובפרט על הקאלאנ' צריכי' איש שיחזור לפניהם דא"ח ויסע כל משך הזמן הדרוש שמה.

(ומתחלה חשבתי – אם לא יסע משולח – כוונתם על חתנו הר"א שי' אשר הוא ראוי לזה, אך אינני יודע אם יכול לנסוע כל הזמן הדרוש). ולפי"ד שהר"ל שי' ראוי לזה. אם כי סגנון אמרותיו הם באו"א, מ"מ באשר אחשוב שאפשר לשנות במשך זמן לדבר ע"ד הנדרש (מפני שמ"מ לא רחוקים כ"כ וא"א לחשבם בשני סוגים) ואני חושב את הר"ל שאינו מוטעה בנפשו כ"כ (כי מטבע החכם לידע כח חכמתו והתפשטותה כו') וכשאומר שיוכל לדבר בסגנון הנדרש (ואומר ג"כ שצריך על זה זמן) אחשוב אשר כן הוא. ולכן כתבתי להרג"ד שי' כנ"ל (ואם כי עדיין מעט הזמן להר"ל להרגיל א"ע כו', מ"מ מצד ההכרח חשבתי שיספיק המעט זמן מא[ז] שדברתי אתו בהיותו פה ר"ה העבר שיתן דעתו ע"ז). אמנם לפי [דברי] כבודו וידידינו מקרעמענ' אשר יהי' הכל בסדר נכון וחתנו שי' מקבל ע"ע לנסוע על הקאל', טוב יותר

סג

נעתקה מגוכת"ק שבכת"י 240.

אשר שי' שו"ב: גראסמאן מניקאלאייעוו. אגרות נוספות אליו — לעיל מא, ובהנסמן בהערות שם.

הרג"ד: = הרב גרשון דובער מפאהר, שלאחר פטירת ר' הלל מפאריטש, מונה במקומו לנסוע כמשפיע על הקאלאניעס בסביבות חרסון. וכשהגיע לעת זקנותו הוקשתה עליו הנסיעה, והוצרכו למנות אחר שיסע במקומו, ובזה דנה האגרת שלפנינו. והשוה לעיל אגרת מט.

מניקאל' וקרעמנ': = מניקאלאייעוו וקרעמנטשוק.

חתנו הר"א: חתנו (של ר' אשר) הרב איסר יאנובסקי (דו"ז של כ"ק אדמו"ר שליט"א).

הר"ל: החסיד המקובל ר' ליב הופמאן (אודותיו לקוטי דבורים ח"א לה, ב ובכ"מ), שמונה לפועל על נסיעות אלו.

סגנון אמרותיו: ע"ד הקבלה.

שיומשך זמן חורף דנא, כי זולת הר״ל לא מצאתי עדיין הראוי לזה, ולו לא למותר המשכת הזמן כנ״ל. ולזאת אם חתנו הר״א שי׳ יקבל על עצמו לנסוע על הקאל׳ משך זמן הדרוש שמה, הנני מסכים לדעתם (וזה בהסכם כ״א מו׳ הר׳ תי׳) ויוכל להודיע זאת לידידינו אנ״ש. ואבקשו להודיעיני מקבלת מכ׳ דנא.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

סד

ב״ה י״ב מ״א תרנ״ה לפ״ק

כבוד ידידי עוז הרה״ח המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה שמואל שי׳

מכתבו נכון הגיעני. בדבר שאלתו, הס׳ חסידים אין אצלי פה, גם בביתי הספרים מונחים בשקים, וכפי הרשום בזכרוני כ׳ שם בצוואת ס״ח שלא ליתוץ תנור וכיריים שאופין בו לשמש במקומו, אבל תנור בית החורף לא נזכר שם. גם הלא כ׳ לשמש במקומו, אבל להעמיד תנור לאפות כו׳, ה״ז כסותר ע״מ לבנות אחר במקומו, ואין בזה חשש. ובפרט שבצוואה הנ״ל לא נזכר תנור בית החורף, ושמעתי בשם כ״ק אאזמו״ר זצוקללה״ה, שמה שאינו מפורש בהצוואה הנ״ל אין להחמיר כי כללות הענין אינו ענין שכלי, ולזאת אין להוסיף רק מה שכתוב בו מפורש. גם בדבר הפתח, מאחר שנשאר מחצה פתוח אין בזה חשש לפ״[ד] כי ידעתי אשר כ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה הי׳ מצווה, כשסותמין פתח או חלון להניח חלל קטן (והי׳ מתיר להניח בתוך החלל שפופרת של מתכת ס[תומה] בדעקלעך), וא״כ כשנשאר מחצה פתוח בודאי אין חשש.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז

בהסכם כ״א מו׳ הר׳: שהיא היתה ממונה על מעות המעמד, שמהם לקחו להוצאות שליחות זו.

סד

נדפסה ביגדיל תורה חל״ט סכ״ג. לתוכן הענין השוה. לעיל אגרת נד, ובהנסמן בהערות שם.

הס׳ חסידים אין אצלי פה: ראה חנוך לנער (ע׳ 11): תרנ״ה . . . בקייץ נוסע לנאות דשא באליווקא הסמוכה לקראסנא.

סה

ב"ה יום א' כ"ו אלול תרנ"ה לפ"ק
ליובאוויטש

ייטיב השי"ת הכוה"ח לכבוד הרב הגאון הגדול המפורסם בכל קצוי תבל, נודע שמו בשערים שערי תורה, גליא עמיקתא ומסתרתא, נהורא עמי' שרא, תורת אמת בפיהו, וד' עמו, פאר הדור והדרו, כקש"ת מו"ה חיים חזקי' מדיני נ"י ויזרח לעד אכי"ר

אחרי דרך מבוא השלום למר ולתורתו, ראשית דבר אבקש סליחת כתה"ר על אשר בגרמא דידי הי' לכתה"ר עגמ"נ מהס' שדי חמד שנשלחו לריגא, וכתה"ר לא קיבל משם לא תמורת כסף ולא הספרים. והרבה נצטערתי ע"ז. אמנם אני לטובה נתכוונתי בחשבי בצדק אשר בטח יומכרו כאשר הבטיחו לי ידידיי בעיר הנ"ל ויושלח התמורה לכתה"ר, וכן באמת שמעתי מאיזה מידידי מריגא אשר קנו הספרים דמר, ולפלא לי אשר לא שלח התמורה עד כה. וכתבתי איליו אודות זאת ותקוותי אשר בקרב ישלח אי"ה.

ועתה הנני באתי אל כתה"ר בדבר השאלה המוסגר בזה. והוא מן ש"ב הרה"ג המפורסם כו' מוהרי"ל נ"י רב בק"ק וועליז, דבר הנוגע מאד להעיר בכשרות הבשר, ושם באר"ה כל פרטי הדבר. ואמיתתן של דברים איך שהרב השני הי' ג"כ בהסכם א' עם ב"ד הרב הנ"ל בהתקנה למיגדר מילתא שיהיו במקום אחד דוקא. ועתה רוצים להרוס התקנה ולפרוץ הגדר הנ"ל. וכתה"ר יבין גודל התקלה בזה ח"ו. ולזאת אבקש את כתה"ר, לברר וללבן הדבר בכח תורת אמת אשר בו, ולהשיב לשואלו דבר בהקדם, ותקוותי גדולה אשר בדבריו ישמור ממחלוקת ויזכה את הרבים, ובזכות זה יאריך ימים ושנות חיים, חיים טובים ונעימים ברו"ג.

בלב מלא תקווה אשר כתה"ר יתן מקום לבקשתי וישיב בהקדם,

סה

צילום כתי"ק נדפס בס' נשיאי חב"ד ובני דורם ע' 86.
חיים חזקי' מדיני: אגרת נוספת אליו — לקמן קכד.
שדי חמד שנשלחו: השוה לעיל אגרת נט.
ש"ב . . וועליז: בהר"ר שניאור בהר"ר מנחם נחום באדהאמ"צ.

הנני חותם בכל חותמי ברכות יחדש השי״ת על כתה״ר שנה טובה ומבורכת ויכתב ויחתם לאלתר לחיים טובים וארוכים חיים רוחניים וחיים גשמיים כו׳ כאוות נפשו ונפש ידידו המשתחווה מול הדרת כבודו דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער שניאורסאן

מוסג״פ אדרעס לתשובה

סו

ב״ה יום ב׳ א׳ דר״ח אייר תרנ״ו לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד מחו׳ ידידי עוז הג׳ מפורסם וו״ח נכבד י״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל שי׳

מכתבו נכון הגיעני במועדו. ומפני קדושת המועד ואח״כ מפני הטרדא לא הושבתי לו עד כה. ואתו הסליחה ואברכו בברכת מז״ט בעד הקשו״ת של בנו יחי׳ יאמר ה׳ לדבק טוב בקיום עד ונצחי בהצלחה בכה״פ ברו״ג. וכבודו יקבל מהם נחת ועונג די חפצו.

בדבר הַ בערנשטיין אתפלא על אשר עזב את פ״ב שהי׳ ביכולתו לקבל לימוד השעות שגם זה לבד הי׳ מספיק לו בעזה״י ואח״כ הלא הי׳ לו גם המקום בת״ת. הוא התנצל במכ׳ לאחי הרז״א שי׳ אשר בת״ת יש יגיעה הרבה ששה שעות רצופות [. . .] וזאת אשר אלצוהו לעזוב מקומו.

והאמת הוא שאינו יַשבן כ״כ, אבל בד״כ הוא כלי יקרה בזה״ז. ובמקצוע הזאת ללמד לזולתו פעולתו רבה היא בעזה״י ולזאת כאשר

מוסג״פ אדרעס לתשובה: לא נעתק שם.

סו

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין.

שמואל מיכל: טרייגין. אגרות נוספות אליו — לקמן קיב. קעט. שיד. שלא. שלה. שלו. שמט. שסא. שפד. שצה. תא. תיח. תלה. תמא. תמג. תנ. תנג. תפד.

בערנשטיין: הרמ״ב. נזכר גם לקמן אגרות צב (הרמ״ב). קלה. ריב. ריז. רכ. רכא. שמה. שמז. שנט. שסח. תכג (בערנשטיין). ריד (רמ״ב בערנשטיין). ועוד.

נראה ממכתבו לאחי הרז״א שי׳ שבדעתו לשוב לפ״ב, אבקש את כבוד שלא יחשוב לו עון על הנהגתו שלא כנימוס שזה רק חיצוניות הקנקן ויסתכל על מה שיש בו, ויראה נא בטובתו שיהיו לו השעות כמ״ש כבודו, וגם המקום בת״ת.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ומחו׳ ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

סז

[יום ה׳ ב׳ לחודש סיון תרנ״ו]

יזהרו על נפשם שלא לדבר ולשוח בעת קריאת התורה וכמ״ש בשו״ע הל׳ קרה״ת סי׳ קמ״ו סעי׳ ב׳ וז״ל כיון שהתחיל הקורא לקרות בס״ת אסור לספר אפי׳ בד״ת אפי׳ בין גברא לגברא ואפי׳ אם השלים הוא את הפרשה, ויש מתירים לגרוס בלחש, וי״א שאם יש יו״ד דצייתי לס״ת מותר לספר בד״ת, ויש מתירים למי שתורתו אומנתו, ויש מתירים למי שקודם שנפתח ס״ת מחזיר פניו ומראה עצמו שאינו רוצה לשמוע ס״ת אלא לקרות ומתחיל לקרות עכ״ל,

---

סז

נדפסה בקובץ מכתבים מכתב ד. סדור עם דא״ח שכב, א. לפנ״ז שם בא יאיר נתיב הנעתק מגוכתי״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע:

מודעה רבה.

על אודות שמיעת קריאת התורה כדינה, כי״ק הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

יאיר נתיב,

מאמר הזה כתבו הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק יום ה׳ ב׳ לחדש סיון תרנ״ו, ביום א׳ ערב חג השבועות העתיקו רש״ך [= ר׳ שמואל כותב, ראש המעתיקים בליובאוויטש במשך שנים רבות] והדביקו את המודעה רבה הלזו בכותלי בית המדרש.

המודעה עשתה רושם גדול, ובערב חג השבועות ביום הראשון לפרסומה, נעשו כמה עשיריות העתקות בשביל האורחים שבאו על יו״ט ללייובאוויטש,

ביום השני דחה״ש בסעודה אמר החסיד רג״ד [= ר׳ גרשון דוב מפאהאר, הנ״ל באגרת סג] נ״ע להוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק: החסידים מחזיקים טובה לכ״ק אדמו״ר עבור ההתעוררות בשמיעת קריאת התורה כדינה,

הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק הואיל לאמר:

החזקת טובה, בעניני התעוררות על פועל טוב, הוא הפועל ממש, ברור הדבר, אשר השומע קריאת התורה כהלכתה הנה מלבד זאת אשר מקיים מצות השם, הנה עצם ענין הכבוד שמכבד את התורה על ידי זה התורה מעוררת רחמים עליו ועל אנשי ביתו ברוחניות ובגשמיות.

ועם היות שהמחבר לא הכריע הלכה כמי הנה לפמ״ש היד מלאכי בכללי שו״ע אות י״ג שכשכותב בשו״ע י״א וי״א נקטינן כסברא שני׳ (ועמ״ש בפמ״ג או״ח בהקדמה בכללי שו״ע אות כ״א וביו״ד בכללי הוראת או״ח אות ד׳),

וא״כ בנ״ד נראה דעת המחבר דוקא למי שקודם שנפתח הס״ת מחזיר פניו ומתחיל לקרות קודם שנפתח ס״ת לזה מותר, אבל לאחר שנפתח הס״ת אסור אפי׳ למי שתורתו אומנתו כמ״ש תר״י בפ״ק דברכות שהם דעת הי״א הנ״ל, וג״ז למי שחשקה נפשו בתורה לחזור על לימודו ויש עשרה זולתו שאזניהם קשובות לקול קריאת התורה, עמ״ש בשלה״ק סי׳ ט׳ במסקה״ש ס״ק ג׳ בשם הש״א,

ויען דבעוה״ר בזה״ז מיעוטא דמיעוטא הוא מי שחשקה נפשו בתורה כ״כ, אפשר משום זה סתם המחבר תחלה דאסור לספר אפי׳ בד״ת, וידוע דבכ״מ שהביא סברא אחת בסתם והב׳ בי״א דעתו לפסוק כאותה סברא שכתב בסתם כמ״ש ביד מלאכי שם אות י״ז (ועמ״ש בש״ך יו״ד סס״י רמ״ב בקיצור הנהגת או״ה אות ה׳) ובפרט בנ״ד שהיא סתמא דתלמודא בסוטה דל״ט ע״א, ומה גם עפמ״ש בברכ״י אות א׳ מספר סלת בלולה בשם מהרי״צ אשכנזי שהחזיק בידי הרה״ג שהביא הכנה״ג שפי׳ דהא דרב ששת מהדר אפי׳ היינו בעת שהיו מתרגמין את הפסוק אבל בעת הקריאת גם רב ששת לא הוי׳ גרס והי׳ שומע את הקריאה מהקורא, ומשו״ה לא מייתי הך דרב ששת בסוטה, וי״ל דגם דעת המחבר בשו״ע כן, דלכאורה אינו מובן מ״ש אח״כ בל׳ ויש מתירים, והלא לכל המפרשים כל אחד לפי פירושו רב ששת לא פליג אהא דרבה בר רב הונא שאומר שאסור לספר אפי׳ בד״ת, וא״כ הו״ל להמחבר לומר כך והנ״מ בקול אבל בלחש מותר, ולפי הנ״ל י״ל דלהמחבר לא הי׳ קשה כ״כ קושיית המפרשים כנ״ל, ולכן הביא דעת המפרשים בל׳ ויש מתירים וי״א, ומימרא דרבה בר״ה הביא בל׳ סתם, ולפ״ז גם מי שחשקה נפשו בתורה ומהדר אפי׳ קודם שנפתח הס״ת ג״כ אסור.

וכ״ז לדבר בד״ת, אבל לדבר בעת קרה״ת במילי דעלמא זה ודאי איסור גמור לכל,

וז״ל הזהר ויקהל דר״ו ע״א הובא בב״י סי׳ קמ״א כד סליק ס״ת לתמן (ר״ל על התיבה) כדין בעאן כל עמא לסדרא גרמייהו לתתא באימתא בדחילו ברתת בזיע לכוונא לבייהו כמה דהשתא קיימין על טורא דסיני לקבלא אורייתא ויהון צייתי וירכון אודנייהו, ולית רשות

לעמא למפתח פומייהון אפי' במילי דאורייתא וכ"ש במילי אחרא אלא כולהו באימתא כמאן דלית לי' פומא והא אוקמוה דכתי' (נחמי' ח') וכפתחו עמדו כל העם, (שם) ואזני כל העם אל ספר התורה, עכ"ל,

וז"ל השל"ה דקל"ב ע"א כשהחזן מתחיל לקרות בתורה יהיו אזני כל העם אל ס"ת והמצוה מן המובחר שיהי' ביד כל אחד חומש ויבינו בו מלה במלה לכל דבר שהחזן קורא ובזה לא יפנה מחשבתו לשום דבר אחר בעולם, כי הוא עון פלילי לדבר בעוד שהחזן קורא בספר תורת האל ית', ואפי' בד"ת אחרים אין ראוי כ"א לשמוע את הדברים היוצאין מפי הקורא ולכוין בהם כפי יכלתו והמשנה בזה עובר משום כי דבר ה' בזה ח"ו ועתיד ליתן את הדין ה' יצילנו, וגם צריך שלא יסיחו דעתם מהקריאה כדי שיענו אמן אחר המברכים על קריאתה ואחר ברכו עונין ברוך ה' המבורך ועולה להם כאילו הם ברכו את הברכה עצמה ולהשלים את החשבון המאה ברכות כו', ואין ראי' להקל בדבר כלל ואפי' מי שקרא הפרשה ועבר עלי' כמה פעמים ואפי' הוא ת"ח ואפי' שהוא עוסק בד"ת ראוי לו לבטל בעוד שהחזן קורא בס"ת שהוא כתוב כהלכתו וכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה כו', וכל בעל נפש ראוי לו להשגיח בזה ולכבדה בכל האפשרות כו', ומה לנו כ"א לעשות רצון אבינו שבשמים ית' ויתע' הרי ידענו שחפצו ורצונו הוא שיהיו אזנים אל הס"ת וצא ולמד מפרשת הקהל כו', וכן צריך להשתדל להזהיר את העם אשר עומדים אצלו וקרובים אליו וסרים אל משמעתו שלא ידברו ולא יעסקו בשום ענין ודבר כ"א לשמוע את דבר ה' והעושה כן אשריו ואשרי חלקו זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו ועליו נא' כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות עכ"ל יעו"ש שהאריך בזה.

וגם אותן השומעים קרה"ת מפי הקורא לא יאבדו ח"ו חלקם הטוב בזה שקוראים ג"כ עם הקורא ומסייעים לו בקול שזה איסור גדול, והלא גם העולה לתורה (לפי מנהגינו שהש"ץ קורא) שצריך לקרוא עם הש"ץ אסור לו לקרוא בקול רם (ר"ל קול הנשמע לאחר, כמובא בשו"ע) אלא בלחש כמ"ש בשו"ע סי' קמ"א ס"ב וכ"ש אחר שאינו עולה.

וז"ל הזהר שם דר"ו ע"א בס"ת בעי לשתמע חד קלא ודיבור כו', ואסור למקרי בספרא בר חד בלחודוהי וכלא צייתין ושתקין בגין דישמעון מילין מפומי' כאילו קבילו לה ההיא שעתא מטורא דסיני, ומאן דקרי באורייתא להוי חד קאים עליו ושתיק דלא ישתמע בר דבור

חד בלחודוי לא תרין דבורין לשון קדש חד וחד הוא ולא תרין דיבורין ואי תרין משתכחין בס״ת גריעותא דרזא דמהימנותא איהו וגריעותא דיקרא דאורייתא כו׳ עכ״ל ובדף ר״ב ע״א כ׳ וז״ל מאן דקרי בספרא דאורייתא חד קרי וחד לשתוק ואי תרין קראין באורייתא גרעי מהימנותא דלעילא בגין דחד קלא ודבור כלא חד, כד תרין קלין ותרין דבורין איהו גריעותא דמהימנותא אלא דיהא קלא ודבור חד כמה דאצטריך כו׳ עכ״ל.

ובב״י הביא ב׳ לשונות הזהר הנ״ל וכ׳ שלפ״ז העולה לא יקרא כלל כ״א ישמע מפי הש״ץ, ומ״מ הכריע בב״י ובשו״ע שצריך לקרות עם הש״ץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה (צ״ל דהיינו אולי לא יכוין להוציא את הש״ץ בהברכה או שהש״ץ לא יכוין לצאת וכמו״כ בהקריאה ואז תהי׳ ברכה לבטלה ח״ו) וע׳ בב״י אלא שצריך לקרות בנחת שלא ישמיע לאזניו,

והרמ״א כ׳ ואפי׳ משמיע לאזניו ליכא למיחש דלא עדיף מתפלה, והכי מסתברא שהרי הזהר מדמה זה לתפלה כמש״ש בדר״ב ע״א יעו״ש ובתפלה כ׳ שם בזהר שלא ישמע לאחר, א״כ גם בס״ת שלא ישמע לאחר (ומ״ש בזהר וחד לשתוק היינו לפי מנהגם שהי׳ העולה עצמו קורא בתורה וצריכים שיעמוד אחר אצלו שכשם שנתנה התורה ע״י סרסור כך אנו צריכים לנהוג בה ע״י סרסור כמ״ש בשו״ע שם ס״ד והוא מירושלמי מגילה פרק הקורא עומד האי׳ וז״ש במאמר הזהר דר״ו הנ״ל ולהוי חד קאים עלי׳ ושתיק, ועז״א ג״כ במא׳ דדר״ב וחד לשתוק אבל לפי מנהגינו שהש״ץ קורא צריך העולה ג״כ לקרות אבל בלחש היינו רק להשמיע לאזנו כמו בתפלה בלחש, אבל לא ישמע לאחר), וכמ״ש בד״ס.

וז״ל היעב״ץ בסידור שלו על מאמר הזהר הנ״ל מבואר מזה גודל עונש הקורא עם הש״ץ חוטא נפשו ומונע הרבים לשמוע הקריאה מפי הש״ץ ומכחיש דוגמא העליונה, ע״כ ראוי להשגיח ע״ז ולענוש אותן קלי ראש העושין ד״ת זמירות (כמנהג אותן שמזמרים ומנגנים בעת קרה״ת התיבות ופסוקים שיש בהם טעמים יפים וערבים לחיכם, ומשתדלים להראות ידיעתם וקול נגינתם ומונעים את הרבים מלשמוע את הקריאה) חשבום כשירי עגבים בבתי משתאות לזאת יחרד לבי ותסמרנה שערות ראשי כו׳ עכ״ל יעו״ש מ״ש עוד בזה.

וז״ל המט״מ סי׳ ר״ן בשם צרור המור וז״ל הדין הוא שיש להם לשמוע לדברי החזן שהוא קורא בספר ולכוון לדבריו לראות הדברים

שאומר אם קיימו אותם אם בטלו אותם לשוב בתשובה ויש להם לכוון לדבריו כיום מ"ת שהי' יושב בהר שהוא כמו תיבה ואומר אנכי ה', לא יהי' לך, כמו שקורא בספר וכל העם תחת ההר שומעין ומכוונים, והם אין עושין כן אלא כולם מספרים אלו עם אלו בדברי מהתלות ותעתועים ובדברי המלאכות חדשים גם ישנים, ואותן שאין עושים כן קוראים בחומשים בקולי קולות והרי אמרו תרי קולי לא משתמע ועז"א ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה כו' אבל השותקים ומקשיבים לקול הש"ץ עליהם נא' לו הקשבת למצותי והי' כנהר שלומך כו' עכ"ל.

היוצא מכל הנ"ל שצריך כל אחד לשמוע קרה"ת מפי הש"ץ ואסור אפי' ללמוד בעת קרה"ת וכ"ש לשוח בשיחה בטלה ח"ו, וטוב שישמע מתוך החומש, וח"ו לא יסייע להש"ץ ולא יקרא עמו בקול כ"א ישתוק וישמע את הקריאה ועז"נ לו הקשבת למצותי והי' כנהר שלומך כו'.

סח

[קיץ תרנ"ו?]

ידעתי גם ידעתי [את] אשר יכול להיות וקרוב הדבר שרבים מן הנערים הנערים מן הדעת ובפרט אותן שהדבר נוגע אליהם ישחקו וילעגו עלי ועל דברי, אבל לדאבון לבי ונפשי בראותי השיקוצים והתיעובים הנעשים בין צעירי עמנו לא יתנני לחשות ואתאפק לא אוכל מלקרוא ע"ז בקול מר, ואמרתי יהי' מה אשיחה ואדברה ואעורר את אחיי על השיקוץ והתיעוב הנעשה בין בניהם ובנותיהם, ושמתי פני כחלמיש ולא אבוש כלל מן המלעיגים עלי, וגם אם יעשוני כמטרה לחצי לשונם, את הכל אני מקבל באהבה, אך יעזרני נא ה' ויעשו דברי רושם ויתעוררו האבות על נפש בניהם להצילם מבור שחת, ותסור המכשלה הזאת מקרב בני עירנו,

עיני עוללה לנפשי מכל בני עירי אוי לנו מה עלתה בימינו, דרך

סח

נדפסה בקובץ מכתבים מכתב ה, בכותרת: „מה שכ' כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע זי"ע בשנת תרנ"ו, וצוה לתלות בכותלי כל בתי מדרשים של ליובאוויטש". ונמצאת בכת"י 433 תנו, א. 708. 1201 קיד, בכת"י 708 הנ"ל, בכותרת: „בקיץ תרנ"ט כאשר נסע אדמו"ר שליט"א על הדאצע מליובאוויטש לרודנ' פגע נערים ונערות המטיילים יחד ונגע לו מאד וכתב זה המכתב מדרכו לליובאוויטש"; ואוצ"ל „תרנ"ז", וקצת נראה כן ממה שאינו מזכיר את ישיבת תור"ת בליובאוויטש (שנוסדה בתרנ"ז), אף שמדובר כאן ע"ד „ההסכם אצלינו לשכור מלמד' וע"ד הנערים „מקרב בני עירנו" (— ליובאוויטש).

דרכו להם צעירי עמינו אשר בכל יום ויום הלך ילכו לעת ערב הנערים עם הנערות לטייל על פני השדה ובין סבכי היער במחשבה תחלה כולם שמים פניהם ועם זה לבם ודעתם אל מקום אחד, ומחוץ לעיר יתאחדו ויתחברו יחד, ונעשים כתות כתות, שמה יתנהגו בשחוק וקלות ראש ובהוללות פרוע מאד המביא את רבים מהם לידי עבירה בפו״מ ר״ל, ואין שום אחד מהם יוצא נקי לגמרי, והדבר הזה נעשה לחוק וחיוב וכדבר טבעי ממש בכל יום ויום, וע״ז דאבה לבי מאד ובמסתרים תבכה נפשי על טומאת נפש אחינו ואחיותינו בעון חמור כזה ר״ל, ושורפים את נשמתם ר״ל בשלהבת אש זרה, ועוד זאת לעשות מעשים כאלה (היינו הטיול הרע הנ״ל) להביא את עצמן לידי חטא ועון ר״ל ולהרגיל עצמן לעבירה ה״י, מה שלא נעשה כזאת גם בין העכו״ם, אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה, וגם לולא אסרתה תורה אין לעשות כזאת מצד האנושית, אשר כל אדם באשר הוא אדם צריך להיות מוגבל ומוגדר בנפשו בהנהגה ישרה הנהגה שכלית, והוא אשר השכל יתגבר על הטבע, שזה כל האדם ביתרון הכשר השכל שבו, שלא להניח להטבע שבנפשו הטבעית להתגבר ולהתפשט להיות כבעלי חיים בהמות וחיות, נמשל כבהמות נדמו, ובפרט באופן נמאס ונבזה כזה אשר כל נפש היפה יקוץ בו, וכ״ז לבד מה שאנחנו בנ״י מוגבלים ומוגדרים בגדר התורה ונצטוינו לקדש עצמינו גם במותר לנו, ואי׳ בספרי קדמונים אשר ישראל נתקדשו בסיני בשתי מדות והן הטהרה והקדושה, וכמ״ש ואתם תהיו לי כו׳ וגוי קדוש וכתיב ואנשי קדש תהיון לי, והרבה פעמים נצטוינו בתורה על הקדושה כמ״ש והתקדשתם והייתם קדושים, קדושים תהיו, והייתם לי קדושים, והייתם קדושים לאלקיכם, וענין הקדושה הוא ההגדרה והפרישות מעניני אהבת עולם הזה ותאות גופנים, וכמ״ש באורך בפי׳ הרמב״ן ז״ל עה״ת בפ׳ קדושים ע״פ קדושים תהיו יעו״ש, ומכ״ש שאנחנו מחוייבים להיות גדורים ופרושים מדבר האסור, ובפרט מהעון החמור הזה ה״י, אשר הוא היותר שנאוי גם בהג׳ הידועים, עד שלא מצא בלעם במה לתפוס על ישראל כ״א בזה, וכידוע מארז״ל בזה בסנהדרין דק״ו ע״א (ועמ״ש באוה״ח פ׳ מטות ע״פ הן הנה).

והנה יש כמה נערים ונערות אשר מצד עצמן היו שלמים עם ה׳ ותורתו והיו הולכים בדרך התורה והמצוה אך המנהג הרע (מנהג אותיות גהנם) בהטיול הרע הנ״ל שנעשה לחוק וחיוב מושך גם הנערים והנערות הנ״ל שרוצים להתדמות לכל הנערים והנערות מפני היראה שלולא זאת לא יתחשבו בין אנשים והרבה ילדות עושה והרבה חברים

רעים עושים שעי"ז נפסדים ונשחתים ג"כ, ועושים ג"כ רע מעשיהם ככל חבריהם,

היו ימים מקדם אשר האבות היו משגיחים על בניהם ובנותיהם, לידע את מעשיהם ואת דרכם והילוכם ולהדריכם בדרך הטוב והישר דרך התורה והמצוה ולשמור אותם מכל דבר רע, ומכל דבר שיכול להשחית נפשם ר"ל, ובשנים האחרונות כמו תרדמה נפלה על האבות, ואינם שמים לבם ועינם אל דרכי בניהם ובנותיהם ומעשיהם, ועזבו לילך בהדרך אשר בחרו להם בשכלם הנערי וביותר ממדותיהם הטבעים המתגברים על שכלם, והסיבה העיקרית בזה הוא מצד האויר המעופש והטמא שפעל לרע גם על נפש האבות ונעשו חסרי ההרגש, שעם היות שרע בעיניהם המעשה אשר יעשו בניהם ובנותיהם מ"מ אינו נרגש הדבר היטב בנפשם עד שיעשה התפעלות והזזה בנפשם לעמוד כנגד ולמונעם ממעשיהם, ומזמן לזמן נתגבר העדר ההרגש עד שנעשו מחוסרי ההרגשה לגמרי, וישנו שינת קבע בלי התעוררות תנועה כלל, ועם היות שרואים ויודעים אשר בניהם שרופים ר"ל בקוצים כסוחים בלהבת שלהבת אש זרה אינו פועל הזזה ותנועה בנפשם וכאלו אינם יודעים כלל את כל הנעשה.

ועל כל הדברים האלה אתם האבות החפצים בטובת בניהם ואינם חפצים בהשחתת נפשם, אליכם אחיי אקרא בקול, עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם עורו והתעוררו נא לטובת בניכם ובנותיכם להצילם מטיט היון ומבור שחת, לבל יתגאלו בטומאת ובעונות חמורות ר"ל, וזאת עשו וחיו שתשגיחו על בניכם ובנותיכם על דרכם והילוכם שלא יבאו לידי שיקוץ ותיעוב ח"ו אשר באמת מחויב כאו"א למסור נפשו ממש על נפש בניו ובנותיו ואם על פרנסתם הגשמי הוא נותן את נפשו כ"ש על פרנסתם הרוחני, וכ"ש וק"ו על שמירת נפשם מן הרע, ובפרט על עון חמור כזה, והנעשה בקביעות ורגילות ר"ל, מחוייב כאו"א למס"נ ממש לשומרם ולמונעם מזה, אשר אח"כ גם המה יחזיקו לכם טובה הרבה על שהצלתם את נפשם מרדת שחת ר"ל, והשי"ת החפץ בחיים יהי' בעזרכם ופעולתכם הטובה ירצה ה' לטובתכם ולטובת בניכם.

וזאת למודעי אשר ההסכם אצלינו לשכור מלמד בכל יום לעת ערב ללמוד עם בעלי מלאכה ופועלים ספרי מוסר ושו"ע או"ח להבינם כל הדברים עד שיבינו היטב, וביום ה' וביום ש"ק ללמוד פ' השבוע, וכל אשר ידבנו רוחו רוח טהרה לשמוע דבר ה' יכתב בפנקס, ובמשך זמן

נעשה אי״ה ע״ז חברה אשר תקרא בשם תמכין דאורייתא לאסוף חברים שיתנו ידם לזה כאו״א כפי נדבת לבו, ולעת מן העתים כאשר מי מהשומעים לקח הנ״ל יצטרך לעזרה, תהי׳ לו החברה לעזר כפי יכולתה ותדאג לטובתו.

ואתם פועלי צדק תבחרו בחיים וטוב, ובכל יום אחרי גמר מלאכתם תתקבצו ותתאספו לשמוע דבר ה׳ דברי אלקים חיים, חיים הם למוצאיהם, עץ החיים היא למחזיקים בה, ומוצאו מצא חיים, ויפיקו רצון מה׳ ויתן לכם שנות חיים, חיים של ברכה, חיים של אושר ועושר חיים של פרנסה והצלחה ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כולכם היום.

סט

[חורף תרנ״ז]

אחדשה״ט. את קובץ הפסגה ומכתבו קבלתי, ואל נא ישת עלי חטאת על איחור תשובתי בדבר גדול ונחוץ כזה, כי טרדותי רבו למעלה ראש ולא יתנו לי מנוח, ועתה יקבל נא לרצון סך חמשה רו״כ לתמיכה לחפצו הטוב, וחפץ ד׳ בידו יצלח כחפצו וחפץ ידידו מוקירו כערכו הרם.

שלום דובער מליובאוויטש

ע

יו״ד שבט תרנ״ז לפ״ק
מאסקווא

מכתב הגיעני ובתוך מכתבו יש חלק גדול מחלקי המ״ש אשר לא יאות לכ׳ כלל. וכי מפני שמרגיש בעצמו איזה חלישות יחשוב מחשבות

סט

נדפסה בהפסגה (קובץ ג, חורף תרנ״ז, ע׳ 90), קובץ תורני בעריכת הר״ר הלל דוד הכהן טריווש.

ע

מהעתקה שבאוסף מונדשיין.

כאלה, וידוע הוא אשר מחשבות אלו מחלישים הרבה, וזהו סיבת החלישות יתירה שלו. ולזאת ידחה לגמרי המח"ז אלו ולא יחשוב בהם כלל וכלל. ומשארז"ל ושוב כו' (כידוע הפי' בזה) ויזכיר לו כו' היינו שיהי' מזה איזה יתרון לעבודת ה' שישוב אל הוי' בכל לבו כו' ויכניע ע"ז את היצה"ר שלא יהי' מנגד אדרבה יבוא ג"כ לעבודת הוי' ולתורתו ית' והכל צ"ל בשמחה ובחיות פנימי דוקא ואז בכל עצב יהי' מותר כו' כידוע. אבל מ"ש ועצבות בנפילת רוח כו' פיגול הוא לא ירצה וצריכים לדחותה בשתי ידים כי היא אסקופה הנדרסת לכל מיני רע ר"ל כמבואר בדא"ח ולזאת ישתדל לבטל ולסלק המח' האלו והמ"י ויבטח בה' ית' וישמח נפשו בה' (בהתבוננות בתפלה) ובתורתו ית'.

עא

ב"ה יום ג' י"ד אדר תרנ"ז לפ"ק
מאסקווא

כ' גיסי יקירי חביבי שיחי' אחותי יקירתי חביבתי תי'
בתם ובנם היקרים והנחמדים יחיו

מכתביהם היקר נכון הגיעני לרוב עונג ולשמחת לבבי אשר נודעתי משלומם הטוב. רק ממ"ש את אחותי יקירתי ת' במכתבך הראשון אשר העדר כותבך הי' מאיזה סיבות שונות יש לי עגמ"נ מזה. איזה סיבות היו אשר מנעך אם מהנוגע בבריאות הגוף ח"ו או בהנוגע בהעסק.

אני לא כתבתי לכם מאז נתראינו פא"פ הוא כי בבואי לביתי מובן אשר היתה המלאכה מרובה אשר בלתי אפשר הי' לכתוב וקודם נסיעתי הייתי כשבוע בוויטי' אשר הטריד אותי ג"כ לא מעט, אח"כ בראשית בואי לפה התחילה הטרדא בדבר ב' שיחי' אשר ידוע לכם וד'

עא

חלקה נדפס בקובץ מכתבים מכתב ו. הוספה למאמר וידעת תרנ"ז (קה"ת תשל"ט) ע' 20, בכותרת: „קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע זי"ע מיום ג' י"ד אדר רנ"ז", ושם שהיא „להרה"ת וכו' ר' משה הכהן הארענשטיין" (גיסו של רבינו). ונשלמה כאן ע"פ כת"י 1310 קנה, א. אגרת נוספת אליו — לקמן תקיז.

בראשית בואי לפה: ראה סה"מ קונ' ח"ב תג, ב: „תחלת חורף תרנ"ז, לרגלי חלישות הבריאות נסע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק עם כבוד אמי מורתי הרבנית שליט"א ועמדי למאסקווא לעסוק ברפואות". ובחנוך לנער ע' 13: „אחרי חנוכה נוסע למוסקבא — מאמר „וידעת, מוסקבה". מתעכב שם עד אחרי פורים, ונוסע לפטרבורג למשך שבועיים. לחה"פ בא לביתו".

שבועות בכי״ו באו ב׳ ד׳ וישבו כמה שעות ובין כה וכה לקח הענין כל הזמן. עתה ת״ל כמעט שנתר׳ לגמרי ויוכל לישב איזה משך קטן. בהמשך איזה זמן תקותינו שיוכל לישב בטוב. והשי״ת יעזור לנו שיהי׳ תמיד בריא אולם.

בדברי בריאותי [. . .] ולע״ע פעולה ניכרת אינני מרגיש רק תקותי על להבא, והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרוב בתוך כו׳.

אמנם תדע גיסי יקירי אשר כל הנסיונות שמביאין על האדם תוכן כוונתם הוא להביאו לגילוי אור עליון היינו לגילוי אלקות שלמע׳ מהטבע עי״ז שיעמוד בנסיון, וכמו בנסיון דאאע״ה באור כשדים שע״י שעמד בנסיון ונתן א״ע לשריפה רק שלא יהי׳ נפרד ח״ו מאלקות, עי״ז בא לגילוי אור שלמע׳ מהטבע והוא שאין האש שורף שזהו גילוי אוא״ס הבלתי בע״ג כי מה שהאש חם ושורף והמים קר ומכבה זהו ע״פ הגבלת לבושי הטבע בהנהגת העולם, אבל מצד אוא״ס הבלתי בע״ג אין הגבלת והתחלקות אש ומים כלל וע״י שעמד בנסיון נגד הגבלת לבושי הטבע ה״ה בא לגילוי אוא״ס שלמע׳ מהטבע שאין האש שורף כלל, כמו״כ הוא בכל נסיון ונסיון שבא לאדם הכוונה הוא שיעמוד בנסיון ועי״ז יראה וירגיש את האור הבלתי בע״ג הוא בחי׳ אוא״ס שלמע׳ מהטבע, והיינו שיראה שלא עפ״י לבושי הטבע יחי׳ האדם כ״א מאוא״ס שלמע׳ מהטבע.

וביאור הענין הוא כנודע דהטבע בגימט׳ אלקי׳ כי שם אלקים הוא מדה״ד והצמצום וכל ההתחלקות וההגבלות משם אלקים, ומשם הוא הטבע, והיינו הטבע אשר הוטבע בכל נברא ונברא כאו״א מיוחד מזולתו, שכאו״א מוגבל בטבעו ומובדל בזה מזולתו, ולפי אופן הזה הוא אופן הנהגת העולם ע״פ הטבע שבכל אחד ואחד כ״ז הוא משם אלקים שמשם בא ההטבעה וההתחלקות והגבלה בכאו״א ובאופן הנהגתם, אמנם נודע כי באמת התהוות וחיות כל נברא הוא משם הוי׳ וזהו דהוי׳ [הוא] ל׳ מהוה.

והענין הוא כי ידוע דהוי׳ הוא בחי׳ הגילוי, והיינו בחי׳ גילוי אור הבלתי בע״ג כי כל גילוי אמיתי הוא בחי׳ בלי גבול בעצם (וההגבלה בהגילוי הוא מצד כח המצמצם והגבול), וזהו דשם הוי׳ הוא מקור האורות, ואור הוא מעין המאור (להיותו דבוק במאור כו׳) וכשם שהמאור הוא א״ס כמו״כ האור והגילוי ממנו הוא א״ס כו׳, וזהו שם הוי׳ שהוא בחי׳ הגילוי משא״כ שם אלקים הוא בחי׳ הצמצום וההסתר והוא העדר הגילוי כו׳ (ומ״ש במ״א דגבו׳ הוא ג״כ בחי׳ גילוי אור

דהיינו [גילוי] בחי' כח הגבול להגביל ולהעלים כו', ובחי' גבורה שבחסד הוא תגבורת גילוי החסדים, אמנם בא בריבוי התחלקות כו') וזה כלל גדול דכל התהוות הוא ע"י התגלות כח הפועל, וא"כ מובן דהתהוות כל הנבראים הוא משם הוי' שהוא בחי' הגילוי, אמנם נת"ל דהגילוי העצמי דשם הוי' הוא בבחי' בלי גבול וא"כ אינו לפ"ע העולם, וא"א שיהי' מזה התהוות העולמות והנבראים כו', הנה התהוותם הוא ע"י אור הוי' שמתלבש בשם אלקים דשם אלקים מצמצם ומגביל את האור דשם הוי' שיהי' לפ"ע העולמות בע"ג ועז"נ שמש ומגן הוי' אלקי' דכשם שהמגן ונרתק מכסה ומסתיר על אור השמש, דאור השמש כמו שהוא לא הי' העולם יכול לקבל וכמארז"ל הקב"ה מוציא חמה מנרתקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נדונין בה שלא יוכלו לסבול תוקף האור (ומה שצדיקים מתרפאין בה, י"ל דהיינו ג"כ לעתיד דוקא שיופשטו מלבושי העולם החומרי ויוכלו לקבל אור השמש העצמי (ופי' מתרפאין היינו ברוחניות כו'), ומעין זה יש גם עכשיו משארז"ל אידלי יומא אידלי קצירי, להיות כי גם ע"י הנרתק הרי אור השמש הוא המאיר כו', ואפשר גם עכשיו העיקר לאותן הראוין לקבל גילוי אור כו') ופעולת הנרתק הוא שמכסה ומסתיר על אור השמש ומגביל אותו באופן שיוכלו העולם לקבל אותו, ונק' האור ע"ש הנרתק אור הנרתק, אמנם באמת הוא אור השמש אלא שמאיר ע"י לבוש הנרתק ויש התגברות לבוש הנרתק על האור עד שאינו מתגלה כפי עצם מהותו (שאינו לפי אופן העולם כנ"ל והוא כמו בלי גבול כו') כ"א לפי אופן מהות הגבלת לבוש הנרתק כו', ולכן נק' ע"ש הנרתק כו', וכמו"כ יובן הנמשל כמ"ש בראשית ברא אלקים, דבאמת הוי' הוא המהווה, אלא דהאור העצמי אינו לפ"ע העולם כנ"ל, ושם אלקים מלביש את האור דשם הוי' ומצמצם ומסתיר עליו ומגביל אותו באופן שיהי' ממנו התהוות עולמות בע"ג, ולזאת נק' ע"ש שם אלקים אם שהוא אור הוי' באמת (ולכן ענין הטבע בעצם הוא למע' מהטעם ודעת וכמ"ש בסש"ב פי"ט וז"ל וטבע זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו בבחי' טעם ודעת) אלא שלבושי שם אלקים מתגברים על האור עד שהאור בא בבחי' גבול ומדה להוות ולהחיות נבראים בע"ג שבכאו"א מהם מתלבש אור הוי' בפנימיותם להחיותם, והם אינם מרגישים שהוא אור מצד התגברות ההעלמות וההסתרים דלבושי אלקים שמעלימים ומסתירים על אור הוי', דהגם שהוא נמשך ומתלבש בכ"מ בכל נברא ונברא מ"מ אינו נרגש מצד העלמות הלבושים הנ"ל, ומצמצמים אותו שיבוא בבחי' גבול ומדה כו' וזהו"ע הגבלת לבושי הטבע מה שכל נברא ונברא מוגבל בטבעו וכן טבע הנהגת העולם בכללו כמו בעסק מו"מ ושיעבוד

הפרנסה כמ״ש יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב שצריך לחפש אחר מסחור ולעסוק בו ולעשות באופן כזה וכזה בפרטי אופני המסחר ע״פ הטבע ושכל אנושי (לא בתחבולות כו׳) ועי״ז ימצא חיות נפשו וכדומה בכל הדברים שבעולם זהו הכל ע״פ הגבלת לבושי הטבע הנ״ל שהם מבחי׳ הלבושים דשם אלקים שמלבישים את אור הוי׳ ומצמצמים ומגבילים אותו ומעלימים ומסתירים עליו כנ״ל עד שיהי׳ באופן כזה.

וכ״ז הוא מבחי׳ אור הוי׳ המתלבש בשם אלקים כנ״ל, אך תכלית הכוונה בכ״ז הוא הנסיונות שבאים מזה ושיעמוד בנסיון ועי״ז בא לגילוי אור עליון שלמע׳ מלבושי הטבע, וע״ז הוא ירידת הנשמה בגוף בעוה״ז הגשמי המוגבלת מאד בהגבלת הטבע וכאן ניתן לה תורה ומצות בכדי לעמוד בנסיון נגד הנהגת הטבע, והוא אשר כאו״א מישראל צריך להזהר בנפשו שלא לעשות מה שאסרה עליו התורה, ובכלל זה המה גזל וגניבה ושקר (ויש בדברים האלו גסות הרע ודקות הרע, ואף גם מי שאינו שקרן בגסות, מ״מ כשיפשפש במעשיו (ואפשר גם בלא חיפוש בנרות) ימצא בו כמה וכמה דברי שקר ויש שאומרים דברי שקר לתיאבון אין אגלייך ווערטיל (ויש הרבה אופנים במין הזה שא״א לפורטם וכאו״א צריך להרגיש זאת בנפשו) ומזה מרגיל א״ע להיות שקרן באמת ח״ו וכמו״כ הוא בגזל וגניבה) ובהנהגת העולם יבוא ליד האדם ענינים האלה לעתים קרובים, וכן בזהירות במאכלות אסורות וכדומה בהסתעפות מכמה ענייני אסורים שבאים לאדם מצד הנהגת העולם כמו בחוש הראות והשמע וכדומה, וכן במה שמחוייב האדם לעשותן בקיום מ״ע בתפלה ותורה בכ״י לכה״פ פרק א׳ שחרית ופרק א׳ ערבית שכל בעל עסק מחוייב בזה, ושלא יעשה תפלתו קבע (שתפלתו דומה עליו כמשאוי ואינו אומרה בל׳ תחנונים ברכות דכ״ט ע״ב) כ״א שתהי׳ קביעות ועיקרית בנפשו (וכמ״ש במ״א בפי׳ תורתן קבע כו׳) ולהתפלל בנחת ובכוונה לשמוע את פי׳ המלות ולהכניס א״ע לתיבות התפלה ובפרט בש״ק להאריך יותר בתפלה ולהתבונן בענייני התפלה ע״פ המבואר בדא״ח ולהוליד בהתגלות בלבו התפעלות אהוי״ר כו׳, וכן בכ״י צ״ל הרגש חיות אלקי בתפלה ובפרט בק״ש ושמו״ע ואז תהי׳ התפלה רחמים ותחנונים לפני המקום וכן בעסק התורה לקבוע עתים ללמוד בכ״י בבקר ובערב בנסתר ובנגלה (ולא רק לצאת ידי חובתו לבד כ״א להיות צוא גיטראגען ולחקקם על לוח הלב כו׳) וכמו״כ בנתינת צדקה כידוע ומבואר במ״א בענין הזה באריכות וכדומה בכל המצות מעשיות להדר בהם כדבעי ועל כל אלה לא יהי׳ הנהגת העולם מונע ומעכב כלל, ע״ז ירדה הנשמה למטה בעולם מוגבל

בהנהגת הטבע מריבוי העלמות והסתרים, וכאן דוקא ניתן לה תורה ומצות לקיימם כנ"ל לעמוד נגד כל המונעים ומעכבים מהנהגת העולם, ועי"ז בא לגילוי אור עליון שלמע' מן הטבע, ועפ"י פשוט הוא מה שיראה שגם שאינו מתנהג ע"פ טבע הנהגת העולם (והיינו מה שהנהגת העולם אינם מונעים לו לתורה ותפלה והוא שגם שעוסק בעניני העולם מ"מ מתפלל בעתו וכדבעי ולומד תו' ונזהר בכל הדברים שצריכים להזהר כנ"ל) אף שהיצר מסיתו שעי"ז יפסיד כו' ומ"מ אינו מפסיד בזה מאומה כלל וכלל (וה"ז דוגמת משנת"ל בנסיון דאאע"ה) ה"ה רואה בזה שיש מה שלמע' מהטבע, וככה לפ"ע עבודתו ויגיעתו בהסרת ההעלמות וההסתרים ובתו' ועבודה כו' יעלה מעלה מעלה ויראה וירגיש בחי' גילוי אור עליון שלמע' מהטבע כו'.

ועל כל הדברים האלה הנני מבקשך גיסי יקירי חביבי שתשים עין שכלך ולבך עליהם פתח לבך ויאירו בה הדברים הנאמרים בצדק ותעשה כמתכונתם ואשריך יהי' בעוה"ז וטוב לך כו'.

ועתה אבקשכם תודיעני נא מבריאותכם ומשלומכם הטוב ומשלום בניכם היקרים יחיו איך הם בבריאותם ואם יש לכם רעים ומכירים בבא"ד. גם תודיעיני נא בדבר העסקים, אם עוד יש עסק הג' ומה נעשה בדבר עסק דגר' ובדבר הג' יודיעני נא הכל בפרטיות לענג נפשי.

אנחנו נתמהמה פה עד כג' שבועות בערך, המכ' גמרתי היום יום ד' כ"ב אדר מפני ריבוי הבאים ואינם מניחים אותי לכתוב כ"א מעט מעט בבוקר, ומזה ידונו אותי לכף זכות על העדר כותבי ע"ע.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשם וגיסך ואחי' דו"ש מלונ"ח תכה"י

בבא"ד: בבארדיטשוב. השוה לקמן בהערות לאגרת קטו, שהי' לו בשנת תרס"ב, זעגמיהל בפלך סמולנסק. ולקמן בהערות לאגרת תקיז, שלפנ"ז הי' בביח"ר סוכר שבפלך קיוב. ובאגרת קפ', שבשנת תרס"ח גר ביאנושפאל.

עוד כג' שבועות: ראה בהנעתק לעיל, ולקמן אגרת עב ואגרת עה, שרבנו נסע ממאסקווא לפ"ב למשך שבועיים, ולחה"פ בא לביתו. וכנראה נכתבה האגרת שלפנינו לפני ההחלטה לנסוע לפ"ב.

עב

[כ״ו אדר תרנ״ז]

ב״ה

הדברים אשר דבר כבודו אתי בדבר ההשכלה בכלל נתן לי הכח והעוז לדבר אל כבודו דברים אחדים בגוף ועצם הדבר. כבר הורה לנו הנסיון לדעת אשר לימוד החכמות חיצוניות המה מקלקלים ומשחיתים את יסודי ועקרי הדת וסיבת הדבר הוא כי טבע לימודי החכמות האלו הוא לעשות את תוקף הישות והמציאות בעצמו המביא לידי תנועות החופש – היפך ההכנעה הבאה מצד העדר מציאות עצמו – וראשית החופש הוא חופש הדת להיות חפשי מקבלת עומ״ש ועול מצות. ומה גם אשר הרבה מהחכמות האלו המה מצד עצמם מנגדים לשרשי האמונה ויסודי הדת (וזה בא בעיקרו מצד מולידי החכמות האלו) והנכנס בהם אי אפשר שלא יבוא לידי כפירה ר״ל באיזה מיסודי הדת או בכולם. וידעתי שיש אחדים אשר לימודם לא פעל על אמונתם וחוזק נפשם בקיום התורה והמצוה כי אין לך דבר שלא יהי׳ בו יוצא מן הכלל, אבל מעטים המה מאד וזה יכול להיות דוקא כאשר יעשה את האמונה לנקודת המרכז בהשכלתו ותהי׳ לו לעמוד חזק שבכחה יעמוד נגד כל גל וגל הבא עליו מצד ההשכלה. ובאמונתו יחי׳ למצוא עצות בנפשו לבאר לו הדברים בדרך שכלי באופן שלא ינגד להאמונה, איך שיהי׳ מאמונתו החזקה לא יזוז זיז כ״ש, אבל אנשים כאלה מועטים המה מאד וע״פ הרוב גם המושרשים באמונתם לא יוכלו לעמוד בבואם אל מבחן ההשכלה והחקירה החפשית ומה גם לעמוד נגד הגלים הבאים עליו הנ״ל. ובצדק אמרו חכמינו ז״ל בספריהם שגם התקירה החפשית של הרמב״ם ז״ל בס׳ המורה היא מטמאת את הטהורים, אמנם נגד זה היא מטהרת את הטמאים, באשר יצאו הדברים מפי איש צדיק ומאמין חזק ותקיף, מסור ודבוק לאלקים

עב

נעתקה מצילום כת״ק, הכתובה בעט עופרת, בלי תאריך ופני׳ בראשה. מצורת הכתיבה ומלשון החתימה „והנני״ (ללא סיום) נראה שהיא כעין טיוטה. ומהתוכן נראה שנכתבה להברון נפתלי הרץ גינזבורג, שעמד בראש חברת מפיצי השכלה. גם נראה מלשון ההתחלה, שזוהי הפעם הראשונה שכותב לו רבנו בנושא זה. ועפמ״ש באגרת שלאחי״ז, אפשר שזוהי האגרת של כ״ו אדר. וכללות הענין מתאים, ומש״ש „בדבר בנין בית הספר בעירי״, שאינו מופיע במהדורא שלפנינו, אפשר שנוסף לאחי״ז. או שנמשך בזה לדברים שבע״פ, כנזכר בתחלת האגרת שלפנינו.

לה' ולתורתו בכל לבו ונפשו, והיא שעמדה לו להתאים ולאחד את החקירה עם האמונה ולזאת יש בפעולתו גם לטהר את הטמאים, לא כן החקירה והחכמה אשר יצאה ממעי הכופרים בה' ובתורתו ומראים כוחם בהשכלתם ובחקירתם נגד האמונה ויסודי הדת, הנה גם בהטוב שבהחקירה נמצא וניכר כח הפועל, ופעולתו לטמא, וכמה וכמה נמצא בהם מהדברי' ההפכים ומנגדים לגמרי ומקלקלים ומשחיתים את לומדיהם בכל עקרי דתם ואמונתם ר"ל.

ואחרי כל אלה מובן אשר הרבנים הגדולים ז"ל שהאמונה והתורה ודעותי' הטהורים היו כל חייהם ואושרם בארץ מגורתם, לא יכלו לעמוד בראש בית מדרש שהלמודים הנ"ל לקחו שמה מקום בראש, ורק מכאב לב נורא הסיב להם התפשטות הלימודיות הנ"ל. ומ"מ נסה הר"ר ישראל סלאנטער ז"ל ונתן לב' מתלמידיו איינהארין וצוקערמאן ללמוד חכמת הרפואה, והי' בטוח בהם שיחזיקו באמונתם ודתם, ובסוף ידוע מה שהי' מהם.

ועתה עלינו להתבונן אנחנו באשר אנחנו יהודים למה לנו להשתדל להביא את אחינו הצעירים לידי לימודיות הנ"ל ולהחזיק בידם אחרי אשר ברור הדבר כשמש שעי"ז יבוא לידי כפירה ר"ל, הי' לנו להשתדל למונעם מזה ולכל הפחות שלא לסייע להם שזה ממש כמו ח"ו תקרובת לע"ז. וביותר אתפלא על פעולת חברי מפיצי השכלה ליסד בתי ספר בכל העיירות וביותר בעיירות הקטנים, בתי ספר לנערים לקחת מאתם מבחר הזמן ביום ללימוד השפה והשייכה לזה, ויחד עם זה לוקחים מהם ההרגש האלקי לתורה ולתפלה ולכל הקדש לישראל, ונשרש בהם שרש פרה ראש ולענה. ומחידוע אשר הנער בן ז' וח' שנה הוא כחומר פשוט ואינו דומה לגדול שכבר קיבל צורה ומעצמו ילך כפי הצורה שנצטיירה בו, לא כן הנער הוא חומר פשוט מוכן לקבל צורה, וגורלו הוא בידי המחנכים אותו, וצריכים להשריש בו שרשי האמונה ולהפיח את זיק היהדות שבו לתורה ולתפלה ולקיום המצוות שזאת תהי' גם צורתו, וגם כי יזקין לא יסור ממנה. ולעומת זה כשמכניסים אותו בלימודיות החיצוניות נצטייר ציור הרע בנפשו והוא ציור חופש הדת שזה מפעולת הלימודיות כאמור לעיל.

ומה גם כי המורים כולם אין בהם יראת אלקים, ורובם המה

בית מדרש . . סלאנטער: בשנת תר"ז הקימה הממשלה ביהמ"ד לרבנים בווילנא, ולחצה על הר"י סלאנטער שתעמוד בראשו. כתוצאה מכך ברח מווילנא לקובנא והקים שם ישיבה.

ליסד בתי ספר: עוד עד"ז לקמן אגרות עג. קב. קיח. רלד. שב. תנד. תפט. תקמה.

פוקרים וכופרים ומעשיהם פועלים על תכונת נפש התלמידים, ועוד יותר בשכלם הנערי ילעג לגמרי לכל דבר דתי, ויאמר דברי׳ אשר כל אדם באשר הוא אדם לא יאמר דברים כאלה, וכ״ז נעשה השרשה בנפשם.

ראשית התייסדות החברא מפיצי השכלה הי׳ בזמן שבארצינו הי׳ ידיעת שפת הארץ מוזרה לגמרי והי׳ מטרתה לחזיק בידי לומדי השפה שיגיע למטרתם, אבל עתה בלי שום השתדלות ועסק ילמד כל נער בעצמו את שפת הארץ אמנם הוא לומד בביתו, ואף גם אם לומד בבית המורה הוא רק בשעות מיוחדות, והעיקר אצל הנער הוא לימוד התורה, והשגחת האב עליו והמורה משתדל למצוא חן בעיני האב, ושומר את עצמו ואת הנער, לא כן בלימוד בית הספר שזה נעשה לעיקר אצל הנער בהזמן ובחשיבות הדבר, ואינו נתון תחת השגחת האב, ובאמת פורק מעליו גם קבלת עול מהאב.

וכל מי שיש לו לב מרגיש מאד מאד ידאב לבו לראות השחתת נפש הילדים הפורקים מעליהם עול מ״ש ועול מצות (ועם זה גם עול ד״א) והולכים שובב בדרך לבם הרע וכ״ז פועל בהם ההשרשה ותכונות נפשם הנעשה בהם מלימוד הבתי ספר ומוריהם. ורוב צער ועגמת נפשי הביא אותי לכתוב לכה״ר אודות זה. ואני תפלה אשר דברי היוצאים ממעמקי לבבי ימצאו מסילה בלבם הט׳.

והנני

עג

[קיץ תרנ״ז]

אחדשה״ט. ביום כ״ו אדר דהאי שתא בהיותי בפעטערבורג כתבתי

ראשית התייסדות . . השכלה: בשנת תרכ״ג, ע״י הברון יוסף גינזבורג (אבי נפתלי הרץ הנ״ל).

עג

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין. וממ״ש ״כה״ר כעומד בראש החברה מפיצי השכלה״ נראה שנכתבה להברון נפתלי הרץ גינזבורג.

כ״ו אדר דהאי שתא בהיותי בפעטערבורג: ראה מבוא לקונ׳ ומעין (ע׳ 18): ״מאז — שבט תרנ״ט — אשר הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק כתב את מכתבו האחרון להבארון גינזבורג, בבקשה אשר חברת ״מפיצי השכלה״ תבקר את הפרוגרמה שלה ותקבל את הצעותיו בדבר המורים והמורות ואופני הלימוד״.

לפני תרנ״ט, אנו מוצאים את רבנו בפ״ב בכ״ו אדר — בשנת תרנ״ז, כנ״ל בהערות לאגרת עא, וא״כ מסתבר שגם האגרת שלפנינו נכתבה באותה שנה.

לכה״ר מכתב ארוך ושמה ביארתי בדבר ההשכלה כמה היא פועלת לרעה על נפשות צעירי עמנו וביתרון על הנערים. ובקשתי מכה״ר כעומד בראש החברה מפיצי השכלה, אשר החברה תמשוך ידה מבתי הספר וביחוד עוררתי בדבר בנין בית הספר בעירי. ואם היות כי דברי לא פעלו ע״ע מאומה, מ״מ באשר הענין נוגע בפנימיות נפשי, באתי עוד הפעם לחלות ולחנן את פני כה״ר על נפשי ועל עירי. כאשר אני רואה בראי׳ חושית שע״י בה״ס הזה יהפך העיר למינות ח״ו, וחופש הדת והפריצות יקננו בה באופן היותר רב, וגם מעט הטובה שבה יהפכו ח״ו, ומובן מה שיהי׳ מגידוליהם וגידולי גידוליהם, ואין לשער כלל מכאב לב הנורא של היודעים את העיר הזאת בשנים קדמוניות ואת הנעשה בה, ואיך שתהפך ח״ו מן הקצה אל הקצה ומרגישים צער וכאב גדול בנפשם שאין לתאר כלל ומה גם להעלות על הכתב. נוסף ע״ז מה שכל מי שלב מרגיש לו יצטער מאד וידאב לבו על השחתת נפש הנערים ובפרט לראות זאת תמיד בעיניו, ולזאת ממעמקי לבבי אקרא ואזעק אל כה״ר יחוס נא וירחם עלינו ועל נפשות ילדי עירנו וימשכו ידם מלתמוך את בה״ס בעירינו הן מחברת מפיצי השכלה והן מהקאמיטעט של הבאראן הירש, וידם אל תהי בנו לרע ח״ו, ויהי׳ נא עתירתי ובקשתי אשר הנני בא בכח התורה והיהדות חשוב ומקובל לפני כה״ר כבקשת האדונות [אש זיו?] ידאוו.

וכה״ר ידיעני לכף זכות על רוב דברי כי אני כותב הדברים האלו בדמי לבי ממש, ואני תפלה אל ה׳ אלקינו החפץ בחיים חיי התורה והמצוה אשר דברי היוצאים מעמקי לבבי יכנסו ללב כה״ר ויפעלו פעולתם הטובה.

והי׳ זה שלו׳ וברכה לכה״ר כחפץ נפשו ונפש תדרשנו לטובה מוקירו מכבדו כערכו הרם והנעלה.

קאמיטעט של הבאראן הירש: מיסד חברת יק״א (ראה לקמן אגרת קב לחברת יק״א), שהיתה בעיקר חברה לעידוד הגירה והתיישבות מתוכננת של יהודים, ולאחר פטירתו של הבאראן הירש, נתמנה הבאראן גינזבורג כיו״ר ועד היק״א ברוסיא, והשתדל שכספי יק״א יוצאו ברוסיא להקמת בתי ספר לחקלאות. וראה מבוא לקונ׳ ומעין (ע׳ 21) דברי רבנו בי״ח אד״ש תרס״ב: חפץ ה׳ בידינו הצליח ואותו המיליאן פראנק — שלש מאות וחמשים אלף רובל — שהקציבה חברת יק״א ע״פ בקשת הב״ג לחמ״ה, הנה בחסדי השי״ת ע״י התעסקותינו נמסר הכסף לבנין בית מטוה בעיר דובראוונא אשר כמה מאות משפחות ישראל בדובראוונא העובדים בבית המטוה מתפרנסים מזה, ולבד זה השפיע הדבר לטובה בכל הגליל.

עד

[קיץ תרנ״ז]

ב״ה

כבוד ש״ב ידידי עוז המפורסם וו״ח נכבד י״א כו׳ מו״ה שניאור שי׳ שניאורסאן

כאשר זיכני השי״ת בנשואי בני יחידי המופל׳ מ׳ יוסף יצחק שי׳ עם ב״ג בת ב״ד הרה״ח מהר״א שי׳ מקעשינוב אשר הוגבל זמן החתונה למז״ט יום ועש״ק י״ג אלול הבע״ל בליובאוויטש, לזאת אקרא נא למאהבי נפשי בא יבא על ראש שמחתי להתעלס באהבים והשי״ת יזכו לשמוח בשמחת בוב״ב שי׳.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידידו עוז דו״ש מלונ״ח

שלום דובער

עה

ב״ה יום ה׳ כ״א מ״א תרנ״ז לפ״ק

כבוד ב״ד ידידי עוז הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה מרדכי דובער שי׳

עד

נעתקה מגוכתי״ק [התחלה וסיום, והשאר — כתב סופר] שבאוסף המכתבים [צילום — לעיל ע׳ 12].
ש״ב . . שניאור: –מוהר״ר שניאור צבי הירש, בהרלוי״צ בה״ר ברוך שמואל בהרח״א באדה״ז.
אגרות נוספות אליו — לקמן עו, עז. קכט.
עם ב״ג . . מקעשינוב: באגרת הרבנית שטרנה שרה נ״ע, מיום א׳ אדר״ח אלול תרנ״ז כותבת (למוהרמ״ד ובנו מוהרש״ז סלונים) בין השאר: אברכם בברכת מז״ט מז״ט בעד קה״ת [–קשורי התנאים] בני יחידי יקירי יוסף יצחק שי׳ עם בת בן דודי הרב ר׳ אברהם נ״י בן מהרי״נ נ״ע מעיר קעשינוב, יתן הש״י עס זאל זיין בשעה טובה ובמולא טבא מיר זאלין זוכה זיין פון אונזער איינציגן קינד שי׳ זעהן גרויס נחת מיט א דור ישרים יבורך. דיא כלה אונזערע איז ב״ה א וויילע זייער א פרומע קינד און מיר האפין אי״ה מיט איר אויספירן אלע רצונות פון אונזערע הייליגע עלטערן זי״ע . . דיא חתונה וועט זיין מיט גליק בחודש אלול תרנ״ז, מיא האט גימוזט אפלייגין אף מער צייט מחמת דיא כלה איז זייער א יונגע קינד.

עה

נעתקה מצילום כת״ק.
מרדכי דובער: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

משלומינו ת"ל כה לחי. מכתבי כ' נכון הגיעוני ומאד מאד אבקש סליחתו על העדר כותבי לכ' כי בפו"מ אין לי זמן פנוי כאשר בטח ספר להם ש"ב הרא"ש שי', ובפרט כעת בהכנה להחתונה למז"ט והטרדות הרגילות הולכים כסדרן בפו"מ אין זמן כלל.

עתה קבלתי מכ' בנו שי' ונבהלתי מראות מהסיבה שקרה לכ' בנקיפת הרגל שלא ידעתי מזה קודם (אפשר כ' זה הרא"ש במכתבו אמנם בקראי אותו רק החצי קראה אותו זוג' תי' ולא החזירה לי המכ' ואפשר מטעם זה שלא אדע ולא אצטער) ות"ל אשר הייתה האפיראצי' בטוב והוטב ת"ל. ומ"מ צריך גם עתה להזהר הרבה בהילוך ומכ"ש ניט נעצן זיא, ובפרט המקוואות שלכם שהם או חמים ביותר או קרים ביותר, ובענינים אלו צריכים להזהר הרבה ויזהר מאד בטבילות וכה"ג, כי כמו שאמרז"ל לענין תענית דמי שאינו יכול להתענות ומתענה נק' כו' כמו"כ הוא בענין הטבילות, והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו ויאמצו שיהי' בריא אולם.

אברכו בברכת מז"ט בעד חתונת בנו שי' יתן ה' שהזיווג יעלה ליפה בכה"פ ברו"ג בדור ישרים וכ' יקבל מהם נחת ועונג די חפצו.

וכאשר זיכני השי"ת לחתונת בני שי' עם ב"ג בת ב"ד הרר"א מקעשינוב אשר תהי' אי"ה למז"ט ביום י"ג אלול הבע"ל, מאד הי' חפצי ורצוני שיהי' כ' על ראש שמחתי להתעלס באהבים. אמנם חשבתי מקודם אשר לכ' היא טרחה גדולה נסיעה כזאת (ובפרט קושי הכניסה לאנשי מדינתם) ועתה מחמת הסיבה הנ"ל כמובן שא"א לו לנסוע השי"ת יחזקו. ולזאת מעומק לבבי אבקשו להזכירנו לטובה ביום החופה ולעשות משתה לקרובינו אוהבינו וידידינו ולברכינו על כוס מלא ברכת ה'. ושלחתי ע"ז לכ' סך כ"ה רו"כ, ע"י ידידנו הר"א פערסאן מקעניגסבערג והשי"ת יעזור לנו שזווגם יעלה ליפה בהצלחה ברו"ג באריו"ש בדור ישרים כפי רצון כ"ק אבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע ושנקבל מהם רוב נחת ועונג די חפצינו בכה"פ.

בצירוף הכ"ה רו"כ הנ"ל שלחתי לו עוד כ"ה רו"כ אשר הי' נמצא

הרא"ש: ה"ר אליעזר שמעון קורנובסקי.
בהכנה להחתונה: השוה לעיל אגרת שלפנ"ז.
בנו: הרב שניאור זלמן סלונים.
נקיפת הרגל: השוה לקמן אגרות קא. שכו.
לענין תענית: תענית יא, ב. אגה"ת פ"ג.
חתונת בנו: ה"ר אליעזר ישראל (ראה לעיל בהערות לאגרת כז — בסופה).
הר"א פערסאן מקעניגסבערג: השוה לעיל אגרת לא, ובהנסמן בהערות שם.

אצלי מח"ד הר"י ברלין עבור כ' לעה"נ. חשבון הסך שני מאות ששלחתי לו הוא מאחי הרמ"מ שי' חמישים מגיסי הר"מ הארנשטיין שי' כ"ה מהרמ"מ מאנעסזאן כ"ה ומאתי מאה. בדבר בנו ש"ב הר"ז שי' לא הי' ביכולתי בשו"א לעשות איזה דבר כי על ידידינו א"א להכביד, ויום יום יש דברי' שונים באמת ענינים גדולי' כ"א ואחד לערכו. והרבה מאד אשר דורשים ומבקשים לכתוב בשבילם, ואני יודע שא"א לכתוב און מיא ויל דאס שטארק ניט ליידין כי כאו"א נותן הרבה ויש לו די למי ליתן. ולעתים קרובים אני מקבל מזה עגמ"נ הרבה מהתביעות והטענות המ[בק]שים לכתוב ולעורר בשבילם ואני מוכרח שלא למלאות רצונם כי אי אפשר כו' כנ"ל. ולזאת אם כי ידעתי גודל הדחקות שלו ונוגע לי לנפשי ובפרט עתה מה שסובל מהעינים ומוכרח לרפאותם אבל מה אעשה כשאין בידי לעשות מאומה הן משל עצמי הן משל אחרים כו'. השי"ת יודע את לבי ונפשי והוא יעזריני שאוכל לעשות משלי בהרחבה.

ש"ב הרא"ש שי' בקש אותי עוד בהיותו פה לכתוב לכ' אולי יוכל לעשות לו טובה אצל אביו שי' בדבר המגיע לו שלא יצטרך לשלם לו כעת, כי צריך לראות איך שיהי' לגמור נשואי בנו שי', ומהנכון שיראה כ' אודות זה ואולי יהי' לו עוד לעוזר לעת הזאת.

בקשתי מכ' להודיעיני מבריאותו ושלומו הטוב, אם נתרפאה הרגל לגמרי ובדבר ענייני הכולל אם הולכי' כשורה אם יהי' לו איזה דבר צריך לפנות לידידינו הרי"י שי' לקרעמענצוג.

מבריאותי אין לי חדשות להודיעו, ידוע לו שהייתי חורף העבר במאסקווא ופ"ב אמנם מעט מאד התועלת [...] והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ונ"ד ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

ח"ד הר"י ברלין: אגרות אליו — לקמן צד, ובהנסמן בהערות שם.
רמ"מ מאנעסזאן: אגרות אליו — לקמן קטו, ובהנסמן בהערות שם.
ש"ב הרא"ש שי' בקש: השוה לעיל אגרת כב, ובהנסמן בהערות שם.
אביו: ה"ר שלום קזרנובסקי.
ענייני הכולל: השוה מבוא פ"ה.
הרי"י: הרב יצחק יואל ראפאלאוויטש.
במאסקווא ופ"ב: השוה לעיל אגרת עא, ובהנסמן בהערות שם.

עו

ב״ה יום א׳ י״ז כסלו תרנ״ח לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ש״ב ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה
שניאור שי׳ שניאורסאן

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי

מכתבו הראשון נתקבל בעת שלא הייתי בביתי, אשר שהיתי בדרכי (שהייתי בקיוב לשאול עצת הרופאים בדבר בריאותי) קרוב לג׳ שבועות ובאתי לביתי על ש״ק העבר. ותמול קבלתי מכתבו הב׳.

בדבר הענין המדובר לו עם בן ידידינו ר״פ ויטענזאן הוא ענין נכבד, מצבו בטוב ת״ל, ובנו הוא יר״א ועוסק בתורה וד״א והוא מוכשר לעסק בעזה״י.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידידו עוז דו״ש מלונ״ח כה״י

שלום דובער

עז

ב״ה אור יום ג׳ ל״ג בעומר תרנ״ח לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ש״ב ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה
שניאור שי׳ שניאורסאן

עו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

ש״ב ... שניאורסאן: אגרות נוספות אליו — לעיל עד, ובהנסמן בהערות שם.

שהיתי בקיוב: ראה חנוך לנער ע׳ 13: „פ׳ חיי שרה נוסע לברדיצוב וקיוב להשתתף באסיפה חשאית, אשר הוזמנו אליו כעשרה איש באי כח ווילנא ריגא קאוונא בריסק אדעס פטרבורג מוסקבא חרקוב. מבקר ציוני הבעש״ט ההי״מ אדמוה״ז ואדמו״ר האמצעי. משם נסע לפטרבורג ומוסקבא על משך ימים אחדים״. והשוה לקמן — בהערות לאגרת פב.

עז

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

ש״ב . . שניאור: שניאורסאהן. אגרות נוספות אליו — לעיל עד, ובהנסמן בהערות שם.

מכתבו נכון הגיעני וקיימתי בקשתו. ובודאי צריכים לנסוע אתה לחו"ל לאיזה באד שיסכים הפראפ' דחו"ל. והשי"ת ישלח לה רפו"ש בקרב בתוך כו'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וש"ב ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

עח

[תמוז תרנ"ח]

ומה ששאל בסש"ב פל"ג לפי"ד מ"ש וכולא קמי' כל"ח קאי גם על העולמות שהם כלא ממש, ועז"א ויחודו האמיתי, היינו בחי' ד"ע דביטל הנ"ל הוא ביטול דיחו"ע שזהו הדיעה האמיתית, ואמת הוי' לעולם, וד"ת עם שהוא ג"כ אמת מ"מ עיקר הדיעה האמיתית היא הדיעה העליונה בחי' יחו"ע, ונתבאר הענין בכ"ד וקצת בד"ה חכלילי עינים מיין ובד"ה והי' אור הלבנה רנ"ד, ובהעבודה י"ל כמ"ש בסש"ב ח"א ס"פ י"ג.

ומה ששאל באמ"ב בפה"ש פי"ג באמת הקמיצה והפתיחה היא בהנקודות עצמן, ולא תנסה על תיבת קמץ או פתח שהמ"ם והפ"א יבלבלו לך, כ"א תנסה על אות אל"ף (ועמ"ש בסידור שער התקיעות ד"ה להבין ענין תקיעת שופר דאות א' הוא הממוצע בין קול לדבור, ולכן עיקר הנסיון באות א') היינו אות א' לבד ואז תראה דכשתאמר אָ תקמץ השפתיים וכשתאמר אַ תפתח השפתיים.

לנסוע אתה: כנראה המדובר בבתו מרת מוסיא, שנפטרה לאחי"ז בי"ט מר"ח תרנ"ט (ראה הצאצאים ע' 269).

נדפסה ב„המשפיע" ע' סח, בכותרת: „מענה לשואל תמוז תרנ"ח".

עט

[אלול תרנ"ח]

... והעיקר בלימוד התורה הנגלית, ואינו מספיק לימוד החסידות לבד, כי א"א לאדם לחיות על יין לבד, כ"א על הלחם יחי' האדם (והמוצא פי הוי' שבלחם י"ל דהיינו שידע שהוא חכמתו ורצונו ממש שלמעלה מגדר תפיסא והשגה דלית מח' תפיסא בי' ובחכמתו ורצונו, ובחסד ה' עלינו אשר בחר בנו כו' ונתן לנו את חכמתו ורצונו שיותפס ויושג אצלינו בתורתו ית', וזה ביותר בהתורה הנגלית דוקא בהלכות דתורה שבע"פ בגמ' ופוסקים כמ"ש בלקו"ת בהביאור דלא תשבית מלח, ובהתבונן האדם בהנ"ל שהוא חכמתו ורצונו ממילא לא יתעקש בלימודו לגלות פנים בתורה שלא ע"פ האמת, היינו שלא ירצה לומר פשט מעוקם (און אז מען וויל ניט זאגען קרום העלפט השי"ת אז עס פאלט ארויף גלייך) ועוד לרצות להעמיד על שלו אף גם כשיבין בעצמו שאין זה הפשט הישר, כי"א כל תפצו ומגמתו יהי' לידע את הפשט והכוונה האמיתית שזהו אמיתית חכמתו ית'. גם בהתבוננות הנ"ל ישרש בלבו וטבעו שלא להתגדל ולהתייהר ולא לקנטר עם חבירו בהתורה שלומד, וועלן [חאפין] דעם אנדערין שהוא אינו יודע את הפשט או את הדין ואני יודע, שזה היפך חכמתו ורצונו ית' (כידוע דחכ' הוא ביטול, וההגדלה והקינטור הם תכלית הישות) ובפרט עם חכמתו ורצונו ית' יעשה הפכים ח"ו. ובהתבונן האדם בזה יחרד לבו בקרבו, ועמ"ש בסש"ב ס"פ כ"ד, וי"ל דכאן עוד יותר, דשרש התורה למעלה משרש נש"י, הגם דשניהם שרשם מחכ', מ"מ גדלה מעלת התורה הרבה דאורייתא וקוב"ה כולא חד ממש כמ"ש במ"א) והלחם צריך שיאכל בטוב טעם ודעת, דכמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו (קרביים) ממש ונתהפך שם (דוקא) להיות דם ובשר כבשרו ואז יחי' ויתקיים (בלבו ומוחו) כך בלימוד התורה צריך שיכניס בתוך תוכו.

עט

נדפסה ב„המשפיע" ע' סט, בכותרת: „אלול תרנ"ח, מענה על הרצאה בדבר אחד התלמידים יחי' שהרבה בלימוד החסידות, ודוקא בעניני השכלה, ואז עוד טרם הוסדר לימוד חסידות ארבע שעות (מעלת לימוד הנגלה)".

ע"ד ההרצאות בדבר התלמידים באלול תרנ"ח — ראה אגרת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (התמים ח"א ע' כד): ביום השני ח"י אלול תרנ"ח באו השמונה עשר תלמידים עם מורם הרש"ג . . בו ביום נצטויתי מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לסדר רשימת התלמידים, ולהעתיק על פתקא של כל אח"א מהתלמידים השו"ת שהיו בחליפת המכתבים עם המשפיע הרש"ג במשך שנת ישיבתם בזעמבין".

ומ"ש ואז עוד טרם הוסדר כו' — ראה לקמן אגרת פה, ובהנסמן בהערות שם.

ובכח התורה ילך בדרך הטוב והישר בכל מדותיו, היינו לעזוב את הבערות והנערות והבהמיות הטבעית, להיות סו״מ וע״ט ובמעלות והנהגות טובות בינו לבין קונו ובינו לבין חבירו, ואזי יחי׳ בתורתו בלבו במוחו להוסיף אור להאיר עיניו באור התורה להבין ולהשכיל כו׳. וכ״ז כשלומד מתחלה בטוב טעם ודעת ונתקיים הדברים בלבו ומתאחדים אתו, וזה ביותר בלימוד התורה הנגלית, וטעם הדבר כי התורה הנגלית עיקרה בחי׳ שוב והנסתר עיקרה בחי׳ רצוא, וא״א להאריך בזה במכתב.

וצריכים להרבות בלימוד הנגלה, וכל הכוונה בלימוד החסידות לבד מצות ידיעת אלקות גדלותו ורוממותו ית׳ וידיעת סדר השתל׳ שפי׳ (?) העיקר הוא בלימוד החסידות, הנה הכוונה שירבה בלימוד התורה הנגלית ושיהי׳ הלימוד כדבעי למהוי ככל הנ״ל, ויהי׳ נזהר במצות מעשיות בסו״מ וע״ט בפו״מ, ואם באחת מאלה אינו כדבעי שאינו לומד ומפנה לבו לבטלה, או שהלימוד אינו כדבעי, או שאינו נזהר במצות מעשיות, גם לימוד החסידות לא ירצה, כי אין חכם כבעל נסיון, שהנסיון מאמת אמיתיות החכמה, עד״מ אחד שממציא בחכמתו איזה מכונה (מאשין) לקצור או לטחון עד״מ, וחכמתו ושכלו מחייב כשתהי׳ כך וכך יבא המכוון היינו הקצירה או הטחינה, ואח״כ כשעושה המכונה אם באה הקצירה והטחינה בפועל ע״י המכונה ההיא ה״ז מאמת חכמתו, שהחכמה אמת, וא״ל הרי כל חכמתו אינו אמת, הרי הנסיון מאמת אמיתיות החכמה, וגם אמיתיות החכמה הוא דוקא כשמתקן איזה דבר בחכמתו, כמ״ש במ״א באריכות, וכך הסוף מעשה בלימוד התורה וקיום המצות זהו הנסיון שמאמת אמיתיות לימוד החסידות, ואם אינו לומד או שאינו נזהר במצות מעשיות ח״ו גם לימוד החסידות אינו אמת ולא ירצה ה׳, כ״א שתפעול הטובה בתורה ומצות כו׳.

פ

ב״ה אור יום ד׳ ג׳ מ״ח תרנ״ט לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ש״ב ידידי עוז הרב המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳
מו״ה שלמה יהודא ליב שי׳

משלומינו ת״ל כה לחי. מכתבו מיום ז״ך אלול נכון הגיעני בערב חה״ס לגודל קו״ר אשר נודעתי משלומו. לא כתבתי לו כל משך העת שקבלתי מכתבו הראשון כי טרדותי רבים המה ואינם נותנים לי מנוחה כלל כאשר כ״א ש״ב הר׳ שי׳ רואה היטיב. ועתה בכחות לקחתי לי עת לכתוב לו אף בקוצר אמרים. והוא שיתחזק כבודו ויעשה מלאכתו מלאכת ה׳ בבטחון חזק בהשי״ת אשר יהי׳ בעזרו ויעשה חיל, ויבוא אותו לביתו לאה״ק בחו״ש ובכל הטוב ברו״ג, וימלא השי״ת כל משאלות לבבו לטוב ברו״ג.

בערך עוד חודש ימים או יותר מעט יהי׳ אצלם ידידינו הנכבד הַ אַברך שי׳ אשר הי׳ ש״ק העבר פה ויקבל ע״י פ״ש מכ״א שי׳ ומאתנו.

אביו שי׳ נסע היום מפה לקאפ׳ ומשם יסע לקיוב, השי״ת יצליח דרכו. ואבקשו להודיעני משלומו ומכל הנעשה אתו לטוב ויענג את נפשי.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

פ

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.
שלמה יהודה ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.
כ״א ש״ב: =כבוד אביו שאר בשרי הרב אליעזר שמעון קורנובסקי.
אברך: לקמן אגרת קד נזכר „רלו״י אברך למאסקווא״. ועד״ז לקמן קיג „במאסקווא . . אברך״.

פא

[טבת תרנ״ט]

אמנם בענינים רוחניים צריך תיקון הרבה ועודינה רחוק הוא מהתחלת מעלות חסיד (בהסתעפות מזה בתפלה ותורה וההנהגה בענינים פנימיים כו׳) ואם כי חוזר הוא בע״פ המאמרים הנאמרים בש״ק, וגם לומד בפנים, אך הלימוד הוא מעט, וגם המעט לא פעלה פעולתה, כי אין לו עדיין דעת נוטה לעצם הענין, וממילא כל מה שלמד עומד דבר בפ״ע.

אבל באמת אין לו בעצם אשם בדבר, כי הוא עודינו נער רך בשנים, ולא ניסה כלל לילך בדרכי העבודה בהיפך הטבע. אך עיקר סיבת החסרון הוא העדר מדריך טוב ומועיל, וחסרון זה הוא חסרון הניכר, ונוגע לו בעצם נפשו ממש.

עלינו לדעת אשר לא כדורות הראשונים דורות דעתה. בזמן הזה צריכים השתדלות עצומה והשתכלות גדולה להשכיל אל דל (ילד מסכן וחכם כו׳) לעוררו וליתן לו כח ועוז להתגבר על הזקן וכסיל אשר קדם טעניתי׳. והטענות הם בזה״ז באופן אחר לגמרי מזמנים הקודמים. וא״א להתנהג עתה בשב ואל תעשה, כ״א בקום ועשה בהשתדלות עצומה.

פא

נדפסה ב„המשפיע״ ע׳ עא. ונמצאת בכת״י 221 צז, ב — בכותרת: „(העתקתיו מגוף כת״ק א״ש) טבת תרנ״ט, מענה על הרצאה פרטית דבר אחד התלמידים שלא היתה הנהגתו עולה יפה״. ועה״ג נרשם „ז, פרק בהדרכה״. ואולי שייך למאמר כללי החינוך וההדרכה, שכתב בקיץ תרנ״ח, ונדפס בקונ׳ ח״י אלול ה׳תש״ג (ע׳ 53 ואילך). וראה גם לעיל אגרת עט.

פב

ב"ה יום ה' ח' שבט תרנ"ט לפ"ק
פ"ב

כבוד ש"ב ידידי עוז הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם י"א
כו' מו"ה שניאור שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני בדבר נסיעתו לפה. אינני יודע אם העת מוכשר לו עתה, והעיקר כאשר אנ"ש אינם רוצים בואו לפה עתה לא יהי' שבע רצון מבואו ויראו שיסע בהקדם ואינני יודע אם זה לטובתו. אם כי בד"כ אין לחשוב בפה גדולות, כי כידוע יש בפה כעת הרבה פירוד לבבות בדבר השו"ב ובדבר רב, ואנ"ש הם רק אנשים מיוחדים כד' וה' בערך, ועם אחרים אינם יכולים לדבר כלל מטעם הנ"ל. וכבר דברתי אתם בקצרה ואי"ה בהמשך זמן היותי פה

פב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

9"ב: ראה חנוך לנער ע' 13: „לרגלי בריאותו וע"פ דרישת ענינים הצבוריים נוסע בחדש כסלו לפטרבורג ונשאר שם עד אחר הפורים". ולא נתפרש כאן מה הם הענינים הצבוריים.

באוסף המכתבים נמצאים שלשה מכתבי הרצ"ה רבינוביץ מקאוונא (בהג"ר יצחק אלחנן) מאותה תקופה, אל ואודות רבנו, בעניני עסקנות הכלל. גם הם נכתבו ברמז, מ"מ יש ללמוד מהם על מצב הדברים בימים ההם:

א) להרא"מ מאדייעווסקי, מכ"א אלול תרנ"ח:

בתשובתי על יקרתו מאתמול אודיע לכת"ה אשר הרש"ב נ"י לא הודיעני את המקור מהידיעה שבאה אליו, ודבריו היו סתומים כי נודע לו זאת ויותר לא כתב לי מזה, ואבקש בזה את כת"ה כי אם יתוסף לו איזה ידיעה מדבר זה קודם ידיעתו אשר ייטב נא להודיעני, ואחזיק לו תודה על זה, וד' יגן בעד תוה"ק ולא תמוש מפי זרעינו עד עולם.

ב) לרבנו, מי"א ניסן תרנ"ט:

כבוד ידיד ד' וידי"נ הרב הגאון הנודע משגב חסידא ופרישא בנש"ק פאר הדור כו' כקש"ת מו"ה שלום דוב שליט"א . . . ימי החורף עברו בדומיה חרישית באין אומר ומעשה לטובת היתומים, בהיות הדר"ג במקום המעשה בטח לא נכחד מאתו כל אשר ידובר אודותם ותקותם לימים יבואו, ואסיר תודה אהי' לכ"ק אשר יכבדני במכתבו ויודיעני השקפתו על כל הדברים העומדים על הפרק, הן מדברים הנוגעים לשאלת המח' והכלכלה והן מהנוגעים לרוחניות, וכן דעתו הגדולה והרחבה ע"ד נחיצות ההתעוררות לרוחתם ולישועתם ברו"ג, ודברי קדשו יהיו לי לקו ולמשקלת באופני המעשה לטובת היתומים.

ג) תוכן דומה להר' מאדייעווסקי מי"ב שבט תרנ"ט, ומוסיף:

מה זאת אשר רמז כת"ה כי בפרט אחד בדבר הר' נידונים שם, מטובו להודיעי אל מה ירמזון מליו ואהודנו על זה . . בשובו לשלום בד' לתמן יודיעני נא בטובו, וייטיב נא להגיד שלום וברכה בשמי לכ"ק הרה"ג תפא"י שליט"א.

שניאור: כנראה — סלונים, מתוכן הענין נראה, שנסע אז לחו"ל לאסוף כספים, ורצה לבקר למטרה זו גם בפ"ב, שרבנו שהה שם באותה שעה.

אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

אראה אי״ה לעוררם בזה שיתנו. ומה שרוצה להתראות גם אני רוצה להתראות עם כ׳ ובטח יהי׳ אי״ה בליובא׳ וניתראה אי״ה.

אמנם מה שרצונו לידע לאיזה מקומות יסע באמת אינני יודע מה לייעצו בזה. בד״כ מסת׳ צריך לנסוע לריגא ומדי עברו צריך לעמוד בד״ב, ובד״כ צריך להיות במקומות הגדולים אפשר נכון שיהי׳ בקיוב וכדומה בערי מינסק וויטעבסק, והשי״ת יעזור לו ויצליח דרכו.

מבריאותי אכ״ח להודיעו, אני עוסק בהדברים כפי שמצווה אני מהדאק׳ ולע״ע אין פעולה ניכרת. והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳. ונא להודיעיני משלומו ואיך נחלט אצלו בדבר נסיעתו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

פג

ב״ה אור יום ב׳ כ״ו שבט תרנ״ט לפ״ק
פ״ב

כבוד ש״ב ידי״נ הרב המפורסם ווח״ס י״א כו׳ מו״ה דובער שי׳

מכתבי כ׳ נכון הגיעני. בדבר בריאותי השינה הוטב אצלי ת״ל. והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

בד״ב: בדענאנבורג (דווינסק).

סג

נעתקה מצילום כת״ק. ואפשר חסר סיום האגרת.
דובער: רייך. אגרות נוספות אליו — קז. קח. קכג. קמא.

פד

[לתלמידי זעמבין]

מאד הנני נהנה מהידיעות שאני מקבל בדבר הבחורים יחי' שלומדים בשקידה בנגלה ודא"ח (בטח מתפללים ג"כ כדבעי לעת מן העתים עכ"פ כי כל האומר אין לי אלא תורה כו' כידוע) והשי"ת יעזור להם ללמוד וללמד א"ע (עמ"ש בסש"ב פכ"ט) וכענין מלמד הבקר כו' ללמוד ולהדריך את הנה"ב לאכפיא אותו שלא להמשך אחרי הדברים החומריים שהגוף והנה"ב מחמדתן הן במח' והן בדו"מ כ"א להיות כפוף ובטל להנה"א במדו"מ עכ"פ וילך בדרכי דרך ה' כו' ואין חכם כבעל הנסיון היינו שבכח חכמתו פועל לתקן דבר בפו"מ שזה מאמת אמיתת חכמתו (שזהו"ע הנסיון לבחון אמיתית הדבר וכידוע בענין כי מנסה כו') ולזאת כאשר פועל פעולה לתקן את הנה"ב זה מאמת אמיתות לימוד תורתו כו'.

ויהי' השי"ת בעוזרם שיהי' מעבדי הוי' באמת בכל פרט.

יום ד' פ' תרומה תרנ"ט

פה

[תרנ"ט?]

בהיושבים מכבר יש שלימוד דא"ח הוא אצלם כטפל ומכ"ש שאין נותנים נפשם ע"ז וממילא אינו פועל בנפשם מאומה (לבד הפרומקייט טבעיית מי שיש בו) והוא נגד הכוונה כי תכלית הכוונה הוא לימוד

פד

נדפסה בקובץ מכתבים מכתב טז. ס' המאמרים תרנ"ט ע' רלג. "המשפיע" ע' עא. ונשלמה ע"פ כת"י 221 פה, א. 708. 1201 קכ, ב. בכמה מהנ"ל נרשם "מה ששלח כ"ק אדמו"ר שליט"א מפ"ב לזעמבין לבחורי חמד היושבים שם, שנת תרנ"ט לפ"ק". וב"המשפיע" שם "טבת תרנ"ט. מענה על הרצאתי בדבר שקידת התלמידים יחיו בלימודם (ברכה)". והשוה אגרת שלאח"ז.

פה

נעתקה מכת"י 512. 1310 קפג, א בכותרת: "מש"כ אדמו"ר שליט"א לזעמבין ע"י ר' הענדיל ז"ל". הר"ה נפטר ט' טבת תר"ס. ומ"ש "היושבים מכבר" נראה שכבר עבר משך זמן מעת התחלת הלימוד בישיבה — בשלהי תשרי תרנ"ח. והשוה אגרת שלפנ"ז.

הדא״ח ואם שהוא בזמן פחות מלימוד הנגלה (ערך שליש לגבי ב׳ שלישים) אבל שיהי׳ בקביעות בנפש ויעשה הזזה בנפש בתיקון וזיכוך המדות שזה יסוד האדם כידוע וע״ז נתייסד החזקת הבחורים שיעסקו בדא״ח ובעבודה (ושלא להטעות א״ע ואת זולתו) לא בשביל לימוד הנגלה לבד ולזאת יתקנו דרכם ומעשיהם יקרבום כו׳.

הרש״ג ישגיח גם על לימוד הנגלה שלהם והמה יהי׳ כפופים ובטלים אליו, והבחורים שיכולים ללמוד ילמדו כאו״א איזה שעות עם הבחורים הפשוטים וכפי שיצרפם ויחברם הרש״ג שיחי׳.

פו

[יו״ד תמוז תרנ״ט]

בעז״ה
ליובאוויטש

בדבר שאלתם אודות הציונות והבאנק שלהם. הנני להשיב להם בקצרה, הנה גם אם היו האנשים האלה שלמים עם ה׳ ותורתו וגם הי׳ מקום לחשוב שישיגו מטרתם אין לנו לשמוע להם לדבר הזה לעשות את גאולתנו בכח עצמינו, והלא אין אנו רשאים גם לדחוק את הקץ להרבות בתחנונים ע״ז (רש״י כתובות ד׳ קי״א ע״א ד״ה שלא לדחוק ועמ״ש במד״ר שה״ש פ״ו ע״פ השבעתי אתכם) וכ״ש בכחות ותחבולות גשמיים, דהיינו לצאת מהגלות בזרוע אין אנו רשאים ולא בזה תהי׳ גאולתינו ופדות נפשינו. ובפרט שהוא נגד תקותינו האמיתי כי כל צפיותינו ותקוותינו הוא שיביא הקב״ה לנו מ״צ בב״א ותהי׳ גאולתינו

שליש לגבי ב׳ שלישים: א״כ נכתבה לאחר אגרת עט דלעיל ש.אז עוד טרם הוסדר לימוד החסידות ארבע שעות״.

הרש״ג: ה״ר שמואל גרונם אסתרמאן, המשפיע בסניף זעמבין.

סו

נדפסה בקונטרס אור לישרים (ורשא תר״ס). הכתב והמכתב (נ.י. תרע״ז). והוגהה ע״פ צילום כת״ק [החתימה; והטופס בכת״י הר״ש טופר].

תאריך האגרת לא ניתנה שם ושם, רק בהיום יום (ע׳ 8) ובחנוך לנער (ע׳ 11) כתוב שהמכתב הוא משנת תרנ״ט, ובהעתקה אחת שבאוסף מונדשיין נרשם בתחלתה: ״י״ד באלול ה׳תרנ״ט. העתקת מכתב אדמו״ר רש״ב מליובאוויץ, נשלח להאי גברא רבא חסיד וי״א מהרי״ צערטקאוו מחערסאהן — יו״ד תמוז תרנ״ט [ובטופה] דאמינאוועט על נהר בערעזין, י״ד אלול התרנ״ט; הרי שנכתבה האגרת ביו״ד תמוז, ונעתקה בי״ד אלול תרנ״ט. ומ״ש בקונ׳ ומעין (ע׳ 45) ״במכתבו הכללי דשנת תר״ס היינו שנדפס באותה שנה, וכנ״ל.

ע"י הקב"ה בעצמו כמ"ש במד' תהלים ע"פ כי עמך מקו"ח כי גם בהגאולה שהי' ע"י משה ואהרן לא היתה גאולה שלימה וחזרו כו' וכ"ש הגאולה שע"י חמ"ו כו' גם שעשו מעשיהם ע"פ נבואת ירמי' וע"פ נביאים האחרונים שהי' עמם, ובהגלות הזה עלינו לצפות רק לגאולתו וישועתו של הקב"ה בעצמו שלא ע"י בו"ד ותהי' גאולתינו שלימה.

עוד זאת באמת כל עניניהם יסודתם בדמיון לבד, כי חפצם בלתי אפשרי לבוא לידי פעולה באשר לא יהי' ע"ז הסכם בשום אופן וגם אנחנו מצד תכונתינו אין אנו מסוגלים לזה, ורק שוחד החופש והשררה מעוור עיני המתעסקים הראשים בזה ואחריהם הכסלים בחשך ילכו.

והעולה ע"ז אחרי אשר המתעסקים הראשים בזה המה מנגדים גמורים לה' ולתורתו וכל חפצם ומגמתם הוא לפרוק עול התורה והמצות ולהחזיק רק בהלאומיות וזה תהי' יהדותם, כאשר יצא לא מכבר אחד מראשי החברה מיוחדים שבהם במאמר גלוי לחרף ולגדף את כל היהדות לעיני כל ישראל ויעיז ויאמר לעין כל אשר לא המקיים תומ"צ הוא יהודי כו', ועל הרבה ממצות התו' אומרים יסכרו פיהם שהמה חרפה ר"ל לישראל וזה רוצים להשריש בלב הנערים בהחינוך שרוצים לכבוש תחת ידם בבתי ספר שלהם, למען השרש בהם רעל וארס הכפירה ר"ל בתומ"צ ורק הלאומיות יהי' דגלם, וכאשר העיז אחד מראשיהם לעשות תורה חדשה, והוא חמשה חומשי תורה, אך לא כמו שנמסרה למשה מסיני. כ"א דילג הרבה פסוקים והרבה פרשיות ודינים אשר לא ישרו בעיניו, וידו נטוי' להדפיס התורה החדשה הזאת, וזה ילמדו עם הנערים בבתי הספר וזאת תהי' אחת מפעולת הבאנק לייסד בתי ספר לנערים לחנכם בדרך הנ"ל. ועד אשר יעלה בידם לבנות בכח הבאנק את הריסות ארצינו לתקן דרכים ומסילות ויתר הדברים האמורים בהפראגראמע שלהם יתנו כחם על חינוך הנערים והקולטורי' בכלל להשריש בהנערים וצעירי הדור שרש פורה ראש ולענה. ושלוחיהם כמותם המה המטיפים הציונים אשר ידרשו באזני ההמון דרשות של דופי ומדברים סרה על נביאי ה' גם על משה רבינו רבן של כל הנביאים ככל העולה על רוחם אוי לנו שכך עלה בימינו. וכל אמצעי שימצאו להטות לב ההמון לדעתם ורוחם, אין לזה שום מניעה ועיכוב כלל ואין מעצור לרוחם הרע באשר באמת רובם חפיצים להסיר ח"ו לב ישראל מאת הוי' ותורתו ולהשפיל בעיניהם את כל קדשי ישראל שזה חפץ הראשים וגופא בתר רישא גריר. ואם ח"ו יעלה בידם להחזיק בהארץ כמו שמדמים בנפשם יטמאו וישקצו את הארץ בשיקוציהם ובמעלליהם הרעים ויאריכו בזה ח"ו את אורך הגלות.

ואחר כל הדברים האמיתים האלה התבוננו אתם אחינו היטיב האם באנשים כאלה חפץ ה' והאם על ידן תהי' ישועתן של ישראל לא, לא נקבל זה בשום אופן גם את טוב האנשים האלה נזרוק לפניהם, לא בטוב הזה אנו חפיצים, כ"א בהטוב אשר יתן לנו ה' ע"י קיום התומ"צ כמ"ש אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם כו', בזה אנו חפיצים ולזה כל תקוותינו, והמסייעים בידי הציונים הנ"ל עתידים ליתן את הדין, כי מחזיקים המה ידי מחטיאי הרבים. ולזאת מי לה' ולתורתו לא יתחבר לעושי רעה ולא יתן ידו אליהם, אדרבה ינגד להם בכל מה דאפשר, ועד אשר יהי' הרצון מאת ד' לגאלינו עלינו לקבל עול הגלות לכפר על עוונותינו, ועלינו להתחזק ולעמוד נגד כל גל וגל ולהיות אמיץ וחזק בקיום התורה ומצות אשר זאת ה' דורש מאתנו, ולקוות אליו ית' כי קרובה ישועתו לבוא ויביא את מ"צ בב"א, ואם יתמהמה חכה לו, ובנו הדבר תלוי בתיקון מעשינו והשי"ת ירחם עלינו, ויחוש וימהר גאולתינו בב"א.

ומה שטוענים הציונים למה לא יעמדו היראים והחרדים בראש, א) איך יעמדו היראים בראש תנועה המנגדת לכללות אמונתינו בענין הגאולה האמיתי' כנ"ל, ב) היראים לא יוכלו להשתתף עמהם, כי המה לא ישמעו לדברי היראים בעניני הדת והחינוך, ויעשו זר מעשיהם כחפץ החופש הנטוע ומושרש בנפשם, ועוד יעיזו לומר שגם היריאים מסכימים ע"ז. והרבה מהמון אחב"י יאמינו בתמימות שכל מעשיהם הוא גם בהסכם היראים והחרדים. ואם יתחלקו מאתם אח"כ ויצעקו מרה נגדם (אם יתנו לדבריהם מקום במכה"ע) לא תפעול כ"כ התחלקותם נגד השתתפותם הקודמת, וכאשר אנו רואין עתה שאחד מהגדולים שלהם יצא ונתחלק מהועד הפועל לנגד להם, ומ"מ לא פעל התחלקותו והתנגדותו עתה מה שפעל קודם ההשתתפות שלו. ג) באמת המה אינם רוצים כלל שישתתפו היראים אתם מפני שמ"מ יעמדו לנגדם בדרכם הרעה שבחרו להם (לפרוק מעליהם עול התורה ומצות לגמרי וכל יהדותם יהי' רק הלאומיות כנ"ל). וכאשר באסיפת וארשא דרשו הרבנים שאל וועד הפועל יהי' גם וועד רבנים לא הסכימו ע"ז בשום אופן, ושלוחי הדין שלהם, המה הסופרים יצאו במכ"ע במאמרים נגד הרבנים ועשום ללעג וחרפו אותם שהרבנים העיזו בנפשם לדרוש כזאת. ועוד בלשונות כאלה. ומזה נראה בעליל שאינם רוצים בהשתתפות היראים שלא להפריעם ממחשבתם הרעה. והשי"ת יפר עצתם ויקלקל מחשבתם.

ומה שטוענים עוד שהמה עושים ומעשים לטובת עמם והיראים

יושבים בחיבוק ידים ואינם עושים מאומה, נראה מה עשו המה לטובת עמם, ולא נדבר בהציונים אשר במשך קרוב לשלשה שנים שנתעוררה התנועה הציונית לא עשו דבר וחצי דבר לטובת אחב"י, רק אחת פעלו שנסגרו חופי אה"ק לפני כל היהודים יהי' מאיזה מדינה שיהי' ואינן מקיימים שום קנין בית או קרקע ע"ש אחינו ב"י שאינו תחת חסות תוגרמה אף גם הישינים (עוד מאז התחילה החברה חובבי ציון נסגרו חופי אה"ק לפני יהודי רוסי' ורומיני' ונאסרה קניית קרקע ובתים ליהודי כל הארצות (לבד מאנשי תוגרמה) הבאים מחדש כידוע לכל כמה סבלו רבים מזה, והפסידו מעותיהם בענין רע, וכאשר נתעוררה התנועה הציונית נאסרה הכניסה לכל היהודים, וכן נאסר הקנין גם להישינים) אשר בזה הרעו הרבה מאד לאחינו היושבים שמה מכבר, וע"י נעשה הבדל בין יהודי לא"י שלא הי' כזאת מקודם, והורידו והשפילו בזה כבוד אחבנ"י בעיני תושבי הארץ. וכ"ז עלה לישראל בדמים הרבה תחלה בחצאי השקלים שקבצו, ואח"כ בהאקציעס שאספו ממון רב ולא פעלו שום דבר רק רוצים שנאמין בהם ובהבטחותיהם ורק עזות מצחם הוא שתועיל להם לתבוע מזולתם בשעה שהמה הרעישו את העולם ואספו סך גדול, וגם הוציאו ולא עשו מאומה לטובת אחב"י.

אמנם גם חברת חובבי ציון באדעס שנתייסדה זה כעשר שנים מהממשלה, נראה מה עשו המה לטובת אחב"י, הדבר האחת שפעלו לטובה הוא התייסדות הקולאניא קאסטיניא, וכפי שנודע לי מאיש נאמן ביותר שיודע היטב את הקולאניא הנ"ל ומכיר היטב את אנשי', יש בקולאניא הזאת רק שבעה משפחות, אין להם בתים (כ"א בנינים מנסרים) רק מה שניתן להם עבור יגיעתם בעבודת האדמה – פראנק וחצי ליום לכל עובד (וההכנסה מתוצאת הארץ שייכה להחברה) והמה עניים מרודים, ועוד מחזיקי' איזה משפחות במספר מועט בקולאניא פתח תקוה. זהו טובתם שעושים בכלל ישראל. וטובות והחזקות כאלה עושה כל רב וכל בעה"ב בעירו שמחזיקים ידי בעה"ב נמוכים באופן שלא יצטרכו לקבל עוד (לא כהקולאניסטן באה"ק שצריכים תמיכה תמידיות, גם הקאלאניסטין של הבארון שנתן לכאו"א נחלה גדולה עם כל המכשירין שעולה עד עשרת אלפי' רוכ"ס ויותר לכאו"א. וזה יותר מעשרים שנה שנתייסדו הקאלאניעס שלו, מ"מ צריכים לתמיכה תמידית ורק שני קאלאניסטין יצאו לחיות ע"ח עצמם. וזה ג"כ ע"י ריבוי הטבה מהבארון שהטיב עמהם) ומפרנסים את עניי עירם, וכ"ז נעשה בלי קול רעש והמולה ולא נודע לרבים כלל. וגם בעיירות שאינם

מצטיינים במעשה צדקתם מחזיקים הרבה יותר ממה שמחזיקים החובבי ציון. והרבה יותר יש לנו לתבוע מהם, אחרי הרעש הגדול שמרעישים את העולם ומאספים יותר מארבעים אלף רו״כ לשנה. מה עשו במשך העשרה שנים לטובת אחינו, אין כחם אלא בפה ובעטם, לשונם מדברת גדולות, ובכח עטם יגדילו וירחיבו כל דבר שעושים ומה שחושבים לעשות. וכשמריחים ריח איזה התנגדות מאחד, נופלים עליו כאריות טורפות, ושופכים עליו דברי בוז וקלון ורוצים לשרוף אותם בהבל פיהם ופי עטם.

אבל מה יתרון לבעל הלשון, ובהבל פיהם לא יבראו חדשות, אף גם לא יסמו את עיני הרואים, והלא בפועל אין אנו רואין במאומה, וכי בהחזקה קטנה מאד בערכה הנ״ל מטיבים עם כלל ישראל. ועוד יתיימרו לעושים ומעשים לטובת אחינו, ואיך לא יבושו להגיד כזאת. ועוד תובעים מזולתם על העדר עשייתם. אשר באמת עשיות כאלה עושים הנתבעים הרבה יותר מהם כל אחד בעירו ובמקומו. וגם יש בנו הדואגים להטבת רבים להטיב מצב פרנסתם ואינם מרעישים את העולם כלל ועושים את הטוב בפועל. והשי״ת ירום קרן אחב״י מעלה מעלה ויחוש וימהר גאולתינו בב״א.

כ״ד ידידם אמת חפץ בטובתם האמיתי מצפה לישועתו של הקב״ה בקרב

שלום דובער

פז

[כ״א מנ״א רנ״ט]

שמעתי בשם כ״ק אבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זי״ע, שגם על בתולה צ״ל לתורה ע״פ משארז״ל (ברכות די״ז א׳) נשי במאי זכיין באיקרוי כו׳ ובאתנוי כו׳ ונטרין כו׳.

פז

נדפסה בקובץ מכתבים מכתב ז, בכותרת: „קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר הרש״ב נ״ע זי״ע, להרמ״מ [צ״ל: „להרא״מ] מאדיעוסקי, כ״א מנ״א רנ״ט, בענין אמירת לתורה חומע״ט״, ונעתק בסה״מ תרנ״ט ע׳ רלג, והובא גם בס׳ היום יום ע׳ פב. ס׳ המנהגים חב״ד ע׳ 15.

אגרות נוספות אליו — לעיל לז, ובהנסמן בהערות שם.

צ״ל לתורה: להעיר מלעיל אגרת כד.

פח

[תרנ"ט-תר"ס]

נודה לה' על כל הטוב אשר גמלנו ובחסדו חסד עליון נתן לנו לב לדעת ועינים לראות ולהסתכל את כל הנעשה עם צעירי אחינו החפצים והעוסקים בלימוד התורה.

והנה ראה ראינו שיש כמה בחורי חמד אשר חננם אלקים בדעה והשכל ועוסקים בתורה במקומם, או גולים למקום קבוץ נערים רבים הלומדים, אך עכ"ז הרבה מהם ואפשר רובם אין למודם נעשה על טהרת הקדש, אדרבה מהול ומעורב במעט או בהרבה תערובות רע ר"ל,

---

פח

נדפסה בהכתב והמכתב ע' 29. התמים ח"א (פו [88]). קובץ מכתבים מכתב יז. קונ' עץ החיים ע' 80. ס' התולדות אדמו"ר מוהרש"ב ע' 174. ס' תומכי תמימים ע' מב. ונמצאת בכת"י 221 פג, א. 512. 1201 קג, א. 1310 קצג, א.

בתאריך כתיבת האגרת ישנן כמה נוסחאות. א) תר"ס (הכתב והמכתב. קובץ מכתבים. חנוך לנער ע' 11). ב) תרנ"ט — תר"ס (הקדמת כ"ק אדמו"ר שליט"א לקונ' עה"ח). ג) רנ"ח (בכת"י 512: "מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א לאנ"ש בעיר מאסקוי (רנ"ח) אודות הישיבה הקדושה תומכי תמימים").

ממ"ש "זה כשלשה שנים אשר הצענו . . ונאספו" נראה ה' לקבוע התאריך לשלהי תר"ס, ג' שנים להצעת והתייסדות הישיבה בט"ו אלול תרנ"ז. אבל באגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, מכ"ג טבת תר"ס, להרא"מ מאדייעווסקי, מצטט קטע מאגרת זו: וכמו שכתוב במכ' "וכל רואם יכירם אשר המה זרע ברך ה'", וגם באגרת ג' טבת (הנדפסת כאן בתור הוספה) מועתקים כו"כ לשונות מהאגרת שלפנינו (מבלי לציין אליה), א"כ נכתבה האגרת שלפנינו לפני טבת תר"ס.

באגרת הנ"ל לרא"מ, אף ביאר בפרטיות את מצב הנהגתו של המוסד, ואיך צריך לכלכלו:

אמנם עלינו לחשב אודות כלכלת רב פעלים הלזה. והנהגתו התמידי'. כי לעסק כזה דרוש הוצאה מרובה עד מאד. ארבע מאות רו"כ ויותר לחדש. וזהו דבר קבוע מדי חדש בחדשו. ואם כי בד"כ יש על הוצאה זו כו' כי ת"ל אלו החדשי' הוכנס להקאסע קרוב לאלף רו"כ אבל זה הוא לאחר שהגדולי' שלמו בעד השנה כל נדבתם וכמו ידידינו ש"ב הגרי"ב שי' שלח זה 200 ר'. והאחי' הג' גו"א 100 ר'. וכדומה. מה יהי' מזה? אם נתנו כעת, הלא רק פעם אחת יתנו, ואם כעת נתנו הלא שלמו נדבתם בעד כל השנה. והשאר הוא רק מעות הבאי' מן הרוח בפו"מ. וזאת למודעי כי עסקי זעמבין באשר הם עומדי' במצב זה צריכים חמשת אלפים רו"כ לכל הפחות לשנה. בלי שום הפרזה על המדה. אבל לא ידעתי מאין יבואו? ומי יתנם? הגבירים הנכבדי' המה נלאי' מהרה. ואם כי הצדקה תלין אתם והכבד תכבד עליהם. מ"מ אינם יוצאים ידי חובתם להענין הנשגב הלזה. ואין כוונתי שאינם יוצאים ידי חובתם במתן-דמים כפי הנצרך. לא אל זה מטרת דבריי אלה. רק בזה אינם יוצאים ידי חובתם במה שאינם חושבים איך לכלכל את הענין הנשגב. ואיך ליתן לו תנועת רוח חיים בקרב הארץ. הנה באמת עלינו כהיום הזה לידע כי ענין כזה נוגע הוא בכללות היהדות האמיתית. וקיום היהודי' המקיימים תור' ומצות עלי תבל כו'. אשר ע"כ היו צריכי' לבכר ענין הזה על כל שארי הענינ' אשר באמת המה מסתעפי' מזה הענין כו'. ובאמת תלא עטי לכתוב באותי' קצרות כוונתי בזה כו'. וקצרה היריעה מהשתרע באותיות ארוכות בהעצות שיש כדי להגדיל ענין הזה. אמנם נקודת כוונתי הצגתי והיא מבוארת במכ'. וחכם כמו כת"ר שי' יבין כוונתי בזה. העיקר הוא אשר הגבירי' הנכבדי' שי' יכניסו א"ע מבפנים להעסק. ויחקקו על לוח לבם, כי עליהם מוטל החוב להשתדל בקיום הדבר הלזה כו'.

עד אשר נראה וניכר היטב העפרורית והעכרורית גם בתורתם וכ״ש בתפלתם, וממילא מעשיהם והנהגותיהם ניכרים ונגלים מתוך מחשבתם ודעותיהם הפנימי׳ כו׳.

והוא מעת אשר פשטה הנגע המהלכת בלמודיות וקריאת ספרי החיצונים אשר מצאו קן להם בכל מקום ומקום וגם במקום אכסניא של תורה מכניסים צרתה בביתה (אם ע״י הלומדים בעצמם או ע״י מסיתים מחוצה להם).

ולדאבון לבנו הנה הרבה בחורים העוסקים בתורה אשר הביטו אל היכלות הטומאה ועיניהם ראו כל דבר זר ומוזר המושכים את הלב טפש ונכנס הארס והרעל בנפשם ר״ל.

ומקום קבוץ נערים רבים נעשה עי״ז לקבוץ אשר הפזור הי׳ הנאה להם והנאה לעולם, כי בקבוצם ואסיפתם יחד איש את רעהו יעזורו ונעשים מקולקלים ונשחתים כ״כ עד אשר גם תורתם נהפך ר״ל לארס בקרבם, ולא לסם חיים כאשר עינינו רואות אשר רבתה המכשלה הזאת בזמן הזה, ה״י.

וגם מהם תצא הוראה לרבים שמהם נעשו מורי הוראה אשר רבים חללים הפילו ר״ל, כאשר עינינו רואות רבים מהרבנים החדשים שמקרוב באו אשר משחתם בם ומחבלים ומשחיתים כרם ישראל, ה״י.

וכל אשר יראת ה׳ נגע בלבו ונותן עין לראות את כל הנעשה עתה בעולם הרבנים, ידאב ויכאב לבו מאד, וטועם טעם מרירות אמיתי בנפשו, ובאנחה היוצאת ממעמקי לבבו ושוברת כל גופו ונפשו יאמר אוי מה הי׳ לנו, אלה הם הרבנים רועי ישראל עם ה׳, המוליכים ומביאים את צאן עדתם למקום מרעה רע, ולהנהיג וליסד בהם דברים רעים, וביחוד בהנוגע לחינוך הילדים להשחית נפשם ר״ל מנעוריהם וילדותם, ומהם רבנים אשר לגדולים יחשבו ושרביטם מגיע בעוד כמה וכמה עירות.

ואוי לעינים הראות אלו המכינים עצמם להיות מורי הוראה והמה משחיתי זקן ולועגים על דברי חז״ל, וכ״ש דברי הזהר וספרי הקבלה שמים לאל, ובדברי הפוסקים הראשונים והאחרונים ישימו תהלה, וכחא דהתירא עדיף להם והם המה מתעתדים להיות רבנים ומורי הוראה בישראל, אשר בגללם הדורות הולכים הלוך וחסור, ה׳ יודע מה יהי׳ אחריתם.

כללא דמילתא הכל הולך אחר המעמיד והוא יסוד החנוך

בהשרשה טובה בתחלת למודם בעודם באיבם להשגיח בעינא פקיחא על כל פרטי מעשיהם של התלמידים מה הם עושים ובמה עוסקים אם אינם שמים עיונם בדברים הזרים כו', ולהשריש בלבם שרשי האמונה והיראה ולהראותם לדעת חכמת התורה שהיא חכמתו ורצונו ית', ויקבע כל זה בלבם כיתד חזק בל תמוט, ועל יסוד הזה יהי' הבנין בנינו של עולם בנין עדי עד בעזה"י.

ואף גם אלה אשר טעמו במקצת מהסם המות ר"ל בראשיתם עד שלא נכנס הארס בעומק נפשם בנקל בעזה"י לפעול עליהם להקיא את הסם המות ר"ל ע"י השגחה טובה עליהם כנ"ל, לא כן מהעדר השגחה יוצא ר"ל העגל הנ"ל אשר נעשה אח"כ לשור נגח ומנגח ימה וצפונה כל הקרוב אל משכן ה' להדיחו ח"ו מכרם אלקי ישראל.

ובהשימנו אל לבנו את כל הדברים האלה, אמרנו להציע אל החרדים בעם אשר הענין נוגע אל לבם, ליסד מקום אשר ילמדו שם הבחורים החפצים ללמוד ויתעסקו בגפ"ת בשקידה, אמנם עם זה תהי' עליהם השגחה טובה להשריש בלבם שרשי האמונה והיראה ולהאיר עיניהם באור הדעת לדעת את ה' ומה ה' דורש מאתם, לעבוד את ה' וללכת בדרכיו ואור התורה והמצוה והעבודה יאיר בקרבם להיות זוכים ומזכים את הרבים.

וזה כשלשה שנים אשר הצענו הדבר לפני נדיבי אנ"ש היראים והחרדים וקבלו את המפעל הגדול הזה באהבה וחבה יתירה, והזילו מכספם איש כפי נדבת לבו הטוב, ונאספו כמה בחורים מופלגי תורה, וקבענו להם מקום המוכשר לזה, והעמדנו עליהם מורה ומשגיח להדריכם בדרך הטוב והישר ע"פ האמור לעיל.

ומעמקי לבבנו נודה לה' אשר הי' בעזרנו ופועל ידנו ירצה ה' וראינו ברכה ת"ל במעשה ידינו, והבחורים הנאספים עוסקים בתורה ועבודת ה' בלב זו תפלה באהבה וביראה, ומיום ליום מתחזקים בעבודת מלאכתם מלאכת שמים בתורה ועבודה, וכל רואיהם יכירום אשר המה זרע ברך ה'.

כל לב ונפש ישמח ויתענג לראות בחורי חמד אלה עוסקים בשקידה עצומה בגפ"ת, ויראת ה' על פניהם והשי"ת יחזק לבבם שילכו הלוך וגדול מעלה מעלה בתורה ועבודה ויזכו את הרבים.

אחרי אשר יסדנו את המפעל הזה, ונשמע הדבר בין החיים ראינו כי לא אלמן ישראל מבחורים הלומדים וחפצים לעסוק בתורה

ולחסות בצל מקום משומר, ונאספו אלינו הרבה בבקשתם לקבלם בישיבתנו וחסנו על נפשם לבלי לדחותם ח״ו, וקבלנו אותם אשר מצאנו שההשגחה וההתעסקות עמהם תפעול עליהם לטוב וראוים המה לקבל ציור טוב בנפשם, ובין כה נאספו הרבה בחורים ת״ל מיום ליום ויתאספו עוד, וממילא לא יספיק עתה נדבת המיסדים לכלכל את ההוצאה הגדולה הדרוש עתה, ומה גם אשר נתקבלו גם איזה אברכים מופלגים ויקרי ערך (הראוים בקרוב אי״ה להיות מורי הוראה), אשר נותנים להם גם על הוצאת ביתם לבד פרנסת עצמם.

ולזאת באנו עם הספר לעורר את נדיבי אחינו אשר רוח ה׳ נוססה בקרבם ויקרה בעיניהם עסק התורה והעבודה ולהיות עושים ומעשים במצוה רבה ורמה כזו ויהיו מתמכין דאורייתא ברוח נדיבה איש איש כברכתו אשר ברכו ה׳ למען נוכל לנהל את העסק הזה הנוגע לאחינו ב״י בחיי נפשם ממש, כמבואר הכל באר היטב, ובגלל הדבר הזה יתברכו מהשי״ת החפץ בעסק התורה ועבודה בכל טוב סלה בגשמיות וברוחניות בבני חיי ומזונא רויחא.

[מכתב כללי שכתב בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, באותה שעה בענין הנ״ל ע״פ ציווי אביו]

ב״ה יום ג׳ ג׳ לחדש טבת תר״ס לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד הרב הנכבד ומרומם אי״א וו״ח מו״ה מאיר שלמה שי׳
וכבוד ה׳ הנכבד ומרומם וו״ח יא״מ מו״ה אשר שו״ב שי׳
וכבוד ה׳ המופלג ומרומם אי״א וו״ח מו״ה אברהם שו״ב
והעוזרים ומתעסקים במעשה הצדקה הלזאת יתברכו בכט״ס!

אחדשה״ט. הנה בשנת ה׳ תרנ״ז ביום א׳ ט״ו לחודש אלול, האיר ה׳ את עיני כ״ק שליט״א, לפקח בטובת נערי אנ״ש הצמאים לדבר ה׳ זו הלכה, ללמוד גפ״ת בשקידה ושיהיו מודרכים בדרך המוסר וי״ש, שיקבעו עתים איזה שעות בכי״ו ללמוד דברי אלקי׳ חיים, אשר הנחילנו אבותינו רבותינו הקדושים נו״נ

מכתב כללי שכתב בנו ... בענין הנ״ל: נעתקה מגוכתי״ק (התחלה וסיום, והשאר כת״י סופר) שבבוך 240 (ובסופה גם — חוקי חברת תומכי תמימים, היינו החברים המקבלים על עצמם להתעסק בזה). והיינו שטופס זה נשלח לכמה עיירות, וההתחלה וסיום שלפנינו הם מהטופס שנשלח לאנ״ש דניקאלאייעוו [הרמ״ש יאנאווסקי; הר״א שו״ב גראסמאן; הר״א שו״ב האריטאנאוו מניקאלאייעוו].

זי"ע, למען יוקבע בלבותם מנעוריהם אהבת ה' ויראתו ובעודם באיבם יונטע בלבבם עבודתם בקודש בהגותם בתורה הנגלית, ויוסר מקרבם כל הסיגי' ודעות הזרות המתדבקי' בעוה"ר בעתותינו אשר גם תורתם נהפך ר"ל לארס בקרבם ולא לסם חיים כאשר עינינו רואות בעוה"ר אשר רבתה המכשלה ר"ל גם כאשר יצאו מהם מורים אשר רבים חללים הפילה יען אשר לא נשרש בקרבם יראת ה' ואהבתו ותהי למודם בתורה הק' כלמוד שאר חכמות מלאכותית, אך למען לפרנס ביתם בכבוד שהוא היפך רצון ה' ממש כאשר ביארו לנו חז"ל אל תעשם עטרה כו' ולא קרדום כו' וממילא נצמח אשר רבים לא הסתפקו א"ע בפרנסת התורה וינזרו אחור ללמוד שארי החכמות המשתררים יותר ועלולים יותר להצלחת גופנית אחרי אשר חכמת התורה נשתווה בעיניהם כשארי חכמות מלאכותית ח' ירחם שארית דתו ועדתו להאיר עינינו בתורה אשר מאת ה' היא לנו למורשה ונשגבה מכל חכמה וקדושה ובאמצעותה נדבק אליו ית' אשר בה נחי' חיי עולם.

ע"כ גילה דעתו הק' לפני אנ"ש אשר רצונו לייסד מקום אשר ילמדו שם נערי אנ"ש ויתעסקו בגפ"ת בשקידה ובהשגחה עצומה באופן שיקבעו שעה קבוע ביום ללמוד דברי אלקים חיים להשריש בלבבם אהבת ה' ויראתו מעודם ואור התורה יאיר בקרבם להיות זוכים ומזכים את הרבים. ונתקבלה דעתו הקדושה ונתעוררו אז נדיבי אנ"ש אשר היו באותו מעמד והזילו מכספם איש כנדבת לבו ונתאספו כמה נערים מופלגי תורה, וקבע כ"ק שליט"א מקום למענם במקום מוכשר והעמיד עליהם מורה ומשגיח על הדרכתם כרצון כ"ק שליט"א, ולומדים דברי אלקים חיים בכל יום שעה קבוע והדברים קבוע בתוך תוכם ושגורים גם על לשונם.

והנה כאשר ראו אנ"ש במשך שנתיים ימים הללו הצלחת הנערים בלימודם ודרכם בקודש נהרו אלינו מכל עבר ופינה, וכבר יושבים כעת יותר מארבעים נערים יחיו העוסקים בשקידה בתורה הנגלית ומצליחים בעז"ה בתו"ע הנה ע"ז אינה מספקת כלל נדבת המנדבים השנתים המייסדי' כי ההוצאה מרובה ומה גם כי גם איזה אברכים החפצים בתורה מבקשים ג"כ לקבוע למודם במקום המוכשר והמקודש אשר יצטרכו גם לעזר על הוצאת ביתם נוסף על פרנסת עצמם. ע"כ העמיס כ"ק שליט"א עלי עול מצוה רבה ורמה זו להשתדל בה אצל אנ"ש ולבקש מהם עזר מסביב מכל אשר רוח ה' נוססה בו ואשר יקרה בעיניהם התו"ע להיות עושי' ומעשי' במצוה רבה ורמה כזו ע"פ החוקים המבוארים בדף השני ויתברכו מאת המלמד תורה לעמו ישראל בכט"ס בגו"ר בבחומ"ז רויחא עבור תמכתם וסעדם במצוה זו ויהיו בכלל תמכין דאוריית' אשר ע"ז נאמר ותומכי' מאושר דארז"ל ע"ז בזוה"ק א"ת מאושר אלא מראשו כו'. ע"כ בקשתי התאזרו נא וחזקו על ידי איש איש

כברכתו וכמסת ידו ועשו פקידים בכל מקומות אנ״ש אשר על ידם תבוא ותגיע הנאסף על ידי לפרנס בהם את העמלים בתורה לש״ש והזדרזו נא בדבר מצוה רבה ורמה ויישר כחכם וחילכם לאורייתי, ואני הנני מוכן בכל עוז לשרת בקודש להשיב תשובה לכל א׳ וא׳ על שאלותיו הנוגעי׳ לעסק מצוה הזאת ולשלוח טאלאנען כללים (כאשר יבואר בהחוקים) לכל א׳ וא׳ מהחברים הנכבדים יחיו, במועדם ובזמנם.

בהתימי דבריי בבטחוני אשר ישימו מקום בלב אנ״ש יען כי מובן לכל בר שכל ענין זה נוגע לכללות היהדות כי ישראל ואוריית׳ וקוב״ה כ״ח.

ויקבלו החוה״ש מאדה״ש כאוות נפשם ונפש העוסק בחבר׳ תומכי־תמימים ואומר שלום וברכה

יוסף יצחק שניאורסאהן

חוקי חברת תומכי תמימים

א) על החברים הנכבדים להיות מסורים בלב ונפש לעבודתם עבודת הקודש להסביר לכל א׳ וא׳ טיב הענין ומעשהו וישר הנהגתו ולהראות לו את מכתב הכללי הכתוב בראשי פנקס זה וכל חבר וחבר יעבוד את עבודת הקודש על צד היותר טוב.

ב) על החברים הנכבדים לתת לכל מנדב שובר על נדבתו הן רב והן מעט ורק לפעמים הרשות להחברים שלא למסור השובר על יד המנדב מפני טעם הכמוס אתם עמם. ולכתוב נדבתו בהפנקס.

ג) החברים הנכבדים אינם רשאים למסור לא את פנקס השוברות ולא את פנקס החותמים לאיש אשר איננו נכתב (במכתב הכללי) למאסף וחבר, אך אם החברים הנרשמים ימצאו נחוץ כי האיש ההוא ישתתף במעשיהם וכתר הסוכנות הולמתו אזי יודיעו נא להעוסק בח׳ תומכי תמימים ואז יקבל מכתב פרטי ויכתב בספר החברים.

ד) בראות הסוכנים כי נשארו שוברי מספר, הן בפנקס השוברים, והן בפנקס השנתים, עליהם להודיע ויושלח להם פנקס אחר.

ה) ככלות כל השוברות מפנקס השוברות עליהם לשלוח הפנקס חזרה ואח״כ יקבל החברי׳ הנכבדי׳ (לבד אשר יושלח פנקס שוברות אחר במקום הראשון), אלפאויט בוך, והוא להיות ידוע כל מה שנתן כל מנדב ומנדב במשך השנה.

ו) על החברי׳ הנכבדי׳ לכתוב בפנקס השוברות שם המנדב, והפאמילי׳ שלו, ושם עירו, ובאיזה פלך, וסכום המעות.

ז) הנדבות יקבלו החברים הנכבדי׳, שנתית חדשית, שבועית, זמניות.

ח) המנדבים השנתים עליהם לחתום בכת״י בפנקס החותמים שמם, והפאמיליא שלהם ויכולים ליתן מעט מעט אך ורק שבמשך השנה ישלם את חובו אשר התחייב על חברא תומכי תמימים.

ט) על החברים לשלוח הכסף בגליון מחאה (פעריוואד) ולא לזכור תיבת מנדב ולא שם שובר כ״א בזה״ל, יקבל נא סך רו״כ, וירשום נא סך רו״כ ק״ט מנומער מפנקסו נומער ... כי הוצאות עלה בשילוח זה סך רו״כ, ק״ט, נאום ...

י) על החברים הנכבדי׳ למהר לשלוח הכסף הראשון ראשון אם לא כשהוא באמצע המלאכה בשלחם את כסף הנאסף יקבלו החברים הנכבדי׳ שובר כללי על כל הסכום הנשלחם בפעם הזאת בצירוף שולחם.

יא) אם יבקש איזה נער כי ישלחהו ללמוד במקום המוכשר הלזה על החברים הנכבדים לחקור אודותיו הדק היטיב, ולחודיע שמו, ושם עירו, שנותיו, מהותו, וטבעו, וטיבו, והנהגותיו לפי דעתם, כן להודיע יחוס אבותיו, ומקום למודו בתחלה, ויקבלו מענה אם יבוא, ויכופל הבקשה שיחקרו היטיב היטיב עד מקום שידם מגעת ואל יטעו ח״ו כי זה נוגע בכללות הענין הזה וקיומו.

פט

[תר״ס]

מוש״ק ט״ו טבת

... ביום ועש״ק הי׳ אצלי הפראפ׳ אנפינאוו הוא מהיותר גדולים

פט

מועתק בתוך מכתב בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע (גוכתי״ק באוסף המכתבים), וז״ל שם:

ב״ה יום ב׳ כ״ג טבת תר״ס לפ״ק

ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם אי״א מוהר״ר אליעזר משה שי׳ מאדיעווסקי

. . הנה כ׳ שי׳ כותב כי בדעתו אי״ה להיות ימים אלו בחארקאוו. הנה לפ״ד היו צריכי׳

פה ... הוא ראה (אונטערזוכט) אותי היטיב במשך זמן ¾ שעה ומצא אשר האברים הפנימיים בריאים ת״ל וסיבת הדברים שאני סובל הוא מהיגיעה הגדולה והעדר המנוחה. וגם מצד החלישות בכלל. וצריכים להתחזק ולהיות במנוחה בעזה״י. וציוה ... ואח״כ להתראות אתו.

צ

ב״ה יום א׳ כ״ב טבת תר״ס לפ״ק
חארקאוו

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳ נכדתי היקרה תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי׳. מכתבך מיום ג׳ קבלתי ביום ועש״ק לגודל קו״ר. כן אבקשך על להבא להודיעיני בכ״ע משלומכם הטוב להחיות נפשינו. והנני מבקש שגם זוג׳ תי׳ תכתוב פ״ש . . . ותכתבו לנו משלומכם בו״נ תי׳ . . . איך היא בבריאותה בכלל. השי״ת יאריך ימי׳ ושנותי׳ שתהי׳ בריא אולם, ותהי׳ אשה יראת ה׳ כפי רצון כ״ק אבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זי״ע. . .

לעשות שם סדרים נכונים. כמו שעשו אשתקד הג׳ הנכבד׳ רמ״מ שי׳ ורשמ״ט שי׳ ורח״מ שי׳ וכבודו שי׳ בפ״ב. והוא אשר לא הניחו שום איש לבוא פנימה לדבר בעסק׳ המטרידים. כי באמת הכרח הוא להשתדל אודות זה שיהי׳ לכ״ק אאמו״ר שליט״א מנוחה יתירה. וכאשר הפראפעסער אנפינאוו הוכיח לדעת כי העיקר הוא המנוחה. וזה כשבוע אשר קבלתי מכתב מכ״ק אאמו״ר שליט״א מחארקאוו וכותב אלי כדברים האלה . . המכתב הוא מ־מוש״ק ט״ו טבת. ע״כ מובן אשר העיקר הוא המנוחה כאשר אמר בפירוש הפראפ׳ וכנ״ל. ע״כ הכרח הוא לראות שיהי׳ לו מנוחה. והנה באמת השמירה המעולה של אוהבינו האמיתי׳ שי׳ שעשו בפ״ב היתה ג״כ הכרח (היינו שגם בפ״ב לא היו נותני׳ לו מנוחה) ולולי ידידינו שי׳ היו גם שם מפריעים מנוחתו. וכ״ש חארקאוו אשר סמוכה היא מאד ל־מאלי־ראסטי״ ע״כ שם בודאי יהי׳ ההעדר המנוחה ביותר כו׳. ואשר ע״כ צריכי׳ להתחזק נגד האי־מנוחה ההיא ולעשות סדרי׳ נכונים אשר הכל על מקומו יבוא בשלום. ואחשב אשר ידידינו הג׳ האחי׳ ר״ש ור״נ גו״א יכולי׳ להשתדל בזה. והשתדלותם תעשה פרי. כאשר עשתה פרי טוב השתדלי׳ ידידינו הג׳ שי׳ בפ״ב. ואפשר עוד יותר כו׳. וע״ז הנני באתי בתור מזכיר להזכיר את כ׳ שי׳ בהיות ד׳ בעזרו, רצונו להיות בחארקאוו, יהי נא רצונו לדבר עם אוהבינו שמה בדבר הנ״ל, כי נחוץ הוא מאד, ונוגע הוא לכ״ק אאמו״ר שליט״א בבריאותו בפו״מ. ואקוה אשר כ׳ שי׳ ישתדל בזה ויעשה סדרי׳ נכונים כיד ה׳ הטובה עליו כו׳ . .

ויקבל החוה״ש מאדה״ש כאוות נפשו ונפש ידידו דו״ש באה״ר

יוסף יצחק שניאורסאהן

צ

נעתקה מצילום כתי״ק.
בו״נ: בתכם ונכדתי.

גם תודיעיני אם אתה לומד עם מו"ר ידי"נ הרשב"צ שי' ובאיזה ענינים אתה עוסק בפני עצמך.

בדבר התני' אילו היינו משערים קודם גדלו ויפיו הי' אפשר להעמיד המחיר כמ"ש, אבל עתה אחרי שהוקצב המחיר א"צ לשנות לע"ע. אמנם בדבר הסכומים יכול להיות שהרבינו להעריך איזה עיירות ונגד זה לא העמדנו כמה עיירות, ולפי דברי הרב המלקט בשם ר' אנשיל יכול למכור הרבה בהעיירות הסמוכים לווילנא כמו סמארגאן וכדומה ששואלין ודורשין הרבה עליו. ולזאת תכתוב להר"א שכמה שמשער שיומכר בהעיירות הסמוכים יניח אצלו, והנכון שיהי' אצלו ערך חמשה או ששה מאות וכסך הזה ויותר צ"ל בליובא', כי שני המקומות האלו צ"ל דעפא־ען על הס' שיודעו הדורשים לדרוש הס' מליובא' או מוילי' (בס"ה נדפסו הפשוטים בסך ג' אלפי' וד' מאות ורעגאל אלף וששה מאות מפני חסרון נייר רעגאל) ותכתוב להר"א לויל' לידע את הנעשה אם הרשיון מפ"ב על להוציאו חוץ מבית הדפוס. ואם הדפיסו השמונה דפים שדרשו תיקון. גם תיקון הרב המלקט את אשר עשה בהודעתו בסוף הספר בלתי ידיעתי (שיש לי עגמ"נ מזה ובתחלה לא הייתי מסכים ע"ז בשום אופן) וכתבתי לו מפה (ע"י הרי"מ) שיתקן לכה"פ בזה שיחתום שמו על ההודעה מפורש המלקט אשר שו"ב מניקאל'. וכ"ז ידרוש מהר"א אם נעשה כן ובלתי זאת לא יוציאו למכירה. ואת הידיעות שתקבל תודיעיני לפה.

בדבר הבחורים בודאי נצרך א' שישגיח על כל פרט ופרט שלהם

הרשב"ץ: ראה התמים ח"א ([מא] עט): „ולמד אתו עד שנת תר"ס בערך". והשוה לקמן אגרת קב'.

בדבר התנ': הוצאה חדשה ומתוקנת שנדפסה בווילנא תר"ס, וההכנסות קודש לישיבת תומכי תמימים (כדלקמן אגרות צב. צג. צד).

הרב המלקט: ה"ר אשר גראסמאן מניקאלאייעב.

ר' אנשיל: אראנאוויטש. בא כח רבנו בווילנא (ראה מודעה רבה בתניא הנ"ל).

דעפא־ען: בתי אוצר הספרים.

בס"ה . . רעגאל . . רשיון: השוה אגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, הנ"ל באגרת שלפנ"ז: היום קבלתי מכתב מוילנא נכתב ועש"ק שמות לאמר „לע"ע עוד לא בא הרשיון מהצענזורי" בד"כ נעשה סדר נכון בהתניא באופן שילוחו כו', מספר העקזעמ' הנדפסי' 4000 עק' פשוטים 1400 עק' רעגאל.

להר"א לויל': להה"ר אנשיל לוילנא.

השמונה דפים: ראה רשימת דפוסי תניא — בתיאור דפוס זה.

בהודעתו בסוף: שראשי וסופי השורות הם „שלום דובער נ"י ברבי שמואל", דף זה נשמט לאחר ההדפסה.

הרי"מ: אפשר — הרב יעקב מרדכי בעזפאלאוו מפאלטאווע.

נצרך א' שישגיח: באגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע (לר"ד שיפרין, כ"ה מנ"א תרפ"ד): „בשנת תר"ס התקבצו בחורי' שי' שהיו צריכים למנהל בלימוד הנגלה, לוקח אז הרב ר' זאב וואלף ז"ל ונק' בשם

והוא יהי׳ עמוד התוך אשר כולם יתאחדו ויסובבו סביביו ... גם לטובת הענין צריכים להזהר מלפאר ולרומם אותו בין הנערים בכדי לחבבו עליהם. וכלל גדול אמרז״ל מעשיך יקרבוך כו׳ שזה קירוב ודביקות אמיתי שנדבק בפנימיות נפשו ואז המה בעצמם יפארו וירוממו אותו. ואנו מוזהרים רק לרומם את המלך מפני שכללות ענין המלוכה הוא בבחי׳ מקיף שמשתרר ברצונו, ולזאת אנו צריכים לרוממו בכדי שיהי׳ מוראו על העם, אבל ברב אם כי צ״ל מור[א] הרב על התלמיד הוא רק בשביל ההשפעה פנימית שזה עיקר ענין הרב להשפיע לו אור פנימי דוקא, והיראה היא בכדי שיהי׳ כלי לקבל את האור פנימי והיראה צ״ל לא ע״י שירוממו אותו כ״א הרב בעצמו צריך לעשות את היראה בתלמידים וכמארז״ל זרוק מרה בתלמידים כו׳. ולטובת הענין נוגע הדבר מאד שלא לפארו ולרוממו. ואז מה שיש בכוחו לפעול יהי׳ אי״ה פעולה פנימית ואמיתית כו׳.

תודיעיני מי המה בהחברה הציונית במחננו.

כאשר לפי השערתי לא נתן ... עדיין את המאה רו״כ, ואחר ש״ק הבע״ל יהי׳ ר״ח, לזאת הנני שולח לך היום (אם יקבלו בפאצט, ובא״ל אשלח מחר אי״ה) מאה רו״כ ע״י פערעוואד. ואבקש אתכם לכתוב לנו בכ״ע משלומכם ובריאותכם לענג נפשינו ...

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

את הספרים בטח העמדתם בהפאליציעס.

מוסג״פ צעטיל מיוחד.

תודיעיני אם נתקבלו הספרי׳ מפ״ב ואיזה ספרים.

משגיח. ואתו עמו לוקח גם מסדר ומשגיח בלימוד דא״ח. וב„תולדות התמימים׳ מאת ר׳ משה רוזנבלום (צילום באוסף מונדשיין) מסופר שהרז״ו נתקבל למשגיח באד״ר תר״ס.

וראה גם לקמן אגרת צו.

פערעוואד: המחאה.

צא

ב"ה אור יום ג' כ"ד טבת, יומא דהלולא רבא דכ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זי"ע. תר"ס לפ"ק תארקאוו

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה אשר שו"ב שי'

בטח קבל מכתב ידידינו הרי"מ שי' בדבר ההודאה בסוף. ואבקשו לכתוב לידידנו ר' אנשיל שי' (ואפשר ע"י טע"ג אם הזמן גרמא) שבלי התיקון כמו שכתב לו הרי"מ [לא יוציאו] את הספרים למכירה. ויודיעיני כי אם [תוקן].

ויקבל [החוה"ש והברכה מאדה"ש כאות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער]

צב

ב"ה יום ד' ג' שבט תר"ס לפ"ק
תארקאוו

בני יקירי שי' כלתי הצנועה והכ' תי' נכדתי היקרה תי'

משלומינו ת"ל כה לחי. מכתבכם מיום ה' קבלתי ביום ב' לגודל קו"ר ולשמחת לבבי אשר נודעתי משלומכם הטוב ומשלו' בו"נ תי' השי"ת יאריך ימי' ושנותי' ושתהי' יראת ה' באמת כפי רצון כ"ק

צא

נעתקה מגוכתי"ק שבכת"י 240. בשוה"ג נחתך מהגליון, ונשלם בד"א — בין חצאי רבוע.
אשר שו"ב: גראסמאן מניקאלאייעוו. אגרות נוספות אליו — לעיל מא, ובהנסמן בהערות שם. לתוכן האגרת השוה אגרת שלפנ"ז.

צב

נעתקה מצילום כתי"ק.
בו"נ: בתכם ונכדתי.

אבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זי״ע ונזכה לקבל מאתה רוב נחת ברו״ג. ואבקש אתכם על להבא לכתוב לנו בכ״ע משלומכם הטוב לענג נפשינו.

הרמ״ב בטח נסע למאהליב ומס׳ יודיעני בטע״ג כשיקבל את הפ״פ י׳.

בדבר התני׳ כבר כתבתי לך שלפ״ד אין זה עסק לעשות מסחר מהכריכות ואין להעמיס על העולם, וממי שאפשר ליקח יותר מהמחיר הקצוב יכולים ליקח גם עתה וזה תלוי בהמתעסק אם יהי׳ אנשים חרוצים ויתנו דעתם ע״ז יכולים ליקח יותר מהמחיר (כי לפה״נ עתה כפי המחיר הקצוב הוא שוה גם אצל מו״ס). מ״ש בהרשימה על קרעמענטשוג מאה הוא פחות לפ״ד וצריכים לשלוח ב׳ מאות. ידידינו ר׳ זכרי׳ יפה הי׳ פה ובקשתיו שישתדל בזה והבטיח לי באופן שיצטרפו אליו ר׳ דוד מילנער וַאווראטינאוו, וממילא אינו נצרך לי לכתוב אליו, ואתה תכתוב אליו ולר״ד ושותפו ותעורר אותם שישתדלו בהמכירה ומה שיוכלו להוסיף על המחיר ישתדלו להוסיף.

המכורכים תשלח לכאו״א ס׳ ע״י פאצט ותסגיר בו מכ׳ (או תשלח את המכ׳ בקאנווערט מיוחד) בנוסחא כזאת. אתכבד לשלוח לכבודו ס׳ התניא מכורך מחירו (ג׳ או ה׳) וכל המוסיף יוסיפו לו תוס׳ ברכה מן השמים. וכ״ק אדמו״ר זצוקללה״ה נ״ע זי״ע אשר נתן נפשו על אנ״ש וחפץ בהטבת נפשם, הננו בטוחים אשר בגנזי מרומים יתענג בזה אשר פרי ספרו הקדוש יוסיף אומץ לענין אשר חפצה נפשו הטהורה והקדושה. והשי״ת יעזור לנו שהלומדים יהיו באמת כפי רצונו הק׳. זהו נוסחת המכ׳.

לידידינו ר״ז יפה אינו כדאי לשלוח מכורך כי כבד לו כעת תשלומי הג׳, והשי״ת יעזור לו. ותודיעיני אם כבר נשלחו הס׳ למקומותיהם. ואם גם המוכרכים נגמרו. ואם הגיעו ס׳ לביתינו. גם תודיעיני אם מתקבל מעות על זעמבין. ומה נעשה עם ידידינו ר׳ יחיאל הכהן שי׳.

... בד״כ ענין ההתפעלות הוא שעומד בקו אחד והיינו לפי שמקבל את הדבר בכללות לבד ומתפעל קודם שמפרט את הדברים לפרטים ואין הדבר אצלו בהתיישבות ומשו״ז מתפעל ג״כ בהעדר התיישבות.

רמ״ב: כנראה — בערנשטיין. ראה לעיל אגרת סו, ובהנסמן בהערות שם.
על זעמבין: עבור ישיבת תומכי תמימים שבזעמבין (ראה לעיל אגרת פח, ובהנעתק בהערות שם).
ר׳ יחיאל הכהן: האלפרין המשולח עבור תומכי תמימים.

ושרש הדבר הוא מתהו כידוע. משא"כ בתיקון דעיקר ענינו הוא לפרט כל דבר בריבוי פרטים דוקא ובא הענין בקוים שונים וע"י הקוים והקצוות שבו ה"ה תופס את הענין ויש לכל קו שבו מקום במוחו ושכלו ומתיישב אצלו הענין היטיב היטיב.

ואל תדמה שבמדרי' התיקון לא יש ענין ההתפעלות, לא כן, גם בתיקון יש ענין ההתפעלות וההתפעלות היא בבחי' פנימיות והיא חזקה ונרגשת הרבה יותר מההתפעלות שמצד בחי' התהו. והוא כאשר הענין נתפס ונתיישב אצלו בריבוי הקוים שיש לכל קו מקום בשכלו שאינם סותרים ומבלבלים זא"ז, אז מי שהוא איש לבב יש לו התפעלות והתרגשות הנפש מאד בהענין, והיא התפעלות פנימי וחזקה מאד (ויש מי שההתפעלות באה בהתגלות ויש מי שמוחו רחבים ביותר אינה באה בהתגלות כ"א בתוכו ובפנימיות הוא בוער כיקוד אש כו') ואינה מתקררת משך זמן רב. וכל אדם צ"ל ע"פ מדרי' התיקון לפרט כל דבר בהקוים שונים שבו (וכבר מבואר במ"א שבהכרח יש בכל ענין דבר והיפוכו כו' כמ"ש בד"ה החלצו) וענין ההתפעלות נצרך ומוכרח מאד, אבל בחי' ההתפעלות שמצד בחי' התיקון ...

בדבר ש"ב הרא"ש שי' עוד מביתי כתבתי לידידינו הרמ"מ מא"ז שי' ובקשתיו שישלח החמישים שלו וגם יהי' מעשה. וגם בקשתי בזה את ידידינו הר"מ מאד' שי', וכתבתי להם שישלחו על שמך. ואם לא נתקבל עדיין מה אוכל לעשות. ובטח יתקבל מאתם בקרוב. ואי"ה אזכיר את הרמ"מ במכ' אודות זה. והרממ"ד יהי' פה ימים אלו ואדע אי"ה מאתו.

קודם ש"ק כתבתי לך רשימה איזה ספרי' ...

הרא"ש: הי"ר אליעזר שמעון קורנובסקי.
הרמ"מ מא"ז: הי"ר מנחם מאניש מאנעסזאן.
הר"מ מאד': הרב משה מאדייעווסקי מחאראל.
איזה ספרים: חסר הסיום.

צג

ב״ה אור ליום ועש״ק כ״ו שבט תר״ס לפ״ק
חארקאוו

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳ נכדתי היקרה תי׳

משלומינו ת״ל כה יתן ה׳ על להבא. מכתבם מיום ב׳ קבלנו היום לגודל קו״ר ולשמחת לבבינו מהודעת שלומם הטוב, כן אבקש אתכם על להבא לענגינו בכ״ע במכתבים בהודעת שלומם ומכל הנעשה אתכם לטוב.

בני שי׳ על מכתבך הארוך הושבתי לך באריכו׳ ושלחתי אותו ביום ג׳ בקר עם הפאצטאוין פאייעזד מכ׳ זאקאזנאי, ואם הי׳ הולכת הפאצט כדבעי היית צריך לקבלו תמול ערב. אמנם לפי מהלך הפאצט א״א לידע מתי יתקבל. כשתקבלו בטח תודיעיני.

בדבר זעמבין אל תצטער ח״ו מהעדר ההכנסה בטח יעזור השי״ת ויהי׳ אי״ה על ההוצאה הנדרשת ויש לקוות שמהתני׳ יהי׳ אי״ה הכנסה נכונה ע״ז.

מה כותב לך ר׳ אנשיל שי׳ מתי יהי׳ באפשר לשלוח את הס׳ למקומותיהם. כשיתקבלו המוכרכים בטח תשלח לי מכורך בכרך הטוב, ונוסח המכתבי׳ להמכורכים שלחתי לך מכבר. לכל המקומות שישלח הס׳ מו״ל (היינו הבלתי מכורכים או המכורכים בכריכה ממוצעת) תכתוב להמוכרים שיזרזו בשילוח המעות כי בין כה מונח מעות ר״א הנ״ל זמן נכון, ונכון מאד לסלק לו מה שיהי׳ באפשר בהקדם יותר.

בהמכ׳ דיום ב׳ שבוע העברה כתבתי לך שתשלח לי המחברת קריינא דאגרתא. ולפלא שלא קבלתי אותו עדיין.

... התפעלות להגיע לידי עילוף ר״ל דאס מער ניט וויא נאך

צג

נעתקה מצילום כת״ק.
פאצטאוין פאייעוד: רכבת הדואר.
מכ׳ זאקאזנאי: דואר רשום.
בדבר זעמבין: השוה בהנעתק לעיל בהערות לאגרת פח. מבוא פ״ה.
ר׳ אנשיל: אראנאוויטש, בא כח רבנו בווילנא.
קריינא דאגרתא: על אודות הישוב באי״, מה״ר אליעזר אליהו פרידמאן (ווארשא תר״ס).

גיגעבינקייט פון הארץ ויוקר והרגש עצמי ביותר בצירוף רתיחות הדמים במדה מרובה וגדושה מאד. וכמה גרועים ומגונים מאד מאד שני הדברים האלו. ודע שזה התגברות ושליטת הלב והכבד. והגרעון בשליטת הלב כבר ידוע לך מהמבואר בכ"מ בדא"ח. והכבד הוא למטה במדרי' הרבה מהלב במה שהוא למטה מהפרסא, וממילא יש שם תערובות רע יותר. ועמ"ש מזה בדרוש כי אני הכבדתי את לבו בס' רכ"ט. ושם כמדומה ב' דרושים בענין זה, א' המתחיל כנ"ל והב' ד"ה בא אל פרעה ...

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

צד

ב"ה כ"ו שבט תר"ס לפ"ק
תארקאוו

כבוד ח"ד ידידי עוז הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה ישעי' שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. יום ג' העבר כתבתי לכבודו בטח יתקבל. והנני מקווה לקבל מכתב מכ' ממצב בריאותו והשי"ת יעזור לו שיהי' בריא אולם.

כמדומה לי שבימים אלו הזמן שעושה כ' הסעודת הודאה, ובשנה העברה בהיותו בפ"ב נדב כ' על זעמבין ד' פעמים ח"י רו"כ, ומהנכון שיעשה כן גם בשנה זו. ובגלל זה יתן לו השי"ת אריכות ימים ושנים טובים ונעימים ויצליח בכל עניניו.

דרוש כי אני ... רכ"ט ... בא: ראה ד"ה ויאמר גו' בא אל פרעה כי אני הכבדתי — בסה"מ תר"ל ע' סז ואילך.

צד

נעתקה מצילום כת"ק.

ח"ד . . ישעי': ברלין מריגא. אגרות נוספות אליו — לקמן קד. קכז. קלא. קלו. אודותיו — לקמן באגרת שעד.

שיעשה כן: השוה בהנעתק לעיל בהערות לאגרת פח .ש"ב הגרי"ב שי' שלח זה 200 ר".

לפי מה שכותב לי בני שי׳ אין הכנסה כלל בזמן הזה על עסק זעמבין ומצטער שאין במה להוביל ההוצ׳ הגדולה הדרושה לזה, אמנם בטח יעזור השי״ת שנוכל אי״ה להוביל המפעל הגדול הזה על להבא ג״כ. ויש לקוות שמס׳ התני׳ (אשר פרי תבואתו יהי׳ על עסק הנ״ל) יהי׳ אי״ה הכנסה.

ואבקשו להודיעיני מבריאותו ושלומו ומכל הנעשה אתו לטוב. ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וב״ד ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

צה

ב״ה אור יום ג׳ א׳ דר״ח אד״ר תר״ס לפ״ק
חארקאוו

בני יקירי שי׳ כלתי הצנועה והכ׳ תי׳ נכדתי היקרה תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי׳. מכתבכם מיום ד׳ קבלנו לגודל קו״ר ות״ל בעד החוה״ש אשר אתכם, כה יעזרינו השי״ת על להבא לשמוע מאתכם אך טוב תמיד כה״י. ואבקש אתכם על להבא לכתוב לנו בכ״ע משלומכם הטוב ומשלו׳ בתכם נכדתי תי׳ ומכל הנעשה אתכם לטוב.

בני שי׳ בטח כתבת לידידינו [ח״ד] הגרי״ב שי׳ והזכרתו בדבר נדבתו שנדב בשנה העברה בעת סעודת הודאה שלו דכמדומה לי שהייתה צ״ל ביום כ״ג או כ״ד שבט, אני כתבתי לו אודות זה ביום ועש״ק העבר ובקשתיו שיעשה כן גם כעת. ותודיעיני אם קבלת מאתו תשובה ע״ז.

אתנו אכ״ת הכל הולך כמקודם והשי״ת ישלח לנו רפו״ש בקרב בתוך [כו׳].

עסק זעמבין: השוה בהנעתק לעיל בהערות לאגרת פח. מבוא פ״ה.

צה

נעתקה מצילום כתי״ק.
הגרי״ב: ־הגביר ר׳ ישעי׳ ברלין — הנ״ל באגרת שלפנ״ז.

ותקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא"ז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

צו

[חורף תר"ס]

בני שי', מש"כ בדבר לאמר שיעור בגמ' ופוסקים לפני הבחורים, נכון הוא לעשות כן עד שיהי' משגיח טוב בעזה"י שישגיח על אופן לימודם, כי בעצם הענין מצד עצמו יש בזה חסרון בזה"ז, מפני כי לא כתלמידים של הדורות הקודמים הם התלמידים דעכשיו, בדורות הקודמים הי' התלמיד בטל לגמרי אל הרב ומצד עוצם וגודל הביטול ומצד גודל הקב"ע שלא הי' כבד עליו כלל לייגע א"ע הרבה וע"ד שכ' ויט שכמו לסבול עול התורה, הי' כלי לקבלה שקיבל את השפעת שכל הרב כמו שהוא, ויגע וטרח הרבה לעיין היטיב בדברי הרב להבינם לעצמו היטיב. אבל הכל בדברי הרב דוקא ולא יצא חוץ לגדר השפעת הרב (ר"ל בגדר ההשפעה, הוא כי בכל עיון שכלי יש כמה דברים ובכללן הן ג', הא' מה צריך לחפש ולמצוא בענין זה, ר"ל מה צריך לפרט ולהבין בו לעומקו וארכו ורחבו, הב' באיזה אופן יפרט את הענין בכדי שיבוא למטרת הכוונה, הג' בגוף ועצם הבנת הענין (הן בעומקו והן באו"ר) הן בעצם הענין הן בהפרטים שיהי' ע"פ שכל ישר ולא ילך בדרך עקלתון. כי בכל ענין וענין יש מה שהוא בו עצמי ועקרי ומה שאינו עקרי בו ובא רק להצעת הענין וכדומה, ומובן אשר מה שהוא בו עקרי נאמר בו כל מה שיש בהענין אם באריכות או בדרך קצרה, או איזה פרטים ממנו באורך ואיזה פרטים בקצרה כפי נושא הענין (ובד"כ גם העומק שבו נא' בקיצור והאו"ר בא באורך) והדברים נאמרו במכוון ובדיוק היטיב, וע"י היגיעה ועיון הטוב ימצא רב טוב צפון וטמון בדברי הרב אשר יתגלו איליו בעיונו וידע את השכל בכל פרטיו היטיב כמו שהוא לאמיתתו, אמנם מה שאינו עקרי בזה הענין, לא נא' בשלימות

צו

נעתקה מצלום כתי"ק, בראשה נרשם (בכתי"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע): "ח' רס" [=חורף תר"ס]. וראה לעיל בהערות לאגרת צ, שהרזיו נתקבל למשגיח באד"ר תר"ס, וכאן נראה שעדיין לא נתקבל — בעת כתיבת האגרת שלפנינו.

ואינו מדויק כ״כ, וגם כשייגע א״ע הרבה לא ימצא בו שלימות הענין הדרוש, והיגיעה בו במקום הזה הוא לריק, כ״א במקום שבו הוא עקרי שם ימצאינו, ומי שחננו השי״ת בשכל ישר ה״ה רואה ומרגיש בכל ענין מה שהוא עקרי בו, ובזה הוא מתעסק בעיון טוב וימצא את הטוב בעזה״י, ובזה גופא איך יבוא אל הענין באופן שיגיע בדרך ישר לגופו ועצמו של השכל, וכל הדברים (היינו הפרטת הפרטים וההסבירים כו׳) יהיו אוחזים בגופו ועצמו של השכל, וממילא כל ענין וענין הוא פרט מן השכל או ביאור עליו באופן שע״י כ״ז יודע את עצמו של השכל, ולא כיש מי שהולך בעיון שכלו באיזה ענין בכמה דרכים ונתיבות ובכולם רק סובב והולך מסביב אל השכל או נוגע רק באפס קצה ממנו לא בגופו ועצמו של השכל, וממילא אינו יודע עדיין עצמו של השכל כלל. ועוד זאת שכל הדברי׳ והענינים שבהשכל ההוא הן בהעצם והפרטים והן בההסבירים וההסתעפות כו׳ יהיו ע״פ שכל ישר (הנק׳ בל״א א גלַייכע קאפ. גלַייכקייט) ולא יעקום את הדברים. והמשפיע הטוב מראה כחו היינו ישרות שכלו בההשפעה בכל ג׳ הענינים הנ״ל. דכשלומד עם התלמיד איזה ענין ה״ה עוסק בהענין במה שהוא עקרי בו לפרטו וללבנו ולבארו ולהסבירו ואוחז בגופו ועצמו של הענין והכל בדרך מישור בשכל הישר וכל זה נכלל בגדר ההשפעה) והתלמיד שהוא כלי לקבלה הנה עסקו ויגיעתו בשכל הרב במה שהשפיע לו ובאופן שהשפיע לו, וה״ה נמצא כולו בגדר השפעת הרב, ונעשה כמו שכל הרב, ר״ל שמקבל חושי הרב בג׳ ענינים הנ״ל (שנוגעים מאד בענין עיון השכל) (וכן בד״כ אם החוש יותר בעומק או באורך או ברוחב או בכולם, וזה ג״כ נכלל בגדר ההשפעה) ונעשה כמוהו.

וכ״ז הוא כשהתלמיד בטל אל הרב ונתון ומסור אליו בכל עצמו ומהותו אז הוא כלי לקבלה לקבל בטוב ובאמת השפעת הרב ואופן השפעתו, וגם ע״י הביטול ומסירת עצמו אל הרב מצטיירים ונחקקים בו אופני חושי הרב. והוא כי מן הנמנע הוא שבראשית הקבלה מהרב ידע לעיין בשכל הרב לפרט הפרטים שבו וללבנם ולהבין השכל לעומקו ולאו״ר כו׳. ומי שהוא אץ להעשיר ורוצה לנחול הטוב הנ״ל בראשית לימודו, יקלקל חושיו לגמרי ויהי׳ מוטעה לא יגיע לשום שכל לאמיתתו. כ״א צריכים תחלה ללמוד הרבה ולהבין בטוב את הנאמר, ואח״כ יכולים לעסוק בעיון כו׳. אמנם ע״י מסירת עצמו אל הרב נחקקים בו חושי הרב אשר בכח זה בנקל ימצא אח״כ בעיונו את אופני חושי הרב ועסקו הוא כפי חושי הרב (וע״פ הנ״ל יובן יתרון מעלת המתחיל ללמוד בנערותו אצל רב טוב בעוד הוא חומר פשוט עדיין

להלומד בגדלותו כשהוא מצוייר כבר בציורי חושי עצמיו) אמנם מעטים המה תלמידים כאלו בזמן הזה שיהי׳ מסורים בכל עצמם לגמרי וימצא רק ביחידים, ולזאת אמירת שיעור שאומר המשפיע אינו מועיל כ״כ לטובת המקבלים, כי לא יקבלו עי״ז טיב ענין הלימוד איך שצריכים ללמוד כל ענין בלימוד הטוב. ויותר מועיל בזה״ז דרך ההשגחה על הלימוד, היינו שהמשגיח מתעסק עמו בעת לימוד הנער בעצמו ומראה לו עותותו שאינו לומד כדבעי ומראה לו איך שצריכי׳ ללמוד באופן כך וכך. וכאו״א משגיח עליו באופן לימודו לפי ערכו. ולזאת מה שהוא לטובה שלימה בעזה״י לפני הבחורים הוא שיהי׳ משגיח עליהם, אמנם לע״ע עד שיהי׳ המשגיח נכון לומר שיעור בגמ׳ ופוסק שגם זה טוב להם כמו שאתה כותב במכתבך מיום א׳ ער״ח.

אמנם במי לבחור למשגיח, הנה ... שאתה כותב אודותו במכ׳ דיום יו״ד לחו״ז, איננני יודע אם יהי׳ טוב לזה, אם היות שאיננני מכירו, מ״מ לפי הפרטים שאתה כותב אודותו בשם ... הנני משער אשר ציור פרצופו הפנימי אינו כפי הדרוש לנו. ויותר קרוב לחשוב אודות הרז״ו חתן הרג״ד ז״ל אשר טוב השגחתו בלימוד הנגלה הוא ידוע לנו היטיב וכן טוב מדותיו ג״כ ידועים המה. ורק ערכו בלימוד דא״ח אינו ידוע לנו ואם יש לו חוש בהדרכה ע״ד החסידות ובכלל זה לדבר עם הבחורים בדברים המושכים את הלב לתורתו ועבודתו ית׳. וע״ז צריכים לשאול ממנו בעצמו. ובאשר הוא אינו מוטעה בעצמו ימדוד הדבר היטיב בעצמו והלוואי שלא יחמיר ועל מה שיאמר הן יכולים לסמוך עליו. ולזאת תכתוב איליו כאשר נצרך לנו משגיח על הבחורים על לימוד הנגלה, וצריכים ג״כ ללמוד דא״ח עם הנערים והעיקר עם אותם שלא למדו עדיין, ואופן הלימוד א״צ להיות בהשכלות יתירות, כ״א להבינם את הנאמר בהדרוש שלומדים, ולהשגיח על כולם בכלל על פרטי הנהגותיהם ומדותיהם, ולדבר עמהם לעורר את לבבם לתורה ועבודה, ולכן ישיב לך בהקדם אם יכול לקבל עליו העבודה הזאת אנו חפיצים בו. ותוכל לבאר לו הדברים יותר אבל לא להגדיל לו אופן הלימוד דא״ח עמהם וכמו״כ אופן ההשגחה בענינים אלו, ותבקש אותו שישיב בהקדם.

אודות הבחור ... כתבתי לך שהעיקר דרוש לו ביטושים גדולים ובזה יהי׳ כל דיבורך אתו בעתים קרובים להראות לו רוע מדותיו

הרז״ו חתן הרג״ד: הי״ר זאב וואלף לעוויטין (תר״ח — עת״ר) חתן הי״ר גרשון דובער מפאהאר. והשוה לעיל אגרת צ, ובהנסמן בהערות שם. לקמן אגרת קט.

פעמים בדברי רוגז ופעמים בפנים שוחקות ולהסביר לו איך שמזמן לזמן מפסיד ביותר את נפשו וצורתו העליונה. והמדות רעות נשרשים בו ביותר ומה יהי׳ התכלית מאתו וה״ה כבעל חי ממש במדותיו התקיפים והחזקים וכל ישעו וחפצו רק בהנאת גופו וקיום מציאותו והלא האדם גם באשר הוא אדם ומכ״ש מצד המצווה עליו בתוה״ק וכאשר הראנו לדעת בדא״ח הוא לשנות המדות הטבעים ולגרש המדות הרעות ולמשוך א״ע אל התכלית האמיתי שהיא ההשגה והדביקות באלקים חיים. ובד״כ להגביר את הצורה שהוא הנפש על החומר שהוא הגוף והנה״ב. וכאשר הוא בכל ענייניו גם בלימודו מגביר החומר על הצורה וכ״ש במדותיו הרעים שהמה בו בתוקף ולא נזוזו ממקומן אדרבא הוא חפץ בהם ופועל בהם, ה״ה כבהמה ממש. ולא בשביל זה נברא ולא די שאינו מתקן אדרבא מקלקל הרבה ומה יהי׳ הסוף מזה. והלא סוף כל אדם ידוע הוא והוא יוליך את חרפתו ובושתו אתו עמו ר״ל (והוא ע״ד עצת חז״ל יזכיר לו כו׳) וכ״ז לומר לו בנחת ובקירוב ובדברים היוצאין מן הלב כו׳. והשי״ת יתן בלבו להכנע מפניו ולעבדו ית׳ באמת. ותודיעיני תוצאות הליינען שנתן לו שלמה סאדאווסקי.

צז

יום ב׳ כ׳ אד״ר תר״ס לפ״ק
חארקאוו

... מאד נהניתי מהידיעות המשמחות בדבר התלמידים שיחי׳ ומהנהגתם ולימודם, יתן השי״ת שינטע ויושרש בלבותם דברי קדש כ״ק אבותינו רבוה״ק זצוקללה״ה נ״ע זי״ע להחיותם באור חיי החיים ללכת בדרכיהם דרכי ד׳ הליכות עולם בהילוך התורה והתפלה ויאיר אמת ד׳ בעולם בגילוי ממש בלב כאו״א ובכללות העולם.

שלמה סאדאווסקי: באגרת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע אליו (ז׳ מנ״א תרפ״ח):
ידידי הוא אחד התלמידים הראשונים של ישיבת קדש תו״ת יצ״ו, הוא אחד הי״ב עמודים שעליהם נבנה בית אלקים זה, אצלי עודנו נשמר ת״ל כתי״ק של הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע גליון כתוב בעט עופרת בקי״ח תרנ״ח רשימת הבחורים הנמסרים על יד המשפיע החסיד ר׳ שמואל גרונם ז״ל נ״ע בזעמבין, להדריכם . . במשך שנה של עבודה בלימוד עיוני ובהתמדה גדולה זכה ידידי למכתבו של הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע אלי, אשר ידידי יגיד שיעור בגפ״ת לפני התלמידים בעלי כשרון אשר נתקבלו בראשית שנת תר״ס.

צז

נעתקה מתוך „תולדות התמימים" מאת ר׳ משה רוזנבלום (צילום באוסף מונדשיין), והיא אל בנו — כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.

אמנם מה שאתה בני שי' טרוד בזה כ"כ עד שאתה ישן רק ג' ד' שעות במעל"ע כמו שכתבה לי כ' אמי מורתי הרבנית תחי', לא טוב הוא. הגוף צריך לנוח היינו לישן במדה וקצבה אשר הוקצב לו (שהוא בערך ז' שעות במעל"ע) בכדי שיוכל לעבד את בוראו בתפלה ותורה, והעדר השינה גורם חלישות הגוף ח"ו, שמלבד שא"צ להחליש את הגוף (כ"א החומריות כו' כידוע) הרי זה נוגע לעבודה ג"כ, כמובן.

ולזאת תגביל לך בכל יום עתים קבועות שתעסק בזה, ותעסק בעבודת ד' בעתה ובזמנה כדבעי, וגם תאכל ותישן בהזמן הקבוע, ולא תגרע מזה, ואתה תשמע לדברי אלה, וטוב יהי' לך שיתקיימו שניהם בעזה"י ...

צח

שושן פורים תר"ס
חארקאוו

... בקראי מכתבך בעת הסעודה נתאסף על תו"ת סך שני מאות וחמשים רו"כ ונשלחו לך היום ע"י פערעוואד ...

צט

אור יום ג' י"ט אד"ש תר"ס
חארקאוו

... הנני שולח לך חזרה מכתב בקשת התלמיד ק. ז. ואם כי הדוחק גדול, מ"מ למען שתהי' החתונה בזמנה צריכים להיות בעזרו וליתן לו סך ... רו"כ על בגדים, וצריכים לכתוב להרש"ג כי הוא יקח סחורה על סך הנ"ל ...

בערך ז' שעות: השוה לעיל אגרת י'.

צח

נעתקה מתוך "תולדות התמימים" מאת ר' משה רוזנבלום (צילום באוסף מונדשיין), והיא אל בנו — כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, שהתלונן על מצב הכספי הדחוק של תומכי תמימים.
פערעוואד: המחאה.

צט

נעתקה מתוך "תולדות התמימים" מאת ר' משה רוזנבלום (צילום באוסף מונדשיין), והיא אל בנו — כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ששלח מכתב בקשה שקיבל מא' מתלמידי זעמבין, לעזור לו בהוצאות החתונה.
הרש"ג: ה"ר שמואל גרונם — המשפיע בישיבת זעמבין.

ק

[תר״ס]

להבחור ... שי׳ אמרתי קודם נסיעתי שילמוד דרוש אחרי ה׳ תלכו בשער התפלה (וענין ב״ש המבואר בו ילמוד בהעברה, כי הענין הזה אינו לפי ערכו עדיין להבין היטב) בטח למד אותו. ועתה תאמר לו שילמוד דרוש אם יהי׳ נדחך כו׳ משם יקבצך בשער התשובה בתחלתו. גם אמרתי לו שילמוד ראשית חכמה בטח הוא מקיים בפועל. אבל כל מה שלומד לא יהי׳ מוטעה והוא בב׳ דברים עיקרים, שיבין את הדברים היטב וידע מה הענין הזה שלומד (הן בדא״ח והן בר״ח) דורש מאתו בענין העבודה. ועוד זאת תכלית הכוונה (ובא לאחר עיקר הא׳ וא״א להיות בלעדו) שיהיו הדברים קרובים אליו לנפשו ויהיו נחקקים על לבו לפעול ישועות בנפשו. והיינו שיהי׳ הלימוד ע״מ לעשות, וכבר אמרתי כ״פ שהכוונה בלימוד ע״מ לעשות לבד העשי׳ בפועל בקיום המצוות בסו״מ וע״ט בפו״מ. יש בזה ג״כ הכוונה על בירור וזיכוך המדות טבעיים וביטל הנה״ב בכלל, וכן מתפרש תי׳ מעשה בענין תלמוד גדול שמביא לידי מעשה דהפי׳ שם מעשה ל׳ כפי׳ וביטול, אשר זה כל האדם הוא לפעול הביטול בנה״ב ובמדותיו הרעים וע״ז הוא תכלית ירידת הנשמה בגוף בכדי לברר הגוף והנה״ב מפני שיש נחת רוח למעלה כבי׳ בזה דאתכפי׳ סט״א. ועי״ז אסתלק יקרא דקוב״ה בכולהו עלמין וכמבו׳ במ״א פי׳ בכולהו עלמין שיאיר בכל העולמו׳ בשוה, דמצד סדר השתל׳ הרי יש הפרש גדול בין עולמות עליונים לעולמות תחתונים דבעולמות עליונים מאיר גילוי אלקות משא״כ בעולמות התחתונים, אבל ע״י דאתכפי׳ סט״א אסתלק יקרא דקוב״ה בכולהו עלמין בשווה שמאיר למטה כמו למעלה. ואדרבא עיקר הגילוי יהי׳ למטה דוקא כי הגילוי הוא שיתגלה בחי׳ הנח״ר והעונג העליון בהכפי׳ דסט״א, ולהיות שכוונה העליונה הלזו נשלמה למטה דוקא, לכן יהי׳ גילוי העונג העליון ג״כ למטה דוקא (ועמ״ש בסש״ב פל״ו ומבואר במ״א באורך בד״ה ארדה נא רנ״ח) והו״ע מה שלע״ל יהי׳ עיקר הגילוי בבחי׳ מל׳ (בחי׳ שם ב״ן) ויהי׳ המל׳ בחי׳ כתר וכן יהי׳ עיקר הגילוי למטה דוקא (ומעין זה מאיר גם עכשיו באדם העובד עד שיכול

ק

נעתקה מצילום כתי״ק, ובראשה נרשם בכתי״ק בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ״תר״ס״, ונראה שגם היא נכתבה בתקופת שהותו בחרקוב — בחדשי החורף, וע״ז קאי מ״ש בתחלתו ״אמרתי קודם נסיעתי״.

להיות עולמך תראה בחייך כו') והוא ע"י עבודה דעכשיו בבירור וביטול הנה"ב ומדותיו הטבעים.

והנה הבירור כללי דנה"ב הוא לפעול בו הביטול והחלישות שלא יהי' בתוקף וחוזק כ"כ והו"ע התוקפא דגופא שזהו תוקף החומריות כידוע יפעול בו החלישות. והענין הוא כידוע בענין שור וכשב ועז שיש כמה מדרי' בנה"ב אם הוא בתוקף כעז או כשור או שהוא ככשב שהן רכי הטבע, וצריך לפעול בנפשו הבהמית שיהי' רך הטבע ואז יהי' שליטת הנה"א על הנה"ב וכמ"ש במ"א בענין שאמרז"ל לעולם יהי' אדם רך כקנה דכשהנה"ב רך כקנה אז השכל דנה"א שעיקרו הוא שכל כמ"ש בסש"ב ח"א פ"ט, הוא שולט על הנה"ב להטותו לכל צד שרוצה הנה"א, משא"כ כשהוא קשה כארז בעצם ישותו אז הלב מתגבר על המוח כו'. והנה בענין תוקף הנה"ב יש כמה דברים, והוא שאינו נכנע לפני מי שגדול ממנו (אף גם זה שהוא יודע שהוא גדול ממנו, וכ"ש מי שזולתו אומר שהוא גדול ממנו) אדרבא יענה בעזות נגדו או יעמוד כנגדו בחזקה. ומכ"ש במקום או באיש שצריכים להתנהג בתוקף יוציא את כל רוחו הכסלי ויתנהג בעזות בלי מצרים (וחושב שעושה מצוה, ובאמת הוא שמוצא את הרע שלו ויש לו תענוג בזה, וכמ"ש במ"א בענין שלוחי הדין והו"ע קלא אילן כו' כמ"ש מזה בהוספות לבה"ז בדרוש רזא דתרתין אחתין ובהגהות לשם ובדרוש כתפוח בעצי היער כו') ומתפאר בהעזות שבו, הוא יקר בעיני עצמו ער האט באיי זיך אַ שטארקין ביטרעף, רוצה הכל, והרצון הוא בתוקף גדול, ובכל דבר נדמה לו שהצדק אתו מפני שאינו נותן מקום אל הזולת, שיחשוב שהוא כערכו או אף גדול מערכו, ועוד כדומה בהדברים אשר כל אלה שנואים מאד להקב"ה. וכל הקרוב לעבוד"ה בהכרח הוא שיגרש את הרע הזה מקרבו מצד עצמו, וגם כי בלעדי זאת לא יוכל לזכך את המדות פרטיות, כי איך יזכך את פרטי המדות ועצם ישותו הוא בתוקף, ולזאת בהכרח הוא שיפעול החלישות בעצם הנה"ב שלו שיהי' רך הטבע.

והעצה לזה הוא ע"י ביטושים שיבטש את עצמו עד שיהי' נמאס ונבזה אצלו הישות והחומריות הנ"ל ועי"ז יכנע ויתרכך כו', וכמו בביטושים שנותנים מלמעלה ר"ל שפועלים ההכנעה וכמו העני והמדוכה ביסורים ר"ל שהוא נכה רוח, כמו"כ הביטושים שמבטש א"ע פועלים ג"כ ההכנעה. וגם עצה לזה סיגופים שסגולתם להכניע ולרכך את החומריות, וכבר אמרתי ל... קודם נסיעתי איזה אופני סיגופים שיכולים לעשות עתה גם בדורות החלושים שאין בהם חשש מצד הבריאות ומועילים הרבה בעזה"י. ועם כל הנ"ל צריכים לבקש

מהשי״ת שיעזור לו להכניע חומרו וכמו שמספרים על כ״ק אדמו״ר האמצעי זצוקללה״ה נ״ע ז״ע, שבהיותו ילד שהה הרבה פ״א בתפלה בפסוק ה׳ אלקי שועתי אליך ותרפאיני ושאלו מאתו ע״ז, ואמר שפי׳ תי׳ ותרפאיני ל׳ חלישות, וכוון שועתי אליך ותרפאיני הריני מתפלל ומבקש ממך שתרפה ותחליש הנה״ב שלי. וכ״ז הוא בהנוגע בכללות הנה״ב, והמדות פרטים שבו הלא ידועים המה, אמנם מה שצריכים להזכיר כאן בפרט היא מדות הגאוה וגסות הרוח (שזה בד״כ מדה פרטית שיכול להיות גם במי שכללות נה״ב שלו הוא רק הטבע ומ״מ יהי׳ גסה״ר, והראי׳ מדל גאה כו׳, וכן יש מי שהוא תקיף הטבע ואינו גסה״ר) והוא שמתנהג ברוממות וקשה לו מאד להתאחד ולהיות מעורב עם אחרים גם שיודע שהם גדולים ממנו הרבה במעלה אמנם מוצא צד פחיתות שיתערב עמהם מחמת החסרון שימָצא בהם נגדו אם היות שהחסרון שבהם נגדו הוא חסרון גשמי (כמו חסרון העניות ר״ל וכדומה בהענינים) וחסרון שלו נגדם הוא ברוחניות שעומדים למעלה ממנו הרבה וההתחברות הי׳ פועל עליו לטובה, והחסרון שבהם אין ערוך לגבי החסרון שלו ולא הי׳ צ״ל מפריע להתחברות, אמנם מצד הגסה״ר שבו ה״ה מבכר את החסרון שבהם ואינו מתערב כו׳, וגם יכול להיות שבפנימיות יש לו קנאת סופרים וגם הי׳ רוצה לקבל מהם את הטוב אבל גסות רוחו לא יניחינו להתערב. ובד״כ כל חפצו ורצונו להיות מובדל ולא ישתווה עם כל האנשים.

ואתה תעורר אותו על כל הענינים הנ״ל שישתדל לתקנם כי זאת הוא עיקר מלאכתו לע״ע בתיקון נפשו, ובעזה״י יש בכחו לתקן אי״ה. כי מלבד זאת שלולא הי׳ בכוחו ע״ז לתקן ח״ו לא היו נותנים לו המשא הזו וכמארז״ל לפום גמלא שיחנא, ועמ״ש בתו״א פ׳ בראשית ד״ה להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם כו׳ דמה שהנשמה שהיא בחי׳ מדבר נתלבשה דוקא בגוף דומם (משא״כ הבע״ח גופם מצומח כמ״ש תוצא הארץ כו׳ וכמא׳ בצביונם ובקומתן נבראו כו׳) הוא בכדי שיגביה היינו שיברר ויעלה את הניצוצות שנפלו בעשי׳ למטה שהוא בחי׳ דומם, וכמו עד״מ כלי ההגבה הנק׳ ליווער צריכים לאחוז בחלקי׳ התחתוני׳ דוקא וכשמגביה את התחתון נגבה העליון ג״כ כך נשמת האדם נתלבשה בגוף הדומם בכדי להגביהו והיינו מצד מעלת הנשמה שהיא בבחי׳ מדבר יש בכוחה להעלות גם הדומם (שאין כח זה במלאכים כו׳) ועי״ז יתעלה גם הצו״ח כו׳ יעו״ש. ועד״ז הוא בעניננו אחר שהלביש השי״ת את נפשו האלקית בנה״ב כזה יש בכוחו לבררו ולהגביהו (והדברים הנ״ל הם בד״כ המדרי׳ הפחותות שבנה״ב (אם

היות שיש בנה"ב מדות נבזים ושפלים ביותר, מ"מ הענינים הנ"ל המה פחותים מפני שכללותן הוא המדריגות התחתונות שבנה"ב היינו מה שהוא יותר ישות וחומרי הן תוקף הנה"ב בכללו ה"ה כללות הישות שלו וכן ענין שגסה"ר ה"ה גדול מאד בענין החומריות והישות דמשו"ז ה"ה מקור וסיבה לכל המדות רעות כו' כידוע) וע"י הגבהת המדרי' התחתונות יוגבהו גם העליונות מהם היינו שיהי' לו בנקל אח"כ לברר יתר המדות כו') וגם נראה ונגלה איך שביכולתו לתקן במה שנראה שיש בכוחו להטות שכמו לאיזה ענין לסבול ולא יכבד עליו המשא המוטל עליו לעשותו, ער קען פאלגין און טאן אפי' דאס וואס ער ויל נאך ניט, ער קען דאס אז ער זאל וועלין, כי לעומת תוקף הנה"ב שלו יש לו ג"כ תוקף בנה"א שלו לעשות דבר בכח חזק, וכשיוציא הכח הזה מכח אל הפועל יכול לפעול בו הרבה בעזה"י להתגבר על תוקף הנה"ב ולהכניעו. והיינו מצד עצם התוקף דנה"א ע"ד הקדימו נעשה כו' ובפרט ע"י ההתעסקות בהעצות לזה שנת"ל והמבוארים בכ"מ בדא"ח אשר ידועים המה, יתגלה כח הנה"א בתוקף (ביתרון במי שיש תוקף בנה"א שלו) בבחי' גילוי אור הנה"א שיאיר ויחדור אל תוך פנימיות הנה"ב לדכאו תחת רגליו ולהכניעו ולהשפילו עד לעפר.

אמנם זהו תנאי גדול על כל הנ"ל שלא יטעה א"ע, וכל דבר הנעשה לטובת נפשו יהי' אמיתי בלתי מרומה ח"ו, וכל שינוי לטוב יהי' נחקק היטיב שלא ישתנה ח"ו, ולא יהי' כחומר המתהפך אנה ואנה פעם כך ופעם כך כו', ווארום יעמאלט איז דאס ניט גיטאן כלל גאר נישט, כי אם שהציור הטוב יהי' צורה קבועה ממש בלתי תשתנה ח"ו, והוא כאשר נעשית הצורה בכוונת מכוון בכוונה טובה בהתיישבות היינו מצד התגברות אמיתי' של הנה"א (ואין הכוונה כאן על התגברות אמיתי המבואר במ"א שהו"ע רעו"ד ותעלומות לב וכדומה, כ"א שבכל מעלה ומדריגה יש בחי' אמת שבה, והוא) שמתעורר באמת לטוב, ורואה היטיב שפלות ופחיתות החומריות און עס גיפעלט עם טאקע זייער ניט שזה גורם הכנעת ונפילת החומר, והתגלות הנה"א בגילוי אור יותר כנ"ל להכניע את החומר כו'. שכ"ז הוא בלתי מוטעה, אז הצורה טובה הנעשית עי"ז היא קבועה בנפשו ואינה משתנית והיא חקיקה טובה שאינה משתנית ואינה נמחקת לעולם כו'. והשי"ת יהי' בעזרו לחזק את לבבו לעבדו יתי' באמת ובתמים תמיד כה"י כו'.

קא

ב"ה מוצש"ק ג' מנ"א תר"ס לפ"ק

כבוד ב"ד ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה מרדכי דובער שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. זמן רב וארוך עבר אשר לא באתי בכתובים לכבודו. ולא אאריך בתירוצים ע"ז כי כבר ידוע לכ' סיבת הדבר אשר זהו האמת לאמיתו והרואה יראה אשר באמת אין לי זמן פנוי להתעסק במכתבים, וגם בריאותי ימנעיני בהרבה זמנים.

וגם כבודו גמל לי כמעשיי וזה זמן רב שלא כתב לי מאומה בערך מזמן תחלת חורף, אשר באמת נפשי אוותה לדעת משלומו ומכל הנעשה אתו לטוב.

ידעתי אשר במשך הזה שבעה נפשו מצער ועגמ"נ מעניני יפו, אמנם באשר הענין מצ"ע צריך להיות כן ואחרי שהרה"ג שר התורה שליט"א מסכים ע"ז והוא צווה עליו להיות רב ביפו, צריכים לבטוח בהשי"ת אשר ידם תהי' על העליונה בעזה"י ובנו הר"ש יעשה חיל בעזה"י.

ואבקשו להודיעיני מבריאותו ושלומו ומכל הנעשה אתו לטוב. ובפרט אם נתרפאו אצלו הרגלים לגמרי. ואם מספיק לו על ההוצאה המוכרחת שלו בלא דאגה. תקותי שבמשך זמן מה אשלח לו אי"ה איזה סך.

בדבר בריאותי אין במה להתפאר כלל ... בחורף העבר הייתי בחארקאוו יותר מג' חדשים ... וכ"ז לא הועיל לי ועוד נחלשתי יותר, והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרוב בתוך כו'. ואבקשו כשיהי' על מקומות הק' להזכירני לטוב.

קא

נעתקה מצילום כתי"ק.

מרדכי דובער: סלונים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

מעניני יפו . . רב ביפו: ראה „הצאצאים" ע' 202: „בשנת תר"ס פקד עליו [על הרב שניאור זלמן בה"ר מרדכי דובער סלונים] הגאון הרש"ז מלובלין זצ"ל [בעל ה„תורת חסד"] לחסל את עסקיו בחברון ולקבל את כתר הרבנות של חסידי חב"ד ביפו . . שמש ברבנות יפו־ת"א ל"ז שנה". וראה גם לעיל אגרת כד, ובהנסמן בהערות שם.

נתרפאו אצלו הרגלים: השוה לעיל אגרת עה.

בדבר עניני הכולל לא אוכל להאריך עתה ולבאר לו פרטי העגמ״נ שהיו לי בשנה זו מעניני שילוח המעות ויתר העניינים. אני מצידי רצוני שיושלח המעות להר״מ וויראוואליאנסקי שלפ״ד עי״ז יהיו העניינים שמה בסדר נכון. אמנם ... מנגד לזה וכמדומה בלי טעם ודעת וייטיב כ׳ להודיעיני איך המה מצב העניינים כעת.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ונ״ד ידידו עוז דו״ש באה״ר ועזה מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

* * *

און לעבין עד ביאת גו״צ און זייט גיזונד, ג׳ זאל אייך העלפן בכל הפרטים לטוב כאוות נפשם ונ״ד דו״ש מלו״נ תכה״י

שטרנא שרה

בני היקר וכלתי היק׳ ונכדתי היק׳ יחיו הם ב״ה בחיו״ש ופ״ש.

קב

[תר״ס־תרס״א]

כבוד הועד הנכבד והמרומם של חברת יק״א הגבירים הנכבדים, נדיבי לב דורשי טובת אחיהם בארצות פזוריהם, ה׳ עליהם יחי׳

ברגשי כבוד הננו באים במכתבינו זה לפני רוממות מעלת הדר

הר״מ וויראוואליאנסקי: בכרוז תשובה לדורשי האדרעס „בשנת תרנ״א . . הי׳ האדרעס ע״ש הג׳ ר׳ משה וויטענבערג, ואחרי פטירתו נתמנה הי״ר מאניס וועראוואליאנסקי ור׳ מרדכי שלאנק״. ובקונ׳ בעניני כולל חב״ד (ע׳ ז): „ר׳ מאניס וויראוואליאנסקי ז״ל אשר הי׳ ע״פ בחירתי״.

און לעבין . . ופ״ש: — בשוה״ג מזוגתו הרבנית. אגרות נוספות מאתה — לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

קב

נעתקה מכת״י 688, בכותרת „מכתב מכ״ק אדמו״ר שליט״א לחברת יק״א״. תח״י גם צילום כתי״ק של מהדו״ק של אגרת זו, ועליה נרשם בכתי״ק בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע:

„כי״ק הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע. כתוב בעט עופרת התחלת מכתב, והוא יסודו של המכתב הגדול אשר כתב ושלח בשנת תר״ס, אל מנהיגי החברה יק״א. אשר בשביל להגיע אל המטרה, חתמו

כבודם לבקש ולהתחנן לפניהם על אחינו האומללים המדוכאים ונאנחים מחסר כל, העטופים ברעב מאין עבודה ומעשה מאין מסחור וקנין. ועולליהם צועקים ללחם ופורש אין להם. ותפלתינו לה׳ אלקי השמים והארץ, אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש, שיתן בלבם רוח טהרה, רוח נדיבה, להטיב לבם ורוחם לאמרי פינו אשר אנחנו מדברים בצדקה בעד מאות אלפי אחינו בנ״י יושבי מדינתינו ארץ רוסי׳ הגדולה והאדירה.

תחלת הכל נודה להוי׳ על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו חסד עליון נהג אותנו בכל דור ודור, גם במשך ימי גלותינו אשר הלך אתנו בחמת קרי על חטאתינו ועונותינו אשר חטאנו לו, שהגלנו מארצינו ונתרחקנו מכל טוב ומחמדי נפשינו, ההר הטוב הזה והלבנון, והננו נעים ונדים בארצות פזורינו. וכל זאת לא מאסנו ולא געלנו ולא שכח בריתו ולא עזב חסדו מאתנו, ובכל דור ודור האציל מרוחו וחסדו על אנשי סגולה שבדור, והשפיע עליהם רוח חכמה ודעת, רוח חן וחסד שיוכלו לעמוד לפני מלכים ושרים, ורוח רגש ונדבה נתן בלבם ליתן נפשם בעד אחיהם האומללים, להיות להם למושיע בעת צרתם, ולדאוג לטובתם ולרוחתם בהוה ובעתיד.

גם בדורינו זה אשר אחינו בנ״י נאנחים בצרה, נאנקים ונדכאים מהמון מים רבים אדירים, מהמון גלי ים השנאה הכבושה המסתעפים על ראשם בזעף נורא, אור נוגה הופיע והאיר כל יושבי תבל, הוא הנדיב הדגול מרבבה המנוח בארץ משה הירש מנוחתו כבוד, אשר השפיע ה׳ מחסדו עליו בהון ועושר רב, וברוח נדיבה כגודל עשרו להיטיב חסדו לכל דורש עזרתו וביותר פקד לטובה את אחיו בנ״י בכל ארצות

אותו גם הרבנים הגאונים, הגאון ר׳ אלי׳ חיים מייזל מלאדז, הגאון ר׳ חיים מבריסק זצ״ל והגאון ר׳ חיים עוזר מוילנא שליט״א ונעתק ע״י הרב הנודע ר׳ אביגדר ז״ל חאייקין מלונדון בלשון צרפת ואנגליא״.

בענין זה ראה גם חנוך לנער ע׳ 12:

„תרס״א . . עורך מכתב לחברת יק״א בדרישת עזר ליסוד בתי חרושת בתחום המושב כדי להמציא עבודה לפועלים יהודים. שולח מכתבו הנ״ל להרה״ג ר׳ דוד מקארלין, ר׳ אלי׳ חיים מלודז, ר׳ חיים מבריסק, ר׳ חיים עוזר מווילנא ואחרי אשר באו כולם על החתום שולחו ליק״א.

מעורר גם את האחים יעקב ואליעזר פוליקאוו בזה. הצעתו ודרישתו נתקבלה, ויבנו בתי חרושת לאריגה וטוי׳ בדובראוונא פלך מאגילעוו, וכשני אלפים פועלים עבדו שם״.

וראה גם לעיל בהנסמן בהערות לאגרת עג. ולקמן אגרת קט — בסופה.

וצ״ע א) מ״ש בחנוך לנער „תרס״א״ וברשימה הנ״ל „תר״ס. ב) בחנוך לנער נזכר בין החותמים גם ר׳ דוד מקארלין, וברשימה הנ״ל, וכן בכת״י הנדפס בזה, איננו מופיע.

יק״א: איגוד יהודי להתיישבות, והיא חברה לעידוד הגירה והתיישבות מתוכננת של יהודים, ולאחז׳ הקיפה גם הוראת מלאכות ומקצועות והקמת בתי־ספר לחקלאות (ראה לעיל אגרת עג, ובהערות שם).

בארץ משה הירש: תקצ״א — תרנ״ז. מיסד היק״א מהון שנתרם כולו מידיו, ולאחר פטירתו הוסיפה אלמנתו סכומים מעזבונו. לאחז׳ צורפו להנהלה אישים שונים. השוה לעיל אגרת עג. לקמן אגרות תכ. תנד.

פזוריהם גם בהעלתו על לבו ורוח הנדיבה עת פקודתו השאיר אחריו ברכה רבה ועצומה מהעושר הרב אשר חננו ה' ולדורות אחריו ומה רב טוב הי' מגיע לאחיו בנ"י מפני מעלליו הטובים, אלפי אלפים עניים היו נעזרים מרוח נדבתו, בלחם לשבוע ובכסות בקרה, אם היו נתמכים מפרי חסדו להתפרנס ברווחה מעמל כפיהם שבע ביום היו מברכי' אותו והיו מתפללין בעד נשמתו שתהי' צרורה בצרור החיים ותתעדן בעדן גן אלקים.

אמנם חכמינו ז"ל אמרו חמרא למארי וטיבותי' לשקיא את אמיתית המאמר הנשגב הזה תראה לנו גם הקופה של הבאראן הירש מנוחתו כבוד אשר לא בנדבת לבו של הבאראן לבד תבוא הישועה כי גם בהתנדבות ועזרת נדיבת חברי הוועד שהתנדבו לפקח להביא את רוח לבו אל הפועל. וצר לנו מאד לראות אשר בהבא מעשי צדקתו לידי פועל נשתנה צורת הדבר הרבה ולא כאשר קוינו לראות ראינו. והדבר הזה ירהיבנו עוז אחרי בקשת הסליחה והבטחון הרב על יקרת רוחם כערכו לפועל טוב שכמותם לבוא אל כבוד הדרת מעלתם במכתבינו זה:

מאיזה מפעלות של הועד שהתנדבו לפקח על מוסדות הצדקה של הבאראן נרגש ונראה אשר הועד יחשוב לטובה עיקרית ויסודית לטובת אחינו בארצינו להרבות הלימודים בקרב העם זאת אומרת לעשות בכח של הבאראן הרבה בתי ספר למפלגותיהם בתי ספר לנערים (הנקראים בתי ספר למתחילים) ובתי ספר בינונים וכדומה כאלו זה הוא מה שחסר לאחינו בארצינו, או שהחסרון הזה או סיבת החסרונות האחרות הוא סיבת העניות והדלות המחסור והמציקות ובהמלא החסרון הזה ימלאו כל החסרונות בע"ה אשר הנסיון יעיד אשר השיטה שהחזיקו לה איזה מנכבדינו בשנים הקודמים, כבר עבר עליו כלח ועוד הוא להיפך כפי שיבואר בהמשך דברינו והננו דנים את הוועד הנכבד לכף זכות יען כי מצב חיי אחינו בארצינו מוזרים להם לגמרי וגם היחידים מחברי הוועד שהיו פה, וגם האצילים יושבי הכרכים הגדולים אינם יכולים לקלוט ולדעת היטב את מצב אחינו בערי השדה ודרכי חייהם צרכיהם ומשאלותיהם ובמה הן נושעין. ואין ספק אצלינו כי לו ידעו חברי הוועד מצב בני עמנו בערי השדה, דלותם הנורא ענים דחקם ולחצם, ובמה שיוכלו להיות בעזרתם באמת, כי עתה לא נתנו את נפשם לפזר כח והון על דברים שאינם צריכין לגופם ולא יועילו להקל עניים כי אם יוסיפו מצוקה ומחסור בכפליים. וזה אשר נואיל לבאר:

עמינו בני ישראל צריכים פרנסה ורעבי׳ ללחם סיבת הדבר ידוע יען כי נסגרים לפניהם כל מרחבי ערי רוסי׳ הפנימי׳ וגלילות קורלאנד וליפלאנד ועוד ששם המסחר נפרץ, ובהם בתי חרושת למרבה והפרנסה מצוי׳ החזקת קרקעות דירות וכפרים אסור להם ורובם ככולם נסגרים רק בתחום המושב. יושבים צפופים במקום שאין שם בתי חרושת למלאכה ועבודה, המסחור והקנין מצומצם בהם, והרבה אנשים אחוזים בכנפי מסחורים אחדים שהותרו להם הבלתי מספיקים גם למחציתם. רובם המה בעלי חנויות אשר כמעט רבו המוכרים על הקונים, באיזה מקומן יש עסק היערות ועסק הפשתן, אשר על כל יער קטן ועל כל חבילה של פשתן ישנם קופצים עשרת מונים והנם מעשרים רק את המוכרים, וליהודים הקונים לא נשאר פרנסה ואינם רואים ברכה לעצמן ואוכלים איש בשר זרועו ומתדלדלים עד שאין להם במה לעשות אף איזה עסק קטן. והרבה עשריות אלפים מאחינו ימצאו בארצינו אשר אחרי שאחיהם במקומותיהם כבר עזרו ותמכו אותם כמה פעמים נשארו בחוסר כל שאין להם עצה אף על איזה סך סכום קטן להתחיל לעשות בזה איזה דבר מה וכבר אכלו את יתר הפליטה מכלי ביתם ואין להם שום עצה ממש לחייהם. ורק יושבים ודואגים יושבים ובוכים במר נפשם על צרתם האיום ועל נפש עולליהם הרעבים לחתיכת לחם יבש ממש ר״ל. וכל זה מצמצום המקום וצמצום העסקים שאינם רואים ברכה בעמלם אדרב׳ מפסידים יותר כחם בענין רע ויהי׳ אחר כך מנודים לארצות מרחוק ולמשא אל אחיהם שמה. ובשנים האחרונות מאז שנתייסדה המאנופולין על מסחר המשקאות נתוספו הרבה אלפים משפחות באין עסקים שיורדים לחיי אחיהם בעסקיהם, וידל ישראל מאד וממש איש בשר זרועו יאכלו. הרבה עניים אנשי כבוד ומעלה ובעלי כשרון, אשר מרוב עניים לא יבוא מאכל תבשיל אל פיהם כל ימי השבוע, וכמה מיני חולים יתיילדו מסיבת המצוקה והדלות, ואז מצבן רע ומר מאד אין להם במה לקרוא לרופא ולא במה ליקח רפואה לנפשם. ויש מאחינו אשר מתים בלי עתם ר״ל מסיבת הדברים הנ״ל. עינינו יורדות מים על שבר בת עמינו אשר ככה הגיע עליהם.

אהה ה׳ אלקים העם אשר בחרת בם להיות לך לעם נחלה, ולסגולה מכל העמים, הולכת אותם במדבר הגדול והנורא מקום נחש שרף ועקרב הקפת אותם בענן כבודך, ושמרת אותם מכל הנגע ופגע רע הורדת להם לחם מן השמים ומים מצור החלמיש הוצאת להם הבאת אותם לארץ זבת חלב ודבש, והושבת אותם איש תחת גפנו ואיש תחת

תאינתו ורוב טובה השפעת להם, האכלתם מעדנים והאמנתם עלי תולע, ועתה ה' אלקים החסרתם מכל טוב והשבעת ברעות נפשם, האכלתם לחם דמעה, והלבשתם לבושי בושה וכלימה, יחוגו וינועו כשכור, שכורת ולא מיין בראש כל חוצות לבקש אוכל למו ולא ימצאו, צועקים ללחם לאביהם שבשמים ואתה ה' אלקים סכותה בענן לך מעבור תפלה וגם את אנשי סגולה מאחיהם אשר העמדת עליהם והשפעת להם רוב טובך במה להיות להם לעזר' הסבות את לבם אחרוניות לבלי יבלעו את רובי חסדיהם אל המטרה הדרושה ותהי להיפך.

ידענו ה' אלקים אשר אנחנו בחטאנו ובעונינו גרמו את כל זאת, ומראש ומקדם העדות בנו על כל זה ע"י נביאיך הקדושים. אבל אתה ה' אתה רחמן, רחם נא על קהל עדת ישורון, ותן לנו שארית פליטה בארץ ולא נהי' ללעג ולקלס בגוים, והלא שמך נקרא בנו עשה למען שמך הגדול והושיענו ותן בלב אנשי הסגולה אשר העמדת לצופים על עמך שיתנו לבותם לצרכי עמינו ולטובתינו באמת להחיות עם רב.

כל בעל שכל יכיר ויודע כי ראשית מטרת ופעולת הועד הי' צריך להיות לדאוג איך ובמה להמציא פרנסה לאחינו ליתן להם עבודה ומעשה שיהי' להם ולילדיהם לחם לאכול ובגד ללבוש כפי צרכיהם ההכרחיים. על הועד החובה להשתדל לתת הרחבה לאחינו הרחבה במקום והרחבה בעסקים, שלא יהיו מדוחקים ולחוצים מצימצום בתחום המושב בעיירות דוקא, ורק בעסקים המצומצמים כמו חנויות וכדומה, הועד צריך להקים בכח הונו הגדול בתי חרושת שונות בהרבה מקומות בפלכי תחום המושב, אשר רבים מאחינו ימצאו בהם עבודה ומלאכה, מלאכות פשוטות ומלאכת מחשבת. והיו מוצאים לחמם בריוח בעבודתם ויגיעתם.

ועל הטוב יזכר הועד אשר יסדו כעת בית מטוה צמר בעיר דובראוונע פלך מאהילעוו, אשר יחיו בזה הרבה נפשות מאחינו אבל כאלה וכדומה לזה צריכים לעשות עוד בכמה מקומות בתחום המושב. ולדוגמא, בעיר וויטעבסק יסדה כעת חברה „בעלגיית" בית מטוה גדולה שאין ליהודים חלק בה, ואינם מקבלים פועלים יהודים, ואם היו קאמיטעט עושה כזאת בוויטעבסק (טרם נתייסדה בית מטוה שלהם) הרי היו הרבה מאחינו חיים בזה, ועיר וויטעבסק כעת

בית מטוה צמר בעיר דובראוונע: בית־החרושת הגדול הראשון בעולם, שמנהליו, פקידיו ופועליו יהודים, ושיום מנוחתו חל בשבת.

מטרופלין גדולה, והרבה סוחרים ישחרוה תמיד ומסוגל המקום להתייסדות בתי חרושת, ובפרט שהקאמיטעט אינו צריך להרויח בעסקים, כ״א שיהי׳ הקרן שלם ודי לו בזה שיהי׳ פרנסה לאחינו על ידי זה. כמו״כ בעשרה פלכים במדינת פאלען מותר ליהודים עפ״י החוק לקנות קרקעות והי׳ הועד צריך להשתמש בחוק הזה לקנות שמה קרקעות ויהי׳ באפשרם להושיב שמה הרבה אלפים משפחות ולהעמידם על הקרקע ועובד אדמתו ישבע לחם.

ומה שמייסדים בתי לימוד לעבודת אדמה הוא למותר לגמרי, כי אינם צריכים שיהי׳ אגראנאמינים רק עובדים פשוטים, וע״ז אין צריכים לימוד, ועינינו רואות „מהקאלאניסטין שבפלכי חערסאן ויעקאטערינאסלאוו״ שלא למדו את העבודה ועובדים את אדמתם בטוב ובשנת ברכה ישבעו לחם, ובהיפך הלומדים בבתי לימוד לעבודת האדמה לא יכירו את עצם העבודה בנסיון כלל וכלל, מכירים המה רק את רוח העבודה ואת העבודה עצמה לא ידעו, ולמצבינו לא יביאו שום תועלת ומה יועיל לנו לימוד עבודת האדמה כאשר אדמה אין לנו, מאן דלית לי׳ דרתא ותרעא לדרתי׳ עביד אם לא שהועד עוד לא הסיח דעתו מהאעמיגראציע אשר לא הביא׳ טובה כלל אל אחינו רק את ההיפך, והועד צריך רק להשתדל שיהי׳ להם אדמה בארצם וירא הועד ויוכח שיודעים איך לעבוד.

וכן יוכל הועד למצוא עוד עניני פרנסה לאחינו אם רק יתנו לבם לזה ובכל אלה הי׳ טובתם כפולה שיהיו נותנין הרווחה גדולה גם ליתר אחינו, הרווחה במקום, והרווחה בעסקים ולא היו מתחרים זה עם זה. והדברים האלה המה חובת הועד הוא לטובת אחינו. אבל לאיזה תכלית שם הועד את לבו להתייסד בתי ספר להרבות לימודם אשר הוא דבר הטפל אל החיים, דבר שאינו דורש עזרתם יחפשו בחפש מחופש בכל ארץ רוסיא אם ימצא נער שאינו יודע שפת המדינה הכל יודעים את השפה ומי שרוצה להשתלם יותר יש לו מכירים המלמדים אותו חנם בלא כסף וגם הממשלה יר״ה דואגת בעצמ׳ הרבה לזה והאבות בעצמן ג״כ נותנים את בניהם ג״כ למורים, מבלי שנדרש לזה עזר וסיוע מצדם כלל.

כבר אמרנו שנשתנו העתים ונשתנו הצרכי׳ ולא יתכן בשום אופן לחפצי טובת אחינו להתנהל עתה בשטה ישינה שלפני מאה שנה שכבר

אגראנאמינים: מומחים לעבודת אדמה.

עברה עליו כלח, דאגת הלימודים שהיתה לפני מאה שנה כבר עברה ובטלה עתה מיסודה ושרשה. הלימודים בלתי נדרשים לאפטרופסות כל עיקר, הולכים המה קדימה לרוח העת בלי כל עזר וסיוע ותחת זה השנאה הכללית המחסורים והמציקות בעמינו ר"ל דורשים דאגה עצומה לקיומה של אומתינו לבלי יגועו ברעת ובחוסר כל לבלי ילכו גדודים גדודים בראש גולים ליפול למשא על אחינו בחו"ל להיות לסחי ומרמס בכל הולכי גולה ר"ל.

הלימודים מתחלקים לשנים (א) לימודים העולות במעלות גדולות לרופאי, ועורכי דין כו', הדרושים רק ליחידים והריבוי בזה הוא למותר ולמחסור. (ב) ראשית הלימוד הכללים ללמוד שפת המדינה וחשבון כו', אשר לאלה דואגים ההורים בעצמם וממלאים צרכיהם על ידי מורים פרטים שאיזה שכנים משתתפים לשכור מורה לבניהם ולבנותיהם, אבל אין ערוך להרעה העצומה היוצאת מההשתדלו' ללמוד אבת בני הנעורים ראשית הלימוד ע"י בתי ספר דוקא, שהנסיון עומד ומכריז כי נביא בזה רעה רבה חומרי' ורוחנית.

כי הנה נערי העניים והבעב"ת הבינונים בלמדם ראשית הלימודים ע"י מורים פרטים בבתי ההורים לא יגביהו רוחם עוף, לא ירחיבו את עצמן ממזג ותהלוכות ההורים וכל נער ונערה מתגדלים ומתחנכים במלאכת ומעשה ההורים, כל בעל מלאכה יהי' לבעל מלאכה בן סוחר יהי' לסוחר והנערה תתחרה להיות צופי' הליכות בית' לא יעמיסו על ההורים צרכם יותר מכפי כחם, ועוד יהי' לעזרה להקל מעליהם דאגת כלכלת ביתם, לא כן הנערים הלומדים בבתי ספר נושאין עיניהם למרחוק, מדמין את עצמן לבני העשירים כי מה נופלים המה מהן, ומכבידים על ההורים בבגדיהם וקישוטיהן ובתמרוקיהן, ובגמרם לימודם לא ישובו למלאכת ומסחרי הוריהם וחותרים רק למעלות גבוהות, ובדרך כלל חלוקים בזה בני עמנו מיתר העמים בכל העמים הנערים הלומדים בבתי הספר יחזיקו עם זה גם במלאכות חומריים, חצי היום יהי' בבתי הספר ויולך באתו ומחרשתו וכדומה, וכשיודע קרוא וכתוב יסתפק בזה ולא ירצה ללכת הלאה, ויהי' אח"כ לעובד אדמה או לבעל מלאכה. לא כן בבני עמינו כאשר אך יודע קרוא וכתוב, אז כל חפצו ללכת הלאה בלימודים, ולא יביט כלל על שום מלאכה ומסחר, וגם אם ישיג מטרתו לא יחי' בזה חיים גשמיים, כאשר אנו רואים הרבה רופאים ועורכי דינים וכדומה רעבים ללחם מפני שישנם יותר מן הצורך, והרבה מהם לא ישיגו מטרתם כלל, ונשארים קרח מכאן וקרח מכאן במשך הזמן יחסר מפלגות הבעלי מלאכות ועובדי

עבודות פשוטות מעמינו אשר בעיירות גדולות במדינתנו כבר נרגש החסרון הזה הרבה. וזה בא ביתרון ע"י הלימוד בבתי הספר כאמור לעיל. ואם בארצות המערב יש מפלגות אשר להם תכונה אחרת בזה אין השתנות כל ממדינה למדינה אשר לזה נדרש ביאור רחב ובקיאות עצומה אשר לא לגאון יחשב לנו אם נאמר אשר באלה אנחנו בקיאים יותר בהדברים אשר לעינינו ואשר הנסיון היומי יעיד עליהם ומי עד נאמן כהנסיון והפלא הזה הוא בעת אשר רבים כבר באו לידי הכרה לחבב את המלאכה והאומנות מפני שמפרנסים את בעליהם ישעו דבר שגורם להכחיד את המלאכ' והאומנות מקרב עמנו, ועל זה יתן הועד את כחו והשתדלותו (ובדבר בתי לימוד למלאכה נדבר להלן בעזהש"י).

נוסף לזה האב הנותן את בנו למורה יודע לבחור במורה כזה אשר לא יסיר את בנו מאחרי תורת ה' ומחנכו לפי דרכו ברוח היהודית והמורה אינו מתערב בדברים אחרים זולת לימודו, לא כן בבתי הספר, המורים ברובם המה חפשים בדעת לגמרי פורקי עול תורה ומצוות בגילוי ומתחרים לחנך את הבנים ע"פ דרכם ושמה המה רק הבעלי דעה על התלמידים, האבות לא יוכלו להועיל מאומה ובכל אלה הננו רואין בחוש ובנסיון.

„ובמצב כזה כנסת ישראל מתייפח' ומיילל' בדם ובדמע"

אדונים נכבדים, למה תדאגו בעד הבנים אלו אשר על ידי חינוכם ספק גדול יהי' אם לא יאלצו לצאת בראש גולים מחוסר כל, ואז כל לימודיהם יהי' בארציות נכריות ללא יועיל, וגם לנפשותם הרעו, כי השליכו מעליהם עול תורה ורוח היהודית, ובמשך חינוכם עזרו לדעת ההורים לדלדלם ולהגדיל הלחץ והעוני במשפחתם. הזאת היא הטובה אשר הגיע אליהם מהמוסד הנפלא הנתונה על ידכם, נדיבים נכבדים.

והנה אנו מנגדים להתייסדות בתי ספר לנערים גם מצד האמונה והדת כי הידוע הוא אשר הנער עד ערך י"ג שנה הוא כחומר פשוט אין בו שום ציור עצמי עדיין כי אם מוכן לקבל צורה, וגורלו הוא בידי המחנכים אותו ולמען שיהי' יהודי כשר, הנה בראשית התפתחותו צריכים להשריש בו שרשי האמונה ולהפיח זיק היהדות שבו לתפלה לתורה ולקיום המצות, ולחנכו במצות אשר מחויב בהם כל יום, והיינו מיד שיקום ממטתו יטול ידיו וילבוש ציצית להודות ולברך להוי' ולהתפלל ולאמר ברכה וקדושה ולענות אמן, ולהודיע את האסור ואת המותר, כי גם כי יזקין לא יסור ממנה כי כל אלה נשרשים ונקלטין בקרב הנער אם נחנך באלה על ידי מורה יהודי כשר היודע להועיל

והנער מסור ודבוק אליו אשר אז דבריו פועלים אליו פעולה עזה לטוב. הן בהחינוך הפרטי והן בהשרשה הכללית כמו שהורגלו בו עמינו מעולם אשר רק בכח החינוך כזה נשארו לעם ולפליטה ביהדותינו כיום הזה. לא כן כאשר הנערים הולכים לבתי ספר ונותנתם המה בידי מורים אשר רובם ככולם כופרים ופוקרים ר"ל, פורקים עול מלכות שמים ועול תורה, ומצות אינם שומרים, את השבת מחללין, אינם מניחים תפילין, אינם לובשים ציצית, אינם מתפללים ומברכין, ומתחרים המה להדיח את בני הנעורים מדתם ותורתם ומלעיגי' בפני הנערים מכל עניני הדת ומכל הקדוש עושים לבני הנעורים משחקי' וחזיונו' (פארשטעלונגין) והנערים נמשכים אחריהם ודבריהם והנהגותיהם פועלים פעולה עזה על תכונת נפשם. נוסף לזה בהיות שהפראגראמע של בתי ספר הוא שהנערים מחוייבים לבוא אל בית הספר שעה ח' וחצי נשארו שם עד הצהרים באופן שאין לנערים זמן להתפלל ומכ"ש שאינם באים לביהכנ"ס להתפלל בציבור ולומר ברכו וקדושה ולענות אמן, והנער מתרגל לבטל ולבזות את התפלה, וכל דבר שבקדושה מוזר ומרוחק ממנו, וזה לעומת זה מפטמים אותו בחלב טמא, ועושים בו החשק ותשוקה ללימודותיו חיצוניות אשר היצה"ר מתאוה אליהם, והנער בשכלו הנער יוצא עי"ז מחובותיו הדתיים, ונחשבים בעיניו שחיובים הדתיים לא עליו המה, ולמודי הקדש נעשים לו לזרה ולגועל נפש ר"ל וכאשר אנו רואים זה בחוש ממש בהנערים ההולכים בבתי הספר ומה יהי' גורל הילדים האלה? הלא המה יוצאי' מתחת היהדות והדת לגמרי, וח"ו סכנה גדולה נשקפת על היהדות כולה – בזמן הבא – ע"י פעולות ומעשים כאלה והיתכן להקים את כל אלה ע"י מוסד צדקה וחסד שנוסד ושיש בכחו לחלץ חלק גדול מעמנו מעניו, צרותיו, דחקו ולחצו. הרי אין להועד להתערב כלל בענינים אלו ויניחו טובת הילדים ביד הוריהם אשר המה אוהבים אותם יותר וחפצים בטובתם, וישתדלו המה בעצמן בטובת בניהם, והועד צריך להתעסק רק בדבר הזה ליתן לאחינו פרנסה חומריות שיוכלו לחיות בעזהשי"ת בצוק העתים הללו בעבודתם ויגיעתם ובזה ישתלם רצון איש החסד המנדב „הבאראן הירש" מנוחתו כבוד. כאשר שמענו ממקור נאמן אשר הבאראן אמר מפורש לעשות עניני פרנסה לאחינו יושבי מדינתינו וגם כאשר שמענו אחר כך שהבאראן מסר זה על דעת הועד לעשות בכח עזבונו כחפצם, הלא על הועד לבחור במה שהוא טובה אמיתית לאחינו.

אם הי' הועד מייסד בתי לימוד למלאכה ללמוד רבים מצעירי

עמינו אומנות המפרנסות את בעליהן, היינו מסכימים לזה בכל לב לו שמרו את התכלית, לבלי לעשות את התכלית לטפל, כמו שעושים בבתי לימוד למלאכה שנוסדו עד עתה. כי הבתי הלימוד למלאכה שנוסדו עד עתה המה בעלי ב׳ מחלקות, מחלקה האחת היא בית הספר ללימודותיו שמקבלים בה נערים בני ח׳ וט׳ שנה שאינם ראוים למלאכה ומלמדים אותם רק עניני לימודותיו, ואת המלאכה לא ילמדו גם אח״כ והנסיון יראה לנו שנותנים לבית הספר אלו נערים כאלה אשר המה והוריהם אינם רוצים כלל שיהיו בעלי מלאכה, ונתונים המה רק בשביל הלימודיות שלומדים שמה ומבית הספר הזה יבואו לבית הספר גבוה ממנו. והמחלקה השני׳ היא ללמוד מלאכה. אמנם לא יתקבלו הנערים כ״א כאשר יִבקרו תחלה את המחלקה הראשונה הנ״ל, וחק הוא בבתי הלימוד למלאכה אשר המחלקה השני׳ אין הרשות נתונה לבקרה כ״א כשיבקרו את הראשונה ולומדים במחלקה הזו חצי ראשון מהיום ואחר חצי היום מלמדים אותם מלאכה ערך ב׳ שעות, והעיקר הוא אצלם הלימודיות והמלאכה היא לטפל לבד וידעו אותה רק במקצת בלבד, ורק בכח ולא בפועל ובמעשה. והנה המחלקה הראשונה הוא בית ספר ללימודיות ממש, אמנם גם הבית הזאת היא בכללה לרוח הלימוד ללימודיות לא ברוח לימוד למלאכה והוא רק תחת מסוה השם „בית לימוד למלאכה״ אבל לא זהו בית לימוד למלאכה כלל, ולא יצאו מאתם אומנים ובעלי מלאכות בֶאמת, כאשר אנו רואים זה בנסיון גם בבתי הלימוד למלאכה הגדולים שנוסדו בארצינו אשר הלומדים בהם אינם יודעים את המלאכה, וזה רק מפני שיתוף של המלאכה עם הלימודיות שמכבדים את הלימודיות והיא אצלם לעיקר, רק בזאת תשתלם הכוונה האמיתית בבית לימוד למלאכה כשתהי׳ רק מחלקה אחת היינו ללמוד בהמלאכה לנערים ויקובלו בה נערים בני י״ג וי״ד שנים לא פחות שיהיו ראוי למלאכה, ויהי׳ ארוחתם מהועד גם מלונם יהי׳ בבית הזאת, וזאת תהי׳ עיקר עבודתם כל היום רק לימוד המלאכה, ואז יהיו בעלי מלאכות באמת וזאת תהי׳ תחת השגחת הרבנים, שישגיחו על שמירת שבת, ולבחור באנשים שישגיחו על הנערים שיתפללו ג׳ פעמים ביום ויטלו ידיהם ויברכו, וגם ללמוד אותם דינים הנחוצים בשו״ע שעה אחת ביום, וגם יכנוס מורה על שעה אחת ביום ללמדם דברים המוכרחים בלימודי חול, והמורה יהי׳ עפ״י בחירת הרבנים.

כן מה טוב הי׳ הועד עושה אם יהי׳ מייסד בעיירות הבינונית והקטנות „בתי חולים״, עם אפטעהקין כי אין לשער גודל האסון בעת

שהעני נופל למשכב ר"ל כמה ימים יעברו שאין דורש לרופא מפני שאין לו במה לשלם להרופא, ובמה ליקח הרפואה עד אשר יכבד עליו חליו, ואז כמובן רפואתו כבידה ואם כי ישנם בכל עיר „חברת ביקור חולים" המה בכחם להמציא רק עזרה מועטת ואינו מספיק נגד ההצטרכות וביתרון ליולדות אשר לעיתים קרובים דרוש להם רופא מומחה, וגם זהירות יתירה וכמה סיבות ומקרים נוראים באות מזה, ואם הי' הקאמיטעט מייסד בתי חולים עם רופאים מומחים, הי' בזה הרווחה גדולה לאחינו בני ישראל.

אחת אומר, אם הי' הועד מסיר את לבו מדאגת הלימודיות, והניח דאגה זאת על הממשלה לבד הדואגת על זה כראוי, ועל ההורים, ועל רוח העת ההולכת קדימה, ותחת זה העמיס עליו דאגת הפרנסה והכלכלה החסרה לנו, והי' נותן דעתו לצרכי אחינו החומרים, הי' מוצא הרבה דברים טובים ומועילים לפעול ולעשות ולהחיות עם רב, והי' שמו לברכה בקרב עמינו, והמקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא, ובכח ויכולת הועד לקיים ולהחיות מאות אלפים נפשות מעמינו, כאשר אך יתן את לבו לטובתם האמיתית הדרושה מאתם לרווחתם ולישועתם בעזהשי"ת.

והננו מבקשים את הועד הנכבד בבקשה כפולה ומכופלת שיתנו מקום לדברינו אשר אנו מדברים לטובת „רבבות אלפי ישראל" ובשם כל „רבני רוסיא" היראים והחרדים. ובמקום גדולתם של כל „חברי הועד" שמה הסליחה אתם לקבל הדברים והאמת האלה ממי שאמרם, בחבה וברצון. ומשכורתם תהי' שלימה מה' האוהב צדקות, וייטיב להם בכל מילי דמיטב ככל מאוויי נפש מנפש ועד בשר.

ובזה הננו מכבדיהם ומוקיריהם כערכם הרם והנעלה

אלי' חיים מאיזיל חופ"ק לאדז והגליל

חיים הלוי סאלאוויציג חופ"ק בריסק דליטא

חיים עוזר גראדזאנסקי חופ"ק ווילנא

שלום דובער שניאורסאהן מליבאוויטש

קב*

[לערך תר״ס]

באה״ר הנני פב״ש ידי״נ הרה״ח המפורסם כו׳ מו״ה רשב״צ שי׳

בקשתי להודיעיני מבריאותו ושלומו הטוב. וייטיב להודיעיני מהלימוד עם בני שי׳ גם אם לומד דא״ח עם הבחורים הצמאים (ר״ל אם צמאים) לדא״ח שיוקלט במוחם ולבם. משלומינו ת״ל והשי״ת יעזרינו על להבא.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קג

ב״ה מוצש״ק י״ז כסלו תרס״א לפ״ק
וואעריסהאפען

כבוד אמי מורתי יקירתי הרבניות תי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. אה׳ אמי מורתי יקירתי תי׳ דיין בריף

קב*

נעתקה מצילום כתי״ק, בלי תאריך בתחלתה. וראה מ״ש בהתמים ח״א ([מא] עט) ע״ד הרשב״ץ: „בשנת תרנ״ג בקשו כ״ק אדמו״ר לבוא לליובאוויטש ללמוד עם בנו ולר״ה שנת תרנ״ד בא ולמד אתו עד שנת תר״ס בערך ולמודו הי׳ בעיון רב.

בשנת תר״ס נכנס בתור ראש משפיע למוד החסידות בישיבת „תומכי תמימים״ בליובאוויטש, עם קבוצת בחורי התלמידים ומשמרתו זו נמשכה עד סוף ימיו.

במוצאי ש״ק נשא, כרבע על שעה השתים עשרה לילה אור ליום א׳ ט״ו לחודש סיון תרס״ה, נפטר״.

וכאן ששואלו רבנו ע״ד הלימוד עם בנו וע״ד לימודו עם הבחורים, נראה שנכתבה בסמיכות לשנת תר״ס. והשוה גם לעיל אגרת צ.

רשב״ץ: ר׳ שמואל בצלאל שפטיל. אגרות נוספות אליו לקמן — קלט. קמ. קמי.

קג

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

י״ז כסלו: להעיר מחנוך לנער ע׳ 13.

אמי מורתי: אגרות נוספות אליה לעיל ג, ובהנסמן בהערות שם.

מיום ועש״ק קבלנו לגודל קו״ר ולשמחת לבבינו אשר נודענו משלומך הטוב. איך בעט דיך זייער אויף ווייטער שרייבן אונז אפטע בריף משלומך הטוב והיקר לנו להחיות נפשינו.

דיא קוהר נעם איך ... והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

ותקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשך ובנך דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קד

ב״ה יום ה׳ ד׳ שבט תרס״א לפ״ק
וואעריסהאפען

כבוד ח״ד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה ישעי׳ שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבי כ׳ מן כ״ה טבת ומוצש״ק נכון הגיעוני, נהניתי מאד אשר כ׳ מלא לידידינו הרי״ח את מחסורו ודבר גדול עשה בזה. והשי״ת ימלא לכ׳ כל משאלות לבבו לטוב ויצליח כ׳ בכל ענינו.

בדבר הספרים קבלתי מכ׳ מידידינו ר״ש זארעצקין אשר ע״י העצה הידוע ה״ז הולך בנקל בעזה״י. ומ״מ כתבתי תמול לידידינו רלו״י אַברך למאסקווא אשר הוא קונה הרבה ספרים מחו״ל. ושאלתיו איך הם באים אליו וע״י איזה עקספעדיטער.

ומה שכותב שצריכים לידע שווים, הנה לשער דיא ווערט מהספרים בכלל אין זה דבר כבד, אם הי׳ רז״ב מתעסק בזה יום או יומיים הי׳ עושה זאת כי ודאי נמצא אצל כ׳ קאטאלאגין מספרים

קד

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין.
ישעי׳: ברלין מריגא. אגרות נוספות אליו — לעיל צד, ובהנסמן בהערות שם.
ר״ש זארעצקין: =ר׳ שמואל זארעצקין מווארשא. נזכר גם לקמן אגרת קכא.
רלו״י אברך: נזכר גם לעיל אגרת פ, ולקמן אגרת קיג.

ישינים ובאפשר לרשום מהם המקחים. אמנם הספרים כתבי יד והנדפסים קודם שנת ר״ס, א״א לשער מקחם, וכאשר א״ל הד״ר מארצ׳ אשר עבור התנ״ך רצה א׳ ליתן לאביו ד׳ אלפים מארק ובין כולם הוא חושב אותו.

ובקשתי להודיעני משלומו ומכל הנעשה אתו לטוב, והשי״ת יעזור לו למכור הסחו׳ בקרב במקחים טובים.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וב״ד ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קה

[חורף תרס״א]

... נאר דער דאק׳ זאגט דורך אויס אז מיא דארף דיא קוהר מאכין ניט ווויניקער פון ששה חדשים. איז גיבליבין אז מיא זאל דא פאר ברייגען דיא צייט מיט דעם האפענונג להשי״ת שישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

כעת קבלתי מכתב מכ׳ אביך ב״ד ומחו׳ הרב שי׳ אז אמך מחות׳ הכ׳ תי׳ פארט ארויס מחר אי״ה לליובא׳. זיי שטארק אין האפענונג אז השי״ת וועט דיר העלפען בזכות כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זיע״א. ויתן השי״ת אז זאל זיין אלץ כשורה און גרינג ויהי׳ ולד חי וקיים, אכי״ר.

ואבקש אתכם לכתוב לנו בכ״ע משלומכם הטוב ומשלום בתכם נכדתינו תי׳ להחיות נפשינו.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם ואביך וחותנך וא״ז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קודם שנת ר״ס: שלשים שנים הראשונות של הדפוס, הנקראים „אינקונבל׳ (עריסת הדפוס).

קה

נעתקה מצילום כת״ק, וההתחלה חסרה, ומהתוכן נראה שנכתבה לפני לידת בתו השניה של בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע — שלהי אדר תרס״א.

אביך ב״ד ומחו׳ הרב: אברהם שניאורסאן מקישינוב.

קו

ב"ה אור יום ועש"ק ט' ניסן תרס"א לפ"ק
ווארריסהאפען

כבוד מחו' ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו'
מהו' מאיר שלמה שי'

כאשר שמעתי מידידינו הר"א שו"ב שי' אשר כבודו דואג ומתאנח ביותר ר"ל, עד אשר נחלש בזה ביותר ואין ביכלתו לעסוק בשום דבר, אתפלא מאד על כבודו אשר ככה יעשה. האמת הוא אשר כל ביטוש ר"ל שנותנים מלמעלה צריכים להרגיש, כי הכוונה העליונה בזה היא בכדי שיפשפש במעשיו ויתקן דרכו, וכשמרגיש ורע בעיניו הדבר אז יתן אל לבו כנ"ל, וגם כי בשעה שהוא עצב בלא"ה כו' אזי היא שעת הכושר להיות ממארי דחושבנא כו' כמ"ש בסש"ב פל"א (ובפרט כשנעשה הכנעת ושבירת החומר כו') ובזה יפטר מהעצבות שממילי דעלמא ואח"כ יבא לידי שמחה אמיתית כו'. וכידוע דהשמחה שאחר המרירות היא הוראה שהמרירות היא כדבעי, כי ההפרש בין מרירות לעצבות הוא שבעצבות אין חיות בלבו, אבל במרירות יש חיות בלבו להתפעל כו' כמ"ש בסש"ב פ' הנ"ל, ולכן במרירות הואיל שיש בה חיות ה"ה בא לידי שמחה שהיא בחי' חיות כו', אבל בעצבות מאחר שאין בה חיות לכן לא יבא מזה לידי שמחה כו'. ותכלית הכוונה היא השמחה שאח"כ שיש בה יתרון כו' כמ"ש בפכ"ו, ועי"ז יוסיף אומץ בתו' ועבודה כו', אבל להיות בעצבות ח"ו אין זה דרך כלל וכלל, ובפרט העצבות ממילי דעלמא שיסודה באהבת עצמו והתקשרותו בעצמו ביותר כו' ונודע דגם העצבות ממילי דשמיא היא אסקופה כו' כמ"ש בסדור בדרוש תרה"ד, ובפרט בעצבות ממילי דעלמא ה' ישמרנו, ושומר נפשו ירחק מזה בתכלית הריחוק וישתדל בנפשו בכל תוקף ועוז להפטר מזה. והעצה היעוצה היא לעסוק בד"ת המשמחת את הלב. וראשית דבר ילמוד כ'

קו

נדפסה בס' תולדות לוי יצחק ע' 32 (והוגהה ע"פ העתקה). ולפנ"ז שם: היה לו בן צעיר ישראל ליב אשר נפטר בבחרותו (ממחלת הטיפוס) והוא בן חמש עשרה בלבד. פטירתו של הבחור הצעיר גרמה לו כאב וצער גדול מאד, רבו, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, הריץ לו מכתב תנחומין בו נאמר.

מאיר שלמה: ינובסקי, אבי אמו של כ"ק אדמו"ר שליט"א. ראה תולדות לוי יצחק שם.

הר"א שו"ב: =הרב אשר [גראסמאן] שו"ב [מניקאלאייעב], ראה לעיל אגרת מא, ובהנסמן בהערות שם.

תרה"ד: =תרומת הדשן (ראה שם לא, א).

בסש"ב מן פרק כ"ו עד פרק ל"ד בכ"י פרק א' ויחזור אותם כ"פ, ואם מכתבי יתקבל לפני החג אז בימים הראשונים דחה"פ הבע"ל יתחיל ללמוד את הדרוש וככה הגדול וילמוד אותו בכ"י איזה שעות, ולא יניחו באמצע כ"א יגמור אותו בעז"ה. ואם ילמוד עם חתנו ש"ב הר' שי' מה טוב. ואם יקבל המכ' בתוך ימי החג הבע"ל ילמוד את הדרוש והחרים. גם יעשה זמן קבוע ללמוד בכ"י גמ' עם פרש"י, וילמוד מד"ר. אמנם בכ"ז יתחזק כבודו לעשות כן בפועל בלי שום דחיות ותירוצים, והשי"ת ינחמו בכפלים לתושי', ויגדור פרצותיו ופרצות אחב"י כו', ויחזקו בכחות הנפש וכחות הגוף להיות בריא וחזק ולעבדו באמת כו'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש ויחוג את חהמ"צ הבע"ל בדיצה ובכשרות כאוות נפשו ומחו' ידידו דו"ש מלונפ"ח כה"י

חי"ק

קו*

יום ד' ה' אייר תרס"א לפ"ק
ועריסהאפן

אם כי קבלתי מכתב מידידנו הרש"ג שי' וכותב שלא יש שום מסיתים כו' ומבאר בדבר התלמיד א. ר. וכותב שכתב לך מזה שיודע בבירור המקור ועתה אין פרץ כו' בכ"ז דעתי שצריכים לנסע מקובליץ, כי בד"כ אין המקום מסוגל לזה, ויש לחשוש למקרים כאלה, ולזאת כאשר זעמבין אין מקום עדיין בההכרח שיבאו לליובאוויטש.

ולא יניחו באמצע: כעין זה לקמן אגרת תקכז.
חתנו ש"ב הר' ש': הרה"ג החסיד המקובל רבי לוי יצחק — אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א.

קו*

נעתקה מתוך „תולדות התמימים" מאת ר' משה רוזנבלום (צילום באוסף מונדשיין). והיא אל בנו — כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, ע"ד הסניף מישיבת „תומכי תמימים" בקובליץ, שנודע שיש שם חברה הלוחמת בסתר נגד הישיבה, להשפיע על התלמידים לרעה לנתקם מתורה ועבודה וליתן להם ספרים חיצונים לקרוא.

הישיבה בקובליץ נוסדה, לאחר שנשרפה הישיבה בזעמבין — בקיץ תר"ס, ועבר סניף זה, בראשות המשפיע ר' שמואל גרונם מזעמבין לעיר קובליץ. כעבור שנה, כשראה רבנו שהמקום בקובליץ אינו מתאים לישיבה, החליט לבטל סניף זה. המקום בזעמבין לא היי מוכן עדיין (כדלקמן בסמוך), לכן הורה רבנו שיחזרו התלמידים לליובאוויטש, עד שיוכן המקום בזעמבין. וראה גם לקמן אגרת קט. „המשפיע" ע' שיד.
הרש"ג: הי"ר שמואל גרונם.

קז

ב"ה יום א' כ"ב סיון תרס"א לפ"ק
באד האמבורג

כבוד ח"ד ידידי עוז הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם י"א
כו' מו"ה משולם שי' ושלום בנו ש"ב ידידי עוז הרב
המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה דובער שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו מיום יו"ד לחו"ז נכון הגיעני. לפ"ד טוב לפני בנו ש"ב שי' שיסע לאדעס לרחוץ בהלימאן או לעשות אמבטי' ממי הלימאן, ואני חושב שהלימאן יותר טוב מקעמערין. והאויר שם אינו כבד כ"כ. וההוצאה ת[הי'] באופן אחד בערך. הוצ' הנסיעה מסמאלענסק לאדעס עולה ערך 10½. וחדר משיגים שם ג"כ לא ביוקר כ"כ. אמנם אם יחשב לכובד הנסיעה לאדעס צריך לנסוע לריגא ומשם לקעמערין. ואינו צריכים להניח כן בלי עשי', כי כעת יכולים בעזה"י לרפאות זאת בנקל אי"ה. וההכרח ליסע לא' מהמקומות הנ"ל. ... צריך להתחזק בתוקף גדול לבלי לחשוב במה [שעבר] ר"ל. ולהיות בבטחון חזק בהשי"ת שישמרו על להבא מכל צו"צ ונו"מ. וההכרח להסיח דעת ולא להיות עצב ח"ו כ"א להיות בשמחת הנפש אשר עי"ז ממתיקים הנ"ל להינ[ות] בבחי' תגבורת החסדים [...].

לאיזה מהמקומות שיסע צריך לנסוע אתו, כי כבד הדבר שיסע לבדו, ואם כי זה הוצ' מס' יעזור ...

קז

נעתקה מצילום כתי"ק (הסיום חסר).
משולם: רייך. אגרות נוספות אליו — לעיל ס, ובהנסמן בהערות שם.
דובער: רייך. אגרות נוספות אליו — לעיל פג, ובהנסמן בהערות שם.
צו"צ ונו"מ: =צרה וצוקה ונגע ומחלה.

קח

ב״ה יום ד׳ ט״ז תמוז תרס״א לפ״ק
באד האמבורג

כבוד ח״ד ידידי הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה משולם שי׳ ושלום בנו ידידי עוז הרב המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה דובער שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבי כ׳ נכון הגיעוני. לפ״ד צריך בנו ש״ב הר׳ שי׳ לנסוע לאדעס כאשר כתבתי במכתבי הקודם. ותקוותי בעזה״י שיתרפא אי״ה. והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב בתוך כו׳. ויעזור להם השי״ת ויצליח להם בכל ענייניהם בגו״ר.

קבלתי מכ׳ מב״ד הר״ח ז״ז בתערומת גדולה על אשר לא שלח לו כ׳ הסך שלושים רו״כ המגיע לו.

ואם כי ידעתי אשר דחוק לו הרבה לעת כזאת מ״מ נכון להשתדל בכחות ולסלק לו הסך הנ״ל ויסלק מאתו תערומותיו וגם אני אהי׳ אי״ה במנוחה בזה. ונא בזה ויסלח לי על אשר אני מעמיס עליו כעת באשר המעות מגיעים לו וכבד לסבול תלונותיו. ויעזור השי״ת לכ׳ ויצליח דרכו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וב״ד וש״ב דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קח

נעתקה מצילום כת״ק.

משולם . . דובער: רייך. אגרות נוספות אליהם — באגרת שלפנ״ז, ובהנסמן בהערות שם.

מב״ד הר״ח ז״ז: הדוד הוא, כנראה, הרלוי״צ זלמנזאהן, חתן הצ״צ; אך לע״ע לא ידוע לנו ממקור אחר שיהי׳ לו בן בשם הר״ח (השוה גם אגרות־קודש אדמו״ר הצ״צ, קונ׳ מילואים סי׳ יו״ד).

קט

[תרס"א]

בני שי' מכתב ידידינו ר' מיכאל מנעויל קבלתי ברוב עונג וגיל.

ת"ל אשר נתן ה' להם לב לעבדו ית' ולעסוק בתורתו הק'. השי"ת יחזק לבבם שיהיו יר"א וחסידים באמת תמיד כה"י ואור דא"ח יאיר בפנימיות נפשם להיות משועבדים לה' ית' באמת נתונים נתונים יהיו לו ית' בנפשם וגופם להבדל מהמדות רעות ומגונות (י"ל הו"ע החקיקה מבחוץ, או ע"י כפי' בהכרח) ולכלותם לגמרי (אם כרגע י"ל ע"י תשובה או לאט לאט ע"י אופני הבירורים הידועים) ולהיות כל חפצם ורצונם לה' לבדו לעבוד אותו ית' במוח ולב ובקיום התורה ומצות בסו"מ וע"ט בפו"מ אפי' בדקדוק קל של ד"ס. וכ"ז יהי' בחיות פנימי ועצמי, שכל מה שהוא נגד רצונו ית' שהן שס"ה ל"ת וענפיהן לא יהי' להם מקום בנפשם ולבם כלל ויהי' מופרך הדבר לגמרי (ואם כי זהו בהבא למדרי' אתהפכא ולא כל אדם זוכה לזה, אמנם כן הוא גם במדרי' התמים במעשיו שהענינים ההפכים ומנגדיים מופרכים אצלו לגמרי ואין להם מקום בנפשו כלל. והנה מדרי' תמים במעשיו הוא בא' משתי פנים. אם שהוא בלי עבודה ויגיעה כלל כ"א בטבע בתולדתו הוא כן. אם שבא ע"י תשובה מההיפך, אם כי הי' מקודם בתוקף תמימות הרע ר"ל, הנה ע"י תשובה אמיתית ה"ה נהפך לאיש אחר לגמרי ויכול להיות שיתהווה במדרי' תמים במעשיו. אמנם באופן כזה אפשר להיות גם במדרי' כשב היינו שהנה"ב שלו הוא בטבע הרך כידוע, שמצד רכות טבעו אין לו העוז בנפשו להיות מנגד לאלקות כ"כ, וכידוע דרשע מכתיר את הצדיק היינו שהנה"ב מלביש את הנה"א ומכסה ומסתיר עליו שז"ע רוח שטות (מדות דנה"ב) המכסה את האמת כו' כמ"ש מזה במ"א (בד"ה זכור כו' עמלק, רנ"ח. ובמא' הנא' על הדאציע מדבר בענין הקרשים והכתב נמצא אצלך ואיני זוכר התחלתו) וכאשר הנה"ב הוא בטבע רך ממילא ה"ה מכסה דק ואינו מכסה ומסתיר כ"כ על הנה"א.

קט

נעתקה מצילום כתי"ק. בהשמטות — נדפסה (מימיוגראף) בגליון בפ"ע. הכתב והמכתב ע' 31 (חלקה השני). קובץ מכתבים מכתב ח (חלקה הראשון, והשני שם) כב. קובץ פלפול התלמידים מונטריאל ח"ט ע' ט. ונמצא בכת"י 512.

במימיוגראף הנ"ל ה"י כתוב "משנת רנ"ח" — ותוקן "רס"א". ומ"ש לקמן בדבר קובלין (השוה לעיל אגרת קו) נראה שנכתבה בסוף החורף או בתחלת הקיץ.

ר' מיכאל מנעויל: בלינר, שנתמנה למשפיע בישיבה. אודותיו — תורת שלום ע' 39, בשוה"ג.

ואיני זוכר התחלתו: בקובץ מכתבים תוקן: ד"ה באתי לגני.

והנה״א הרי אינו חפץ באמת כל מה שהוא היפך ומנגד לאלקות ולהיות שהנה״ב הוא רק כמכסה דק מאיר אור הנה״א בהנה״ב עד שאין לו מקום לדבר הרע, והיינו שכל דבר האסור ושנאוי לבוראו מופרך אצלו לגמרי שלא יעלה על דעתו לרצות בזה וכ״ש לעשותו ח״ו. ובזה צריך כאו״א לייגע בעצמו לפעול בהנה״ב שלו להיות במדרי׳ כשב שהו״ע ההכנעה וביטול כללי בהנה״ב להיות בטבע הרך וכאו״א ממש מחויב בדבר לעשותה ולייגע ע״ז לפעול ישועות בנפשו. והו״ע הכנעת קלי׳ מדין המבואר במא׳ החלצו לעשות הביטול כללי בהנה״ב) ובקיום מ״ע ולימוד התורה יחפוץ לבם באמת ויהי׳ להם חיות פנימי בזה. והעיקר זיין ניט גינארט ניט נארין זיך ומכ״ש ניט וועלין נארין דעם אנדערין (כי מי שרוצה ח״ו לרמאות זולתו הוא פחות פחות מאד וכל תורתו ועבודתו הוא להבל וריק אין בהם ממש כלל, ויכול להיות נקנה הטבע הזאת בנפשו עד שח״ו אין לו תקומה ר״ל, כי נעשה חיצוני ממש עד שאינו מרגיש שום טוב כלל, ובזה יש פרטים ואופנים אם שזה הוא בטבע הקשה הנה כל דבר שבעולם לא יזיז אותו ממקומו ונשאר בחומרו וגסותו ובעכריותו ועפריותו והוא מאוס למעלה ולמטה בנפשות הדקות כו׳. ואם הוא בטבע הרך ה״ה כאילו לא הי׳ בל״א ער איז גארנישט, והוא כעץ יבש אשר אם שמתנענע קצת מכל רוח המנשב בו מ״מ אין בו חיות כלל ואין זה תנועה חיונית כלל. והשי״ת ישמרם מזה) כ״א כל דבר ודבר זאל זיין מיט אַ אמת פון הארצין, וכל דבר עב וגס מצד הנה״ט זאל מען דאס טאקי ניט וועלן, ומכ״ש ניט טאן וכל דבר הטוב הן בלימוד התורה והן בקיום המצות ובעבודת ה׳ יהי׳ לב חפץ בחיות פנימי ועצמי עס זאל זיין דורך דעם אַ תנועה חיונית מורגשת בכל חלקי הנפש והגוף וכמו אברי הגוף כשמרגישים חיות הנפש אז הם חיים ממנו שבכל חלק מהם נראה ונגלה אור וחיות הנפש כמו״כ עסק התורה ועבודה בחיות פנימי יהי׳ נרגש (זאל דער הערט וועךן) בכל חלקי כוחות הנפש וכחות הגוף שזה יהי׳ חיותם וקיומם ובכל פרטי מעשיהם ועניניהם יהי׳ נראה ונגלה אור וחיות התורה ועבוד״ה כו׳. והשי״ת יחזק לבבם שיהיו יר״א וחסידים באמת תמיד כל ימיהם בזכות כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע אשר זה הי׳ כל ישעם וחפצם ומסרו נפשם ע״ז תכה״י.

תענה לי ע״ז שכבר שאלתי מאתך אם נעשה סדר בלימוד הבחורי׳ הן בלימודם הנגלה, אם נעשה סדר מי ילמוד פוסקים ביותר, ומי ילמוד גמרא כפי הרשימה הרשומה מהר״ז שי׳ לפי יכולתם אם נעשה

ר״ז: ר׳ זאב וואלף — הנ״ל אגרת צו.

בהם הסדר באופן שדברנו לפי הכוונה. ואם לומדים כמה מהם ענין א' על שולחן א' כאשר דברנו. ואיך היא השגחת הר"ז שי' מה אומר עליהם אם הולכים בעילוי בלימוד הפוסקים, ואם יודעים העניינים בטוב־גרונטיק. ולידע הלכה למעשה. והן בלימוד דא"ח אם נעשה בזה סדר מי ילמוד עם הרשב"צ שי' ומי ילמוד עם הר"ל שי' אם יודעים ומבינים מה שלומדים ואם חוזרים בפ"ע. ובד"כ אם הוא אצלם עסק עיקרי אם נראה בהם איזה דבר טוב במדותיהם ובהנהגתם בעניניהם ובעבודה בתפלה אם יש בזה פנימיות אשר זהו תכלית הכוונה והיסוד המעמיד ומקיים הכל. ואם הר"ל שי' משגיח עליהם בטוב, ובאמת העיקר הוא ההשגחה לידע פנימיותם שלא יעשו מלאכתם רמי' ח"ו וח"ו. ושלא ירמאו א"ע, והיינו שעבודתם באיזה אופן דהיינו באיזה מדרי' שהיא, אם במדרי' נמוכה או במדרי' גבוה מעט או הרבה, תהי' פנימיית מורגשת בנפשם שיהי' איזה ביטול בל"א עפעס אַ אוועק לייג צוא אלקות ושיפעול על הכנעת טבעם החומרי בכלל והכנעת מדות הטבעיים פרטיים במעט מעט.

ובזה הנני מבקש מעומק פנימיות לבי ונפשי את כל המנהלים והמשגיחים שהדבר הזה יהי' להם לעיקר ויתנו את לבם ונפשם ע"ז להשתדל ולהשגיח שכל עבודתם באיזה אופן שהוא לא תהי' בחיצוניות ומרומה ח"ו, כ"א תהי' בפנימיות כנ"ל, מיא קען ניט מאנען בא דעם וואס האלט אין דער התחלה בעבודה און שטייט נאך נידעריק, ער זאל גיין מיט אַ הייכון פאל עבודה, והיינו מי שלא טעם עדיין טעם עבודה (שכן הוא רובא דרובא מהבחורים הבאים) והוא עדיין בחומריותו וגסותו בטבעו כתולדותו אין לתבוע מאתו בעבודתו להתבונן עד"מ בענין אחדות ה' ואיך שכולא קמי' כלא ואין עוד כו' או בגדולות ה' והפלאתו כו' וכדומה בהעניינים, כ"א הוא צריך דרך עבודה לפי מדריגתו שיפעול על גסות חומרו, וכמו המבואר בענין יראו מה' כל הארץ ויראו את ה' קדושיו כו' דהתבוננות דכי הוא אמר ויהי ואיך שכללות ההתהוות נעשה במאמר פיו ית' ובאמירה אחת נבראו העולמות כו' ברוך שאמר והי' העולם כו' (ואם כי בסדור מבאר זה במדרי' נעלה, אמנם כן הוא גם בבחי' עמידה דמל' כו') ומזה יבוא לבחי' יראה וביטול לאלקות היינו שהמתהווה יהי' בטל אל המהווה אותו, והוא בהאדם בו בעצמו שחומרו המתהווה יהי' בטל אל אלקות

רשב"צ: הנ"ל אגרת קכ", ובהנסמן בהערות שם.

ר"ל: בלקוטי ספורים ע' קצו: בתחלת התייסדות ישיבת תו"ת בליובאוויטש לקחו בשביל משגיח וכו' חסיד א' מנעוויל היו קוראים אותו ר' ליב ציטעס.

המהווה אותו. וענין הביטול הוא להיות בטל רצונך מפני רצונו ער זאל אוועק לייגין זיינע רצונות פאר אלקות, דהיינו אז דיא רצונות החומריים וואס זיי׳ זיינען נגד אלקות זאל ער זיי׳ ניט וועלן, וכן כל הדברים שבעולם (המגיעים לחלקו) שמתהוים מאלקות יהיו בטלים אל אלקות המהווה. והיינו שיתעסק בהם בכוונה לש״ש, כמו במאכל הגשמי לא יהי׳ למלאות תאות נפשו כ״א בכדי שיוכל ללמוד ולהתפלל כו׳, ועז״א יראו מה׳ כל הארץ שכאו״א יכול לבוא לזה, כי היא ראשית עבודה והתחלתה, שכל מי שמתחיל עבודה צריך לילך בדרך זה משך זמן רב לפעול הכנעת חומרו הכללי והפרטי במעט מעט, וכמו״כ ההתבוננות שהעיקר הוא החיות האלקי בכל דבר וזה יהי׳ כל חפצו והו״ע לאהבה את ה׳ אלקיך כי הוא חייך כו׳. ונר׳ דהדרך הזה הוא גבוה מהדרך הנ״ל, וצ״ל דרך הא׳ קודם ואח״כ יוכשר לדרך זה ועוד יעלה בעזרתו ית׳ מעלה מעלה עילוי אחר עילוי כו׳. ומי שכבר הורגל בעבודה משך שנים ובכלל הסיר מאתו חומריותו הגס והעב צריך לתבוע בעצמו דרכים נעלים וגבוהים יותר בעבודה ושיפעול בו ביטול דקות חומרו וכדומה בחלקי הרע שימצא בנפשו לבררה ולזככה כו׳, היוצא מזה אז איטלעכער האט זיין אופן עבודה, און מיא דארף ניט מאנען צו הייך (וזה תלוי גם בהמשגיחים היינו לעורר את כאו״א לפי דרך העבודה היאות לו, ומובן שצריך להכיר אותו היטיב וכך היא המדה שצריך ליתן לבו ע״ז שיכיר לכאו״א הנתונים על ידו כו׳) נאר אין דעם אופן העבודה שלפי ערכו זאל זיין ניט גינארט כ״א באמת בהרגש פנימי שיפעול ישועות בנפשם בעזה״י. והנני כופל בקשתי ותחינתי מהמשגיחים יחיו שישגיחו ע״ז בעיני פקיחא וחפץ ה׳ בידם יצליח. ואחר כל אלה צריכים להשגיח עליהם גם בשכבם בלילות כו׳ וד״ל. ולפ״ד צריך להיות חוק קבוע שבכל מקומות שישינים הן בביהמ״ד הן באכסניות יהי׳ לאמפ תלוי דולק כל הלילה, וגם בזה צריכים להתחכם ולידע, כי דבר גדול הוא.

ואחר כל הדברים האלה הנני מבקשך להשיביני על כל זה באר היטיב להרגיע רוחי במקצת כשאדע שכל הדברים המה תחת השגחה טובה והמשגיחים ממלאים חובתם המוטלת עליהם וכן הבחורים ממלאים חובתם בלימוד דא״ח ובנגלה ובעבודה כל חד וחד לפום שעורא דילי׳, כי באמת לבי ונפשי אליהם וזה כל תכלית חפצי ורצוני שיהיו משועבדים לה׳ כל ימי חייהם כו׳. והשי״ת ישמר אותם מפגע רע ומעין הרע, ויצליחו במלאכתם ויעלו מעלה מעלה בעילוי אחר עילוי בתורה ועבודה, אכי״ר.

ותודיעיני ג"כ איזה ידיעות אתה מקבל מקובליץ מידידינו הרש"ג שי'.

אודות נסיעתך למאסקווא, עיקר המניעה אצלי מצד הכתבים כי ירא אני להניח הכתבים על ידי אחרים, אמנם בין כה לא יוכל להיות הדבר עתה כי פ' אינו כעת במאסקווא כאשר קבלתי ידיעה לפה יהי' בשבוע הבע"ל חתונה בפאריז אצל פאל' ובראדיצקע, איזה פאל' אינני יודע לע"ע בבירור, ועפ"ע הוא לאזער. ואיך שיהי' בטח הוא כעת בפאריז וגם עפ"ע לא ימהר לנסוע מפאריז ופרטי הדברים אדע אי"ה. ולזאת לע"ע לא תוכל להיות הנסיעה למאסקווא ובמשך הזמן נראה אי"ה.

וכבר כתבתי לך אודות העתקת המכ' ליק"א שנצרך לי שלש העתקות כת' שלך ותשתדל לשולחם אלי בהקדם האפשרי.

קי

ב"ה יום ד' ט"ז כסלו תרס"ב לפ"ק
מאסקווא

בני שי' תתאספו בי"ט כסלו הבע"ל הלומדים, וראשיהם ומוריהם ומשגיחיהם ותשמחו בשמחת החג, אשר פדה בשלו' נפשינו ואור וחיות נפשינו ניתן לנו, וקרוב הדבר אשר היום הזה הוא ר"ה לדא"ח אשר הנחלנו אבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע והיא היא תורת הבעש"ט ז"ל. זה היום תחלת מעשיך שלימות הכוונה האמיתית בבריאת האדם עלי ארץ להמשיך גילוי אור פנימיות תוה"ק אשר נמשך ביום הזה בבחי' המשכה כללית על כללות השנה. ועלינו להעיר לבבינו ביום הזה בבחי' חפץ ורצון פנימי ועצמי באמיתת נקודת לבבינו שיאיר נפשינו

מקובליץ מידידנו הרש"ג: מסניף ישיבת תומכי תמימים שבקובליץ, מידידינו הי"ר שמואל גרונם אסתרמאן. השוה לעיל אגרת קו', ובהערות שם.
פ': כנראה — ר' זאלקע פערסיץ.
פאל': האחים יעקב ואליעזר סאליאקאוו.
המכ' ליק"א: הנ"ל קב.

קי

צילום כתי"ק נדפס בקונטרס ומעין ע' 17. ונעתקה בהתמים ח"ב ([נ] ה). לקוטי דבורים ח"ד תשנט, ב. בהתמים שם נכתב לפנ"ז: "שכתב לבנו כ"ק אדמו"ר שליט"א [מוהריי"צ נ"ע] בשנת תרס"ב אודות י"ט כסלו, וז"ל בהמשך דברי מכתבו". גם בצילום נראה שהוא רק חלקה האמצעי של האגרת.

באור פנימיות תורתו ית׳. ממעמקים קראתיך הוי׳ להמשיך בחי׳ עומק ופנימיות תורת הוי׳ ומצות הוי׳ מבחי׳ פנימיות ועצמיות אוא״ס ב״ה שיאיר בפנימיות נפשינו אשר כל עצמותינו (ר״ל כל מציאותינו, העצם וההתפשטות כו׳) יהיו אילין ית׳ לבד לגרש מאתנו כל מדה רעה ומגונה מהמדות הטבעיים, כ״א כל עשיותינו וענינינו (הן בעבודה היינו תפלה ותורה ומצות, והן בעניני העולם המוכרחים לקיום הגוף) יהיו בכוונה אמיתית לשם שמים אשר חפץ ה׳ כו׳. והשי״ת אב הרחמים ירחם עלינו וינחינו בדרך הטובה והישרה ישר יחזו פנימו כו׳.

קיא

ב״ה אור יום ה׳ ח׳ שבט תרס״ב לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד מחו׳ ידידי עוז המפורסם ווח״ס י״א כו׳ מו״ה יהודא ליב שי׳

מכתבו נכון הגיעני, לפ״ד צריך להשתדל לע״ע בדבר קאמיססיע מקמ״ח וישגיח בעסק הזה עד אשר יהי׳ ביכולת לעשות איזה עסקים אחרים.

ובדבר הבית אם לפי השערתו הוא מקח גבוה הרבה צריכים לפחות קצת באופן שיתרצו בעזה״י לקנות.

ובדבר בנו שי׳ לפלא הוא שלא יקיים הבטחתו אלי ללמוד ד׳ או ה׳ שעות ביום, והשי״ת יחזק לבבו שיהי׳ יר״א באמת, והשי״ת יעזור לכ׳ ויתן לו פרנסה והצלחה בכל עניניו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ומחו׳ ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קיא

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים [צילום — לעיל ע׳ 13].
קאמיססיא מקמ״ח: עסק הסרסרות מקמח חטים.

קיב

ב"ה יום ד' כ"א שבט תרס"ב לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד מחו' ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א
כו' מו"ה שמואל מיכל שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבי כ' כן מכתבו מריגא נכון הגיעוני והשי"ת יעזור לו לגבות את החובות בשלימות וישמרהו השי"ת על להבא מכל צער וצוקה ח"ו. ויצליח לו השי"ת בכל ענייניו.

בדבר אחי הרמ"מ שי' הנני מבקשו בבקשה כפולה שיגיש את הוועק' לבאנק על דיסקאנט וישתדל לקבל עליהם כי לאחי שי' נוגע הדבר מאד ומהראוי הוא אשר ידידינו ואוהבנו יעשו לו טובה כזו בדבר אשר בעזה"י לא יסבול בזה מאומה ח"ו.

והגם שדחוק כעת לכ' ונצרך לו לעצמו, אמנם הלא ידוע שהעיקר הוא לעשות חסד לזולתו בעת דחקו דוקא, וזהו הנק' חסד ומשפט היינו משפט בהחסד. וכמבואר במ"א בענין משפט וצדקה ביעקב אתה עשית, דעיקר ענין הצדקה אין זה מה שנותן המותר דמותר שלו דהיינו כשממלא כל המותרות שלו אז ממה שנשאר נותן צדקה כ"א עיקר ענינה הוא מה ששופט א"ע מהמותרות ומזה נותן צדקה וכעין קיתון של המים כו' המבואר בדרז"ל. וזהו משפט וצדקה שכשיש משפט בצדקה לשפוט א"ע מהמותרות ובפרט ליתן מחיות נפשו עי"ז דוקא אתה עשית אתה הו"ע הגילוי והיינו שע"י משפט בצדקה עי"ז דוקא נמשך הגילוי כו'. וכמו"כ י"ל בענין חסד ומשפט שצריך להיות משפט בזה והיינו בעת שנצרך לו לשפוט א"ע באופן ההצטרכות שאם היות שגם אני נצרך אמנם הצטרכות הזולת גדול יותר שנוגע לו הדבר יותר ממני צריך אני לעשות גמ"ח עם זולתי, זהו עיקרו של גמ"ח.

ונא בזה להגישם אחר 20 לחודש זה כמ"ש, וישתדל לקבל עליהם ולשלוח לאחי שי' ולמצוה גדולה יחשב לו, והשי"ת יעזור לו.

קיב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
שמואל מיכל: **טריינין, אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.**
הוועק': **=הווּעקסלען, שטרות חוב.**
בענין משפט וצדקה: **השוה גם לעיל אגרת מחי'.**

מכבר קבלתי מכ' מנ"א ז"ל, והי' עוד מכ' מאתו והנני שולח המכ' מוסג"פ וכרצונו יעשה.

בדבר עסק ג' שי' אין חדשות לע"ע החו"ד עוד לא נגמרה כשיגמור אי"ה יהי' נצרך להשתדל שיניחו אותו על ערבות, כי לפה"נ רוצים ח"ו כו', ודרוש בזה השתדלות גדולה, והשי"ת יהי' בעזרינו בזכות כ"ק אבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ומחו' ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

קיג

ב"ה יום ג' כ"ז שבט תרס"ב לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה יצחק שי'

מכתבו נכון הגיעני. מ"ש בדבר חתנו שי' שיבוא עם ב"ב יחיו לקינישמע אין דעתי נוטה לזה,

בהיותי במאסקווא אמר ידידינו אברך לכ' אשר הי' נצרך לקנות עבור א' סחו' בבוכארי' (ואני יודע בשביל מי הוא) ידרוש מאתו מה נעשה אודות זה, אם הסוחר עודינו מחזיק בזה, יש לחשוב שיקנה על סך נכון. וידבר עם אברך שימסור הקאמיססיע לחתנו שי'. נחוץ הי'

חו"ד: =חקירה ודרישה.
ערבות: השוה מבוא לקונ' ומעין ע' 7 ואילך.

קיג

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
יצחק: רובינשטיין. אגרות נוספות אליו — לעיל נח, ובהנסמן בהערות שם.
חתנו: כנראה הכוונה לר"מ אקסלראד (דלקמן אגרות תקיא. תקיב). וראה רשימות דברים (חיטריק) ע' קעח: „החסיד מנחם מ' אקסלרד, הי' בנו של החסיד נפתלי הרץ אקסלראד מאפצוהע, ונשתדך עם בת החסיד ר' יצחק רובינשטיין. אשר מקום מגורו הי' בעיר מאסקווע. התנאים נתקיימו בעיר מאסקווע לערך תרס"ב".
לקינישמע: השוה לעיל אגרת נח.
אברך: נזכר גם לעיל אגרות ס, קד.
הקאמיססיע: שכר סרסרות.

שיקנה הסחו׳ מקוזניצאוו ולעשות בעזה״י חנות בקאקאנד. ואם באפשר למצוא עצות לזה צריכי׳ לעשות מה דאפשר. והשי״ת יתן לו פרנסה והצלחה בכל אשר יפנה. ויעזור השי״ת לכ׳ בבריאות הגוף ויקבל נחת מהם ומיתר צאצאיו ויצליח לו השי״ת בכל ענינו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קיד

ב״ה יום ב׳ כ״ד אד״ר תרס״ב לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה אברהם חיים שי׳, ושלום הנלוים איליו אהו׳ וידידיי ווח״ס ונכבדים י״א כו׳ ד׳ עליהם יחיו

מכתבם גם הסך מאה רו״כ נכון הגיעני במועדו.

רב עונג שבעתי ממכתבם ואודה לה׳ על אשר לא נמצא פסול ח״ו בזרעא דאבא מארי זצוקללה״ה נ״ע זיע״א ואותן שהיו מקושרים איליו באמת הנה גם בהיותם בארץ רחוקה לא נתרחקו ח״ו בנפשם ורוחם. ועוד רוח ה׳ מתנוסס בקרבם, ואתם אחיי חזקו ואמצו והיו לגבורי חיל, כי הארץ אשר אתם גרים בה צריכה חיזוק יותר, החלש יאמר גבור אני בגבורתה של תורה ועבודה, ואם כי ודאי טרודים אתם הרבה בעסקיכם וגם בטח יש ריחוק מקום מאחד אל רעהו מ״מ תתחזקו ותתאמצו לעמוד על נפשיכם להתאסף יחד וללמוד שיעור קבוע בדא״ח, כי

קאקאנד: עיר בבוכרה (בוכארי׳).

קיד

חלקה נדפס בס׳ השיחות ת״ש ע׳ 120 (ובתי״א) הקריאה והקדושה 4 ע׳ ד. ונשלמה ע״פ צילום כתי״ק.

אברהם חיים: בר׳ דובער — ראזענבוים מפלעשענץ. נולד לערך בשנת תי״ר. עודנו אברך הי׳ אצל אדמו״ר הצ״צ. מחסידי כ״ק אדמו״ר מוהר״ש נ״ע. החליף שו״ת עם רבני דורו. בעל עסק. בשנת תרנ״ב-ג יצא מרוסיא. תרנ״ח בא והתיישב בארצה״ב. נפטר שם כה כסלו תרע״ד (ס׳ השיחות שם הערה 99). ומסופר שם, שאגרת זו היא מענה „איף א אויספירליכן בריאוו וואס אנ״ש ובראשם הרא״ח הנ״ל האבן געשריבן להוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק ווענן די סדרי החיים בכלל און ווענן ענייני הנהגה פון אנ״ש בפרט בהנוגע לקביעות עתים ללימוד החסידות״.

הלימוד ברבים יש לו חיזוק וקיום בעזה״י ונוסף לזה מעלת האסיפה והקיבוץ יחד בלב אחד להתעסק בתורה ועבוד״ה, ויראי אלקים ידברו איש אל רעהו, ואיש את רעיהו יעזורו. ולכהפ״ח תתאספו ג׳ פעמים בשבוע בליל ה׳ (השייכה ליום ועש״ק) ובש״ק ובמוצש״ק. גם תעשו תיקונים בענין התפלה אשר התפלה ברבים שהיא רצוי׳ לפני המקום, לא תהי׳ במהירות ובחטיפה ח״ו כ״א במתינות ובכוונה רצוי׳, ועוד תיקונים בעניני המצות בזהירות יתירה לפי המקום והזמן. ועמ״ש בלקו״ת פ׳ מטות בד״ה ושמע אבי׳ את נדרה בענין הגדרים וסייגים שחדשו חז״ל בסוף זמן ב״ש דוקא. ומזה נלמוד אשר בארץ רחוקה שהחפשית תשורר בה ביותר, צריכים להתחזק ביותר בעניני המצות בכמה גדרים וסייגים, וההסכם דרבים תתקיים לעד בעזה״י. והשי״ת יחזק לבבכם לעבדו ית׳ באמת לאמיתו וירומם קרנכם ותצליחו בכל עניניכם בגו״ר.

ס׳ צ״צ החלקים הראשונים כלו אצלינו, אמנם בנמצא כעת לקנות אצל א׳ כל החלקים, ועפ״ע יעלה מחירם ערך כ״ה רו״כ לבד הפאסטע, ובדבר הכ״ק אם כי אינם יוצאים תמידים כסדרם אך יש אשר כבר יצאו במשך השנים. אמנם הכתיבה בכת״י ר׳ שמואל כותב (שהוא היותר טוב כידוע) עולה ביוקר, והנני שולח מוסג״פ לבחינה מא׳ וידעת וקונ׳ התפלה, ובויגין כזה (היינו מהמא׳ וידעת) עולה אַ רו״כ. עוד נמצא אצלי העתק בקופיר (על העקטאג׳) ואשלח אי״ה ג״כ איזה מא׳ לבחינה.

משלומינו ת״ל, כ׳ אמי מו׳ הר׳ תי׳ ב״ה בחו״ש. אחי הרז״א שי׳ והרמ״מ שי׳ דרים כעת בויטעפסק ות״ל בעד שלומם. מבריאותי ת״ל, בד״כ חלש אני וסובל הרבה מהעדר השינה, והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש ככל מאוויי נפשכם מנפש ועד בשר כו׳ וכחפץ ידידכם עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קטו

ב"ה מוצש"ק כ"א אד"ש תרס"ב לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ח"ד ידי"נ הר' הג' המפורסם ווח"ס נכבד מרומם
י"א כו' מו"ה מנחם מאניש שי'

קטו

חלקה נדפס במבוא לקונ' ומעין ע' 22, ונשלמה ע"פ צילום כתי"ק. במבוא לקונ' הנ"ל (רשימה מלוקטת מיומן כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע) מסופר תוכן הענין שהביא לאגרת זו, ושתי האגרות שלאחריה, ומועתק בזה קצורן של דברים:

מאו — שבט תרנ"ט — אשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כתב את מכתבו האחרון להבאראן גינזבורג, בבקשה אשר חברת „מפיצי השכלה" תבקר את הפרוגרמה שלה ותקבל את הצעותיו בדבר המורים והמורות ואופני הלימוד, והב"ג ענה בשלילה, התחיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק מלחמת הגנה . . וע"פ הוראת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לועד עסקני הכלל, אשר בראשם הרמ"מ מאנעסזאן, הופרה, בעוה"י, מחשבתם. ות"ל אשר גם דבר אחד לא פעלו.

אמנם מחדש כסלו העבר הכניס עצמו מר הרכבי ממאסקווא, היו"ר של חמ"ה במאסקווא, איש רציני ובעל רצון תקיף (ככתוב ברשימתי — כסלו ש.ז. — מהפגישה שהיתה לי עמו), ואף כי, ת"ל, גם הוא בעבודתו החרוצה במשך כחמשה חדשים עדיין לא פעל מאומה, אבל הטריד מאד את חברי ואת עסקני הכלל והעיקר את ראש הועד הרמ"מ. ומאז שהייתי בפטרבורג — (י"ז אדר ראשון) — הנה הרמ"מ כותב תמרורים, כי רובץ תחת משא העבודה והב"ג וסייעתו ובפרט הרכבי כחם רב, אבל אנו מה כחנו.

במכתב האחרון שנתקבל תמול מאת הרמ"מ חוזר וכותב גודל התעסקותו של חמ"ה בעניני חינוך ואשר פיינבערג — מזכיר חמ"ה בפטרבורג — התפאר, אשר אחד השרים הגבוהים בלשכת האמונות והדתות הבטיח אשר ישתדל לטובת חפצה של חמ"ה בכל שלשה דברים הנ"ל ורואה הוא — הרמ"מ — אשר כחם רב מאד ואנחנו כחנו דל מאד. ומוכרח הוא להודיע את אשר עלה בדעתו כי מן השמים מעכבים עלינו מה שאין אנו יכולים להעביר טומאת החמ"ה...

בשעה התשיעית נקראתי להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ויראני שתי תלגרמות שנתקבלו בשעה זו: א) מריגא מר' ישע' ברלין, אשר קבל מכתב מהרמ"מ כי מצב העסק מסוכן ואינו יכול לכלכלו עוד, ומודיעו אשר ידיו מסולקות מהעסק. ב) מר' שמואל גוראר' — מקרעמענטשוג — שקבל תלגרמה מהרמ"מ אשר בעת האחרונה נעשה התחרות — קאנקורענץ — והוא אין בכחו לעמוד בפני המתחרים, ואין ברצונו לצער את אבינו, על כן ישלח את חארלאווסקי — הרב מאדייעווסקי מחארקאל — על הוצאותיו שיבא בהקדם האפשרי, [מפני יראת המלשינים היו כותבים ע"ד ענינים אלו ברמזים].

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק התרגש על אשר הרעיש הרמ"מ במכתבו ובתלגרם את הרי"ב ואת הרש"ג ויצו להודיע בתלגרם להרי"ב כי לא יתרגש והעסק הולך כרגיל ומכתב יבא, ולהרש"ג אשר העסק במצב הרגיל ואת חארלאווסקי אין צריכים לשלוח מכתב יבא. ונצטויתי לכתוב מכתבים מתאים לעניניהם.

א. כא אדר שני.

שעה עשירית בקר.

תמול לילה בשעה שתים עשרה הואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לתת לי מכתב כתב יד קדשו להרמ"מ מאנעסזאהן בכדי להעתיקו, ושלחו ע"י נוסע לוויטעבסק אשר משם ישלחוהו באחריות להרמ"מ.

והרשה לי להעתיק לעצמי את הדברי חסידות שבמכתבו, אגרת קודש הלזו.

מנחם מאניש: מאנעסזאהן. אגרות נוספות אליו — לקמן רלא. של. תקיט. תקכ.

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו משו״פ נכון הגיעני. כ׳ חושב ג״כ אשר הזמן עתה מסוגל לעשות מחמת שיצא השנאה בגלוי, וזה נראה בעליל אשר הזמן מסוגל בעזה״י. אבל מ״ש כ׳ אבל אנו מה כחינו כו׳, זאת לא אוכל לקבל בשום אופן, כחינו רב הוא בעזרתו ית׳ באשר אנו הולכים בכחו ויכולתו ית׳, ועלינו מוטל לעסוק ולהשתדל בכל הדברים, ולא לסמוך על הנס, אשר כן הוא רצון ה׳ שאנחנו נעשה והוא יעזור לנו וכמ״ש וברכך ה׳ אלקיך בכל אשר תעשה דוקא. ובזה״ג ובפרט בעשיית אלו תובעים מס״נ דוקא היינו השתדלות בכחות עצומות בכחות עצמיים ולא ע״פ שכל, היינו מה שהשכל מחייב שקרוב לפעול, מיט שכל קען מען איצטער גאר ניט דורך גיין ואין אנו יודעים מה קרוב ומה רחוק, באשר כל ההנהגה היא עתה שלא בסדר והדרגה.

ולדעתי לפי שעתה הוא זמן הבירורים היותר אחרונים דעקבות משיחא וכאשר למשל קדירה בגמר בישולה היא רותחת ביותר ובעת הרתיחה מה שבשולי הקדירה עולה למעלה וכו׳ כמו״כ בתוקף הבירורים בזמן האחרון הנה כמה דברים שנראים לנו ע״פ שכל רחוק מאד שיתוקן יכול להיות שהוא קרוב לגמרי, כי קרוב לאמר בדרך אפשר ע״פ הנ״ל שלא יש עתה סדר והדרגה באופני הבירורים והתיקונים

(ומש״כ שלא יש סדר והדרגה בההנהגה ובהבירורים היינו סדר והדרגה ע״פ שכל שלמעלה הו״ע סדר השתל׳. והיינו שלא יש בזה סדר והדרגה דסדר השתל׳. אבל מאתו ית׳ בודאי הוא בסדר והדרגה באופני הבירורים וההנהגה. וכמ״ש מהר״ל מפראג זצ״ל (כמדומה בס׳ גבורות ה׳) שגם בנסים שלמעלה מהטבע (שהן מלמעלה מסדר השתל׳) יש ג״כ סדר והדרגה (וכ״ה ע״פ כתהאריז״ל שגם בעיגולים יש ע״ס כו׳) וכן מוכרח לומר באשר הכל הוא בכוונת המכוין ית׳. אמנם לגבינו הוא שלא בסדר והדרגה)

ולכן אנחנו מצידינו אין אנו יכולים וגם אין רשאים (בזמן הזה בפרט) לברר מה שקרוב או רחוק ע״פ שכלינו, כ״א מה שאנו מוצאים שצריך תיקון צריכים אנחנו להשתדל בכחות עצומות. והשי״ת יעשה את שלו ויהי׳ בעזרינו. וזה חפץ ה׳ שאנחנו נשתדל דוקא והוא יעזור לנו.

וזהו מה שרצוני בהאסיפה אולי ע״ז תתעורר ההשתדלות ותבוא

בהאסיפה: השוה מבוא לקונ׳ ומעין ע׳ 32 ואילך ע״ד האסיפה בין הימים יט־כה סיון.

לידי פועל, כי בלתי זאת אינני רואה שיבוא הדבר. וכאשר לא הייתה אסיפה עד עתה ממילא לא תהי׳ עד אחר חה״ש הבע״ל. אבל לפ״ד אין לרחק עצם הדבר כי ע״י שנדברה יחד יש לקוות שיבוא אי״ה איזה דבר לידי פועל.

מש״כ בדבר המזכרת לאוהבו של רש״ל ישר הדבר מאד לפ״ד. אמנם הוא בנין גדול לפי מצבינו ואם יהי׳ בזה השתתפות מיתר המפלגות הי׳ אפשר הזֵבר, ובד״כ צריכים לחשוב אודות זה.

הנני שולח לכ׳ מוסג״פ העתק מכתב שערכתי בדבר החזקת הדת ועדיין לא שלחתיו להרב מסלאנים (שהוא מקבץ כל המכתבים ורצונו להדפיסם) יען רצוני לידע קודם חוות דעת ידידינו על המכ׳, ואבקשו שייטיב לעיין בו אם יוכשר בעיניו ואולי ימצא מה שצריכים להוסיף בו, בהתקנות עוד לא עיינתי היטיב, וכשארשום אי״ה התקנות שאמצא נכונים לפ״ד אשלח אי״ה לכ׳ ...

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

בד׳ גיסי שי׳ הודעתי לכ׳ בטע״ג ובטח נודע לו כל הפרטיות ממאסקווא מה שאינו ידוע לנו עדיין. ות״ל בעד חסדיו והשי״ת יגאלהו בגאולה שלמה בזכות כ״ק אבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זיע״א.

רש״ל: אפשר — הר״ב יעקב רש״ל מריגא.

השתתפות: השוה לקמן אגרת תקיט.

מכתב . . החזקת הדת: לקמן אגרת קיז.

להדפיסם: אגרות רבות בנד״ז נלקטו ונדפסו ע״י ה״ר יעקב הלוי ליפשיץ בספר מיוחד בשם „מחזיקי הדת״ (פיעטרקוב תרס״ג).

בד׳ גיסי: ראה מבוא לקונ׳ ומעין ע׳ 10:

„בעת ההיא קרה אשר בית התרושת לגזור קורות־זעגמיהל — ואוצר הנסרים אשר לדודי מר מ. הארענשטיין שהיו בתחנת יעלניא — פלך סמאלענסק — עלו על המוקד.

בית התרושת והאוצר היו בלתי מובטחים באיזה חברה של אחריות מאש וא״כ איפוא לא הי׳ כלל מקום לחשוד את הבעלים כי הבעירו את הבערה.

אבל אחד האדונים, שגם לו הי׳ אוצר סחורה בתחנה ההיא, והוא הי׳ מידידיו של העורך דין צורר היהודים שמאקאוו ימ״ש, אף כי לא סבל כל היזק מהשריפה, מצא מקום להעליל עלילה כי מר הארענשטיין העברי הציח אש באוצרו בכדי שישרף אוצרו של האינו יהודי.

הצורר שמאקאוו מצא בקעה לבנות בנין של אשמה על מר ה. ביחוד, ועל כל היהודים הגרים מחוץ לתחום המושב בכלל. וע״י פקודת הקטיגור מעיר סמאלענסק, אוהבו של שמאקאוו, נאסר דודי בכלא, וכל ערבון לא הועיל.

הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק ראה בזה „רמז פליאות ההשגחה העליונה״ באמרו, אשר דבר זה יראה במוחש כי אך ורק עלילות ותואנות מחפשים על ישראל, ובכן גם אלו הנאסרים בכל המקומות הנזכרים לעיל, אין זה אלא פרי שנאה ומשטמה״.

קטז

[כ״ג אדר שני תרס״ב]

בטח נודע לו דבר ההתעוררות בענין ח׳ מחזיקי הדת לייסד במדינתינו, אשר המתעסק בזה הוא הרבי דסלאנים ונתעוררו בזה הרהגי״ם וגם הרביים דפולין, ה׳ עליהם יחיו.

והנה אני רואה נחיצות הדבר מצד היראים בעצמם לעוררם מתרדמתם העצומה ולעודדם ולחזקם מחלישות הגדולה, אשר בשנים האחרונות עזבו כל הענינים שיתנהגו כאשר יתנהגו בלי שום הנהגה והשגחה מצדם, והמה בבחי׳ ראשם בין ברכם לבלי להביט ולראות את הנעשה גם מסביבם, וכ״ש בהענינים הכללים בכל עיר ועיר.

וגם במהות עצמם משתדלים להעלים ולהסתיר כל חלקי טובה שבהם כמו בעסק התורה בחדרי חדרים דוקא במקום בל יראה ובל ימצא לומד או מתפלל או מהדר באיזה מצוה, וכן בדברים שבלב להצניעם בעומק חדרי לבבו לבל יתראה החוצה, אדרבא מהם אשר מבחוץ הוא מראה א״ע כאילו הולך שכם אחד עם המתחדשים לכה״פ באיזה דברים מהם, בדברים הנראים למותרים כמו לכבדם ולכבד סופריהם ולהודות להם על תחיית השפה ועל הכרח לימוד להבנים, אם כי בלבם יחשבו אחרת, ואינם מסכימים כלל על מעשיהם וספרותם וכדומה, אבל רוצים להחניף להרשעים (אשר לסוף נופלים המה או בניהם בידיהם, השי״ת ישמור אותנו ובנינו וב״ב מהם ומהמונם לעד ולנצח) ולהתראות לפניהם למביני מדע יודעים רוח

קטז

נדפסה במבוא לקונ׳ ומעין ע׳ 22.

האגרת נכתבה להרב אליעזר משה מאדייעווסקי מחאראל, ולעשרים ושתים איש, כמטופר שם:

ג. כג אדר שני.

שעה שמינית ערב.

היום מסר ונתן לי הוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק להעתיק מהמכתב שהוא כותב להרב ר׳א״מ מאדאיעווסקי על אדות דבר ״מחזיקי הדת״, ולשלוח העתק המכתב לאלו מידידינו אשר רשם, ולדעת חות דעתם על זה שהוד כ״ק אאמו״ר הרה״ק חושב לערוך מכתב כללי גלוי בענין זה.

ה. כה אדר שני.

שעה שתים עשרה לילה.

המכתב על דבר מחזיקי הדת נעתק בעשרים ושתים העתקות כפי הרשימה, ומוכנים לשלחם באחריות.

עוד בענין מחזיקי הדת ראה לעיל אגרת שלפנ״ז. לקמן אגרת קיז. קיז״. קלה.

העת והזמן, וכ"ש שאינם חפצים שילעגו עליהם ויאמרו עליהם בטלנים המה, חשוכים המה, וכדומה מהביטוים הידועים שלהם.

והתעלמות הטוב לבד (גם בלי התגלות החיצוניות הנ"ל) מספיק להעלמת הטוב באמת, אשר מעט מעט מתעלם ומשתקע עד שבא למדרי' העדר, אינם לומדים ואינם מתפללים כדבעי, ואינם מהדרים בדבר מצוה וכדומה, הכל מצטנן ומתקרר ונעשה רק כמצות אנשים מלומדה, ואם כי אין בהם רע ח"ו ולא יסכימו ע"ז והמה בעצמם לא יצאו חוץ לגדר השו"ע, אמנם הפעולה ניכרת בבני ביתם אשר מקילים בכמה דברים, בתחלה בענינים קטנים ואין האבות מרגישים אותם או מעלימים עין מהם, כי באשר שהטוב הוא בהעלם והסתר אצלם אין חלקי הרע מורגשים להם או שאינו גדול בעיניהם לעמוד כנגדם, ומתגבר ע"ז החפץ להיות במנוחה ולחיות חיי נחת בב"ב, ומן הקטנות בא אל הגדלות בכמה ענינים אשר רע בעיני האבות המעשים הנעשים בב"ב, אבל אינם אוספים כח בעצמן לצאת ביד חזקה, וגם אין דבריהם נשמעים, ואין שרירותם ניכרת בביתם, כי כבר איחרו את המועד – היינו בהחלישות והעדר ההתנגדות הקודמת מצד זה, וההתגברות מצד זה, אשר הא בהא תליא, וזה גורם לזה – וכאן מתחיל צרת החינוך הנוגע בעצם נקודת יהדות בניהם כידוע ומבוארים הפרטים בזה, וההתחלה היא החלישות והעדר ההתעסקות.

ובזה הנני מוצא נחיצות האגודות מחזיקי הדת להתחזק בעסק התורה ובכל דבר הטוב והמועיל בגלוי דוקא, וכאו"א ישגיח על ב"ב שלא יעלים עין משום דבר וילמדם וידריכם, ומי שאין בכחו ויכלתו לפעול על ב"ב יהיו חברי האגודה לעזר לו, כי הרבה פעמים יכול הזולת לפעול יותר, והעיקר לבלי להתייאש ח"ו, ואם לא פעלו בפ"א יפעלו בהרבה פעמים בעזהי"ת. ושיתנו בניהם למלמדים כשרים דוקא, ועל המלמדים תהי' השגחה טובה מהנבחרים מהאגודה, ושיהיו מורים כשרים ובהשגחה גדולה עליהם שלא יהי' בהם תערובות זרות ח"ו, וילמדו כפי הפראגראמע שיתנו להם חברי האגודה, ויהי' קצבה באיזה שנים יתחילו ללמד הבנים והבנות שפת רוסיא וכדומה, ושלא ימצא ביכלעך בביתם, וכדומה בתקנות חזקות, וגם במצות כלליות כמו שמירת ש"ק וכדומה לחזקם היטב בעה"י.

קיז

[אד"ש תרס"ב]

כבוד אהובי ידידינו היראים והחרדים לדבר ה' הנגידים
ווח"ס ונכבדים די בכל אתר ואתר, ה' עליהם יחיו.

אחדשה"ט.

מטרת מכתבי זה הוא לעורר את אחינו היראים והחרדים, על כללות המצב הרוחני בזמן הזה הנורא והאיום מאד, אשר סכנה גדולה נשקפת ח"ו על היהדות כולה, אם לא נתעורר ונתעודד לחזק עמודי.

הגלים התכופים אשר תקפו ועלו זה רבות בשנים, וגם עולים תמיד על ראשי היראים מאת המתחדשים בדעתם ובינתם בספרותם הנוראה בהנהגתם הפרועה, ובתוקף עזותם וחוצפתם, גרמו חלישות גדולה במחנה היראים, והגם כי לעולם ח"ו לא יסכימו על מעשיהם הרעים,

---

קיז

נדפסה ב„הכתב והמכתב" ע' 21. מבוא לקונ' ומעין ע' 39. במבוא לקונ' הנ"ל (רשימה מלוקטת מיומן כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע) לפנ"ז שם: „ב. כה סיון (תרסב, סערעברינקא). שעה שמינית ערב. זה כשעה אשר נגמרה הועידה השביעית של האספה וההחלטות נכתבו בספר. בועידה האחרונה הוחלט, אשר אגרת הקדש שהואיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק להעריך על אדות מחזיקי הדת תושלח בחדש אלול הבע"ל, וגם אז רק ליחידי סגולה, וכשיעברו איזה ירחים יפרסמוה ברבים".

ולא נתפרש כאן מתי נכתבה האגרת. וממ"ש באגרת קטו דלעיל „הנני שולח לכ' מוסג"פ העתק מכתב שהערכתי בדבר החזקת הדת ועדיין לא שלחתיו להרב מסלאנים . . להדפיסם", נראה שכבר אז היתה האגרת מוכנה אצלו. אמנם תח"י צילום כתי"ק של מהדו"ק מאגרת זו, ומסתבר שהיא הנזכרת באגרת שלפנ"ז, וכפי שמסיים שם „ואולי ימצא מה שצריכים להוסיף בו".

לתוכן הענין שהביא לאגרת זו ראה בהערה לאגרת שלפנ"ז, ועוד שם בענין מחזיקי הדת: „ב. כ טבת (תרסב, ליובאוויטש). שעה אחת עשרה לילה. בשעה השביעית בערב בא הרבי מסלאנים (בבר התארח פעם בליובאוויטש, ככתוב ברשימת אייר תרס), בדבר התייסדות חברת מחזיקי הדת. זה כשתי שנים אשר הרבי מסלאנים עוסק בדבר „מחזיקי הדת", ובעיקר בשביל אנשים פשוטים לקבוע להם שיעורי לימוד בשו"ע ובאגדה כנהוג מימים ימימה, ואשר יחזיקו את סדר החנוך במסורת אבות. הוא מרעיש נגד החרדים בסגנון החדש — חדרים מתוקנים — והדפיס מכתב גלוי ביידיש להסביר להההורים, כי החדרים המתוקנים אל תקרי מתוקנים אלא מסוכנים, עס איז — כותב הרבי מסלאנים — אַ סכנה בנפש אפילו אַ קוק טאַן אויף דעם מורה אין די חדרים מתוקנים וואָס מורא שמים אין ניכר על פניו, עס איז אַ סכנת נפשות צו געבן אַ אידיש קינד אין זייערע הענט. בשעה חצי השמינית מקבל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לראיון את הרבי מסלאנים. נושא השיחה הי' על אדות התייסדות חברת „מחזיקי הדת" ואשר ליום המחרת — ג כא טבת — הוגבלה אסיפה רבה בעי"ת מינסק והרה"ג ר' אליעזר ממינסק כתב לו, שבאם יקבל הסכמתו והשתתפותו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בענין זה אז מקוה כי רוב הנאספים יסכימו על זה. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נותן הסכמתו להרבי מסלאנים, והבטיח אשר לעת הדרושה יכתוב מכתב חוזר כללי בענין זה. ע"פ צווי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ערכתי תלגרמה להאחים קאבאקאוו במינסק אשר ישתדלו שאנ"ש ישתתפו בהאספה לטובת התייסדות „מחזיקי הדת" ויחזיקו בדעת הרבי מסלאנים והרה"ג ר' אליעזר".

להיות כי לבבם נאמן עם ה' ותורתו, אבל נחלשו ברוח ובפועל, ואינם מה שהיו.

היו ימים מקדם אשר כל בעה"ב, כל בעל עסק היו לו בכל יום עתים קבועים לתורה, כל בעל עסק הי' לו היום למלאכה ובלילה בא לבהמד"ר ולמד כמה שעות כאו"א לפי ערכו ויכלתו, והרבה מבע"ב למדו גמרא ופוסקים בעיון הטוב, ובפרט שו"ע או"ח לידע את המעשה אשר יעשון במצות הכללים הבאים בתקופת השנה כמו במצות מצה בפסח ובד' מינים שבלולב בחג וכדומה, אשר כל זה הביא תנועת חיים והתעוררות במחנה העברים לדקדק בקמחא דפיסחא לחקור ולדרוש היטיב על כשרות עשייתם והכנתם והחמירו על עצמן בכמה דברים עקריים, ובירורו היטב איזה לקרב ואיזה לרחק, ובד' מינים שבלולב לבחור דוקא באותן המסורים לנו מאבותינו ולא ליתן עיניו בנוי החיצוני ובהידור המדומה, ואיך שיהי' חקרו ודרשו והי' להם לענין גדול להתעסק בו, וכמו"כ ביתר המצות כמו בתפילין מסופר יר"א דוקא ובטליתים וט"ק כשרים וכדומה בעניניים, וכן בעניני מקואות הי' השגחה גדולה וכאו"א הי' הדבר נוגע לנפשו, ובהוודע לו דבר מה, תיכף הודיע לרב העיר לתקן את הקלקול, והי' בכל זה התעוררות ותנועה גדולה, וכל דבר בעתו העסיק את מוחות ולבות היראים וחרדים לדבר ה'.

ועתה בעוה"ר כמעט עבר הכל. ביהמד"ר ריקים מאדם אין באים בתוכם ללמוד אין מתעורר בצדק להדור בהידורא דמצות אף שיש בהם ג"כ חומרא דאיסורא, ומי שאומר שיש הכשר בחיקו קונים מאתו ואוכלים מבלי להתחקות על אמיתית ההכשר והמכשיר וכדומה בכל העניינים אין דואג ומתאנח עליהם, וכ"ז לא מפני קלקול נפשם ח"ו כ"א מחלישותם ותשישות כחם, אשר ההרגש האלקי שבנפשם הוא כישן בהם בלתי מתעורר כאשר התעורר מאז ומקדם לכל דבר הטוב הנוגע לחיי נפשם.

וכן אינם מתרגשים ומתפעלים לעמוד בפרץ נגד צוררי היהדות לבלתי תת להם להתפרץ אל הקודש פנימה, וכ"ז מפני חלישותם בעצמם אין בהם כח ועוז להתעורר ולעמוד על נפשם, ונוסף לזה רגילות אחינו היראים בהגלים התכופים מן המתחדשים עשאום לבלתי מתרגשים ורבים מהם גם לבלתי מרגישים, שאינם יודעים גם את הנעשה סביבם, ואינם שמים על לבם גם לדבר הנעשה לעיניהם, ויש בזה גם מתערובות היסח הדעת מסיבת היאוש ר"ל, אשר כל אלה

מסוכנים המה מאד בשני דברים. הא׳ כי מעט מעט נכבה בנפשם ההרגש האלקי ויש לחוש מאד שלא יישן ח״ו שינת קבע ר״ל, והשנית כאשר נותנים מקום לאויבי היהדות לילך ולכבוש ח״ו יותר ויותר.

מחוייבים אנחנו לעורר ולחזק את ההרגש האלקי עוד טרם נכבה, ולהסיר מאתנו את הרגילות והיאוש, ובנפשינו הוא, וכאשר על הטוב נצטווינו אשר בכל יום יהי׳ בעינינו כחדשים כן גם על ההפכי והמנגדי צריך להיות לנו כקוץ מכאיב, ולהתרגש בנפשותינו לעמוד בפרץ בתוקף הבטחון בה׳ אלקינו שיהי׳ בעזרינו.

ואין אנו רשאים להתייאש ח״ו מעזרתו ית׳ ורק שוטה וחרד לב הוא המתייאש ר״ל, כי עלינו לדעת אשר מלחמה לה׳ בעמלק מדור דור, ובכחו ויכולתו להכניעם ולשבור זרוע עוזם ותקפם. אמנם כאשר העולם נתון בלבו של אדם, וחפץ ה׳ במסירות נפשינו על האמונה והדת, שאנחנו נתעורר ונתחזק בנפשינו, ותוקף אילי הברזל המנגדים לא יגדלו בעינינו ולא יפחידו אותנו, ולהיות חזקים ותקיפים בה׳ ובתורתו ית׳ אזי יראינו כחו ויכולתו ית׳ להשפיל כל גאה ולהדוך רשעים תחתם.

הנסיון הראנו, אשר בכל עת שנתחזקנו באמונתינו ובבטחוננו בו ית׳ והחזקנו עמודי התורה והמצות וקבלנו עלינו לעסוק בהם בחוזק בלי שום מונע ומעכב, היתה יד ה׳ בעזרינו לחזקינו ולעודדינו ביותר ושבר זרועות רשע לבל יגעו בנו לרעה ח״ו.

והנה מהידוע הוא אשר גדול הרבה החיזוק שלנו מהחיזוק של המחדשים. המה רק מתחזקים אבל אינם חזקים בעצם, ואנחנו כשאנו מתדבקים בה׳ ובתורתו אנו חזקים בעצם, וכמ״ש סר צלם מעליהם וה׳ אתנו, וכדאי׳ באדר״נ פל״ד ישראל נקראים חיים שנא׳ ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כולכם היום, שבזה שאנו דבקים בה׳ אלקי אמת הוא אלקים חיים (וידוע מ״ש ע״ז הרמב״ם בפ״א מהלכות יסוה״ת) ודביקותינו בו הוא ע״י התורה הנקראת חיים (דאורייתא וקוב״ה כולא חד) עי״ז אנו נקראים חיים, שאנו חיים וקיימים בקיום נצחי. ואותם שפרקו מעליהם עומ״ש ועול תומ״צ ונפרדו מאחדותו ית׳, המה בחייהם כמתים בעצם, והחיזוק שבהם אינו אמיתי כלל ומעט אור דוחה הרבה חשך.

עלינו כולנו לדעת ברור ומוחלט, אשר רק החלישות שבנו מוספת בהם חיזוק, והקרירות והקפאון אשר במחנה היראים נותנת בהם

תוקף ועצמה להגביה ראש באופן נורא כזה, ואשר התפרצו והתרחבו כ"כ הוא מפני הנתינת מקום מצדנו, ומי יודע מה יהי' במשך עוד מעט זמן ח"ו העולם כולו יהפך למינות – הי' לא תהי'.

התבוננו נא אחי ושימו לבבכם אל המצב הנורא והאיום בזמן הזה, הצעירים שבנו רובם ככולם כמעט לוקחו מאתנו, ותמורת זאת אשר האמונה וחיוב קיום התורה והמצות הי' מוחלטת ומושרשת בלבב אחינו לבלי להרהר אחריו כלל, עתה בהצעירים ההיפוך הוא כמעט בהנחה מוחלטת ר"ל, בדור שלפני זה עוד התפלספו וחקרו בחיוב האדם אל האלקים, ועתה אין חוקר ואין דורש ואין גם חושב ומהרהר בזה, ובפשיטות יכחיש ויבטל הכל בלי שום עיון שכלי, רק מצד תוקף רוח החופש, אשר נשרש בהם ע"י ריבוי ספרים חיצונים אשר יצאו מעטיהם של האפיקורסים והכופרים, אשר בערמתם הכניסו בהם ארס ורעל נורא להמשיך לב קוראיהם ולנתקם מעל האמונה והדת בלי שום חקירה ודרישה כ"א בהנחות מוחלטות המתקבלות היטיב על לב הצעירים, באשר עי"ז נעשים חפשים לעשות מה שלבם חפץ.

ישנם מן הסופרים הכופרים אשר יצאו בדברי חירוף וגידוף על התורה והיהדות, והכל לא בדברי שכל כ"א בדברי בוז וקלון אשר אין להשיב עליהם כ"א ג"כ בדברים כאלה אשר הנפש הזכה קצה בהם, וזאת היא הנסיבה אל הפריצות הנוראה בדור הזה, אשר ממש תגעל כל נפש לראות השיקוצים והתיעובים הנעשים בין צעירי עמנו, אשר גם מצד מדות האנושית אין לעשותם, ובפרט עפ"י ההגדרה וההגבלה הבאה לנו מצד התורה הקדושה, אשר זה חפץ ה' בנו שנהי' קדושים כמ"ש קדושים תהיו והתקדשתם והייתם קדושים כו', והיינו ההגדרה וההגבלה שלא נתעב עצמינו בענינים חומרי' וגופני', ונכלל בזה הדברים שאסרה לנו התורה והפרישה אותנו מהם.

וגם ההגדרה בהדברים שהתירה לנו, שלא להיות נבל ברשות התורה (ע' פרש"י ורמב"ן ע"פ קדושים תהיו), כי אין לך משוקץ ומתועב יותר ממי שנמשך אחרי דברים הגופנים, יהיו גם דברים מותרים בעצמם, הנה העדר ההגבלה בהם, הן בכמות והן באיכות, היינו התרגשות והתפרצות הנפש בהם, ה"ז משקץ ומתעב את הנפש מאד מאד, וע"ז נצטוינו בתוה"ק כמה פעמים על הקדושה, להיות גדורים ופרושים מכל דבר שיקוץ ותיעוב.

וראשית דבר ה' אלקינו כשבחר בנו ליתן לנו את התורה, אמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, שזה קנין עמנו ע"י התורה

הניתנה לנו להיות בקדושה ובטהרה בכל העניינים. ועתה בעוה״ר נראה ההיפך בצעירי עמנו, פרצו כל גדר הפירו כל חק לשקץ ולתעב נפשם גם בדברים האסורים ובכל עניני העדר הגבלות הנ״ל, אשר גם כל נפש היפה תקוץ בהם, בפרט שהוא נגד קנינינו האמיתי, וכ״ז הוא תולדות הפר״ע שאין עליהם עול דתי עול נמוסי, ובהפקירא ניחא להו, ד׳ ישמרנו.

ובכל זאת עוד לא יאמרו אחינו שונאינו צוררינו די, וזה איזה שנים אשר נתנו עיניהם בילדי עמנו לקטפם ח״ו בעודם באבם, להשריש בלבם שרש פורה ראש ולענה להיות כטבע בנפשם הרע, ממורים רעים וחטאים לה׳ המשתדלים בכל תוקף עוז להדיחם ר״ל מעל ה׳ ותורתו, ומבזים לפניהם את כל הקדוש לישראל ומפטמים את נפשם בכל דבר טמא, ובלמודי הקדש שלומדים אתם עוד ירעו וישחיתו את נפשם ביותר, ע״י עיקום ועיוות הכתובים בפירושים שבודים מלבם כפי אוות נפשם הרעה.

מורים מסיתים ומדיחים כאלה נמצאים כעת בעוה״ר בכל עיר ועיר, אשר עושים את פעולתם הרעה בחריצות יתרה וחכמים המה להרע, בתחלה השטן מרקד בין הנשים להטיל בהם זוהמת החפשיות להנהיג את ביתם ברוח החופש וליקח בידם את הדרכת וחינוך ילדיהם, ומתגברים בדעתן הקלה על דעת האב, לרחק את המלמדים הכשרים מביתם ולמסור את בניהם למורים המשחיתים הנ״ל.

והאב האומלל היודע ומבין צרת נפשו, לוחם בתחלה בעד נפשו עד אשר נאנק דום מריבוי היסורים אשר הוא סובל מאנשי ביתו, ומהם אשר לבסוף נכנעים לרצון אנשי ביתם, תחלתם באונס סופם ברצון, כי גם המה מתקררים ביראתם ונותנים מקום לתהלוכות ב״ב הלא טובים, וכה הולכים ומתקלקלים הדברים מדחי אל דחי ר״ל, וה׳ ישמרנו מהם ומהמונם.

ואחר כל זה אהובי אחי ורעי לא עת עתה לחשות, עלינו לעמוד על נפשינו ועל נפשות זרעינו, שנהי׳ אנחנו וזרעינו וזרע זרעינו כחפץ ה׳ בנו ולא יכנס זר בגבולינו ח״ו, עלינו לטעום טעם מרירות בנפשינו על כל המעשה אשר נעשה, עלינו להתמרמר ביותר בנפשינו על אשר כך עלתה בימינו, וכל מי שלא נבנה ביהמ״ק בימיו כו׳ כ״ש שבעוה״ר אנו רואין חורבן בית אלקינו הוא חורבן התורה והדת ח״ו בכל יום ויום, השי״ת ירחם ויבנה ביתינו (ע׳ מסכת סוטה דמ״ד ע״א, ובנית ביתך זו גמרא כו׳ אלו מע״ט כו׳) במהרה בימינו אכי״ר.

עלינו לדאוג על האברים שנתדלדלו מאחינו הבלתי אשמים בעצמם, כ"א מצד שכיניהם הרעים ומצד הנהגת ביתם, אשר פעל הקרירות גם בהם, אבל עוד לא נפחה נפשם לגמרי, ויכולים להחזירם לתחי'. עלינו להרגיש בנפשינו צער האבות בראותם ילדיהם סרים מעט מעט מדרך הטוב וב"ב מביטים לצד אחרת ועיניהם רואות וכלות אליהם ר"ל, ודואגים ומצטערים מאד בנפשם ובמסתרים תבכה נפשם על נפש בניהם ובנותיהם, ודואגים גם לנפשם בעצמם ואין בידם לעזור לעצמם.

עלינו לשום לב והרגש פנימי לכל הדברים האלה ולצאת לעזרתינו ולעזרת אחינו, ואין דעתנו בזה לצאת למלחמה נגד המנגדים, כ"א ללחום מלחמת מגן להגין בעדנו ובעד זרענו משטף מים הזדונים שלא יקרבו ח"ו אלינו ושנהי', בעזרתו ית', אנחנו וזרעינו קיימים ושלמים עם ה' ותורתו הק'.

והנה העצה היעוצה היא שנתאחד באגודה וחבורה אחת דוקא, כאשר ידוע ומפורסם אשר התחברות והתאחדות בכל דבר נותן חיזוק וקיום בהדבר, והיא אחת הכחות של המנגדים האחדות החיצוני שבהם, אשר על כל פעולה רעה עושים חבורות ואגודות ואיש את רעהו יחזקו בדעתו בעצתו ובפעולתו על זולתם ר"ל, וכ"ש האחדות בצד הקדושה, שהיא אחדות פנימי' ועצמי' ע"י התורה והמצות המאחדים אותנו בפנימי' נפשינו, להיות כולנו כאיש אחד וכגוף אחד המקבלים זה מזה הרגל מהראש והראש מהרגל, הנה האחדות הזאת היא הנותנת חיזוק וקיום אמיתי. אשר כל רוחות שבעולם לא יזיזו אותה ממקומה בעזה"י, ומביאה תועלת ופעולה רבת הטוב, וגלל כן עלינו להתאחד להיות באגודה וחבורה אחת חברת מחזיקי הדת לחזק בנו למוד התורה וקיום מצותי', ולהיות בהנהגה טובה וישרה ע"פ דת תוה"ק, כפי התקנות הפרטי' הנעשים בזה.

ואגודות כאלו יהיו בכל עיר ועיר ע"פ הסדרים שיהיו בזה, וכל אחד מבני האגודה ידאג לטובת רעהו לטובתו האמיתית לקיום נפשו ונפשות ביתו, ואיש את רעהו יחזקו ויעזרו (כאשר יתבארו כל הפרטים בזה בכתב מיוחד באופנים וסדרים), ובזה תקוותינו חזקה אשר נוושע בעזרתו ית', והתורה והיהדות יתקיימו בנו ובזרעינו ובזרע זרעינו לעד ולנצח.

ומעיקרי הדברים בזה הוא, אשר בהתחלת פעולתינו לא נרצה להגדיל ולהרחיב את האגודות (כל אחת ואחת לעצמה) לכבוש הרבה

אנשים לפתות בכמה פיתוים שיכנסו אל האגודה, כי אם כה נעשה נוכל להפסיד הרבה ח״ו אל הענין כולו, כ״א נקבל רק אותם אשר באוות נפשם יתעורר ויחפצו באמת להיות בחבורה הקדושה הלזו, כי אין כוונתינו כ״א לאגד את היראים וחרידים לדבר הוי׳ להיות באגודה א׳, למען יתחזקו ויהיו כעמוד ברזל לבל יתמוטטו ח״ו מפני זרם המים רבים, ואם האגודות יהיו קטנים בהתחלתן אשר מעט יתאספו וישתתפו להיות בהאגודה, אל ימעטו בעינינו כלל. טוב מעט בכוונה, ורק אחת עלינו להשתדל ולהתאמץ בכל תוקף ועוז, אשר כל אגודה ואגודה תתחזק ותתבצר היטיב במקומה לשמור התקנות בכל תוקף עוז, ולהיות בסדרים נכונים ובהשגחה טובה ומדויקת, והעולה על כולם שיהיו נתונים ומסורים בכל לבם ונפשם לטובת גוף ועצם דבר החזקת הדת, ואז, ברצות ה׳, התקוה קרובה שתתגדל ותתרחב כל אגודה במשך הזמן, וכניצוצות הנמשכים אל האבוקה, ככה יתאספו ויתקבצו אותם השייכים אל אגודה כזו, ובאוות נפשם יכנסו ויתאחדו בה. האגודות שיעלה בידינו בעזרתו ית׳ לייסד עתה יהיו השרשים ובחיזוק השרשים יתגדל האילן ויתרבו הענפים ויעשו פרי למעלה ראש בעזה״י.

ואני תפלה אשר חפץ הוי׳ בידינו יצליח, למען כבוד שמו הגדול והנורא ולמען תורתו הקדושה, שנהי׳ אנחנו וצאצאינו שלמים וחזקים בקיום התורה והמצות ולעבדו ית׳ באמת ובלב שלם, ויתקיים בנו מקרא שכתוב ואני זאת בריתי אותם כו׳ ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה׳ מעתה ועד עולם.

כה דברי ידידם המצפה לישועת הוי׳ להרים קרן התורה וקרן היהדות וקרן אחב״י מעלה מעלה בעילוי אחר עילוי אוהב דבק מאח לאוהבי ולשומרי מצותיו. חפץ מעומק לבו ונפשו באשרם וטובתם האמיתית והנצחית.

שלום דובער שניאורסאן – ליובאוויטש

קיז*

[חורף תרס"ב]

שיהי' מנין חב"ד לעולם. ולא ידרוש בו שום מגיד לעולם. ובכל ש"ק יאמר בו אחד דא"ח, ואין רשות לאנשי המנין לעכב מצד איחור תפלת ערבית וכדומה. בכל יום ילמדו בו דא"ח בקיבוץ. ואין רשאים ליקח חזן גם על ימים נוראים כ"א ר' אברהם שו"ב וכדומה אליו, כפי אשר תסכימו אתם השו"בים.

ויתן השי"ת שתהי' במנוחה בבית הזה, והשלום ישכון בבית הזה לעולם, ויתקרב לבב כל המתפללים בו אליו ית' לתורתו ועבודתו, ותהי' תפלתם רצוי' ומקובלת לפני אדון כל להצליחם בכל עניניהם בגו"ר.

קיז**

בע"ה יום א' בדר"ח תמוז תרס"[ב].

כ"י עוז הנכבד והנעלה מפורסם לשם ולתהלה יא"ק

אחד"ש הטוב מכתבו מיום כ' סיון קבלתי ביום ג' שבוע העברה והרבה נהנתי מהתעוררות כבודו בהענין הנעלה מחז"ה אשר לבו דואג באמת על הריסות עניני התו"מ ח"ו בזמה"ז וחפץ נפשו לרפאות את מזבח ה' וחפץ ה' בידו יצליח.

נחיצת דבר מחז"ה בזה הזמן אין די באר ולו הי' הדבר מתייסד

קיז*

נעתקה מכת"י 128 (שנא, א), בכותרת „ב"ה, העתק אגה"ק חורף תרס"ב לניקאלאייעוו, ונכתב בהפנקס של המנין", ובסופו „חתימת אדמו"ר י"נ ובל"ג".

ע"ד המנין של חב"ד בניקאלאייעוו, והחילוקי דיעות, השוה אגרת א' התמימים שבניקאלאייעוו, חורף תרס"ה, קובץ יגדיל תורה (נ. י.) חמ"א ע' רנג. וראה גם לעיל אגרת נו.

ר' אברהם שו"ב: חאריטאנאוו, אביהם של האחים המנגנים המפורסמים, ר' אהרן ור' שלום חאריטאנאוו.

קיז**

נעתקה מכת"י 840 בסופו, בתאריך „יום א' בדר"ח תמוז תרס"ה", אך מהתוכן נראה שהיא מקיץ תרס"ב. גם התאריך אינו מתאים (לשנת תרס"ה) אלא לשנת תרס"ב.

מחז"ה: מחזיקי הדת. ראה לעיל אגרות קטז. קיז.

עשרה או ט״ו שנים קודם (אשר העיקר נתמוטט העולם ר״ל במשך שנות מספר אלו) יש לחשוב שלא הי׳ המצב כמו שהוא עתה, אמנם לכה״פ עתה חובה מוטלת עלינו להשתדל בכל תוקף ועוז בהתייסדות הזאת, להציל מה שיהי׳ השי״ת בעזרינו להציל. והנה עיקר ענינה אינה ללחום נגד המנגדים אל הדת, כ״א לעורר את היראים והחרדים בעם להקיצם מתרדמתם, או יותר נכון לומר להשיב נפשם מהתעלפותם המוראה לעודדם ולחזקם ולהאיר נפשם לחיות באור החיים אור התומ״צ יוצדק דרך כבודו בזה שצריכים לחזק ולהגדיל את הת״ת בכל עיר ועיר באופן שיהי׳ באפשר לקבל בהם תלמידים יותר ושיהי׳ בהם מלמדים טובים ושיהי׳ תחת השגחת נכבדים שיתעסקו בהם הגדולים דוקא. וגם לייסד חברות תחת שם **תפארת בחורים** והוא שיהי׳ קיבוץ צעירים שילמוד אחד עמהם כאשר מבאר כבודו במכתבו.

אמנם עוד נחוץ מאד אל הענין בכללו אשר גם הגדולים יתחזקו בעסק התורה כאשר הי׳ בשנים הקודמים אשר כל בעל עסק אחר גמר עסקו בכ״י בא לבהמ״ד ולמד כאו״א לפי ערכו. והכרח גדול הוא כעת למצב היהדות לחדש הישנות שכאו״א מחויב לבוא בזמן קבוע לביהמ״ד ויהי׳ א׳ שיאמר שיעור גמ׳ או פוסקים, והרוצה ללמוד בפ״ע הרשות בידו אבל בבהמ״ד דוקא, וגם בכל עניני היהדות יהי׳ יהודי בחוץ ובגלוי דוקא. וכאשר בארתי כבר במכתב אשר אחת הסיבות העיקריות בחלישות מצב היהדות אצל היראים הוא מה שהיראים משתדלים להעלים ולהסתיר כל חלקי טובה שלהם, כמו גם מי שנדבה רוחו אותו לעסוק בתורה הוא בחדרי חדרים דוקא לבל יתראה החוצה, ומהם אשר מבחוץ הם מראים את עצמם כאילו הולכים שכם אחד עם המתחדשים, ולכה״פ באיזה דברים מהם בדברים הנראים למותרים, כמו לכבדם ולכבד סופריהם ולהודות להם על תחיית השפה (אשר באמת מה שקוראים עתה תחיית השפה הוא נמאס בתכלית או שיש בזה גם איסור ע״פ מ״ש הרמב״ם בפי׳ מס׳ אבות פ״א מי״ז, ומצוה למחות בידי המדברים והכותבים בלה״ק דברים בטלים וכ״ש דבורי נבלה ודברי טומאה ואפיקורסות ר״ל) וגם להודות להם על הכרח הלימוד להבנים (דאם היות שזה הכרח בזמה״ז, אבל ההכרח שיהי׳ הבנים יראי אלקים הוא הכרח גדול יותר וא״כ הלא צריך להיות הלימוד לפחות באופן כזה שלא יעשה שום גירעון ביהדותם) ואם כי בלבם יחשבו אחרת ואינם מסכימים כלל עם מעשיהם המתחדשים

בארתי כבר במכתב: לעיל אגרת קסז.

וספרותיהם וכדומה אבל רוצים להחניף לרשעים (אשר בסוף נופלים המה או בניהם בידיהם) ולהתראות לפניהם למביני מדע (אשר לא זו היא חכמתינו ובינתינו האמיתי' יודעים רוח העת והזמן, וכ"ש שאינם חפצים שילעיגו עליהם ויאמרו עליהם בטלים המה, חשוכים המה, וכדומה מהביטויים הידועים שלהם. והנה ההתעלמות הטוב לבד (גם אם אינו מראה א"ע בחוץ שהוא כמוהם וכ"ש כו') מספיק להעלמת הטוב באמת אשר מעט מעט משתקע יותר עד שיבוא ח"ו למדרי' ההעדר.

ואין רצוני להאריך בזה בפרטיות ההשתלשלות איך שהולך ויורד מדרגא לדרגא ר"ל, והתחלת הדבר הוא ההתעלמות והצניעות המגונה הזאת, ולזאת אחת מהעיקרים הגדולים מהתקנות הוא, להיות יהודי בכל דרכיו בגלוי דוקא. ולא יתבייש כלל מן המלעיגים עליו שזה יסוד ושורש התורה והיהדות כולה אשר משום זה נצטוינו ע"ז בהציווים היותר ראשונים בקיום התומ"צ להיות שהוא עיקרי ויסודי בקיום התורה כולה, אמנם כן הוא שע"י הדברים הנ"ל תתחזק היהדות בעזה"ש.

אבל עוד לא תתרפא בזה לבד, עלינו לשום לב על הירידה והנפילה הגדולה ר"ל בבתי אחינו היראים אשר רובם אין הנהגת ביתם מתאימים כלל עם יראתם והנהגתם בעצמם. – הפריצות בפריעת הראש בנשים נתרבה מאד, אשר כמעט אין בית נקי מזה, ונעשה כדבר המותר ממש, והבעלים אינם מוצאים הכרח כלל לעמוד בפרץ לתקן ואם כי בתחלה כבד לו הדבר אמנם אח"כ הוא מתרצה. ואינו מראה שום תנועה אי־רצון כלל. – וכמו"כ האב לבתו, ואינו דואג ומתאנח כלל ע"ז, כמה מקילים מאד בעניני טהרה בכמה דברים עיקרים ומביאים את בעליהם לידי חטא ועון גדול ר"ל. ובאמת אשמים בזה הבעלים בעצמם שאינם משגיחים על ביתם ואינם מוכיחים אותם לעשות כל דבר כדבעי למהוי, וככה הגיע בימינו עד שהרבה מבטלים טהרת המקוה לגמרי ה"י, – יש כמה מהצעירים אשר בכלל יראים נחשבים, מתפללים ג"פ בכי"ו, נזהרים ממאכלות האסורות, שומרים את הש"ק מחללו וכדומה בכל העניינים ונמצאים המה בגדר וסוג יראים ונכשלים ר"ל בעון החמור והמר הזה ה"י. ואיך תעלים החברה את עיני מהדברים הגדולים והעיקרים האלו ותסתפק בהחזקת התורה לבד, הלא כל האומר אין לי אלא תורה גם תורה אין לו,

---

ציווים היותר ראשונים: טוש"ע או"ח רס"י א.

ותכלית חכ׳ תשובה ומע״ט דוקא, וא״א להכשיר כלל העניינים הנ״ל ע״י החזקת לימוד התורה ועסק גמ״ח וכדומה.

ואחת מהדברים היותר גדולים ועיקרים שצריכה החברה לשום עיונה עליה הוא על החינוך הפרוע ר״ל בזמה״ז. אשר כל הקלקלה תלוי׳ בזה שגם בבתי היראים נתקבל להכרח גדול ללמד לבניהם בעודם בקטנותם, יותר מההכרח ללמוד התורה והשרשת היהדות בהם, ואינם מבחינים כלל איזה מורה לוקח ומוסרים את בניהם למורים רעים וחטאים אשר משתדלים להדיחם ר״ל מעל ה׳ ותורתו הקדושה. וכשמתגדלים קצת נותנים אותם לבה״ס כמו לגימנאזיע וכדומה וכותבים בש״ק, והאבות מסכימים ע״ז בחתימת ידם ובתיהם מלאים מכל שקץ ומיאוס מספרי עגבים וספרי מיאוס המשחיתים את נפש בניהם ובנותיהם עד חרמה ממש ר״ל. וכידוע אשר כל השחתת הדור החדש הוא ע״י חינוך הרע, ובהכרח שהחברה תשים בזה הגבלות חזקות שזה יסוד ועיקר גדול לקיום כל היהדות בהדור הקרוב לבוא.

וגם להאבות נוגע הדבר מאד במהות עצמן (לבד מה שברא מזכי אבא) כי בשנים האלו האבות נמשכים אחרי הבנים וכפי אופן מצב הבנים נעשה מהות האבות, ואם החברה תקבל אנשים כאלו אשר ביתם הם במצב כנ״ל תקולקל ותופסד צורת החברה בכוונתה הפנימי׳ ומה הועילו בתקנתם.

והנה כבר ערכתי מכתב כללי בדבר התייסדות מחז״ה, והנני נמנע לע״ע להוציאו לאור מפני הכבדות הגדולה בהובאת ההתייסדות זאת לפועל מחמת הדברים הנ״ל שהמה יסודי ועיקרי ההתייסדות ובאשר מועטי המה הבתים הנקיים מהדברים הנ״ל מי יוכל לבוא ואת מי נוכל לקבל לחברת ואגודת מחז״ה. והאמת הוא שלפי״ד אין לנו לרצות כלל לרכוש נפשות הרבה בהאגודות, טוב מעט בכוונה, ויש לקוות שבמשך הזמן תתגדל ותתרחב יותר.

אבל דא עקא כי אותן שא״א לנו לקבלם מטעמים הנ״ל יַעֲשו עי״ז נדחים ר״ל ויפלו ח״ו ממדריגתם עוד יותר מכמו שהם עתה, כי עתה המה בכלל יראים עכ״פ ויש דרגות באופן יראתם ומצבם אבל מ״מ בדרך כלל הולכים עדיין בדרך ה׳ דרך התומ״צ. וכשלא יתקבלו אל האגודה הרבה מהם יפלו ויצאו ח״ו מכלל היראים, ומהם אותם

כבר ערכתי . . נמנע לע״ע: היא אגרת קיץ דלעיל, וראה בהנעתק בהערות שם: הוחלט . . . תושלח בחדש אלול . . כשיעברו איזה ירחים יפרסמוה ברבים.

שבפנימי' נפשם המה יראים באמת יהי' מנגדים בפועל אל החברה ומכ"ש אשר ב"ב ירדו עוד עשר מעלות אחורנית, וא"כ תהי' להם החברה לצור מכשול ח"ו וזה לא יתכן כלל וכלל. ולקבלם עד שלא יתקנו את ב"ב א"א ג"כ בשו"א, כי אז לא זאת שהחברה לא תביא טובה ותועלת אל החזקת הדת כ"א עוד תקלקל יותר במה שתכשיר שני הפכים כאחד, ובמשך הזמן (כאשר כ"ד הבלתי מיוסדה על יסודות והגבלות חזקות פושטת צורה ולובשת צורה) ישאר יסוד החזקת הדת על עמוד הגמ"ח לבד שזה נוח ומתקבל לכל אדם וגם זה יהי' ע"פ דרכים חדשים בדויות מרוח אנשים שאין רוח התורה נוחה מהם ה"י.

ולזאת איני יודע אם אפשר לע"ע לעשות חבורות ואגודות מחז"ה, כ"א זאת העצה היעוצה לפ"ד לעשות זאת לע"ע בדרך התעוררות לבד, היינו לעשות אסיפות מהיראים (והאסיפה תהי' ע"פ קריאות מיוחדות ולא בביהכנ"ס למען שלא יבואו אותם שאינם שייכים לזה) ולעוררם בדברים נמרצים בדברים היוצאים מן הלב אל המצב ההוה אשר ברע הוא ר"ל, בכל פרט ופרט, לתאר לפניהם את אשר בשנים מועטים ירד מצב היהדות באופן נורא ומבהיל כזה, ומיום ליום ומשעה לשעה יורד עוד המצב מטה מטה ר"ל, ואם ח"ו נניח כך מה יהי' במשך עוד זמן מעט וח"ו תתהפך העולם כו' ה"י, ולזאת מי החפץ בחייו ובחיי בניו החובה מוטלת עליו להשתדל עם ב"ב בכל תוקף ועוז לתקנם ולהדריכם בדרך הטובה והישרה, והחלש יאמר גבור אני, ולמען התורה והיהדות שיתקיימו בנו יתגבר כארי לעשות רצון קונו בו ובאנשי ביתו [...] אשר לא באסיפה אחת נעשה דבר כזה כ"א בכמה אסיפות ובכמה התעוררות דברים. וכשיעזור השי"ת ויתעוררו יעשו תקנות והחלטות חזקות בדבר הנהגת ביתם והנהגת בניהם, וכן בדבר החזקת התורה בעצמם ובהת"ת כנ"ל ויבחרו מהם וועד או כמה וועדים היינו בכל בית מדרש או שתים שיעיינו ויפקחו בקיום ההחלטות שיחליטו. והוועדים יבחרו לאיזה מלמדים יתנו היראים את בניהם (כי המלמדים החדשים מפסידים הבנים כמו המורים) וגם מורים כשרים, וגם מאנשי הוועד יכנסו אל בתי חבריהם היראים לעורר את ב"ב אשר כמ"פ יכול הזולת לפעול יותר, וכ"ז יכשיר את אחינו שיהי' באפשר איה"ש אחר משך זמן לעשות חברות ואגודות מחז"ה. והשי"ת ירים קרן התורה וקרן היהדות מעלה מעלה ויאיר את נפשינו באור החיים ולאורו נסע ונלך כל הימים.

מדברים כעת בדבר אסיפות רבנים אודות מחז"ה להתייעץ ולהתיישב על פרטי הענינים איך ומה לעשות, אך האסיפה בהכרח

שתהי׳ ברשיון מאת הרשות המקומי שתקוותינו שנשיג אי״ה רשיון ע״ז. ואז יהי׳ אי״ה החלט גמור על אופני התייסדות החברה. אמנם ביך כה עצתי לעשות באופן הנ״ל כי להניח כמו שהוא עתה א״א בשו״א, וחבל על זמן העבר שהביא למצב כזה, ואם ח״ו נניח עתה ההשתדלות בזה ה׳ יודע מה יהי׳ במשך עוד שנות מספר. – ולזאת בהכרח להשתדל ולהתעסק לתקן בעזהשי״ת. אמנם לעשות אגודה [...] מטעם הנ״ל כ״א בדרך התעוררות ושיהי׳ וועדים ע״ז, והשי״ת יהי׳ בעזרינו וחפץ ה׳ בידינו יצליח.

ואם כבודו מסכים לעצתי לעשות אסיפה להודיעני תוצאות האסיפה הראשונה ומה שיהי׳ נדרש איזה התעוררות מצדי בחפץ לבב אעשה זאת אי״ה, והשי״ת יהי׳ בעזרינו.

והנני ידידו דו״ש מלונ״ח כה״י מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנעלה.

קיח

ב״ה יום א׳ כ״א מנ״א תרס״ב לפ״ק

כבוד ידידיי עוז המפורסמים ווח״ס ונכבדים י״א הממונים דעיה״ק ירושלים תובב״א, ד׳ עליהם יחי׳

אחדשה״ט

שמעתי ותרגז בטני ולשמע אוזן דאבה נפשי מאד. אוי לאזנים אשר כך שומעות שיצאו אחדים מכוללינו ופרצו את הגדר אשר גדר ה׳ בעד כרמו, והתחילו לקצץ בנטיעות ר״ל, ונתנו את בניהם ובנותיהם לבית הספר (שקאלע), חוטאים בנפש בניהם ובנותיהם ועל הכלל כולו יצאו ח״ו. וכידוע ממשל הספינה המבואר במדרש ויקרא פ״ד. ובפרט בענין הזה אשר מחלה מדבקת היא, ועד מהרה ח״ו תתפשט הנגע והצרעת הממארת הזאת ר״ל.

קיח

נעתקה מצילום כת״ק.

לבית הספר: השוה לעיל אגרת עב, ובהנסמן בהערות שם.

וראיתי מכתב מאחד הנותנים, מאריך בטענותיו ומתהפך על צידיו להצדיק את עצמו שצריך להכין את בניו לצאת לגולה ושלא יהיו שנארער. והנה אם באמת נעלמה מעיני האנשים האלה לראות את הנולד מזה (אם כי רחוק הדבר לחשוב כן ובודאי יודעים כו׳) עלינו להודיעם מה שגורמי׳ לבניהם, לא שלא יהיו שנארער כ״א שלא יהיו יהודים ר״ל.

הכל יודעים אשר הלמודיות היא עיקר הריסות הדת והיהדות ר״ל. היא היא אשר תנתק ח״ו את עוסקיהם מעל אלקי ישראל, ומקשרם בקשר אמיץ אל ההיפך ר״ל. היא הממשכת את לבב טפש אשר אך בהריחו ריח הרע נתעורר בו החפץ והתשוקה לזה ביותר, וחום לבבו יתגבר מאד ברשפי אש התשוקה כו׳. ובמדה כזאת יתרחק מן התורה והמצות ומכל הקדוש לישראל, ובפרט כשיקרא בספרים החיצונים ס׳ עגבים וס׳ מינות המשחיתים נפשו עד חרמה ממש ר״ל. וכל דבר הקדוש יזכה הלאה, יבזה וישקץ כל דבר הטוב, ויאמר לאל כו׳ ודעת דרכיו לא יחפץ כלל. כאשר אנו רואים התהפוכות ר״ל הנעשה במדינתינו ע״י הלמודיות. ועוד יתירה בהלימוד בבתי הספר אשר המורים המה מינים ואפיקורסים גמורים פורקים מעליהם עומ״ש ועול התו״מ ומחללים את התורה בגליא אשר זה לבד פועל לרעה מאד על החנוכים אשר נקנה בהם תכונת נפש מחנכיהם. ובפרט אשר המורים משתדלים בכל תוקף ועוז להדיחם מעל ה׳ ומעל תוה״ק, אשר כן הוא גם במדינתינו ועפ״ע הוא עוד ביתרון באה״ק אשר זה רבות בשנים שלוחמים נגד קדושתה ורוצים להכניס ח״ו את הצלם בהיכלו ובמקום קדשו דוקא והנצחון גדול מאד. ותקוותינו חזקה בה׳ אלקינו אשר סוף כל סוף תתגבר הקדושה והמנגדים יהיו לבָּער. רק נפשינו תדאב מאד על הנפשות העשוקות בין כה ויורדות בבאר שחת ומי יודע איך יעלו כו׳, והשי״ת יתן בלבם לעזוב דרך רשע ויחוש לנו ישועה כו׳.

ולבד כל אלה גם אם אינם חפצים לדעת את כל הנולד מזה, איך מלאם לבם לעבור על החרמות והנדויים אשר הטילו ע״ז הרבנים הגאונים הראשונים והאחרונים ז״ל, ואשר קבלו עליהם כל קהילות האשכנזים עליהם ועל זרעם עד סוף כל הדורות וגם על הבאים מחדש להתיישב באה״ק, והעובר ע״ז הוא מוחרם ומובדל ר״ל מעדת ישראל, ומי הוא השומע ולא יחרד לכ״ז ויהי׳ פושע בנשמתו ר״ל לעבור ע״ז, וכמה גדול כח הסט״א לסמא את עיניהם ולעבור על דבר חמור כזה, ואם ישימו אל לבם זה לבד יספיק לפקח עיניהם לראות את עוותתם ולהתחרט על מעשיהם.

אמנם בהנוגע אל הכולל, הנה הכולל נתייסד מכ״ק אבותינו אדמו״ר הק׳ זצוקללה״ה נ״ע בעד העוסקים בתו״ע באה״ק, ואם כי לא רבים יחכמו בזה״ז ויש הרבה מאחינו דתמן שאינם עוסקים כ״כ בתו״ע, עכ״פ יראים ושלימים המה עם ה׳ ותורתו, אבל לא להחזיק ח״ו בידי המהרסים את היהדות ר״ל בארצו ובמקום קדשו, ואין אנו רשאים לעשות כזאת, ולזאת כל מי שנתן את בנו או בתו לבית הספר (שקאלע) יהי׳ מי שיהי׳ לא יותן לו ולב״ב הנרשמים אתו (היינו לבד בניו הגדולים שאינם סמוכים על שולחנו ואינם נוגעים בהדבר) מקופת הכולל מאומה. ואתם הממונים הנכבדים יחיו תהיו לעמודי ברזל ולחומת נחושת שלא להתפעל כלל מקול צעקתם וכל ריבוי דבריהם ובקשתיהם לא יפעלו עליכם שום הזזה בדבר הזה. ולא יתנו להם מאומה לכל ב״ב עד אשר ישובו מדרכם הרעה, ובה׳ אלקינו נבטח הוא ישמרינו והוא יהי׳ בעזרינו.

גם כאשר שמעתי שיש בין כוללינו צעירים המשחיתים זקנם ר״ל, גם עליהם (ר״ל על הנוגעים בזקנם בהשחתה כל שהוא, וכ״ש במספרים שלא כעין תער) תחול תוקף הגזירה הזאת לבלי ליתן להם (להעובר לבדו) מן הכולל. ואוי לנו אשר אנשים כאלה נמצאים בעוה״ר בין הנהנים מקופת כוללינו. ואשר הגיע לחלקינו ללכלך את ידינו להתעסק בהם. ובטוחים אנחנו בכם אשר תקיימו את דברינו הנ״ל בכל תוקף ועוז. והשי״ת יתן בלב כל אחינו לאהבה אותו וליראה את שמו וללכת בדרכיו תמיד כה״י ונזכה לביאת ג״צ בב״א.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשם וידידם עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

המשחיתים זקנם: השוה לקמן אגרת תקמט.

קיט

ב"ה יום ב' ז"ך אלול תרס"ב לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי המפורסם וו"ח נכבד י"א כו'

מכתבו נכון הגיעני בדבר שאלתו אודות הכתה החדשה מזרחים אין הזמן כעת להאריך בדברים אך בקיצור הנני להודיע דעתי באמיתי' הענין אחר העיון אשר הכתה הזאת היא ממש כהראשונה בלי שום חילוק כלל בכוונתה הפנימית ועוד היא גרועה ממנה הרבה שמכסה היא כוונתה ומעלמת אותה תחת מסוה לבוש הקדושה וצריכים להזהר ממנה ביותר.

ומה שכותב שהרבנים והחרדים נצחו אתפלא מאד במה נצחו הלא גם המה הסכימו בלב שלם על חינוך הלאומי אשר בזה צפון וטמון עיקר הרע וזה הי' יסוד העיקרי של הקונגרס דמינסק (ככתוב במכ"ע הרוסים) וע"ז הסכימו כולם בנפש חפיצה. וא"א לומר ג"כ שהרבנים הם מנוצחים באשר זה גם כוונתם הפנימי' כו'. וגם נצחו לפי שעה אבל לא את בעלי הקונגרס כ"א אנשים מן החוץ להאמין בהם ולהמשך אחריהם, אבל תקותי חזקה אשר תתגלה קלונם ורעתם וידע הכל טבעם וענינם.

ואם אותי הוא שואל, ומדעתי הוא יעשה, יתרחק מהם כמטחוי קשת, ואל יגע בכל אשר להם, ובזה יהי' שלום לו והשי"ת יטיב לו הכו"ח בגו"ר כאות נפשו.

מובן אשר בין הכתה הזאת נמצאי' גם אנשים יראים ותמימים והיינו שאינם יודעים ואינם מבינים את הצפון בזה ונמשכים בלי דעת אבל הכל הולך אחר המעמד והראשים הם המנהיגים אשר שדי' תכלא בכולא, בהנהגתם ויתהפך ח"ו במשך הזמן אל כוונתם הפנימי' והשי"ת יהפוך מחשבתם כו' לטובה.

קיט

נעתקה מכת"י 1201 קיג, א. ולפני' שם — העתק השאלה: זה איזה שנים כאשר צץ רעיון הציונים בעולם כו' אך כו'. ובעת אחר הקונגרס דמינסק הרבנים והחרדים נצחו כפי הנשמע התעוררות התגבורה, וגם בפה האגודה שרובה כמעט יראי ה' ותורתו שמרה רוחם עוררה לתחי' ונמנו גם אותי בין נבחרי וועד הפועל בחשבם שמוטל עלי ג"כ לעסוק בזה ע"כ מבקשים אותי שטוב יהי' שאקבל עלי להשגיח על האגודה הציונית, באמרם שהסר כעת מרעיון הציוני בכלל כל מחשבת חוץ רק העיקר להשתדל לסמוך מצב אחינו, על כל האמור הנני לבקש ולחנן כ"ק שליט"א להנהיג בעצתם הישרה.

קכ

[תרס״ב]

ב״ה

כבוד המנדבים בעם עם הקדש די בכל אתר ואתר
ה׳ עליהם יחיו ויתברכו

כתיב „ועשית בדי עצי שטים״ ואיתא במד׳ לק״ט ובמד״א אלו המסייעים את עוסקי התורה „וציפית אותם זהב״ שבמקום שעתיד הקב״ה לעשות צל לעוסקי התורה עתיד לעשות למחזיקיה שנאמר „כי בצל החכ׳ בצל הכסף״ ואומר „עץ חיים היא למחזיקים בה״ (וע׳ בפי׳ רבינו בחיי עה״ת בפרשה ועשו ארון וע״ש בשל״ה דף שכ״ז ע״א) ובש״ך על התורה כ׳ שהטבעות והבדים מרמזים למסייעים לעוסקי תורה, אמנם הטבעות הן המחזיקין בהם שעושין להם כל צרכיהם ויושבין עמהם תמיד כמו הטבעות שהן קבועין בארון והבדים הם התומכים, והיינו שמספיקין מעות למחזיקים כדי לתמכם והם עוסקים בפרקמטי׳ ומספיקין כו׳ כמו יששכר וזבולון, והם כמו הבדים שהולכים ובאים, אבל גם המה לא יסורו ממנו שבמקום שעתיד כו׳ כנ״ל בש׳ המדרש לק״ט.

והנה הבדים הם לשאת הארון בהם ועל ידם וכמארז״ל (חולין דצ״ב ע״א) אלמלא עליא (עלי האילן) לא מתקיימין אתכליא (האשכולות) והיינו שהמסייעים לעוסקי תורה המה נושאין ומגביהין את העוסקי תורה, והוא כמו הרגל שאם היותו למטה מטה הרבה מהראש מ״מ ה״ה נושא ומגביה את הראש ומוליך אותו ממקום למקום, והיינו שמחדשים דבר בהראש שלא הי׳ בו מצ״ע כמו״כ

קכ

נדפסה בקובץ מכתבים מכתב יט. ס׳ תומכי תמימים ע׳ רפה. ונמצאת בכת״י 221 קז, א. 708 [בהנדפס שם שהיא משנת תרס״ב].

ההוספה דלקמן נעתקה מהעתקה, שבתחלתה נכתב: „הועתק ההתחלה והסיום ממכתב כ״ק אדמו״ר מהורש״ב זצוקללה״ה זי״ע שנדפס בקובץ מכתבים חלק שני מכתב י״ט כפי שה[ע]תיקו כ״ק אדמו״ר שליט״א: הנני בזה להעתיק מכ׳ אאמו״ר שליט״א אשר כתב לילידי אל ועם קדשו הבעלי עסקים הטרודים יומם ולילה. אשר הם יטלו חלק בעבודת הקדש. והכריח עפ״י התו׳ והחכ׳ איך כי זה כל האדם, והוא תכליתו האמיתי וידם רב להושיע בע״ה (וברכון) [ובזכות] זה ישכון ברכת הוי׳ לעד בכלי השלום שהיא תורתינו הק׳ ובזכותה יהי נועם ה׳ עליהם עד העולם״.

המסייעים מחדשים דבר בעוסקי תורה שע"י הסיוע יכולים ליתן כל עיתם וזמנם וכל פנימיות כחם ונפשם בעסק התורה, אמנם כמו שהרגל מקבל חיות מהראש וכל חיותו וקיומו הוא ע"י החיות הנשפע לו מהראש ואם יהי' איזה קלקול ח"ו ברגל שאינו כלי לחיות הראש ה"ה כאבר מת ולא יועיל ולא ישמש גם לעצמו, וכ"ש אל הראש, כמו"כ הוא בבעלי עסקים כל חיותם וקיומם הוא מהעוסקי תורה וע"י ניתן להם קיום וחיזוק להיות עוד ביתר שאת ויתר עז, וכמארז"ל (סוטה דל"ה א) ארון נושא את נושאיו, וכדאיתא במד"ר פ' ויצא פע"ב שמח זבולון בצאתך ממה שיששכר באהליך, וביאור הענין בזה הוא, כי הנה נודע שהאדם הוא בחיר הנבראים אשר בשבילו נברא העולם (ברכות ד"ו ע"ב) כל העולם לא נברא אלא בשביל זה כו' שקול זה כנגד כל העולם כו' כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה כו' (ועמ"ש בח"א מהמרש"א ועמ"ש בעבודת הקודש חלק התכלית ושם פ"ה).

והנה כל בעל שכל יבין אשר לא זו היא תכלית האדם בשביל התעסקותו והשתדלותו בענינים החומריים והארציי' ולהיות כשור לעול וכחמור למשא העבודה ה„משא ומתן" ובכדי למלאות כריסו במאכלים ומעדנים כו', כי מהידוע אשר כל תכלית דבר הוא למעלה מגוף ועצם הדבר. וזהו עליות הדבר מה שמגיע לתכליתו ותכלית הדצח"מ הם במה שמביאים תועלת אל האדם המדבר ונכללין בו, ותכלית האדם הוא במה שמגיע אל השלימות שלמעלה ממנו, אבל בזה שהוא נותן וקשור בעניני החומרי' והארציי' ממיני הדצ"ח איש איש כפי עבודתו ומשאו אין זה התכלית הנרצה בו, אחר שהוא נתון בדבר שלמטה ממנו וה"ז ירידה לפניו, וכ"ש כשהוא משוקע בזה יומם ולילה לא ינוח ולא ישקוט וזה כל רצונו ועבודתו בחייו, וה"ה נפחת ויורד ממעלתו ומדריגתו אל מעלת הדצ"ח, ולא יקרא אז בחיר הנבראים, שאינו נבחר מהם ואדרבה עוד גרוע מהם שהרי המה מגיעין אל תכליתם והאדם ברב כח הנתון בו לא הגיע אל התכלית הנרצה בו, ועוד הוריד ח"ו מהותו וכחותיו להיות בהדצ"ח כי אם זה כל האדם בהתכלית הנרצה בו שבשבילו נברא הוא וכל העולם הוא שיעסוק בתורה ויעבוד את ה' כמארז"ל במשנה לא נברא אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני כו', ובזה מגיע אל תכליתו ומעלה את כל הדברים שעוסק בהם ונהנה מהם ובהתכלית הזה דוקא יחי' האדם ויעשה פרי טוב וכמו שמסיים שם במשנה הנ"ל בענין הנ"ל.

ועתה אחיי בעלי העסקים העוסקים הנתונים תחת משא העבודה הגשמיות הטרודים כל ימיהם בעול ה„משא ומתן" מבלי השב רוחם

ואינם יוצאים מחוץ לד׳ אמות של עסקם התבוננו ושימו אל לבבכם האם באלה חפץ ה׳ האם בזה הי׳ כוונת הבריאה האם בזה יקראו בחיר הנבראים, הלא באמת על כל אחד החובה מוטלת לעסוק בתו׳ בשעות קבועות ביום ושתהי׳ זאת קביעות ועקרית בנפשו.

אמנם מי שאי אפשר לו לעסוק בתורה הלא בזאת יהי׳ חיי נפשו, ובזאת יגיע אל תכליתו הנרצה שיהי׳ עכ״פ מהמסייעים ומהתומכים לעוסקי תורה, עמ״ש בשל״ה דף שמ״ח ע״ב וז״ל ג׳ בחי׳ לעמוד התורה כו׳ ב׳ ההתמדה כו׳ ועכ״פ למאן דלא אפשר לקבוע לתורתן קבע – ג׳ עזר ללומדי תורה כו׳ עכ״ל ובזה יגיע אל התכלית הנרצה בחיי העוה״ב וכנ״ל ע״פ וציפית אותם, וגם לתוס׳ ברכה בעוה״ז וכמ״ש בזהר ח״א דרס״א, ע״א שעי״ז זוכה לשתי שולחנות.

והנני אוהב דבק מאת ליראי ה׳ ולחושבי שמו חפץ טובם והצלחתם ברו״ג.

הוספה

תקוותי תאמצני כי עם הקדש בעלי הכח והיכולת לרגלי קריאת מכ׳ אמת וצדק יתעוררו צדקה ורוח קודש יעמרם להרים תרומת נדבה בעין יפה. ויעשו במעשה שאר אחיהם ה׳ עליהם יחיו. אשר לאות הדר וכבוד יחשבו להיות מעשים במעשה הצדקה הלזו. ועל דגל הגברים הנכבדים להחשב.

וע״י אמצעות נדיבי עם הקודש, שושנת יעקב יציץ ויפרח ואור התורה והמצוה בגבול אחינו יאיר ויזרח לעד ובכל אשר יפנו יצליחו, כי ברית כרותה לעושי צדקה ומזכי הרבים כי מלאכי החיוה״ש הברכה והעושר עומדים על ימינם לשרתם בכל עוז. נשעו נדיבת רוחם ואהבתם לתורת ה׳ ועבודתם בקדש. הנני לברכם כי יקבלו החיוה״ש מאדה״ש כאוות נפשם המזכם במצוה רמה ונשאה.

קכא

ב"ה יום ב' י"ג טבת תרס"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם וו"ח אי"א כו' מו"ה יוסף יוזיק שיחי'

אחדשה"ט.

ידוע לכ' כמה הי' כבד עלי ההתחלקות שלכם לעשות מנין בפ"ע מפני שידעתי והרגשתי שיהי' מזה פירוד לבבות ומחלוקת ובטח זוכר הדברים שאמרתי לו בהיותו על הדאצע ותכבד עלי הדבר בהוודע לי אשר יצאה המחלוקת בהתגלות ותרב לשון איש ברעהו, והאחרון הכביד אשר בהיות ידידינו הרי"ל שי' בווארשא כעת לא הי' כלל בהמנין הישן ולא פנה אליהם כלל ושפך הקיתון על פניהם ויש לי מזה צער ועג"נ רב וכי זו היא הדרך להתגאות וליטול את השם רק לעצמו ולעשות בזה מחלוקת ואם יש בזה כוונה לשם שמים כבר כתב כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע זיע"א במכ' בזה"ל ובפרט ממחלוקת לש"ש אשר רוב הצרות והתלאות הן ממחלוקת לש"ש הרחמן יצילנו ממנה, עכ"ל. ולזאת בקבלת מכתבי דנא ילך אל ידידינו ר' שמואל זארעצקין וישתדל בכל עוז לעשות שלום ויהי' שלום ואחדות ביניכם ולא יצירו ח"ו זל"ז הן בדברים והן במעשים ובכל ענין כללי או פרטי הנוגע לאנ"ש תשתתפו כולכם כאו"א לפי ערכו באחדות אמיתי ויודיעני במכתב מקיום הנ"ל ובפרטיות הדברים והסיבות אשר מצדם לא פנה ידידנו הרי"ל שי' אל אנשי המנין הישן והשי"ת יתן בלב אחינו אהבת אמת ואחדות אמיתי' והלימוד והידיעה בדא"ח יהי' נוגע ושייכות לנפשם לפעול בהם להניח את עצמם ולאכפיא למדות הטבעים און האלטען בא א שטיקעל אמת לכה"פ אשר זאת היא הכוונה האמיתית דדא"ח וזו היא למודה ע"מ לעשות והיא היא הדרך האמיתי אשר

קכא

נעתקה מכת"י 708.
יוסף יוזיק: הורביץ. אודותיו — ס' השיחות תש"א ע' 136.
אדמו"ר . . במכ': אגרות־קודש אדה"ז אגרת לב.
שמואל זארעצקין: נזכר גם לעיל אגרת קד.

הדרכנו רבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, ועל זאת האירו נפשינו באור חיי החיים אור תורה תורת אמת ודבר אלקינו יקום לעולם אכי"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדוה"ש כאות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י.

קכב

[ד' שבט תרס"ג]

אלו הן הטענות שטען עבורם

א) עפ"י משארז"ל לא כאותו האיש שדחוהו בשתי ידים. והיינו שע"י שדחוהו נפרד מקהל ישראל ועשה מה שעשה כו'. כן המה – הציונים – ע"י הריחוק והדחי' מפרידים ומורידים אותם.

ב) הלא, על כל פנים, כמה אנשים שהיו רחוקים מישראל לגמרי ולא רצו שיקרא שם ישראל עליהם, עתה – ע"י הציונים והציוניות – נתקרבו ובשם ישראל יתפארו.

ג) במה כחינו גדול ללחום נגדם. ודבר שא"א לבוא אל תכליתו אין כדאי להתחיל.

טענה א ע"פ משארז"ל לא כאותו האיש שדחוהו בשתי ידים, והיינו שע"י שדחוהו נפרד מקהל ישראל ועשה מה שעשה כו'. כן המה – הציונים – ע"י הריחוק והדחי' מפרידים ומורידים אותם.

קכב

רשימה זו הגיעה אלינו בשלש מהדורות א) צילום כת"י ק. ב) כת"י 1201 קה, א. ונדפס בהכתב והמכתב ע' 12. ג) הנדפס במבוא לקונ' ומעין ע' 45. ס' התולדות ע' 296 (וזו האחרונה נעתקה כאן). ולפנ"ז שם: ה. ד. שבט (תרסג, ליובאוויטש). שעה רביעית אחה"צ. בבקר שעה הששית חזר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ממסעו שנסע ביום ד יח טבת — כנזכר ברשימתי מחדש טבת ש. ז. — לבקר את היכלי קדש כ"ק מורינו הבעש"ט, הרב המגיד ממעזריטש, הרב המלאך הקדוש, הרב מבארדיטשוב, הוד כ"ק אדמו"ר הזקן והוד כ"ק אדמו"ר האמצעי. בשעה העשירית מסר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק רשימות שונות אשר כתב ורשם בדרך נסיעתו האמורה, מהם עניני חסידות ודרכי החסידות ומהם ענינים בעסקנות הכלל. כשהי' הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בעיר ניעזשין, ביקר אותו הרב ר' שלמה אהרן אהרנסאן, ותכן שיחתו הי' בדבר חברת הציונים ושיטת הציונות, אשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק התנגד להם במכתבו הכללי דשנת תר"ס, והרב אהרנסאן תפץ להצדיקם. השיחה עם הרב אהרנסאן התקיימה ביום השני א שבט במעונה של הרבנית מרת חנה חישיץ — אלמנת כ"ק אאזמו"ר של זוגתי דודי זקני אדמו"ר מוהריי"ן. הטענות של הרב אהרנסאן והתשובות שענה לו דבר דבר על אופנו, הואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לכתבם בעצם כי"ק והנני מעתיקה בזה.

מענה משארז"ל לא כאותו האיש שדחוהו בשתי ידים, היינו קודם שנתגלה קלונו והי' רעתו טמון וקבור אתו עמו. ואם היו מקרבים אותו לא הי' מגלה רעתו ולא היתה נעשית הפעולה שפעל. וגם בו בעצמו הי' הרע מתעלם במשך זמן יותר ויותר, ואפשר הי' מתגבר בו אח"כ הטוב הנגלה על הרע הנעלם. וכידוע שיש בכח הדבר הנגלה להתגבר על הדבר הנעלם ולהפכו במשך זמן. ונמצא בהקירוב הזה הי' הוא מתקרב אל החכמים שהי' הרע מתעלם בו, וכש"כ שלא הי' בא לידי פעולה.

אבל לא כן הוא בענין הציונים, אשר המה כבר יצאו בשטתם בגלוי ובחוזק. והוא שטתם הלאומיות שית' לקמן. וא"א להם לוותר ע"ז כי היא עיקר יסודם בציוניות המדיניות, ובלעדי זאת א"א להם לבוא אל מטרתם כמשי"ת. אם כן הנה בהקירוב שנקרב להם הוא שנתקרב אליהם ח"ו לא שיתקרבו המה ויהיו כמונו. ואם באיזה דברים קלי הערך יקבלו דברי היראים יהי' רק לרמאות בלבד, ובהעיקרים והיסודים לא יוותרו מאומה. ובערמתם יצודו בזה הרבה נפשות התמימות, בזה שיראו באצבע ויפרסמו בכמה סגנונים שונים ומשונים כי גם היראים אתם המה. וא"כ ה"ז ההיפך לגמרי מכוונת רז"ל באותו האיש שלא היו צריכים לדחותו בשתי ידים כמבואר, הנה אתם צריכים להתנהג בהיפך.

טענה ב הלא עכ"פ כמה אנשים שהיו רחוקים מישראל לגמרי ולא רצו שיקרא שם ישראל עליהם, עתה ע"י הציונים והציוניות נתקרבו ובשם ישראל יתפארו.

מענה אתם אומרים שעל כל פנים פעלו על אנשים שהיו רחוקים מישראל שנתקרבו, הנני שואל במה נתקרבו. וכי התחילו לשמור את התורה ומצוותי', לא, אדרבה מקיום התורה והמצות ומהאמונה בה' נתרחקו יותר ויותר ע"י התנועה הציונית כאשר יתבאר.

הציונים הרעו לעשות הרבה מהחברה מפיצי השכלה. שהחברה מפה"ש נתנו לעם דבר נוסף על התורה, והיינו במה שהזריעו דעתם הרע שצריכים ומוכרחים להשכלה ג"כ. ובאשר ההשכלה והלימודיות חיצוני' היא כצרה אל התורה, ובפרט שלקחו השכלתם ממקורות כוזבים, לכן במשך זמן גברו הלימודיות על התורה עד אשר נעשו המתעסקים בהם כופרים ופוקרים ופרקו מעליהם עומ"ש ועול התורה, כאשר עינינו

רואות הן בהזקנים שהיו מכבר, ובפרט בהצעירים העוסקים בחכמות חיצוניות.

אמנם האיש הזה המשכיל הזקן או המחונך מחדרי מפיצי הכפירה בה׳ ובתורתו – יודע הוא אשר סר מדרך התורה והמצוה ואינו יהודי ר״ל, ויש תקוה אשר לעת מן העתים ישים אל לבו וישוב אל ה׳, באשר אע״פ שחטא ישראל הוא שיש בו ניצוץ אלקי, ובאשר יודע היטב שהוא הפכי ומנגדי לרצון ה׳ ואיננו יהודי כשר כלל, לזאת אפשר שיתעורר לעת מן העתים ויתמרמר בנפשו על עוצם ריחוקו ואיך שרע ומר עזבו את ה׳, ויעשה הסכם בנפשו לילך בדרך התורה והמצוה כמצווה עליו מאת ה׳ אלקינו ע״י עבדיו הנאמנים.

ובפרט כאשר צר לו ומצאוהו צרות רבות ורעות ר״ל, קרוב הדבר שיחזור בתשובה וכמא׳ צריכא יהודאי לחרובא עבדי תשובה, וכאשר ראינו בעת הפרעות בקיוב אשר כמה מהסטודענטען נתעוררו להניח תפילין וכדומה, ואם כי לא נמשך זמן רב, מ״מ הרי התעוררו לשמור את המצות, ואפשר אם הי׳ אז שם אחד מהחרידים מתקרב אליהם לחזק בלבם ההתעוררות הזאת, היו הולכים בדרך הזאת להבא והיו מתחזקים יותר ויותר בזה, ואפשר מפני שעוד לא הי׳ תשובתם שלמה לכן חזרו אח״כ לסורם ר״ל. וכל זה הוא כאשר יודע שכאו״א מישראל צריך לקיים תומ״צ, והוא כשאינו מקיים התומ״צ איננו יהודי, אז יש תקוה שישוב אל ה׳ בא׳ מהאופנים הנזכרים לעיל.

אך הציונים התחכמו לרעה הרבה יותר, ונתנו את הלאומיות תמורת התומ״צ, וכמו שאומר מאנדעלשטאם בהמכתב גלוי שלו, אשר לא זהו יהודי מי שמקיים את המצות, כ״א מי שהוא ציוני אף שאינו מניח תפילין ואינו שומר את השבת ר״ל ועוד ועוד ה״ה יהודי.

השלוח כתב בשנה העברה, דגם מי שעובר על כל מצות שבתורה, ה״י, ואף גם מי שהוא כופר בעיקר ר״ל אם הוא לאומי ה״ה יהודי. המליץ הביא אז את הדברים הנ״ל ולא הסכים עמו באופן מבהיל כזה, ואינני זוכר איך שרצה הוא להגביל תחום העבירות, אבל בד״כ נכנס בפשרות.

אמנם ה„ואסחאד״ עשה מרקחת ממאמרו של השילוח

השלוח . . המליץ . . ואסחאד: שמות מכ״ע בעת ההיא.

באופן כזה, דבצאת ישראל ממצרים ונעשו עם נתן להם משה תורה ומצות שזה יחזיק את קיום הקיבוץ והחברה להיותם בני דת אחת, ואחרי כן בעת החורבן, כשראו חכמי ישראל אשר עם ישראל מתפזר ומתפרד לארבע רוחות העולם, התחכמו להחזיק את הדת בכמה גדרים וסייגים בכדי להחזיק את קיום החברה, ועתה – הוא אומר – נוכחו לדעת אשר הדת לא יחזיק קיום החברה, כ"א המקום הזה יקח הרעיון הלאומי והוא יחזיק ויקיים את קיבוץ החברה להיות עם.

היוצא מכל מאמריהם של הציונים אנו רואים עין בעין, אשר כל מגמתם ועמלם הוא לעשות ועושים הנחה אצל עם ישראל, אשר כל ענין התורה והמצות הם רק עצה להחזיק את הקיבוץ ולא חובת הגוף, אשר רעיון זה בנקל שיונח אצל צעירי עמנו שהמה כלים מוכנים לרעיון כזה. וכשמתאמת אצלם הרעיון הזה ממילא נעשו בעיני עצמם פטורים לגמרי מהתומ"צ, בחשבם שא"צ להעצה ובפרט כשיש אצלם עצה אחרת במה להחזיק את הקיבוץ, ומסבירים לעצמם דאילו יצוייר אם הי' רק יהודי א' בעולם א"צ לקיום התומ"צ רק באשר שיש רבים, יוסף ה' עליהם, צריכים לתומ"צ לעצה בשביל קיום חברתם. ועתה הלאומיות מחליף את מקום הדת והיא העצה להחזיק קיום החברה.

ואחרי הנחה זו הנה הנכנס בחברת הציונים איננו חושב את עצמו למחויב כלל בקיום התומ"צ, וממילא אין לקוות שגם לעת מן העתים ישוב אל התומ"צ, וגם אם תכתוש אותו במכתשת לא ישוב בתשובה באשר לפי חשבונו הוא יהודי כשר אחרי שהוא לאומי נאמן.

הרי ברור הדבר על יסודות הגיונים, אשר רעיון הציוני לא רק שלא קירב את שהיו רחוקים מישראל והרחיקום יותר ויותר, אלא עוד העבירו ר"ל יהודים כשרים מדעתם לעקור מלבם כל ענין קדושת התורה האמונה בה' קיום מצות מעשיות, בזה שלקחו מאתם את הנחת חיוב התומ"צ לגמרי, ומשרישים בלבם שבהלאומיות המה יהודים גמורים, וממילא הנה כל הנלכד בשחיתותם ואביזרייהו יורד שאול ואין תקוה ח"ו לאחריתם.

הציונים כמובן הראשים, והקטנים בלי דעת נמשכים אחריהם, הנה בכוונה גדולה בערמה ובמרמה ובתחבולות רשע עשו ועושים את מעשיהם הרעים להטעים באלפי מאמרים

וברבבות פתגמים לוקחי לב בשפת יהודית ועברית ובשפת המדינה את ההנחה העקרית שלהם כי כל ענין היהדות הוא הלאומיות.

כל מי שיש לו דעת אף במקצת יודה על האמת, אשר התעוררות הרצעל ונרדוי לציון אין זה משום איזה הרגש אלקי שנתעורר בנפשם.

אחינו היראים אהבתם לאה״ק היא מצד ההרגש האלקי שבהם שרצונם וחפצם בה׳ ובעבודתו ית׳, ולזאת המה חפצים בהמקום אשר בחר בו ה׳ הבוחר בציון ובירושלים, ואהבה זו היא בהרגש פנימי ואהבה עצמית ופנימית בהמקום הזה והיו נושקים את עפרה ממש, וזה כל חלקם בחיים אם יזכם השי״ת לבא לאה״ק, אשר לזה תכסוף כל לב וכל נפש.

אבל לא כן הוא סבת התעוררותם לציון אצל מנהיגי הציוניות הרצעל ונארדוי בפרט, והאות כי בהיות הרצעל באה״ק נתרחק יותר מה׳ וחילל את התורה והמצוה בריש גלי, שנכנס לעיה״ק ירושלים ת״ו כשכבר נכנס הש״ק, והלך על מקום המקדש, אשר גם מצד האנושיות לא הי׳ לו לעשות כן לחלל את השבת בפרהסיא בעיר הקדושה ובמקום היכלו ית׳ לעשות את הרע בעיני ה׳, ה״י, אין זה אלא שנעשה בהדגשה מיוחדת להורות שיטתם הטמאה אשר כל ענין היהדות היא הלאומיות, וראש הציונים העמיד את צלם הלאומיות היא המרידה בה׳ והכפירה בתורה ומצותי׳ גם במקום היכל ה׳.

והנה הסיבה האמיתית להתעוררותם של ראשי הציונים המתעים מדיחים ומסיתים את עם ישראל מעל ה׳ ותורתו לציון וירושלים, הוא כי האברים המדולדלים מגוף ישראל שבחו״ל מכבר התערבו בגוים ונתאחדו עמהם עד שנעשו לעם א׳ עמהם, ויהודי כזה שבאשכנז חשב א״ע לאשכנזי ובעסטרייך לאיש אווסטרי ובאנגליא לאיש אנגליא וכדומה בכל הארצות וחשב שזהו עמו ומולדתו והממשלה היא ג״כ שלו כמו לכל אזרחי הארץ ההיא שנמצא בה וחיו להם חיי מנוחה ואושר – לפי דעתם המגושמה – והתחתנו עם עמי המדינות להיות לעם אחד.

הקב״ה החפץ בגאולת ישראל על ידי משיחו, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, העמיד צר ואויב על עמו ונחלתו הצרים ומעיקים להם, הן המה האנטישמי׳ שבכל מדינה ומדינה וכשנתגברו האנטישמי׳ והתחילו להפרידם מאתם ולהזכירם

שהמה יהודים, ועוד זאת להדפם בחזקה ולקרוא אחריהם הלא יהודים, ובכל פנה שהמה פונים בין גדולי ארץ ונסיכי אשר הורגלו שמה ושמה רוצים למצוא מקומם, מביטים עליהם כעל איש זר ומרחיקים ומפרידים אותם, והיהודים הנ"ל רצונם וחפצם להיות דוקא במעלת ומדריגת הגדולים נסיכי המדינות ורוזני ארץ, וכל אשר דוחפים ומרחיקים אותם הנה הם מעפילים לעלות לרומם את עצמם ולהתפאר בעשרם ובחכמתם, כי ממאסים בדרכי ההכנעה.

אחינו החרדים יודעים אשר המה תחת עול הגלות וצריכים להיות מוכנעים גם בכל מעמד ומצב שהוא, כי גם בעת שהיו אצלינו כאלה שהי' להם מהלכים בין גדולי העמים ולפני מלכים התייצבו הי' בהם ההכנעה, בידעם שהמה בגלות תחת עם אחר ועליהם לנשוא את עול הגלות, אחרי שזהו רצון ה' בכדי לכפר על עוונותינו, עד אשר ירחם השי"ת עלינו ויגאלינו בב"א, ולזאת הנה גם אחרי כל העול הכבד שהכבידו עליהם באיזה זמן מהזמנים וגם אחרי כל הרדיפות ודחיפות שיש להם ימצאו להם מקום, זיי האָבן בא זיך א אָרט, כטבע הרך לעמוד בפני הקשה.

אמנם האנשים הנ"ל חשבו וחושבים שאינם בגלות כלל והמה אשכנזים צרפתים או אנגלים והמדינה שהם דרים שמה היא מקומם ומדינתם ואין בהם טבע ההכנעה כלל, ולזאת ע"י הדחיפות והרדיפות הנ"ל אבדו את מקומם שאין להם מקום, זיי האָבן בא זיך קיין אָרט כלל וגם לא מציאות כלל, כי אחינו החרדים מציאותם הוא מה שהמה יהודים בקיום התומ"צ, אמנם היהודים הנ"ל מציאותם הי' מה שהמה אשכנזים וכדומה וכשהדפו אותם בחזקה מזה הרי אין להם מציאות כלל, ומוכרחים להיות מציאות עומדים בפני עצמם. ובמה יעמדו בפ"ע הלא בקיום התומ"צ אינם חפצים כלל כ"א בזה שיהיו עם וממשלה ובזה יהיו מציאות עומדים בפני עצמם.

וזאת רק זאת היא סיבת תוקף התעוררותם ושיבתם אל ישראל, היינו רק להיות עם והוא להיות אומה ישראלית, אשר סבת ההתעוררות היא מצד הכרח שלהם כנ"ל שמוכרחים להיות במציאות עומדים בפ"ע, והמקום המסוגל לזה כמובן הוא א"י, אבל בלתי ספק אצלי אשר הרצעל ונארדוי בעצם לא איכפת להם כלל אם א"י או ארץ אחרת, שזה אצלם טפל לגבי עיקר הרעיון שלהם להיות עם וממשלה, וכמדומה שבהקונגרס

השלישי שבא א׳ עם הצעה בדבר קפריסין נתן הרצעל מקום להצעה, ורק הציונים דמדינתינו הרעישו ע״ז ומשו״ז נדחית.

אמנם בכדי לפעול באחינו את הרעיון הזה להיות עם וממשלה בפני עצמו, מובן שהדרך לזה הוא לעורר בקרב העם את הרעיון הלאומי, שעל ידי זה יתעורר להיות עם עומד בפני עצמו.

אך זאת לבד אינו מספיק כ״א מוכרחים ג״כ להסיר את העם מדרך התורה והמצוה, ה״י, ולכה״פ להחליש כמה שאפשר ולהגביר את הלאומיות על התורה, כי מהידוע הוא אשר המחזיקים בתומ״צ אינם עלולים להשתנות ולקבל צורה אחרת.

ובפרט לקבל צורה כזו לצאת מן הגלות בחזקה ולגאול א״ע בכח עצמם, זאת לא יוכל כל המחזיק בתומ״צ לפעול בעצמו בשום אופן כי זה נגד תוקף אמונתם ותקוותם של ישראל, אשר המה מקוים ומצפים לישועה בביאת מ״צ בב״א ויגאלו גאולת הגוף וגאולת הנפש ויתעלו בעילוי מעלה העליונה אשר בתקוה זו דוקא המשורשת בנפשם ימצאו מרגוע לנפשם, ובזה דוקא המה חיים בחיי הגלות המר ומתחזקים בקיום התומ״צ, ולא בהבטחת הרצעל שיבטיחום להיות ממשלה בפ״ע ולחיות חיים גשמיים, אף אם נטעה את עצמנו ונחשוב שיש בידו לפעול זאת, ימצאו תענוג נפשם, ובתקוה זו לבד לא היו יכולים להתקיים תחת עול הגלות. כ״א בהתקוה בגאולתם ופדות נפשם אשר יגאלנו השי״ת על ידי מ״צ בב״א.

ולזאת בכדי לפעול הרעיון שלהם, לבד זאת שמוכרחים המה לבלבל הצורה הקודמת בכדי שיוכלו לקבל צורה אחרת, עוד מוכרחים לזה בכדי שדרך התומ״צ לא יפריע להם בדרכם הרע והמושחתה, וזאת היא הסבה שלקחו להם הדרך להסיר את העם מדרך התומ״צ, ה״י, ולהגביר את הרעיון הלאומי.

ומרעה אל רעה יצאו, אשר זהו טעמם ונמוקם שרוצים לכבוש את החינוך תח״י ולהשריש בלב הנערים את הרעיון הלאומי ושזה הוא עיקר היהדות לא התו׳ והמצוה, וכן ע״י הלימוד עם הצעירים פרק בדה״י וגם לומדים תנ״ך עם פי׳ שבודים מלבם להלביש בהפסוקים הכוונה הנ״ל, וכן דורשים המטיפים בדרשות של דופי שלהם, אשר מפורש אמר הרצעל בהקונגרס הב׳ או הג׳ שיוצא אצלם ע״ז כך וכך, והוא אצלם עיקר גדול שא״א בלתי זאת.

והכל הולך לכוונה אחת להסיר לב העם מהאמונות הקדושות שבלב ומדרך התומ"צ, ולהשריש בלבם הרעיון הלאומי ושזו היא יהדות, וכמובן עיקר עסקיהם הוא עם הצעירים שהמה מוכנים מכבר לפעולה כזו מצד החפש שבהם מקודם, וכמו"כ בהנערים שהמה כחומר פשוט עדיין ויכולים לעשות בהם איזה צורה שיהי' וגורלם בידי המחנכם.

הציונים מניחים כל הכחות שבעולם ע"י מטיפיהם וסופריהם, אשר לאט לאט ימשיכו גם את הגדולים והזקנים אחריהם, כי העולם שאנו חיים בו כעת עולם הפוך הוא בעוה"ר, אשר בדורות הקודמים היו הגדולים מדריכים את הקטנים ועתה הוא להיפך שהקטנים מדריכים את הגדולים והאב משתנה לפי צורת הבן.

וזו רעה חולי בדור הזה מחלישות האבות אשר לא זו שאינם עוצרים כח בעצמם לעצור בבניהם בעד פריעותם בהפרת חוק אלקי וחוק אנושי ולהדריכם בדרך הטוב והישר בעיני אלקים ואדם ישר, כ"א עוד זאת במשך זמן נעשה בהם ציור וחקיקה בנפשם לפי אופן צורת בניהם ודרכם הרעה ר"ל, ואין כאן מקום להאריך בזה.

הציוניות מוכרחת לקולטורא והקולטורא הלזו היא אצל הציוניות מהיסודות העיקרי' אשר בלעדה א"א לה כלל להגיע למטרתה, ומה שאמרו על הקונגרס הג' שאין להם עסק בקולטורא וכן באיזה מאמרים במכ"ע כותבים כן, הוא רק למראה עינים באשר רבים מאחינו קמו עליהם ע"ז לכן למראית עין אומרים ש"אין להם עסק בה, אבל באמת מחזיקים בה בכל תוקף ועוז כי א"א להם להתקיים בלעדה, וכמו שהעיר מכ"ע הצפירה על מאמר מסופר א' שכתב כנ"ל שאין להציונים שום עסק בקלטורא, והעיר ע"ז המו"ל שאין דעת הציונים האמיתים כן וא"א לציוניות בלי קולטורא והראה מקום להמא' על מרנן ורבנן ואני לא ראיתי את המאמר הזה.

הציונים בכל מקום שהם הנה כל מעשיהם שמתעסקים הרבה בלימוד דה"י של גרעץ וסמאלענסקין עם הצעירים ואנשים פשוטים ובלימוד התנ"ך ע"ד הנ"ל לפרש הפסוקים בפירושים בדויים, וזו היא עסק תורתם בבתי כנסיות בשבתות ויו"ט, וכן עוסקים הרבה בהחינוך כמאז כן עתה, והכל בכוונה לעקור את היהדות ולנטוע את הלאומיות.

הרי גלוי לכל שהציונים הנה לא זו שאינם מקרבים אל

היהדות, אלא עוד מאבדים את נפשם לגמרי ר״ל, שלקחו מאתם בכוונה גם ההרגש הנעלם והנסתר בנפשם אל התומ״צ, עד שאין תקוה ח״ו שישובו אל ה׳ אם לא אשר ביד חזקה כו׳, ומה שמתפארים בשם ישראל הוא רק בשם עם ישראל ושזה יהדותם, אבל מהיהדות האמיתית והפשוטה והיא קיום התורה והמצות והאמונה בה׳ ובעבדיו הק׳ נתרחקו לגמרי מכל וכל ע״י הרעיון הציוני, והשי״ת יפר עצתם וירום קרן התורה והיהדות וקרן אחב״י למען כבוד שמו הגדול.

טענה ג במה כחינו גדול ללחום נגדם, ודבר שא״א לבוא אל תכליתו אינו כדאי להתחיל.

מענה יש מאחינו הרבה שיש בהם דעת קצת אבל לא ישכילו ולא יתבוננו על דבר מעצמם, רק מה שאומרים להם המה מבינים ומקבלים הדברים הנאמרים. והאנשים האלה כששומעים מהציונים את הטוב שבהרעיון ובפרט מהמשתדלים לכסות את הרע ומראים טלפיהם, מתקבל אצלם הענין ואינם מתבוננים להבין את הצד הרע שבזה, וכשמגלים להם את הרע הטמון והגלוי שברעיון הציונים מתקבל אצלם הדבר יותר ויותר, באשר המה יראים בעצם וחרדים לדבר ה׳ וממילא יבינו היטב ויונח בנפשם אמיתית הדבר, ואנשים כאלו המה חלק גדול מישראל, כן ירבו.

ועוד יש חלק גדול, ואפשר יותר מחלק הנ״ל, שהמה יראים בעצם, אבל אין להם דעת להבין דבר, והמה בטלים להגדולים מהם ומקבלים מה שאומרים להם. וכששומעין מהמטיפים את הרעיון הציוני והטוב בהלאומיות שיהיו עם ובפרט שמזכירים שם א״י החביב עליהם ועוד שמבטיחים כמה הבטחות גשמי׳ שיחיו חיי עונג על אדמתם וכדומה, נעשים מסורים אל הרעיון ועושים כל מה שמצוים עליהם.

והנה כאשר ישמעו עם ישראל כי הרבנים גדולי התורה צועקים מרה על הרעיון הזה ואיך שיש בזה הרבה רע המה נסוגים אחור מזה לגמרי. וידוע הוא אשר האנשים האלו יש בהם תוקף גדול וכאשר נסוגים מהרעיון הזה הוא בתוקף גדול, ועל אחינו הנ״ל אנו מחוייבים למסור נפשינו להצילם מפיות האריות הרוצים להעבירם על הדת, ה׳ ישמרנו, והשי״ת יהי׳ בעזרינו ויביא לנו מ״צ בב״א.

קכג

ב"ה יום ג' כ"ה אדר תרס"ג לפ"ק
ויען

כבוד נ"ד ידידי עוז הרה"ח המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו'
מו"ה דובער שי'

מכתבו נכון הגיעני. והרבה נצטערתי על חלישות כ"א הרב שי', ותמול ערב קבלתי [ט]ע"ג אשר ת"ל הוטב בריאותו ות"ל [...] שיהי' בריא אולם, ויאריך ימים ושנים טובים, יחד עם [...] וב"ב יחיו. ונא להודיעיני בכ"ע ממצב בריאותו. בדבר בתו תי' אמרתי לאחי שי' אשר לפ"ד צריכים לנסוע אתה לקיוב לידע בירור הדברים, ואח"כ נראה אי"ה מה לעשות והשי"ת ישלח לה רפו"ש בקרב בתוך כו'. ויעזור השי"ת [...] שלא יוסיף לדאבה עוד ויהיו כל ב"ב יחיו בריאים ושלימים ויצליח בכל ענייניו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וב"ד ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

קכד

ב"ה יום ב' כ"א אייר תרס"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד הרב הגאון הגדול מפורסם בכל קצוי תבל מאיר עיני חכמים בהלכה תפארת ישראל והדרו אור ישראל כש"ת מוהר"ר חיים חזקיאו מדיני נרו יאיר ויזרח לעד

קכג

נעתקה מצילום כת"ק. בכ"מ הצילום אינו ברור.
דובער: רייך. אגרות נוספות אליו לעיל פג, ובהנסמן בהערות שם.
כ"א: -כבוד אביו הרב משולם (הנ"ל אגרת ס, ובהנסמן בהערות שם).

קכד

נדפסה ב„נשיאי חב"ד ובני דורם" ע' 88. מגדל עז ע' תקלג. „המשפיע" ע' קפח. והוגהה ע"פ גוכת"ק שבאוסף המכתבים.
חיים חזקיהו מדיני: בעל השדי חמד. אגרת נוספת אליו — לעיל סה.

אחרי דרך מבוא השלום למר ולתורתו, יקרת מכתב כתה״ר שי׳ נכון הגיעני. וכבר הודעתי לכתה״ר בדילוג־רב (ע״י מחו׳ הר׳ הג׳ מוהר״י רובאנאוו באשר אינו מקבלים ישר לעיה״ק חברון ת״ו) הסכמתי אשר ש״ב ידי״נ הרה״ג הרש״ל נ״י יהי׳ רב בעיה״ק חברון ת״ו. והאמת ניתן להודיע אשר גם מראשית כזאת נפשי אוותה שיהי׳ ש״ב הרש״ל נ״י רב בעיה״ק חברון ת״ו באשר חפץ אני ביותר בהעיר אשר בה בחרו אבותינו הק׳ מעולם, וכל מגמתי אשר העיר הזאת תתגדל ותתרחב יותר בעזה״י. ומצאתי אשר נאה לעיה״ק הנ״ל להיות לה לרב ש״ב הרב הרש״ל שי׳. ותקוותי שע״י יוטב אי״ה מצב העיר והתקווה קרובה לבוא אי״ה אל חפצי האמיתי. ומכ״ש אשר לא רציתי להמעיט ח״ו הודה והדרה ולקחת מאתה אחד מיושבי׳ היותר נכבדים (ואשר מטעם זה לא הסכמתי לב״ד הרה״ח הרמ״ד סלאנים נ״י על חפצו להעתיק דירתו לעיה״ק ירושת״ו).

אמנם באשר קבלתי מכתבים מבני עיה״ק חברון ת״ו שאינם חפצים ברב שמאתם יצא כ״א מן החוץ דוקא, ואם כי לא הסכמתי בלבי עמהם כלל וכלל, והחלטתי אצלי שלא יהי׳ חלקי בזה ליתן להם רב מן החוץ, אבל לא רציתי ג״כ להיות כנגיד ומצוה עליהם, והחלטתי לעמוד מרחוק ולראות מה יהי׳ בזה, ובין כה נתעורר בדבר הישיבה בירושת״ו אשר אין רצוני לגשת אל הענין עד אשר יהי׳ שמה ר״מ ומשגיח הידוע לי שאוכל לסמוך עליו. בחרתי בש״ב הרב הרש״ל נ״י שיהי׳ לר״מ ומשגיח בהישיבה בעיה״ק ירושת״ו. ואם כי הי׳ כבד עלי הדבר מאד מטעם הנ״ל, אך מפני נחיצת הדבר (כי גם דבר הישיבה גדולה היא) נוסף לזה קבלתי מכתב מש״ב ידי״נ הרב הנ״ל ומתאונן הרבה ומתאר בדברים היוצאים מן הלב איך שכבד עליו לישב בעיה״ק חברון ת״ו ולראות התהפוכות ר״ל, הסכמתי כנ״ל.

אמנם כן כאשר נתן ה׳ לאחינו יושבי עיה״ק חברון ת״ו לב לדעת ולבחור בהטוב להם בעזרתו ית׳ להיות להם לרב הרב הרש״ל נ״י, שמחתי ע״ז באמת, והי׳ לי היום הזה ליום בשורה, והנני מסכים ע״ז בלב שלם ובנפש חפיצה. והשי״ת יהי׳ בעזרו ויצליח במלאכתו מלאכת הקודש ושלום אמיתי יהי׳ בעירו תמיד כה״י. וחפץ ד׳ בידו יצליח להגדיל ולרומם את עיה״ק חברון ת״ו לשמחת לבב כל החפצים באמת בעיה״ק הזאת ת״ו.

דילוג־רב: =טעלעגראם.
מוהר״י רובאנאוו: באגרת שלאח״ז — הרי״ל.
הרש״ל: השוה אגרת שלאח״ז.

ואסיים בברכת החיים והשלום לכתה"ר נ"י וכל חפצי לבבו הטהורה ימלא השי"ת ויאריך השי"ת ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים ויזכהו לזכות את הרבים בספריו הנעלים כחפץ המתכבד בידידותו ובאהבתו דוש"ת מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

קכה

ב"ה יום ג' כ"ב אייר תרס"ג לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ש"ב ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה שלמה ליב שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני ובדבר הרבנות דעיה"ק חברון ת"ו, ידע כבודו אשר מתחלה הי' רצוני שיהי' כבודו לרב בחברון ת"ו לבד אשר הי' כבד עלי מאד העתקת דירתו מחברון ת"ו ואשר משו"ז הי' ברצון ב"ד הרה"ח הרמ"ד שי' ג"כ להעתיק דירתו, וכאשר ידוע הוא אשר אבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע החזיקו בישוב עיה"ק בחברון ת"ו ביותר ומשו"ז גם רצוני וחפצי בהגדלת העיר הזאת. וזה כמה שאני דואג בלבי על שנתמעט הישוב בה, וע"ע לא עלה בידי להוציא מגמתי באיזה דברים שחשבתי שיתגדל עי"ז הישוב, אמנם כאשר נתקבל מכתב עם חתומים שרוצים דוקא ברב מן החוץ, לא רציתי להתערב בדבר הרבנות כלל ומה גם שידעתי שאהי' בזה יחידי כו', ובין כה בא דבר הישיבה דעיה"ק ירושלים ת"ו, הסכמתי בהכרח שלא מרצוני האמיתי מטעמים הנ"ל שיהי' כ' לר"מ ומשגיח על הישיבה וכאשר קבלתי מכתב מהרה"ג החח"מ נ"י ומכבודו אשר כולם מסכימים על רבנות כבודו, באמת הי' זה אצלי בשורה טובה ושמחתי ע"ז. והודעתי בטע"ג להחח"מ נ"י (ע"ש מחו' הרי"ל שי') הסכמתי ע"ז,

---

קכה

חלקה נדפס במגדל עז ע' תקלד. "המשפיע" ע' קפט. והושלמה ע"פ צילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.
לתוכן האגרת — השוה אגרת שלפנ"ז.
שלמה ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.
הרמ"ד: הרב מרדכי דובער סלונים.
החח"מ: הרב חיים חזקיהו מדיני.
הרי"ל: באגרת שלפנ"ז — רובאנאוו.

בטח ותקבל הטע״ג. ועתה הנני להודיעו במכ׳ אשר אני מסכים ע״ז בלב שלם ובנפש חפיצה והנני מבקשו שיקבל עליו את הרבנות דעיה״ק חברון ת״ו, והשי״ת יהי׳ בעזרו ויצליח במלאכתו מלאכת הקודש ולא יהי׳ לו שום מנגד מבית ומבחוץ ושלום אמת יהי׳ בימיו וימצא נחת בעדתו והם בו ויהי׳ בשלוה בכה״פ בגו״ר. ותקוותי אשר על ידו תתגדל ותתעלה אי״ה עיה״ק חברון ת״ו במצבה הרוחני והגשמי. וכתבתי להרה״ג החח״מ נ״י (כתבתי איליו בכתב שלנו יען כי כבד עלי לכתוב בכתב רש״י וגם אינו נמצא אצלינו כותבים כאילו) ובארתי לו כל הנ״ל. וכאשר אחר חה״ש הבע״ל יהיו פה חברי הועד אראה אי״ה שיהי׳ כבודו לממונה בצירוף ב״ד הרמ״ד שי׳ וח״ד הר״ב שי׳.

גם צריכים להשתדל שתהי׳ אי״ה ישיבה בחברון ת״ו ג״כ, ושתהי׳ תחת השגחת כבודו ותהי׳ באופן הכוונה בישיבת ירושת״ו, אשר לבד טוב הדבר מצ״ע תקוותי שעי״ז תתגדל אי״ה הישוב בחברון ת״ו. ואשתדל אי״ה שיוקצב ע״ז מהנ״ל וגם מנדבת אחינו ידידינו יחיו מה שיהי׳ ביכולתי אעשה אי״ה בזה, ומכ״ז יתוסף אי״ה הכנסת כבודו ויספיק לו אי״ה כו׳.

ועתה נשאר עלי לחשוב בדבר הישיבה בירושת״ו אשר אין רצוני לגשת אל הענין עד אשר יהי׳ בה משגיח שאוכל לסמוך עליו שיהי׳ הכל כראוי. והנה באמת הי׳ ראוי ומוכשר לזה ביותר ש״ב ידי״נ הרר״ש סלאנים שי׳ כאשר אני מכיר אותו בטוב בידיעתו בדא״ח וע״י הי׳ מתנהג הענין אי״ה כפי הכוונה בו. אמנם איך נעזוב את יפו אחרי ריבוי המלחמות וריבוי הכחות אשר הניח עליו ותיקון בה תקונים העיקרי׳ ונחוצים ביותר והכל בכחות גדולים ביותר, וכאשר יסע משם בלי ספק שיתבטל הכל ח״ו. וגם מצידו יש לי טעמים שאיני כדאי לו להעתיק דירתו מיפו. לזאת אני חושב בדבר גיסו הר״ר מנחם מענדל שי׳. והנה מצד חלק הנגלה וכן בההנהגה בכלל ידעתי שהוא טוב, אמנם הספק אצלי בחלק הנסתר, כאשר כל מגמתינו שילמדו בני

ח״ד הר״ב: חתן דודתי [הרבנית מנוחה רחל סלונים] ה״ר בנימין ריבלין. והשוה לקמן אגרות קנה. קנט (— אל שלשתם).

להשחדל . . ישיבה בחברון: הישיבה נוסדה ע״י הרשיל״א בשנת תרמ״ט, ובתרנ״ג, כשנסע הרשיל״א לחו״ל, הושיב על מקומו את גיסו הרמ״מ נאה, אלא שבמשך הזמן ירדה ונתבלבלה עד שכמעט שנחרבה לגמרי (ראה מ״ש בכ״ז רבנו ,המשפיע׳ ע׳ רכב), וע״ז היא הוראת רבנו באגרת זו — להדש ישיבה זו. וראה גם לקמן אגרת רכו, ובהנסמן בהערות שם.

הרר״ש סלאנים . . יפו: השוה לעיל אגרת קא, ובהנסמן בהערות שם.

גיסו הר״ר מנחם מענדל: נאה.

הישיבה דא״ח תניא ולקו״ת וכו׳ ותהי׳ ההנהגה בתפלה ובעבודה ע״ד החסידות, ומטרת כוונתי אשר המשגיח הוא יאמר הדא״ח הן מה שילמדו בכ״י בפנים והן באמירת דא״ח בע״פ בש״ק ויו״ט. ובזה הנני שואל ומבקש מכבודו להודיעיני אם גיסו הר״מ שי׳ מסוגל לזה שלכהפ״ח באיזה משך זמן לא רב, יוכל להיות משפיע בדא״ח. וגם בכללות אם מקבל עליו השגחת הישיבה ורצונו בזה. ואם כי חס אני גם על העתקת דירתו מחברון ת״ו אבל מה אפשר לעשות. ואבקשו שייטיב להודיעיני בדילוג־רב בקיצור אם הוא מסוגל לזה ואם גיסו שי׳ מוסכם ע״ז. וגם יבאר לי כ״ז במכתב.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

עכבתי את המכ׳ באשר רציתי לכתוב מכ׳ ג״כ לב״ד הרמ״ד שי׳ וחפצתי שילכו יחד. אך בראותי שא״א לי עתה לכתוב מצד הזמן, הנני מבקש את כ׳ לבקש סליחתו עבורי ואכתוב לו אי״ה אחר חה״ש הבע״ל. ונא לפרוס שלומו גיני.

קכו

ב״ה ב׳ דר״ח תמוז תרס״ג לפ״ק

כבוד ידי״נ הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה יעקב מרדכי שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו מיום כ״ו סיון נכון הגיעני תמול לרוב עונג, אשר נפלאתי הרבה על אשר לא הי׳ לי שום מכתב מאתו והי׳ לי עגמ״נ מזה, עד אשר א״ל ידידינו ר״ש קלעמפערט שהי׳ לו מכתב מאתו וגם לבני שי׳ הי׳ מכתב, ועתה נהניתי במכתבו, רק לפה״נ סובל הרבה מבריאותו ואבקשו להודיעיני בפרטיות מבריאותו והלא חשב בחורף שיסע בקיץ הזה לאדעס וצריך לראות לנסוע בקרב

קכו

נעתקה מצילום כתי״ק. קטע נדפס בקובץ יגדיל תורה נ. י. (חמ״ה ס״ט).
יעקב מרדכי: בעזפאלאוו מ״ץ דפאלטאווא. אגרות נוספות אליו — לעיל ב, ובהנסמן בהערות שם.

ובעזה״י יתחזק בבריאותו והשי״ת ישלח לו רפו״ש בקרב ויחזקו שיהי׳ בריא אולם.

בדבר תו״ת הי׳ הדוחק גדול מאד באופן נעלה ביותר, ועתה ת״ל הורווח קצת והיינו ע״י שא׳ נתן לנו הלוואה אלף רו״כ, ועוד הלוואה ג׳ מ׳ וערך אלף ר׳ נכנס בזה הזמן. ועוד עתה מגיע הרבה בזעמבין והארדישץ וגם בפה והחסר בשנה זו יהי׳ בערך ח׳ אלפים.

והנה בהנוגע לשנה זו עפ״ע ימלאו אי״ה ידידנו יחי׳, אם כי לא ברצון אך מה יעשו (בשנה העברה רצו ליתן ולא קבלנו באשר לא הי׳ נצרך, כי משנה העברה עוד נשאר איזה מאות) והעיקר צריכים לחפש עצות בעזרתו ית׳ על להבא אי״ה. ההוצאה נתגדלה שנה זו בערך בג׳ אלפים ורובה ככולה בלשכת חשאין (היינו הי״ב מאות הידועים לכ׳, והשאר מה שעלה על הלומדים בעניני הזמן וד״ל) וממה שנתוספו בחורים הוא מעט מזעיר. ולע״ע אינני מוצא עצה אחרת כ״א לחדש הגור׳ אם כי הוא דבר כבד ועפ״ע לא ירצו ידידינו הידועים להשתתף בזה ואז הוא דבר העומד בספק אם יהי׳ בזה תועלת. והשי״ת יתקנינו בעצה טובה ויעזור לנו שילך העסק בהצלחה ברוחניות ובגשמיות.

מש״כ שמתפלא שאני מחשה בעניני הכלל עתה, אתפלא על כ׳ מה יש לי עכשיו לעשות היינו בהענינים הג׳, אנחנו יודעים באופן ההתעסקות בענינים גשמי׳ שני דברים לאסוף מעות כו׳ בעד הסובלים ר״ל, ולבקש ולהתחנן עליהם. והנה לאסוף א״צ לדידי, ועל ענין כזה מתעוררים מעצמם ונותנים, ועם מי אוכל אני להתעסק בזה, ולהשתדל רק בשביל השם האלט איך דער באיי ניט, ובאופן הב׳ ידוע שאני אינני מסוגל לזה כלל.

ובאמת אין עתה פתחון פה כאשר הצעירים עושים מעשים אשר

זעמבין: המחלקה שנפתחה שם בתחלת תרנ״ח. השוה לעיל אגרות סד. פה. פח (בשוה״ג). צג. צד.

הארדישץ: המחלקה שנפתחה שם בשנת תרס״א, כמסופר באגרת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע (לר״ד שיפרין. כ״ה מנ״א תרפ״ד): „ובשנת תרס״א נוסד מערכה מיוחדה בעיר הסמוכה לליובאוויטש (האראדישץ) וכה התפתח המוסד לכל סניפיו״. עוד ע״ד סניף זה, שהתקיים במשך השנים תרס״א־תרע״א, ראה „המשפיע״ ע׳ כא־כב. קט־קטו.

בפה: בליובאוויטש.

בעניני הכלל עתה: מצב הכללי של השנים תרס״ב־תרס״ג ראה מבוא לקונ׳ ומעין. וראה שם ע׳ 54 — ע״ד המצב בימים אלו.

ענינים הג׳: ־ענינים הגשמיים, ר״ל גזירות הממשלה על היהודים.

לבקש ולהתחנן: אצל הממשלה, לבטל הגזירות.

הצעירים עושים מעשים: שלקחו חלק בתנועות המהפכניות נגד הממשלה.

לא יעשו ובלתי ספק הוא אשר היא הסיבה שאין הממ' דואגת עבורינו וכבד הדבר לבקש חסות בזמן שעושים מעשים כאילו. כ"א על זאת הוא הזמן מוכשר כעת לבקש רשיון להתאסף בעניני החזקת הדת אשר באמת חופש הדת הוא סיבת חופש כו'. והמקבל עליו עומ"ש מקבל עליו ג"כ עול מלכותא דארעא. אמנם הר' האשכנזים לקחו להם עתה דרך שתהי' אסיפה בדבר ענינים גש' דוקא, ולפ"ד לא תהי' תפארתם על הדרך הזה.

בטח ידוע לכ' אשר נתעוררו הרבה לעשות אליאנס מאחינו ותחלת ההתעוררות נעשה בקרעמענטשוג ונשתתפו בזה המתחדשים מכמה מקומות ולפ"ד לבד מה שבטח לא ישיגו רשיון ע"ז, כי המעט אשר מדברים ומגנים את מין הקהל הנמצא אצל אחינו יתנו לעשות קהל חדש ומהמתחדשים, הנה לבד זאת אין לקוות מהם ומאופן פעולתיהם שיהי' טובה לאחינו והלואי שלא יריעו עוד ח"ו. היתה כעת אסיפה בקרעמנ' אודות זה ואינני יודע תוצאותי' אבל דעתי בזה כנ"ל. וכן אמרתי לידידנו הר"ר יצחק יואל שי'.

יום ג' העבר הי' פה הר' יעקב מאיר ממינסק. הוא הדפיס מכבר סידורים שלא יהיו בהם השמות ככתבן, והיינו על השם הוי' נדפס ב' יודין והניקוד תחת הראשון שבא ותחת השני קמץ ועל ש' אד' ג"כ ב' יודין אלא שמנוקדי' בניקוד הש' הנ"ל היינו חטף פתח תחת היוד הראשון וממעל לו חולם ותחת היו"ד הב' קמץ, ושם אלקים אלקינו וכו' הא' והל' ביחד והדפיס תהלים ג"כ באופן כזה ועתה הוא מדפיס נביאים ויש לו הסכמת מגדולי הר' דאשכנזים וגם מהרב דסאכשאוו ומוסג"פ. וביקש מאתי הסכמה ע"ז (בחשבו שעי"ז יהי' לו בנקל למוכרם, ומבטיח אשר הסידורים שמכבר הדפיס הג' נוסחאות היינו אשכנז חב"ד ופוילן והסי' דנוסח חב"ד אינו מכוון כלל, ידפיס אותו מכוון כנוסח שלנו) ואני יש לי חשש בזה שע"י שלא יהי' בהם קדושת השמות הקדושים יזלזלו ח"ו יותר בהם דכשהשמות הן כתיקונן רביעא עליהם קדושת השמות משא"כ כו', ועוד מה שהשם אד' אינו ניכר כלל

החזקת הדת: השוה לעיל אגרות קטו. קטז. קיז. ובהנסמן בהערות שם.
חופש הדת הוא סיבת חופש: ר"ל שמטעם זה תתן הממשלה רשיון להתאסף בעניני החזקת הדת (השוה לקמן אגרות ריב. רכדי).
אליאנס: חברת כל ישראל חברים. ארגון להגנת זכויות היהודים.
הר"ר יצחק יואל: ראפאלאוויטש מ"ץ דקרעמענטשוק.
יעקב מאיר ממינסק: גרודזנסקי, מח"ס מי שלמה וס' מי ששון.

ואם כי אין חילוק בהקריאה אבל הרבה לא ידעו כלל שהוא שם הנ״ל (וגם אינני יודע מה עושה בש׳ הוי׳ הכתוב אחר ש׳ אד׳ וצריכים לקרותו שם אלקים במה יהי׳ ניכר, וע״ז לא שאלתיו), מ״מ עצם הענין הוא טוב ונחוץ בזה״ז שאינו זהירים. ובפעם הזה כשבאנו להדאציע מצאתי בעצמי דפים מחומש בבהכ״ס. ולכה״פ יהי׳ תיקון בהשמות שלא יבואו לידי בזיון. ואמרתי לו אשר בעוד ב׳ שבועות אכתוב לו אי״ה אודות זה, והנני מבקש את כ׳ ייטיב נא להודיעני דעתו ומה לכתוב לו בזה, ונא להשיבני בהקדם.

מבריאותי אין חדשות והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

הר״ד ממחנינו אומר אשר המנעל של חליצה שעשה כ״ק אאמו״ר זצוקללה״ה נ״ע זי״ע נמצא אצלו, ואני זוכר אשר זה כמה שנים שנשלח אליו המנעל ואם שלחו חזרה אינני זוכר ואם הוא אצלו ייטיב לשולחו כי השעה צריכה לו.

קכז

ב״ה יום ב׳ עחה״ס תרס״ד לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ח״ד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה ישעי׳ שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני. בדבר הדירעק׳ שהי׳ פה כתב לו בני שי׳ בפרטיות ות״ל שהי׳ הכל עצהיו״ט. יתן השי״ת שילך העסק בהצלחה בכה״פ ברו״ג ותושלם הכוונה האמיתית.

הר״ד: הרב דוד יעקבסאן מ״ץ דליובאוויטש.

קכז

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין. לתוכן האגרת השוה לקמן אגרת קלא.
ישעי׳: ברלין. אגרות נוספות אליו — לעיל צד, ובהנסמן בהערות שם.

תמול קבלתי ידיעה אשר הוקם ועד סתר תחת נשיאות שה"פ לעיין בהחוקים הנוגעים לאחינו, ולמטרה זו נשלח צירקוליאר שאלות לשרי הפלכים שיגידו חוות דעתם. וכותבים שהצירקוליאר הוא סתום וקשה לרדת לסוף דעתו. מובן הדבר כי הרבה תלוי בתשובות שרי הפלכים. ונחוץ מאד להתאמץ ולהשתדל בזה, וכאשר כבודו יש לו הכירות ת"ל במקומות הגבוהים וגם מהנכון להתאחד בזה עם עוד מהנכבדים וישתדלו בזה, והשי"ת יהי' בעזרם, מפני עיו"ט ההכרח לקצר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש ויחוג את חה"ס הבע"ל בשמחה ובחדוה כאוות נפשו וב"ד דו"ש מלונ"ח תכה"י.

קכח

ב"ה אור יום ד' י"ג כסלו תרס"ד לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי עוז המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה יצחק שי'

מכתבו הגיעני. וצריך להשתדל להשיג אי"ה דאווייערניסט. והשי"ת יעזור לו ויתן לו מציאת חן ופרנסה והצלחה, וישלח השי"ת רפו"ש לו ולזוגתו וכלתו יחיו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

שה"פ: שר הפנים.
צורקוליאר: =מכתב חוזר.

קכח

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
יצחק: רובינשטיין. אגרות נוספות אליו — לעיל נח, ובהנסמן בהערות שם.
דאוויערניסט: יפוי כח, הרשאה.

קכט

ב״ה אור יום ג׳ ג׳ טבת תרס״ד לפ״ג
ליובאוויטש

כבוד ש״ב ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה
שניאור צבי הירש שי׳

מכתבו נכון הגיעני. יצליח השי״ת את דרכו ויבוא למחוז חפצו בחו״ש ויתיישב בה ויתן לו השי״ת פרנסה והצלחה בכל מעשי ידיו ויחי׳ חיי מנוחה בכה״פ בגו״ר, ויזכינו השי״ת שנעלה כולנו בקרב לאח״פ עם מ״צ בב״א.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

את הכתב בדבר הר״מ זצ״ל כבד עלי לחפשו כעת.

קל

ב״ה [מוצש״ק י״ד שבט תרס״ד לפ״ק
ליובאוויטש]

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה
מרדכי יצחק שי׳ [שור]

קכט

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

שניאור צבי הירש: שניאורסאהן. אגרות נוספות אליו — לעיל עד, ובהנסמן בהערות שם.

ויתיישב בה: הוא הי׳ ממיסדי העיר חדרה (נפטר בה בכ״ב אייר תרצ״ב ושם מנו״כ), וזהו שמסיים: ויזכינו השי״ת שנעלה כולנו כו׳.

לאח״פ: לארץ חפץ.

בדבר הר״מ: אפשר הכוונה לרבי משה באדה״ז, וראה ס׳ התולדות אדה״ז ע׳ שנו־ח.

קל

נדפסה, בכמה השמטות, בקובץ מכתבים מכתב ט. חלקה גם ביגדיל תורה (נ.י.) חכ״ה סי׳ קנו. ובשלימותה בכת״י 550 נד, א. 795. ועלים נפרדים.

מלבד ריבוי שינויי הנוסח שבין ההעתקות, נראה בכולם שיבושי מעתיק רבים. ונדפסה כאן לאחר השוואה לצילום כתי״ק של מהדו״ק מאגרת זו, ובין חצאי רבוע נעתקו הקטעים שנוספו במהדו״ב — מהעתקות הנ״ל.

ליובאוויטש: בכתי״ק ליתא. וראה חנוך לנער (ע׳ 14) „אחר חנוכה נוסע לפאריז״.

מכתבו נכון הגיעני. ומאד עגמה נפשי לראות אשר עוד העם שומע אל המטיפים הרשעים המשחיתים ומחבלים ר"ל כרם ישראל לקצץ בנטיעות ולנטוע [שורש פורה ראש ולענה] הרעיון הציוני אשר בו רעל וארס הממית ושורף את הנשמה ר"ל. אחרי אשר כבר נתגלה קלונם ברבים וכפרותם ורשעתם כבר נראה ונגלה לעין כל.

אמנם בדבר אשר אחד יצא מקהל עדתם והראה ענין קיבוץ גליות המבואר בסידור רבינו נ"ע ע"פ תהלתו בקהל חסידים, הלא כל רואה יראה שזהו בגמר הבירורים וכמ"ש שם וז"ל אך הנה ענין קיבוץ גליות היינו לאחר שיושלם בחי' הבירור כו' וכן כתב אח"כ אחר שכבר עשו ותקנו מה שביכולתם לתקן כו'. ובכתבים נמצא ג"כ ע"פ הנ"ל ושם נא' מפורש וז"ל אך לע"ל בגמר ותכלית כל הברורין שיתקבצו כל האורות דתהו שנתפזרו בבחי' קיבוץ והתכללות באחד אז גם החסדים שנתפזרו בשבילם יתקבצו ויתאספו בבחי' קיבוץ להתעלות למקורן אחד הפשוט, עכ"ל. וענין קיבוץ גליות ברוחניות הוא אסיפת וקיבוץ נצוצי החסדים וגם אסיפת וקיבוץ נצוצי הגבורות הן הניצוצות דתוהו הנבררים ע"י ניצוצי החסדים ונכללים בהם וכמש"ש בסידור בענין והטבך והרבך מאבותיך כו'. ועמש"ש ע"פ נדחי ישראל יכנס דשרש ענין קיבוץ גליות הוא בירור ועליות נצוצות דתוהו, והיינו דנש"י לפי שהן בבחי' החסדים דשם מ"ה וירדו ונתלבשו בלבושי נוגה ולזאת בעבודתם ופעולתם המה מבררים את הנצוצות דתהו שנפלו בק"נ, ולעתיד בגמר הברורים יתאספו ויתקבצו נצוצי החסדים והגבורות ויתעלו בבחי' אחד פשוט. ובפע"ח בכוונת ברכת קיבוץ גליות דהיינו ברכת תקע בשופר כי שהו"ע בירור ועליות הנצוצות כו' ושם לכוין בשם היוצא מפסוק חיל בלע ויקאנו דהיינו הוצאות-הנצוצות מהם שיתעלו אל הקדושה וזהו"ע קיבוץ גליות (ומ"ש שם בפע"ח עוד בענין הנ"ל עמ"ש בסידור ע"פ עושה משפט לעשוקים).

ואם האיש המראה באמת רוצה לתמוך יסודותיו על סידור רבינו נ"ע הלא יראה מש"ש בענין נדחי ישראל יכנס דבנין ירושלים קודם לקיבוץ גליות [וכדאיתא בזהר פ' פינחס (דף רכ"א ע"א יעו"ש). וכן הוא שיטת הש"ס סוכה דף מ"א ע"א, להאוקימתא דסתמא דגמרא, הטעם לתקנת ריב"ז שיהא יום הנף כולו אסור דבמהרה יבנה ביהמ"ק כו' (כמש"ש רש"י בד"ה אי"נ ותוס' שם)] (וענין בנין ירושלים הוא בנין בהמ"ק דלעתיד שיבנה מלמעלה כידוע והשראת השכינה בתוכה וכמו שאנו אומרים בברכת בנין ירושלים ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כו') והוא מהזהר ס"פ חיי שרה דקל"ד ע"א וז"ל עד

דקב״ה יבני בי מקדשא בקדמיתא ויתקן היכלא ויבני קרתא דירושלים ולבתר יוקים לה מעפרא ההי״ד בונה ירושלים ה׳ כו׳ בונה ירושלים בקדמיתא ולבתר נדחי ישראל יכנס ויומא לה התנערי מעפר קומי שבי ירושלים כו׳ ויתכנש גלותהן דישראל כו׳ עכ״ל. וכ״ה במדרש הנעלם בפ׳ תולדות דקל״ט ע״א וז״ל בהמק״ד קודם לקיבוץ גליות קיבוץ גליות קודם לתחה״מ כו׳ עכ״ל. וכ״ה בגמ׳ ברכות דמ״ט ע״א אימתי בונה ירושלים ה׳ בזמן שנדחי ישראל יכנס ופרש״י בונה ירושלים ואז נדחי ישראל יכנס. ובעה״מ שער רישא דז״א פי״ב דקל״ב ע״ב כ׳ וז״ל וביאת משיח צריך להיות קודם קיבוץ גליות ובנין בהמ״ק ובנין ירושלים עה״ק שיורידם הקב״ה משמי מרום הוא קודם לקיבוץ גליות וקיבוץ גליות הוא קודם לתחה״מ עכ״ל. והיינו דקיבוץ גליות יהי׳ ע״י משיח. ומפורש הוא במד״ר שה״ש פ״ב ע״פ השבעתי אתכם כו׳ א״כ למה מ׳ המשיח בא לקבץ גליותיהן של ישראל. וכן משמע בגמ׳ חולין דס״ג ע״א בענין העוף הנק׳ רחם וגמירא דאי יתיב אארעא ושריק אתי משיחא שנא׳ אשרקה להם ואקבצם ובזהר שמות ד״ז ח׳ וט׳ מאריך בענין משיח ושם ד״ט ע״א כ׳ וז״ל בההוא יומא מלכא משיחא שארי ויכנוש גלותא מסייפי עלמא עד סייפי עלמא כו׳ עכ״ל.

[והרמב״ם הל׳ מלכים פי״א כ׳ וז״ל המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה [כו׳] ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל [כו׳] עכ״ל. (וה״ז) [ואח״ז] כ׳ וז״ל ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כו׳ ובונה מקדש במקומו ומקבץ נדחי ישראל כו׳ עכ״ל, הרי דקיבוץ גליות יהי׳ ע״י משיח. ובס׳ צדה לדרך מ״ה פ״ג כ׳ וז״ל ואמר בעבור משיח ודרך כוכב מיעקב בעבור שהמשיח יקבץ נדחי ישראל מקצה הארץ עד קצה הארץ כו׳ עכ״ל. והוא מהרמב״ן על התו׳. וכן מבואר בכמה ספרים ראשונים ואחרונים. והוא אמונה פשוטה בלב אחינו עפ״י התורה ונבואת הנביאים, וע״ז אנו מצפים ומייחלים בכל יום ויום כו׳].

ומ״ש בסידור ע״פ תהלתו בקהל חסידים דקיבוץ גליות יהי׳ קודם לביאת משיח היינו לפי שהגילוים דמשיח למטה יהי׳ לאחר שיתקבצו הגליות (והיינו אחר שיתעלו ניצוצי החסדים והגבורות שנתבררו) וכן הוא עפ״י פשוט דמל׳ שייך לאחר שיתקבצו הגליות דוקא אף שהקיבוץ יהי׳ על ידו מ״מ קודם שיתקבצו הרי אינו שייך מלוכה דאין מלך בלא עם כ״א אחר שיתקבצו ע״י אז תהי׳ מלכות עליהם ועל כל העולם וכמ״כ הוא ברוחני׳ דמאחר שיתעלו ניצוצי החסדים והגבורות שנבררו אז יהי׳ הגילוים של משיח. והענין הוא דהנה נא׳ לאאע״ה לזרעך נתתי

את הארץ והוא שניתן הארץ לנש"י לבררה ולתקנה. וחשיב שם עשרה עממין ועתה ניתן לישראל רק ארץ ז' עממין ובימוה"ש ינתן להם גם ארץ הג' עממין (כידוע) [וכדאי' בירושלמי קדושין ובמדרש לך לך ס"פ מ"ד]. והענין בזה הוא כי מה שניתן עתה לברר הוא מה שנפל בשבירת הכלים מז' מדות דתהו כידוע. וזה"ע ארץ ז' עממין שניתן לנו עתה, ובגמר הברורים דז"מ ויתעלו הניצוצות לשרשן אז יהי' גילוי בחי' כח"ב דתוהו וזהו"ע ארץ עשר עממין שינתן לנו לעתיד. וזהו גילוי המשיח שיתגלו בחי' כח"ב והו"ע טעמי תורה שיתגלו לעתיד ע"י משיח והיינו אחר שיושלמו הברורים דז"מ ויתעלו לשרשן כו' (ואחר הגילוי דמשיח יהי' תחה"מ שהוא עוד גילוי אור עליון יותר ולמעלה גם מבחי' טעמי תורה והוא מ"ש ואהי' אצלו שעשועים אצלו ממש כו' וכמ"ש ונחי' לפניו כו') וכמ"ש כ"ז באריכות בדרוש אל תצר את מואב. וז"ש דמשיח יהי' אחר קיבוץ גליות היינו אחר שיתאספו ויתקבצו ניצוצי החסדים והגבורות ויתעלו לשרשן אז יהי' גילוי מדריגת משיח שהוא גילוי בחי' כח"ב דוקא. דהבירור דז"מ זהו עבודתינו עכשיו וההתחדשות שיהי' ע"י משיח הוא גילוי בחי' כח"ב כו'. אמנם גם הנצוצות שאנו מבררים עכשיו יהי' תכלית עלייתם ע"י משיח. והענין הוא כידוע שיש ב' מיני עליות א' העלי' מן הפירוד והב' שיתעלו ויתאחדו ממש בקדושה העליונה (והן ב' מיני ברורים בירור דאו"י ובירור דאו"ח. ועמ"ש מזה בתו"א ד"ה והנה אנחנו מאלמים אלומים ובלקו"ת ד"ה ושמתי כדכד בענין שוהם וישפה ובכ"ד) ומה שאנו מבררים ומעלים הנצוצות היינו העלי' הראשונה הנ"ל. אבל עלי' השני' שיתעלו ויתאחדו ממש בקדושה העליונה זה יהי' ע"י משיח, אמנם זהו מה שמשיח יפעול העלי' האמיתית בהנצוצות שאנו מבררים עתה (והו"ע קיבוץ הגליות שיהי' ע"י משיח כנ"ל) אבל עיקר התחדשות הגילוי דמשיח יהי' אח"כ והיינו שיהי' גילוי בחי' כח"ב כו'. וזהו הכוונה שם בסידור.

[אבל זה ודאי דקיבוץ גליות יהי' ע"י משיח ואחר קיבוץ גליות יהי' הגילוים דמשיח וזהו"ע מלכות בית דוד.

ובזה (ימתקו) [יומתק] מה דאי' בירושלמי מעשר שני פ"ה אמתניתין [דתנאי הי' כשיבנה ביהמ"ק, זאת אומרת שביהמ"ק עתיד להבנות קודם ל] (יהי' שיבנה ביהמ"ק) מלכות בית דוד. ובגמ' מגילה די"ז ע"ב אי' ג"כ דכיון שניבנית ירושלים בא דוד כו'. ועמ"ש הב"ח או"ח סי' קי"ח בענין ברכת ירושלים [שמבואר] באריכות איך שצ"ל הכל מוכן [קודם], ואחר שיבנה ביהמ"ק וירושלים ויכונן כסא דוד אז בא דוד ויושב על כסאו שהכין לו ד' ית'.

ולא יסתר דבר זה להרמב״ם שכתב דמשיח יבנה את ביהמ״ק, דודאי ביאת משיח קודם לבנין ירושלים ובנין ביהמ״ק, והבנין יהי׳ ע״י משיח וע״י תהי׳ קיבוץ גליות, [ואז יהי׳ אח״כ מלכותו והיא] מלכות דוד. וזהו דקדוק ל׳ הגמרא וכיון שנבנית ירושלים בא דוד, ולא קאמר בא בן דוד, דמשיח נק׳ בכמה מקומות בשם בן דוד במד״ר ובגמ׳, ואמר כאן בא דוד, הכוונה על מלכותו, וכמ״ש ועבדי דוד מלך עליהם (יחזקאל ל״ז כ״ד), וע״ש במצודות. וקרוב הדבר לאמר (שלא) [שאז] יתוסף מעלה בו עצמו ומובן למשכיל ע״פ מה שנתבאר].

ואם יאמר האומר שאין לו עסק בנסתרות לברר וללבן הדברים. אם כן הוא אין לו עסק בתורת רבינו נ״ע, ולא יתלה כוס הרעי״ם שלו בקנה חכמת רבינו נ״ע. והגאון מהר״ל מפראג זצ״ל בס׳ נצח ישראל האריך בזה אשר קיבץ והתאחדות ישראל יחד יהי׳ כשיבוא מ״צ דוקא אבל קודם לזה צריכים להיות מפוזרים ומפורדים בארצות פזוריהם עד שיהי׳ רצון ה׳ ית׳ לקבצם ולאחדם כו׳ ובארצות פזוריהם צריכים להתחזק לדבקה בו ית׳ ובתורתו הק׳ כו׳. והעמיק והרחיב הענין בדברים הראוים למי שאמרם.

והעולה על רוחם להתאסף ולהקבץ בכח עצמן הי׳ לא תהי׳, וכל התוקף והעוז שלהם וריבוי התחבולות וההתאמצות לא יועילו ולא יצליחו נגד רצון ה׳, וכלבוש יחליפו ריבוי רעיונות והצעות ועצת ה׳ היא תקום, והוא לבדו ית׳ יאספינו ויקבצינו יחד מארבע כנפות הארץ אל מקום אחד ויהי׳ הכל אחדות אחת ומי שמגלה פנים בתורה שלא כהלכה ומראה דבר הציונות בתורה בכלל ובדא״ח (פנימיות התורה) בפרט. הוא כמעמיד צלם בהיכל. וכהאיש אשר השריץ צחנתו בבית קדה״ק לא יאבה ה׳ סלוח לו. והשי״ת ברוב רחמיו יסיר מאחב״י הרעיון הארור הזה. ויתן בלבם לשוב אליו באמת וללכת בדרכיו ונזכה לביאת מ״צ ב״ב וכמו שאמר לריב״ל (סנהדרין צ״ח ע״א) לאימת אתי מר א״ל היום כו׳ היום אם בקולו תשמעו. ובחסדו ית׳ חסד חנם [יחיש וימהר גאולתינו ופדות נפשינו ו]יביא לנו מ״צ בב״א.

[כ״ד ידידו דורש שלומו מלונ״ח אוהב דבק מאח לאוהבי ד׳ ולירא׳ שמו המצפה לישועה במהרה בימינו אמן].

קלא

ב״ה יום ג׳ כ״א אדר תרס״ד לפ״ק
פאריז

כבוד ח״ד ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א
כו׳ מו״ה ישעי׳ שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. תמול כתבתי לכ׳ ואח״כ קבלתי מכתבו מיום עש״ק, וגודל ת״ח לכ׳ בעד הכתב המוסגר במכתבו. ומה יאמר עתה הב״ג אחרי הדברים האלה בדבר המלומדים, ואשר מפורש יצא מפיו שיכול לבוא עוה״פ כמעשה ק׳ ר״ל. ה׳ ישמרנו. דברים כאלו לשמוע משה״פ נורא הוא, ומי בטוח אשר לא יעשו כן ח״ו, והדבר מעורר פחד איום ונורא. ובאמת מי אשמים בזה אם לא המלומדים בדרכם הפרוע והמושחת. ועתה אין הלימודיות והציונית שאלה רוחניות כ״א שאלה גשמיות ושאלת החיים בפועל ממש. ובלתי ספק הוא אשר הב״ג לא ישוב מדרכו לעצור ולעכב בעד הלמודיות, כי הוא אינו ירא לנפשו כמובן אשר במקומו לא יניחו לעשות פרעות, ובעד המקומות האחרים לא איכפת לו, וכבר כתבתי כ״פ אשר הוא מכור לעקר היינו הלמודיות וזה כל חייו. אמנם האנשים השומעים עליהם לדעת מה ששמעו בעד כלל אחב״י, ועליהם לדאוג ע״ז, ואם כי אמר להם שלא לפרסם הדברים (ובהכתב אינו נזכר זאת) מובן שזה רק אמירה בעלמא אבל כוונתו שידעו אחינו את אשר לפניהם וייטיבו דרכם, הרי החובה מוטלת על העשרה לעשות איזה דבר בזה. ולדעתי צריכי׳ כאו״א מהם לנסוע לכמה עיירות ולעשות אסיפות ולבקש עצות ותחבולות כו׳. ובתחלה יתאספו העשרה יחד בוילנא או בקאוו׳ ויתייעצו ויעשו סדר מי מהם יסע לאיזה מהמקומות. ואיך שיהי׳ אין לעבור ע״ז בשתיקה במקום סכנה כזו ח״ו, ואנו צריכים להבין אשר שה״פ לא חשב אשר דבריו יפלו לים הגדול או יהי׳ כקול קורא במדבר

קלא

נעתקה מצילום כת״ק. לתוכן האגרת השוה לעיל אגרת קכו. לקמן אגרת תקיט.
ישע׳: ברלין. אגרות נוספות אליו — לעיל צד, ובהנסמן בהערות שם.
הב״ג: =הברון גינזבורג, שגם הוא שהה באותה שעה בפאריז [ע״ד הדו״ד שהיו ביניהם אז — ראה ס׳ השיחות תש״ב ע׳ 89].
כמעשה ק׳: =קישיניוב. כלומר, הפרעות בקישיניוב בשנת תרס״ג.
שה״פ: =שר הפנים.
ועתה . . ממש: השוה לעיל אגרת קכו, ובהנסמן בהערות שם.

כ״א שיפעלו דבר, וכאשר נעבור ע״ז בשתיקה בלי שום פעולה, ואם ח״ו יקרא עוד איזה מקרה כו׳ הלא יאמר כבר התריתי בהם ואינם נותנים לבם ע״ז הרי מתן שכרן בצידם ח״ו וח״ו היל״ת. והשי״ת ישמרינו מכל צו״צ וירום קרנינו מעלה מעלה ויביא לנו מ״צ בב״א.

אם ירצה כבודו יוכל להראות מכתבי דנא להרנ״א שי׳.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וב״ד ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קלב

ב״ה יום ג׳ כ״ז אדר תרס״ד לפ״ק
פאריז

כבוד ב״ד ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה חיים משה שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. את פעולותיו הטובים אשר כבודו עושה עם כ׳ אחי הרמ״מ שי׳ בהלוואות נכונות שמעתי רבות פעמים ונהניתי הרבה מזה גם מצידו כי זה תכלית האדם כשעושה בשביל הזולת (ואכתוב בשזארגאן כי כבד לצמצם הדברים בלה״ק) ניט נאר הערין אלץ זיך און טאן נאר פאר זיך. חאץ יעדער מענטש דארף יַא טאן פאר זיך, וזה בכלל אין סומכין על הנס, וכתי׳ וברכך ה׳ אלקיך בכל אשר תעשה, אבער יעדער מענטש מוז אייך אפ טרעטין פון זיך און קענען פאר געסין אוף זיך, און דאס צַייגט זעך נאר וועז מען טוט פאר דעם אנדערין. דאס איז גיוויס דער וואס טוט ניט פאר דעם אנדערן חאטָיא ער האט דערויף תירוצים, כי שערי תירוצים לא ננעלו, זיינען דיא תירוצים פאלש. עס איז נאר וואס ער גיפינט זיך תירוצים, נאר דער עיקר סיבה איז ווייל ער איז זייער צואגיטראגין צוא זיך, ער ווייס נאר

קלב

נעתקה מצילום כתי״ק.
חיים משה: אלכסנדר. בן [ר׳ זלמן] אחיה של [הרבנית רבקה] אם רבנו.
חאטיא: הגם.

זיך און קען פון זיך ניט אפ טרעטין, וממילא ויל ער ניט ויסין און ניט צוא טראגין זעך צוא דעם אנדערין, ווארום דער וואס איז צו גיטראגין צוא זיך איז איך או[ן] דער אנדערער גאר צוויי׳ זאכן וייטע, וואס דער ,איך״ דער לאזט ניט דעם אנדערין, והיינו דער דער הערין זיך לאזט ניט דער הערין דעם אנדערין, וזה מדה מגונה מאד דאס איז אַ היפך פון גאנץ תורה ומצות און אַ היפך פון צד הקדושה לגמרי. ולהיפך דער וואס דער הערט דעם אנדערין און טוט דעם אנדערין איז לבד דער גוט אין דעם וואס טוט גוטש דעם אנדערין איז דאס וויזט אז ער איז אָפּ גיטראטין פון זיך, ער דער הערט זיך ניט אזיי׳ פיל, און דאס איז זייער גוט ויקר אצל השי״ת.

ועתה נבוא אל הענין שלנו, ידוע לכבודו היטיב מצב אחי הרמ״מ שי׳ אשר ת״ל בטוב הוא, העסק שלו הוא עוסק טוב בעזה״י, וכבר נתפרסם הזאוואד שלו בשם טוב ת״ל ויש לו זאקאזין טובים מפני טיב הסחורה ושהולך הכל ראייעל, ות״ל העסק הולך וגדול. אמנם האבאראט כבד לו ובפרט בזמן הזה מצד השערוריות כבד לו להשיג מעות ובזה הנני לבקש את כבודו באשר עזר לו השי״ת וגם יש לו הכירות גדולות, ויעזור לו השי״ת עוד על להבא ויעלה מעלה מעלה, וזכות אבותיו מסייעתו אז דוא קענסט אָפּ טרעטין פון זיך און דער הערין דעם אנדערין ולעשות בשביל הזולת. ולזאת יעשה את הטוב ויעשה כעת לאחי שי׳ הלוואה בסך 10/m רו״כ וגם ישתדל באו״פ סעווערני באנק שיעשו לו אוצאט בסך 15/m רו״כ ובזה יעשה כבודו טובה גדולה לכי אחי שי׳ וגם יעשה טוב׳ לעצמו במה שיעשה את הטוב וכנ״ל.

ואם כי אני חושב שיעשה זאת מעצמו כאשר כבר הסכין לעשות אמנם אני מצידי הנני מבקשו בזה הבקשה כפולה לעשות כנ״ל בלי ישונה, וטוב יהי׳ לו בעזרתו ית׳ ולאחי שי׳ בעזה״י ובעד פעולתו הטובה יעזור לו השי״ת וימלא כל משאלות לבבו לטוב, ויתן לו השי״ת מציאת חן ופרנסה והצלחה בכל עניניו.

בדבר בריאותי העיקר ציוו לי הפראפ׳ להיות במנוחה ואני מרגיש שבעת שאני במנוחה טוב לי יותר והשי״ת ישלח לי רפו״ש בקרב בתוך כו׳. אנחנו ניסע מפה יום א׳ הבע״ל דרך ויען ווארשא, והשי״ת יצליח דרכנו.

זאוואד: בית חרושת.

ויקבל התוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וב״ד ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קלג

[לערך תרס״ד?]

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה ארי׳ ליב שי׳

מכתבו נכון הגיעני, ובדבר המאשין לאפיית מצה הלא זה כמה שנים מלפנים רבו המנגדים על המאשינען ובמה מצאו עתה שטובה היא וגם עוד מהודר ביותר וביתרון אשר הרבנים הגדולים ז״ל יראי ה׳ וחרדים לדבר הוי׳ אשר בדור שלפנינו אסרו את המאשין ומהם אשר לא רצו לגלות הטעמים שלהם בכדי שלא יסתרו אותם אבל פסקו בתוקף לאיסור ומהם שכותבים שהוא חמץ גמור איך ימלא לבנו לעבור ח״ו על דבריהם. ולבד החששים שכתבו בזה שמעתי זה איזה שנים מר׳ יחיאל הלפערין (שהוא עתה משולח דתו״ת) שאמר לו חימיק יר״א אשר עפ״י חוקי החימיע בנגיעת העיסה בהמעטאל של הואלצין נעשה בה חימוץ תיכף ברגע זו. ואני מאמין אשר הרבנים הגאונים הנ״ל רוח ה׳ נוססה בהם לאסור בתוקף את המכונה מצד החשש הנורא הנ״ל אף שהם לא ידעו מזה, וע״ד מ״ש בשו״ת צ״צ יו״ד סי׳ קע״ו ח״ג בשם האו״ת.

וכאשר כבודו שואל מאתי אני איני מסכים ע״ז בשום אופן ואין

קלג

נדפסה ביגדיל תורה ירושלים גליון ד ע׳ 9. [ומהעתקה משובשת — שם גליון יד ע׳ 9]. ונמצא בכת״י 1201 קיט, ב בכותרת „מכתב מאדמו״ר שליט״א אודות מאשינאווע מצה אשר שלח לק״ק קאנאטאפע״. וא״כ נכתבה להרא״ל האפט, ראב״ד דק׳ קאנאטאפ, מח״ס דברי טעם (ווארשא תרס״ד). וראה גם יגדיל תורה ירושלים גליון ה ע׳ 83.

השו״ת בענין המאשינאווע מצה לא נדפסה בס׳ הנ״ל (אבל ראה שם קכ, ד בענין הפרשת חלה „במקומות שאופין מצה על מאשינע״), ואפשר שנכתבה התשו׳ שלפנינו לאחר הדפסת ספר הנ״ל בתרס״ד.

ר׳ יחיאל הלפרין, הנזכר כאן „שהוא עתה משולח התו״ת׳ נתמנה לזה בחורף תרנ״ט, (ראה ס׳ התולדות של רבנו ע׳ 144). ומהלשון „עתה משולח׳ נראה שעדיין לא עברו שנים רבות מאז נתמנה להיות משולח, ועפי״ז יש מקום לשער שנכתבה האגרת שלפנינו לערך בשנת תרס״ד.

לנו לחדש דברים כ"א לילך בדרך הישרה שהניחו לנו רבותינו הק' זצוקללה"ה [וזאת] מוטל חובה על כל רב בעירו להעמיד משגיחים בבתי האפי' (פאדרדן) כי באמת אין השגחה כלל וכמה מכשילים כו'. וגם להנהיג שלא יאפו בע"ב בביתם (אם לא אותם שעושים כן לא בשביל חימוץ ולוקחים עוזרים הרבה ומשגיחים היטיב) כ"א בפאדראדן ושיהי' משגיח בכל פאדראד וכל בע"ב בחפץ נפש יתן יתרון עבור האפי' על הוצ' המשגיח. והשי"ת יעזרנו שנזהר ממשהו חמץ בפסח ומיכלא דמהימנותא יאיר בנפשנו לעודדנו ולחזקנו בעבודתו ית'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י.

שלום דובער

קלד

ב"ה יום ג' מחרת יוהכ"פ תרס"ה לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידי"נ מחו' הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה יעקב מרדכי שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. יש לי שאלה קטנה ורצוני אשר כבודו יפסוק אותה. בבואינו מהדאציע אל העיר העמידו תיבה עם טאבאק (שאני מקבל מחארקאוו) ערך ג' או ד' פונט תחת המטה על שעה קלה. אם אין בזה חשש לפי שאמרו ז"ל אוכלין ומשקין ואפשר אינו שייך על דברים אחרים, וגם שלא ישנתי עוד על המטה כשהעמידו אותה פה, ובההובלה מהדאציע פרקו אותה, או אינו כדאי לעשן הטאבאק מפני שמ"מ נק' שתיות טיטון. וגם איזה מיץ יוצא מהטאבאק הנק' ניקאטין כידוע. ואם כי אינו דומה לטיי' ששם רוצים בהמוהל היוצא ממנו משא"כ בטאבאק. ומה שפרקו והעמידו אותה אפשר אין זה דבר.

קלד

נדפסה בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חמ"ז סל"ז — מצילום כת"ק.
יעקב מרדכי: בעזפאלאוו מפאלטאווא. אגרות נוספות אליו — לעיל ב, ובהנסמן בהערות שם.
שאמרו ז"ל: ראה שו"ע אדה"ז הל' שמירת גוף ונפש ס"ז.

ונא להודיעיני בהקדם ואם יהי׳ בחוה״מ הבע״ל, אין הכרח לכתוב במועד וישיב לי אי״ה באי״ח הבע״ל.

בנו דובער ניסן שי׳ עוד לא הי׳ אצלי מפני העבודה שהי׳ בזמנים אלו, ועפ״ע יכנוס אי״ה אחר יו״ט הבע״ל והשי״ת יחזק לבבו שיהי׳ יר״א וחסיד באמת וכבודו יקבל נחת מאתו ומכל צאצאיו ויזמין השי״ת בקרב זיווג טוב עבור בנו שמואל שי׳. בנו ר״ז שי׳ ג״כ פה כעת.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש ויחוג את החג הבע״ל בדיצה ובחדוה וייטיב לו השי״ת הגמ״ח ברו״ג בתוך כו׳ כאוות נפשו ומחו׳ ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קלה

ב״ה יום ב׳ י״ח טבת תרס״ה לפ״ק
פ״ב

בני יקירי שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבך נכון הגיעני, אמנם הזמן הזה הטריד אותי קצת, הא׳ בענין הקאמיטעט בדבר המצה עד אשר הוכן הפראשעני׳ ועוד הדרוש לזה, והלכו ביום ועש״ק ואיחרו את המועד, וילכו היום, והשי״ת יתן להם מציאת חן ויקבל אותם בספ״י ויתן להם שאלתם, ויצליחו בכל הענין הזה.

הצעתך בדבר שהמכתבי׳ ילכו מתו״ת אינה מתקבלת אצלי ולא הצעתי כלל, והוא מפני הטעם הידוע אשר גם העסק במצוה פטור מן

בנו דובער ניסן: נזכר גם לקמן אגרת שכא.
בנו ר״ז: נזכר גם לקמן אגרת שסו.

קלה

נעתקה מצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין (הסיום חסר).
פ״ב: ראה חנוך לנער ע׳ 12: ״אחר חנוכה נוסע לפטרבורג ומשתדל בהשגת רשיון לייסד ועד מיוחד לשילוח צרכי פסח לאנ״ח מבנ״י. בקבלת הרשיון — שולח מכתב כללי בהתעוררות ע״ד המצאת האמצעים הדרושים לעבודה זו״. והשוה אגרת שלאח״ז.
פראשענ״: בקשה.

המצוה ובפרט המצוה עצמה ודאי פטורה ממצוה. טובת ענין המצה היא שיהיו מכתבי התעוררות בכל עיר ועיר מהרבנים הנשמעים אצלם ושהוא ענין פרטי אינו נכנס באיזה ענין כללי כתו"ת וכדומה.

ומש"כ אשר תו"ת אינו רק בשביל החזקת צעירים כ"א לדאוג על כללות צרכי בנ"י הרוחניים, אין הדבר כן, תו"ת עיקרה ויסודה היא לחזק את הצעירים לשמרם מכל דבר המזיק, ולהשתדל ולנטוע בהם בעזרתו ית' יראת ה' ואהבת ה', וכן בכל מקום שיש ביכולתם לחזק ידים רפות בתורה ועבודה כמו לייסד בעיירות קביעות שיעורים ללמוד עם הצעירים הן מבע"מ והן שאינם בע"מ להמשיכם אל התורה ולהשתדל עמהם להשריש בהם יראת ה' שיפרשו מדברים האסורים, וירצו בקיום המצות בפועל. זהו תעודת ומטרת תו"ת. אבל אין מטרתה לדאוג על קיום מצות פרטיות או שמירה בענינים פרטיים, כמו שאין ענינה לדאוג שיהיו משגיחים על הכשר הבשר (שזה מהדברים הנחוצים מאד כי עזוב הדבר הרבה, ואלו הי' לנו ח' מחזיקי הדת הי' זה אחת מהענינים העיקרים ורבת העבודה) וכדומה. וכן על שמירת שבת וכדומה מצות סוכה ולולב וכה"ג, כן אין ענינה לדאוג על דבר המצה, מובן אשר כאו"א מישראל באשר הוא יהודי צריך לדאוג ע"ז ולעשות ולהשתדל בזה מה שבאפשרו, אבל האגודה הזאת אין זאת מטרתה והיא בזה כמו כאו"א מאחב"י.

ערכתי מכתב בענין הזה ורצוני להדפיסו אמנם צריכים להמתין עד שיוסד הקאמיטעט. כעת הולכים אל המניסט' ידידנו הרמ"מ מא"ז והרשמ"ט יחיו ומארגאלין (זה אינו מהיראים אמנם הוא עסקן בדבר, ובדבר הזה הוא חם ויש לו הכירות גדולה, אשתקד נתן על המצה חמשה מאות שלו) וכאשר בעזה"י יקובל בקשתם, יתוועדו פה ונתיישב מי יהי' בהקאמיטעט, ויגישו זאת על אוטווערדעני', כן הוא סדר הדבר.

הענין הב' שאני עסוק בו כעת הוא בדבר החברה שאנו חושבים מכבר, לא בנקל בא לי עד שהשגתי את ידידנו בערנשטין שיבוא לפה.

וד מחזיקי הדת: השוה לעיל אגרת קטז, ובהנסמן בהערות שם.
מכתב: הנזכר לעיל (מחנוך לנער), והיא האגרת שלאח"ז.
הרמ"מ מא"ז: =ה"ר מנחם מאניש מאנעסזאהן.
הרשמ"ט: =ה"ר שמואל מיכל טרייגין.
מארגאלין: נזכר גם במבוא לקונ' ומעין ע' 11. 13. לקמן אגרת ריב.
אוטווערדעני': =הסכמה.
חברה: אולי זוהי חברת „יבנה" הנזכרת לקמן אגרת קצח. והשוה לקמן אגרת שכ.
בערנשטיין: השוה לעיל אגרת סו.

אמנם בא ביום ג׳ העבר, והתחלנו בזה, והמציא דרך אשר לפ״ד היא דרך ישרה בעזרה״י, ע״פ הדרך הזה נוכל אי״ה להחזיק ישיבות בהכשר (כמובן לא תחת שם ישיבה, אבל בתכלית ההכשר) ומכ״ש חדרים, וגם נוכל לקבוע שיעורים בכל העיירות כפי היכולת ולהגיד הן מתוך הספר והן בע״פ, הן כקביעות והן לעתים. וצרפנו לזה אדוואקאט (כזה שיכולים לסמוך עליו) שיעשה את האוסטאוו בהנוגע אל הפארמאלניסט. וגם עצם הדבר שיהי׳ ע״פ החוק. גם לעשות הדאקלאדני׳ זאפיסקא כפי שערכה בערנשטין בלה״ק. ועפ״ע יהי׳ מוכן הדאקלאד׳ ז״פ והאוסטאוו בסוף שבוע זאת.

ונחוץ שיתוועדו כעת ידידינו לפה ולדון על כל הפרטים בזה ולהחליט דבר, ואם א״א יהי׳ כעת לילך אל המניסט׳, לכה״פ להחליט הדבר אי״ה. וכתבתי לח״ד הר״י שי׳, אמנם מסופק אני אם יבוא כעת לפה, אם כי רוצה הוא בהתייסדות החברה, אבל רק ברצון חצוני, כי בד״כ אין חפץ פנימי והתעסקות אמיתי בדבר הזה, עס רירט ניט אן טיף דיא זאך לבד ידידינו הרמ״מ שי׳ וידידינו הרש״ג שי׳ ... והרש״ג הלא איננו פה, אלו הי׳ הרש״ג דר בפה הי׳ יכולים לפעול כמה דברים בעזה״י. וזה א׳ מן הדברים אשר מטריד אותי בפנימיות, כי כאשר יעזור השי״ת ויותן לנו הרשיון, בהכרח שתהי׳ האופראוולעני׳ פה, ויש בזה טעמים, ונצרך לנו לכה״פ אחד בפה עם זאל דאס ארן ויתעסק בזה (לבד מה שיוצרך להיות איש תמידי כמו סעקרעטאר וכותב) וממילא הי׳ ממשיך עוד איליו ואינני יודע מי הוא.

לא חחת שם ישיבה: שע״פ החוק מוברחים ללמוד רוסית ולימודים כלליים — כדלקמן אגרת רסג, ובהנסמן בהערות שם.

אוסטאוו: ספר התקנות.

פארמאלניסט: =פורמליות, רשמיות.

דאקלאדני׳ זאפיסקא: תזכיר.

ח״ד הר״י: =חתן דודי הר׳ ישע׳ ברלין מריגא. אגרות אליו — לעיל צד, ובהנסמן בהערות שם.

הרש״ג: הר׳ שמואל גוראר׳י.

אופראוולענ׳: =הנהלה.

לכה״פ אחד בפה: השוה לקמן אגרת תקכ.

קלו

ב"ה יום ט' לחודש אד"א תרס"ה לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד הרה"ג הנכבד המופ' ווח"ס אי"א מו"ה מנחם צבי
שי' רבקין. באביניץ

אחדשה"ט: כאשר רבים מאחינו נמצאים במקום מערכות המלחמה במזרח הרחוק, עלינו לדאוג עבורם להמציא להם בעזה"י מצה לחג הפסח הבעל"ט. אשתקד באנו לכלל דעה זו באיחור זמן, בעת אשר לא הי' ביכולתנו להשיג רק מעט כסף מנדבת איזה יחידים, וכמו"כ הוכן רק מעט מצות לאיזה מספר מאנשי החיל, ועתה הקדמנו בעוד מועד לדאוג על הדבר הגדול הזה. ולמען יהי' הדבר בסדר ומשמר, וגם למען נוכל לאסוף מעות ע"ז מכל אחינו יושבי מדינתנו, יסדנו על זה קאמיטעט בעיר הבירה מאושר ומקוים מאת הממשלה יר"ה [17 ינואר 1905 נומער 113] וכל כסף הקדשים נדבת אחינו בכל רחבי מדינתנו יבוא אל הקאמיטעט. הקאמיטעט יעשה חוזה עם האנשים אשר יקבלו הפאדראד להכין את המצות וזה יהי' ע"פ הסכם הרבנים היראים, וכן אפית המצות יהי' ע"פ השגחת רבנים יראים הנודעים לנו. הקאמיטעט ידאוג להמציא את המצה לאחינו אשר במערכות המלחמה, ותקותינו אשר הממשלה בחסדה הגדול תתן לנו עגלות חנם להוביל את המצה למקום מלחמה, גם תסייע על יד הקאמיטעט להמציא את המצות לידי אחינו אנשי החיל.

אחינו! עלינו להרגיש את לב אחינו הנמצאים במערכות המלחמה, הנתונים בצרה ובסכנה גדולה ר"ל, המפקירים חייהם וחורפים נפשם למות בעד מלכנו וארץ מולדתנו, וכאלו מובדלים המה מהחיים, (והשי"ת בחסדו הגדול ישמרם מכל צרה וצוקה ויביאם שלום לביתם) ובפרט אותם אשר מחיל המלואים אשר עזבו ביתם וילדיהם ורכושם, ורק לד' אלקינו עיניהם תלויות. ואנחנו יודעים כמה יקרה וכמה

קלו

נעתקה מאוסף המכתבים [הטופס מודפס. הפני' שבראשה — כתב סופר. הסיום — גוכתי"ק]. ונשלחה לכמה רבנים. הטופס שלפנינו נכתב להרמ"צ ריבקין, שהי' אח"כ רב במאנטשעסטער. והשוה אגרת שלפנ"ז.

חביבה היא על כאו״א מאחינו מצות אכילת מצה בפסח. ולהיפך ח״ו כאשר יוכרח איש מאחינו גם ע״פ אונס גדול ביותר לאכול חמץ בפסח ר״ל, כמה ידאב לבו בקרבו ונוגע לו בפנימיות נפשו ממש, (רבים מאחינו אנשי החיל לא יאכלו חמץ כל עוד נפשם בהם, אבל א״א להיות שמונה ימים בלי אכילה), והדבר הגדול הזה ישלול ממנו כל רוח חיים (מוטה), והוא שפל ובזוי בעיניו מאד, ודואג ומתאנח על זה מעומק לבו ובכל עת זכרו את אשר אנה האלקים לידו לעבור על איסור חמור כזה, המס ימס לבו בקרבו והי׳ למים, ולא תעשינה ידיו תושי׳. ומהידוע הוא כי העיקר במלחמה הוא האומץ ותוקף הלב, אשר בכח זה דוקא על אויביו יתגבר, ולעומת זה חלישות הלב ושפלות הרוח היא המביאו לידי סכנה ביותר ר״ל, שא״א לו לעמוד בקשרי מלחמה וכמ״ש מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו כו׳, ובמשנה אמרו תחלת נפילה נסה, והיינו דשפלות הרוח גורם נפילה ר״ל. ומה יוכל לגרום לאחינו שפלות הרוח יותר מאכילת חמץ בפסח ר״ל, אשר כאו״א מאחינו לבו יחרד ממש לדבר הזה. ועי״ז הוא מסוכן ביותר ר״ל מבגוף ועצם הסכנה מצד עצמה. וקיום מצות אכילת מצה בפסח יחזק לבות אחינו, ויוסף להם כח ועוז לעמוד במלחמה להתגבר בגבורה ועוז נגד האויב. ובפרט מהידוע ע״פ הזהר הק׳ דמצות מצה היא המחזק את האמונה ונק׳ מיכלא דמהימנותא, ובמלחמה העיקר להתגבר בכח האמונה החזקה בה׳ אחד משגיח ויכול, והיא העומדת לו להצילו מחרב אויב, ועוד להתגבר עליו ולנצחו, וכידוע מהחשמונאים אשר נצחו בכח האמונה דוקא, ובר מכל דין אנחנו מאמינים בני מאמינים אשר מצוה מגינה ומצלי, וזכות אכילת מצה בפסח אשר יקימו אחינו במצור ובמצוק ר״ל במערכות המלחמה היא תגין עליהם לשמרם מכל צרה וצוקה, ולהביאם שלום אל אבותם ביתם וזרעם.

אחינו: אם בחסד ה׳ עלינו שקטים ושלוים אנחנו בבתינו, עלינו איפוא החובה להשתתף בצערם של אחינו אנשי החיל היוצאים למלחמה. וגם בודאי כאו״א מאתנו יש לו גם קרובים אנ״ח במערכות המלחמה. ובדבר הזה אנחנו מחוייבים להושיעם לתת להם הכח והיכולת בעזרתו ית׳ לעמוד בקשרי המלחמה ולזכותם במצוה רמה ונשאה אשר תגין עליהם ותאמצם, ואשר הרגש נפשותינו אליהם בהעזר הזה ג״כ יאמץ רוחם ונפשם בהרכבת והתאחדות הרגש נפשותינו אתם עמם.

תקותי תאמצני אשר כאו״א מאחב״י יתעורר ויחפוץ בכל אות נפשו להשתתף בדבר הגדול הזה, אמנם הפעולה תלויי׳ במי שהיכולת

בידו לאחד ולשתף את כל הכחות שיבואו לידי פעולה. ולזאת כל רב בעירו, או כל גבאי בביהכנ"ס שלו, וכל מי שהיכולת בידו לעסוק בדבר מצוה דרבים, עליו החובה מוטלת לעסוק ולהשתדל בזה. והנני לעוררם בדבר הגדול הזה שישתדלו ויפעלו כאו"א לפי היכולת שבידו לפעול בעזרתו ית', לעורר איש את אנשיו ויסבבו בעצמם על פתחי בתי העיר לאסוף מאת כל איש אשר נדבה לבו אל הענין הרם והנשא הזה, וכאשר רבים המה כעת מאחינו במערכות המלחמה ועוד מתוסף עליהם, ובפרט מהמאבליזאציא האחרונה אשר הי' בה הרבה מאד מערי אחב"י, ודרוש כסף רב על המצות, גלל כן ישתדלו ויתאמצו להוסיף אומץ ולהתנדב ברוח נדיבה לחזק בידי אחינו האומללים להיות להם שארית נפשם לפליטה גדולה, והשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו יחזירם שלום לביתם. אמנם כל ציבור או כל יחיד שאין ביכולתו ליתן נדבה גדולה, גם נדבתו הקטנה יקובלו לרצון, אך לא ימנע את עצמו מליתן כמה שיש באפשרי, ופרוטה פרוטה מצטרפת לחשבון גדול. ונכון הדבר אשר כאו"א יקמץ מהוצאותיו על חג הפסח ויתן את הקומ"ץ הזה לאחינו שבמערכות המלחמה. אחינו מקבלים את החג הזה תמיד באהבה וחיבה יתירה, וכאשר מוזהרים ועומדים אנחנו לכבד את היו"ט ולענגו, מכבדים ומפארים אחינו ביותר את החג הזה בכל מיני פאר אשר יש ביכולתו לפאר, ובחג הפסח דהאי שתא יפארוהו איפוא אחינו בהצדקה והחסד הגדול אשר יעשו עם אחיהם אשר יצאו מאתם למקום צי' וצלמות ר"ל (ישמרם השי"ת), ובישבם על הסדר בליל התקדש חג הבעל"ט, יפארו ויעטרו את שולחנם בפאר הזה אשר אחיהם האומללים יש להם לכהפ"ח מצות מצה בלילה הזה, ועטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא, וברכת אחיהם האומללים עליהם תבוא לשמרם מכל צו"צ ונ"מ, ויתענגו על רוב טוב בכה"פ בגו"ר, ואחינו היוצאים למלחמה ישמרם השי"ת ויחזירם שלום לביתם שלם בגופם שלם בנפשם.

וכאשר המלאכה מרובה לאפות את המצות במספר מרובה הדרוש, וההובלה למקום המלחמה לוקחת הרבה זמן (ערך ששה שבועות), והקאמיטעט איננו יכול להחל מעשהו עד אשר ידע את היכולת שבידו ואת אמצעיו, לזאת יחישו מעשיהם וכל רב וכל גבאי וכל מי שיעבור עליו רוח טהרה ורוח נדיבה לעסוק במצוה הגדולה הזאת ישתדל להחיש ולמהר פעולתו הטובה, ותיכף בקבלת מכתבי דנא יתחילו באסיפת הנדבות בלי שום מניעה ועיכוב, ולא יחמיצו מצוה רמה ונשאה כזאת, וכן כל יחיד אשר ישלח נדבתו ישר אל הקאמיטעט ישלח

תומ״י, למען לתת היכולת אל הקאמיטעט לעשות את המוטל עליו, ומובן אשר המהירות נחוצה כמו גוף ועצם הדבר, ובזה דוקא נגיע אל מטרתנו הטובה והנחוצה.

כסף הקדשים ישלחו אל הקאמיטעט כפי הכתבת הנתונה מטה, וכל הנדבות יתפרסמו במכה״ע העברים והרוסים.

בלב מלא תקוה אשר אחינו יתנו אזן קשבת לדברי אלה ויבינו את אשר לפניהם ויעשו את המוטל עליהם, הנני חותם ומסיים בברכה, יתברכו מהאל הטוב בכל מילי דמיטיב ככל מאוויי נפשם מנפש ועד בשר, כחפצם וחפץ ידידם ואוהבם חפץ טובם והצלחתם בגו״ר ודו״ש מלונ״ח תכה״י.

וטוב פעולתו ומלוי ידיו בצדקת ה׳ וייטיב להודיע אלי כפי הכתובת הרשומה מעל״ד ותתענג נפשי ויהי׳ נועם ה׳ עליו כו׳ ופועל ידיו ירצה ה׳ ויתן ברכתו בכל מעשי ידיו בגו״ר כנפשו ונפש תדרשנו לטובה

שלום דובער

הכסף ישלחו ע״ש הבאנק סיבירסקי:

СПБ., Сибирскій торговый банк, Невскій пр., 44.

למען הקאמיטעט הנ״ל

Адрес: Еврейскій Пасхальный Комитет, б. Конюшенная д. № 7, С.-Петербург.

Дозволено цензурою, С.-Петербургъ. 23 Января 1905 г.
Типо-Литографія І. Лурье и К⁰, Гороховая, 48.

אדרעסע לתשובה

Г-ну Ш. Б. Шнеерсону
М. Любавичи
Могилев Губ.

קלז

ב"ה יום א' אח"ש תרס"ה לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ח"ד ידי"נ הג' המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א
כו' מו"ה ישעי' שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. קודם יו"ט כתבתי לו בטח קבל. בדבר העזבון של ר"י הינדין ז"ל בהנוגע לאח"פ שמעתי שנעשה איזה סדר. והנה בהיותי בפ"ב אמרתי לבנו שרי' שי' שצריכים לחשוב בדבר בנין בתים בעיה"ק חברון ת"ו אשר בזה תלוי חיזוק ישיבת חברון ת"ו כאשר דברתי בזה רבות עם כבודו, ובפרט כאשר יבנו כעת בתים בעה"ק ירושלים ת"ו בעד סכום כזה תתבטל ח"ו ישוב חברון לגמרי. כי הכל יפנו לירושלים מפני הדירות. וכאשר נפשי עגומה מאד על ישוב חברון ת"ו ולפ"ד צריכים להשתדל בכל תוקף לחזוק ישיבת חברון אשר היא רק היא הנשארת לנו לפליטה שאין בה אחיזה עדיין לרע ר"ל, ואם ח"ו נעזוב את הישוב הזה תהי' ככל יתר כו'. ולא יהי' לנו אף פנה אחת ח"ו. לזאת אני מוצא לנחוץ שצריכים להשתדל עם בני ר"י ז"ל שיאצלו סכום נכון מהסכום הקצוב לבנין בתים על חברון ת"ו לבנות שמה בתים עבור כוללינו אשר בזה יתחזק אי"ה הישוב אשר לדעתי היא מצוה רמה ונשאה מאד הרבה יותר באין ערוך מבנין הבתים בירושלים ת"ו, ובקשתי את ש"ב הנוכחי ידי"נ הרה"ח הרש"ל שי' אשר יסע בשביל זה לריגא, כאשר נהירין לי' כל פרטי הענינים בזה וכאשר המצב הרוחני של חברון נוגע לו בפנימיות נפשו ולבבו בלי שום פני' לעצמו ח"ו. ומשו"ז קבל עליו הטורח לנסוע ולהשתדל בזה, והנני מבקש את כבודו אשר יכניס א"ע בהענין הזה אשר באמת הוא זכות ומצוה גדולה,

---

קלז

חלקה נדפס במגדל עז ע' תקלט. „המשפיע" ע' קצג. ונשלמה עפ"י צילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.
ישעי': ברלין. אגרות נוספות אליו — לעיל צד, ובהנסמן בהערות שם.
אח"פ: ארץ חפץ.
לבנו שר"י: כנראה — בנו של ר"י הינדין (לר"י ברלין לא היו בנים).
בנין בתים בעה"ק חברון: השוה לקמן אגרת קצח: בשנת תרס"ה קבלתי מכתב כו'.
שאין בה אחיזה עדיין לרע: השוה קונ' בעניני כולל חב"ד (ירושלים תרס"ז) ע' ט ואילך.
הרש"ל: הרב שלמה יהודה ליב אליעזרוב מחברון, שנסע אל ה"ר ישע' ברלין להשתדל לפעול עליו שיקנה את חצר רומאנו. תוצאות הנסיעה — באגרת הרשיל"א אל הועד החברוני, מח' מ"ח תרס"ז („המשפיע" ע' רט). בפרטיות עדכ"ז ראה מבוא פ"ו.

ויראה נא בכל האפשרי אשר יסכימו בני ר״י ז״ל על הנ״ל, כי בלתי ספק אצלי שבאם הי׳ ידוע לר״י ז״ל פרטי הענינים בזה הי׳ מצוה ע״ז לבנות בתים בחברון דוקא, ואלו ידעתי מקודם אשר ככה חושב אודות אה״ק הייתי מדבר אתו בזה בעת שראיתיו בויען, וברור אצלי שהי׳ מסכים לדעתי, ואם יסכימו בניו יחיו כנ״ל, יזכו אותו בזכות אמיתי שיהיו הכוונה והמעשה שניהם רצוים. וידע כבודו אשר כל דברי ש״ב הרש״ל שי׳ כנים ונאמנים המה וכל כוונתו ורצונו רק טובת ישוב עה״ק חברון ת״ו בעזה״י ויתן כ׳ אזן קשבת לדבריו ויעשה כל אשר ביכולתו לטובת הענין והשי״ת יהי׳ בעזרו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וב״ד ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קלח

ב״ה יום ב׳, ט׳ סיון תרס״ה
ליובאוויטש

כבוד [ש״ב] ידידי עוז המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה ש׳ זלמן יצחק שי׳ וואלשאניק

הנני מבקש את כבודו שיהי׳ ג״כ לעזר מעיר לש״ב ידי״נ הרה״ח הרש״ל שיחי׳ בדבר הענין שנוסע אודות זה. כי באמת זה נוגע מאד למצב הרוחני דאה״ק. ויעשה נא בזה מה שביכלתו, והשי״ת יעזור לו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קלח

נדפסה בקובץ יגדיל תורה שנה א׳ חוב׳ ג ע׳ יט.

וואלשאניק: חתן מרת פרומה (צוקרמן) בת הרב שניאור ברבי מנחם נחום באדהאמ״צ. אגרות נוספות אליו — לקמן תמד. תנב.

הרש״ל: הרב שלמה ליב אליעזרוב. השוה אגרת שלפנ״ז.

קלט

[תר"ס־תרס"ה]

ידי"נ הרה"ח המפורסם כו' מו"ה רשב"צ שי'

פ"ש נכון הגיעני. וכבר כתבתי לכ' שהבחורים ילמדו משעה ז' עד שעה ט' בערך למען יוכל כ' ללמוד עמהם.

מ"ש בענין דור הפלגה, הנה מ"ש בתו"ח הוא ע"פ המשנה דפ"י דסנהדרין, והוא דעת ר"ע, ור"א פליג עליו בברייתא, ואמר (כמדומה) ר' יוחנן על ר"ע בזה שבקי' כו', ועפ"ז הוא מ"ש בפע"ח דדור הפלגה נתתקנו בשעבוד מצרים והיינו ע"פ דעת ר"א דר"י קאי בשיטתי'. כן מבואר במ"א כמדומה בד"ה כל מחלוקת שהיא לש"ש דשנת רל"ב. ואו"ש מנאי ידידו עוז דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

קמ

[תר"ס־תרס"ה]

פ"ש ידי"נ הרה"ח המפורסם כו' מוהרשב"צ שי'

פ"ש נכון הגיעני. ויה"ר שיקויימו ברכותיו אלי היוצאים ממעמקי לבבו, ודברים היוצאים מן הלב נכנסים כו'. ולזאת הנני בתקוה והשי"ת יהי' בעזרינו.

בדבר לימוד הבחורים יכולים להתחיל משעה ז', וכבודו ילמוד אתם מערך שעה ט', ויתן ה' שיהי' בהצלחה.

ואו"ש מנאי ידידו עוז דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

קלט

שתי האגרות דלקמן נעתקו מצילום כתי"ק, בלי תאריך. הרשב"ץ הי' משפיע בישיבת תו"ת בליובאוויטש בין השנים תר"ס־תרס"ה (ראה לעיל אגרת קב', ובהנסמן בהערות שם), ונראה שנכתבו בין השנים האלו. אגרות נוספות אליו — לעיל שם, ובהנסמן בהערות שם.

פ"י דסנהדרין: קח, א. קי, ב.

פע"ח: שער חהמ"צ פ"א.

קמ

נעתקה מצילום כתי"ק. וראה לעיל בהערה לאגרת שלפנ"ז.

קמ*

[תר"ס־תרס"ה]

ועתה כשקיבל כ' מכתבי דנא יטיב עמדי להודיעני ממעמד ומצב הבחורים והאברכים בתורתם ועבודתם, ואם מתאימים המה (אם אינם שוכחים לקשר הבאגאזנעם וואגאן להובילו ג"כ עם הפאייעזד) אשר זה תכלית הכוונה כמא' תכלית חכ' תשו' ומע"ט כו'. וע"פ המבואר במ"א ג"כ הכוונה שהו"ע זיכוך ותיקון הכלים דוקא ומובן אשר ראשית כל דבר הוא לתקן בעצמו בכח התומ"צ ובכח העבודה האמיתית שבלב כו' ובכח זה יתקן חלקו בעולם כו'. ונא להודיעני אמיתת הדברים בדבר מצבם בזה, והשי"ת יאיר נפשם באור פנימית התורה לעבוד עבודתם באמת ובתמים כפי אמיתת הכוונה. ונא להודיעני מבריאותו ושלומו הטוב.

ויקבל החיוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז תכה"י.

קמא

ב"ה יום ב' ד' אלול תרס"ה לפ"ק

ייטיב השי"ת הכוה"ח ברו"ג לכבוד נ"ד ידידי עוז הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה דובער שי'

מכתבו נכון הגיעני. והנני לברכו בברכת מז"ט בעד הב"ז הנולד לו למז"ט. יזכו השי"ת להכניסו בבשא"א ע"ה בזמנו בשטו"מ. ויזכהו השי"ת לגדלו לתולחו[מע"ט] בנחת ובנקל ויהי' באריכות ימים ושנים,

---

קמ*

נעתקה מכת"י 1201 קכ, ב בכותרת „מכתב מאדמו"ר שליט"א, להרשב"ץ ע"ה, שנת תרס"ו", והוא ודאי טעות, כי הרשב"ץ נפטר בט"ו סיון תרס"ה. וע"פ הנ"ל אגרת קלט, נראה שנכתבה בין השנים תר"ס־תרס"ה.
אגרות נוספות אליו — לעיל קב*, ובהנסמן בהערות שם.
באגאזנעם וואגאן . . פאייעזד: קרון משא . . קרון הקיטור.

קמא

נעתקה מצילום כת"ק. קטע אחד (השילוח . . הרמ"ש) מועתק (בשינויי לשון קטנים) בהעתקה שבאוסף מונדשיין (יחד עם שלשת האגרות שלאח"ז) בכותרת „להמשולח ר' דובער רייך שי". אגרות נוספות אליו — לעיל פג, ובהנסמן בהערות שם.

וכן יתר צאצאיו יהיו בריאים ושלימים באריו"ש. ותראו מכל צאצאיכם רוב נחת ועונג כה"י.

השילוח לתמן ישלח מעתה ע"ש הרמ"ד סלאנים וע"ש הר"מ[ש].

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות [נפשו וש]"ב ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

קמב

[יום הנ"ל להמשולח הרצ"ה תומארקין]

מעות האתרוגים ישלח מעתה ע"ש הרמד"ס והרמ"ש יחי', היינו לשלוח לירושלים ת"ו כמקדם רק שיהי' על ב' שמות אלו (והרמ"ד יתן כח ורשות לקבל המעות יחד עם הרמ"ש) טעם וסיבת הדבר אגיד אי"ה לכבודו כשנתראה אי"ה.

קמג

[יום הנ"ל לר"י מירער בסמאלענסק]

מעות אה"ק ישלח מעתה ע"ש הרמד"ס והרמ"ש יחי' ואם לא יקבלו על שני שמות ישלח ע"ש המרד"ס לבדו והכל לירושלים תו"ב.

סלאנים . . רמ"ש: לפנ"ז הי' האדרעס ע"ש הרב דובער אפרת מחברון והרב מרדכי שלאנק מירושלים. כשעבר הרד"א מחברון לירושלים קבע רבנו שיהי' האדרעס ע"ש הרמ"ד סלאנים מחברון והרמ"ש מירושלים. כמה מאנשי ירושלים התנגדו לזה, ורצו שישארו בהאדרעס גם הרד"א וגם הרמ"ש, ורבנו משיב להם לקמן באגרת קמז. וכך נמשך הדבר גם בשנים שלאח"ז, כדלקמן אגרת שעט (י"ב תמוז תער"ג): ואת כסף הקדשים המקובץ תשלחו עפ"י האדרעס הקודם „סלאנים שלאנק". ועד"ז לקמן אגרת שמט. תי. וכשהתחילה מלחמת העולם הא' הורה רבנו לשלוח ע"ש שלאנק לבדו (אגרת תמא).

קמב

מהעתקה הנ"ל (בהערות לאגרת שלפנ"ז).

קמג

מהעתקה הנ"ל.

קמד

ב״ה יום ה׳ ז׳ אלול תרס״[ה] לפ״ק
נאות דשא סמוך לליאזנא

ישלים השי״ת הכוה״ח ברו״ג, לכבוד ידידיי הממונים
דעיה״ק ת״ו המפורסמי׳ ווח״ס ונכבדי׳
ד׳ עליהם יחיו

אחדשה״ט,

קול שוועת עיה״ק חברון ת״ו על אשר עשיתם לה בהעלמת כסף וועד כה״כ במשך שנים רבות עלתה עד שמי מרום, וגדול העוול האחרון מן הראשון אשר אתם מסרבים לילך עמהם לד״ת, לא ידעתי מאין לקחתם לכם הכח והעוז הזה, וא״א להניח הנהגה כזאת. ועתה תבחרו תיכף ב״ד צדק בירושלים ת״ו שיהי׳ ע״פ הסכם ממוני עיה״ק חברון ת״ו וע״פ הסכמתכם ויהי׳ ביניהם ד״ת, והב״ד יבררו כל הטענות וכאשר יפסקו תקיימו שניכם.

ולמען שלא יהי׳ עוד מקרים כאלה יצורף מעתה ב״ד הרה״ח הרמד״ס נ״י בהאדרעס בשילוח המעות מכל מדינתינו, וכבר הודעתי לכמה מקומות ולהמשולחים שישלחו מעתה ע״ש הרמד״ס והרמ״ש יחי׳ ואתם תדפיסו על הניירות שלכם את האדרעס כנ״ל, וכל המכתבים השייכים אל הכולל וכל הקבלות יהי׳ חתומים ג״כ מממוני עיה״ק חברון ת״ו ולא ישלחו שום מכתב ולא שום קבלה בלי חתימתם, ועל כל הנ״ל תשיבו לי תומ״י אם תקיימו הכל כנ״ל,

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשכם וידידכם דו״ש מלונ״ח כה״י

שלום דובער

קמד

נדפסה במגדל עז ע׳ תקנ (מהעתקה הנ״ל). „המשפיע״ ע׳ רלו. והתאריך בשתיהם „תרס״ח״ והוא משובש, וצ״ל „תרס״ה״.

כה״כ: = כל הכוללים.

קמה

בעזרה"י אור יום ב', ו' כסלו תרס"ו לפ"ק
ליובאוויטש יע"א

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה
מנחם מענדל שי'

אחדשה"ט. כאשר כבודו נתמנה למנהל החשבונות בהכולל, ייטיב לבקש מהרל"מ שי' את מכתב בני שי' אליו וימלא בדבר שילוח החשבונות לפה ע"ש בני שיחי', בכל עת ששולחים החשבונות לחברי הועד להרח"ב או לאחר.

גיסו ש"ב הרש"ל שי' סיפר לי ממכתביו אליו והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרב ויחזקו שיהי' בריא אולם ויצליח במלאכתו ברו"ג,

ויקבל החיוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

קמו

בעזרה"י ד' טבת תרס"ו
ליובאוויטש

בדבר האדרעס בהכרח שיהי' ב"ד הרה"ח הרמד"ס שי' ואי"ה לא יהי' אחרת, והשני יהי' א' מעיה"ק מי שיבחרו אבל יהיו שניים דוקא לא יותר היינו הרמד"ס שי' ואחד מעיה"ק. ומה שכפה"נ מתנכלים

קמה

מהעתקה שבאוסף מונדשיין.
מנחם מענדל: נאה. אגרת נוספת אליו — לקמן שמא.
מהרל"מ: מהר"ר ליב מנוחין מהאמליץ. מממוני כולל חב"ד. נפטר י"ב תמוז תרס"ז (אבני זכרון ח"ב).
רח"ב: ר' חיים ביכאווסקי.
הרש"ל: הרב שלמה ליב אליעזרוב.

קמו

מצילום כת"ק שבאוסף מונדשיין [בלי תאריך; ובהעתקה עם התאריך].
הרמד"ס: הרב מרדכי דובער סלאנים.

בתחבולותיהם להודיעם לפה אשר רצוני להסיר את ש״ב הרד״א שי׳ מלהיות ממונה בכוונתם לחרחר ריב ומחלוקת (אשר היא העצה הישנה לבלבל כל דבר ולבוא בטענות ותביעות כו׳) זאת לא תצלח ודבר האדרעס יהי׳ אי״ה כנ״ל בעזרתו ית׳, ולא תגרמו שיבוא הדבר לדרכים גדולים וידפיסו את האדרעס כנ״ל בלי ישונה.

קמז

[ז״ך טבת תרס״ו]

ב״ה

מכתבם צירוף החתומים אשר קבצתם קבלתי. וזה דרכם כסל למו מאז ומקדם לאסוף ולקבץ חתימות. טעם הסירוב שלכם מובן לכל אמנם אחת אמרתי לכם ולא אשנה אשר האדרעס יהי׳ ע״ש ב״ד הרמד״ס שי׳ ועם עוד אחד מירושלים ת״ו.

ומ״ש בדבר טובת עניי אה״ק, אני יודע את טובתם יותר מכם וטובתם נוגע אל לבי הרבה יותר מכם, ומה לכם ולנו כו׳. אתם לא תבנו ולא תחזקו את אה״ק, כ״א בדרכיכם ובתחבולותיכם תהרסו לבד. אבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע יסדו את אה״ק ביגיעתם ובמס״נ ממש. ואנחנו אשר בעקבותיהם אנו הולכים ת״ל, חפצים אנחנו בכל לב ונפש באה״ק באשר היא ארץ חפץ המוכשרת לתורה ועבודה. אשר זאת כל מטרת כוונת אבותינו הק׳ זצוקללה״ה (ולא בשביל הבע״מ ובעלי עסקים שאין עליהם עול תורה ועבודה – אשר מאלו רוב החיל שלכם החתומים על המכתב – יגעו ומסרו נפשם ז״ל) ובעזרתו ית׳ נחזוק אי״ה את בדקי אה״ק. ועליכם רק לקבל את הטוב הניתן לכם (אם ראוים אתם אל הטוב או חנם בלא תורה ועבודה) ואתם תחרישון ולא תחוו דעה בההנהגה. ואכפול דברי שתדפיסו את האדרעס ע״ש ב״ד הרמד״ס וא׳ מירושלים ת״ו (ויהיו רק שניים ולא שלש) ואם תתעקשו ח״ו תתחרטו ע״ז. וה׳ יברך את עמו בשלום.

הרד״א: הרב דוד אפרת (השוה לעיל אגרת קמא, ובהנסמן בהערות שם).

קמז

נדפסה במגדל עז ע׳ תקמ. ״המשפיע״ ע׳ ריג. ונמצאת בצילום כת״ק שבאוסף מונדשיין (בלי תאריך); ובהעתקת מהרשיל״א (ע״מ לשלוח למר״מ ירות״ו): ״בעזה״י ז׳ך טבת תרס״ו (נשלח ג׳ שבט)״.

וא׳ מירושלים: היינו או הרמ״ש או הרד״א (הנ״ל אגרת קמא, ובהנסמן בהערות שם); אבל שלא יהיו שלש, היינו הרמ״ש והרד״א (מירושלים) והרמד״ס (מחברון).

קמח

ב"ה יום ד' י"ט שבט תרס"ו לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידיי אנ"ש נגידים ווח"ס ונכבדים י"א כו' די בכל אתר ואתר, ה' עליהם יחיו.

אחדשה"ט,

ידוע ומפורסם הדבר אשר כ"ק רבינו הגדול אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע יגע וטרח הרבה מאד לייסד צדקת אה"ק במדינתינו, וממש מסר נפשו הק' והט' ע"ז עד אשר העמידה על כן ובסיס נאמן. ומפיו הק' אנו חיים בכמה אגה"ק במעלת הצדקה הזאת כי רבה היא למעלה ראש והפליא והגדיל במעלתה יתר שאת ויתר עז על כל הצדקות. ותלה זכות ההצלה במצות הצדקה הזאת וכמו שרמז באגה"ק סי' ד' בסופו בלשונו הט' והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשינו מעצת החושבים כו'.

והנה בשנים האחרונות נחלשה הרבה מעשה הצדקה הזאת בכמה עיירות, ובעה"ב הגבוהים אינם שמים לבם לזה כ"א איזה אחדים העוסקים לכה"פ להחזיק קיומה, ובאמת אם יעשו חשבון צדק בנפשם ויתבוננו בינם לבין קונם כמה הכניס כ"ק רבינו זצוקללה"ה נ"ע עצם נפשו הק' בהענין הזה, הלא תיקר בעיניהם להתאחד ולהתקשר בנפשו הק' ולהתכסו' בטלית אחד היא מעשה הצדקה הזאת. ובודאי כאו"א מאנ"ש בשומו אל לבו אשר כאן ימצא לו מקום להתקשר בפועל ובמעשה ולהיות במחיצתו של צדיקו ש"ע קדוש ישראל כו', יחרד לבו לדבר הזה ויחפוץ בכל לב ובכל נפש בהענין הגדול והנעלה הזה באמת לאמיתו. ואשרי מי שזוכה לזה. וכלום חסר רק התבוננות והתעוררות ואם כי צוק העתים גורם הרבה, אבל זאת היא אשר ה' דורש מאתנו אשר לעת כזאת עוד נתחזק ונתאמץ יותר במה שהוא חפץ ורצון ה', בעתים כאלו עלינו לעמוד על נפשינו ביותר להתנער מעפר הטרדות בצרכי העולם ולהתעסק בתנועה אמיתית בצרכי שמים וה' יעשה את שלו ויסיר מאתנו את הטרדות באמת וכבר מובטחים אנחנו מרבינו

קמח

נדפסה בקונ' בעניני כולל חב"ד (ירושלים תרס"ז). יגדיל תורה (נ. י.) ח"ג ע' יז. מגדל עז ע' תקמ. המשפיע ע' רטז.

הקדוש זצוקללה״ה נ״ע באגה״ק הנ״ל במש״ש ותעמוד לנו לעד לשום נפשינו בחיים אמיתים מחיי החיים כו׳, ועמש״ש סי׳ ט״ז וסי׳ י״ז, ואנו מחויבים להאמין באמונה שלמה אשר בזכות הצדקה הזאת יומשך עלינו שפע אור וחיות ע״י ארץ החיים העליונה להחיות רוח שפלים כו׳. וע״ש סי׳ י״ד.

ולזאת החלטנו לשלוח ציר מיוחד לעורר את אנ״ש למעשה הצדקה הזאת שישתדלו בה ביותר וכאשר בכמה בתים לא נמצא כלל שופרות של צדקה, ישתדל לקבוע שופרות אצל כאו״א החפץ בזה, ותקותי חזקה אשר באוות נפש יחפצו להביא הברכה הזאת אל ביתם, ובחרנו בידידינו הר׳ המופ׳ וות״ס מו״ה מאיר ליב הורוויץ שי׳ להיות שליח מצוה במצוה הגדולה הלזו, והנני מבקשם לקבלו בספ״י ולקרבו בימין צדקם, וזאת תהי׳ פעולתם הטובה והרצוי׳ לפני ה׳ ולפני עבדיו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע אשר כאו״א מאתם יעזרו על ידו כל חד וחד כפי שביכולתו לעזור ברב או במעט הכל מקובל ורצוי כו׳, ובעה״ב הגבוהים ואנשים הנכבדים יתעוררו ויעוררו את יתר אנ״ש בהענין הזה, ובכל עיר ועיר ילכו אתו מהנכבדים שבעיר לקבוע שופרות בכל הבתים הדרושים, וישתדלו בכל תוקף ועוז להגדיל ולהרחיב את מעשה הצדקה הזאת ופרטי התקנות בזה יבאר בני הרי״י שיחי׳ במכתבו.

ובזכות הצדקה הגדולה הלזו יעזור להם השי״ת להשפיע להם שפע פרנסה והצלחה וימלא השי״ת כל משאלות לבבם לטוב ככל מאווי נפשם מנפש ועד בשר כו׳ וישמור השי״ת אותם מכל צו״צ ויחי׳ חיי מנוחה ונזכה לביאת ג״צ בב״א ונזכה לראות עין בעין בשוב ה׳ ציון ויקוים בנו מקרא שכתוב ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם כו׳.

והנני ידידם ואוהבם באמת דו״ש וטובתם מלונ״ח חפץ טובם והצלחתם בכל פרט ברו״ג תכה״י.

שלום דובער

מאיר ליב הורוויץ: ונמסר לו כתב מינוי:
אחדשה״ם
הנכחי הרב ר׳ מאיר ליב הורוויץ שי׳ נבחר להיות משולח וועד החברונים כפי המבואר בהמכ׳ שעל ידו ובשם הוועד הנני לבקשו כי ישתדל לקיים ככל האמור בהמכתבים ובהקדם האפשרי כי א״א להרב המשולח לשהות הרבה במחנם הק׳.
מכבדו כרום ערכו הנעלה יוסף יצחק
מנהל ועד חברונים
בני הרי״י שיחי׳ במכתבו: מוצתק לקמן בסמוך.

[אגרת בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ, הנזכרת לעיל]

ב״ה יום ג׳ ח״י שבט תרס״ו לפ״ק
ליובאוויטש

אל כבוד אחינו ידידינו עבדי כ״ק רבינו חגדול זצוקללח״ה זי״ע ועכ״י בכל מקום מושבותם, ה׳ עליהם יחיו.

אחרי דרך מבוא השלום באהבה וברגשי כבוד,

הפעם אבוא בכתובים אודות המפעל חנעלה וחיקר לנו היא צדקת אה״ק אשר עלי׳ מסרו נפשם קדושי עליון כידוע ומפורסם לכל, אשר בימי אבות העולם היתה הצדקה חזאת בתכלית חרוממות, והכנסתה חיתה אלפים רבים לשנה, ואחינו שבקדש היו יושבים על התורה והעבודה במנוחה כפי תכלית הנרצה בהמפעל הרם הלזה – ועתה בעוה״ר מפני סיבות שונות ומשונות נחלש המפעל הלזה בחומריותו, בכמה וכמה עיירות, וצנורי ההכנסה נסתתמו ואחינו שבקדש חיים חיי צער ועוני אשר לא יאומן כי יסופר ואין החלוקה מספקת גם על דברים היותר מוכרחים.

בקיץ העבר התאספו רבנים נכבדים מידידינו שי׳ להתייעץ בדבר עסקי הרמבה״ן באופני החטבה בהחכנסות ומצא כ״ק אאמו״ר הרה״ק שליט״א להכרח ליסד וועד מיוחד בשם „חברונים״ שענינו יהי׳ לפקח על עסקי ההכנסה בעין פקיחא, וראשית המפעל מחוועד חנכבד הנ״ל לחשתדל להרחיב ולהגדיל קביעות השופרות בכל אתר ואתר.

והנה בדבר גודל מעלת המפעל הקדוש והנשגב היא צדקת אה״ק לא לי הוא לדבר אודותו ביחוד, כי הוא דבר המפורסם לכל ומי האיש אשר לא יתעורר בחבת וחובת הקדש לתרום תרומה בעין יפה בכל עת למען רצון כ״ק רבינו הגדול זצוקללה״ה, וידעתי נאמנה כי חביבה היא המצוה הזאת לכאו״א מאחינו עבדי כ״ק רבינו הגדול, ובפרט בהעלות על זכרוננו אשר בגללה – צדקת אה״ק – זכינו לחלק גדול מתורת ד׳ תמימה הוא חלק אגה״ק אשר לאור הקדוש הזה זכינו בגלל מעשת חצדקה הלזאת. אמנם בהיות כי נתכבדתי בתור

בקיץ . . חברונים: מסופר בקונ׳ הנ״ל: „כשנתאספו פה ידידנו הרבנים שי׳ בקיץ תרס״ה החלטנו לעשות ועד חברוני, ומטרתו יהי׳ לחזק ולהגדיל ישוב חברון להחזיר עטרת הישיבה ליושנה, ושתהי׳ תחת השגחה טובה, וגם יתעסק הועד לחזק ולהגדיל את הכנסת אה״ק בכלל״. לאחר האסיפה, כתבו (המשתתפים באסיפה) מכתב עם החלטות האסיפה לממוני כולל חב״ד, לצרף את הרמ״ד סלונים על האדרעס לשילוח המעות („המשפיע״ ע׳ רג).

מנהל דועד הנכבד הנ־ל, לזאת הנני במכתבי זה להציע לאחינו היקרים בכל מקום שהם, ה' עליהם יחי', פרטי הוועד בע־ה, ותקוותינו חזקה אשר כאו־א שרוח ה' נוססה בו חפץ יחפוץ להתחשב על דגל עבדי כ־ק רבינו הגדול זצוקללה־ה זי־ע ועכ־י ובוא יבוא ברינה לעבוד עבודת הקדש ככל אשר יתכבד מהוועד הפועל הנכבד הנ־ל, ואלו הם פרטי פועל הוועד, „חברונים־ בע־ה.

ראשית, הוא ההשתדלות לקבוע שופרות בכל בית ובית ממש מבלי שום הבדל בין עני לעשיר, כי יד ד' פתוחה להשפיע שפעת ברכה והצלחה וברכת ד' היא תעשיר את עושי צדקה ומה גם צדקה נעלית ונשגבה כזו אשר עלי' מסרו נפשם קדושי עליון ומובן כי קביעת השופרות הוא בבית אשר לא הי' שם מכבר.

השנית, הוא שהגבאי והרב דמתא והבע־ב הגבוהים ה' עליהם יחי', יכניסו א־ע בזה בהתעוררות אמיתי ולעורר את כל בית ישראל בתרומות כסף הקדשים ומהבע־ב הנכבדים יבחרו המתעסקים בהמפעל הקדוש הזה לגאון ולתפארת הן בקביעות השופרות והן בגביית כסף חקדשים במועד המיועדה. כפי הכתוב באגרת כ־ק אאמו־ר הרה־ק שליט־א הניתן על יד המשולח הרב ר' מאיר ליב שי' הורויץ.

השלישית, כי מהשופרות החדשים יקבצו התרומה – המורם לקדש – הגובים הנכבדים ה' עליהם יחיו, פעם בכל משך שלשה חדשים (היינו ד' פעמים בשנה) ובכל עת שיגיע מועד אסיפת כסף התרומה, יקבלו המכובדים בנזר „גביית כסף הקדשים־ מכתב מיוחד מאת וועד הפועל „חברונים־ על ידי הגבאי דכסף הקדשים בעיר ההיא.

הרביעית, הכסף הנאסף בכל פעם יושלח אל הגבאי הראשי לעניני הכספים במדינתינו ה־ה הגביר הנכבד ומרומם הרה־ח מוהר־ר זלמן יצחק שי' ואלשאניק בריגע, כפי האדרעס שיקבלו בעת הדרוש וכמו שהי' לפנים בעוד שמשן של אבות העולם הי' מאיר לארץ ולדרים עלי' שהכסף הי' מתאסף בפנים המדינה ולעת הדרוש יושלח למטרתו.

והתקוה תשעשע את מנהלי הועד הנכבד הנ־ל וחבריו הנעימים די בכל אתר ואתר ה' עליהם יחיו אשר עבודתם החרוצה תעשה פרי בע־ה ופועל ידם ירצה ד' וירומם קרן המפעל הקדוש הזה לשמחת לבבם ולבב כל אחינו ידידינו הנאמנים עבדי כ־ק רבינו הגדול זצוקללה־ה זי־ע ועכ־י אשר לבבם בוער כיקוד אהבת רשפי אש אדיר המתלקח בנקודת לב העבד אל אדונו הקדוש, אשר אחת

פרטי הועד: הצעת „תקנות אגודת חברונים־, בכת־ק אדמו־ר מוהר־ש נ־ע, נדפסה ב„הכפיר־ ע' קנד.

תשוקתו להביא אל הפועל רצון אדונו הקדוש, אשר זאת הוא אדיר כל חפצו במפעלו, וזכות אדונינו הקדוש כ"ק רבינו הגדול זצוקללה"ה וזכות המצוה הרמה ונשגבה הלזאת עליהם ועלינו תגן בכל עת.

ויקבלו החיוה"ש מאדה"ש כאוות נפשם ונפש ידידם ואחיהם הדו"ש באהבה וברגשי כבוד המתברך להיות מעבדי כ"ק רבינו הגדול בפועל

יוסף יצחק שניאורסאן

[אגרת נוספת, מאת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, בה מבואר מתי ואיך עלה הרעיון ליסד אגודה חדשה בשם „חברונים"]

ב"ה יום ה' ב' אד"ש רס"ה

ידידי ש"ב רב המעלה שי'

אחדשה"ט

אתמול ערב בבוא איש נושא הפאסט, וראיתי והנה מכתב מאה"ק ת"ו, והכרתי כת"י כבודו, ומאד שמחתי בלבי, בחשבי כי בודאי איזה רשימה מעוטפה בהמעטפה ומכ' זה, ובפתחי, והנה אחרת הוא, מדבר בשברון לב, על הצדק והיושר כי נפלו פלאים. והנה מכתבו קראתיו בשים לב. ומאד אשתוקק לזה, אמנם כבד לפניי ביותר ליטול חלק בהועד הראגאצאוי ... ומ"מ לאחר ככלות הטעם הזה, ועוד טעמים רבים ונימוקים שונים הכרוכים בעקב הטעם הזה, הנני מקוה לעשות פרי לטובת ישיבת חברון בכלל, ולהגדלת התורה בפרט.

והנה לעשות עוד סניף לאגודתינו קשה הוא ביותר לפנינו כי בשנה הזאת מפני השערורית הגדולה במדינתינו מבית ולפנים (אשר בודאי ידועים הענינים גם במדינתם) אי אפשר לע"ע להרחיב ולהגדיל הוצאות אגודתינו „**תומכי תמימים**", אבל ת"ל יש לי הרבה דרכים בזה, ואם יעזור השי"ת אקוה לעשות פרי טוב.

אגרת נוספת: מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

ש"ב רב המעלה: מתוכן התחלת וסוף האגרת, נראה, שנכתבה להי"ר יעקב יוסף (במוהרש"ז) סלונים.

איזה רשימה: של ספרים ישנים שעומדים למכירה, שנתבקש לקנותם עבור כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע — במכתביו אליו משנת תרס"ד ותחלת תרס"ה, וכדלקמן בסוף האגרת. עוד ע"ד הספרים, קנייתם סידורם ורשימתם — לקמן אגרת רפ, ובהנסמן בהערות שם.

סניף לאגודתינו: ר"ל לפתוח בחברון ת"ו סניף מישיבת תומכי תמימים. בפרטיות עד"ז ראה מבוא פרק ו.

השערורית הגדולה: מלחמת רוסיא ויאפאן.

ובדעתי עלה הרעיון לייסד אגודה חדשה בשם „חברונים־. מטרת האגודה הוא לחזק הישוב בחברון בכלל, ולהגדיל התורה בפרט, ולבלי לחניח לממשלת הרשעים והסט־א לכנוס שמה, בבתי סופריהם וחדרי מתוקניהם וכו׳ וכו׳ כ־א שתתנהג עפ־י הנהגת הקדש. נקודת האגודה תהי׳ לשמור את הסדר והרצון אשר סידרו ורצו כ־ק אבותינו רבותינו, ולבלי לסור מדרכם ורצונם אפי׳ כחוט השערה. מעשי האגודה, הוא כנ־ל בעשיית ישיבות, וחדומה כו׳, ועד האגודה יהי׳ נחלק לשנים, ועד א׳ יהי׳ באה־ק. אבל הוא יהי׳ ועד רוחני היינו ועד מבקרים שיבקרו אם שומרים את הסדר כפי החוקים שיגבילו, הן בהנהגת התפלה, והלימודים קודם התפלה ואחרי׳ (כפי שרצה ש־ב הרש־ל לעשות סדר והי׳ ביחוד בשביל זה בראגאצ׳, ולא פעל מאומה). והן בהנהגת הלימודים בהישיבה, והת־ת, והן בהנהגת איש איש בביתו בחינוך בניו וב־ב, שכ־ז צריך ודורש השגחה מעולה, ולהודיע להועד העיקרי אשר ימצא במדינתינו והוא ועד הב׳ שיהי׳ פה מדינתינו מקובץ משבעה אנשים, לא פחות, מעשיהם, קיבוץ כספים (לא הרבה, דבר קבוע ו רו־כ לשנה) ולעשות אסיפות בעת הדרוש להתיעץ, להיות מגן בהועד הראגאצ׳ בהנוגע לעניני החברונים, והיינו שקודם שצ־ל הועד בראגאצ׳ יהי׳ אסיפה אצל אגודת „חברונים־ בהועד שבפה לידע מה יבקשו בהועד הראגאצ׳, וכל החומר לאסיפה הזאת צריכה להכין הועד הא׳ הנמצא בחברון, וכן הועד הראגאצ׳ צריך להודיע לועד „החברונים־ מתחלה, באיזה ענינים השייכים לחברון עיה־ק ידובר בועד ההוא. למען ידעו ועד חברונים, אם צריכים להסכים ע־ז, וכל דבר אשר לא יאושר מטעם ועד החברונים לא יקובל לידי החלט. כן דעתי בכלל, אמנם בהפרטים לא אוכל להחליט דבר עדי אשר אדבר עם כ־ק אאמו־ר שליט־א ארוכות בזה. ומצדי אקוה להשתדל בזה, ושמתי עיוני את מי אוכל לקבל בתור חברים בועד של מדינתינו.

וכבודו יערוך עתה אלי מכ׳ ארוך חוות דעתו בזה, והסדר לפי דעתו בכללי׳ החזקת ישוב חברון בכלל, ולימוד התורה בחברון בפרט, ומצדו אחשב כי עתה עליו להשתדל כי יושבי עיה־ק חברון יערכו מכתב כללי לכ־ק אאמו־ר שליט־א, עפ־י יסודות האלו. א) כי רבותינו הקדושים עיקר מטרתם הייתה ישיבת חברון, (עפ־י ראיית המכתבים, שישלחו גם מהעתקות) ב) שיפרטו כל הצרות והתלאות שעברו על הישוב הזה מלוחציו ודוחקיו, (ויפרטו אחת לאחת בסדר הראוי באותיות וציונים, ובסדר, ובפירוש, ולא בר־ת ובבחי׳ העלם וסוד כמוס) ג) התנאים שדרוש להחזקת הישוב (ג־כ בפרט ובסדר, ולא בכלל). ד) שיבחרו מהם ועד שהם יהיו באי כח העיר ויושביה להחלטת איזה דבר. ה)

הרש־ל: הרב שלמה יהודא ליב אליעזרוב מחברון.

שיבקשו מכ"ק אאמו"ר שליט"א שיקח חדבר הזה על הנהגתו הוא, ויעמוד בפרץ, לחזק הרצון הקדוש שהיו רוצים בו אבות העולם, ע"י איזה אמצעים שימצא הוא לנכון, ויבאו על החתום כל מי שהוא ראוי להיות נחשב על דגל האנשים כו' רק יראים ושלמים, ויהיו מאיזה מפלגה שיהיו (הן מחסידי ליאדי או ק' או ליוב') רק החפץ לבוא על החתום וראוי להתקבל יקובל. והמכתב יהי' נכתב בסדר נכון, וידייקו שהחתימות יהיו בלתי מטושטשות, ויעשו אח"כ ב"ד מקיימי החתימות, וזה יהי' לפי"ד יסוד נכון לכללות הענין המבוקש הזה, ואני אעשה מפה מה שיהי' באפשרי (רק אזהרתי כפולה שבל יודע שום איש ממכתבי זה, ויוכל להעתיקו לעצמו, בלא ראש וסוף, וגוף המכ' ישרף, כי אם לא יקלקל יותר מאשר יתקן כו') ורק ישלח אלי את פרטיות החומר והסדרים לפי"ד בעשיית עסק כזה.

במכתבי זה הנני שולח לו קונטרס עץ חיים אשר כתבו כ"ק אאמו"ר שליט"א עבור תלמידי „תומכי־תמימים" ושם מבואר הנהגות הלימוד כפי רצונו. אשר ע"כ ילמדו היטיב ויראה אם באפשרי יהי' להנחיג את התלמידים באופן כזה. כי לו נעשה בע"ה סניף בחברון עיה"ק ת"ו יהי' דוקא עפ"י התנאים האלה, ע"כ ידייק היטיב בענין זה, ואל יקמץ במכתבי' בזה כלל וכלל.

כן הנני מסגיר בזה רשימות הספרים עד אות מ"ם ועד בכלל, ותועלת הרשימות הוא שידע איך להתנהג עם הספרים לכשיזדמנו, המקחים שרשמתי הם מקחים היותר אחרונים, היינו שלהוסיף ע"ז קשה ביותר, וצריכים לראות שעות יפחיתו מזה, ומאד מאד אבקשו להודיעיני איזה חדשות בדבר רשימות, וזה מובן כי בלי ידיעתי לא יקנה ספרים עבורי, כ"א יבקש המוכרים להמתין על תשובתי כמבואר במכתביי הקודמי' ובכ"י אחכה על קבלת הספרים מוארשא, ואין קול כו' ואקוה אי"ה לשבוע הבע"ל לקבלם.

ויקבל החוה"ש מאדה"ש כאוות נפשו ש"ב ידידו דו"ש מכבדו כרום ערכו

יוסף יצחק ש"ס

הספרים מווארשא: באגרות שלפנ"ז מבואר, ששלח הספרים שקנה אצל ר' ישראל שמעון שיין — ללויבאוויטש ע"י ווארשא.

קמט

[תרס־ו]

ב״ה

ליובאוויטש

כאשר אינשי דלא מעליא החפצים רק במחלוקת הוציאו קול אשר קביעות השופרות החדשות הן בשביל עה״ק חברון לבדה, והמשיכו אחריהם ליבות איזה מהרבנים וכותבים על זה מה שכותבים. אם כי דבריהם כשהן לעצמן אין להם מקום כלל. אמנם אני לאמיתתה של דבר באתי להודיע ברבים אשר לא עלה כלל על דעתי אשר השופרות החדשות יהיו בשביל חברון לבדה. והרי הן כמו כולן בשביל הכלל כולו. ולא יוסיפו עוד לדבר סרה על הדבר הטוב והמועיל הזה.

ואתם אחינו חזקו ואמצו במעשה הצדקה חזאת כי רבה היא מאוד. וזכות צדקת אה״ק תגן עליהם ותשמרם מכל צרה וצוקה ותצליח להם בכל עניניהם בגו״ר.

מקום החותם

שלום דובער שניאורסאהן
מלובאוויץ

קנ

[חורף תרס־וז]

דכתי׳ להוציא יקר מזולל כפי תהי׳ דמי שהוא מציל איש ישראל

קמט

נדפסה בשעתה בעלה בס״ע [צילום במגדל עז ע׳ תקנא], ונעתקה בקובץ יגדיל תורה ח״ג ע׳ יא. מהתוכן נראה שנכתבה בהמשך להמחלוקת שיצאה, בעקבות האגרת שלמנ״ז, אודות ועד חברוני. וראה גם קונ׳ בעניני כולל חב״ד ע׳ טו מ״ש בזה בער״ח סיון תרס״ו.

מקום החותם: צילום החותם — ראה לקמן אגרת רלח.

קנ

נמצא, רק קטע, בכת״י 708. ובמ״ש ״יותר על שמונה שנים״ נראה שנכתבה בשנת תרס״ו, יותר משמונה שנים לאחר התייסדות ישיבת תומכי תמימים באלול תרנ״ז. ויותר מפתבר שנכתבה בימי החורף, כי בקיץ תרס״ו, מסתבר שהי׳ כותב ״קרוב לתשעה שנים״.

מהסיום נראה תוכן האגרת — ברכה למנדב על הישיבה: ואפשר שהיא אגרת בנו — כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, שהי׳ מנהל פועל.

יקר מזולל ... שומע לו: ירמי׳ טו, יט. ב״מ סה, א.

מעבירה ובפרט שמעמידו על דרך הישר בתורה ועבודה כפי תהי' שהקב"ה שומע לו.

לא אכחד כי זה יותר על שמונה שנים אשר הפקרתי זמני ועתותיי וגם חיי והנני עוסק רק בתו"ת שתהי' באפשר הלומדי' לישב במנוחה וללמוד תורה כדבעי בטהרת הלב, ולהיות כן הנני מברך את כבודו שיתעשר בעושר רב ומופלא.

קנא

ב"ה יום א' ד' אייר תרס"ו לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי מחו' הנגיד המופלג ווח"ס י"א כו' מו"ה
פייוויש יעקב חפץ נ"י

אחדשה"ט. הנני מבקשו להכניס א"ע בעניני . . . שי' אשר מתעקש באיזה ענינים ומשו"ז סובל הוא וב"ב יחיו בריבוי עגמ"נ ר"ל, יראה נא כ' להשוות מה שביכלתו אשר ימצא זאת לטובת . . . וב"ב יחיו. ואם באפשרו נכון שיסע כ' לפאלטאווא להבאנק אודותם. ואני אבקש את הרב דשם הרה"ג הריע"מ שי' שיהי' לעזר בזה מה שיהי' ביכולתו. והשי"ת יעזור להם להפטר בקרב מהחובות ומהרודפים ויחיו חיי מנוחה. ולכ' יעזור השי"ת ויצליח בכל ענינו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו מחו' דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

קנא

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.
פייוויש יעקב חפץ: אגרות נוספות אליו — לקמן קנב. קנג. קעה. רמא. תקכד.
להכניס א"ע בעניני: השוה אגרת שלאחי'ז. לקמן אגרת רמא.
הריע"מ: הרב יעקב מרדכי בעזפאלאוו.

קנב

ב״ה אור יום ה׳ ער״ח סיון תרס״ו לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד מחו׳ ידידי הנגיד המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳
מו״ה פייוויש יעקב שי׳

אחדשה״ט. מכתבו נכון הגיעני. לפ״ד צריכים עתה להכניס לבאנק את הסך ששה מאות ר׳ וישתדל נא כבודו בזה שיהי׳ סך הנ״ל למען שלא יעשו פראדאז. ואח״כ צריכים למכור אימעני׳ אחת, ואחת תשאר לפניהם. לפה״נ לי יותר טוב שישאר לפניהם האימע׳ קאוואליאווע ולמכור האימעני׳ שיוויסציאן. אמנם אם כבד למכור האימעני׳ הנ״ל מפני שיומשך זמן הרבה עד שיקובל המעות, ימכרו חלק מקאוואל׳ וחלק משיוויצ׳. וזה יהי׳ ע״פ דעת כבודו איזה חלק למכור וכבודו ישתדל בהמכירה. ובזה יכולים אי״ה לסלק החובות וברצות ה׳ כאשר ישגיחו במנוחה על האימעני׳ קאוואלאווי׳ יהי׳ ממנה הכנסה יותר הרבה מההכנסה דעתה ויחיו אי״ה בריווח ובמנוחה ונא בזה להשתדל בכל הנ״ל בכל יכולתו והשי״ת יהי׳ בעזרו. ויאמר נא בשמי ל... שי׳ שלא ינגד ח״ו בכל הנ״ל כי לטובתו אי״ה. ובטוח אני בכבודו אשר יעשה הכל לטובתם ובגלל זה יברכיהו השי״ת בכל הטוב ויתן לו פרנסה והצלחה בכל עניניו וימלא השי״ת כל משאלות לבבו לטוב בגו״ר.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו ומחו׳ דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קנב

נעתקה מגוכת״ק שבאוסף המכתבים.
פייוויש יעקב: אגרות נוספות אליו — לעיל קנא, ובהנסמן בהערות שם.
להכניס לבאנק: לתוכן האגרת — השוה אגרת שלפנ״ז, ובהנסמן בהערות שם.
פראדאז: = מכירה.
אימענ׳: = אחוזה.
קאוואליאווע . . שיוויסציאן: = שמות מקוטות.

קנג

[אור לער"ח מנ"א תרס"ו]

א) המחותן ר' פייוויש יעקב שי' חפץ מחוייב להביא לק' ניקאלאייעב לא יאוחר משבת נחמו הבעל"ט סך אלף וחמשה מאות רוכ"ס. מסך הזה יתן להחתן הר' ישראל ארי' נ"י איטקין שלשה מאות רוכ"ס ועוד שני מאות רוכ"ס יתן על מתנות לבתו הכלה מ' דבורה מלכה תי' ועוד אלף רוכ"ס יהי' ביד שליש המרוצה לשני הצדדים עד אחר החתונה שתהי' למז"ט לא יאוחר מחדש אלול הבעל"ט.

ב) עוד על סך אלף רוכ"ס ישלים רפ"י נ"י ביד שליש המרוצה לשני הצדדים וועקסלען בחתימת ידו, זמן הפרעון יהי' ר"ח שבט תרס"ז הבעל"ט שאז ישלים רפ"י נ"י במזומנים אלף רוכ"ס הללו ויהי' ביד השליש עד הזמן שלפי ראות עיני הרפ"י נ"י והרי"א נ"י הנ"ל יהי' נצרך לקחתם מיד השליש.

כל הנ"ל נכתב ע"פ הסכמתי, ויתן השי"ת שהזיווג יעלה ליפה באריו"ש ובהצלחה בבחו"מ בדור ישרים וילכו בדרך התומ"צ תמיד כה"י, מוצש"ק ער"ח מנ"א תרס"ו לפ"ק

שלום דובער

קנג

נעתקו מגוף שטר התנאים שבאוסף המכתבים. ובשוה"ג — הסכמה על התנאים, בגוכתי"ק.

ר' פייוויש יעקב . . ישראל ארי': אודותם באהלי שם ע' 197: הרב ר' ישראל ליב בהרב ר' שיימן ז"ל איטקין ראמאנאווקא (פלך חערסאן). נולד — תרמ"ו, אביו הרה"ג הנ"ל ז"ל הי' בן הרה"ג ר' יואל ז"ל האבד"ק אלכסנדרי פלך חערסאן, נכד הגאון ר' ליב חריף זצ"ל האבד"ק הומיל בעהמ"ס „קול ארי" על הש"ס שנדפס בעיה"ק ירושלם יצ"ו, ומצד אמו הוא נכד הרה"ג ר' ישראל ליב ז"ל שהי' רב בעיר ראמאנווקא הנ"ל, חתן הרה"ג המפורסם ר' אברהם דוד זצ"ל בעהמ"ס „קב ונקי". הרב הנ"ל נתחנך בהישיבה המפוארה אשר בליובאוויץ ונסמך להוראה מהרה"ג ר' דוד המרצ דליובאוויץ, מהרה"ג ר' משה האבד"ק בעריסלאוו, ומהרה"ג ר' יהושע נתן האבד"ק פאצאפ. בשנת תרס"ו נתקבל לרב בקהלת ראמאנאווקא הנ"ל. חותנו הוא הגביר הנכבד ור"א הר' פייוויש יעקב חפץ נ"י מעיר פאצאפ פלך צערניגאוו.

אגרות נוספות אל רפ"י — לעיל קנא, ובהנסמן בהערות שם.

כל הנ"ל: מכאן ואילך — גוכתי"ק.

קנד

[מנ־א תרס־ו]

ב״ה

בעת צרה כזאת, בימי מהומה כאלה, אשר נוע תנוע הארץ ובפרט אחינו בנ״י נתונים בצרה ר״ל פחודים הם מכל צריהם, עומדים בסכנת נפשות בפו״מ ר״ל, וה׳ ירחם על עמו וישמרם מכל צו״צ. בזה הזמן אשר החובה מוטלת להתחזק ביותר בתורה ובקיום מצותיה וכמארז״ל העוסק בתורה יסורים בדילי׳ ממנו כו׳ וכל שאפשר לו כו׳ ואינו עוסק כו׳ מכוערי״ן (ברכות ה׳) וכל המרפה עצמו מד״ת אין בו כח לעמוד ביום צרה (שם ס״ג) והתורה היא כחה של ישראל וכמארז״ל התורה נקראת עוז שנא׳ ה׳ עוז לעמו יתן (שמו״ר פכ״ז). ותורה ומצות מגינים על ישראל (סוטה כ״א) ונמשלה ליונה מה יונה כו׳ כך ישראל אין ניצולין אלא במצות (ברכות נ״ג) וכה״ג כמה מאמרים וענינים המורים אלינו להתחזק בתורה ומצות ביותר בעת צרה ר״ל. הנה תהפוכות אנחנו רואים בעולם, אחדים מהחפשים המתחכמים לרעה, מצאו להם הזמן הזה מוכשר להכחיד ח״ו את התורה ואת היהדות כולה, ויצאו בקול קורא גלוי לעיני כל ישראל להדיח ח״ו את בית ישראל מעל התורה ומצות.

בימים האחרונים נתפרסמה הצעת ספר התקנות של אגודת הרבנים שבכל ארץ רוסי׳, ומטרת האגודה מתבאר בסעיפים הראשונים,

---

קנד

נדפסה בס׳ חכמי ישראל בעש״ם כו, ב. ונמצאת בכת״י 221 קו, א. 1201 קכא, 1310 רנ, א. והוגהה ע״פ צילום כת״י הר״ש סופר, סופה בכת״ק.

בעת צרה כזאת: השוה התמים ח״ח ((תד] נה) ואילך.

אגודת הרבנים שבכל ארץ רוסי׳: בארכיון מאדיעווסקי נמצאת אגרת הג״ר חיים עוזר בזה:

ב״ה כ״ה אדר תרס״ג ווילנא

כבוד ידידי הרה״ג רב פעלים כר כש״ת מוהרא״ם מאדאיעווסקי הי״ו האבד״ק חארקוב יצ״ו

. . רעיון ״מחזיקי הדת״ בכלל התפתח במדה מרובה . . וע״ד ״אגודת הרבנים״ עודני מבחוץ בזה לעת עתה, באשר רחוק בעיני שיצא לפעולות וגם תועלת מסופק מאד, טוב אשנם אגודה מגדולי הרבנים כעין ״ועד הרבנים״ אשר יתעסקו בעניני הכלל, ואשר יהי׳ דעתם מכרעת בכל דבר הקשה באומה, אבל אגודה כללית רחוקה מן המציאות והתועלת . . ודי יתקננו בעצה טובה.

והנני ידידו מוקירו ומכבדו הדוש״ת
חיים עוזר גראדזענסקי

א) לברר את יסודי הדת הישראלית בהכרת דעת העם כו', ב) לשמש בתור בית מועצה לכל הפונים אליו לתכלית בירור הספיקות המזדמנים כפעם בפעם בקרב החיים הדתיים בישראל כו'.

הרואה יראה בזה רעפארעם גמור ה"י לברר ולהניח את יסודי הדת הישראלית בהכרת דעת העם, היא התחכמות להביא ח"ו הריסה גמורה אל התורה כולה. ככה עשו הציונים בשעתם, הניחו את יסוד הדת כולה בלאומיות, היינו שהלאומיות הוא יסוד הדת הישראלית, בטלו כל מצותי' של תורה ואמרו אשר הדברים שהם לתועלת הלאומיות היא התורה והמצוה, אשר איש הישראלי מחויב בה. אבל לא בתפילין וציצית ושמירת שבת וכה"ג והחליפו מצותי' של תורה בעניני לאומיות, כאשר כבר נגלו ונתפרסמו הדברים בזה בעתם. וכן הוא כוונת החפשים האלו לחתור מחתרת ח"ו תחת התורה והיהדות כולה ע"י יסודי הדת שיניחו המה, ויעשו בית מועצה לברר הספיקות כו', אם ע"י ב"ד קבוע ותמידי אם ע"י אסיפות רגילות ובלתי רגילות, להקל וגם להתיר כמה איסורי תורה. כבר ראינו אסיפות כאלה בארצות הברית אשר התירו איסורי תורה ממש, ובעיקר אלה הנוגעים בחיי משפחה ובהתערבות והתבוללות, וכזאת יחשבו החפשים לייסד אגודת הרבנים במדינתינו. ומובן אשר במדינתינו שהיא פאר כל מדינות הגולה בגדולי הרבנים שבה וברוב אחינו הנמצאים בארץ הזאת, אשר ת"ל עוד רובם מחזיקים בהתורה והיהדות, ישתדלו המה בהכח דולמשמאילים בה שבהם, ויגלו פנים בתורה שלא כהלכה, ומתוכה ילמדו לשקר.

אוי לנו מה שעלה לנו בדור הזה, המעט לנו הצרות הרעות אשר באו על התוה"ק מבחוץ ע"י ההתעסקות בלימודיות חיצוניות, ואשר נתייסדו כמה חברות להגביר את הלימודיות, אשר המיטו בזה רעה גדולה על התורה והיהדות עד שבשנים האחרונים נתגדלה ונתרברבה הלמודיות מאד מאד אשר כמעט דחתה ח"ו את התורה והיהדות, ורוב צעירי אחינו נתרחקו ממנה לגמרי, והולכים בדרך שובב ופרוע מאד, כאשר כבר ידוע ומפורסם הדבר. הנה באו החפשים האלה לכנוס בתוך ד' אמותי' להציר ולהעיק לה מבפנים, ולהכרית ולהכחיד ח"ו את התורה והיהדות גם מאלה אשר עדיין המה באמנה אתם.

נפשי נסערה מאד וכל גופי תרעד על הדבר הרע הזה, מדינתינו

ככה עשו הציונים: השוה לעיל אגרת פו.

אשר איזה שנים מלפנים היתה גן התורה והיראה ברבניה הגדולים ובראשי ישיבות, אשר הרביצו תורה ברבים, והעמידו תלמידים חרבה, למדים ויראים באמת, אשר נעשו רבנים ומו״ה בישראל, והמה הגדילו והרחיבו עסק התורה, והראו לכל את יפי׳ של תורה ומצותי׳, וחיבבו אותה על כל ישראל, וכל איש השתדל למצוא לו זמן פנוי מעסקיו לעסוק בתורה, כל חד וחד לפום שיעורא דילי׳, ומי יאמר היראה הטהורה אשר מצאה קן לה בלב כל אחד ואחד מאחינו במדינתינו, יראי אלקים וחרדים על דבר ה׳ באמת, ובמשך זמן קטן יעלה בידי החפשים להכשירה ח״ו, שתבוא למדריגה כזאת, ליסד בה אגודת רבנים במטרה רעה כזו, אשר רק בארצות החפשיות ביותר נמצאים כאלה, וגם זאת כמדומה לי לא בדרך אגודה כ״א באסיפת מקריים.

אך זאת נחמתי בעני, אשר באמת מדינתינו לא הוכשרה לאגודת וחברת מרעים כאלה, עוד לא אלמון מדינתינו מרבנים גדולים אדירי תורה, אשר יעמדו בפרץ להגן בעד התורה והיהדות שתתקיים במדינתינו, וגם בכללות הרבנים אשר בה שלימים המה עם ה׳ ותורתו, ולא יתנו ידם לאגודה הזאת, ואדרבה יראו להכחידה מקרב הארץ.

אמנם באשר נשאלתי מאיזה רבנים אם לקרב אל האגודה, וכפה״נ הוא מקוצר דעתם להבין את הארס הרע הנמצא בזה, וטועים בדמיונם אשר האסיפה הזאת תהי׳ כמו אסיפת הרבנים אשר הי׳ בשנים הקדמונים מגאוני ארץ שנקבצו ובאו יחד, ואליהם בא כל דבר הקשה, וכל ענין גדול אשר נפל בישראל, ועשו תקנות הקהילות וכה״ג.

ולזאת באתי לעורר את הרבנים אשר בכל עיר ועיר, ואליכם אישים אקרא, בקול יוצא מעומק לבבי הנכאב והנדאב, רבני ישראל אשר התורה ניתנה על ידכם, וגורל עדתכם במצבה הרוחני בידכם היא, הזהרו בנפשותיכם ואל תתנוה יחד עם התורה והיהדות של עדתכם כולה, בידי אנשים הרוצים להורידה שחת ר״ל. סורו נא מעל אהלי החטאים האלה והתרחקו מאתם כמטחוי קשת. ואשר כח בו לצאת במחאה גלוי׳ מצוה וחובה עליו לעשות ולקדש ש״ש ברבים, והשי״ת יהי׳ בעזרינו וירומם את קרן התורה והיהדות ולאורם נסע ונלך עד ביאת מ״צ בב״א.

כ״ד אוהבם וידידם המדבר לכבוד התורה והיהדות ומצפה לישועה.

ליובאוויטש מנ״א תרס״ו

קנה

ב״ה אור יום ד׳ עחה״ס תרס״ז לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ב״ד וח״ד וש״ב ידי״נ הרה״ח המפורסמים נכבדים
יר״א כו׳ מוהרמ״ד שי׳ ומוהר״ב שי׳ ומוהרש״ל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי׳. מכתביהם גם כתב השלו׳ נכון הגיעני. מה שמתרעם ש״ב ידי״נ הרש״ל שי׳ על העדר המכ׳ מאתי הלא ידוע לו היטיב ועיניו ראו סדר הזמנים שלי ואיך שאינני מופנה משום צד. וביותר בקיץ העבר הי׳ לי – ל״ע – טרדות עצומות וגם יסורים נוראים ר״ל מהח׳ פועלי ציון, ע״י שנגרש א׳ מהבחורים שנתחבר לחברתם ר״ל, אשר ח״ו היינו בסכנה מהם, באו על הדאציע ברעוואלווערין בידיהם ועשו אצלי פאגראם שברו מה שמצאו. והפחדים כל ימי הקיץ הי׳ נורא מאד. כ״א מורתי הר׳ תי׳ כתבה להם אודות זה, וכפה״נ לא נתקבל מכתבה. ועתה אין הזמן גרמא לבאר ולפרט הכל, אך ברוך ה׳ שפטרני מהם, ועתה ת״ל סר הפחד מהם.

... מחמת עיו״ט ההכרח לקצר ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש ויחוגו את חה״ס הבע״ל בדיצה ובחדוה כאוות נפשם ונ״ד וש״ב ידידם עוז המברכם בגמ״ח טובה דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קנה

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

כבוד . . שי׳: ממוני כולל חב״ד בחברון. אגרת נוספת אליהם — לקמן קנט. והשוה לעיל אגרת קכה.

מוהרמ״ד: סלאנים. אגרות נוספות אליו — לעיל ח, ובהנסמן בהערות שם.

מוהר״ב: מוה״ר בנימין ריבלין. ראה לעיל אגרת קכה, ובהנסמן בהערות שם.

מהרש״ל: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.

על הדאצע ברעוואלערין: למחנה נופש באקדחים.

כ״א . . לא נתקבל: אך הגיעה לידינו אגרת אחותה מרת גיטל (הנ״ל אגרת כב, ובהנסמן בהערות שם) אל הרש״ל״א (המקור באוסף המכתבים):

. . פון דער גוטער גישיכטע וואס דא איז גיזוגן [...] אחר אייער אוועק פארין, שרייבט אייך אחותי חביבתי ה״ און עס איז [...] אונזער שרעק שבח והודאה להשי״ת פאר זיין חסד וואס עס האט ניט גישאט קיינעם. אזא זאך [...] איך ניט צו טרעפט ערגעץ, דיא יונגאצעס אפיקורסים [...] אין שטעטיל ליבאוויטש, דאס איז היגע בע״ב און בע״מ קינדער [...] האבין גישאסין אין קאנטאר אין דיא פענסטער, עס האט צובראחין דיא שובין און דיא פוליא איז אריין אין וואגט אנטקעגון. עס איז גוט אז מיא איז אין אזעלכה יסורים ה׳ ירחם און זאל היטין ... ברכה צבי׳ גיטל בת חנה חי׳ שרה.

קנו

ב״ה אור יום ג׳ ג׳ כסלו תרס״ז לפ״ק
וירצבורג

כבוד ידידי הג׳ המפורסם נדיב לב וו״ח י״א כו׳ מו״ה
אברהם יוסף סירקין נ״י

אחדשה״ט. בעתו הודיעני ידידי הג׳ הנכבד מוהרי״ח גרינפ[ר]עס נ״י אשר נתקבל מכבודו הסך חמשה עשר מאות רו״כ אשר נדבה רוחו לבנות את בית קדשינו. ומפני רוב הטרדא בימי החג ואח״ז לא הספיק לי הזמן לכתוב לכבודו. ועתה הנני להודיעו אשר מאד נהניתי מהתעוררות רוחו ונדבת לבו אל הדבר הטוב והנעלה הזה בבנין הבית הקדוש. ובלתי ספק יעלה זאת לרצון לפני אדונינו רבינו הגדול קדוש ישראל זצוקללה״ה נ״ע. וזכותו יגן עליו לשמרו מכל צו״צ ומכל נו״מ ולהצליחו בכל ענייניו וימלא השי״ת את כל משאלות לבבו לטוב בגו״ר. וכאשר זכהו השי״ת בהמצוה הגדולה הלזו לבנות את האהל הקדש, כן יזכהו השי״ת שיהי׳ לבו תמיד אל הדבר הטוב והמועיל לעשות צדקה וחסד בקרב ישראל, ויהי׳ סיפוק בידו למלאת חפץ לבבו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו מברכו בכה״ט כה״י

שלום דובער

קנו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים [צילום — לעיל ע׳ 14].
לתוכן האגרת השוה לקמן אגרת קכו. לעיל אגרת נו, ובהנסמן בהערות שם.
מוהרי״ח גרינפרעס: ר׳ יהודה יחזקאל. אגרת אליו — לקמן קכו.

קנז

ב"ה יום ב' וארא כ"א טבת תרס"ז
ווירצבורג

כותבים לי בשמו אשר כעת לימוד הנגלה ברפיון קצת, אל יצטער כבודו ע"ז כ"כ, ת"ל אשר לימוד החסידות הוא כדבעי, זה ודאי אשר גוף בלא נפש ר"ל אינו גוף חי, וכאשר מתוסף חיות הנפש הלא גם בא התוס' באברי הגוף אם הם שלימים (שלימות הגוף כוונתי בענין הזה אז מי קען לערנען, וכ"ש השלימות מפגם ח"ו) (ובאמת האור והחיות מעסק החסידות הוא למעלה מהחיות המתלבש באברי הגוף כו', דכמו"כ הוא למעלה דפנימיות התורה היא למעלה מהאורות המתלבשים בכלים וכמ"ש בהביאור דולא תשבית פ"ד, אמנם ג"ז נראה ונגלה בגוף ומוסיף בו חיות רב והוא הנקרא איש חי שניכר החיות גם בהגוף, וכמ"ש במ"א בענין הזריזות שיש בחיות יותר מבבהמות זהו מפני תגבורת החיות שבהם, ונר' שזה שייך גם כן לענין הנ"ל) ואם יתן ה' (אין אם אלא לשון תחנונים הלואי יתן ה') ויתחזקו היטיב בעסק החסידות באמיתית, והעיקר בהעבודה על פי החסידות שלומדים, יהי' עסק התורה הנגלית יקר אצלם, והזמן יהי' יקר בעיניהם וישמרו את הזמן וילמדו בטוב ובחיות פנימי, ותכלית הכוונה יהי' לידע אמיתתה של תורה להיותה תורת ה' חכמתו ורצונו יתברך.

אמנם כבודו מצדו צריך לעיין ולהשגיח היטיב על לימוד הנגלה שיהי' בטוב, והעיקר שידעו את הענינים שלומדים לאשורן ולאמיתתן, (והדבר הזה מעיק לי בפנימיותי ויש לי צער נעלם מזה, באשר מסופק אני אם לומדים גרונטיק, וסיבת הספק אצלי הוא מב' דברים הא' אשר כמה מהם שוכחים מהרה מה שלומדים, ואם היו לומדים גרונטיק לא הי' נשכח הענין, הב' שראיתי בהלומדים פוסק, הרבה מהם שאין הלכה ברורה בידם, וזה לדעתי מפני העדר הקליטה הטובה (שזה נכלל בהסיבה הא') ומפני שאינם מתבררים הדברים היטיב בעת הלימוד (ואין אני הולך בגדולות ונפלאות לברר וללבן כל ענין הדק היטיב על

קנז

נדפסה בקובץ מכתבים מכתב יו"ד. ס' תומכי תמימים ע' רפז. ונשלמה כאן ע"פ כת"י 1310 קפא, א. ונרשם שם ושם שהיא «אל הר"ז [=זאב וואלף לעוויטין] המשגיח בישיבת תומכי תמימים».

בכת"י הנ"ל נעתק מכתי"ק בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, שכתב בסופה: העתקתי מגוף המכתב כתי"ק כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א טרם שנשלח להרז"ו שיחי' העתקתי אות באות.

ידי שנאחז בסבך ענינים אחרים הסותרים, או על ידי קושיות ומעמיק את עצמו ביותר לברר הדברים עד שכל אחד בא על מקומו כו' שעי"ז מתחדשים כמה ענינים ומאיר אצלו הענין באור רב ונעלה כו' (שזה הוא עיקר הלמוד והיגיעה האמיתית בתושבע"פ, ושייך לגדולי הערך כו') אלא כוונתי על ההכרחיות עכ"פ לברר הסברות על מקומן ולידע בירור דעתו של האומר, למשל שיהי' דעת הט"ז או דעת הש"ך ברורים אצלו, איך הוא, (ומובן שאין כוונתי על החלט דעתו לבד, כי אם סברתו וגם החלט דעתו), וכמו כן בלימוד הגמרא והראשונים) וכבודו הניח את דעתי כששאלתיו על זה בקיץ העבר בהיותי בהדאציע, וא"ל שלומדים גרונטיק וכן אמר לי ג"כ הרב הבוחן שהי' קודם נסיעתי. אבל צריכים להשגיח על זה היטיב, כי הרי מ"מ ישנם שני דברים הנ"ל, ואפשר הוא מסיבה אחרת, צריכים להעמיק בזה למצוא הסיבה ולתקנה בעזרתו יתברך, ואפשר אוהבים ללמוד תמיד ענינים חדשים ואינם חוזרים על מה שלמדו, כמדומה לי שחוזרים (ואפשר הל' שלימה ולא כל סי') ולדעתי אם היו לומדים גרונטיק בטוב (וגם לחזור בטוב) לא היו גרעונות הנ"ל) והעיקר לפי"ד הוא על ידי הבחנה תמידית, אשר כבודו יבחן אותם תמיד, (כמובן רק אחדים ביום), ובזה ידע את כל אחד ואחד איך הוא לומד, ובזה יכול להראות לו איך שצריכים ללמוד, ואין לחוש על הזמן שלהם (שניתן על ההבחנה) כי זה נוגע מאד, ומכל שכן שצריכים להשגיח פשוט על הזמן שלא יבטלו ח"ו.

והנה למוד החסידות בכתות בזמני היום זה מוכרח באשר למוד החסידות בטוב הוא הכרחי לכללות תכלית הכוונה האמיתית כמבואר לעיל בהתחלת המכתב, וכשהוא בסדר הזה התקוה להשי"ת שיהי' הלימוד בטוב, והשי"ת יחזק לבם.

אמנם אפשר משו"ז צריכים לסדר אשר אותן שאינם יודעים עדיין צורתא דשמעתתא, לא יהיו מהלומדים בהזאל כי אם בהשיעור או שיהיו בהאראדישץ, ויחשוב כבודו בזה ויודיעני דעתו, ובקשתי שיודיעני בפרטיות מלימודם (כוונתי על כל הלומדים יחיו) אם שומרים את הזמן ואם לומדים בטוב.

והשי"ת יחזק מוחם ולבם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים ויצליחו בלמודם ויהיו יראי אלקים באמת ובתמים.

בהיותי בהדאציע: בציראנא רוציא.
בהשיעור: ראה מבוא פ"ה.

קנח

ב"ה יום ב' כ' שבט תרס"ז לפ"ק
וירצבורג

כבוד הרה"ג המפורסם נודע בישראל שמו לתהלה
ולתפארת מעוז ומשגב יראת ד' אוצרו כש"ת מו"ה
מרדכי יוסף אליעזר נ"י

אחד"ש כת"ר שי'. את ספרי כבוד אביו הרה"צ ז"ל אשר כבדני בהם כת"ר קבלתי באהבה, וגודל ת"ח לכת"ר שי' ע"ז כי מכבר רציתי לראותם אם כי על עצם הענין א"א לי להסכים. יען כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע בלקו"ת בהביאור דוהי' לכם לציצית דרוה"ב פ"ב תפס בפשיטות כהפע"ח דבזה"ז אין תכלת. ובדרוש הנ"ל כי"ק כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע כ' ע"ז וז"ל ועמ"ש ע"פ מדלג כו' ומקפץ דילוג ברגל א' בחי' אהבה זהו לבן שבציצית קיפוץ בשתיים אהוי"ר תכלת, ונודע דיראה בקושי יותר להשיג עכ"ל. ובדרוש קול דודי הנה זה בא מדלג כו' בלקו"ת שה"ש פ"ד מבואר דבחי' מקפץ על הגבעות זהו בחי' הגילוי דלעתיד שיהי' קול חתן וקול כלה כו'. ועמש"ש בהביאור דעל כל כבוד חופה בסופו.

מ"ש בע"ת פרט ג' ס"א דלפי דעה זו כו' ממצות תפילין של ראש מטעם זה. לפ"ד בענינים אלו אין לדמות מלתא למלתא ואין לנו אלא מה שנאמר בהם, ולפה"נ דהמשכה דתפילין בכלל הוא מבחי' החסדים (עם היות דבתש"ר כתיב וראו כל עמי הארץ כו' ויראו ממך, ובעבודה תש"ר כענין שמו"ע בחי' יראה וביטול, אך ההמשכה מלמעלה הוא

קנח

נדפסה ביגדיל תורה חמ"ב סי' סג, מכתי"ק (1167) בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע "העתק מכתב כבוד קדושת אאמו"ר שליט"א".

כבוד . . אליעזר: ליינער האדמו"ר מראדזין, בנו של האדמו"ר רבי גרשון חנוך, מחבר הספרים שפוני טמוני חול; פתיל תכלת: עין התכלת (ועוד) שעליהם דן לקמן.

התשובה דלקמן נזכרה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א בעת סעודת יום א' דפסח תשכ"ז, וראה סי' נשיאי חב"ד ובני דורם ע' 98 ובהנסמן בהערות שם.

בלקו"ח . . פ"ב: שלח מה, ד: ולפי שתכלת מוחין דאבא ולבן מוחין דאימא לכן בזה"ז אין תכלת לפי שלגודל מעלתו שהוא מבחי' אבא א"א לירד בזמן הגלות.

ובדרוש הנ"ל: נדפס באוה"ת במדבר (כ"ה) ע' א'תריא, והוא בגוכת"ק אדמו"ר הצ"צ (1039 פד, א).

בע"ח: "בעין התכלת קלב, ב: ולפי דעה זו יש לנו לפטור גם ממצות תפילין של ראש מטעם הזה שאין הארתו נעשה ע"י מעשינו.

בבחי׳ חסדים כנלע״ד. ועמ״ש מענין וראו כו׳ ויראו כו׳ בפע״ח שער תפילין רפ״ב) ועמ״ש בלקו״ת שה״ש ד״ה שימני כחותם וביאורו. ותכלת בחי׳ גבורות דאבא, וידוע דהגבורות שרשן למעלה מהחסדים. וההמשכה היא בבחי׳ תגבורת העצמות, ועמ״ש בלקו״ת בהביאור הב׳ דשחורה אני פ״ה בענין מ״ש בזהר בראשית דנ״א ע״א ועל נהורא חוורא שרי׳ לעילא נהורא סתימאה כו׳.

והנה לפמ״ש בפע״ח דלאחר החורבן אין לנו תכלת כי אין אנו משיגים בחי׳ הציצית דמוח חכמה דאימא, ומ״מ נמשכין מאליהן ומתלבשין בציצית דמוח בינה דאימא, בלתי ספק הוא לפ״ד אשר בהזמן שאחר החורבן הגם שהי׳ התכלת מ״מ לא היתה ההמשכה יותר ממה שנמשך אח״כ כשלא נמצא התכלת. כי במקדש תליא מלתא דבזמן שבהמ״ק קיים נמשך גם בחי׳ חכ׳ דאי׳ (י״ל לפי שב״ר הי׳ בחי׳ ה״א עילאה לכן נמשכו כל המדרי׳ דבחי׳ בינה גם חכ׳ שבה, וממ״ש אכן יש הוי׳ במקום הזה משמע דבבהמק״ד הי׳ גילוי בחי׳ חכ׳ וגם אוא״ס שלמעלה מהחכ׳ אלא שהי׳ בבחי׳ או״פ שזהו ע״י החכ׳ כמ״ש במ״א. ובבית שני הגם שחסרו ה׳ דברים בחי׳ ה׳ עילאה, מ״מ בבהמ״ק עצמו להיותו שער השמים הי׳ ביכולת להמשיך שם כל ההמשכות כמ״ש במ״א. ועמ״ש בלקו״ת בדרושי ר״ה ד״ה להבין המשנה יו״ט של ר״ה פ״ה דגם בב״ש נמשך בחי׳ בינה כמו בב״ר רק החילוק הוא בגבולין, אך א״כ הי׳ צ״ל גם בזמן ב״ש ההמשכה האמיתית דתכלת רק במקדש לא בגבולין. ואפשר הכוונה בפע״ח מ״ש בזמן שבהמ״ק קיים היינו ב״ר, ואיך שיהי׳ אחרי שתלה הדבר במקדש נראה דאז דוקא הי׳ אמיתית ההמשכה הזאת) אבל לאחר החורבן א״א להמשיך כ״א מבחי׳ בינה דאימא לא למעלה מזה. לזאת גם כשהי׳ תכלת ודאי לא היתה ההמשכה יותר מעכשיו (ועמ״ש לקמן) ומ״מ גם זאת א״א לומר דמשום זה יפטר ממצות תכלת, דודאי המצוה היא מצוה תמידית וכשיש ביכולתינו לקיימה נראה שאנו צריכים לקיימה.

אמנם ממ״ש בפע״ח שער הציצית תוך פ״ד וז״ל והנה הד׳ ציצית שאנו נוהגין אחר החורבן כו׳ וכולם לבנים כי א״צ לחבר עמהם את התכלת כו׳ וכ״כ אח״כ ואין צריך אל התכלת להשלים המספר. מלשון א״צ משמע דא״צ עתה למצוה דתכלת וזה תמוה. וי״ל דמ״ש אין צריך היינו לענין השלמת המספר להד׳ ציצית דבחי׳ בינה דאימא. ומה שאין התכלת נוהג בזה״ז העיקר הוא מפני שא״א לנו להמשיך בחי׳ הציצית דחכ׳ דאימא. וגם זה דלהשלים המספר דל״ב חוטין דציצית דבינה דאימא א״צ לתכלת. לכן אינו נוהג. אך נ״ל להעיר ע״ז מענין תקיעת

שופר בשבת דאי' במשנה רפ"ד דר"ה דבמקדש היו תוקעין אבל לא במדינה, ובגמ' הטעם משום גזרה דרבה. דבאמת הדבר פלא לדחות מ"ע משום חשש רחוק כ"כ וכמו שהקשה ע"ז בלקו"ת בדרושי ר"ה בד"ה להבין המשנה. והתי' מבואר שם דלהיות בשבת בלא"ה יש המשכת האור שממשיכים ע"י השופר וממילא אינו נצרך לשופר, ומ"מ מן התורה מצוה וחיוב לתקוע גם כשחל בשבת, מבואר שם, מפני שיש כמה מדריג' בבחי' התענוג. וע"י השופר נמשך תענוג עליון יותר אשר מובדל בערך מהמשכת התענוג דשבת. ולכן צריכים שופר מן התורה בשבת ג"כ, אך רבנן דחו מ"ע זו בשבת בזמן ב"ש לפי שאין ביכולתינו להמשיך ההמשכה האמיתית הנמשך ע"י השופר, ומ"מ במקדש היו תוקעין גם בב"ש דלהיותו שער השמים הי' יכול להיות בו גילוי הנ"ל אבל לא בגבולין (עפ"ז י"ל בענין התכלת שנת"ל דנר' שאחר החורבן הגם שהי' תכלת מ"מ לא נמשך ההמשכה האמיתית דתכלת היינו הציצית דבחי' חכ' כו', י"ל דתנאים ואמוראים שהיו אחר החורבן הנה הם עצמם המשיכו בחי' ההמשכה האמיתית, להיות שהיו בבחי' מקדש ומכון לשבתו ית' וכמארז"ל בתוכו לא נא' אלא בתוכם בתוך כאו"א כו' והמה ודאי היו במדריגה זו) ובמ"א מבואר להיות שיש שבת ושבת שבתון בחי' שבת עילאה, ובחי' זו מאיר בשבת רק בבחי' מקיף, ועמ"ש בלקו"ת ד"ה את שבתותי תשמרו ובהביאור. וע"י השופר נמשך גם בחי' זו בבחי' פנימיות ולכן מצוה מה"ת לתקוע גם כשחל בשבת. ובב"ש נדחה מפני שגם ע"י השופר א"א להמשיך בזה"ז מדרי' הנ"ל בבחי' פנימיות. ובחי' שבת תתאה נמשך בלא"ה גם בשבת בזה"ז. ומ"מ במקדש היו תוקעין רק הנ"מ היא בגבולין כנ"ל. ומה שתלו בתקיעת שופר בהחשש שמא יטלנו כו' יספיק כאן החשש דכלאים שלא במקום מצוה, ובפרט בט"ק דכמה אנשים פשוטים נושאים שלא מצמר, ואם יהי' ענין התכלת דבר השוה לכל נפש (אשר כן צ"ל אם נחשוב זה לחיוב) ה"ז חשש לא רחוק שיבוא לידי איסור כלאים. וה"ז ממש כמו שאמרו לענין תקיעת שופר, הכל חייבים בתק"ש ואין הכל בקיאין כו'.

גם הדבר הזה לתלות סיבת בטולה מכל ישראל גם מיחידי סגולה משום יוקר מציאותה של תכלת, כבד לקבל, ושמעתי אשר בימי כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע הי' באיזה זמן מלחמות גדולות בעולם והי' חשש שלא יהיו אתרוגי איי געגאווא, ורצה כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע לשלוח שליח מיוחד לאיי געגאווא להביא לו אתרוג, ואיך לא היו

ושמעתי כו': השוה לעיל אגרת כז (בסופה), ובהנסמן בהערות שם.

משתדלים גדולי ישראל בכל תוקף ועוז להשיג התכלת. ואם כי אינו דומה לאתרוג דבתכלת צריכים לידע אמיתת הדבר שזה תכלת האמיתי. מ״מ ודאי לא היו מניחים ידיהם מלהשתדל בהשתדלות יתירה להשיג החלזון או לידע אמיתת הצביעה. ובפרט לפי מה שהעלה שגם אם אינו תכלת האמיתי אינו מפסיד.

כפי שמצוייר החלזון במאמר פ״ת כמדומה לי ברור שראיתיו זה כעשרים שנה מלפנים באקווריום דברלין. ראיתי חי׳ קטנה והיא מוריקה לעתים מיץ שחור שמשחיר את המים סביבה. ולפי שלא עלה על דעתי שזה יהי׳ החלזון, לא שמתי לבי לעיין על כל פרטיו.

והשי״ת יעזור לנו לקיים מצותיו יתברך ויתן בלבינו לעבדו בלב שלם ונזכה לביאת מ״צ במהרה בימינו, ונעשה לפניו כמצות רצונו ית׳.

והנני חותם מעין הפתיחה בת״ח לכת״ר שי׳ על הספרים בענין התכלת וס׳ סדרי טהרות ויתר הספרים והשי״ת יעזור לנו להבין ולהשכיל בתורתו ית׳ ונבוא אל עמקי סודותי׳ ולא ימושו מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו עד עולם.

ויקבל כת״ר החוה״ש והברכה מאדה״ש ויהי נועם ה׳ עליו ויראה טוב באחב״י כנפשו הט׳ וכעתירת ידידו המוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשא.

קנט

[כ׳ דר״ח אדר תרס״ז]

ב״ה

כבוד ש״ב וידידי נפשי הרה״ח המפורסמים נכבדים יר״א מו״מ עה״ק ת״ו הר״ר מרדכי דובער סלאנים נ״י והר״ר

פ״ת: =פתיל תכלת.

כעשרים שנה כו׳: באגרת כז הנ״ל (עשרה בטבת תרמ״ט): אנחנו נהי׳ בפה [מענטאן בארץ צרפת] אי״ה עד אחר פורים ואח״כ נסע אי״ה לביתינו שלום דרך פאריז ברלין.

קנט

נעתקה מכתי״ק (1167) אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע ״העתק מכתב כ״ק אאדמו״ר הרה״ק שליט״א״, וכן מועתקת שם האגרת שלאח״ז, שניהם בלי תאריך. אך האגרת השניה נמצאת בגוכתי״ק באיסף המכתבים, ונרשם עליה התאריך ״ב׳ דר״ח אדר תרס״ז ווירצבורג״; וכיון שמהתוכן נראה ששתיהן נכתבו ביחד, וזוהי האגרת הנזכרת באגרת שלאח״ז ״והנני מסגיר בזה מכתב . . לפרטיו״, אי״כ נראה ששתיהן נכתבו בתאריך זה.

כבוד . . נ״י: אגרות נוספות אליהם — לעיל קנה, ובהנספח בהערות שם.

בנימין ריבלין נ״י והר״ר שלמה יהודא ליב עלייאזעראף
נ״י ד׳ עליהם יחיו

אחדשה״ט. כאשר התקוה להשי״ת אשר בעזרתו ית׳ יבואו אי״ה העניינים על מקומם ויוסדרו אי״ה עניני הכולל באופנים טובים. הנני במכתבי זה לכה״ר בדבר הסדרים בעניני עה״ק ת״ו פנימה. כאשר נודע לי משנים הקודמים אשר בלתי סדרים שורר בעניני הכספים והכנסות העיר ובלי חשבון מבורר, בתחלה הי׳ ... אשם בזה כידוע, והרבה טענות ותביעות הי׳ על זה, וכמו״כ נשארו אח״כ כל הדברים בלי סדר ומשטר, אשר זה גרעון גדול מאד כמובן. ולזאת הנני דורש עתה מכה״ר לעשות בכל הדברים סדרים טובים וישרים, והכל יבוא בחשבון מפורט ומובן ויהי׳ הכל ברור.

מכבר יש להם ארגז הכולל או יעשו עתה מחדש. מעות הכולל יובא כולו אל הארגז דוקא, וקודם שיראו פני הארגז אין רשות לשום אחד מהם או ב״כ להשתמש בהם הן בהלוואה או על חשבון המגיע לו ולא על שום חשבון שיהי׳, ויורשם בפנקס סכום המעות שהובא אל הארגז במזומן דוקא.

כבד למצוא היתר ללוות ולהלוואות ממעות אלו עפ״י תוקף הציווי הידוע מכ״ק אדמו״ר זצוקללה״ה נ״ע (לבד מהלוואה לעניים על שיעבוד חלוקתם) ובפרט לגבאי הצדקה בעצמם. אמנם לעתים יכולים להלוות לפי שעה (והיינו לאחר שכבר באו המעות לארגז הכולל) גמ״ח לבטוח. אבל בשטר דוקא. כי מאד הוזהרנו על מעות אלו כנ״ל. ובאמת אין להלוותם כלל, אבל עכ״פ רק לפי שעה ובשטר דוקא. ונא בזה שלא להיות מורגל בהלוואות ממעות אלו.

ויראו נא ידי״נ אשר הכל יהי׳ בחשבון מפורט וברור בסדר נכון. הכל יהי׳ כתוב בפנקס ומסודר. באופן אשר בכל עת שיודרש לידע חשבון יהי׳ באפשר לידע. ומנהל החשבונות יהי׳ ידי״נ הרשיל״א נ״י. והגם שהוא טרוד בעניינים שונים הנני מבקשו שיקבל עליו הדבר הזה אשר לפי״ד הוא מוכשר ומסוגל לזה בעזרתו ית׳.

כן בהכנסת ועד העיר והת״ת צריכים למנות ע״ז סוכן אשר בידו

יבואו . . עניני הכולל: השוה לעיל אגרות קמא — קמט.
לנה״ד: =לבבודם הרב.
הציווי . . נ״ע: ראה אגרות־קודש אדה״ז — אגרת א, ובהנסמן במקורות והערות שם.

יהיו המעות. ויהי׳ בחשבון הכל ההכנסה וההוצאה. ויעשו סדרים טובים בהחשבונות וההנהגה. והכל יתנהג עפ״י הסכם הרוב משלשתם. ובאיכות הסדרים בזה הנני סומך ש״ב הרשיל״א נ״י, באשר הוא יודע פרק בסדר והנהגה. ועל משך זמן נסיעתו צלחה לחו״ל יעמיד איש במקומו אשר ישמור את הסדר בהחשבונות וההנהגה. והנני מבקשם שלא יסרבו ח״ו בהאיש אשר יניח במקומו.

ועל כל הדברים הנ״ל הנני מבקשם בתוקף הבקשה לקיים כל האמור, ולשמור היטיב את הסדר אשר בזה תלוי הצלחת הענין בעזה״י, ובזה דוקא נמצא חן בעיני אלקים ואדם, ויהי׳ השי״ת בעזרינו אשר חפצינו יצליח בידינו. ועד עתה לא דברתי בזה באשר הי׳ בלתי סדרים גדולים בכללות מעמד ומצב הכולל וקים לי׳ בדרבא מיני׳ כו׳, אבל עתה כאשר התקוה קרובה אשר יהי׳ אי״ה הכל מתוקן ומסודר, מוכרח מאד מאד לעשות סדר נכון בעה״ק פנימה. ובאשר כמוני כמוהם חפצים בהטבת חברון ת״ו ובהצלחתה, וגם כמוני מבינים נחיצות הסדר הטוב, בטחוני אשר ודאי יסכימו על כל הנ״ל ויעשו הכל כמבואר לעיל, ומכ״ש שלא ירצו ח״ו בהעגמ״נ שלי מההנהגה הפנימיות אשר ח״ו אם תהי׳ בלתי מסודרת לא הגענו כלל אל אמיתת כוונתינו לטובת מעמד ומצב הישוב דחברות״ו ועוד יריעו ויצריחו עלינו כו׳. ותקותי חזקה אשר יחד יעבדו שכם אחד לטובת מצב הישוב דחברות״ו אשר בהעבודה הזאת חפץ אני ומקוה להשתתף עמהם בעזה״י. והשי״ת יהי׳ בעזרינו שנבוא אל עומק ותכלית כוונתינו בנקל ובריווח ויהי׳ בהצלחה בכל פרט ברו״ג, ונזכה לביאת ג״צ בב״א. ובקשתי להודיעיני מהסדרים אשר עשיתם הן בעניני הכולל והן בעניני העיר והת״ת, ותענגו את נפשי בזה.

ותקבלו החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשם וש״ב ידידם עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י.

נסיעתו צלחה: השוה אגרת שלאח״ז.

קס

ב״ה (ב׳ דר״ח אדר תרס״ז
וירצבורג)

כבוד ש״ב ידי״נ הרה״ח המפורסם נכבד ומרומם י״א כו׳
מו״ה שלמה יהודא ליב שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבי כבודו נכון הגיעני. והנה בדבר נסיעתו לבוכארא בפעם הזה ראיתי אשר הדבר נחוץ לו וא״א לדחות הדבר. כן גם נסיעתו לליובא׳ נחוצה היא באיזה אופן שיתת[ווכו] העניינים. ולזאת הסכמתי לו בטע״ג ע״ש הריד״פ שי׳ למען יוכל לעשות ההכנה הנחוצה לו והשי״ת יצליח דרכו.

ההנהגה בדבר הכספים מאד לא טוב ויש לי עגמ״נ מזה ובהכרח לתקן הדבר בעזרתו ית׳, כי בלעדי זאת על מה אנחנו יגיעים כאשר ההנהגה הפנימית תפסיד ח״ו כל צורת הענין. וכאשר בעזה״י נתקן העניינים מבחוץ תהי׳ אז הצעקה מההנהגה הפנימיות. ואויבינו עוד יגדילו הענין, ויהי׳ ח״ו עגמ״נ מכל צד, למען אשר עצם הענין לא יהי׳ ח״ו כתיקונו אשר זהו כל התכלית. והנני מסגיר בזה מכתב כללי באריכות בכל הענין הזה לפרטיו.

והנה בדבר ההלוואות באמת אינני יודע היתר לזה, ובפרט לאחד מהממונים, אשר גם להחליף המטבעות לטובת הצדקה יחליף לאחרים ולא לעצמו כמבו׳ בשו״ע משום חשדא. ובפרט כשנוגע הדבר אל העניים אשר בשביל זה הי׳ תוקף תקנת כ״ק אדמו״ר זצוקללה״ה נ״ע כידוע. ומשו״ז כתבתי במכתבי הנ״ל שעכ״פ לא יהיו רגילים בזה. ובאמת לא הי׳ צ״ל הדבר כלל משום הנ״ל. אך ירא אני מההתנגדות הגדולה לזה, לזאת אם א״א להכחידה כולה, עכ״פ רק לעתים רחוקים ולא בסכומי׳ גדולים ובשטר דוקא. ובטח ישתדל כבודו בכל תוקף ועוז לעשות סדר נכון בכל קודם נסיעתו צלחה, והשי״ת יהי׳ בעזרו.

קס

ראה לעיל בהערה לאגרת שלפנ״ז.
שלמה יהודא ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.
נסיעתו לבוכארא: ראה לעיל שם, ובהנסמן בהערות שם.
הריד״פ: הר״ר ישראל דוב פרומקין. עורך החבצלת. אגרת אליו — לקמן קצ.
מכתב . . לפרסיו: היא האגרת שלפנ״ז.
כמבו׳ בשו״ע: חיו״ד סי׳ רנ״ז ס״ב.

מש״כ לידידינו הרי״פ שי׳ בדבר ההילוך אל הועד והטע״ג שקבלתי ושהשבתי ע״ז בטח הכל נודע לכבודו ואין לי להאריך בזה, והשי״ת יעזור לנו שיתתווכו הענינים בשלום.

הדף ששלח לי כבודו מהבוך הוא כי״ק כ״ק אאזמו״ר זצוקללה״ה נ״ע. וגודל בקשתי מכ׳ שיקח את הבוך אתו עמו כי יכול להיות שהוא כולו או הרבה ממנו כי״ק הנ״ל.

תקותי אשר נבוא אנחנו לביתינו שלום אי״ה בשבוע הראשונה מחודש ניסן הבע״ל. והנני משער לעת הזאת יהי׳ אי״ה גם כבודו במחנינו.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וש״ב ידידו עוז דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קסא

ב״ה יום ד׳ כ׳ אדר תרס״ז לפ״ק
וירצבורג

כבוד הרה״ג הגדול מוכתר במעלות ומדות תרומיות. מפורסם בתורתו ויראתו. יראת ד׳ היא אוצרו, מעוז ומשגב, כש״ת מוהר״ר מיכאל נ״י המכונה ד״ר כהן, אבד״ק פולדא והגליל נרו יאיר ויזרח

אחרי דרך מבוא השלום למר ולתורתו, באנו לביתינו שלום ת״ל, בבואי חשבתי דרכי, ועלה בדעתי אשר אתם הרבנים היראים והחרדים באמת לדבר ה׳, תשלחו איש נאמן למדינתינו לעיר וילנא ועוד עיירות, להתחקות על תכונת המורים, המורים בחצים ואבני בליסטראות על היהדות, ועל כל הקדוש לישראל (ובל״נ אשתתף ג״כ בההוצאה ע״[ז]

קסא

נעתקה מכתי״ק (1167) בנו כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע — .העתק מכתב כ״ק אאמו״ר הרה״ק שלים״א. מיכאל . . פולדא והגליל: אגרות נוספות אליו — לקמן קע. קעז. קפא. רצו. אודותיו ראה אהלי שם ע׳ 504.

לביתינו: בוירצבורג.

בסך מאה רוביל) וטוב אשר יסע איש כזה אשר יודע במקצת עכ"פ את מדינתינו, ויוכל לבא בעזרתו ית', יותר על אמיתת הדבר, ואפשר טוב לזה חתן כת"ר שי' אשר הי' במדינתינו איזה פעמים, והנני סומך בזה על כת"ר שי' על שכלו הזך ויראתו הטהורה. ואם יסכים כת"ר ע"ז אדבר כן אי"ה עם הד"ר ביבערפעלד וד"ר מונק בהתראותי עמהם אי"ה.

ברגשי כבוד כגודל ערך ומעלת כת"ר שי' המתכבד בידידותו, ומברכו בחו"ש ובהצלחה נפשיות ובשריות, וימלא השי"ת כל משאלות לבבו לטוב. ויראה נחת ועונג בעדתו ובכל אחב"י. ויתרומם קרן התורה והיהדות מעלה מעלה. המצפה לישועתו של הקב"ה בקרב.

קסב

ב"ה יום א' פ' ויקרא תרס"ז לפ"ק

ד' ישפות שלום לכבוד הר' הנכבד והנעלה יראת ד'
אוצרו מוהר"י ראזענהיים נ"י ויזרח

אחדשה"ט. מכתבו היקר נכון הגיעני. ועם היות כי הזמן יקר אצלי כעת, באשר תקותי לנסוע אי"ה יום א' שבוע הבע"ל לביתי שלום, ועוד יש לי הרבה לעשות פה אי"ה קודם נסיעתי, אמנם מצד גודל מעלת הענין, ותקותי החזקה שכאשר נדברו יראי ד' איש אל רעהו תבוא הישועה אי"ה, לא תכבד עלי שום דבר לעשותה. ומוכן אני לבוא אי"ה לפפד"מ ביום ג' הבע"ל כחצות היום. ואבקש היום את ידידי הנכבד והנעלה דוד אנזבאכער נ"י שיסע ג"כ אתי, ואת כה"ר אבקש להכין את האנשים הנכבדים אשר בדעתו לצרף אל האסיפה למען יהי' ביכולתי לנסוע אי"ה בו ביום חזרה לפה

והנני המוקירו ומכבדו כערכו הנשא.

קסב

נעתקה מכת"ק (1167) בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע — "העתק מכ' כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א. מוהר"י ראזענהיים: מראשי אגודת ישראל.

גודל מעלת הענין: ראה חנוך לנער (ע' 14): תרס"ז . . עורך תכנית מפורטת לארגון חברת מחזיקי הדת, ומוסרה ע"י הרב ברייער ויבל"ח מוה"ר יעקב שי' ראזענהיים. ולקמן אגרת שסח: "הזכרתי לראזנהיים מה שאמר לי בקיץ תרס"ז כשנסעתי עם דוד אנזבאכער לסד"מ להתראות אתו שיצאו המה נגד היק"א, וענה לי שהחפשים מחזיקים אותם לפאנאטיקער ולא ישמעו אותם".

קסג

ב״ה יום ג׳ ט״ז אייר תרס״ז לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח״ס נכבד י״א כו׳ מו״ה אברהם שי׳

אחדשה״ט, מכתבו עם הערותיו בענין שכתבתי נכון הגיעני, ומה שלא הזכרתי דמ״ש הרמב״ם וטוש״ע דמותר לצאת ללמוד תורה זהו ע״מ לחזור לארץ, זה מפני שבענינינו באתי בעיקר אל הענין ע״פ סברת ר״ח הכהן ז״ל ואינו נוגע לנו ענין הנ״ל, ומפני שראיתי שבעיון יש דברים בזה, לא רציתי לנגוע בזה, וכאשר כבודו העירני בזה הנני לבאר דברי וה׳ יהי׳ בעזרי.

הנה צל״ע בדברי התוס׳ דע״ז די״ג ע״א ד״ה ללמוד תורה מנין להם דהא דכתובות דקי״א ע״א הי׳ ע״מ שלא לחזור. ואפשר דלהיות שהיבם בא מכח אחיו ומאחר שמוחזקת האשה הזאת לדור בחיי אחיו בחו״ל אין בכח היבם לכופה לעלות לארץ וממילא ה״ז ע״מ שלא לחזור (וכמדומה שראיתי כעין סברא זו ואינני זוכר כעת אי׳ מקומה). אמנם עדיין הדבר מוטל בספק אם כן הוא, לא מיבעי לדעת הרמב״ן דישוב א״י היא מ״ע ודאי שביכולתו לכופה לעלות וכמ״ש המבי״ט ח״א סי׳ קל״ט (דס״ל להמבי״ט דישיבת א״י היא מ״ע כמ״ש בכמה תשו׳ וכבר תמה עליו הכנה״ג שעזב את הרמב״ם כו׳ כאשר הוא בפנים אות ט׳)

קסג

נדפסה בקובץ יגדיל תורה (נ״י) חט״ד סי׳ א, מהעתקה (כתי׳ הרי״ש טופר).

בהענין שכתבתי: ב.אגרת . . בדבר הפוסד הקדוש קופת הרבבה״נ״ (נדפסה בקוני בס״ע בירושלים תרס״ז, וחלק ההלכה נעתק בקובץ יגדיל תורה (נ״י) שנה א׳ חוב׳ שלישית) שבה כבאר באורכה, איך שאין כל חשש לצאת מעה״ק ירושלים תיו לעה״ק חברון תיו, כדי ללמוד תורה במקום המוכשר לתורה ועבודה, בזה הזמן, יותר מירושלים.

שלא הזכרתי: שם אות יוד שהביא את דברי מהרים״ץ סי׳ פ״ה דמי שבא מחוץ לא״י מותר לו לצאת לחו״ל אפי׳ בשביל מזונותיו וכ״ש ליישא אשה וללמוד תורה אף שאין דעתו לחזור.

רמב״ם וטוש״ע: רמב״ם פ״ה מהלי׳ מלכים הי״ם וראה טוש״ע יוד סי׳ שע״ב ס״א.

ר״ח הכהן: בכתובות קי, ב ד״ה והוא אומר לעלות: ״והיה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא״י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכפה עונשין דאין אנו יכולין ליזהר בהם ולעכוד עליהם״, ועפ״ז מבאר שם איך שאין כל חשש לצאת מירושלים לחברון כנ״ל.

התוס׳ דע״ז: שכתבו: סי׳ ודעתו לחזור לא״י, דאילו אין דעתו לחזור אבר בכתובות ס״ב (דף קיא.) [גבי ההוא גברא דנפלה לי יבמה בי חוזאה אתא לקמיה דר׳ חנינא א״ל מהו למיתת וליבמה א״ל] אחיו של זה נשא עו״כ ומת ברוך המקום שהרגו וזה ירד אחריו לחו״ל.

במי שנדר לעלות לא״י ואשתו מעכבת וטוענת שכתוב בכתובתה שלא יוציאנה לדור בשום מקום אחר וכ׳ שיכול לכופה לעלות ואם מסרבת תצא אלא שצריך ליתן כתובתה. אלא אפי׳ למען דס״ל דמצות ישיבת א״י היא מד״ס ג״כ יכול לכופה וכמ״ש מהריט״ץ בתשו׳ סי׳ ה׳ דאם כתב בפירוש שהדירה תהי׳ בצפת מתחלה כ׳ שאינו יכול לכופה לעלות לירושלים דהא אפי׳ ירושה דאורייתא אם התנה לבטלה קודם נשואין תנאו קיים כו׳ כ״ש במצות עלי׳ לירושלים שאינה מה״ת, אח״כ כ׳ שוב כתבתי בתשו׳ אחרת היפוך מזה דאפי׳ כתוב בפירוש הדירה בח״ל יכול לכופה לעלות לא״י ולא דמי לירושה כו׳, וא״כ לפ״ז נר׳ דיש בכח היבם לכופה לעלות לא״י (אם לא שיהי׳ מכאן ראי׳ להר״ח דבזה״ז אינו יכול לכופה לעלות, דר״ח הי׳ אחר החורבן ועמ״ש בפנים או״ט). עוד זאת יש לחקור אם אחיו של זה הי׳ דר מתחלה בח״ל (דאז הי׳ מקום יותר לומר דע״מ כן בא ליבמה) א״כ אמאי קאמר ברוך המקום כו׳, אלא צ״ל שהי׳ בא״י ויצא לחו״ל ונשא שם, וכ״ה בירושלמי מו״ק פ״ג ה״א שהובא שם ג״כ מעשה זו וכ׳ שם אחיו של אותו האיש יצא כו׳ וכן בל״ב שם הניח חיק אמו וחיבק כו׳, ובאופן כזה שאחיו עשה איסור בדירתו בח״ל לכאו׳ אין לומר כלל שהיבם לא יהי׳ ביכולתו לכופה לעלות. ומ״מ משמע שם בירושלמי דזה הי׳ חששא של ר״ח וכמש״ש אחיו של זה יצא כו׳ ואת מבקש לעשות כיוצא בה.

ולולא דבריהם ז״ל הי׳ אפ״ל דההיא דכתובות מה שאסר ר״ח לפי שהיא צריכה ללכת אחריו דהיבמה הולכת אחרי היבם וכמ״ש בקה״ע וביפ״א שם, והרואה בירושלמי שם יראה דהעובדא הוה בכהן והשאלה היא לצאת לחלץ או ליבם, ונר׳ מזה דמיירי גם בדעתו לחזור ומ״מ אסר ר״ח (ולא א״ל לחלוץ דוקא ושיחזור) והיינו משום טומאת ארץ העמים ושהיא צריכה ללכת אחריו.

והנה הרמב״ם בהל׳ מלכים פ״ה ה״ט כ׳ אסור לצאת אלא ללמוד תורה ולישא אשה כו׳ ויחזור לארץ ובהל׳ אבל פ״ג הי״ד כ׳ מותר לכהן כו׳ או בחו״ל לדבר מצוה כו׳ כגון שהלך לישא אשה או ללמוד תורה כו׳ ולא הזכיר הא דצריך (להזכיר) [לחזור] וכן הרי״ף והרא״ש סוף הל׳ טומאה וטוש״ע סי׳ שע״ב לא הזכירו זאת. ובס׳ מגלת ספר לאוין רל״ד הקשה ע״ז וכ׳ דעל הרמב״ם י״ל שסמך על מ״ש בהל׳ מלכים אבל לשאר הפוסקים קשה. ותי׳ דבכהן לא איצטרך לאשמועינן דצריך לחזור דודאי לא התירוהו לישב בארץ לא טהורה אלא כ״ז שעוסק

ועמ״ש בפנים: בקונ׳ הנ״ל.

במצוה. אבל כשגמר מצותו שלמד כל צרכו או שכבר נשא ודאי צריך לחזור עכ״ד. ולכן הרמב״ם בדין דאסור לצאת מא״י לח״ל שזה לכל אדם כי׳ שצריך לחזור. אבל בהלי׳ אבל וכן שארי הפוסקי׳ שמדברי׳ לענין כהן לא הוצרך להם לבאר זאת דפשיטא הוא ולא הוצרכו רק לאשמועינן ההיתר כו׳ (ולכן הב״י שעל דברי הטור הביא מ״ש בתוס׳ ובשולחנו הטהור סתם כנ״ל) ואין לומר דכיון שיצא ברשות מותר לו לישאר בארץ העממים, אינו כן, דזה שעשה ברשות היינו דמשו״ז לא עביד איסור ואדרבה מצוה קא עביד אבל לא משו״ז הותר לו לעשות דבר איסור עוד לאחר שגמר מצותו ומצינו שאסור לכהן להתטמא למת אפי׳ בעת שמיטמא לקרוביו כמ״ש בשו״ע סי׳ שע״ג ס״ז וע״ש בש״ך סק״ד (ועמ״ש בשו״ת שבו״י ח״א סי׳ פ״ה. וצ״ע דלי׳ השו״ע לא משמע כן. אמנם לאחר שגמר ודאי אסור כו׳). ובמשנה דעירובין דמ״ד ע״ב כל היוצאין להציל חוזרין למקומן ובגמ׳ שם דמ״ה ע״א ואפי׳ טובא כו׳ אר״י א״ר שחוזרין בכלי זיינן למקומן והיינו אלפיים אמה לבד וכהברייתא דשם וכ״פ הרמב״ם בהלי׳ שבת פכ״ז וטוש״ע סי׳ ת״ז, וגבי סוכה כשירדו גשמים שמתירין לו לגמור סעודתו אף כשפסקו הגשמים כמ״ש בשו״ע או״ח סי׳ תרל״ט ס״ו, היינו לגמור אותה סעודה לבד לפי שהתחיל ברשות. וגבי שינה שם ס״ז שא״צ לחזור כל הלילה אף כשניעור באמצע הלילה כמ״ש הב״י שם, אין זה מפני שהותרה לו כל הלילה רק מפני שלילה זמן שינה היא ולזאת כל הלילה הוה כאילו לא גמר שינתו, וכמו בסעודה כ״ז שלא גמר סעודתו, וכמ״ש הר״ן (הובא בב״י שם) סברא זו לענין אם לא ניעור משעלה ע״ה, וכמו״כ כל הלילה גם כשניעור דומי׳ דסעודה. והראי׳ כשלא שכב עדיין ופסקו הגשמים צריך לחזור ולילך לישן בסוכה כמ״ש המג״א שם סקט״ז וע׳ בשו״ע רבינו ז״ל שם סק״ו נר׳ היטב דמשום גמר שינה נגעו בה, ופשוט הוא דגם בסעודה אם עד שלא הסיב בבית פסקו הגשמים שצריך לחזור לסוכה, ומכ״ז מובן בנ״ד דלאחר שגמר מצותו צריך לחזור, ועוד אם נא׳ דמפני שיצא ברשות א״צ לחזור הלא גם בכל אדם כשיצא מארץ לח״ל לצורך דבר מצוה א״צ לחזור ושם מפורש ברמב״ם שצריך לחזור וא״כ כ״ש בכהן, אלא הדבר פשוט דלאחר שגמר מצותו צריך לחזור ומצד פשיטות הדבר לא הזכירוהו הפוסקים.

ותמי׳ לי לפמ״ש מהרש״ל על מ״ש בטוש״ע סי׳ שס״ט ס״א וכל ארץ העמים כו׳ שזהו בזה״ב, אבל בזה״ז מותר. ונמשכו אחריו הב״ח וט״ז וש״ך ורבים מגדולי האחרונים. וכ״ש שמותר לו לצאת ללמוד תורה ולישא אשה. וא״כ כל דינו של הרב״י בס״א רס״י שע״ב הוא

משנה שא"צ. ואפשר כן הוא לפ"ד (מה שבאמת כבד הדבר מאד לאמרו) ולא העירו שם מפני שסמכו עמ"ש בסי' שס"ט. אבל דא תמי' דהו"ל לבאר בסי' שע"ב שצריך לחזור, מאחר שלדעתם בזה"ז כעם ככהן לנדון זה הי' להם לבאר כנ"ל (ורק הבאה"ג העיר מדברי התוס' וכל מפרשי השו"ע שתקו מזה). ובשו"ת מהריט"ץ סי' פ"ה תמה על הרמב"ם הל' מלכים פ"ה שכ' וכן יוצא לסחורה שזה לא נז' בברייתא בגמ' רק בירושלמי דסנהדרין פרק יו"ד ה"ח לענין מצרים, ואולי תלמודא דידן פליג על הירושלמי (ובירושלמי דנזיר פ"ז ה"א הובא ברייתא הנ"ל וג"כ לא הוזכר לסחורה). והעלה דברייתא דגמ' מיירי בכהן דמותר רק להנך דחשיב ולא לסחורה ומ"ש בירושלמי הוא לכל אדם לבד כהן. ולכן בהרמב"ם הל' אבל דמיירי בכהן לא הזכיר באמת דגם לסחורה מותר ובהל' מלכים מיירי בכל אדם דלסחורה מותר ג"כ דגם למצרים מותר כ"ש לשאר ארצות. ולדעת האחרונים הנ"ל מותר בזה"ז גם לסחורה, וכ"ז כבד מאד. ובשו"ת שבו"י ח"א סי' פ"ה חלק עליהם ודעתו שגם בזה"ז אסור לכהן לצאת לחו"ל רק לצורך מצוה, והחזיק דבריו בח"ב סי' צ"ח. ולפה"נ דבריו צודקים מצ"ע ובפרט בכוונת השו"ע (וע"ש בסי' פ"ה מ"ש ואע"ג דאי נימא דבזה"ז כו', ובסי' צ"ח בח"ב בדברי השואל ובפרט אי טעמא הוא כו') אבל כמה מהמחברים האחרוני' מחזיקים בדעת המרש"ל ושמותר גם לצורך פרנסה.

והנה בירושלמי דמו"ק הנ"ל אי' שמעון בר בא אתא לגבי ר"ח א"ל כתוב לי חדא איגרא כו', ובחגיגה פ"א ה"ח אי' חי' בר בא אתא לגבי ר"ל אמ"ל פייס לי לרי"נ דכתב לי חדא איגרא כו'. וכ' בס' נחמד למראה דס"ל דההיא דמו"ק הי' רשב"ב עדיין יניק וחכים ולזאת לא רצה ר"ח שיצא לח"ל דבכה"ג אסור לצאת מא"י לח"ל (וע"ש בירושלמי דרשב"ב רצה לצאת לא בשביל ללמוד תורה כ"א לצורך פרנסתו) ובחגיגה הוא שהי' רחב"ב כבר גדול בתורה וכמו שאו' שלחנו אליכם אדם גדול כו' לזה מותר לצאת כו', עוד כ' שם דר"ח חייש שלא יחזור לארץ וכההיא עובדא בחד כהן דסמך לה וכפי' התוס', וההיא דחגיגה הי' שדעתו לחזור שהרי א"ל עד שהוא מגיע אצלינו. עוד כ' בשם ס' תוכחת חיים דההיא דמו"ק היא דסבר ר"ח דיש עוד חכמים בעיר והם יתנו לו, אבל בעצם הדבר סבר גם ר"ח דמותר. והס' הנ"ל אין אצלי ומסת' הכוונה כשדעתו לחזור, אמנם הדבר פשוט דכ"ז שלא למד כ"צ מותר לד"ה גם לכהן להיות בח"ל וכ"ש לישראל, ונר' דכשם שמותר לו לילך אחר רבו לחו"ל, כמו"כ הוא אם נודע לו מקום בחו"ל שהוא מקום תורה כמו ישיבה גדולה בריבוי חבירים ומקום מסוגל לעסק

התורה מותר לו לצאת לחו״ל בשביל זה דמאי נ״מ, דהמדות שהתורה נקנית בהם הן בשמוש חכמים בדקדוק חברים ובפלפול תלמידים וכולם שוים לטובה. ויכול להיות דדיבוק חבירים בעסק התורה הוא עוד יותר מלימוד הרב וזהו עשה לך רב וקנה לך חבר אפי׳ בדמים יקרים כו׳ (ומפרשי המשנה הזאת לא פי׳ כן). וזהו ודאי שהמקום גורם הרבה בשקידת הלימוד ובעצם הלמוד בקנאת סופרים, וכשם שמותר לו לצאת אפי׳ כשיש לו ממי ללמוד באי״י לפי שלא מהכל אדם זוכה ללמוד כדאמ׳ בברייתא דע״ז הנ״ל, כמו״כ מותר לצאת למקום ישיבה ותלמידים רבים ושהמקום מסוגל ללמוד, וזהו הטעם דאסור לצאת מבבל לשארי ארצות בכתובות דקי״א, ופרש״י לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד, ובמ״ש לשארי ארצות נכלל גם א״י וכמ״ש הכ״מ הל׳ מלכים פ״ה הי״ג, ובמשנה דאבות פ״ד אמרו הוי גולה למקום תורה ולפרש״י הוא מקום הרב ולפי׳ הרמב״ם ורובם ככולם מהמפרשי׳ הוא במקום שיש חבירים הלומדים וכמ״ש במד״ש וזהו הנק׳ מקום תורה וכן במקום המסוגל יותר ללימוד התורה, שמא יקבצו יבואו יחדיו העוסקים בתורה ותהי׳ תורתם שלמה, בלתי ספק הוא שמותר לצאת ולבוא למקום הזה ואדרבה מצוה היא, יהי׳ בכל מקום שיהי׳ אם בארץ או בחו״ל, ומצינו בריב״ב שיצא לנציבין וקבע שם בית מדרשו, וזה הי׳ עוד בזמן הבית כדמוכח בפסחים ד״ג ע״ב (וכבר האריכו מסדרי הדורות בענין ריב״ב י״א שהאריך ימים הרבה וי״א דתלתא ריב״ב הוה ואין זה נוגע לענינינו דזה ריב״ב שמסר הנשיאות להלל הלך אח״כ לנציבין) ובזה אין הגבלת זמן ואין חיוב עליו לחזור לארץ (וכמו ריב״ב שלא חזר עוד לארץ) ומותר לו לקבוע דירתו במקום המסוגל יותר לתורה אם בחו״ל או בארץ מירושלים ת״ו לשארי ערי הקדש.

מהריט״ץ בתשו׳ הנ״ל כ׳ אדברי התוס׳ דע״ז והרמב״ם דהל׳ מלכים וז״ל איברא דעדיין צריכים אנו למודעי אם אינם נותנים לו אשה בח״ל אלא בתנאי שישכון שם אם מותר לשכון, ובודאי נר׳ שמותר לשכון דלא לתהו בראה, ואם א״א לישא אשה באי״י ובח״ל אינם נותנים לו אלא בתנאי שידור שם פשיטא דשרי וזו אינו צריך לפנים עכ״ל, ואם כי השאלה שם במי שבא מח״ל לארץ מוכרח לצאת לישא כו׳, אמנם נר׳ שם היטב דבדבריו אלו כיוון גם לבן אי״י, ובהגהו׳ הר״י עמדין ז״ל למס׳ ע״ז כ׳ וז״ל ומ״ש התוס׳ דלא שרי אלא אם דעתו לחזור לא ברירא כולי האי דאי איתא אמאי נפיק איהו לגבה ולא אתי׳ איהי לגבי׳ הא ודאי משמע דמיירי אפי׳ לא תאבה האשה ללכת אחריו אם זווג הגון הוא

מותר (והיינו כמהריט״ץ הנ״ל) וההיא דכתובות י״ל דאיירי שהי׳ מוצא זווג הגון בא״י ונתן עיניו בממון שהביא׳ לו האשה עכ״ל, ואם לענין לישא אשה כך כ״ש לענין לימוד התורה שמותר לו לצאת ולקבוע דירתו במקום המסוגל יותר לעסק התורה.

להיות שנתארך הענין קצת ואין עתותי בידי אניח יתר ההערות ואכתוב קצת במה דסיים כבודו בענין הטבילה בנהר, הנה המחמיר בזה ביותר הוא מהרי״ק ז״ל בשורש קט״ו שהובא בב״י, ולדעתו באמצע הקיץ כשהנהר כבר הועמד על מקומה התמידי ואין גשמים, מותר לטבול בנהר, וכשיש גשמים אם ודאי רבו זוחלין על הנוטפין מותר לטבול רק במקום שהי׳ מהלך בתחלה, אבל במקום שנתרחב אסור לטבול, ואם יש חשש שרבו הנוטפים על הזוחלין אסור לטבול אפי׳ במקום שהי׳ מהלך בתחלה, והב״י לא הסכים אליו ופסק בשו״ע כהר״י והר״מ דכשרבו הזוחלין על הנוטפים מותר בכולו (וכמ״ש הש״ך) ואם רבו נוטפים על הזוחלין אסר בכולו. ובד״מ נר׳ שמסכים למהרי״ק ושכ״ד ר׳ ירוחם. אמנם בהגהו׳ שו״ע הסכים להרב״י, ובמקום שאין מקוה התיר כדעת ר״ת שכן הסכים גם מהרי״ק בשרש הנ״ל במקום שנתפשט המנהג להתיר, ושם ברמ״א דגם במקום שנתרחב מותר, והש״ך סקי״א כ׳ דגם לר״ת דוקא במקום שהי׳ מהלך בתחלה (וזהו כדעת הראב״ד שהביא הר״ן בפ׳ אין בין המודר הובא בב״י) ובמש״ש שבמקום שנתרחב אף לר״ת אסור אפי׳ רבו הזוחלין ושכ״כ ר׳ ירוחם בהדי׳ צע״ג דר׳ ירוחם כ״כ לדעת ר״ת כשרבו הנוטפים על הזוחלין וכנר׳ מלשונו שכ׳ ואפי׳ לפר״ת אותן הנהרות שגדלין לפעמים הרבה ממי הגשמים כו׳ מאחר שאנו רואין שלפי שעה נתגדל ונתרבה הנהר כ״כ מירידת הגשמים כו׳, והב״י הביא דברי ר׳ ירוחם וכ׳ דאינו כן, וכ״נ ממ״ש התוס׳ שבת דס״ה ע״ב ד״ה דאמר שמואל אפי׳ גדלו מאד, ואין לומר דכוונת התוס׳ על האורך לא על הרוחב, הרי אדרבה במקום שנתרחב יש מקום יותר להתיר מבאורך וכמ״ש בצ״צ משניות פ״ה דמקוואות מ״ג אות ו׳, וכ״פ שם בהקיצור דאות הנ״ל דבמקום שא״א להם לעשות מקוה מותר לטבול אפי׳ במקום שנתרחב, ומ״מ יותר נראה לו לטבול במקום שהי׳ מהלך מתחלה כמש״ש, ועמ״ש בצ״צ פסקי דינים בחי׳ על קיצור פסקי הרא״ש ולפמש״ש סק״ב יש להחמיר גם כשרבו הזוחלין לטבול במקום שהוא מהלך בתחלה דוקא, וכ״ז כשאין מקוה כו׳. ונר׳ דבמקום שמתקנים את המקוה וא״א לטבול בה

בענין הטבילה בנהר: השוה לקמן אגרות קסח. קסט (בסופו). קע.

ג־כ הדין כן, ואין מחייבין אותם לנסוע לעיר אחרת, אבל ודאי נכון לטבול במקום שהוא מהלך בתחלה, ולהתיר בנקל לטבול בכל מקום בעת ריבוי גשמים (וגם לא במקום צניעות כלל) לא נכון הדבר כלל.

אך מ־ש כבודו וכמעט התיר נדות דאורייתא ר־ל הפריז על המדה, ואפשר נודע לו עתה עוד דברים בזה לבד הנ־ל, אבל מצד הנ־ל אין לומר כן שהרי הרמ־א מתיר לטבול בכ־מ אפי' בעת הגשמים שמתפשט ומתרחב כו', ובר מן דין הרי הביא הב־י בשם המרדכי פרק במה אשה דגם לדעת המחמירים עלתה לה טבילה מדאורייתא, ומה שאסרו הוא רק משום גזירה אטו חרדלית של גשמים, איברא דדעת מהרי־ק שרש הנ־ל הוא דגם הא דרבו נוטפים על הזוחלין הוא מדאורייתא שהרי כ' דחיישינן שמא ירבו הנוטפים מפני שזה ספיקא דאורייתא וכ־כ בסוף התשו' שם אדרבה נייתי ראי' להחמיר בשל תורה כהר־מ והרא־ש שפסקו שאין לטבול בנהרות בימי הגשמים עכ־ד, וכ־ה דעת הב־י דלמהרי־ק ותה־ד הוי דאורייתא ולכן כ' שהמרדכי הנ־ל חולק ע־ז, והד־מ אות ז' כ' דדבריהם הוא בנוטפים לבד אבל בתערובות והחשש שמא ירבו כו' הוא מדרבנן (וכן הגי' בשו־ע אם הם לחוד בלא מעין) ותפס על הב־י מ־ש בשם המרדכי דפסול זחילה הוא מדרבנן והבין בדעת הב־י דהיינו גם בנוטפים לחוד, וכ־ז אינו מובן דהרי במהרי־ק מפורש דגם בתערובות הוא מדאורייתא ולהכי מחמירין בספיקו. והב־י שהביא דעת המרדכי הוא ג־כ בתערובות דוקא דאז הוה מדרבנן (וצ־ע דלפ־ז למה מחמירין בספיקא והי' נ־ל דוקא אם ודאי רבו כו' וע' בש־ך סק־י), ונר' דלמהרי־ק (ואפשר כ־ה גם להר־י) האיסור אינו משום גזירה אלא דפסקו כרב דמטרא במערבא סהדא כו' דל־ל הא דמכיפי' מיברך וכן סבר אבוה דשמואל כרב (ורבנן דאמרי פרת שמו כ' הרא־ש בה' מקוואות דסברי כשמואל דמכיפי' מיברך. אבל אבוה דשמואל י־ל דס־ל כרב. אח־כ ראיתי שהר־ן כתב כן בפ' אין בין המודר לדעת המחמירים ושגם רבנן דר־מ ס־ל כרב) וכ־נ ממ־ש מהרי־ק שם ואפי' שמואל (הרואה יראה שנתחלף שם בין אבוה דשמואל לשמואל) לא פליג עלי' אלא משום דמכיפי' כו' הרי דפליגי הדדי ולפמ־ש הרא־ש בסברת הר־מ דמשום גזירה הרי לא פליגי כלל. ונר' מזה דמהרי־ק סובר דאינהו לית להו הא דמכיפי' מיברך ופסקינן כרב באיסורי ובפרט דאבוה דשמואל סבר כוותי', וא־כ ה־ז דאורייתא. והרא־ש והמרדכי ס־ל דלדעת הר־מ הוא משום גזירה וממילא הוה רק מדרבנן, וכאשר רוב הפסוקים ס־ל בעצם הדין כר־ת, ובמקום שיש מקוה מחמירים כהר־מ, וגם מהרי־ק עצמו כ' שם שלא ימשכן נפשו לבטל

המנהג כו', וא"כ אין לומר בזה איסור דאורייתא ח"ו אף לדעת המחמירים יותר במקום שאפשר להחמיר כו'.

וכבר אמרתי לכבודו אשר הי' לו לדאוג מתחלה ע"ז וקודם שסתר את המרחץ הי' לו להכין מקום לטבילה היינו לעשות קופאלני' בנהר במקום שהוא מהלך תמי והי' יוצא בזה מכמה חששות. וכאשר תחלה לא שם לבו לזה ואח"כ כאשר מנע אף בחוזק יד לא הועיל כי הרי א"א להחמיר על הנשים (ובפרט בזה"ז) לנסוע לעיירות אחרות (והרבה מתביישות) ובפרט בזמן השרב והיובש, ועמא דבר אין מחלקים בין כשאין גשמים לכשיש גשמים, ואם הי' אומר מתחלה לעשות קופאלני' כנ"ל הי' הכל כתיקונה וכהוגן, וייטיב להודיעני מקבלת מכתבי דנא.

ויקבל החו"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י.

קסד

יום א' כ"ד אייר תרס"ז לפ"ק
ליובאוויץ

אל נכבדי ח"ק ד' עליהם יחיו

לדאבון לבי שמעתי היום אשר הלניתם את המת ר"ל ונרעשתי מאד מזה. הלא זה דין מפורש בשו"ע יו"ד סי' שנ"ז ס"א שאסור להלין את המת. ובמשנה סנהדרין דמ"ו ע"א ובגמ' שם ע"ב דכל המלין את מתו עובר בל"ת. וכ"ה ברמב"ם הל' סנהדרין פט"ו ה"ח והל' אבל פ"ד ה"ח. ובלח"מ שם בהל' אבל דעובר בעשה ול"ת. וכן הסכים בשו"ת גינת ורדים כלל ה' סעיף ג' (ועמ"ש בזח"ג דפ"ח ע"ב).

ואם כי עיקרן של הדברים הוא במי שעליו מוטל לקוברו, והיינו קרוביו, אמנם כאשר המנהג הוא בכל תפוצות ישראל שהח"ק המה

קופאלני': מחיצות, כדי שלא יהיו המים זוחלין במקום הטבילה.

קסד

נדפסה בקובץ באהלה של תורה (קרית גת תשל"ו). קובץ יגדיל תורה (ירושלים) גליון א ע' 18 — מהעתק כת"י הנמצא אצל הגרד"ב אליעזרוב שליט"א. ונמצאת גם בכת"י 1310 ריג, א.
בעשה ול"ת: ראה מה שהעירו בזה ביגדיל תורה שם.

הקוברים ואין ביד קרובי המת לקוברו בעצמן נראה שהם המה שעליהם מוטל לקברו. וכמו מת מצוה מי שמוצא אותו עליו המ״ע לקוברו ביום ההוא, כמו״כ הוא לפי מנהגנו שהדבר מוטל על ח״ק ואין הקרובים ביכולתם בעצמם וכו׳.

וז״ל סה״מ מ״ע רל״א: ולכן המת שאין לו מי שיתעסק בקבורתו נק׳ מת מצוה כו׳. ואם כי בנ״ד א״א לחשוב מת מצוה לענין טומאת כהן ושהמצוה על כאו״א ממש וכה״ג, אמנם לענין כזה נראה שיש לחשוב כמו מת מצוה לענין שהח״ק עליהם מוטל כו׳. ודמות ראי׳ לזה ממ״ש הט״ז סי׳ שע״ד סק״א בשם הרש״ל שגם אם יש ישראל קרובים למקום המת מ״מ נק׳ מת מצוה עד שיהיו שם נושאי המטה וקובריה, וכמו״כ בנ״ד מאחר שאין ביד הקרובים להתעסק בעצמם בקבורתו כ״א הח״ק דוקא ה״ז דומה לענין מת מצוה לנדון זה שמחוייבים לקוברו ביום ההוא ואסור להלינו.

והלאו דלא תלין גם בשארי מתים (לא לבד בהנהרגין בב״ד) הוא לאו ממש וכמ״ש בתשו׳ חות יאיר סי׳ קל״ט שרצה לומר שאינו לאו גמור כ״א עשה בעלמא ואח״כ העלה שזה לאו גמור. ועמ״ש בפ״ת סי׳ שנ״ז סק״א לענין המעכב כו׳. ולפמ״ש לעיל דח״ק אין רשאין לעכב ולגרום הלנת המת ח״ו. ובפרט בנ״ד שהי׳ רק התרשלות לבד זה מעשה נורא. ואם הי׳ זה מצד השמשים והמתעסקים היו ראוים לעונש אבל כאשר שמעתי הי׳ מהתרשלות והעדר שימת לב נכבדי הח״ק ע״ז, ואני דואג מאד על שקרה דבר כזה בעת גבאות שלי, ואני מצטער ע״ז וצר לי מזה שלא ידעתי מקודם מזה והייתי מעוררם לקוברו תומ״י אחר הבדלה. ועתה מהראוי לפ״ד שח״ק יבקשו ממנה מחילה ע״ז בפרט. ועל כל צרה שלא תבוא ישימו לב לדברים האלה ולא יקרו עוד מקרים כאלה. בלע המות לנצח.

כ״ד גבאי דח״ק החפץ טובה בזה ובבא.

גבאות שלי: השוה לקמן אגרת קעו. ולהעיר מחנוך לנער ע׳ 9: „תרמ״ח מאמר אין הק׳ בא בטרוניא עם בריותיו — אמרו בשמח״ת כשנבחר לגבאי ח״ק״.

קסה

ב״ה יום ה׳ ח׳ תמוז תרס״ז לפ״ק
וירצבורג

לידידי ראי״ק שי׳

מכתביו נכון הגיעני. בדבר האראדישץ צריכים לראות שיהי׳ השיעור מתוקן איך שבאפשר להיות ע״י ר׳ ירחמיאל, וצריכי׳ לראות מעתה להשיג בעזה״י מי שיהי׳ שמה לראש ישיבה בחורף הבע״ל למען להעמיד אי״ה את האראדישץ על בסיס נאמן ע״פ הכוונה הרצוי׳. ואפשר טוב לזה ר׳ יחזקאל לעויטין, אשר בד״כ הי׳ רצוני שיהי׳ בתו״ת אם לר״י או בין המלמדים, באשר הוא יר״א וחפץ לייגע ולפעול ולפי השערתי הוא למדן, וכמדומה שיכול להסביר דבר . . . כמדומה לי שהוא טוב. אמנם בהנוגע להאראדישץ צריכים לעשות כנ״ל.

אודות המלמד מקאוונע דברנו להוסיף לו. אמנם ההוספה צ״ל כדי שביעה ר״ל שיהי׳ הוא שבע ולא רעב, ויוכל לעסוק במלאכתו אי״ה.

תבקש בשמי את הבחורים הגדולים אשר מ״מ ישׁ[גי]חו בדבר מה שדברתי אתך בקראסני׳ ובזה יניחו דעתי כו׳.

מה נעשה עם הסופרים אם כותבים כדבעי. וכבר אמרתי לך אשר הקאנטאר מצדו צריך להמשיך לבם אל המלאכה כו׳.

אם הבע״מ מהבתים רוצה לנסוע לאה״ק להתלמד הזמן מסוגל ע״ז בקיץ. וכאשר אמרתי מכבר אשר הקאנטאר יתן לו הוצא׳ הנסיעה, ומה שיעלה לו שמה הלימוד והוצ׳ אכו״ש וכה״ג יהי׳ שלו, והוצ׳ הפאס לחצאין.

קסה

נעתקה מכתי״ק (1167) כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, העתק מכתי״ק אביו נ״ע.
ראי״ק: ר׳ אליעזר קאפלאן. מנהל לשכת ישיבת תו״ת בליובאוויטש.
האראדישץ: מחלקה של ישיבת תומכי תמימים במשך השנים תרס״א — תרע״א (ראה מבוא פ״ה).
ר׳ ירחמיאל: באליטער, בנו של הרב ר׳ סעדי׳ — הרב דהאראדישץ.
קאנטאר: = משרד.
הבע״מ מהבתים: השוה לקמן אגרת קע בסופה.

מה נעשה עם אברהם מניקאל׳.

תודיעיני בכ״ע בפרטיות מהנעשה אצלינו הן בלימוד הדא״ח והן בלימוד הנגלה הן בהזאל והן בהשיעור וחדרים. ואם המשמעת בהשיעור והחדרים בטוב. הכל תודיעיני בפרטיות, והשי״ת יחזק מוחם ולבם בתורתו ועבודתו ית׳ ויהיו יר״א באמת ובתמים.

קסו

ב״ה יום ד׳ י״ד תמוז תרס״ז לפ״ק
וירצבורג

כבוד ידידיי עוז המפורסמים ווח״ס ונכבדים יר״א כו׳
מוהרי״ח מאדייעווסקי נ״י ומוהר״י גרינפרעס נ״י

אחדשה״ט. מכתבם נכון הגיעני במועדם (מכתב הרי״ח שי׳ נשלח אלי מביתי לפה צירוף הפלאן) אמנם מפני רוב טרדות בהיותי בביתי, וגם בבואי לפה הי׳ עלי לנסוע עוה״פ לברלין ועד אשר נחתי קצת לא הי׳ ביכולתי לכתוב להם.

והנה בדבר הפתח, זאת אומרת שלא יהי׳ פתח מביהכנ״ס אל האהל כ״א מהפרוזדור לבד, זאת אי אפשר להתקבל, כאשר מתחלה נעשה פתח כזה וכן הוא בכל אהלי כ״ק אבותינו רבותינו הק׳ זצוקללה״ה נ״ע. ואין לעשות שיהי׳ האהל דבר בפ״ע מהביהכנ״ס וא״א לי להסכים ע״ז. ובלתי ספק הוא אשר פתיחת הפתח אל האהל זה סיוע אל התפלה שבביהכנ״ס. ואם מפני הכהנים, הרי יש תשובה אודות זה מהרה״ג החסיד מוהרי״ל ז״ל כנודע. ואם יש מאנ״ש

אברהם מניקאל׳: לעוין. ראה אודותיו בטאון חב״ד ח״ו ע׳ 28 ואילך. ובקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חמ״ב סי׳ ע — שאפשר הוא כתב את האגרת הנדפסת שם חמ״א סי׳ ס.
ואל . . שיעור וחדרים: ראה מבוא פ״ה.

קסו

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים. קטע נדפס ביגדיל תורה (ירושלים) גליון ב ע׳ 19, וצילום כתי״ק שם גליון ג ע׳ 20. ומועתק בכתי״ק (1167) בנו אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע.
לתוכן האגרת ראה לעיל אגרת קנו. וראה גם לעיל אגרת נו, ובהנסמן בהערות שם.
מהר״י גרינפרעס: מה״ר יחזקאל. נזכר גם לעיל אגרת קנו ולקמן אגרת שכ. והוא אביו של הרב דובער גרינפרעס — דלקמן אגרת תטו.
תשובה . . מוהרי״ל: שאלית יהודה הוספות סי״ד וסל״ה. וראה גם יגדיל תורה (נ.י.) ח״א ע׳ כב, ובהנסמן שם.

שמחמירים על עצמן, אנו לא נעשה דבר ח"ו נגד פסק מוהרי"ל ז"ל בענין כזה.

אמנם זאת שלפעמים מוכרחים הנשים לילך דרך ביהכנ"ס בעת התפלה, נכון לעשות פתח גם מהפרוזדור ויתוקן הנ"ל. את הגג צריכים לעשות כמו שהי' קודם. וממילא יספיק הסכום שנמצא ע"ז. וזכות כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע יגן עליהם ועלינו ועל כל אחב"י לשומרם מכל צו"צ ונו"מ ולהצליחם בכל עניניהם בגו"ר ונזכה לביאת גו"צ בב"א.

וברכה מיוחדת להנדיב הנכבד מוהר"י סארקין נ"י אשר הוסיף שנית ידו לנדב ברוח נדבה עוד שני מאות רו"כ על בנין האוהל הקדוש. והשי"ת יוסיף לו ברכה והצלחה בכל ענייניו וזכות כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נ"ע יגן עליו בבריה"ג ובפרנסה והצלחה בגו"ר.

ויקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשם וידידם עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

הנני שולח בזה חזרה את הפלאן

קסז

ב"ה יום א' כ"ה תמוז תרס"ז לפ"ק
וירצבורג

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה דוד שי'

מוהר"י סארקין: שאליו נכתבה האגרת קנו דלעיל.

קסז

תשובה זו, ודלקמן — בעניני מקואות, נדפסו בבטאון חב"ד גליון 38 ע' 14 ואילך. ונעתקו משם בקובץ יגדיל תורה (ירושלים) גליון ג ע' 9 ואילך. ונמצאות גם בכת"י 1310 רה, א ואילך.

באוסף מונדשיין — צילום כת"ק של רשימה קצרה:

ב"ה.

בג"ט ס"ק ט' ומ"ו שהרשב"א ס"ל ג"כ כהראב"ד.

בפס"ד סק"ה בענין באר ובריכה בשם הרמב"ם.

לענין סילון ע' צ"צ סי' קע"ו ח"א אט"ו ד"ה ומוהר"ם ב' הרמב"ם בפהמ"ש.

ואפשר נכתבה בקשר להתשובה שלפנינו (ראה לקמן רד"ה וראיתי בס' גדולי טהרה וד"ה עוד יש לברר).

מו"ה דוד: יעקבסאן, מ"ץ דליובאוויטש. אגרות נוספות אליו — לקמן קסח. קסט. קעא.

ת״ל בעד החוה״ש עד כה, מכתבו נכון הגיעני, ובדבר המקוה שלנו, עם היות שכאשר עיינתי כעת בהענין נ״ל אשר חומרת הרמב״ם והראב״ד יש להם מקום וסמך גדול, מ״מ בהמקוה לפ״ד אין חשש מזה, שהרי המים כשרים שמתקבצים יש בהם עד ש״פ מ״ס ודאי, וכשמוסיפים עליהם שאובים ונוטלים אח״כ בודאי נשארים לפי החשבון הרבה יותר ממ״ס סאה מהכשרים (ובפרט שהשיעור שנוטלים מהמקוה בעת שמחלי׳פים המים הוא פחות הרה מהשיעור שמוסיפים בפעם הראשון (לאחר שמנקים את המקוה) על המים הכשרים, והמים שמוסיפים בפעם הראשון הם ג״כ פחות מהמים הכשרים (גם לאחר שננכה מקום הקלאדעס) ונקל לדעת זאת דכאשר עומדים על קרקעית המקוה מגיע (נגד גוף העומד) מקום העלאת המים מעצמן, יותר ממה שמגיע שיעור המים בגוף האדם העומד על הרצפה, שכבר יש בה כרבע ארשין מים כשרים שעל הרצפה), וכ״ז שיש במקוה מ״ס סאה מים כשרים אין שום דבר בעולם פוסל אותה (לבד שינוי מראה) וכמ״ש הראב״ד בס׳ בעה״נ שער המים בתחלתו אבל אם נתן ולא נטל לעולם אינו נפסל. וטעמא דמלתא דכתי׳ מקוה מים יהי׳ טהור עכ״ל. בכ״ז שיש מים מ״ס הוא בטהרתו לעולם. וזהו שדייק הרמב״ם בלשונו פ״ד מהמ״ק ה״ז מקוה שיש בו מ״ס מכוונות (וכ״ה בגמ׳ דיבמות וזבחים) ואז דוקא כשר רק עד רובו, וכן הראב״ד מיירי במקוה של מ״ס מכוונות וכמ״ש בסוף הענין הזה הלכך מקוה שיש בו מ״ס מכוונות כו׳. והנה מתחילה כ׳ הראב״ד שם ואיכא למשמע נמי כו׳ דאע״ג דמקוה שלם הוא אם נפלו לתוכו מ״ס מים שאובין פסלוהו דהא ליכא רובא דכשרות, אבל אח״כ כתב ואיכא מ״ד כיון דמקוה שלם הוא לא מיפסל כלל בשאובים כו׳ וע״פ דעה זו כתב אח״כ דעתו ז״ל ומיהו אתחזי לן כו׳ כי חסרי מ״ס משהו קא מהנו בהו מחצה דשאובים כו׳, ומסיים הלכך כו׳ נר׳ שכן הוא גמר דעתו ז״ל דמקוה שלימה אינה נפסלת לעולם, ומ״ש אבל אי איהו מ״א סאה ונפלו מ״א שאובים כשר עד דחסרי ב׳ סאין, צ״ל דכוונתו ב׳ סאין ומשהו, דאין לומר דמיפסל משום מחצה על מחצה אלא פשוט כנ״ל. והתימא דבהקיצור שבסוף השער כ׳ ואם הי׳ מקוה שלא בכשרות אינו נפסל בשאובים אא״כ נפלו בו מחצה על מחצה וכ״ש כו׳ וזה כסברא הראשונה שהביא לעיל ולא כמסקנתו, אמנם התשב״ץ שהובא בב״י להחמיר כדעת הראב״ד לא כתב רק אם חסרו המ״ס כו׳, וכן הש״ך ס״ק ס״ג לא הביא יותר מהנ״ל, והמשנה דמים שאובין ומי גשמים שנתערבו כו׳ שממנה רצה הראב״ד להוכיח

בדבר המקוה שלנו: השוה גם לקמן שם, ואגרת רלג.

דמחצה על מחצה פסול מיירי בתחלת עשיית המקוה כמש"ש הרז"ה ז"ל בהשגותיו, והראב"ד עצמו הביא לקמן בסמוך משנה הנ"ל לענין שצריכים רבי' והמשכה דהיינו בתחלת עשיית המקוה, וכ"כ הרא"ש בסוף נדה בהל' מקואות.

וראיתי בס' גדולי טהרה ס"ק מ"ו הביא בשם תשו' הרשב"א סי' תתי"ח דחשש לדעת הראב"ד דאם המקוה אינו רק מ' סאה אסור להוסיף שיהי' השאובים רוב, ומפרש הג"ט דברי הרשב"א דהיינו כשאין במקוה מ"ס כשרים ומשלימים אותה ע"י שאובים בהמשכה ה"ה נפסל ברבי' דשאובים (נמצא – מה שצריכים רבי' והמשכה אין זה רק בהמ' סאה כ"א בכללות המים יהי' רובם כשרים והסברה נותנת כן דכיון שנשלמה ע"י שאובים שהמשיכוה צריכים עכ"פ שיהי' רוב כשרים. והיינו מ"ש בס' בעה"נ בדין רבי' והמשכה הלכך הא דקתני מתניתין אם רוב כו' ואפילו איכא מ' סאה מן הכשר מ"ט הואיל ולא נעשה מקוה טהרה מעיקרא יעו"ש). אבל אם יש מ"ס מים כשרים אינו נפסל ברבי' דשאובים. והב"י סי' ר"א בענין מקוה שיש לו מ"ס כו' יכול לשאוב כו' כ' ובשם הראב"ד מצאתי שמקוה שלם נפסל בשאובים וכ"ש כו' ונר' שכיון לדברי בעה"נ בקיצור, וכ' ע"ז ונר' דבנתן סאה ונטל סאה קאמר דעד רובן כשר וכדעת הרמב"ם (הראב"ד מחמיר על הרמב"ם דגם מחצה על מחצה פסול וכנ"ל, וי"ל משום דלהראב"ד יש בשאובים שפסול מדאורייתא והיינו אם מילא בכתף כו' ולכן מחמיר בכל ענין במחצה על מחצה, והרמב"ם סובר דבכל ענין שאובין דרבנן כמ"ש ברפ"ד דהל' מקואות, ובדרבנן לא בעינן ריבויא כר' יוחנן ביבמות דפ"ב ע"ב, וצ"ע מהמשנה דפ"ה דתרומות מ"ז סאה תרומה שנפלה למאה, הגבי' ונפלה אחרת כו' עד שתרבה תרומה על החולין ופי' הרמב"ם שיהי' נ' ומשהו של תרומה וכ"פ בהל' תרומות פי"ג ה"ה, והראב"ד השיג שם על הרמב"ם וסובר דבנ"א מיתסר, וכ"כ הר"ש בפי' המשנה דעד שתרבה היינו בנ"א, וקשה למה הרמב"ם סובר כאן דמיפסל ברובא, והראב"ד למה אוסר כאן במחצה על מחצה, והוא ז"ל סובר דתרומה בזה"ז דאורייתא כמ"ש בפ"א מהל' תרומות, וידוע שיש אומרים שס' בעה"נ הוא להראב"ד בעל השגות וצ"ע), אבל בנתן ולא נטל אפי' באלף סאה לא מיפסל לד"ה, והביא שם דמהרשב"ם בב"ב נר' דמקוה שלם נמי נפסל במ"ש ושכל הפוסקים חלוקים עליו, ובשו"ת צ"צ סי' קע"א בלתי ספק הוא שמיירי באופן שיש בהמקוה רק מ' סאה

שיהי' נ': כ"ה גם בכת"י, ונראה שצ"ל: שיהי' ק'.

כשרים וכאשר חסר מהם מקצת חסר מהמ״ס כשרים וכמ״ש מפורש בהמוסגר (נר׳ שהמוסגרים שם זהו מה שהוסיף אחר זמן) א״כ נחסרו המ״ס כשרים ג״כ וא״כ כו׳ עכ״ל. אבל כ״ז שיש בהמקוה מ״ס כשרים אינו נפסל לעולם, (ועמ״ש בסי׳ קס״ו בתחלתו), וגם באופן שבהמקוה רק מ״ס מכוונות מצא היתר בהתיבה כפולטו כך בולעו כו׳, וא״כ במקוה שלנו שיש לעולם יותר ממ״ס כשרים הרי לכתחילה אין בה החשש הנ״ל, אך מש״ש ד״ה וכ״ז ועוד דתיבה זו שהיא גבוה כו׳ וא״א שתתמלא מ״ס מ״כ מבור המקוה אא״כ ע״י ששופכים מים רבים שאובים בבור מקוה הגדולה, וא״כ כשנכנסו מ״ס בהתיבה פסולה היא להראב״ד מהטעם דבמ״ס אין חשבון כשרים כ״כ עכ״ל, והנה הגם דמשו״ז אין חשש בהמקוה שלנו שהרי אצלינו המים ששופכין אל המקוה מעורבים עם המים הכשרים ע״י הנקב גדול שבהרצפה, וכאשר מעורב עם המים הכשרים ודאי אין סברה לפסול, שהרי לעיל מזה רוצה לתרץ שלא תקשה להראב״ד מהמשנה דהי׳ בעליון מ״ס כו׳ דמיירי שיש עירוב מקואות כו׳, והחשש אצלו שם רק לפי שסותמים הברזא כו׳ (וצ״ע דלפה״נ מהשאלה שם באים להתיבה מ״ס כשרים שלא ע״י נתינת שאובים ורק אח״כ נותנים שאובים בהתיבה, ואפשר אינו מבואר כ״כ בהשאלה), ומסיים ע״כ נראה להזהר שיכנס בה מ״ס מ״כ דוקא.

אך באשר לכאו׳ צ״ע גוף החשש הנ״ל דמאי איכפת לן דהמים באים לתיבה ע״י הריבוי מ״ש שנותנים לבור המקוה הלא זהו דין המשנה דהי׳ בעליון מ״ס ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון מ״ס שכתב הרא״ש דהגם שאין בכ״א מ״ס שלמים מהמים הכשרים מ״מ כשר מפני שהמ״ש נעשים כשרים דכזרועים דמי, וגם הראב״ד מודה דבאופן כזה כשר דכ׳ בפי׳ המשנה בור מלא מ״ש והאמה נכנסת כו׳ שבפ״ג דמקואות (שהובא לעיל בצ״צ שם בהמוסגר שוב ראיתי) וז״ל והא ודאי לאכשורי תרוייהו עליון ותחתון קא בעי כו׳ ש״מ דכי הדדי נפקי וש״מ דלא קפדינן בכה״ג אלא דלא נשקל רובו דמקוה בתירוצא דתריץ בפ׳ הערל ומש״ה תרווייהו מתכשרי עכ״ל. הרי דגם להראב״ד ז״ל כשר באופן כזה, ועלה בדעתי אולי כוונתו לחוש לסברת הרא״ה ז״ל בבד״ה דמקוה שמימיו מרודדין אסור ליתן לתוכו שאובים בכדי שיתפחו מימיו הואיל ואין גופו עולה במים הכשרים לבדם כ״א בהמים שאובין אין זה הווייתי׳ בטהרה, וחשש זה שייך במקוה שלנו ביותר שהמים כשרים הם רק כרבע ארשין על הרצפה והטבילה היא בהמים שמוסיפין, ובזה אינו מועיל מה שמעורבין במים

הכשרים כמובן, אמנם כמדומה לי דלית מאן דחש לסברת הרא"ה הנ"ל והב"י כ' מפורש להיפך מזה בדין מקוה שיש לו מ"ס ומעין כ"ש יכול לשאוב. שכ' וז"ל: וז"ש רבינו יכול לשאוב לומר דלכתחילה נמי שרי ורבותא קמ"ל דאע"פ שאין כל גופו עולה אלא במים השאובים שהמעיין לא הי' אלא כ"ש כו' עכ"ל. והגם שי"ל דזהו דוקא במעין שאינו פוסל בו הווי' בטומאה, הרי (כאן המ"ש מעורבים עם המים כשרים) דכמו"כ גם במקוה דאם מחובר למקוה אינו פוסל, והרשב"א פוסל בשניהם (ומ"מ דחה במה"ב סברת הרא"ה דלאחר שנעשה מקוה טהרה אינו שייך הוי' בטהרה) כמ"ש הטור והב"י לקמן ובשו"ע סעי' מ"ח ומ"ט, והב"י שם בדין דיכול לשאוב בסוף הענין הביא בשם תשובת הרמב"ן דמעין אע"פ שהוא עומד כגון מקוואות אלו כו', ובס' ג"ט ס"ק מ"ו כ' בשו"ע סעי' ס"ו אבל בכלים פסול וכ' הלבוש וכ"כ הט"ז ס"ק פ' שזהו משום הווי' ע"י דבר המקבל טומאה וכ' הג"ט שזהו ע"פ דעת הרא"ה הנ"ל. מ"מ לא הביאו הא דמחמיר הרא"ה ז"ל שלא למלאות במ"ש, ועמ"ש הש"ך ס"ק ק"מ, ולסברת הרא"ה ז"ל הרי בטל לגמרי ענין השקה במקוה שאוב וזה א"א שיאסור הרא"ה השקה במקוה שאוב דכמה משניות נא' להיפך, ואם נאמר במ"ש עירוב מקואות כשפופרת הנאד מיירי במקוה חסר, מה נא' במ"ש מטהרין המקואות העליון מן התחתון (ושם בהכרח דמיירי במקוה שאוב וכמ"ש הר"ש ז"ל) וכן המשנה דג' מקואות בזה ק' סאה ובזה כו' והשאוב מן הצד המקוואות טהורין כו', והמשנה דפ' בור שהוא מלא מ"ש והאמה נכנסת כו' עד שיצא מילואו ועוד פי' כל המפרשים דהיינו באמה של מי גשמים ואין בה מ' סאה, וס' תה"א שעם שער המים אינו נמצא אצלי ולא ראיתי מ"ש הרא"ה בענין זה רק מה שהובא ממנו בס' ג"ט ובס' לחו"ש, ופשוט שבצ"צ אין כוונתו על סברת הרא"ה שהרי כתב שפסול לדעת הראב"ד ז"ל, וזה אינו מובן כנ"ל, ובלתי ספק הוא שמ"ש לעיל בהמוסגר שוב ראיתי כו' הוא הג"ה אחר זמן וכשכתב התשובה הזאת היתה דעתו הק' שהראב"ד פוסל בענין זה, שהרי הרא"ש הקשה על הרמב"ם שבה"ו פסק כהמשנה דהי' העליון מ"ס כו' ובה"ז כ' דבנתן סאה ונטל סאה עד רובו, והי' דעתו הק' דהראב"ד דקאי בשיטת הרמב"ם ז"ל ועוד מחמיר יותר כנ"ל) לא ס"ל הא דהי' בעליון כו', וכאשר ראה (בראב"ד) בס' בעה"נ מפורש שמתיר באופן כזה, ממילא אינו שייך לפ"ד פסול במה שנותנים ריבוי מ"ש בהבור של המקוה כו', ומ"מ משנה ראשונה לא זזה ממקומה דבלא"ה אין להתיר כ"כ באופן הנ"ל שהרי הרבינו ירוחם כ' גבי מעין שהשליכו בו מים שאובים אם הלכו למקוה ריקן יש מתירין ג"כ לטבול בו וכ' ע"ז הש"ך ס"ק מ"א

ומשמע דיש אוסרין והלכך טוב להחמיר, א"כ כמו"כ הוא במקוה. וע' בס' לחם ושמלה סי' ר"א שמלה ס"ק מ"ב שהקשה על הדין דרבינו ירוחם ממ"נ או שיהיו כשרים גם במ"א או שגם במקומם לא יוכשרו, ומה שתירץ הוא דוחק. והנה יותר מזה מתירים בדין מקוה נובע שנתייבש בשו"ע סעי' מ"ה שהרא"ש בתשו' כ' טעם הב' משום שא"א שיתייבש המעין לגמרי, והש"ך ס"ק ק"ב כ' שהעיקר הוא הטעם הא', ועמ"ש בשמלה ס"ק פ"ב דלדידן צ"ל העיקר כטעם הב' וגם בזה יש להחמיר כדעת הב"ח, והמקיימים פסק השו"ע הוא משום שיש כאן ב' דברים מעיין כ"ש ושאובים שהמשיכוהו וכמ"ש הש"ך שם ובג"ט גבא ס"ק נ"ח (ומ"ש הרא"ש רבי' והמשכה היינו לטעם הא') (ועמ"ש בשו"ת צ"צ סי' קע"ד דדעתו להתיר בעצה זו כשיש עדיין במקוה מ"ס או יותר מעט).

אמנם בהדין דרבינו ירוחם נ"ל, דבמקומם ה"ה מתכשרין ע"י התערובות במים הכש' של המעיין וכזרועים דמי (עם היות דכזרועים היינו כשהמים נכנסים בהמים שנזרעין בהם, וכמדומה לי שכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה בש"א אין מטבילין המין בצונן, ומקור דין זה הוא ממה שאמרו שתילי תרומה שזרען כו' דהיינו שנתכסו בארץ, י"ל דמעין שאני. ובאמת כן גם במקוה שאוב שנכשר ע"י השקה במקוה כשר נק' ההשקה בשם זריעה, ועמ"ש בג"ט בזה בסי' יו"ד). וכשבאים למקום אחר מאחר שהרוב הוא המים הנתוספים ה"ה חוזר וניעור, דאע"ג שכבר נזרעו ונטהרו מ"מ אמרינן חוזר וניעור וכההיא דבכורות דק"ב ע"ב ר' ירמי' אסור לקדירה (וכן פסק הרמב"ם פי"ו מהל' טמ"א) משום דהמים שבציר הגם שכבר נטהרו ע"י השקה במקוה מ"מ חוזר וניעור. ועמ"ש בצ"צ בחי' ש"ס על מ"ב דפ"ב דערלה אות ג', וזהו טעם החולקים על הרא"ש מדין שבשו"ע סעי' נ"ב דמקוה שאוב לאחר שנטהר ע"י השקה למקוה כשר נשאר לעולם בהכשרו אפי' נסתם הנקב אח"כ, דרבים החולקים ע"ז כ"א צריך להיות ההשקה בעת הטבילה והיינו מטעם הנ"ל ועמ"ש בזה באורך בס' ג"ט בשו"ת סי' יו"ד, אך לפ"ז כשיש בהמקוה כשרה הרבה יותר ממ"ס והמים ששופכים לתוכה אינם יותר מהמים כשרים שבמקוה הרי אז לכאו' אין חשש שהרי יהי' רוב מהמים כשרים ולא אמרינן חוזר וניעור, מ"מ החליט כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע להחמיר כשנותנים מים שאובים רבים בבור המקוה ועי"ז באים המים לתיבה, דאיך נוכל לדעת שרבו הכשרים, ולפי סברה זו דאמרינן חוזר וניעור ה"ז חמיר טפי הרבה מבנתן סאה ונטל סאה, דלפי הנ"ל ה"ה פסול מדאורייתא למ"ד שאיבה דאורייתא שכן פסק

הרמ"א סעי' ג', ולזאת החלט דעתו הק' שיכנסו בה מ' סאה מים כשרים דוקא (ומענין זה יש לעיין בדבר המקוואות החדשים שלפה"נ כל ענינם הוא באופן כזה שע"י ריבוי המ"ש שנשפכים אל הבאר באים המים אל המקוה).

ומכל הנ"ל נ"ל דבמקוה שלנו אין שום חשש, ומ"מ גם מראש חשבתי (ואינני זוכר אם אמרתי זאת לכ') שנתקן עתה את המקוה שיהי' עמידת הטובל במקום קרקעית המקוה עתה, ותהי' המקוה עמוקה יותר ממה שהיא עתה, אשר כן היתה בעת שהי' בה תיבה שהיתה עמוקה יותר מכפי שהיא עתה (היינו מהרצפה דעתה, ובערך הי' עמידת התיבה במקום שעתה קרקעית המקוה, וכן שערתי בעמדי בהמקוה אשר היא עתה גבוה' בהרבה מהיותה אז), וכאשר יהי' נצרך עתה לחפור אותה בעומק יותר בכדי להשיג המעין כדברי הבע"מ, אשר כן גם הדעת נותנת, הנה אם לא יהי' העומק הרבה אין בזה כלום, ואם יהי' הרבה, יהי' נצרך לעשות רצפה, אבל רק במקום שעתה הוא קרקעית לא גבוה מזה, ולפי השערתי גם כשיגלה אי"ה המעיין הטוב, לא יעלו המים יותר מכמו שהם עולים עתה, אבל כאשר העמידה תהי' במקום קרקעית המקוה עתה די לנו בשיעור המים כפי שעולים עתה, ואם גם נהי' נצרך ליתן קצת מים שאובים אין בזה שום חשש, ובפרט אם יעזור לנו השי"ת ונשיג את המעיין הקודם שהלך בחוזק. ועמ"ש בצ"צ בחי' הש"ס בפ"א דמקוואות מ"ו שכ' אבל אם המים באים בתוך החפירה בכח וחוזק כדרך גיד הנובע ומקלח בחוזק אף שנמשך מהנהר דינו כדין מעיין כו'. ואע"פ שלא החליט כן מ"מ נר' שדעתו הק' דעת נוטה לזה, ובנ"ד אינו נוגע כ"כ דין המעיין רק לרווחא כו' (ואם ח"ו יחסר אז קצת (אפשר) יש לומר בזה כסברת הראב"ד ז"ל גבי מעיין דשאובין קא חסרו מעיין לא קא חסרי, ועדיין צ"ע בזה, ויש לקוות שלא יחסר משום תוקף המעיין. ומה שבעת תיקון המקוה בשנת תרמ"ג או תרמ"ד כשתיקן הר"י ווידראויץ הי' חסר זהו מפני שסתמו את המעיין), וכאשר יהי' המעיין טוב, לא יהי' נצרך להחליפה לעתים קרובים, וכאשר אומרים שבשנים הקודמים שהי' המעיין היו מחליפים אותה רק פ"א בשנה, ובמשך השנה היו טובלים בה ריבוי אנשים מאד כנודע, ומ"מ לא הי' לה ריח רע והמים היו בטוב, וכמו"כ אני משער כעת כאשר נשיג אי"ה המעיין הטוב יהי' ג"כ כנ"ל, ולעת מן העתים שיהי' נצרך להחליפה, היינו קצת מהמים (מובן אשר שפיכת המים מהמקוה יהי' נצרך להיות ע"י פאמפע כי בד"כ יהיו מי המקוה שוים למי הנהר ולא ילכו מעצמן דרך נקב מהמקוה) הנה באיזה שעות יבואו

מים הממעיין, ומקצת יהי׳ נצרך למלאות במ״ש ואין בזה שום חשש כנ״ל. וזאת היא דעתי לעיכובא בתיקון המקוה לעשותה שתהי׳ אי״ה כתקונה במקומה מצ״ע ולא תצטרך לסיוע ממקום אחר כמ״ש כבודו להמשיך אי״ה מים מהבאר או מהמקוה החדשה, כ״א צריכים להשתדל להשיג אי״ה את המעיין האמיתי שלה (ואין כוונתי בזה שהוא מעיין אמיתי ולא מי נהר, כ״א דגבי המקוה הוא המקור האמיתי שלה) ושתהי׳ עמוקה יותר וכמשנת״ל, וגם יהי׳ נצרך להרחיבה היינו לסתור הכותל שלצד התנור (אשר בלא״ה עפ״ע המעיין הוא תחת הכותל ההיא) ולהרחיבה במקום הזה, וכאשר יהי׳ לנו המעיין של המקוה שהי׳ מאז ומקדם, אז בעזרתו ית׳ לא יהי׳ נצרך לנו שום דבר נוסף על עצם המקוה, ומה שרוצים לעשות כעת מקוה חדשה מהבאר שחוץ להמרחץ ואח״כ לתקן המקוה הזאת, ע״ז אינני מסכים בשום אופן, כ״א מתחלה עלינו לתקן את המקוה הזאת שתהי׳ אי״ה כתקונה וכנ״ל. ואח״כ אם ירצו לעשות עוד מקוה לא איכפת לי, ובשביל הטבילה בעת תיקון המקוה צריכים לעשות קופאלני׳ במקום הילוך הנהר תמיד, וכשיעשו הדפנות והגג מלאייוונט, יעלה לכל היותר ק׳ רו״כ, והוצאה זו כדאי הי׳, ומ״ש שיומשך התחלת בנין המרחץ עד חודש אלול, לבד שזאת לעצמו אינו נכון כי צריכים שתהי׳ אי״ה בנוי׳ לעת יו״ט הבע״ל, והנה למה לנו להמתין בתיקון המקוה עד בנין המרחץ הרי יכולים להתחיל תיכף בתיקון המקוה, ומה שהבע״מ אינו רוצה כ״א שיהי׳ מקוה אחרת, וכי בכ״מ שעשה מקוה יש ב׳ מקוואות, ורק צריכים לבטוח לו שלא נדחק אותו במלאכתו, וצריכים לדרוש אותו שיבוא תיכף, ואם יסרב לבוא מטעם הנ״ל או מטעמים אחרים, טוב ג״כ הבע״מ דוויטעפסק אשר מאתו עפ״ע לא יהי׳ מניעה ח״ו, וצריכים לראות לעשות אי״ה בחודש מנ״א הבע״ל, הגם שבד״כ בזמנים אלו אין בטוחים כ״כ מגשמים וא״א לידע מתי כו׳ מ״מ כו׳, ויתן השי״ת שיהי׳ הכל כשורה ויהי׳ בהצלחה.

עוד יש לברר בהמקוה שבדעתם לעשות אם יהי׳ לה דין מעיין הן מצד הבאר שהוא סמוך להנהר כמו המקוה, ובזה ב׳ תשו׳ בצ״צ ובחי׳ הש״ס בפ״א במקוואות הנ״ל (וכאן נר׳ שדעתו הק׳ יותר לולא כנ״ל), ובס׳ ג״ט בתשו׳ סי׳ ב׳ (ובד״כ נר׳ דעתם ז״ל בהקולות שבמעיין א״א להקל י״א כאשר נודע ברור שהוא מעין, ובצ״צ בתשו׳ דעתו לקולא בזה בדין דשו״ע סעי׳ נו״ן), והן מצד החפירה עפמ״ש בצ״צ פס״ד סי׳ כ״א סק״ה ע״פ דעת הרמב״ם ז״ל, גם מצד הסילון שע״י הליכת המים מהבאר אל החפירה, הגם שהוא פשוטי כלי חרס, מ״מ יש לעיין בזה, ואין הזמן גרמא לי כעת לעיין בכ״ז, ואין זה נוגע לשעתא, ואבקשו

להודיעני אם דרשו את הבע"מ שיבוא, ואם בא ומה נעשה בזה, ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

ב' ימים הייתי שבוע זה באיזה נסיעה מפה ומשו"ז נתעכב מכ' דנא עד היום יום ד', ואכפיל דברי אשר לעשות מקוה אחרת בטרם נתקן אי"ה המקוה שיש, אינני מסכים בשו"א, וכאשר נתקן בעזרתו ית' המקוה הזאת יכולים לעשות אז עוד מקוה, ואופן תיקון המקוה יהי' אי"ה שאר לא תצטרך לסיוע ממקום אחר, וזאת יהי' מטרת והשתדלות הבע"מ להשיג את המעיין ולעשות אשר יתן מים שיספיק אי"ה כנ"ל.

קסח

ב"ה יום ג' י"ב מנ"א תרס"ז לפ"ק
וירצבורג

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח"ס י"א כו' מו"ה דוד שי'

אחדשה"ט, מכתבי בטח קיבל, עתה באתי בדבר הקופאלני' שלא להעמידה בכל חלק הנהר שמן בית הריחיים ולמטה, כ"א בגובה הנהר בסמוך להמרחץ ועל השטרעם שהוא עיקר מקום הילוך הנהר, כי נתחדש אצלי חשש חדש בענין טבילה בנהר, ופרטי הדברים בזה אכתוב לו אי"ה ימים אלו.

גם נכון להקיף בהלאייוונט גם מתחת היינו בתוך המים עד הרצפה, ועמ"ש בצ"צ סי' קס"ה אות ב'. אני ממהר לשלוח מכ' דנא מפני הנ"ל ואין ביכולתי לכתוב כעת ביתר הענינים, ויקבל החוה"ש מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

קסח

ראה בהנסמן בהערה לאגרת שלפנ"ז.
קופאלני' . . טבילה בנהר: **השוה לעיל אגרת קסג, ובהנסמן בהערות שם.**
להקיף: **כ"ה בכת"י, ובהנדפס שם להקיץ.**

קסט

ב״ה יום ד׳ כ׳ מנ״א תרס״ז לפ״ק
וירצבורג

כבוד ידידי הרב המפורסם ווח״ס י״א כו׳ מו״ה דוד שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי, מכתבו נכון הגיעני, מש״כ שע״י כמה חילופי הכשרים מתמעטים והשאובים מתוספים, אני חושב בזה להיות שהמעיין נובע תמיד, ולפ״ד גם בעת שהמים במקוה הם במילואם מ״מ המעיין אינו עומד מנביעתו ובכ״ע מתוסף מים בהמקוה ונגד זה נחסר מים בהמקוה שנבלע בעפר הארץ, כן הוא לפ״ד בכל חפירה שיש בה נביעה כמו באר, הנה בכ״ע מתוסף מים והרי אינו יכול להגבי׳ יותר הנה נחסר תמיד ונבלע בדפנות או בקרקע הבאר (וזה אינו נק׳ זחילה מה שנבלע בקרקע כמ״ש בשו״ע סעי׳ נ״א והוא מהרשב״א. והטעם דארעא חלחולי מחלחלי ונבלע מעט מעט) וכמו במקוה שלנו שבערך ח״י שעות מתאסף ערך מאה סאה ויותר, הנה בעת שהמקוה במילואו אם נא׳ שמפני כובד המים שבמקוה אינו בא מהמעין כ״כ, מ״מ במעל״ע ודאי מתוסף איזה סאין כמו עשרה סאין בערך, וא״כ ה״ה מתחלף מעט מעט שיעור נכון במי המעיין, ועם היות דמקוואות שלנו אין להם דין מעין, מ״מ לענינינו אינו נוגע אם הוא מי מעין או מי תמצית, באופן שיש לחשוב שלעולם לא יחסר ח״ו ממ״ס מים כשרים, ומסרתי לא׳ בפה להוודע מהיודעים בעניני מימות ומעיינות אודות הנ״ל.

מה שהקשה על הראב״ד ותי׳ דהראב״ד פוסל דוקא במחצה לא ברובא, א״י איך הבין תחילה בהראב״ד שהקושה לו ומה נתחדש לו אח״כ, הלא אומר מפורש שפוסל במחצה על מחצה ומצייר שהי׳ במקוה מ״ס כשרים ומ״ס שאובים, וכאשר חסר, אף שחסר משניהם, להיות שאין כאן מקוה טהרה היינו מ״ס כשרים ה״ה נפסל בשיעור כזה מן השאובים.

ומש״כ לתרץ הקושיא על הראב״ד מהמשנה דממלא בכתף משום דלהראב״ד אם השאובים מחצה או מיעוטא מתבטלין כו׳ ומיירי

ראה בהנסמן לעיל — אגרת קסז.

שישפוך לעליון רק מ"ס שאובים מצומצמות וממילא גם אם יהי' בשניהם פחות ממ"ס מים כשרים המקוואות כשרים מאחר שהן רק מחצה על מחצה ואינם פוסלים, אדרבא משלימים. לא ידעתי הלא הראב"ד פוסל במחצה על מחצה, וא"כ כשיש בשניהם מחצה כשרים ומחצה שאובים הי' צ"ל שניהם פסולים, גם שא"א הדבר שיתן בהעליון מים שאובים רק מ"ס מצומצמות ובהכרח שיהיו השאובים יותר וכמ"ש הרא"ש בהל' מקוואות סי' א' ועמ"ש המעי"ט שם, ולמה לנו לייגע עצמנו בזה אחרי שהראב"ד עצמו מתרץ זה במ"ש וש"מ דלא קפדינן בכה"ג (וכ' חיסר תי' אלו בהעתקתו לי הראב"ד, והם עיקרים), ומצד הסברה היינו אומרים דכאשר פוסל שם בשנחסר לא דוקא בנתן ונטל כהרמב"ם הי' צריך לפסול גם באופן כזה וקשה עליו מהמשנה, אבל הוא ז"ל אומר דש"מ דבאופן כזה אינו מפסל והטעם בזה באמת אינו מובן (ויכול להיות שהדר בי' מהאי לעיל דפסול גם בשנחסר, ואינו פסול כ"א בנתן ונטל דכן משמע ממש"כ כאן וש"מ דלא קפדינן בכה"ג אלא דלא נשקול רובו דמקוה כו', מ"מ א"א להעמיד ע"ז יסוד).

ומש"כ ליישב מה שהחמיר בצ"צ בזה שיתנו השאובים בהבור עד שילכו המים אל התיבה, עפ"י סברת הראב"ד, גם לא ידעתי הלא הראב"ד מתיר באופן כזה בממלא בכתף, וא"כ למה יאסר במה שנותן מ"ש לבור כו' וגם עפ"ע יש בבור כ"פ מ"ס ומ"מ אוסר, ובשו"א א"א לומר זאת ע"פ סברת הראב"ד שבמשנה דממלא בכתף כו', רק כמ"ש הוא ע"פ דעת הש"ך ס"ק מ"א.

מש"כ בדבר החשש בענין טבילה בנהר אינני שולח כעת מאחר שבלא"ה א"א לטבול כעת בנהר, וצריכים להזהר בתוקף ע"ז, ובקשתי להודיעני מה נעשה בדבר תיקון המקוה ונא להודיעני בכ"ע איך הולך התיקון ויתן השי"ת שיהי' בהצלחה, ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

טבילה בנהר: השוה לעיל אגרת קסג, ובהנסמן בהערות שם.

קע

ב״ה יום ד׳ ד׳ אלול תרס״ז לפ״ק
ווירצבורג

מחי׳ החיים יתן אורך ימים ושנות חיים לכבוד הרה״ג ידיד עליון וידי״נ מפורסם בתורתו וצדקתו יראת ד׳ אוצרו מעוז ומשגב נותן נפשו הט׳ על חיזוק התורה והיראה כש״ת מוהר״ר מיכאל הכהן אבד״ק פולדא והגליל

נרו יאיר ויזרח לעד

אחד״ש הדר״ג שי׳. נועם יקרת מכתבו ע״י הנכבד וואלף שי׳ קבלתי לשמחת לבבי. ועל כל הגה והגה ששתי כעל כל הון. ויקרה נפשי בעיני כת״ר בחיבה יתירה להביע לי רחשי לבבי הט׳. וראשית דבר אברך את כת״ר ש׳ במלאות לו נ״ח שנה יאריך ה׳ ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים על התורה ועבודת ה׳ ובדרכו בקדש ילך תמיד כה״י וכל דבר טוב ומועיל אשר יעלה על לב כת״ר ישיג ויבוא אל הפועל בנקל ובהצלחה ויראה נחת ועונג בעמו ועדתו ובכל אחב״י בכל מילי דמיטיב ברו״ג.

על כת״ר נוכל לאמר כמו ששרו רבנן לר״ז (כתובות י״ז) לא כחל ולא שרק כו׳ ויעלת חן. ואמרו (סוכה מ״ט) כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים. ואפ״ל כי ענין החן הוא הניתן מלמעלה וכמו גבי יוסף דכתי׳ בו ויתן חנו בראשית ל״ט כ״א. וכן ויתן ה׳ את חן העם שמות י״א ג׳. וגבי אסתר אמרו (מגלה י״ג) אלא חוט של חסד משוך עלי׳ כל העוסק בתורה בלילה הקב״ה מושך עליו חוט של חסד ביום (חגיגה י״ב) ובשבת ק״ד ע״פ ולענוים יתן חן בא ליטהר מסייעין לו ופרש״י יתן חן יסייעוהו מן השמים וידוע הוא דכל הדברים הניתנים מלמעלה אפי׳ בדרך מתנה הוא ע״י יגיעה וטרחא וכמו מצות שבת שניתנה במתנה כמשארז״ל שבת ד״י ומ״מ אמרו (בע״ז ד״ג) מי שטרח בע״ש יאכל בשבת. והכוונה שם על קיום התומ״צ (ובזהר פ׳ תרומה

קע

נעתקה מצילום כתי״ק. נדפסה בבטאון חב״ד (גליון 37-36 ע׳ 15). יגדיל תורה (ירושלים גליון יד ע׳ 10). וחלקה — ביגדיל תורה (נ.י. תי״ג ע׳ ט).

מיכאל הכהן: אגרות נוספות אליו — לעיל קסא, ובהנסמן בהערות שם.

וואלף: הי״ר אליקים. נזכר באגרות רבות דלקמן.

נ״ח שנה: עפ״ז צריך לתקן מ״ש באהלי שם (ע׳ 504) „נולד תרי״א״.

דקכ"ח ע"א דרוח קודשא באה באשתדלותא רב וסגי ורק רוח מסאבא באה במגנא ובריקני ונק' נדיבים כו' ועז"נ אל תבטחו בנדיבים כו' אבל רוחא דקודשא היא באגר שלים ובאשתדלותא כו') והנה אמרז"ל ברכות דל"ג הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ולכן החן שהוא רק בידי שמים ולא בידי אדם כלל ניתן למי שהוא יר"ש שזהו בידי אדם בכח עצמו ויגעתו וזהו כל מי שיש עליו חן בידוע שהוא יר"ש דמשו"ז ניתן לו החן.

חן וכבוד יתן ה' לכת"ר שי' ולא ימנע הטוב מאתו לעולם והוא כמאמרם בסנהדרין דל"ט ע"פ טוב ה' לקויו כשהוא עודר כו' הטובים שבהם וע' פרש"י שם להגן כו' ולשלם כו' והוא הטוב המיוחד לעובדי ה' וזהו להולכים בתמים. אשר כת"ר חד מנהון. והמטיב ייטיב לְו ככל מילי דמיטיב ככל מאוויי נפשו מנפש ועד בשר.

גודל ת"ח לכת"ר אשר כבדני בהני מילי מעליותא, ואשתדל אי"ה לזכות את הרבים בנוסח שט"ע של כת"ר.

דבר הבית חולים שערי צדק ידוע לי למפעל נעלה ונשגב. וזה איזה שָׁנים אשר נתתי ע"ז נדבה להנכבדים ד"ר רָאס והַ לייהמאן ק"ן רו"כ. ועתה אני שולח לכת"ר ע"י פאסט אנוואזונג חמשים מארק. ומביתי אשלח אי"ה לכת"ר עוד כ"ה רו"כ ע"ז. אמנם להיות מעַשה על הדבר הזה יסלח לי אדוני כי יען אשר אני מעמיס הרבה ובתמידות על מכיריי הנדיבים בדבר הישיבה ות"ת „תומכי תמימים" אשר יסדתי בעזרתו ית', ואשר המפעל גדול ונעלה מאד, דלבד החזקת התורה הוא יסוד גדול בעזרתו ית' להחזקת היראה והאמונה, וההכנסה ע"ז באה ביגיעה רבה ועצומה והנדיבי מכיריי תמיד נתבעים מאתי ע"ז, ממילא לא אוכל להעמיס עליהם עוד דברים, ואת כת"ר הסליחה.

בדבר הפענסיאן, כאשר עתה זכיתי להכיר את כת"ר שי', הנה הוא המקום אשר אבחר בו אי"ה בבוא דבר כזה לידי לא אכחד מכת"ר אשר אני חושב זאת למלאכה כבידה, כי בד"כ האבות הנותנים בניהם אל ארץ אחרת הוא ע"צ ההכרח וכבר ניסו הכל בביתם והנער איננו קולט או שאינו מקבל עול, והתיקון בכ"ז כבד מאד וההתעסקות כבידה היא,

---

שט"ע של כת"ר: בין החוברות שהו"ל (ראה „אהלי שם" שם): „שטרי עסקא על הלואות פשוטות ועל קאנטע — קארענטא" לפי רוח נמוסי הזמן, עם מכתב הזהרה מאיסור רבית.

בית חולים שערי צדק: נוסד בתרס"ב בירושלים (עיר החדשה), ע"י ד"ר משה וואלאך (השוה לקמן אגרת קעג).

אמנם על כת״ר יש לסמוך על חכמתו ועל יראתו הקודמת לחכמתו אשר ביכולתו לפעול לטוב בעזרתו ית׳ ומן השמים יסייעוהו.

נעימים המה דברי כת״ר בענין הקדושה, וע״פ הדברים האלה נ״ל מה שאו׳ בר״ה ועשי״ת המלך הקדוש, ועד״מ המלך למטה הרי העם בדומה לו ואינו שייך מלוכה על בהמות וחיות כ״א על בנ״א כמוהו והמלך מתחבר עמהם, כך בר״ה וימי התשובה אשר כאו״א מישראל מפשפש במעשיו ושב בכל לבו בחרטה על העבר ובקבלה על להבא, ובזה הזמן הוא מקורב לה׳, ה״ה בדומה לו ית׳ ומלכותו ית׳ עלינו הוא בבחי׳ המלך הקדוש. וי״ל עוד דאי׳ במד״ר קדושים ס״פ כ״ד קדשים תהיו יכול כמוני ת״ל כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם. ולכאו׳ מה שייך לומר יכול כמוני איך יתדמה האדם לקונו. וע׳ באוה״ח ע״פ קדשים תהיו, וי״ל דקאי גם על קדושת התורה והמצות וכמו שמברכים אשר קדשנו במצותיו. ועז״א יכול כמוני ת״ל כי קדוש אני דקדושת הקב״ה למעלה גם מקדושה הנ״ל (והא דאי׳ במד״ר תרומה פל״ג אמר הקב״ה לישראל מכרתי לכם את תורתי כביכול נמכרתי עמה י״ל דזהו במי שתורתו אומנתו. ובתנחומא ס״פ עקב אי׳ כבדו את המצות שהם שלוחי ושלוחו של אדם כמותו, ומ״מ קדושת הקב״ה למעלה מזה) עוד שם במד״ר משל לבני מדינה שעשו ג׳ עטרות למלך מה עשה המלך נתן בראשו אחת ושתים בראשם של בניו, כך העליונים מכתירים להקב״ה ג׳ קדושות מה הקב״ה עושה נותן בראשו אחת ושתים בראשן של ישראל. ואי׳ בכתבים דהשתיים המה קדושת התורה וקדושת המצוות, וידוע דמצות התשובה היא למעלה מכל המצות שהרי מי שפוגם ח״ו בתומ״צ מועיל לו תשובה. ולזאת בר״ה ועשי״ת הנה ע״י התשובה (השי״ת יזכינו לתשובה אמיתית) אנו זוכים שניתן לנו העטרה שנתן בראשו. וי״ל דזהו מצות סוכה הבאה אחר ר״ה ויוהכ״פ בבחי׳ סכך ומקיף שזהו בחי׳ העטרה הנ״ל. וע׳ בפרש״י ס״פ שמיני ע״פ והתקדשתם והייתם קדושים קדשו עצמכם למטה והייתם קדושים לפי שאני אקדש אתכם למעלה ובעוה״ב ושם נא׳ קדושים מלא וא״ו, והיינו בחי׳ העטרה הנ״ל אשר העיקר תתגלה בעוה״ב דצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשם (ברכות י״ז). והשי״ת יתן בלבנו לעבדו ית׳ באמת ובתמים בתומ״צ ובתשובה שלימה ויראינו נפלאות מתורתו ית׳.

וארשה לעצמי לשלוח לכת״ר מש״כ בענין טבילה בנהר במה שמ״כ

בענין טבילה בנהר: השוה לעיל אגרת קסג, ובהנסמן בהערות שם.

בס׳ ג״ט, וישים נא כת״ר עינו עין הבדולח בענין הזה ויחווה לי דעתו דעת תורה בזה. אני הנני מחוסר ספרים בפה ומה שהשגתי בא לי ביגיעה רבה ואין ביכולתי לעיין הרבה מטעם הנ״ל. בקיץ מצוי הטבילה בנהרות ובפרט בכפרים ועיירות שאין בהם מקוואות, ונוגע הרבה פרטי הדינים בזה. גם אל ענין הזחילה שלא כטבעה ראוי לשום לב שזה מצוי בכמה נהרות, בהשווימבאד בפה עשוי זחילה כזאת בתוקף גדול ואל יבוז כת״ר אל חכמת המסכן והגולה ממקומו ויעיין נא בעיונו הטוב והדק ואתכבד בתשובתו הרמה. ובאשר לא הנחתי אצלי העתקה מכוונת, לזאת אבקש מכת״ר שי׳ לשלוח אלי את הכתוב חזרה.

מדי דברי בכת״ר אבקש ייטיב נא להודיעיני המקום בגאליציע שעושים הבתים מחתיכת עור אחת, אני לא ידעתי עד כה כ״א מאה״ק ובדעתי לשלוח אי״ה אחד מהבחורים שלנו אשר כבר למד אומנות עשיית בתים להתלמד מלאכה הנ״ל, ואם ישנה בגאליציע זה בנקל יותר להשיג. את הבתים מאה״ק קבלתי עוד לבנים, וניכרים עוד הקמטים שנקמט ונתכווץ העור אצל כל בית ובית.

תקותי שניסע אי״ה מפה לביתינו שלום ביום א׳ ט״ו אלול דרך ברלין, והשי״ת יצליח דרכינו.

ויתברך כת״ר שי׳ ממקור הברכות בכה״ט ברו״ג ויכתב בספרן ש״צ לאלתר לחיים חיים של שלום חיים של מנוחה והשקט. ויחדש השי״ת עלינו שנה טובה ויתרומם קרן התורה והיראה וקרן אחב״י ונזכה לביאת ג״צ בב״א והנני החפץ בטובו ושלומו מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשא

שלום דובער שניאורסאן

זחילה שלא כטבעה: **אולי הכוונה למשאבה.**

שעושים הבתים כו׳: **השוה לעיל אגרת קסה: „אם הבע״מ מהבתים רוצה לנסוע לאה״ק להתלמד כו״.**

קעא

ב״ה יום ה׳ אלול תרס״ז לפ״ק
וירצבורג

ייטיב השי״ת הכוה״ח לכבוד ידידי הרב המפורסם ווח״ס
י״א כו׳ מו״ה דוד שי׳,

מכתבו מיום ד׳ נכון הגיעני וממש החי׳ את רוחי בהבשורה אשר מצאו מים בעזרתו ית׳, ויהי׳ מבוא מי המעין אל המקוה, ולפי המכתב שקבלתי היום מיום ב׳ נר׳ שחושבים לקבל את כל תפיסת מקום החפירה ותהי׳ ד׳ על ג׳ וזה מקום גדול מאד, וא״י אם יהי׳ בנקל לחממה ובפרט עם חמין ודאי לא תתחמם, וצריכים לתקן הפאראוויק כי בלא״ה יותר טוב לחמם ע״י הפאראוויק, ואם תקונו לא יעלה הרבה ביותר יכולים ליקח ע״ז מהמעות השייכים אל המקוה, והצאן אינו שייך אל המקוה. עפ״ע יתקבל ימים אלו עוד ה׳ מאות אל הבנין ומזה עוד ד׳ מאות השייך אל המקוה —

בדבר הבנין בש״ק השבתי כעת בטע״ג שאינני מסכים ע״ז ולפ״ד אינו מועיל בזה המכירה, מפני שאינה דבר ידוע, וזה ידוע ומפורסם שהבנין הוא של ישראל והאדריכל הקבלן הוא ישראל, והבונים הם עפ״ע שכירי יום כנהוג עתה, והמכירה אינו ידוע, וכמ״ש בשו״ע רבינו סי׳ רמ״ד ס״ה דדוקא כאשר כולם עושים בקבלנות לא שכירי יום אז יש להתיר בשעת הדחק דוקא, משא״כ בנ״ד, ובשע״ת כ׳ בשם פ״מ היתר במכירה בכתלים והגג גבי בנין ביהכנ״ס מפני שאינו ניכר, וצ״ע מאחר שמפורסם הדבר, ונר׳ דמיירי בקבלנות ממש ובזה התיר (ע״י מכירה ורק מפני שהעצים והאבנים והמקום הוא של ישראל) בשעת הדחק רק הכתלים והגג לא התיקרה שניכרת כו׳ ועמ״ש בצ״צ פס״ד סי׳ רמ״ג בפי׳ הב׳ בדברי הר״ן ז״ל.

הקלאדעס שהי׳ מונח הרצפה הקודם אפשר צריכים להסירם לגמרי לא רק לחותכם שלא יהי׳ זחילה ח״ו על ידן, ואפשר יספיק מה שיטיחו שם בצעמענד. בדבר הדריי׳ וועגט מאחר שזה רק לצורך שעה ויעלה מאה רו״כ ודאי אינו כדאי, ותהי׳ הרחיצה בין כה בחדר המקוה

ראה בהנסמן לעיל — אגרת קסז.

ויניחו הרצפה באופן שלא יגיע המים אל המקוה ומסת' ע"ז תשימו לב אשר מי הרחיצה מכללות המרחץ לא תבא אל המקוה כמו שהי' מקודם. ויתן השי"ת אשר בנין המקוה ובנין המרחץ יהי' כשורה ובהצלחה.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

קעב

ב"ה יום ה' ה' אלול תרס"ז לפ"ק
וירצבורג

ייטיב השי"ת הכוה"ח לכבוד ידידי המפורסם ווח"ס י"א כו' מו"ה בנציון שי'

מכתבו נכון הגיעני בעתו ומפני הטרדא לא השבתי עד כה. לפלא לי על הרב דמינסק אשר כותב כ"כ בפשיטות ולא חלי ולא מרגיש כלל מה שכבר נמצא כתוב בזה מכמה גאונים הג' מהדור שלפנינו ז"ל, ובס' שדי חמד בקונט' המציצה נאסף ונקבץ בזה מהרבה גדולי זמנינו.

קעב

נדפסה בקובץ יגדיל תורה (נ.י.) חל"ב סי' ג.

בנציון: רסקין, אגרות נוספות אליו — לקמן רג. שז. שנג. שנו. שע. שעד. תח. תלד.

הרב דמינסק אשר כותב: וז"ל:

ב"ה יום א' עשי"ת שנת התרס"ז.

מינסק.

כבוד הנכבד ה' ר' בנימין לעווין נ"י.

לתשובה על מכתבו מן כ"ג אלול תרס"ז הנני מודיעו כי גם פה זה כבר אשר אין המוהלים מוצצים בפיהם, כ"א במקרים מועטים באמרם כי הספוג הנעשה בסמים שמשימים על מקום המילה לא גרע ממציצה בפה. והחוש מעיד כי ת"ל כל הנימולים בריאים ושלימים וכפי ששמעתי נתפשט מנהג זה גם בווילנא ועוד ואין הרבנים מוחים בדבר, כי טעמן ונימוקן של חשש דמציצה בפה ידוע אחרי אשר החולים מצוים ויש סכנה לחולה למצוץ ע"כ הניחו הדבר כמו שהוא לבלי למחות כי אולי גם בכה"ג נקרא מציצה מכיון שהנסיון מעיד שמושך הדם והספוג מתאדם. ולאו דווקא מציצה בפה. בין כה וכה אם כי אינני מחליט דבר בזה אך גדול השלום ואין כדאי להתקוטט.

המכבדו הכותב בנחיצה, אליעזר ראבינאוויץ

ובשנה העברה הדפיס הדאק' היר"א סערגיי' מריגא ספרו משיב נפש, ושם מבאר בראיות נכוחות אשר המציצה היא מעיקרי המצוה ושצ"ל בפה דוקא. ומש"כ והחוש מעיד כו' הלא החוש מעיד אשר זה אלפי שנה שמוצצים בפה ולא קרה ח"ו שום חולי עי"ז, וכ"כ מהר"ם שיק ז"ל בתשובתו בענין המציצה אשר זה מ"ה שנה שהוא מוהל ומוצץ בפה ולא קרה ח"ו שום מקרה. ומאריך בזה שצ"ל המציצה בפה דוקא. והמשנה ידו על התחתונה ולא יתנו לו למול. ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

והשי"ת יעזור לו וישמרהו שלא יוכל שום ב"א לנגוע בו לרעה ח"ו, ויצליח לו השי"ת בכל עניניו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

קעג

ב"ה יום ה' ה' אלול תרס"ז לפ"ק
ווירצבורג

ייטיב השי"ת הכוה"ח לכבוד ידידי המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה שמעון הויזמאן נ"י

מכתבו אלי נכון הגיעני וכן ראיתי יתר מכתביו החוצבים להבת אש על דבר אמת ונכון. ומאד יקר אצלי גודל השתדלותו בדבר הזה.

הדאק' . . משיב נפש: מאת „מנחם מענדל יהודה ליב . . המכונה דאקטאר מעדיצין שערהייא מריגא" (לשון השער). ווילנא תרס"ז.

קעג

נעתקה מצילום כתי"ק.

שמעון הויזמן: אגרות נוספות אליו — לקמן קפד. רכד. שט.

מכתבו . . החוצבים להבות אש: מפורש הדבר יותר באגרת בנו, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, אליו, מט"ו מ"ח תער"ב (מגדל עז ע' תקנה): „הנני זוכר כהיום המועצה הראשונה אשר הי' בינינו, כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א ואני קראנו המכתבים, אשר בו שפך נפשו על גורל עיר הקדש, באם שיוקנה החצר רומאנו בידי אחת המוסדים החפשיים כמו יק"א ואליאנס, ויעשו מוסדי לימוד חיצוניות והדומה, וח"ו וח"ו יהרסו גם שארית הפליטה, ומה גם מכתב הדאק' בא כח המיסאניערים באנגליא אל כבודו, וראינו צרת נפשו, נפש טהר בהתחננה להציל בעוד מועד, מצד האחד, ומצד השני ההבטחות הנאמנות כי עד טיפת דם האחרון ישתדל בתוקף עוז, להעמיד הענין מובטח ומקויים בתוקף החוק כנימוס".

והשי״ת יהי׳ בעזרו ובעזרינו לרכוש את הנחלה היקרה הזאת לטובת מעלת ומצב עה״ק חברון ת״ו.

והנה בהכרח הוא אשר כבודו יפעול אי״ה הארכת זמן עד אחר יו״ט הבע״ל.

יש לנו תקוות בעזרתו ית׳ דבר האקציאן געזעלינשאפט יצא לאור. היו לנו בזה ימים של צער כי הי׳ דרוש הסכם מהרייכסקאנצלער מברלין, ושהה הדבר חודש ימים ות״ל באה ההסכמה. וזה דבר גדול. עתה מדפיסים האקציעס ועדיין לא נגמרו. ותקותי אשר בעזרתו ית׳ יִמָּכרו, ובמשך הזמן שעד אחר יו״ט הבע״ל יש לקוות שיהי׳ לנו מהם סכום נכון. גם יש לנו תקוה ממנדב א׳ שיקנה אי״ה, וג״ז דורש זמן הנ״ל. לזאת ההכרח הוא שישתדל כבודו להחזיק הדבר משך הנ״ל, והשי״ת יהי׳ בעזרו.

ידידיי האשכנזי׳ מבטיחים לנו לעסוק במכירת האקציעס בפראנקפורט בימי הימים הנוראים הבע״ל. אמנם לזה דרוש שיהי׳ להם ידיעה ברורה ופרטיות בדבר תכנית הבית והחצר לכל [פרטי׳] ואם יוכל כבודו להשיג אשר הד״ר וואלעך אשר בבית החולים שערי צדק שבירושלים ת״ו יתאר את החצר וחין ערכו, כמובן בל׳ אשכנזי אז לקוות אשר האשכנזי׳ היראים יתנו ע״ז נדבות הגונות. אפשר יש לידידינו הרי״ד פרומקין נ״י הכירות עם הד״ר הנ״ל ויפעל עליו שיסע לחברות״ו ויתאר ויבאר הכל כנ״ל. ואם ישיג אי״ה את הדבר ישלח זאת לפה אל הג׳ הנכבד יר״א מוהר״א וואלף נ״י אחד מהאשכנזי׳ היראים דפה והוא א׳ ממנהלי החברה האקציען אשר עשינו. וארשום למטה האדרעס שלו. ואבקש את כבודו לכתוב לי קבלה על מכתבי דנא

אקציאן געזעלינשאפט: בפרטיות עד״ז באגרת בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, המועתקת לקמן — כהוספה לאגרת זו.

בעזרתו ית׳ יִמכרו: לפועל נמשך הדבר עד קיץ תרס״ח, שאז נקנה החצר (לקמן אגרות קפ. קפד. קצח). ובחורף תרס״ט קנה רבנו חצר נוספת באותו מבוי (אגרות קצח. רז. רח. ריז. רכד. רכו). החצר הא׳ נקנתה מאת משפחת רומאנו, והב׳ מהישמעאלי דאהוד (לקמן אגרת שיב). עבור החצרות האלו לא שולם אלא חלק מהמחיר, ו״היו הרווחים אוכלים בהנחלאות״ (אגרת הרשי״א והרשז״ה המועתקת במגדל עז ע׳ תקנט), ותשלומי הנחלאות נגמרו בחורף תער״ב (שם ולקמן אגרת שט), וההעמדה ע״ש רבנו נמשכה עד חורף תרע״ג (אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם). בפרטיות עדכי״ז — ראה מבוא פ״ו.

תקוה ממנדב א׳: השוה לקמן אגרת קפ: ״א׳ הציע לנו בשם גביר א׳ מקיוב לקנות . . ונתבטל העני׳ . . הי׳ בזה עגמ״נ״.

ד״ר וואלעך: מייסד ביה״ח שערי צדק. ראה לעיל אגרת קע.

ר״ד: ר׳ ישראל דוב פרומקין, עורך החבצלת. אגרת אליו — לקמן קצ.

מוהר״א: מוה״ר אליקים וואלף.

לביתי לליובאוויטש. אשר ביום א׳ ט״ו אלול אנחנו נוסעים אי״ה לביתינו שלום. והשי״ת יצליח דרכינו.

מוסג״פ מכתב הרה״ג החח״מ ז״ל נ״ע.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש ויחדש השי״ת עלינו שנה טובה ומבורכת בכה״פ ברו״ג כאוות נפשו וידידו דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

בטח ישתדל כבודו ככל האפשרי בהארכת הזמן וכן בדבר הד״ר וואלעך והשי״ת יעזור לו ויצליח בכל ענייניו ויעשה פרי טוב בעמלו ויראה נחת בכל פרט.

Hern Philipp Wolff
Sandre Glacis str. 41
Würzburg

מכתב הרה״ג החח״מ: ־הרב חיים חזקיהו מדיני בעל ה״שדי חמד״. ואפשר שהיא האגרת שכתב אל הגביר ר׳ ישעי׳ ברלין מריגא לעוררו ע״ד קניית חצר רומאנו בחברון. מענה הרי״ ברלין להחח״מ בזה נדפסה ב״המשפיע״ (ע׳ קצ), ושיער שם התאריך ״תרס״ג — תרס״ד״.

להלן שם (ע׳ קצג) נדפסה אגרת הריי״ סלונים להרשיל״א, בה מספר לו ע״ד אגרת החח״מ הנ״ל: ״סדרתי מכתבים חמים מאד בדבר קניית החצר הנ׳ בשם א״א שליט״א, וגם להחח״מ עשיתי נוסח חם מאד שכתבו בכ״ מממ, ובודאי שיפעול, אם גם כבודו יניח ע״ז כחות ויסע לריגע״. התאריך באגרת זו הוא ״ז״ך אייר״ ושיער המו״ל שם שהיא משנת תרס״ה. אך החח״מ נפטר בכ״ד כסלו תרס״ה, וא״כ ודאי נכתבה האגרת לפנ״כ. גם א״א להקדימה לשנת תרס״ג, כי אגרת זו נכתבה להרשיל״א שהי׳ באותה שעה בחו״ל, וכותב לו להשתדל בקניית ה״חצר הסטאמבולי [היא חצר רומאנו], ואחרי כל אלה אי״ה תכון ממלכת רבנות באמת וירוה נחת״. ואילו באייר תרס״ג הי׳ הרשיל״א בחברון, ואז רק הוסב הדיון ע״ד מינויו לרב בחברון (אגרות קכד. קכה); א״כ ודאי נכתבה אגרת זו בד״ך אייר תרס״ד, שבאותה שעה שהה הרשיל״א בחו״ל כנזכר בכו״כ מקומות.

אך עדיין קשה לברר את תאריכה המדויק של אגרת החח״מ להרי״ ברלין. שהרי באגרת הריי״ סלונים מז״ך אייר [תרס״ד] מספר ע״ד האגרת שהכין הוא וכתבו החח״מ, ובמענה הרי״ ברלין להחח״מ הנ״ל כותב ״אותיותיו הקדושים מן יום ג׳ לסדר ואתחנן הצהירו מול סני״ הרי שנכתבה אגרת החח״מ בחדש מנ״א [תרס״ד ז], ואפשר כתב לו פעמיים בנד״ז.

אגרת החח״מ ומענה הרי״ ברלין נזכרות גם באגרת הר״ש הויזמאן להרשיל״א מח׳ אד״ר תרס״ה (״המשפיע״ ע׳ קצב) ובאגרת הרמ״ד סלונים והר״ב ריבלין להרשיל״א מי״א מ״ח תרס״ו (שם ע׳ רח). שם ושם נזכרת גם אגרת החח״מ לרבנו בנד״ז, שאפשר זהו מכתב הרה״ג החח״מ שכותב אודותה באגרת שלפנינו. שתי האגרות לא הגיעו לידינו.

בס׳ לשמע אזן (ע׳ 133) ובס׳ מגדל עז (ע׳ תקנב בשוה״ג) מובא מה שסיפר כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע, שההצעה לקנות החצר באה מהרב של חברון — החח״מ (וקרא רבנו עבור זה אסיפה במוסקבא, וה״ר שמואל גוראר״ נתן ע״ז המעות).

אך מתוכן הדברים נראה שטעו שם בהבנת הסיפור, והכוונה שם היא להרב האשכנזי של חברון — הרשיל״א, שכתב בנד״ז לרבנו בחורף תרס״ח, ורבנו השיבו (לקמן אגרת קפ) שעם כל ההשתדלות עדיין לא השיגו את המעות. והאסיפה במוסקבה הנ״ל היא זו הנזכרת בחנוך לנער (ע׳ 14): ״תרס״ח בחדש אייר בא למוסקבא לימים אחדים לרגלי ענינים צבוריים״. ולאח״ז אמנם נגמרה קניית החצר (ראה מבוא פ״ו).

[אגרת בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בענין האקציעס הנ"ל]

[קיץ תרס"ז – ווירצבורג]

אחדשה"ט.

במשך היותי פה, התבוננתי אל מצב הרוחני דמדינתינו, והנה ת"ל עוד לא נפלה ח"ו סוכת ישראל. עוד נוכל לאמר ידינו רמה. יהודי מדינות רוסיא הם העומדים ת"ל במעמד הרוחני במצב היותר נעלה. החלק גדול ממנו ת"ל עליון עודינו לבו שלם עם ה' ותורתו הקדושה.

עלה ברעיוני לעיין היטיב איך אפשר להרים קרן „תומכי־תמימים" וקופת „כסף רמבה"ן" להיות ב' המוסדים האלו הם קיום הרוחני של עמינו הקדוש במדינתינו. ואך בהיותם נעשים במחשוך ומעצור מפני פחד שוא, כי לוא ידעה הממשלה כי חפצינו אחת להתחזק בדת, לשמור דתינו הקדושה ולעבוד אבינו מלכינו ית' ויתעלה, וכן להחזיק ידי אחינו בשרינו היושבים בקדש ועוסקים בתורה ובמצות ברה, הנני חושב נאמנה כי לא היו עוצרים בעדינו מאומה, כי תודה לאל עליון עוד לא ראינו בממשלתינו שתהי' נגד הדת ח"ו, וכה יעזור השי"ת על להבא, שלא יהי' שום מניעות ועיכובים לעבוד את ה' בכל לב ונפש, וה' הטוב הוא יעורר רוח ממרום להפיע בקרב לבינו פנימה שנוכל לעבדו בלב שלם, מתוך הרחבת הדעת ברו"ג.

אבל במושכל ראשון מבלי התבונן אל האמת בעיון, מתפחדים, וחושבים מחשבות, ועד אשר הדבר בלתי מאושר קשה לעבוד בזה נאמנה כראוי וכיאות לענינים רמים ונשגבים האלו.

ובכן ברעיוני עלה ליסד פה מדינת באיערין חברה בשם קָאלַאזְטְיָאנְס־גיזעלשאפט „פִּיהלַאנְטרָאפִּיא" (שם פיהלאנטראפיא בלה"ק הוא „צְדָקָה" ובאשר לפי החוק השורר פה צריכים כל השמות להיות בלשון איראפיא או אשכנזי, וזה השם הוא בל"א, ובשארי הלשונות, ובנקל להעתיקו בהעתקה אמיתית גם בלשונינו הקדוש הוא צדקה כנ"ל, לכן בו בחרו).

מטרת החברה ליסד בתי ספר המיוחדים לדת וללימוד התורה, ולבנות בתים למען עניי ישראל זקני ת"ח או ת"ח הלומדים תורה (הכוונה בזה כסף אה"ק) והתקנות הם עשויים בהשכל ודעה. ברוב יגיעה ועמל עלה זה בשקידת הזמן עם כמה עורכי דין ושיקול הדעת. וכבר הכל ת"ל מאושר ומתוקן לפי תכליתו. עפ"י פקודת כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א אשר הוא ראש ונשיא

אגרת בנו: נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים. ונזכרת גם לקמן אגרת קצח.

המוסד הלזה. ואיליו עוד שמנה אנשים מגבירי ישראל ונכבדיו. ושני אנשים מאחינו ידידינו האשכנזי׳ הדרים בפה העיר וירצבורג. יראי אלקים ונכבדים במעשיהם ועניניהם.

אמנם למען השיג זה כפי החפץ, בהכרח הי׳ לעשות גיזעלשאפט אקציניערנע, ולעשות אקציעס על סכום ששים וחמשה אלפים מארק (שהם בערך שלשים אלפים וחמש מאות ושש עשרה רו״כ, ושלשים קאפ׳).

כל אקציע בהכרח שתהי׳ על סך לא פחות מסכום 500 מָרק (שזה בערך 237 רו״כ) וזה אפשר לחלק על כמה חלקים וחלקים שחפצים. ובכן יהיו 130 שטרות בני 500 מארק העולה 65.000 מָרק. ובהם יהיו שטרות בני 100 מארק 200. 75. 50. 25. 10.

האקציעס הם בשבילְ הבית והחצר הגדול שישנו בחברון לקנות עבור ת״ת וישיבה. ודירות לעניי הכולל לכל מי שיעלה בגורל צדק. והבית הזה עולה בערך 30000 רו״כ. וכל מי שיקנה חלק שטר יהי׳ לו חלק בהבית, וזכות בזכות הצדקה הלזאת.

ובכן ידידיי קראו עצרה בין יראי ה׳, התבוננו היטיב מי ומי יהיו מחברי הועד הלזה, אשר המה יהיו העוסקים במפעל הלזה בחבל ארגב „מאלא־רוסיא״ הכוונה ליסד בורָא במחניכם, אשר האנשים האלו כשלשה המה יעריכו הכל בספר לחפש ולמצוא אנשים השייכים לזה בשלשת הגובער׳ חערסאן. פאלטאווע. יעקאטערינאסלאוו.

השלשה שהנני בוחר שיעיינו בזה היטיב הואְ ידידינו ראֿש וראֿח ורֿב אלטהויז כי שנים האחים שי׳ ביכולתם לעשות הרבה בזה, וביכולתם לעשות בעזהי״ת, כי יודעים ומכירים כל המקומות דג׳ הגוב׳ הנ״ל, וכאשר יתיישבו בינם לבין עצמם, ידעו את מי ליקח לזה, שיהי׳ בעוזרם.

וראשית המפעל יהי׳ למכור את השטרות, למען שיהי׳ ביכולתינו לקנות הבית בעזהי״ת. הפארמע איך לעשות ואיך למכור ולאָן לשלוח הכסף הכל יבוא בעוד מועד. אך עתה יעשו רשימות מכל העיירות והקאלאניעס, ולחשוב מחשבות אודות כל עיר ועיר עם מי אפשרי לבוא בכתובים, ובכל עיר ועיר מי יהי׳ בעלי הועד. כי בכל עיר ועיר צריכים לקבוע ועד ובו יהיו ז׳ אנשים נושאי תואר (היינו לא יותר מז׳) ולא פחות מג׳, ואחד מהם צריך להיות הרב אם הוא

בורָא: משרד.
ראֿש: אפשר — ר׳ אשר שו״ב (גראסמאן).
ראֿח: ר׳ אלי׳ חיים אלטהויז.
רֿב: ר׳ בנימין אלטהויז.

איש י"ש, ולא מן המתחדשים. ויכתבו מכתבים אשר בלתי יובלט הענין למה זה לכל הקאלאניעס להודע פרטי אדרעסין. ויודיעני לפה מה מחשבתם בזה, ועל כמה חושבים לפי השערתם לגודל ענין הזה למכור שם שטָרות (היינו על איזה סכום בערך), ומצאתי א"ע מאושר כי לָו יעזרינו השי"ת וסדר הזה יבוא אל הפועל בעזהי"ת. ואשרי המשתדלים בזה.

קעד

[אלול תרס"ז]

ייטיב השי"ת הכוה"ח ברו"ג לכבוד ח"ד ידי"נ הרה"ח המפורסם נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה משולם שי'

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני. לע"ע אין מה לדבר בזה, ובד"כ אין הדבר בידי. והשי"ת יעזור לכבודו ולביתו ב"ד תי' להיות בריאים ושלימים ובפרנסה והצלחה ויהי' במנוחה בכל פרט.

אנחנו ניסע אי"ה מפה יום א' הבע"ל ונבוא אי"ה לביתינו שלום יום ד' או יום ה', והשי"ת יצליח דרכינו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וב"ד ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

קעד

נעתקה מצילום כתי"ק. בראש הדף נרשם „2" ונראה שנכתבה בהמשך לאגרת נוספת, ולכן לא מופיע כאן התאריך. ומלשון ההתחלה „ייטיב השי"ת הכוה"ח" נראה שנכתבה בחודש אלול. וממ"ש „אנחנו ניסע אי"ה מפה יום א' הבע"ל ונבוא אי"ה לביתינו שלו' יום ד' או יום ה'", נראה שהיו באותה שעה במקום רחוק, ומתאים הדבר לאלול תרס"ז, שהי' אז בווירצבורג, ונסע משם לביתו ביום א' ט"ו אלול.

משולם: רייך. אגרות נוספות אליו — לעיל ס, ובהנסמן בהערות שם.

לביתו: זו אשתו מרת רבקה בת דודו (של רבנו) הרה"ק רב"ש באדמו"ר הצ"צ.

קעח

[וירצבורג תרס״ז]

כבוד מחו׳ ידידי הנגיד המפורסם ווח״ס י״א כו׳ מו״ה פייוויש יעקב שי׳

מכתבו נשלח אלי לפה וירצבורג. ולפ״ד ימתין מלעשות עם הערלים עד שתהי׳ הזאסעדאני׳ בבאנק. והשי״ת יעזור שיתנו לו מקח טוב ויבוא הדבר לידי גמר בקרב ויהי בהצלחה בכל פרט.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו ומחו׳ ידידו דו״ש מלונ״ח תכה״י

שלום דובער

קעו

[תרס״ז?]

כתיב ועשית עמדי חסד ואמת וידוע דרז״ל ע״ז במד״ר שהחסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, והשל״ה ד׳ ד״ש ע״ב כתב וז״ל כשכתיב אמת לבדו פירושו אמת כפי אמיתת הענין כפי שורת הדין לפי תשלום הגמול אבל כשמצורף לאמת החסד אז החסד נעשה אמת נצחי בלי סבה וכבר הקדמתי כו׳ אמנם הי׳ חפץ בחסד של אמת שהוא למעלה מתשלום גמול כו׳ עכ״ל, והענין הוא דהנה כתיב ולך אד׳

קעה

נעתקה מגוכתי״ק שבאוסף המכתבים.

רבנו שהה בווירצבורג ממ״ח תרס״ז עד לפני הפסח, וכן בחדשים תמוז־אלול תרס״ז; וא״כ נכתבה האגרת שלפנינו באותה שנה.

פייויש יעקב: אגרות נוספות אליו — ראה לעיל קנא, ובהנסמן בהערות שם.

זאסעדאני׳: ישיבה.

קעו

נדפסה, מלבד קטע האחרון, בקובץ מכתבים מכתב יא, בכותרת ״לערך רס״ז״. ובשלימותה נדפסה בגליון בודד, מימיוגראף, בכותרת ״הועתק מכת״י הסופר ר״ש ליובאוויטש״. ונמצאת גם בכת״י 221 קד, א בכותרת: ״מכתב מאדמו״ר שליט״א לאנ״ש (בשנת תרע״ג)״. וממ״ש בסופה ״וכאשר נהייתי לגבאי בח״ק דפה״, וראה לעיל אגרת קסד ״בעת גבאות שלי״, נראה יותר לאשר התאריך של שנת תרס״ז. וראה גם לקמן אגרת רלג ״שנתנו על הגדר״ ובאגרת רי: בדבר ח״ק כו׳.

חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, ולכאו' אינו מובן מהו החסד שאתה תשלם לאיש כמעשהו, אך הענין הוא להיות כי באמת האדם וכל מעשה הטוב שלו אינו תופס מקום לגבי למעלה כלל, הגע בעצמך מה תופס מקום האדם אפי' לגבי מלאכי מעלה שרפים חיות ואופנים וכ"ש לגבי הקב"ה שאין האדם ומעשיו תופסים מקום כלל, ורק בחסד ה' עלינו הוא שיתפוס מקום מעשה האדם ושעל ידם יומשך עליו שפע העליונה מהקב"ה, ובזהר נק' זה באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא שמעשה האדם מעורר בדוגמתו למעלה, כמו במצות צדקה שמחי' את העני והשפל מעורר למעלה להחיות רוח שפלים שכל העולמות והנבראים הם עניים ושפלים לפניו ית', והיינו שממשיך שפע אלקות בכל העולמות והאדם הנותן הצדקה שהוא גורם ההתעוררות למעלה ה"ה נוטל חלק בראש, וכה"ג בשארי מצות, וזהו לך אד' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו שזה שפעולת האדם למטה מעורר בדוגמתו למעלה הוא רק מחסד ה' לבד, ובעבוה"ק חלק העבודה פי"ח הובא בשל"ה דט"ו האריך איך שמטבע העבודה לפתוח המקור ולהמשיך הברכה, וזהו סוד מ"ש עובד אדמתו ישבע לחם כמו החורש והזורע תבואה בארץ ועושה עבודת האדמה כתיקונה, הנה הטבע היא אשר יצמח עי"ז והעובד ישבע לחם, כן הוא ברוחניות שהעבודה האלקית בקיום המצות (ונק' עובד אדמתו כי המצות הן בבחי' זריעה בארץ העליונה) בטבע תמשיך שפע וברכה העליונה אל העובד, וע"ש בעבוה"ק פ' ט"ו, וע' בגמ' ברכות די"ז ע"ב ע"פ אבירי לב הרחוקים מצדקה שנזונים בזרוע, ופירש"י בזכות שבידם, וטבעית זאת אין זה לפי שבאמת יש ערך ויחוס מעשה האדם אל השפע העליונה וכמשנת"ל שבאמת אינו תופס מקום כלל, רק כך עשה לנו אלקינו בחסדו הגדול שיהי' שכר המצות כמו ענין טבעי, וזה חסד כפול, כי הדבר המוטבע בטבע א"צ עבודה ויגיעה כ"כ, משא"כ דבר שלמעלה מהטבע צריך זכות גדול ביותר, וכמו הנסים שהן למעלה מהטבע צריכים לזה זכות גדול (ברכות ד"כ ע"א) מ"ש ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומ"ש אנן דלא מתרחיש לן ניסא אי משום תנויי כו' אלא קמאי הוו קא מסרי נפשייהו אקדושת השם כו', הרי דמשום לימוד התורה בלבד אין עושין נס כ"א בזכות מס"נ על קידוש השם שזה זכות גדול ביותר, וע' בתענית ד"כ ע"ב, ובחסד ה' עלינו עשה שכר המצות כמו ענין טבעי (הגם שבאמת הוא למעלה מהטבע כי אינו בערך כלל כנ"ל) שע"י עסק התורה וקיום המצות יומשך עלינו שפע האלקית, ולכן אמרז"ל (פסחים ד"ח ע"א) האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני או שאהי' בן עוה"ב ה"ז צדיק גמור וכמו"כ הוא בכל המצות ועמ"ש בתוי"ט על

משנה דפ״א דאבות אל תהיו כעבדים כו׳ אלא כו׳, הרי שמותר לצפות לשכר מצות והיינו לפי שהשכר הוא כענין טבעי לכן מותר לצפות ע״ז שע״י עשיית המצות יומשך לו השכר (ועמ״ש בתוס׳ שם ד״ה ה״ז צ״ג וברי״ה ד״ד ע״א), (והרמב״ן ז״ל בס׳ האמונה והבטחון פ״א מחלק בין צדקה לשארי מצות דבשארי מצות כשמצפה על השכר ה״ז כמו עיון תפלה שזה מזכיר עוונותיו ח״ו, וי״ל דהרמב״ן הולך לשיטתו דשכר המצות הוא ענין נסיי כמ״ש השל״ה די״ב ע״א משמו בפי׳ עה״ת פ׳ וארא, ולהיות שמצפה ע״י עבודתו על דבר הבלתי טבעי מעיינין בזכיותיו אם נפיש זכותי׳ וכמו בעיון תפלה דהכל מודים שעי״ז מזכירין כו׳ וכמשארז״ל ברכות דנ״ה ע״א, כי תפלה אינו דומה למצות שהמצות ניתנו לו מלמעלה ונא׳ ע״ז אם בחוקותי תלכו כו׳ ונתתי גשמיכם כו׳, אבל תפלה הוא מה שהאדם פועל וממשיך בתפלתו שמחדש דבר וכידוע בענין יהי רצון כו׳ (ועמ״ש בלקו״ת בהביאור דונקדשתי) וכן הוא לדעת הרמב״ן גם במצות כמו בתפלה שהוא ז״ל מפרש דמ״ש אם בחוקותי כו׳ ונתתי כו׳ הוא בדרך נס כמ״ש שם, ובהג״ה שם בשל״ה כ׳ ששכר המצות הוא בדרך סגולה, ועמ״ש מענין סגולה בלקו״ת שה״ש ד״ה נאוו לחייך בתורים) וכ״ז בחסד ה׳ עלינו אשר מעשה המצות יעוררו למעלה ויומשך לו עי״ז שפע ברכה מהבריכה העליונה, אמנם חסד זה הוא בבחי׳ מדה וגבול ולכן נא׳ כאן שם אד׳ וידוע דשם זה הוא בחי׳ מדת הגבול והצמצום, ומובן ע״פ משנת״ל דהשכר הוא כענין טבעי וכל דבר טבעי ה״ה מוגבל להתנהג ע״פ הטבע שלו דוקא, וכמו״כ מאחר שהאור והשפע האלקית נתצמצם להיות כמו טבעי ממילא ה״ה בא בבחי׳ הגבלה, ולהיות שהחסד הוא מוגבל לכן יכול להיות נגד זה מדה״ד ר״ל, וע״כ בבחי׳ חסד זה מוצאים המקטרגים מקום לקטרג ולהזכיר העוונות והחטאים ולעורר מדה״ד ר״ל, אבל בחסד הבלתי מוגבל שם אינו שייך שום קטרוג כלל וכמ״ש ולא אבה ה׳ אלקיך לשמוע אל בלעם כו׳ כי אהבך ה׳ אלקיך בבחי׳ אהבה הבלתי מוגבלת ולכן ולא אבה לשמוע כלל לדברי המקטרג כו׳, (ועמ״ש בלקו״ת פ׳ נשא ד״ה ה׳ יחתו מריביו ובפ׳ קרח בד״ה והנה פרח מטה אהרן), וזהו שחפץ יעקב אע״ה בחסד של אמת שלמעלה מתשלום גמול כי החסד שהוא תשלום גמול היינו מה שמשלם לאיש כמעשהו יכול להיות בו העכבה והפסק ח״ו ע״י מדה״ד ר״ל, אבל מה שלמעלה מתשלום גמול שהוא חסד בלתי מוגבל אין בו שום עכבה והפסק כלל, ולהגיע לבחי׳ חסד זה הוא ע״י שהאדם עושה חסד של אמת היינו החסד שעושה עם המתים שאינו מקווה לשום גמול מהם עי״ז נותנים לו מלמעלה (בדרך מתנה) בחי׳ חסד של אמת הבלתי מוגבל, ובזה יובן

משארז"ל (תענית דכ"א ע"ב) בסורא הוות דברתא (דבר ר"ל) בשביבותי' דרב לא הוות דברתא כו' אתחזי להו בחלמא כו' משום ההוא גברא דשייל מרא וזבילא לקבורה, וידוע דשעת הדבר הוא עדין ריתחא ר"ל דאז אינו מבחין כו' וכמשארז"ל בב"ק ד"ס סע"א, ובזכותו של ההוא גברא דשייל מרא וזבילא לקבורה שהוא חסד של אמת גם בדבר קטן הערך ניצולו מן הדבר, לפי שעי"ז נמשך חסד הבלתי מוגבל שאין שם שום תערובות דין כלל, ועמ"ש העיקרים מא' ד' פל"ו שהי' ראוי ששכר העבודה יהי' שכר גבולי להיות שהעבודה אינו לצורך גבוה וא"כ צריך להיות נחשב לפי אופן טורח ויגיעת העובד שהוא גבולי וממילא יהי' השכר ג"כ גבולי, וגם ע"פ דרך זה נראה דבעבודת האדם שאינו לצורך עצמו והנאתו ואינו מקווה עי"ז לשום הטבה כמו בחסד עם המתים, צ"ל השכר בלתי גבולי אם מפני כי תכלית כוונתו הוא רק לקיים רצון הבורא בלי תועלת לעצמו אם מפני שזהו מצד עצם החסד הנטוע ומושרש בנפשות ישראל להטיב רק מצד עצם הטוב לא משום איזה סבה, לזאת השכר המגיע עי"ז הוא ג"כ מה שבלתי שום סבה שהוא החסד הבלתי מוגבל כמ"ש השל"ה שם, והוא המגין ומציל גם בעידן ריתחא שלא יהי' שום נו"מ ופ"ר ר"ל ורק טוב וחסד יהי' כל הימים אכי"ר.

וכאשר במחנינו הביה"ק עזוב מאד ובע"ח רועין בו משום פרצות הגדר, וגם בא לידי חטוטי דשכבי ר"ל ועם היות כי הגבאים דח"ק השתדלו בכ"ע לגדור פרצות של ביה"ק, אבל מצד מיעוט היכולת שא"א לעשות גדר כדבעי, נפרץ במשך זמן קטן וחוזר הדבר לכמו שהי'. וכאשר נהייתי לגבאי בח"ק דפה, שמתי לבי ליקרא דשכבי ונתעוררה רוחי לכבוד המתים לעשות עמהם חסד של אמת בעזרתו ית' ולבנות גדר של ברזל לביה"ק שזה יהי' אי"ה דבר של קיימא. ואין רצוני לילך אחר הפאר וההידור כ"א מה שמוכרח לבד, וגם זה יעלה לסך רב בערך עד שני אלפים רו"כ. ולזאת באתי עם הספר לאוהביי וידידיי אשר אבותיהם וקרוביהם מנוחתם כבוד בביה"ק דפה, לעוררם לעשות חסד של אמת עם אבותיהם וקרוביהם ולנדב ברוח נדיבה לצורך המצוה הגדולה הלזו. ובזכות זה יחוננם השי"ת במתנת חנם בחסד נצחיי ובלתי גבולי לשומרם מכל צו"נ ומכל נו"מ ופ"ר ר"ל. ולהריק עליהם

ובע"ח רועין: השוה לקמן אגרת תקכט.

גדר של ברזל: השוה לקמן בצוואה (תקיד): רצוני הי' מכבר שיהי' גדר של מתכות סביב הביה"ק בליובאוויטש.

צו"נ: צער ונזק.

ברכה עד בלי די בבחו״מ ובהצלחה בכל הפרטים ברו״ג. ותקוותי תאמצני אשר יתעוררו ברוחם הטובה ואת נדבת לבם הט׳ ישלחו בהקדם למען הכין הכל בעוד מועד ולהוציא הדבר הטוב מהכח אל הפועל. והשי״ת יהי׳ בעזרם בכל פרט. ונזכה למקרא שכתוב בלע המות לנצח ומחה ה׳ דמעה מעל כל פנים.

על הכתב הי׳ גוף כי״ק כ״ק אדמו״ר שליט״א נדבה״ק מאה רו״כ.

קעז

ב״ה יום א׳ ה׳ מ״ח תרס״ח לפ״ק
ליובאוויטש

רוב שלום וברכה לכבוד ידי״ע וידי״נ הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה בתורתו ויראתו הט׳ נפשו הט׳ נתונה ומסורה לכל דבר הטוב והמועיל לחיזוק התורה והיראה מעוז ומשגב כש״ת מו״ה מיכאל הכהן שליט״א אבד״ק פולדא והגליל

אחד״ש כת״ר שי׳. ראשית דבר הנני מבקש סליחתו על העדר כותבי עד כה, כי ריבוי העבודה העמוסה עלי ביותר בזה הזמן מנעוני מלכתוב לו, וכמעט חק אצלי אשר בחדש המושבע בעבודת הקדש, אני ממעט בכל האפשרי בקריאת וכתיבת מכתבים, ואת כת״ר הסליחה.

ועתה באתי במגלת ספר כתוב עלי ועל ב״ב יחיו אשר באנו ת״ל לביתינו שלום. גם כבוד אמי מורתי הר׳ הצדקניות תי׳ באה ת״ל שלום. ומצאתי את שאהבה נפשי התלמידים היקרים יחיו ב״ה בחו״ש ועוסקים ת״ל במלאכת הקדש (וכמו שדרז״ל סוטה דמ״ד ע״א ע״פ הכן בחוץ מלאכתך) והשי״ת יחזק מוחם ולבם בתורתו ועבודתו יתי׳ וישמרם מכל צו״צ ונו״מ כו׳.

והנני שולח מוסג״פ את הסך כ״ה רו״כ אשר הבטחתי, והשי״ת

קעז

נעתקה מצילום כתי״ק.
מיכאל . . פולדא: אגרות נוספות אליו — לעיל קסא, ובהנסמן בהערות שם.
כ״ה רו״כ אשר הבטחתי: לעיל באגרת קע, עבור הבית חולים שערי צדק.

יעזור לכת"ר להיות עושה ומעשה תכה"י וחפץ לבו ימלא השי"ת על צד היותר טוב ונעלה.

נעים הי' לי לידע משלום כת"ר שי' אשר באמת אוותה נפשי להוודע משלומו ובריאותו, ואת בקשת כת"ר מלאתי בהיותי על אהלי כ"ק אבותי רבותי הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע. ויה"ר שיקובל תפלתינו לרצון לפני אדון כל, וישלח השי"ת רפו"ש לכת"ר שי' ויחזקו שיהי' בריא אולם.

בריאותי הוא במצב אחד והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו' ויעזריני חשי"ת לישב בביתי במנוחה על התו"ע.

יתברך כת"ר שי' בכה"ט ברו"ג וחפץ ד' בידו יצליח ויתרומם ע"י קרן התורה והיהדות ויראה טוב ונחת בעמו ועדתו כחפץ נפשו וכחפץ ידידו ואוהבו המוקירו כערכו הרם והנשא

שלום דובער

קעח

[י"ט כסלו תרס"ח]

בס"ד

כתיב כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, רוב המפרשים פי' דהכוונה על תורה הנגלית והנסתר, ועל הנסתר אומר כ"א בתורת ה' חפצו, ועל הנגלה או' ובתורתו יהגה יומם ולילה, וכן בלקו"ת ד"ה אני ה' אלקיכם דרוה"ב פ"ד כ' וז"ל וכמו"כ יש ב' בחי' תורות היינו מ"ש בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה פי' תורת ה' היא בחי' תורה שלמעלה חכ' עילאה ותתגלה לע"ל, וכלי ומכון לשבתה היא בחי' תורה שלמטה חכ' תתאה ועז"נ ובתורתו יהגה עכ"ל, ובמ"א מבואר שזהו מש"א ועל תורתך שלמדתנו תורתך תורת אצי' שלמדתנו

קעח

נעתקה מצילום כתי"ק. נדפסה (מימ') בגליון בודד. ונמצאת בכת"י 512. 1201 קלב, א.

הכותרת במימ' הנ"ל "יט כסלו תרס"ח". בכת"י 1201 "ה'תרס"ח". ובכת"י 512: "אגה"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א (בתחלת התייסדות תו"ת) רס"א, לזעמבין", והוא טעות. התמנות ר' אלחנן [מאראזאוו] למשגיח על עסק הדא"ח מתאים יותר לתאריך תרס"ח.

תורת הבריאה וכמ״ש בלקו״ת פ׳ עקב ד״ה ולהבין שרש טעם וקישור כו׳ פ״ג. ושם בהביאור דאני ה׳ אלקיכם פ״ד האריך בב׳ מדרי׳ הנ״ל, והיינו ג״כ בחי׳ פנימיות התורה וחיצוניות התורה, ומשמעות הענין הוא דבתורה הנגלית העיקר הוא שיעסוק בה יומם ולילה ואפי׳ בהכרח, ובתורה הנסתר העיקר שיהי׳ בחפץ ורצון דוקא, ובלתי ספק הוא אשר כללות עסק התורה צ״ל בחפץ ורצון ואז דוקא יבין אמיתית הענין ויוקלט אצלו וישכיל ויתחכם בו כו׳. וכמ״ש במ״א בענין מארז״ל לעולם ילמד [אדם] ממקום שלבו חפץ (ועמ״ש לקמן בזה). אך הענין הוא דתורה הנגלית להיות שנתלבשה בהלכות גשמיים והלימוד הוא בדבר שהוא במציאות ובמורגש, לזאת גם הטעם והשכל שבה הוא טעם נגלה ומורגש בחיצוניות השכל, ועיקר ענינה הוא לידע את המעשה בפועל, לכן גם אם לומד בהכרח ירגיש מ״מ את הטעם הנגלה (וגם ידע את המעשה אשר יעשה), והרגש הטעם יגרום לו את הרצון והחפץ, דכאשר ירגיש את האור כי טוב ממילא יחפוץ בו, אמנם התורה הנסתר שהלימוד הוא בענין הבלתי נגלה ומורגש, לזאת הידיעה בזה היא בפנימיות השכל (אין הכוונה על פנימיות המוחין שהו״ע הידיעה בדרך הפשטה, כ״א מה שאינו בא בהלבשה ובמורגש כ״כ כמו הנגלה) ובהרגש הלב, וזה בא דוקא כאשר הלימוד הוא בחפץ ורצון. אבל אם לומד בהכרח אינו יודע מאומה, ומאחר שאינו מרגיש את האור במה יתעורר הרצון, ויכול להיות שילמד הרבה זמן ואינו מתחיל עדיין לידע אף מעט (מובן אשר ענין ההכרח המבו׳ כאן הכוונה מה שמכריח אותו הזולת, כי ההכרח שהאדם מכריח א״ע בלימוד מצד החפץ הנעלם שיש בקרבו וממילא מייגע ומעמיק א״ע בהלימוד (ער טראגט זעך צוא צום ענין) וזאת ודאי יביא אותו אל האור הטוב כו׳) כ״א דוקא כאשר הלימוד הוא בחפץ ורצון אז ידע את הטעם השכלי בזה. והטעם בא בשכל מושג ומונח בשכלו, אבל הוא נקנה בחפץ ורצון דאז דוקא ידע וירגיש את השכל והטעם שבתורה הנסתר.

עוד זאת להיות כי עיקר כוונת הלימוד הזה הוא בשביל העבודה לידע את ה׳ ולעבדו בלב שלם באהוי״ר כו׳ וכמ״ש באגה״ק בקו״א ד״ה להבין מ״ש בפע״ח, והכוונה האמיתית והעיקרית הזאת נקנית דוקא כאשר הלימוד הוא בחפץ לבב ונתון ומסור הוא בהתקשרות נפשו אל הענין, אז בה וע״י יתקשר נפשו אל ה׳ לאהבה אותו ית׳ ולירא מפניו, ולכן נא׳ ע״ז כ״א בתורת ה׳ חפצו דבחי׳ התורה הזאת נקנית דוקא בחפץ ורצון הלב ובהנתינה שנותן א״ע לזה.

והנה ארז״ל (ע״ז י״ט א׳) תני׳ א״ר אין אדם לומד תורה אלא

ממקום שלבו חפץ שנא' כ"א בתורת ה' חפצו לוי ור"ש ברבי יתבי קמי' דרבי כו' לוי אמר לייתו לן משלי ור"ש אמר לייתי לן תהלים כפי' ללוי ואייתי תהלים. וכ' המהרש"א בחדא"ג הטעם דכפי' ללוי לפי שתהלים כולו יראת שמים כו' יעו"ש. מובן דזה שילמד אדם מה שלבו חפץ היינו כאשר הוא חפץ מה שצריך באמת ללמוד. אבל אם חפץ ללמוד מה שאינו נצרך לו עתה, יכולים לכופו ולהכריחו ללמוד מה שצריך ללמוד, והיינו לפי שהתלמיד החפץ באמת בטובתו העצמי שיגיע אל השלימות האמיתי, צריך להיות בו קבלת עול והיינו הנתינה (די איבערגיגעבן קייט) אל מנהיגו ומדריכו, ולעורר בעצמו הרצון הפנימי (מצד הנתינה כנ"ל וההסכם בעצמו שזהו טובתו) אל הענין שאומרים לו שילמוד. ואז יצליח דרכו וידע ויבין כו' (וכבר נת"ל דהלימוד בהכרח כאשר יש בזה חפץ נעלם יגיע אל האור כו' והוא ההכרח האמור כאן).

והנה לפי משנת"ל דמ"ש כ"א בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה קאי על התורה הנגלית והנסתר, מובן עוד מזה דעסק התורה הנגלית צ"ל בתמידות יומם ולילה, ובעסק התורה הנסתר לא נא' יומם ולילה, וכבר נאמר במ"א אשר עיקר העסק כל היום צ"ל בתורה הנגלית, והלימוד בתורה הנסתר צ"ל בשעות המיוחדות ביום, והוא להיות כי התורה הנסתר היא כתבלין אל התורה הנגלית. ועד"מ שבמעט תבלין מתבל קדירה גדולה, כך בלימוד הנסתר איזה שעות ה"ז מספיק על למוד הנגלה כל היום כולו, אמנם זהו כאשר הלמוד הנסתר הוא כדבעי למהוי בחפץ לבב ובהרגש פנימי בנפשו אז הלימוד דאיזה שעות מספיק על לימוד הנגלה כל היום. ועד"מ שאמרז"ל (שבת דל"א א') ע"פ והי' אמונת עתיך כו' יראת ה' היא אוצרו אי יראת ה' אוצרו אין כו' משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חטין כו' א"ל עירבת לי בהן קב חומטין כו' עירבת דוקא, דכאשר יש חומטין ומעורב בכל הכרי אז מספיק קב א' לכל הכרי, וכמו"כ בעסק התורה הנסתר המביאה לידי יראה אם הלימוד הוא כדבעי שיודע את הענין ובהרגש פנימי בהענין שאז הוא מעורב בכל, ואז מספיק ויועיל הלימוד הנסתר בשעות המיוחדות אל הלימוד הנגלה בכל היום, ובכל דרכיו ישכיל ויצליח בעבודתו יתי'.

והנני להודיעם אשר ידידינו ר' אלחנן נ"י נתמנה למשגיח על עסק הדא"ח, לעיין ולפקח על כאו"א אצל מי מהמשפיעים ילמוד, ומה יהי' הלימוד, ולידע את כאו"א איך הוא למודו וידיעתו בהענין שלומד, והנני מבקשם ומזהירם אשר תהיו מסורים אליו, ואיליו תשמעו לכל אשר יאמר לכם, ואם ככה תעשו יהי' הכל מסודר אי"ה בסדר נכון,

והלימוד יהי׳ אי״ה לתועלת הנרצה ויציץ ויפרח בעזרתו ית׳ וזה טובתכם האמיתי.

והשי״ת יהי׳ בעזרו ויצליח במלאכתו וישלים הכוונה האמיתית, ולכם יתן השי״ת לב לדעת לידע את ה׳ בהרגש פנימי ולעבדו באמת ובלבב שלם, וחפץ ה׳ יצליח לכם כו׳.

קעט

ב״ה יום ג׳ ט׳ אד״ר תרס״ח לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד מחו׳ ידי״נ הג׳ המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א כו׳ מו״ה שמואל מיכל שי׳

ת״ל בעד החוה״ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני. לפלא לי אשר הד״ג הסכים עלי. ועפ״ע זה צ״ל בדרך הצעה להמניסטי׳ לבחור באלו. אם יתקבלו השאלות נראה אי״ה, ועפ״ע נחוץ לזה זמן קודם לעיין בכל הדברים הנשאלים, ולזאת אם ישלחו השאלות נחוץ להקדים ככל האפשרי.

אמנם בגוף ועצם הענין נחוץ מאד שיהיו בהאסיפה הרב דבריסק נ״י והרב דפינסק נ״י, כי על השניים שכותב שנרשמו אין לחשוב עליהם כלל, ואם הרב דפינסק כבד לו הדבר מפני זקנותו יאריך ה׳ ימיו, טוב הרח״ע נ״י בצירוף הרב מבריסק, ובזה צריכים להשתדל הרבה שיהיו עכ״פ הרבנים הנ״ל.

קעט

נעתקה מצילום כת״ק.

שמואל מיכל: טריינין. אגרות נוספות אליו — לעיל סו, ובהנסמן בהערות שם.

לפלא לי: המדובר הוא במכתב־חוזר שנשלח מהממשלה להרבנים, לתת לה הצעות להטיב מצב היהודים, ע״מ שהצעות אלו יושמו לפני הועידה הרבנית (שהתקיימה לפועל בחודש אד״ש עת״ר). בההכנות לועידה זו, דנות גם האגרות (קפז. קפח. קצב. קצז. קצט. ר. רז. רח. רט. רי. ריב. ריג. ריד. ריז. רכ. רכא. רכד׳. רל. רלו. רלז. רמב. רמג. רמד. רמז. רמח. רמט. רנא. רנב. רנג. רנד) דלקמן. בפרטיות עדכ״ז ראה מבוא פ״ז.

זמן קודם לעיין כו׳: היינו שיתאספו הרבנים הנשאלים וידונו בינם לבין עצמם מה להשיב, וזוהי ״האסיפה״ הנזכרת לקמן. אסיפה זו התקיימה לפועל בחודש אייר תרס״ט בווילנא. כדלקמן אגרת רכד׳, ובהערות שם.

הרב דבריסק: הג״ר חיים סאלאבייצ״ק.

הרב דפינסק: הג״ר דוד פרידמאן, אב״ד קארלין־פינסק.

הרח״ע: הג״ר חיים עוזר גראדזנסקי מווילנא.

בדבר הב' מ' חשבתי מקודם שזה שייך לענין הרשיון, וכאשר כתב לי ידידינו הרמ"מ שי' כוונתו, כתבתי לו שיתן, כי בד"כ צריכים להחזיקו, וכל פעל ה' למעשהו וגם כו', ויתן השי"ת אשר מעז יצא מתוק כו'. מידידינו ליבענסאן נ"י לא קבלתי מכתב מה שנדבר בהאסיפה, ובטח יודיעיני כ' מה שדיבר עם קרעפ' בהיותו אצלו ובד"כ מהנעשה בזה. ויעזור השי"ת לכ' ויורווח לו ויהי' במנוחה ויצליח לו השי"ת בכל ענייניו בגו"ר.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו ומחו' ידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

קפ

ב"ה יום ג' ז' אד"ש תרס"ח לפ"ק
ליובאוויטש

כבוד ש"ב ידי"נ הרה"ח המפורסם ווח"ס נכבד ומרומם י"א כו' מו"ה שלמה יהודא ליב נ"י.

ת"ל בעד החוה"ש כה לחי. מכתבו נכון הגיעני במועדו, ונתאחרה תשובתי מהטעם הידוע בהעדר הזמן וגם מאשר לא לנחת כ"כ לדבר בעניני אלו. בקבלת מכתבו נהניתי מאד אשר ראיתי כת"י ואשר נודעתי מהנעשה אשר משך זמן רב עבר שלא הי' מאתו שום ידיעה, ובפרט אשר במשך הזה הי' – ל"ע – מהמקומות ההם ידיעות מרעישות ר"ל. ות"ל אשר שמר אותו כן ישמרהו השי"ת על להבא מכל צו"צ ונו"מ ויביאו לשלום לביתו יאתה קדש בקרב ויהי' במנוחה על

הב' מ': 200 רו"כ (?).

רשיון: לא נתפרש כאן תוכן הרשיון שעליו מדובר באגרת זו. והשוה לעיל אגרת קלה — בדבר רשיון. ולקמן אגרת ריז בדבר ענין גוטערמאן, שמחמת דמיון כמה פרטים, אפשר ששייך לרשיון הנזכר כאן.

הרמ"מ: הי"ר מנחם מאניש מאנעסזאהן.

קרעפ': ד"ר מ. קרעפס, המלומד היהודי שבמחלקה לעניני דת שבמשרד הפנים. שהוא הביו השאלון הנ"ל — כדלקמן אגרת קצט, ובהנסמן בהערות שם.

קפ

חלקה נדפס במגדל עז ע' תקנב. המשפיע' ע' רלא. ונשלמה ע"פ צילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין. שלמה יהודא ליב: אליעזרוב. אגרות נוספות אליו — לעיל נט, ובהנסמן בהערות שם.

התו״ע. אמנם מפרטי הדברים הנאמרים במכתבו ממה שעבר עליו – ל״ע – במשך נסיעתו, לא קבלתי עונג כלל, והשי״ת יהי׳ בעזרו להיות במנוחה כנ״ל.

והנה בדבר מש״כ אודות מש״כ לו מכבר, הנה ידוע לכבודו גודל תשוקתי שיהי׳ כבודו בביתו וישגיח על כל הענינים הידועים ובלתי ידועים כו׳, ומשו״ז כתבתי לו אז שנקצוב לו סכום ידוע שלא יצטרך לנסיעות ... יכול להיות אשר אנ״ש ירצו ליתן לכבודו הסך הנדרש למען ישב במנוחה בעה״ק חברון ת״ו אשר בזה המה רוצים, אמנם לע״ע לא אוכל להגיד זאת.

גם בענין החצר לא שבעתי נחת כלל, יגענו והשגנו ת״ל רשיון הממ׳ דאשכנז ועשינו האקציעס ועלה הוצאה ע״ז יותר מאלף וג׳ מאות רו״כ, אשר זה נתן ידידנו הרש״ג שי׳, בהיות ידידנו פה בר״ה האחים גו״א יחיו רז״י וואלשאניק שי׳ ר״י באס שי׳, אמרו בתוקף אשר המה יתעסקו במכירתם, וקבלו עליהם למכור 70 פרצ׳ מהאקציעס ולבסוף לא נמכר ע״י כ״א ד׳ אקציעס וג״ז לא בא לידי גובינא עדיין.

א׳ הציע לנו בשם גביר א׳ מקיוב לקנות החצר מעזבון חותנו שנשאר סך גדול על צדקה, והדיעות ע״ז המה בנותיו. וישב האיש אודות זה בקיוב ועלה הוצאות ערך ג׳ מאות רו״כ (מחצה מהרש״ג שי׳ ומחצה ממני) ונתבטל הענין כי האחיות לא התרצו ע״ז בשו״א. וממילא מובן אשר הי׳ בזה עגמ״נ. ומידידינו ר״ש הויזמאן הי׳ מכ׳ אשר העת האחרון הי׳ באד״ר ומה אענה לו. ואינני יודע מה נעשה עם החצר, ומה יהי׳ מזה, והשי״ת יהי׳ בעזרינו ונשיג חפצינו בכה״פ בנקל ובנחת ויצליח לנו בכל ענינינו ברו״ג.

עתה, הנני מבקש את כבודו להודיעיני משלומו הטוב ומבריאותו, וכמה עוד צריך להיות בנסיעתו ובאיזה זמן יחשוב להיות אי״ה פה. הכל יודיעיני נא באר היטיב. כל המשך שלא הי׳ שום מכתב מכבודו

בביחו: בחברון, השוה לעיל אגרת קכה.
לנסיעות: השוה לעיל אגרת בדר״ח אדר תרס״ז.
החצר . . אקציעס: השוה לעיל אגרת קעג. ובפרטיות עד״ז ראה מבוא פ״ו.
הרש״ג: ה״ר שמואל גוראריי. וראה בשוה״ג במגדל עז שם. ולעיל בהערות לאגרת קעג.
האחים גו״א: רש״ג הנ״ל ואחיו ה״ר נתן וה״ר מנחם מענדל.
רז״י וואלשאניק: ה״ר זלמן יצחק — הנ״ל אגרת קלח, ובהנסמן בהערות שם.
ר״י באס: ראה לקמן אגרת ריג, ובהנסמן בהערות שם.
ר״ש הויזמן: שעל ידו הי׳ קנין החצר — כנ״ל אגרת קעג. לקמן אגרת קפד.

הי׳ לי רב צער בזה. וכשיתקבל מכתב מאתו אני מתענג בזה, ורק כתיבתי אני הלא ידוע לכבודו טרדותיי וא״א לי להגביל הזמן.

המכ׳ הזה הוכרחתי להפסיק באמצע ואני גומר כתיבתו היום יום ג׳ כ״א אד״ש.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש ויחוג את חהמ״צ הבע״ל בדיצה ובכשרות כאוות נפשו וש״ב ידידו עוז המקווה להתראות אתו בקרב בחו״ש דו״ש מלונ״ח באה״ר תכה״י

שלום דובער

קפ*

[לפני פורים תרס״ח?]

... יתן השי״ת אשר יוגמר הענין בקרב לטוב ולהצלחה.

בדבר נסיעתם צלחה לפ״ד ג״כ הנכון שיבואו אי״ה לביתינו שלום על פורים הבע״ל, וצריכים להיות בקאמינקא ויאנושפאל. כי לאחותי תי׳ הבטחתי שתהיו אצלם בעזרתו ית׳ וכן בקאמינקא צריכים להיות (בטח תראה את סי׳ הבעש״ט ז״ל מהנכון שתרשום אצלך המקומות אשר נמצא כי״ק. וכן הדמעות הידועים לרשום בדיוק באיזה ענין הם. כמדומה לי אשר בתיבות אלקינו ואלקי אבותינו, היינו באותו העמוד, כן גם לידע אם מה שחשבנו שזה כי״ק הה״מ ממעזריטש ז״ל, אם כן הוא מקובל אצלו, זה כשבוע כתבתי לו אודות שמורה בטח ישלח.) ואם ירצה חותנך הרב שי׳ שתהיו דוקא עוד שבוע אינני מעכב בזה. אמנם לפ״ד נכון כנ״ל.

קפ*

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין. מהתוכן נראה שנכתבה לפני הפורים, ושרבנו הי׳ באותה שעה בביתו בליובאוויטש, ומציע לבנו שגם הוא יבוא לביתו לפורים. בין השנים תרס״ו — תרד״ע לא הי׳ רבנו בביתו לפני פורים אלא בשנת תרס״ח. גם מהכתב נראה שנכתבה בסמיכות לאותו זמן.

נסיעתכם צלחה: של בנו, כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע וזוגתו, מביקורם אצל הוריה בקעשינוב.

לאחותי: הרבנית חי׳ מושקא, אשת הרב משה הארנשטיין, שגרו באותה תקופה ביאנושפאל. השוה לעיל אגרת עא, ובהנסמן בהערות שם.

כתבתי . . שמורה: השוה לקמן אגרות רח. ריב. רצט. שצו. בענין השמורה שהי׳ שולח לרבנו ר׳ שמואל ליפסאן מקאמינקא.

חותנך הרב: אברהם שניאורסאהן מקעשינוב.

בו״נ היקרות והנחמדות יחיו ב״ה בחו״ש כה יתן ה׳ על להבא. ובקשתי לכתוב לנו משלומכם הטוב לענג נפשינו.

בטח נמצא יי״ג הנדרש לחה״פ הבע״ל שלא יהי׳ בו שום תערובות צוקער ושיהי׳ לבן ולא חזק.

קפא

ב״ה יום א׳ כ״ו אד״ש תרס״ח לפ״ק
ליובאוויטש

כבוד ידי״ע וידי״נ הרב הגאון המפורסם לשבח ולתהלה פאר ישראל מעוז ומשגב יראת ד׳ אוצרו כש״ת מו״ה מיכאל הכהן אבד״ק פולדא והגליל, נרו יאיר ויזרח,

אחד״ש כת״ר שי׳, מכתב כת״ר ממוצש״ק תשא נכון הגיעני, ואמרתי לידידי הנכבד רי״ק זעליקזאן אשר הפריז על המדה להעמיד לכת״ר מקח כזה. (אם כי אני משלם מקח זה, ואני לוקח אצלו בכל שנה ג׳ אתרוגים), אמנם מה שאמר האחד מלאדז מקח ששה מארק בעד שני אתרוגים, זה לא שמענו מקח כזה בעד אתרוגי קלאברי׳, אם לא הגרועים ביותר שכמעט אין לברך עליהם. וכפי שאומר ידידי הנ״ל שלח לכת״ר שי׳ אתרוגים מהודרים, וסוף דבר הוא מוסכם על מקח עשרה רובל בעד שני האתרוגים.

עוד בתחלת החורף שלחתי לכת״ר שי׳ את הסך כ״ה רו״כ אשר הבטחתי לשלוח, בטח נתקבלו. ובמכתבי כתבתי אשר כת״ר יכול לעשות בהם כחפצו ורצונו הטוב. גם כתבתי במכתבי הנ״ל אשר קיימתי בקשת כת״ר והזכרתי שמו לרפו״ש ולהצלחה על ציוני כ״ק אבותי רבותי הק׳ זצוקללה״ה נ״ע זי״ע. תקוותי להיות אי״ה קודם חג

בו״נ: =בנותיכם ונכדותינו.
יי״ג: שחותנו הנ״ל הי׳ סוחר ביין, ומדי שנה הי׳ שולח יין לפסח לרבנו (ראה גם לקמן אגרת רכב).

קפא

נעתקה מצילום כתי״ק.
מיכאל . . פולדא והגליל: אגרות נוספות אליו — לעיל קסא, ובהנסמן בהערות שם.
שלחתי . . כ״ה רו״כ: השוה לעיל אגרת קעז.

הפסח הבע"ל על הציון ואי"ה זכור אזכרנו עוד, כי שמו וזכרו הטוב חקוק וחרות על לוח לבי.

והשי"ת ישלח רפו"ש בקרב לכת"ר שי' ויחזקו שיהי' בריא אולם ויצליח לו השי"ת בכל ענינו ברוחניות ובגשמיות ויחוג את חג המצות הבע"ל בדיצה ובכשרות כאוות נפשו הט' וכעתירת ידידו עוז דו"ש מלונ"ח כה"י מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשא

שלום דובער

קפב

[אמצע תרס"ח]

ב"ה

מכתבו מקיסינגען נכון הגיעני. ואם כי באיזה דברים בזה דבריו צודקים, אמנם מפני שמירת הנזק חושב אני שצריכים לקבל רב עד שלא יבוא עליהם רב בלתי קרוא. ולפ"ד צריכים להקדי' ולדבר עם ש"ב הרה"ח הר"ל נ"י כאשר מצד חלישותו א"א לו לקבל עליו ההשגחה ואחריות כל הענינים, ע"כ מוכרחים לקבל רב ובאופן שיהי' ביחד עמו. ולפ"ד אין להם דרך אחרת כ"א לבחור בידידינו הרש"ל מעדאלי' נ"י באופן שיקבע דירתו בטבור העיר, ויחד עם ש"ב הר"ל יחי' יהי' בהנהגת עניני העיר.

קפב

נעתקה מגוכתי"ק שבאוסף המכתבים.

האגרת נכתבה זמן מה לאחר פטירת הר"מ (ברב"ש בן הצ"צ) שניאורסאן, שהי' רב בוויטעפסק, ולאחר פטירתו בה' תשרי תרס"ח הוצרכו למנות רב במקומו.

באגרת שלפנינו מציע לבחור ברש"ל מעדאליע לרב בוויטעפסק, ולקמן באגרת קצג (עחה"ס תרס"ט) מאחל לו על "שסכ"ס בא לידי פועל הרבנות של כבודו בויטעפסק", א"כ נכתבה האגרת שלפנינו בתחלת, או באמצע שנת תרס"ח.

ש"ב הרה"ח הר"ל: - הרב יהודא ליב שניאורסאן (באדמו"ר מהריי"ד מלאדי) אב"ד וויטעפסק משנת תרס"ו ואילך (ראה ס' וויטבסק ע' 190, ומש"ש ע' 194 שהרב מעדאליע נתמנה לרב בתרס"ז — צריך לתקן שם כנ"ל).

הרש"ל מעדאלי': תולדותיו בס' וויטבסק ע' 194. וראה מ"ש לעיל.

קפג

ב״ה יום ה׳ יו״ד תמוז תרס״ח לפ״ק
מ״ב

כבוד ידידי עוז הרב המפורסם ווח״ס נכבד ומרומם י״א
כו׳ מו״ה אליעזר משה שי׳

... כאשר ספרי הצ״צ שו״ת יוד״ע ואה״ע ומשניות כבר כלו ורבים הדורשים אותם ואינם נמצאים, ואם משיגים אותם עולים ביוקר מאד. וזה כמה שנים שאני חושב בזה שהי׳ נצרך להדפיסם שנית, אבל נצרך ע״ז סכום גדול אשר אין ביכולתי לחשוב. ועתה עוררני ידידינו הג׳ ר׳ זעליג פערסיץ שי׳ (שהוא פה אל הקוהר) לעשות אגודה להדפיס ס׳ צ״צ. וכאשר יש בעולם עוד שו״ת מהחלקי׳ הנ״ל שלא נדפסו (כי הנדפסים המה רק מהנמצאים אצלינו ובלאדי) יכולים להוסיף בהוצאה הזאת. גם להוציא לאור חלק חו״מ אשר כבר נמצא אנ[צ]לינו מסודר ומועתק מוכן להדפסה. כמו״כ להדפיס במשך הזמן ספרי כ״ק אדמו״ר האמצעי זצוקללה״ה נ״ע כמו ג׳ חלקי שע״ת אשר נחוץ מאד להדפיסם שיהיו נמצאים אצל ידידינו ומכבר חשבתי בזה ונמנעתי מטעם הנ״ל.

ובאיזה שנים מקודם בקשתי את ידידינו ר׳ אנשיל אריינאויץ מוילנא לידע כמה יעלה הדפסה. וכמדומה לי אשר בא החשבון אז אשר הדפסת ב׳ חלקי אה״ע יעלה ערך ג׳ אלפים. וידידינו ר״ז פערסיץ הנ״ל רצונו ליתן ע״ז ג׳ מאות וכשיהי׳ עוד ט׳ כמוהו (אשר בעזרתו ית׳ אינו מופרך הדבר כלל) באפשר להדפיס כעת האה״ע ואח״כ יתר החלקים. ואם נעשה ע״ז אגודה לדעתי צריכים לחלק בה, חבירים מייסדים, חברים נכבדים, וחברים סתם. חבירים מייסדים המה שיתנו

קפג

נעתקה מצילום כתי״ק שבאוסף מונדשיין.

מ״ב: =מערי׳ענבאד.

מו״ה אליעזר משה: מאדייעווסקי מ״ץ דחאראל. אגרות נוספות אליו — לעיל לז, ובהנסמן בהערות שם.

להדפיסם שנית: לפועל לא נדפסו אז — עד שנת תש״ה־ו ע״י קה״ת.

חו״מ . . להדפסה: השוה לעיל אגרת ס. וחלק מהם נדפס בהוספות לשו״ע אדה״ז הנדפסים בווילנא תרס״ה.

ג׳ חלקי שע״ת: גם הם לא נדפסו אז — עד שנת תש״ז בשאנגהאי ע״י קה״ת.

ובאיזה שנים מקודם: השוה לעיל שם.

בהתחלה ג' מאות ואח"כ מאה רו"כ לשנה, חבירים נכבדי' אשר יתנו מן כ"ה עד נו"ן ר' לשנה. וחבירים סתם מן ה' ואפשר מן יו"ד עד כ"ה ר'. וכולם יקבלו את הספרים (שיוצאו במשך השנה) חנם. והמייסדים והנכבדים יקבלו ספרי מכורכי' אלה בכריכה פשוטה ואלה במהודרת.

והנני להציע לכבודו אשר יקבל עליו הדבר הזה לייסד האגודה הזאת ולהיות ראש המתעסקים בה הן באסיפת החבירים והן בהוצאת הספרים לחקור ולדרוש אחרי השו"ת שלא נדפסו ולסדרם ולבוא בדברים עם המדפיסים וכה"ג מהדברים אשר תדרוש דבר האגודה.

ומובן אשר הענין גדול מאד כי מהנכון הוא אשר כל רב מאנ"ש יהי' לו ס' הצ"צ וכמו"כ יושר גדול להפיץ בכלל ספרי הצ"צ הן באנ"ש הן שלא באנ"ש וכמו"כ ששו"ת חת"ס נמצא אצל כאו"א וכמעט לא ימצא רב שלא יהי' אצלו חת"ס, ולמה לא יהי' כן בספרי הצ"צ. ומהראוי ונכון לאנ"ש להשתדל בזה ובפרט כאשר גם הרוצים בהם אינם משיגים אותם, ובדעתי שנמכור אותם אי"ה בהמקח שיעלה לנו, ואפשר על כללות התייסדות הזאת צריכים ג"כ הסכם יתר נכדי כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע, אשר בטח יסכימו. ואם לא יתנו הסכמתם אינני חושב שיהי' זאת למניעה, כי ברשותי להדפיס ס' הצ"צ גם בלעדם. ואם כבודו יקבל עליו הדבר הזה נבוא אי"ה בדברים אח"כ למי להציע להיות מהחבירים המייסדים, ובקשתי להודיעיני בהקדם מה דעתו בזה. והשי"ת יעזור לכבודו ויצליח לו בכל ענייניו בגו"ר.

משלומי ת"ל ... והשי"ת ישלח לי רפו"ש בקרב בתוך כו'.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו עוז דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

Marienbad
Villa Charltte

ברשותי . . בלעדם: השוה שו"ת שעה"מ ח"ד ס' קמב ס"ט.

קפד

ב"ה יום ב' י"ד תמוז תרס"ח לפ"ק
מ"ב

כבוד ידידי הג' המפורסם ווח"ס נכבד י"א כו' מו"ה
שמעון הויזמאן נ"י

אחדשה"ט. את מכתביו ושטר המקנה והחתום (הקוויטונג) והמכ' מלאנדאן הכל כאשר לכל שלח לי בני שי' לפה. והנני באמת בגודל הכרת טובה לכבודו על רוב פעלו ומעשהו הטוב אשר פעל ועשה בענין הזה, וכמה יגיעות יגע וטרח והניח את עצמו לעשות רצון קונו, וזכותו גדול מאד בזה, ושתיים טובות עשה כבודו לשמור את הנחלה שלא ישלטו בה ידי זרים, ועוד זאת אשר בעזרתו ית' קימה יהי' לה להרים בה וע"י אי"ה מצב העה"ק. ומשכורתו תהי' שלמה מה' אלקי אבותינו אבות העולם אי"י ע"ה להיטיב לו בכל מילי דמיטיב סכל מאוויי נפשו ברו"ג ויזכה לראות בנחמות ציון וירושלים בב"א.

בערך עוד שמונה או עשרה ימים אשלח לו אי"ה עוד שלושה אלפים רו"כ ואפשר חמשה אלפים. אמנם בדבר הקושאן אולי אפשר לעשותו עתה על שמי, אם כי ידעתי אשר הוא נגד החוק שנתחדש במדינתם, אמנם אפשר ע"י יגיעה יכולים לעשות אופן כזה שתהי' הנחלה על שמי לא תהי' מניעה מצד הכסף ונשלח לו אי"ה את כל הכסף בשלימות במשך לא יותר משני חדשים בערך. ואם בשו"א א"א לעשות על שמי אולי אפשר לעשותה הקדש ובאופן שאהי' אני הבעה"ב עלי', ואז ג"כ נשתדל לסלק אי"ה כעת בשלימות. ובכל האופנים אשלח

קפד

נעתקה מצילום כתי"ק.

שמעון הויזמאן: אגרות נוספות אליו — לעיל קעג, ובהנסמן בהערות שם.

שטר המקנה וכו': של חצר רומאנו בחברון, שקנה רבנו ע"י הר"ש הויזמאן. בפרטיות עד"ז — ראה מבוא פ"ו.

שלא ישלטו בה ידי זרים: ראה לעיל שם.

עוד שלשה אלפים: בנוסף למה ששלח לאחר האסיפה במוסקבא בחדש אייר (כנ"ל בהערות לאגרת קעג).

קושאן: שטר בעלות.

על שמי: עד"ז לקמן אגרת רכד, ודבר זה לא הושג עד חורף תער"ג — כדלקמן אגרת רעח, ובהנסמן בהערות שם.

בשו"א א"א: מהטעם המבואר לעיל אגרת פו: „נאסרה קניית קרקע ובתים ליהודי כל הארצות (לבד אנשי תוגרמה)".

לו אי"ה את הסך שלשה או חמשה אלפים בקרב כנ"ל. אמנם אם באפשר לעשות על שמי או על הקדש באופן הנ"ל נסלק אי"ה כעת בשלימות. ועל דבר זה בקשתי להשביני בטע"ג אם אפשר לעשות כנ"ל. ובמכתב ייטיב לבאר החוקים בענינים אלו.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח תכה"י

שלום דובער

אדרעס לטע"ג

Schneersohn
Marienbad

קפה

ב"ה יום א' ג' אלול תרס"ח לפ"ק
מ"ב

כבוד ידידי המפורסם ווח"ס י"א כו' מו"ה ... שי'

מכתבו נכון הגיעני. ההצעה עם בן ... הוא ענין מוכשר בעזה"י כי הוא בחור י"א וראוי לקבל טוב בעזרתו ית'. וראוי לקרב הענין. ואם מה' יצא הדבר יתן השי"ת שיוגמר לטוב ויהי' בהצלחה.

ויקבל החוה"ש והברכה מאדה"ש וייטיב לו השי"ת הכוה"ח ברו"ג בתוך כו' כאוות נפשו וידידו דו"ש מלונ"ח כה"י

שלום דובער

קפה

נעתקה מצילום כתי"ק שבאוסף מונדשיין.

קפו

ב״ה יום א׳ ג׳ אלול תרס״ח לפ״ק
מ״ב

ייטיב השי״ת הכוה״ח ברו״ג לכ׳ ידידי המפורסם ווח״ס
י״א כו׳ מו״ה ... שי׳

מכתבו נכון הגיעני. ההצעה עם ידידנו ... שי׳ הוא ענין מוכשר בעזרתו ית׳, כי ביתו בכלל מתנהגת ע״ד הטוב ברוחניות וראוי ונכון לקרב את הענין. ובכלליות כבר אמרתי לו שיעשה שידוך עבור בנו שי׳ קודם הפריזיו והשי״ת יהי׳ אי״ה בעזרו. ויתן השי״ת לגמור הענין לטוב ויהי׳ בהצלחה בכל פרט ברו״ג.

ויקבל החוה״ש והברכה מאדה״ש כאוות נפשו וידידו דו״ש מלונ״ח כה״י

שלום דובער

קפו

מהעתקה שבאוסף מונדשיין.
פריזיו: גיוס.